This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

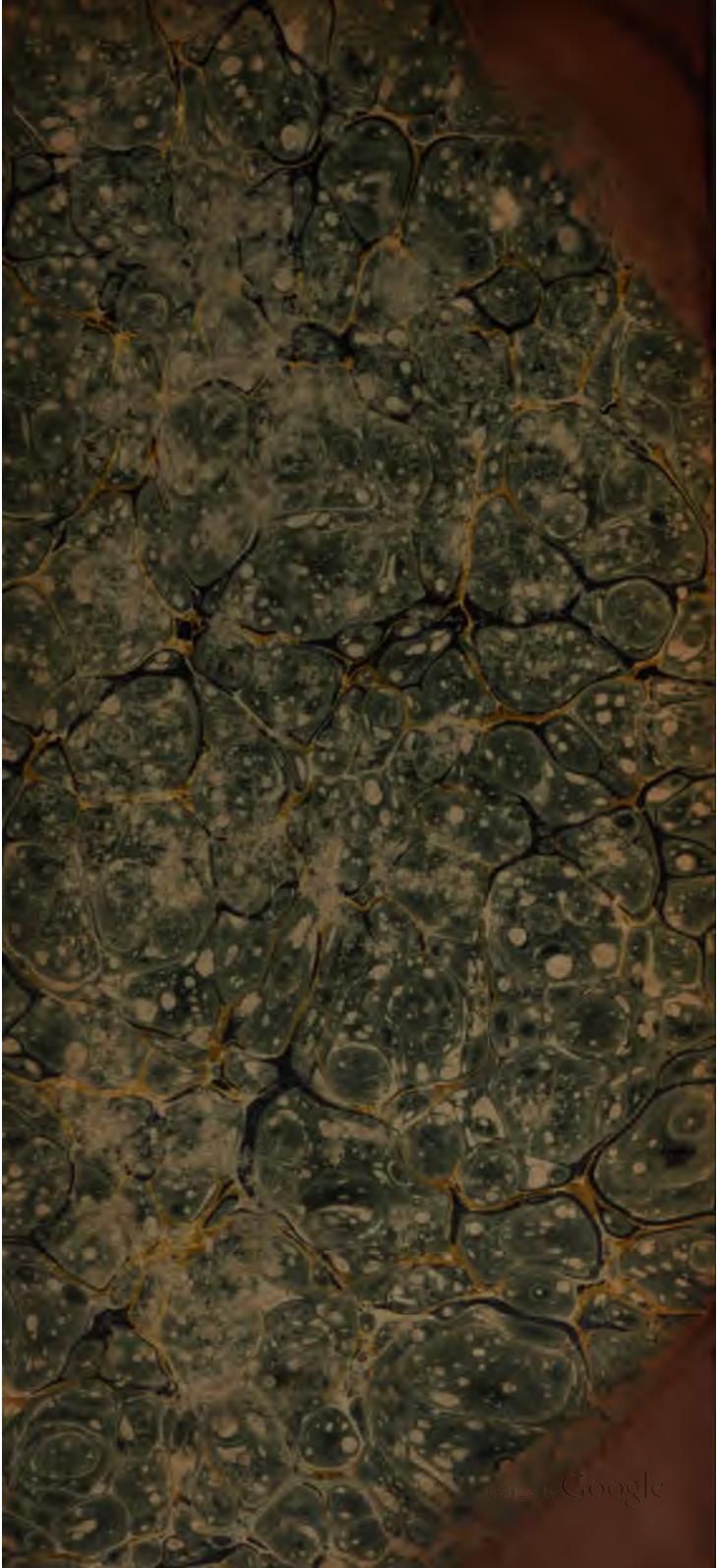
Digitized by Google

600005789Z

30.
436.

Digitized by Google

I CICERONIS

ONES VI

PRO

PRO SEXTIO,

ARCHIA P., PRO LIGARIO

ET

EGE DEIOTARO,

M SCHOLARUM

EDIDIT

. MATTHIAE.

IPSIAE 1830,

FR. CHR. GUIL. VOGEL.

436.

Digitized by Google

Digitized by Google

M. TULLII CICERONIS

ORATIONES VI

PRO

SULLA, PRO SEXTIO,

PRO MILONE, PRO ARCHIA P., PRO LIGARIO

ET

PRO REGE DEIOTARO,

IN USUM SCHOLARUM

EDIDIT

AUG. MATTHIAE.

LIPSIAE 1830,

SUMTIBUS FR. CHR. GUIL. VOGEL.

436.

Digitized by Google

Digitized by Google

VIRO ILLUSTRISSIMO

CAROLO CHRIST. WUESTEMANNO,

SEREN. SAXONIAE DUCI ALTENBURGICO A CONSILIIS LEGATIONUM SECRETIS ORDINIS SAXONICI MERITORUM CIVILIUM ET VIMARIENSIS FALCONIS ALBI EQUITI

REI SCHOLASTICAE ET BONARUM LITTERARUM PRUDENTISSIMO ET IMPIGERRIMO FAUTORI

HOC

SUMMAE OBSERVANTIAE ET PIETATIS DOCUMENTUM

D. D. D.

EDITOR.

Digitized by Google

Digitized by Google

PRAEFATIO.

Tandem aliquando dissolvi nomen, quod inde ab anno 1818 susceperam: deterrebat enim molestia, quam e notis superiorum interpretum legendis, conferendis, ponderandis et in brevem summam contrahendis percipi necesse esset, quamque iam antea expertus eram; saepe etiam a sententia aliorum discedendum mihi esse videbam, dissensionisque causas multis saepe verbis explicandas. Cessi tandem precibus et admonitionibus honestissimi bibliopolae, nonnullis aliorum etiam conviciis excitatus. Consilium autem in his orationibus explicandis tenui idem, quod in septem orationibus servatum idoneis iudicibus satis probaveram, ita ut interpretationis potissi-

Digitized by Google

mum rationem haberem, ea, quae ad criticam pertinerent, tum demum apponerem, quum ea observationes ad linguae Latinae leges vel Ciceronis consuetudinem illustrandam idoneas haberent, reliqua, Viris doctis tantum scripta, ac calcem voluminis reiicerem. De reliquis non habeo quod moneam; de consilii enim mei ratione satis multa in praefatione prioris voluminis dixisse me arbitror.

Scrib. Altenburgi m. Martio anni MDCCCXXX.

Digitized by Google

M. TULLII CICERONIS

ORATIO PRO P. SULLA.

Digitized by Google

Digitized by Google

SUMMARIUM SCHUETZII.

P. Cornelius Sulla A. U. 687 cum P. Autronio Paeto conſul deſignatus a L. Torquato filio lege Calpurnia de ambitu accuſatus et conſulatu deiectus eſt. Eorum loco A. U. 688 conſulatum geſſerunt L. Aurelius Cotta et L. Manlius Torquatus, illius adoleſcentis pater. Itaque Cic. de Fin. II, 19 hic *adoleſcentulus dicitur conſulatum Pub. Sullae eripuiſſe et ad patrem transtuliſſe.* Tum Sulla denuo A. 691. Silano et Murena coſſ. accuſatus eſt ab eodem Torquato filio, quod coniurationis Catilinariae ſocius fuiſſet. Et quoniam bis coniuratum erat a Catilina, Hortenſius et Cicero P. Sullae defenſionem ſic inter ſe partiti ſunt, ut ille eum a prima, Cicero autem ab altera coniuratione abſuiſſe demonſtraret.

In exordio Cicero ſe ipſum defendit, quod cauſam Sullae contra Torquatum ſuſceperit; id quod accuſator ei vitio verterat. Non enim ſe ſolum, ſed alios quoque clariſſimos viros eius cauſae favere; Hortenſium non dubitaſſe, quin innocentem defenderet; aliorum etiam, qui ſalvum Sullam velint, ſummorum virorum ſtudio ac dignitate hoc

Digitized by Google

iudicium celebrari. Eos, qui vere coniuraverint nec a
nec ab aliis fuisse defensos. Et quum duas Torquatus co
iurationes constituerit, unam quae Lepido et Volcatio c
facta esse dicatur, alteram quae Cicerone consule fuer
adversus prioris coniurationis crimen Sullam defensum e
ab Hortensio, qui eius coniurationis suspiciones prop
cognoverit, et particeps consiliorum Torquati patris fue
Sibi igitur has esse partes impositas, ut Sullam a crim
maximae coniurationis se consule factae defenderet c. 1—
Et quod Torquatus mirari se dixerat, quod Cicero Autro
defuerit, Sullam defendat, ostendit utriusque causam pr
sus diversam esse. c. 5. 6. Deinde quod Torquatus se
gnum Ciceronis ferre posse negaverat, eamque peregrin
appellaverat, Cicero se nec regem esse nec peregrin
docet. c. 7—9. Deinde ipsum Torquatum reprehen
quod suppressa voce et leniter de coniuratione, de suppli
P. Lentuli magna et queribunda voce dixisset; quum n
magis alienum sit ab eo, qui alterum coniurationis accu
quam videri coniuratorum poenam mortemque lugere. T
illud vel maxime reprehendendum esse dicit, quod Torq
tus arbitretur plebi Romanae res eas non probari, quas
consule omnes boni pro salute communi gesserint. Ita
excurrit in laudes rerum a se in consulatu adversus Ca
nam gestarum, idque se coactum a Torquato, quod ir
esset oratione sua invectus, facere ostendit c. 10—12.

Tum accedit ad ipsam causam et Torquati criminati
diluendas. Primum ille dixerat ab Allobrogibus nomina
esse Sullam. Cicero demonstrat in eorum iudicio nihil

Digitized by Google

quod sit in Sullam criminosum. c. 13. Deinde Torquatus dixerat, Ciceronem aliter ac dictum fuerit in tabulas publicas retuliſſe; quam calumniam Cicero graviter retundit c. 14—17. Tum refutat id quod ille dixerat, Sullam ab eius Cornelii, qui inter socios Catilinae fuerat, filio accusari c. 18. et gladiatores ab eo ad caedem et tumultum emptos esse, ubi ostenditur Sullam hos ad munus edendum emiſſe c. 19. Porro Torquatus dixerat Sittium a Sulla in ulteriorem Hiſpaniam miſſum, ut eam provinciam perturbaret. Cui Cicero respondet, Sittium ante coniurationis suspicionem profectum esse ob necessariam causam, magna ratione cum Mauritaniae rege contracta c. 20. Iam vero quod Torquatus subiecerat, Pompeianos h. e. oppidi Pompeiorum incolas esse a Sulla impulsos, ut ad coniurationem Catilinariam accederent, id cuiusmodi sit negat Cicero se intelligere posse. Neque enim coniuraſſe Pompeianos, neque Sullam eos a colonis disiunxiſſe, ut hoc discidio facto posset eos in sua potestate habere. Tum quod Torquatus obiecerat, L. Caecilium c. 21 Sullae fratrem, in eius gratiam legem ferre voluiſſe de minuenda ambitionis poena; Cicero demonstrat hanc legem paucos dies propositam, ferri coeptam nunquam esse c. 22. 23. Denique quod Torquatus ex epiſtola Ciceronis ad Pompeium de suis rebus gestis scripta crimen aliquod in P. Sullam quaesiverat, id nullam prorsus vim habere ostendit c. 24.

Iam criminibus dissolutis Cicero de Sullae vita et moribus dicit, eiusque animum in rem publicam, constantiam vitae, dignitatem, liberalitatem, moderationem in rebus

Digitized by Google

privatis, splendorem in publicis collaudat, excusat etia vulnus damnatione de ambitu acceptum c. 25—27.

Et quoniam Torquatus quaestiones ac tormenta serv rum minatus erat, Cicero se quidem in iis nihil pericu suspicari, tormenta tamen plerumque veritati loci nil relinquere, et quaestionem potius de vita Sullae, qua quaestionem de servis per tormenta habendam esse ostend c. 28. Magnum vero Sullae praesidium esse debere in v rorum consularium auctoritatibus et suo ipsius testimo c. 29. 30.

Postremo testatur deos se integro animo ac libero Sullae causam defendere c. 31 eumque iudicum mansuet dini et humanitati commendat c. 31.

Absolutum esse P. Sullam constat. Anno 699 en Gabinium de ambitu accusavit, Epp. ad Q. Fratr. III, 3.

Digitized by Google

M. TULLII CICERONIS

ORATIO PRO P. SULLA.

Maxime vellem, iudices, ut P. Sulla et antea dignitatis suae splendorem obtinere, et post calamitatem acceptam modestiae fructum aliquem potuisset percipere. Sed quoniam ita tulit casus infestus, ut amplissimo honore quum communi ambitionis invidia, tum singulari Autronii odio everteretur, et in his pristinae fortunae reliquiis miseris et afflictis tamen haberet quosdam, quorum animus ne supplicio quidem suo satiare posset, quamquam ex huius incommodis magnam animo molestiam capio, tamen in ceteris malis facile patior oblatum mihi tempus, in quo boni viri lenitatem meam

c. I. §. 1. *dignitatis suae spl. obt.* consulatu administrando. *post calamitatem acceptam*, quum ambitus crimine damnatus esset.

modestiae fr. percip. ut, quam modestia, modeste ferendo calamitatem iudicii, dignitatem retinuisset (infr. §. 25), eam conservaret, nec eam nova accusatione de coniuratione facta amitteret.

ambitio h. l. pro ambitu; sed lenius vocabulum potuit, ne in Sullam ambitus crimen conferre videretur. *Autronii odio*, quo Autronium omnes prosequebantur. De ablativis duobus diversa vi praeditis vid. ad or. pro Mur. §. 87.

miseris et affl. quamvis miserae et afflictae essent. vid. ad Catil. III §. 10.

molestiam capio. Sic *dolorem capere* Brut. 1. *laetitiam cap.* ad Famil. III, 9. (64, 4. cf. ad Att. IV, 17. XIV, 16.) *voluptatem cap.* ad Fam. V, 2. (epp. V, 6) Verr. V. 14, 37. Tusc. IV, 31, 66. ad Famil. V. 10. quos locos citat Sylvius.

facile patior. Vid. ad Cicer. epist. 92, 7. ed. II.

Digitized by Google

misericordiamque, notam omnibus quondam, nunc quasi intermissam agnoscerent, improbi ac perditi cives, redomiti atque victi, praecipitante republica, vehementem me fuisse atque fortem, conservata, mitem ac misericor-
2 dem faterentur. Et quoniam L. Torquatus, meus familiaris ac necessarius, iudices, existimavit, si nostram in accusatione sua necessitatem familiaritatemque violasset, aliquid se de auctoritate meae defensionis posse detrahere, cum huius periculi propulsatione coniungam defensionem officii mei. Quo quidem genere non uterer orationis, iudices, hoc tempore, si mea solum interesset: multis enim mihi locis et data facultas est et saepe dabitur de mea laude dicendi; sed, ut ille, iudices, quantum de mea auctoritate deripuisset, tantum se de huius praesidiis deminuturum putavit, sic hoc ego sentio, si mei facti rationem vobis constantiamque huius officii ac defensionis probavero, causam quoque me P. Sullae probaturum.

3 Ac primum abs te illud, L. Torquate, quaero, cur me a ceteris clarissimis viris ac principibus civitatis in

---

redomiti, denuo domiti, Sulla absoluto, quem condemnari voluerant.

vehementem, severum. vid. infr. §. 8. 87. Catil. II, §. 13.

§. 2. *necessitatem*, i. e. necessitudinem, ut antea *meus necessarius*, i. e. necessitudine mecum coniunctus. Gell. XIII, 3. *necessitas tanc pro iure officioque observantiae affinitatisque infrequens est, quamquam qui ob hoc ipsum ius affinitatis familiaritatisve coniuncti sunt, necessarii dicuntur. Reperi tamen in oratione C. Caesaris, necessitatem dictam pro necessitudine, id est iure affinitatis. Verba haec sunt: Equidem mihi videor pro nostra necessitate non labore, non opera, non industria defuisse.* Ursinus et Muretus var. l. II, 18. comparant locum Demosth. pro corona p. 228, 5. εἰ μὲν οὖν περὶ ὧν ἐδίωκε μόνον κατηγόρησεν Αἰσχίνης, κἀγὼ περὶ αὐτοῦ τοῦ προβουλεύματος εὐθὺς ἂν ἀπελογούμην· ἐπειδὴ δ' οὐκ ἐλάττω λόγον ἔλαβε δεξιὸν ἀνήλωκε καὶ τὰ πλεῖστα κατεψεύσατό μου, ἀναγκαῖον εἶναι νομίζω καὶ δίκαιον ἅμα βραχέα, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, περὶ τούτων πρῶτον εἰπεῖν, ἵνα μηδεὶς ὑμῶν τοῖς ἔξωθεν λόγοις ἡγμένος ἀλλοτριώτερον τῶν ὑπὲρ τῆς γραφῆς δικαίων ἀκούῃ μου, quae cum loco infr. §. 35 comparat Manutius.

officii ac defensionis. Est ἓν διὰ δυοῖν· si vobis probavero, me in hoc officio defensionis mihi constare etc.

Digitized by Google

hoc officio atque in defensionis iure fecernas: quid enim
est, quamobrem abs te Q. Hortensii factum, clarissimi
viri atque ornatissimi civis, non reprehendatur, reprehen-
datur meum? nam si initum est consilium a P. Sulla
inflammandae civitatis, huius exstinguendi imperii, de-
lendae urbis, mihi maiorem hae res dolorem, quam Q.
Hortensio, mihi maius odium afferre debent, meum de-
nique gravius esse iudicium, qui adiuvandus in his causis,
qui oppugnandus, qui defendendus, qui deserendus esse 3
videatur? Ita, inquit: tu enim investigasti, tu patefecisti 11
coniurationem. Quod quum dicit, non attendit, eum,
qui patefecerit, hoc curasse, ut id omnes viderent, quod 4
antea fuisset occultum. Quare ista coniuratio, si patefacta
per me est, tam patet Hortensio, quam mihi. Quem
quum videas, hoc honore, auctoritate, virtute, consilio
praeditum, non dubitasse, quin innocentem P. Sullam
defenderet, quaero, cur, qui aditus ad causam Hortensio
patuerit, mihi intercluſus esse debuerit. Quaero illud
etiam, si me, qui defendo, reprehendendum putas esse,
quid tandem de his existimes summis viris et clarissimis
civibus, quorum studio et dignitate celebrari hoc iu-
dicium, ornari causam, defendi huius innocentiam vides:
non enim una est ratio defensionis ea, quae posita est in
oratione; omnes, qui adsunt, qui laborant, qui salvum
volunt, pro sua parte atque auctoritate defendunt. An 5
vero, in quibus subselliis haec ornamenta ac lumina

---

§. 3. *gravius*, id est, verius et maioris momenti, et cui potius credendum sit. *Sylv. qui*, qualis ingenii vir.

c. II. §. 4. *non dubitasse, quin — defend.* Vid. ad or. pro l. Manil. §. 49.

celebrari. Venerant non ut patroni causam actari, sed ut advocati reum sua praesentia suaque auctoritate subleva turi. *Manut.*

§. 5. *subselliis*, rei Sullae. *Id. quorum* ad *ornam. ac lum. reip.* relatum: non magis durum est, ut videbatur. *Ern.* quam quod legitur Manil. II, 4. *Equitibus Rom. honestissimis viris, afferuntur ex Asia quotidie litterae, quorum magnae res aguntur etc.* Schütz. censet, Ciceronem sibi nimium derogaturum fuisse, si aliorum clarorum virorum opera se ad consulatum perveniſse dixisset, ideoque *quorum* ad *subsellia* refert. At defensionum labores, qui significantur verbis *multis meis ac magnis laboribus et periculis*, per se non sufficiunt ad consulatum mandandum, nisi accesserit virorum potentium opera et studium. *Subselliorum*

Digitized by Google

tunc ad salutem esse potuissem, si esse alii comites noluissent. Quare necesse est, quod mihi consuli praecipuum fuit praeter alios, id iam privato cum ceteris esse commune. Neque ego hoc partiendae invidiae, sed communicandae laudis causa loquor; oneris mei partem
10 nemini impertio, gloriae bonis omnibus. In Autronium testimonium dixisti, inquit; Sullam defendis. Hoc totum eiusmodi est, iudices, ut, si ego sim inconstans ac levis, nec testimonio fidem tribui convenerit, nec defensioni auctoritatem. Sin est in me ratio reipublicae, religio privati officii, studium retinendae voluntatis bonorum, nihil minus accusator debet dicere, quam a me defendi Sullam, testimonio laesum esse Autronium; videor enim non solum studium ad defendendas causas, verum opinionis aliquid et auctoritatis afferre; qua et moderate ego utar, iudices, et omnino non uterer, si ille me non
IV coegisset. Duae coniurationes absolute, Torquate, consti-
11 tuuntur, una, quae Lepido et Volcatio consulibus, patre tuo consule designato, facta esse dicitur, altera, quae me consule; harum in utraque Sullam dicis fuisse. Patris tui, fortissimi viri atque optimi consulis, scis, me consiliis non interfuisse; scis, me, quum mihi summus tecum usus esset, tamen illorum expertem temporum et sermonum fuisse, credo, quod nondum penitus in republica versabar, quod nondum ad propositum mihi finem honoris perveneram, quod mea me ambitio et forensis labor
12 ab omni illa cogitatione abstrahebat. Quis ergo intererat vestris consiliis? omnes hi, quos vides huic adesse, et in primis Q. Hortensius; qui quum propter honorem ac dignitatem atque animum eximium in rempublicam, tum propter summam familiaritatem summumque amorem in patrem tuum, tum communibus, tum praecipuis patris

---

c. IV. §. 11. *Lepido et Volcatio Coss.* vid. ad Catil. I §. 15. Eo anno praetor fuit Cicero. Tullum alibi etiam Volcatium vocat, ut pro Planc. 21. epp. fam. I, 2. ad Att. VII, 3. XII, 21 quos locos laudat Garaton. qui nomina consulum, quibus illos soleret homines in familiari sermone appellare, posita esse, *Lepidi* autem cognomen pro nomine *Aemilii* usurpari solitum esse, ut plures gentis Aemiliae familiae, Paulli, Lepidi, Scauri, distinguerentur.

patris tui, qui consul fuit anno 688 cum L. Aurelio Cotta biennio ante Ciceronem cos.

ad finem honoris, summum honorem, consulatum.

Digitized by Google

tui periculis commovebatur. Ergo istius coniurationis crimen defensum ab eo est, qui interfuit, qui cognovit, qui particeps et consilii vestri fuit et timoris. Cuius in hoc crimine propulsando quum esset copiosissima atque ornatissima oratio, tamen non minus inerat auctoritatis in ea, quam facultatis. Illius igitur coniurationis, quae 13
facta contra vos, delata ad vos, a vobis prolata esse dicitur, ego testis esse non potui: non modo enim nihil comperi, sed vix ad aures meas istius suspicionis fama pervenit. Qui vobiscum in consilio fuerunt, qui vobiscum illa cognorunt, quibus ipsis periculum tum conflari putabatur, qui Autronio non adfuerunt, qui in illum testimonia gravia dixerunt, hunc defendunt, huic adsunt, huius periculo declarant, se non crimine coniurationis, ne adessent ceteris, sed hominum maleficio deterritos esse. Mei consulatus autem tempus et crimen maximae coniurationis a me defendetur. Atque inter nos partitio non est fortuito, iudices, nec temere facta, sed, cum videremus, eorum criminum nos patronos adhiberi, quorum testes esse possemus, uterque nostrum id sibi suscipiendum putavit, de quo aliquid scire ipse atque existimare potuisset. Et, quoniam de crimimibus superioris coniurationis Hortensium diligenter audistis, de 14
hac coniuratione, quae me consule facta est, hoc primum attendite.

Multa, quum essem consul, de summis reipublicae periculis audivi, multa quaesivi, multa cognovi; nullus umquam de Sulla nuntius ad me, nullum indicium, nullae litterae pervenerunt, nulla suspicio. Multum haec vox fortasse deberet valere eius hominis, qui consul insidias reipublicae consilio investigasset, veritate aperuisset, magnitudine animi vindicasset, quum ipse nihil audisse de P. Sulla, nihil suspicatum esse diceret. Sed ego nondum utor hac voce ad hunc defendendum; ad purgandum me potius utor, ut mirari Torquatus desinat, me, qui

---

§. 12. *defensum*, propulsatum a Sulla. Vid. or. pro S. Roscio §. 1.

c. V. §. 14. *veritate* membrorum aequandorum causa addidit Cicero. Est pro ad veritatem vere, quum et antea, *consilio* et post *magnitudine animi* id significent, cuius ope illa effecta erant.

nihil audisse sc. se. vid. ad or. pro S. Rosc. §. 62. pro Mur. §. 71.

Digitized by Google

15 Autronio abfuerim, Sullam defendere. Quae enim Aut
nii fuit causa? quae Sullae est? ille ambitus iudicium
lere ac disturbare primum conflato voluit gladiatorum
fugitivorum tumultu, deinde, id quod vidimus omn
lapidatione atque concursu; Sulla, si sibi suus pudor
dignitas non prodesset, nullum auxilium requisivit.
damnatus ita se gerebat, non solum consiliis et sermo
bus, verum etiam adspectu atque vultu, ut inimicus
amplissimis ordinibus, infestus bonis omnibus, ho
patriae videretur; hic se ita fractum illa calamitate at
afflictum putavit, ut nihil sibi ex pristina dignitate
16 peresse arbitraretur, nisi quod modestia retinuisset. I
vero in coniuratione, quid tam coniunctum, quam
cum Catilina, cum Lentulo? quae tanta societas
inter se rerum optimarum, quanta ei cum illis scele
libidinis, audaciae? quod flagitium Lentulus non c
Autronio concepit? quod sine eodem illo Catilina fa
nus admisit? quum interim Sulla cum eisdem illis
modo noctem solitudinemque non quaereret, sed
mediocri quidem sermone et congressu coniungeret
17 Illum Allobroges, maximarum rerum verissimi indic
illum multorum litterae ac nuntii coarguerunt; Sull
interea nemo infimulavit, nemo nominavit. Postrem
eiecto sive emisso iam ex urbe Catilina, ille arma m
cornua, tubas, falces, signa, ille relictus intus,
spectatus foris, Lentuli poena compressus, convertit
aliquando ad timorem, nunquam ad sanitatem;
contra ita quievit, ut eo tempore omni Neapoli fue
ubi neque homines fuisse putantur huius affines suspic
nis, et locus est ipse non tam ad inflammandos cala
torum animos, quam ad consolandos accommodat
VI Propter hanc igitur tantam dissimilitudinem homin
atque causarum dissimilem me in utroque praeb
18 Veniebat enim ad me, et saepe veniebat, Autroni

---

§. 15. *ambitus iudic. tollere*, quum ambitus crimine damnatus consulatu excidisset, hunc vero coniuratione cum Catilina facta, tamen invadere cogitaret.

§. 16. *quod flagitium — admisit.* Cf. Catil. II, 4, 7.

§. 17. *eiecto sive emisso.* Catil. II in.

neque — et. Cf. Catil. II, 22 pro Mil. 23, 61. Heus ad offic. p. 161 not. r.

non tam ad inflamm. etc. pter exiguam loci frequenti

Digitized by Google

multis cum lacrymis supplex, ut se defenderem, et se meum condiscipulum in pueritia, familiarem in adolescentia, collegam in quaestura commemorabat fuisse, multa mea in se, nonnulla etiam sua in me proferebat officia. Quibus ego rebus, iudices, ita flectebar animo atque frangebar, ut etiam ex memoria, quas mihi ipse fecerat insidias, deponerem, ut iam immissum esse ab eo C. Cornelium, qui me in sedibus meis, in conspectu uxoris meae ac liberorum meorum trucidaret, obliviscerer. Quae si de uno me cogitasset, qua mollitia sum animi ac lenitate, numquam mehercule illius lacrymis ac precibus restitissem. Sed, quum mihi patriae, quum 19
vestrorum periculorum, quum huius urbis, quum illorum delubrorum atque templorum, quum puerorum infantium, quum matronarum ac virginum veniebat in mentem, et quum illae infestae ac funestae faces universumque totius urbis incendium, quum tela, quum caedes, quum civium cruor, quum cinis patriae versari ante oculos atque animum memoria refricare coeperat, tum denique ei resistebam, neque solum illi hosti ac parrici-

---

c. VI. §. 18. *in sedibus meis*, in domo mea. Vid. infr. XVIII extr. Catil. I, 4, 9. Sed vix dubito, quin legendum sit *in aedibus meis*, quas voces saepe inter se confusas esse docet Garaton. ad Or. pro Flacc. c. 25. Nec tuetur receptam scripturam locus Livii V, 42. *ceteros in sedibus suis trucidatos*, ibi enim de pluribus sermo. In divin. in Caecil. c. 5, recte Manut. legendum coni. *in meis urbibus, aedibus, delubris*. Satis antiquum autem vitium esse, apparet ex imitatione declamatoris pro domo 58 *me in sedibus meis collocavit*.

mollitia animi est quae facile movetur in utramque partem, ut calamitate alterius ad misericordiam, impudentia ad iram vel indignationem. Eadem vocatur *mollitudo*. Orat. III, 40. Hinc *mollis animus et ad accipiendam et ad deponendam offensionem* ad Att. I, 17. Alias in vitio ponitur.

§. 19. *animum memoria refricare*. Proprie refricatur memoria, ut Phil. III, 7. *refricare memoriam pulcherrimi facti*, i. e. renovare. Similis est enallage, qua *terra manare sanguine* dicitur, pro *sanguis manare in terra*. Sic proprie *nota inuritur alicui*, sed pro Cluent. 49, 129 est: *is censoriae severitatis nota non inuretur*. Cf. Phil. XIII, 19, 40. Honores proprie continuantur in familia, sed pro Flacc. II, 25 *familia honoribus continuata permansit*.

Digitized by Google

dae, ſed his etiam propinquis illius, Marcellis, patri filio, quorum alter apud me parentis gravitatem, alt filii ſuavitatem obtinebat, neque me arbitrabar ſine ſun mo ſcelere poſſe, quod maleficium in aliis vindicaſſe
20 idem in illorum ſocio, quum ſcirem, defendere. Atq idem ego neque P. Sullam ſupplicem ferre, neque eo dem Marcellos pro huius periculis lacrymantes adſpice neque huius M. Meſſallae, hominis neceſſarii, prec ſuſtinere potui: neque enim eſt cauſa adverſata natur nec homo, nec res miſericordiae meae repugnavit; nu quam nomen, nuſquam veſtigium fuerat, nullum crime
21 nullum indicium, nulla ſuſpicio. Suſcepi cauſam, To quate, ſuſcepi, et feci libenter, ut me, quem boni co ſtantem ſemper, ut ſpero, exiſtimaſſent, eundem ne i probi quidem crudelem dicerent.

VII Hic ait ſe ille, iudices, regnum meum ferre n
21 poſſe. Quod tandem, Torquate, regnum? conſulat oredo, mei; in quo ego imperavi nihil, ſed contra pat bus conſcriptis et bonis omnibus parui. Quo in mag ſtratu non inſtitutum eſt a me, iudices, regnum, ſed n permiſſum. An tum, in tanto imperio, tanta poteſta non dicis fuiſſe regem, nunc privatum regnare dic quo tandem nomine? „Quod, in quos teſtimonia dixi inquit, damnati ſunt, quem defendis, ſperat ſe abſol tum iri.“ Hic tibi ego de teſtimoniis meis hoc reſpo

---

Marcellis. vid. ad Catil. I 8, 19.

§. 20. *Suscepi cauſam T. ſuscepi.* Plura huius figurae exempla attulit Garaton. ad or. pro Mil. 26 p. 178. *ſuscipere* vid. id. ad Mil. 24, 66. in voc.

c. VII. §. 21. *regnum meum.* Fam. VII, 24. *olim, quum regnare exiſtimabar.* IX, 18. *amiſſo regno forenſi.* Quint. X, 112. *Quare non immerito ab hominibus aetatis ſuae regnare in iudiciis dictus eſt.*

An tum. Solenne est in tali argumentatione, ut duo membra iuxta ſe ponantur, tanquam re ipſa coniuncta, quum tam inter ſe opponantur pro A quum tum non — dicas me fu regem, nunc dicis? vid. Manil. I 2. Catil. I §. 5. infra II, 32 *me* autem in ſ facillime ſuppletur.

non permiſſum, Catilinae ei que ſociis, qui regnaſſent, Cicero conatus eorum rep fiſſet. Si legeretur, *ſed rep ſum*, (quod legitur in Pa nono, ab explicatore, pu ſignificaret, regnum iam fu penes Catilinam, ſed coërci a Cic. et *non permiſſum* me reſpondet verbis *non inſtitut*

Digitized by Google

deo, si falsum dixerim, te in eosdem dixisse, sin verum, non esse hoc regnare, quum verum iuratus dicas, probare. De huius spe tantum dico, nullas a me opes P. 22
Sullam, nullam potentiam, nihil denique praeter fidem defensionis exspectare. „Nisi tu, inquit, causam recepisses, numquam mihi restitisset, sed indicta causa profugisset.“ Si iam hoc tibi concedam, Q. Hortensium, tanta gravitate hominem, si hos tales viros non suo stare iudicio, sed meo, si hoc tibi dem, quod credi non potest, nisi ego huic adessem, hos adfuturos non fuisse, uter tandem rex est, isne, cui innocentes homines non resistunt, an is, qui calamitosos non deserit? At hic etiam, id quod tibi necesse minime fuit, facetus esse voluisti, quum Tarquinium et Numam et me tertium peregrinum regem esse dixisti. Mitto iam de rege quaerere; illud quaero, peregrinum cur me esse dixeris: nam, si ita sum, non tam est admirandum, regem esse me, quia, ut tu vis, etiam peregrini reges Romae fuerunt, quam consulem Romae fuisse peregrinum. „Hoc dico, inquit, 23
te esse ex municipio.“ Fateor, et addo etiam, ex eo municipio, unde iterum iam salus huic urbi imperioque missa est. Sed scire ex te pervelim, quamobrem, qui ex municipiis veniant, peregrini tibi esse videantur: nemo enim istud M. illi Catoni seni, quum plurimos haberet inimicos, nemo T. Coruncanio, nemo M' Curio, nemo huic ipsi nostro C. Mario, quum ei multi inviderent, obiecit umquam. Equidem vehementer laetor, eum esse me, in quem tu, quum cuperes, nullam contumeliam iacere potueris, quae non ad maximam partem

---

te in eosdem dixisse, ideoque idem fecisse, quod quia ego fecerim, regnare a te dicor. *probare*, facere ut iudices verum testimonium habeant.

§. 22. *Si tibi hoc concedam.* Vid. ad or. pro Sext. 20, 45.

id quod tibi necesse minime fuit. Iocus est in Torquatum, cuius ingenio facetiae non conveniebant. *Ern.*

me tertium peregrinum regem. Sic Catilina apud Sallust. Cat. 31. Ciceronem *inquilinum civem urbis Romae* vocat.

§. 23. *iterum*, quum C. Marius Arpinas primum eam servasset, deletis Cimbrorum et Teutonum copiis.

Catoni — Coruncanio, Tusculanis. Coruncanius primus e plebe Pontifex maximus factus est, iuris scientia et prudentia civili clarus. *M'. Curio* Dentato, qui de Samnitibus et Pyrrho triumphavit.

Digitized by Google

VIII civium conveniret. Sed tamen te a me pro mi
causis nostrae necessitudinis, monendum esse etiam a
etiam puto. Non possunt omnes esse patricii; si ve
quaeris, ne curant quidem, nec se aequales tui pr
24 istam causam abs te auteiri putant. Ac, si tibi nos
grini videmur, quorum iam et nomen et honos in
ravit et huic urbi et hominum famae ac sermon
quam tibi illos competitores tuos peregrinos videri
cesse erit, qui iam ex tota Italia delecti tecum de ho
et de omni dignitate contendunt! quorum cave tu q
quam peregrinum appelles, ne peregrinorum suffi
obruare. Qui si attulerint nervos et industriam,
crede, excutient tibi istam verborum iactationem
ex somno saepe excitabunt nec patientur, se ab
25 nisi virtute vincentur, honore superari. Ac si, in
ceteris patriciis me et vos peregrinos videri oporter
Torquato tamen hoc vitium fileretur: est enim i
materno genere municipalis, honestissimi ac nobil
generis, sed tamen Asculani. Aut igitur doceat, Pic
solos non esse peregrinos, aut gaudeat suo generi
meum ante non ponere. Quare neque me peregri
posthac dixeris, ne gravius refutere, neque regem
derideare; nisi forte regium tibi videtur, ita viver
non modo homini nemini, sed ne cupiditati quiden

---

c. VIII. *pro m. causis n. necessitudinis*, pro magna nostra necessitudine, quia in necessit. causa posita est, cur eum monendum putet. Divin. in Caec. 2. *si mihi cum Siculis causa tantae necessitudinis non intercederet.* Quint. 15, 48 iunguntur *causae et necessitudines vetores.* epp. fam. XIII, 19 pro necessitudine statim post dicit causam.

ne curant quidem, quia tum patricii nihil admodum praecipui iuris habebant, quum honores etiam plebeiis paterent. *Ern.*

§. 24. *delecti* sunt nobilissimi, ut pro Sext. 49, 104. *delecti* et *principes* iunguntur, ut expl. Ern. in cl., qui citat 9. extr.

§. 25. *hoc vitium* pereg tis, quod Torquato certe, grinos vocanti municipale tium videtur, etsi vera peregrinos qui proprie tur, proprie sic dictos n nores adspirare non posse. Ern. clav. *fileretur*, i. e. deberet.

me meum ante non pone me meum non anteponere de off. III, 17, 71. *male ponit ante.*

non modo homini nemini ad Muren. §. 8.

Digitized by Google

servias: contemnere omnes libidines, non auri, non argenti, non ceterarum rerum indigere, in senatu sentire libere, populi utilitati magis consulere, quam voluntati, nemini cedere, multis obsistere. Si hoc putas esse regium, me regem esse confiteor; sin te potentia mea, si dominatio, si denique aliquod dictum arrogans aut superbum movet, quin tu id potius proferes, quam verbi invidiam contumeliamque maledicti. Ego tantis a me IX beneficiis in republica positis, si nullum aliud mihi prae- 26 mium a senatu populoque Romano nisi honestum otium postularem, quis non concederet? sibi haberent honores, sibi imperia, sibi provincias, sibi triumphos, sibi alia praeclarae laudis insignia; mihi liceret eius urbis, quam conservassem, conspectu tranquillo animo et quieto frui? Quid, si hoc non postulo, si ille labor meus pristinus, si sollicitudo, si officia, si operae, si vigiliae deserviunt amicis, praesto sunt omnibus, si neque amici in foro requirunt studium meum, neque respublica in curia, si me non modo rerum gestarum vacatio, sed neque honoris, neque aetatis excusatio vindicat a labore, si volun-

---

c. IX. §. 26. *sibi habere aliquid* dicuntur, qui id cum nemine communicant. Cat. m. 16, 58. *sibi igitur habeant arma.* Lael. 5, 18 *quare sibi habeant sapientiae nomen.* Hinc etiam formula divortii, qua res suas sibi habere iubetur uxor Phil. II, 28. Cum hoc l. schol. Ambrosianus, a Maio editus, comparat fragm. orationis C. Gracchi. *Si vellem apud vos verba facere et a vobis postulare, quum genere summo ortus essem, et quum fratrem propter vos amississem, nec quisquam de P. Africani et Ti. Gracchi familia, nisi ego et puer restaremus, ut pateremini hoc tempore me quiescere, ne a stirpe genus nostrum interiret, et ut aliqua propago generis nostri reliqua esset, haud scio an lubentibus a vobis impetrassem.*

Operae pro sing. opera, ut Mur. 9, 21. Cf. Verr. V, 47 in. Sed Cicero nomen plurale ponit, etsi nulla multitudinis notio in eo inest, quum nomina alia pluralia adiuncta sunt, ut h. l. *vigiliae.* Vid. Bremi ad Cic. de fin. I, 8. p. 45.

requirunt. vid. ad or. pro l. Man. §. 6.

rerum gest. vacatio, i. e. *vacatio* f. liberatio a labore quocunque, ob res gestas data, sicut Leg. I, 5. *aetatis vacatio.* Alibi genitivus designat rem, a qua quis liber est, ut *vacatio militiae, non modo rerum gest. vacatio, sed neque honoris* etc. Vid. Ramsh. gramm. lat. §. 181 p. 536. d. sq.

Digitized by Google

tas mea, si industria, si domus, si animus, si aures p
omnibus, si mihi ne ad ea quidem, quae pro
omnium gessi, recordanda et cogitanda quidquam
quitur temporis? Tamen hoc regnum appellab
cuius vicarius qui velit esse, inveniri nemo potest. I
27 abest a me regni suspicio. Si quaeris, qui sint R
regnum occupare conati, ut ne replices annalium m
riam, ex domesticis imaginibus invenies: res enim
credo, meae me nimis extulerunt, ac mihi nescio
spiritus attulerunt. Quibus de rebus tam claris,
immortalibus, iudices, hoc possum dicere, me,
summis eripuerim periculis urbem hanc et vitam om
civium, satis adeptum fore, si ex hoc tanto in
mortales beneficio nullum in me periculum redun
28 Etenim, in qua civitate res tantas gesserim, memin
in qua urbe versor, intelligo; plenum forum est e
hominum, quos ego a vestris cervicibus depuli, in
a meis non removi; nisi vero paucos fuisse arbitra
qui conari aut sperare possent, se tantum impe
posse delere. Horum ego faces eripere de manib
gladios extorquere potui, ficut feci, voluntates vero
sceleratas ac nefarias nec sanare potui, nec to
Quare non sum nescius, quanto periculo vivam in
multitudine improborum, quum mihi uni cum o
bus improbis aeternum videam bellum esse susce

---

cuius vicarius qui velit esse, qui velit in eius locum succedere, i. e. suscipere idem onus, eadem facere. Sic Mur. 37 successorem suum in consulatu Murenam vocat *vicarium suae diligentiae. Ern.* Verr. IV, 37, 81. *si hoc, quod abs te postulo, minus ad officium tuum pertinere arbitrabere, succedam ego vicarius tuo muneri.* Cf. Rosc. Am. 38, 111.

§. 27. *replices.* Leg. III, 14, in. *replicare memoriam temporum.*

ex domesticis imaginibus, M. Manlium significat, qui, deiectis ex Capitolio Gallis, quum in suspicionem regni esset, de rupe Tarpeia praecipitatus est. *Manut.* Vid. VI, 14, sqq.

credo ironice. vid. infr. ad or. pro Rosc. §. 52. I, §. 5.

si ex hoc — redundaris Catil. III, c. 12. Similem sententiam significare videtur Catil. III, §. 28.

§. 28. *nisi vero.* vid. pro S. Rosc. §. 82.

Digitized by Google

Quod si illis meis praesidiis forte invides, et si ea tibi x
regia videntur, quod omnes boni omnium generum 29
atque ordinum suam salutem cum mea coniungunt,
consolare te, quod omnium mentes improborum mihi
uni maxime sunt infensae et adversae; qui me non
solum ideirco oderunt, quod eorum conatus impios et
furorem conscleratum repressi, sed eo etiam magis,
quod nihil iam se simile me vivo conari posse arbitran-
tur. At vero quid ego miror, si quid ab improbis de 30
me imprube dicitur, quum L. Torquatus primum ipse
his fundamentis adolescentiae iactis, ea spe proposita
amplissimae dignitatis, deinde L. Torquati, fortissimi
consulis, constantissimi senatoris, semper optimi civis
filius, interdum efferatur immoderatiorse verborum? qui
quum suppressa voce de scelere P. Lentuli, de audacia
coniuratorum omnium dixisset, tantum modo ut vos,
qui ea probatis, exaudire posletis, de supplicio P. Lentuli,
de carcere magna et querihunda voce dicebat. In quo 31
primum illud erat absurdum, quod, quum ea, quae
leviter dixerat, vobis probare volebat, eos autem, qui
circum iudicium stabant, audire nolebat, non intelligebat,
ea, quae clare diceret, ita illos audituros, quibus se
venditabat, ut vos quoque audiretis, qui id non proba-
batis. Deinde alterum iam oratoris vitium, non videre,
quid quaeque causa postulet. Nihil est enim tam alie-
num ab eo, qui alterum coniurationis accusat, quam
videri coniuratorum poenam mortemque lugere. Quod
quum is tribunus plebis facit, qui unus videtur ex illis

---

c. X. §. 29. *illis meis praesidiis*, bonorum omnium studiis. *Manut.*

§ 30. *tantum modo ut*, *tantum*, τοσοῦτον, dicens, ut. Vid. Heinr. et Beier. ad or. pro Tull. p. 12.

§. 31. *leviter* i. e. *suppressa* vel, ut pro Flacc. 28, *submissa voce*, ut Catull. 84, 8. *audierant eadem haec leniter* (sine asperitate aspirationis) *et leviter* (i. e. voce non illa vehementi et elata, qua gaudebat Arrius, ut locum optime expl. Garatoni.) Sic *leviter dicere* est apud Ovid. Heroid. III, 80. ubi vid. Burmann.

qui — accusat. vid. ad or. pro S. Roscio §. 4.

is tribunus pl. Metellum Nepotem intelligit Manut., de quo Cic. ad Famil. V, 2. L. Calpurnium Bestiam, quem inter coniuratos nominat Sallust. Catil. 17. Garatonus ad argum. p. 260 sq.

Digitized by Google

ad lugendos coniuvatos relictus, nemini mirum difficile est enim tacere, quum doleas; te si quid e modi facis, non modo talem adolescentem, sed in causa, in qua te vindicem coniurationis velis esse, v
32 menter admiror. Sed reprehendo tamen illud max quod isto ingenio et prudentia praeditus, causam reipu cae non tenes, qui arbitrere, plebi Romanae res eas probari, quas, me consule, omnes boni pro salute c
XI muni gesserunt. Ecquem tu horum, qui adsunt, qu te contra ipsorum voluntatem venditabas, aut tam fi ratum statuis fuisse, ut haec omnia perire voluerit, tam miserum, ut et se perire cuperet et nihil hab quod salvum esse vellet? An vero clarissimum vi generis vestri ac nominis nemo reprehendit; qui fi suum vita privavit, ut in ceteris firmaret imperium rempublicam reprehendis, quae domesticos hostes, n
35 iis ipsa nocaretur, necavit? Itaque attende iam, quate, quam ego defugiam auctoritatem consulatus m Maxima voce, ut omnes exaudire possint, dico, sem que dicam; adestote omnes animis, qui adestis corpor quorum ego frequentia magnopere laetor; erigite m auresque vestras, et me de invidiosis rebus, ut putat, dicentem attendite. Ego consul, quum exe perditorum civium, clandestino scelere conflatus, c lissimum et luctuosissimum exitium patriae compar quum ad occasum interitumque reipublicae Catilir castris, in his autem templis atque tectis dux Len

---

§. 32. *causam reip.* vid. ad or. pro l. Man. §. 2.

c. XI. *fuisse ut — voluerit — cuperet — haberet.* Perf. actionem significat ad id solum tempus restrictam, qua coniurationis particeps factus sit, imperfecta continuam animi affectionem. Cf. ad Rosc. 44, §. 127.

clarissimum virum, T. Manlium Torquatum, qui filium securi percussit, quod iniussu suo cum hoste pugnasset. De forma dicendi *An vero* etc. vid. supra ad VII, 21.

§. 33. *quam ego defugia* quam non recusem, quo ea, quae, me consule, in menda coniuratione gesta ea me auctore omnia ges dicantur, ut explicat Mu Terent. Eunuch. II, 4, *Quam* enim non tantu *quam valde*, sed etiam *qu rum* vel potius *quam non*, *quantus*, *tantus* non solum ficat *quam magnum*, *tam ma* sed etiam *quam* vel *tam ex* vid. ad Manil. §. 14.

Digitized by Google

esset constitutus, meis consiliis, meis laboribus, mei capitis periculis, sine tumultu, sine delectu, sine armis, sine exercitu, quinque hominibus comprehensis atque confossis, incensione urbem, internecione cives, vastitate Italiam, interitu rempublicam liberavi; ego vitam omnium civium, statum orbis terrae, urbem hanc denique, sedem omnium nostrum, arcem regum ac nationum exterarum, lumen gentium, domicilium imperii, quinque hominum amentium ac perditorum poena redemi. An me existimasti haec iniuratum in iudicio non esse dicturum, quae iuratus in maxima concione dixissem? Atque etiam illud addam, ne qui forte incipiat improbus subito te amare, Torquate, et aliquid sperare de te; atque, ut idem omnes exaudiant, clarissima voce dicam: harum omnium rerum, quas ego in consulatu pro salute communi suscepi et gessi, ille Torquatus, quum esset meus contubernalis in consulatu atque etiam in praetura

34

XII

---

meis consiliis etc. Cf. Catil. III. §. 1. II. c. 7 in.

sine tumultu etc. Catil. II, 13, 28. III, 10, 23.

quinque homin. comprehs. Lentulo, Cethego, Statilio, Gabinio, Cepario. *Novem* hominum poenam commemorat Catil. III, 6, 15. *Confossis* non proprie accipiendum, sed pro interfectis. Sic et *iudiciis confossi et iugulati* occurrunt. *Ern.*

incensione urbem. Cf. Catil. IV, 1, 2.

arcem regum. Catil. IV, 6, 11. *arcem omnium gentium* vocat, i. e. perfugium. Sic Catil. IV, §. 2. *curiam summum auxilium omnium gentium* vocat. Offic. II, 8, 26. *regum, populorum, nationum portus erat et refugium senatus.*

§. 34. *in maxima concione*, de qua ad Fam. V, 2, 15. 16. Metellus Nepos *pridie Kal. Jan. — abeuntem magistratu concionis habendae potestate privavit; cuius iniuria mihi tamen honori summo fuit. Nam quum ille mihi nihil, nisi ut iurarem, permitteret, magna voce iuravi verissimum pulcherrimumque iusiurandum, quod populus idem magna voce me vere iurasse iuravit.* in Pis. 3, 6. *Ego, quum in concione, abiens magistratu, dicere a trib. pl. prohiberer, quae constitueram, quumque is mihi tantummodo, ut iurarem, permitteret, sine ulla dubitatione iuravi, remp. atque hanc urbem mea unius opera esse salvam.*

c. XII. *meus contubernalis.* Ita tunc mos erat, ut adolescentes quotidiano convictu et sermone clarorum hominum administrandae reip. scientiam perciperent. Sic L. Gellius C.

Digitized by Google

fuisset, auctor, adiutor, particeps exstitit, quum prin
quum auctor, quum signifer esset iuventutis; parens
homo amantissimus patriae, maximi animi, summi
filii, singularis constantiae, quum esset aeger, ta
omnibus rebus illis interfuit, numquam est a me digr
studio, consilio, auctoritate meos adiuvit plurimum, q
infirmitatem corporis animi virtute superaret. Vid
ut eripiam te ex improborum subita gratia et rec
liem bonis omnibus? qui te et diligunt et reti
retinebuntque semper, nec, si a me forte desci
idcirco te a se et a republica et a tua dignitate def
patientur. Sed iam redeo ad causam, atque hoc
iudices, testor: mihi de memetipso tam multa di
necessitas quaedam imposita est ab illo. Nam, si
quatus Sullam solum accusasset, ego quoque hoc tem
nihil aliud agerem, nisi eum, qui accusatus esset, de
derem; sed quum ille tota illa oratione in me
invectus et quum initio, ut dixi, defensionem m
auctoritate spoliare voluisset, etiam si dolor meus res
dere non coegerit, tamen ipsa causa hanc a me oratio
flagitasset.

Carbonis in consulatu contubernalis fuit, ut est in Bruto (c. 27). Sic M. Coelius Q. Pompeio procos. contubernalis in Africam est profectus, ut in oratione pro ipso (c. 30) *Manut.*

auctor, qui Ciceronis consilia approbavit et exemplum aliis praebuit, iuventuti exemplo suo praeivit. Honorificentius, causae serviens de Torquato loquitur. Orell. ed. *actor*, quia auctorem suorum consiliorum a Tullio consule contubernalem adolescentem nominari parum fit credibile. Num vero magis credibile erat, eum *actorem* nominari? quod voc. cum *auctor* coniungitur pro 28, 61.

parens eius. Garaton. c rat de Fin. II, 19, 62. de quato patre: *qualis ille ve ful vel civis quum semper post consulatum fuit? quo dem auctore nos ipsi ea ge ut omnibus potius, quam nobis consuluerimus.*

iuventutis, requestris or

§. 35. *flagitasset.* Debet ci: *quum ille invectus esset, voluisset, ipsa causa flag* Sed tempus accommoda *etiamsi dolor meus respond cogeret.* De Plusquamp. post Imperf. vid. ad. Cat §. 3.

Digitized by Google

Allobrogibus nominatum Sullam esse dicis. Quis negat? sed lege iudicium, et vide, quemadmodum nominatus sit. L. Cassium dixerunt commemorasse, cum ceteris Autronium secum facere. Quaero, num Sullam dixerit Cassius? nusquam; sese aiunt quaesisse de Cassio, quid Sulla sentiret. Videte diligentiam Gallorum; qui vitam hominum naturamque non nossent, ac tantum audissent, eos pari calamitate esse, quaesiverunt, essentne eadem voluntate? Quid tum? Cassius si respondisset idem sentire et secum facere Sullam, tamen mihi non videretur in hunc id criminosum esse debere. Quid ita? quia, qui barbaros homines ad bellum impelleret, non debebat minuere illorum suspicionem et purgare eos, de quibus illi aliquid suspicarentur. Non respondit tamen una facere Sullam. Etenim esset absurdum, quum ceteros sua sponte nominasset, mentionem Sullae facere nullam, nisi admonitum et interrogatum; nisi forte verisimile est, P. Sullae nomen in memoria Cassio non fuisse. Si nobilitas hominis, si afflicta fortuna, si reliquiae pristinae dignitatis non tam illustres fuissent, tamen Autronii commemoratio memoriam Sullae retulisset; etiam, ut arbitror, quum auctoritates principum coniurationis ad incitandos animos Allobrogum colligeret Cassius, et quum sciret exteras nationes maxime nobilitate moveri, non prius Autronium, quam Sullam nominasset. Iam vero illud probari minime potest, Gallos, Autronio nominato, putasse, propter calamitatis similitudinem sibi aliquid de Sulla esse quaerendum, Cassio, si hic esset in eodem scelere, ne quum appellasset quidem Autronium huius

XIII. 36

37

58

---

c. XIII. §. 36. *L. Cassium.* vid. Catil. III, 4, 9.

qui — non nossent. vid. ad Rosc. §. 4. Sic etiam paulo post *qui barbaros homines ad bellum impelleret*, i. e. qui impellebat et quum impelleret. — *eos pari calamitate esse*, quia pariter damnati erant de ambitu. Infra est *afflicta fortuna.*

si — tamen. vid. ad Catil. III, §. 7.

quia, qui barb. Sallust. Catil. 40 *praeterea Gabinium accessit* Umbrenus, *quo maior auctoritas sermoni inesset; eo praesente coniurationem aperit, nominat socios, praeterea multos cuiusque generis innocios, quo legatis animus amplior esset.*

§. 37. *nisi forte* vid. ad or. pro S. Rosc. §. 82.

afflicta fortuna, quum de ambitu damnatus esset cum Autronio.

Digitized by Google

in mentem venire potuisse. Sed tamen quid respondit
Sulla Cassius? Se nescire certum. „Non purgat," inq
Dixi ant a: ne si argueret quidem tum denique, qu
39 esset interrogatus, id mihi criminosum videretur.
ego in iudiciis et in quaestionibus non hoc quaerenc
arbitror, num purgetur aliquis, sed num argua
etenim: quum negat se scire Cassius, utrum subl
Sullam, an satis probat se nescire? „Sublevat apud
los." Quid ita? ne indicent? Quid? si periculum
putasset, ne illi umquam indicarent, de seipso cons
esset? „Nescivit." Credo, iudices, celatum esse Cass
de Sulla uno: nam de ceteris certe sciebat, et ea d
eius pleraque conflata esse constabat. Qui negare nc
esse in eo numero Sullam, quo plus spei Gallis da
dicere autem falsum non ausus est, nescire dixit. A
hoc perspicuum est, quum is, qui de omnibus sci
de Sulla se scire negarit, eandem vim esse negati
huius, quam si extra coniurationem hunc esse se s
dixisset: nam, cuius scientiam de omnibus constat su
eius ignoratio de aliquo purgatio debet videri. Sed i
non quaero, purgetne Cassius Sullam; illud mihi tan
satis est, contra Sullam mihil esse in iudicio.

XIV Exclusus hac criminatione Torquatus rursus in
40 irruit, me accusat; ait me aliter, ac dictum est,
tabulas publicas retulisse. O dii immortales! (v

---

§. 38. *tum denique* i. e. tum demum, nisi quod *denique* gravius est, ut recte monuit Goerenz. ad Cic. de legg. p. 117. Orat. II, 30, 131. *Sed hi loci ei demum oratori prodesse possant, qui est versatus in rebus vel usu, quem aetas denique affert, vel auditione* etc. ib. 85, 346. *Ea enim denique virtus esse videtur praestantis viri, quae est fructuosa aliis, ipsi autem laboriosa* etc.

§. 39. *de se ipso*, non mutandum cum Ern. in *de se ipse*: nam opponitur, quum de Sulla confiteretur.

nescire dixit pro nescire se dixit. vid. ad Rosc. §. 61. I § 7.

qui de omnibus scierit. vic Rosc. §. 23.

c. XIV. *aliter, ac dictum* Debebat dici *al. ac dictum* ut ex Ambros. edidit Orell. satis nunc constat, Cicero in sententiis indicativo uti, for ut ipsa loquentis verba usu ret, sicut h. l. dixerat Tor tus, *al. ac dictum est, in publ. retulisti. Sit* pro *est* a rectore scribi, non mirum; *fit* scriptum repererit, pro e scripsisse, minus probabile.

Digitized by Google

enim tribuam, quae vestra sunt; nec vero possum meo tantum ingenio dare, ut tot res, tantas, tam varias, tam repentinas, in illa turbulentissima tempestate reipublicae mea sponte dispexerim) vos profecto animum meum tum conservandae patriae cupiditate incendistis; vos me ab omnibus ceteris cogitationibus ad unam salutem reipublicae convertistis; vos denique in tantis tenebris erroris et insolentiae clarissimum lumen praetulistis menti meae. Vidi ego hoc, iudices, nisi recenti memoria senatus 41
auctoritatem huius iudicii monumentis publicis testatus essem, fore, ut aliquando, non Torquatus, neque Torquati quispiam similis (nam id me multum fefellit) sed ut aliquis patrimonio naufragus, inimicus otii, bonorum hostis, aliter iudicata haec esse diceret, quo facilius, vento aliquo in optimum quemque excitato, posset in

---

tantum — dare, ut — dispexerim, i. e. ut dispexisse me dicam. Sic saepe omissis verbis dicendi vel existimandi, infinitivus iis adiunctus in verbum finitum mutatur, ut Fin. I, 5, 13. *illuc quidem adduci vix possum, ut ea, quae senserit ille, tibi non vera videantur*, pro *ut credam, tibi ea non vera videri.* (quomodo etiam legendum videtur de prov. consul. 16, 39 deletis verbis *ad suspicandum.* Pro eo, omissis verbis *ut dicam, ut credam*, simm. infinitivus sequitur Leg. II, 3, 6, *ut iam videar adduci, hanc quoque, quae te procrearit, esse patriam tuam*, pro *ut credam hanc esse patr.* Cf. ad Att. XI, 16) ad Famil. V, 4. in. *litterae Quinti fratris — tantam spei dederant, ut in te non minus auxilii, quam in tuo collega, mihi constitutum fuerit*, i. e. mihi constitutum fuisse existimarem. Fin. II, 22, 72. *id enim volumus, id contendimus, ut officii fructus sit ipsum officium*, pro ut doceamus, off. fructum esse ipsum off. Hinc illa *mors ut malum non sit, efficies* Tusc. I, 8, 16. pro mortem ut malum, non esse putem, quomodo locutus est ib. §. 15. *perfice ut ne moriendum quidem esse miserum putem.* Orat. I, 58, 248. *De me autem ipso, cui uni tu concedis, ut — causis satis facere possim* pro ut causis satisfacere existimer. Cf. Lael. 5, 18. pro Sext. 7, 15 *devinxerat facturum* pro dev. ut intraret se facturum. Cf. ib. 24 in.

§. 41. *testatus essem*, i. e. testatam fecissem, ut iudicium plus auctoritatis haberet. Nam auctoritas est ea vis rei, qua alios ad credendum permovet.

Torquati quispiam similis, qualis esse tamen poterat. Vid. ad Catil. I, §. 15. Beier. tamen ad offic. T. I. p. 237, legendum censebat *quisquam.*

vento aliquo, rumore ad invidiam faciendam hominibus

Digitized by Google

malis reipublicae portum suorum malorum aliquem invenire. Itaque introductis in senatum indicibus, constitui senatores, qui omnia indicum dicta, interrogata, responsa
42 perscriberent. At quos viros? non solum summa virtute et fide, cuius generis in senatu facultas maxima, sed etiam quos ſoiebam memoria, scientia, consuetudine et celeritate scribendi facillime, quae dicerentur, persequi posse, C. Cosconium, qui tum erat praetor, M. Messallam, qui tum praeturam petebat, P. Nigidium, App. Claudium. Credo esse neminem, qui his hominibus ad vere referendum aut fidem putet, aut ingenium defuisse.
XV Quid deinde? quid feci? quum scirem, ita indicium in tabulas publicas relatum, ut illae tabulae privata tamen custodia more maiorum continerentur, non occultavi, non continui domi, sed describi ab omnibus statim librariis, dividi passim et pervulgari atque edi populo Romano imperavi; divisi toti Italiae, emisi in omne

---

probis idoneo, quique eos evertere posset; ductum ab ea vi venti, qua mare perturbat et navigantes evertit. Cluent. 28 *Quintius, homo maxime popularis, qui omnes rumorum et concionum ventos colligere consuesset*, i. e. ea, quae in rumoribus et concionibus essent ad invidiam faciendam accommodata. vid. Ern. Clav. Ad rem Graevius citat Aristot. de rep. V, 6. *γίγνονται δὲ μεταβολαὶ τῆς ὀλιγαρχίας καὶ ὅταν ἀναλώσωσι τὰ ἴδια ζῶντες ἀσελγῶς· καὶ γὰρ οἱ τοιοῦτοι καινοτομεῖν ζητοῦσι, καὶ ἢ τυραννίδι ἐπιτίθενται αὐτοὶ, ἢ κατασκευάζουσιν ἕτερον.*

§. 42. *Scientia* h. l. est eius, qui didicit arte e dictis alterius ea, quae rem et causam continent, discernere a ceteris et in brevem summam redigere, unde post ad eamdem rem *ingenium* commemorat: neque enim est id cuiusque ingenii. *Ern.* At tabularum, in quibus dicta alterius in brevem summam redacta, suspecta est fides. Crediderim itaque potius *scientiam* esse notarum I. figlorum in scriptura compendiaria, ut Plut. Cat. min. 23 Ciceronem *τοὺς διαφέροντας ὀξύτητι τῶν γραφέων σημεῖα προδιδάξαι, ἐν μικροῖς καὶ βραχέσι τύποις πολλῶν γραμμάτων ἔχοντα δύναμιν.*

ad vere referendum, in tabulas.

c. XV. *ita in tab. publ. relatum, ut* etc. i. e. in tab. quidem relatum, sed tabulas illas — contineri. Verr. III, 43, 103. *ita cetera de oratione mea tollam, ut tamen in causa relinquam.* Hac formula Quintil. imprimis delectatur. *Privata custodia*, consulum et aliorum magistratuum.

describi — atque edi imperavi. Sic Catil. I, 11, 27. Verr. IV.

Digitized by Google

provincias, eius indicii, e quo salus oblata esset omnibus, expertem esse neminem volui. Itaque dico locum in 43
orbe terrarum esse nullum, quo in loco populi Romani nomen sit, quin eodem perscriptum hoc indicium pervenerit. In quo ego tam subito et exiguo et turbido tempore multa divinitus, ita ut dixi, non mea sponte, providi, primum, ne qui posset tantum aut de reipublicae aut de alicuius periculo meminisse, quantum vellet, deinde, ne cui liceret umquam reprehendere illud indicium aut temere creditum criminari, postremo, ne quid iam a me, ne quid ex meis commentariis quaereretur, ne aut oblivio mea aut memoria videretur nimia, ne denique aut negligentia turpis, aut diligentia crudelis putaretur. Sed tamen abs te, Torquate, quaero, 44
quum indicatus tuus inimicus esset, et esset eius rei frequens senatus et recens memoria testis, tibi, meo familiari et contubernali, prius etiam edituri fuerint indicium scribae mei, si voluisses, quam in codicem retulissent: quum videres aliter fieri, cur tacuisti, passus es, non mecum aut cum familiari meo questus es, aut, quoniam tam facile inveheris in amicos, iracundius ac vehementius expostulasti? Tu, quum tua vox numquam sit audita, quum, indicio lecto, descripto, divulgato, quieveris, tacueris, repente tantam rem enuntiare audeas, et in eum locum te deducas, ut ante, quam me commutati indicii coargueris, te summae negligentiae tuo iudicio

---

extr. V, 27, 68. 69. 34. 88. 41, 106. 56 extr.

§. 43. *locum esse nullum, quo in loco.* Locis ad Rosc. §. 28 allatis adde divin. in Caec. 1, 2. Verr. IV, 11, 26. et cf. Bremi ad ll. de fin. I, p. 61. Ellendt ad Brut. 18 §. 69 Kritz ad Sall. Catil. p. 260.

ne qui posset tantum — meminisse, tantum se meminisse dicere.

oblivio nimia est, quum quis nonnulla etiam graviora obliviscitur et omittit, ne noceat amico cuidam; *memoria nimia*, quum quis omnia, etiam leviora, vel adeo falsa meminit, ut inimico noceat.

§. 44. *edituri fuerint, si voluisses.* Nam *edituri fuerunt*, si Torqu. voluisset. Vid. ad Sext. 38, 81.

Tu audeas — deducas, tanquam quod vix credi possit, cum indignatione, ut Catil. II, 8, 18. *Tu — ornatus et copiosus sis et dubites* — Cf. de offic. III, 17, 68.

Digitized by Google

XVI convictum esse fateare? Mihi cuiusquam salus tan-
45 fuisset, ut meam negligerem? per me ego veritatem
pateſactam contaminarem aliquo mendacio? quemquam
denique ego iuvarem, a quo et crudeles insidias in rem-
publicam factas, et in me potissimum consulem constitu-
tas putarem? Quod si iam essem oblitus severitatis e
constantiae meae, tamne amens eram, ut, quum littera
posteritatis causa repertae sint, quae subsidio oblivior
esse possent, ego recentem putarem memoriam cunct
46 senatus commentario meo posse superari? Fero ego te
Torquate, iamdudum fero, et nonnumquam animum
incitatum ad ulciscendam orationem tuam revoco ipse e
reflecto; permitto aliquid iracundiae tuae, do adolescen-
tiae, concedo amicitiae, tribuo parenti. Sed, nisi tib
aliquem modum tute constitueris, coges oblitum me
nostrae amicitiae habere rationem meae dignitatis. Neme
umquam me tenuissima suspicione perstrinxit, quem no
praeverterim. Sed mihi hoc credas velim: non iis li-
bentissime soleo respondere, quos mihi videor facillime
47 posse superare. Tu, quoniam minime ignoras consuetu-

---

c. XVI. §. 46. *cedo amicitiae*, amicitia tua quasi victus facio quod ea postulat i. e. ignosco tibi propter amicitiam, quae inter nos fuit. Sic usurpatur etiam *concedere* Cluent. 69, 195. *iudices peccata liberûm parentum misericordiae; concesserunt dare* (ut pro Ligar. 12, 37) *condonare, tribuere, permittere* (ut pro Sext. 33. extr.)

praeverterim, occuparim, praevenerim ante quam suspicionem illam explicaret. Notandum autem *nemo me perstrinxit, quem non praeverterim*, quae legitima est consecutio, ubi post sententiam negantem sequitur *qui non* vel *quin* cum verbo actionem designante, quae, eodem, quo prior, temporis articulo conclusa est. Or. II, 38, 161. *Carneades numquam in suis illis disputationibus rem defendit, quam non probarit, nullam oppugnarit, quam non everterit.* Ibid. III, 33, 135 *nihil in hac civitate temporibus illis sciri discive potuit, quod ille non cum investigarit et scierit, tum etiam conscripserit.* C. Verr. I, 24, 62. II, 21, 52. IV, 1, 1. 4. in. 43, 95. V, 45, 120. 54, 140 etc. Contra ubi secunda actio est continua et priorem quasi comitatur, ibi finis Imperfecto locus est, u Brut. 9, 35. *nihil acute inveni potuit in eis causis, quas scripsi, quod ille non viderit, nihil subtiliter dici, — quo fieri possit aliquid limatius, nihil contra grande quo quidquam esset elatius.* C. Divin. 19, 62. Verr. I, 7, 19 de prov. consul. 13, 33.

Digitized by Google

dinem dicendi meam, noli hac nova lenitate abuti mea, noli aculeos orationis meae, qui reconditi sunt, excussos arbitrari, noli id putare omnino a me esse amissum, si quid est tibi remissum atque concessum. Quum illae valent apud me excusationes iniuriae tuae, iratus animus tuus, aetas, amicitia nostra, tum nondum statuo, te virium satis habere, ut ego tecum luctari et congredi debeam. Quod si esses usu atque aetate robustior, essem idem, qui soleo, quum sum lacessitus. Nunc tecum sic agam, tuliſſe ut potius iniuriam, quam retuliſſe gratiam videar. Neque vero, quid mihi irascare, intelligere XVII
possum; si, quod eum defendo, quem tu accusas, cur 48
tibi quoque ipse non succenseo, qui accuses eum, quem ego defendo? „Inimicum, inquis, accuso meum.“ Et amicum ego defendo meum. „Non debes tamen quemquam in coniurationis quaestione defendere.“ Imo nemo magis eum, de quo nihil est umquam suspicatus, quam is, qui de aliis multa cogitavit. „Cur dixisti testimonium in alios?“ Quia coactus. „Cur damnati sunt?“ Quia creditum est. „Regnum est, dicere, in quem velis ac defendere quem velis.“ Imo servitus est, non dicere in quem velis nec defendere quem velis. Ac si considerare coperis, utrum magis mihi hoc necesse fuerit facere, an istud tibi, intelliges, honestius te inimicitiarum modum statuere potuisse, quam me humanitatis. At vero quum honos agebatur amplissimus familiae 49
vestrae, hoc est consulatus parentis tui, sapientissimus vir familiarissimis suis non succensuit pater tuus, quum Sullam et defenderent et laudarent. Intelligebat, hanc nobis a maioribus esse traditam disciplinam, ut nullius

---

§. 47. *amissum — remissum.* similem παρονομασίαν vid. Cail. I, 11, 27, et infra *tuliſſe iniuriam — retuliſſe gratiam.*

retuliſſe gratiam, par pari reluliſſe. Terent. Eun. II, 3, 93. *nunc referam gratiam, atque eas itidem fallam, ut ab illis falliar.* Cic. Lael. 15, 53. *Turpinium dixiſſe ferunt, exſulantem ſe intellexiſſe, quos ſidos inimicos haluiſſet, quos infidos, quum iam neutris gratiam referre poſſet.* Grnev. praeterea laudat ad Att. II, 9. Senec. de clem. I, 7. epiſt. 47. §. 2.

c. XVII. §. 48. *qui accuſes*, i. e. quum accuſes.

qui de aliis multa cogitavit, ſuſpicatus eſt, ideoque ab ſuſpicionibus ſe. in re tanta, non alienus. *Ern.* Garatonio unice verum videtur, quod legendum coniecerat Lambin. *cognovit.*

Digitized by Google

amicitia ad propulsanda pericula impediremur. Et huic iudicio longe dissimilis illa contentio; tum, aff P. Sulla, consulatus vobis pariebatur, sicuti partus honoris erat certamen; ereptum repetere vos clar batis, ut victi in campo in foro vinceretis; tum contra vos pro huius salute pugnabant, amicissimi v quibus non irascebamini, consulatum vobis eripie honori vestro repugnabant, et tamen id inviolata v amicitia, integro officio, veteri exemplo atque inst
XVIII optimi cuiusque faciebant. Ego vero quibus ornam
50 adversor tuis? aut cui dignitati vestrae repugno? est, quod iam ab eo expetas? honor ad patrem, ins honoris ad te delata sunt. Tu ornatus exuviis l venis ad eum lacerandum, quem interemisti; ego ia tem et spoliatum defendo et protego. Atque hic reprehendis me, quia defendam, et irascaris. Ego a non modo tibi non irascor, sed ne reprehendo qu factum tuum. Te enim existimo tibi statuisse, qui ciendum putares, et satis idoneum officii iudicem pos
51 „At accusat C. Cornelii filius, idemque valere debe si pater indicaret.“ O patrem Cornelium sapientem! quod praemii solet esse in iudicio, reliquerit, quod t tudinis in confessione, id per accusationem filii susce

---

§. 49. *consulatus vobis pariebatur*, id agebatur, ut consulatus pareretur, ut mox *consulatum vobis eripiebant*, i. e. eripere studebant.

c. XVIII. §. 50. *insignia honoris*, splendor ex eo honore redundans, quum habeas patrem consularem; oratorie dictum, nec ad ἀκρίβειαν, ut monet Ern. Mox *exuvias Sullae* vocat consulatum, quasi hosti victo detractum.

satis idoneum iudicem posuisse, nimirum te ipsum. Ironice autem *satis idoneum*: quis enim, qui oderit, idoneus officii iudex est?

§. 51. *C. Cornelii*, e Rom. *filius*, qui subsc fuit accusatori Torquato.

in iudicio ob sequens *in c sione* dixit pro dat. *indicio*, edidit Graevius. Sallust. 30. *decrevere, si quis indic de coniuratione, quae contra facta erat, praemium serv tatem et sestertia centum, impunitatem eius rei et s ducenta.* Sed additum h. l indicat, de hoc senatus d hic non agi. — *reliquerit* sulto praetermiserit. vi Catil. III. §. 18.

Digitized by Google

ad quid est tandem, quod indicat per istum puerum
Cornelius? Si est causa mihi ignota, cum Hortensio
communicata, respondeat Hortensius; sin, ut ais, illum
comitatum Autronii et Catilinae, quum in campo, con-
sularibus comitiis, caedes a me habita sunt, caedem facere
voluerunt; Autronium tum in campo vidimus; — et
quid dixi? vidisse nos? ego vidi: vos enim tum, iudices,
nihil laborabatis, neque suspicabamini; ego tectus praesi-
dio firmo amicorum Catilinae tum et Autronii copias
conatum repressi. Num quis est igitur, qui tum dicat 52
campum adspirasse Sullam? Atqui si tum se cum
Catilina societate sceleris coniunxerat, cur ab eo discede-
bat? cur cum Autronio non erat? cur in pari causa
non paria signa repetiuntur criminis? Sed quoniam
Cornelius ipse etiam nunc de indicando dubitat, ut dicitis,
informat adhuc adumbratum indicium filii, quid tandem
de illa nocte dicit, quum inter falsarios ad M. Laecam

---

quid est tandem; quod indicat. Verr. IV, 20, 43. *si emeras, quid erat, quod confirmabat* etc. Fluent. 64, 181. *quid est, quod minus verisimile proferre possis?* Itaque de orat. III, 59 extr. *persaepe mihi admirandum videtur, quid sit, quod omnes translatis et alienis magis delectantur verbis, quam propriis et suis*, iniuria Ern. reposuit *delectentur*; hoc postulare latinitatem scilicet ratus.

sin, ut ais, illum comitatum, scil. indicat Cornelius, si significat, in illo comitatu fuisse Sullam.

in campo, vid. ad Catil. I. 11.

§. 52. *adspirasse*, venire ausum esse. Verr. V, 57, 97. *quid aeque Carthaginiensium gloriosissimae classes umquam adspirare potuerunt.* Ib. II, 51, 76. *quando autem homo adspirabit in curiam?* Cf. Tusc. V, 5, 13. q. 27. ad Famil. VII, 10. Recte Forcellinus, ex Alconio et Manutio ad Divin. in Caec. 5. extr. monuit gravius esse adspirare, quam accedere, et in illo inesse significationem cupiditatis cum inani conatu coniunctae.

informat adhuc adumbr. ind. filii, h. e. in filii illo facto indicio instruendo et componendo adhuc laborat. Utrumque vocabulum *adumbratus* et *informo* est a pictorum arte petitum. *Adumbratio* est σκιαγραφία, quum lineae modo exremae umbrae, quam corpora in sole faciunt, circumscribuntur, ut Quintilianus ait. Unde Cicero de nat. deor. (27, 75.) *cedo mihi istorum deorum adumbratorum lineamenta atque formas.* (Cf. ibid. 44, 123.) Hinc *adumbratus* et *expressus* opponuntur: ut in Tusc. III, (2, 3.) *gloria est soli-*

Digitized by Google

nocte ea, quae consecuta est posterum diem r
rum Novemb. me consule, Catilinae denuntia
convenit? quae nox omnium temporum coniura
acerrima fuit atque acerbissima. Tum Catilinae
exeundi, tum ceteris manendi conditio, tum desc
totam per urbem caedis atque incendiorum constitut
tunc tuus pater, Corneli, id quod tandem aliq
confitetur, illam sibi officiosam provinciam depo
ut, quum prima luce consulem salutatum veniret, i
missus meo more et iure amicitiae me in meo l
XIX trucidaret. Hoc tempore, quum arderet acerrime
53 iuratio, quum Catilina egrederetur ad exercitum,
tulus in urbe relinqueretur, Cassius incendiis, Cet
caedi praeponeretur, Autronio, ut occuparet Etru
praescriberetur, quum omnia ordinarentur, institu
tur, pararentur; ubi fuit Sulla, Corneli? num Ro
Imo longe abfuit. Num in iis regionibus, quo se
lina inferebat? multo etiam longius. Num in
Camerti, Piceno, Gallico, quas oras maxime quasi
bus quidam illius furoris pervaserat? nihil vero m
fuit enim, ut iam ante dixi, Neapoli, fuit in ea
54 Italiae, quae maxime ea suspicione caruit. Quid
indicat, aut quid affert aut ipse Cornelius, aut vos
ab eo haec mandata defertis? „Gladiatores empto
Fausti simulatione, ad caedem ac tumultum.“ Ita
sus; interpositi sunt gladiatores, quos testamento

---

da quaedam res et expressa, non adumbrata. Sic et deformare et informare est lineis in tabula formare et adumbrare ruditer eius rei effigiem, quam expressuri et accurate descripturi aut facturi sumus. Cicerone oratione 2, 7. *at ego in summo oratore fingendo talem informabo, qualis fortasse nemo fuit:* et (ad Attic.) *petitorum haec est adhuc informata cogitatio*, h. e. candidati. tantum apud animos suos haec formarunt consilia, quae num successura sint, incertum est. *Graev.*

de illa nocte. Vid. Cat impr. §. 9.

c. XIX. §. 54. *Fausti tione*, hoc praetextu, c emerentur Fausto, L. Sullae dictatoris filio, dos gladiatorios e test patris deberet.

interpositi sunt, ab ac ribus conficti ad fabulam dam, explicat Ern. in Cl non conficti erant ii glad sed ab accusatoribus no ut hoc modo invidiam facerent. Nam *interpos*

Digitized by Google

videmus deberi. „Arrepta est familia; quae si esset praetermissa, posset alia familia Fausti munus praebere.“ Utinam quidem haec ipsa non modo iniquorum invidiae, sed aequorum exspectationi satisfacere posset! „Properatum vehementer, quum longe tempus muneris abesset.“ Quasi vero tempus dandi muneris non valde appropinquaret. „Nec opinante Fausto, quum is neque sciret, neque vellet, familia est comparata.“ At litterae sunt Fausti, 55
per quas ille precibus a P. Sulla petit, ut emat gladiatores, et ut hos ipsos emat; neque solum ad Sullam missae, sed ad L. Caesarem, Q. Pompeium, C. Memmium, quorum de sententia tota res gesta est. At praefuit familiae [Cornelius]. Iam si in comparanda familia suspicio est nulla, quod praefuit, nihil ad rem pertinet.

---

est uti alicuius vel opera vel nomine ad aliquid insidiose efficiendum, ut Verr. I, 11, 30 *interponere accusatorem.*

Arrepta, summa cum festinatione empta, quamvis *familia* gladiatorum, si ea *praetermissa*, non empta, *esset*, *alia familia* Fausti, alii F. servi vel gladiatores, *posset*, ubi nos diceremus, *potuisset*. vid. ad Catil. II. §. 3. Tusc. III, 22, 54. *si aliquot annis post idem ille liber captivis missus esset, vulneribus mederetur.* Sic statim post: *quasi vero tempus non valde appropinquaret*, nam appropinquabat tempus. Respondet Cicero, alios servos Fausti ita non idoneos esse muneri gladiatorio, ut ne aequorum quidem exspectationi satisfacere possent. Ceterum Garaton. ad h. l. emptos esse gladiatores ad exitum anni DCXC, ardente aut iam erumpente coniuratione, munus autem Fausti datum anno DCXCII probabiliter disputat, ut haec oratio ante Fausti ludos anni DCXCI habita esse videatur.

§. 55. *At praefuit familiae Cornelius*, non is, qui modo index nominatus est, sed Sullae libertus, ut expl. Orell. Quod si verum est, mirae obscuritatis h. l. reus est Cicero, duos homines uno nomine appellans, nulla nota addita, qua discerni possint. Itaque idem Orell. excidisse suspicatur *Sullae libertus*, ut coniecturam fulciat. Quis credat etiam in sqq. verba *in comparanda filia* ad Sullam spectare, *praefuit* ad Cornelium? *Praefuisse* Sullam familiae gladiatoriae Cornelius criminatus fuerat, non Cicero; quod hic ita elevat, ut dicat, hoc nihil ad rem pertinere, tum ne verum quidem esse; nam Bellum praefuisse: hoc enim est *eaque res*, antea verbo *praefuit* commemorata — — quo ipso appareret non Cornelium praefuisse.

Digitized by Google

Sed tamen munere servili obtulit se ad ferramenta pro
spicienda; praefuit vero numquam; eaque res per Be
lum, Fausti libertum, omni tempore administrata est.
XX At enim Sitius est ab hoc in ulteriorem Hispaniam mi
56 sus, ut eam provinciam perturbaret. Primum Sitius, ut
dices, L. Inlio, C. Figulo consulibus, profectus est aliquan
ante furorem Catilinae et ante suspicionem huius con
iurationis; deinde est profectus non tum primum, se
quum in iisdem locis aliquanto ante eadem de cau
aliquot annos fuisset; ac profectus est non modo ob cau
sam, sed etiam necessariam causam, magna ratione cu
Mauritaniae rege contracta. Tum autem, illo profect
Sulla procurante eius rem et gerente, plurimis et pu
cherrimis P. Sitii praediis venditis, aes alienum eiusde
dissolutum est, ut, quae causa ceteros ad facinus impul
cupiditas retinendae possessionis, ea Sitio non fueri
57 praediis deminutis. Iam vero illud quam incredibil
quam absurdum, qui Romae caedem facere, qui har
urbem inflammare vellet, eum familiarissimum suu
dimittere ab se et amandare in ultimas terras? utru
quo facilius Romae ea, quae conabatur, efficeret, si i
Hispania turbatum esset? At haec ipsa per se fine il
coniunctione agebantur. An in tantis rebus, tam nov
consiliis, tam periculosis, tam turbulentis, homine
amantissimum sui, familiarissimum, coniunctissimum off
ciis, usu, consuetudine, dimittendum esse arbitraretu
Verisimile non est, ut, quem in secundis rebus, quem
otio secum semper habuisset, hunc in adversis et in
58 tumultu, quem ipse comparabat, ab se dimitteret. Ip
autem Sitius, (non enim mihi deserenda est causa ami
veteris atque hospitis) is homo est, aut ea familia a
disciplina, ut hoc credi possit, eum bellum reipublica

---

c. XX. §. 56. *L. Iulio, C. Figulo coss.* A. V. 690. Iis coss. circiter Kal. Iunias initium habuisse coniurationem Catilinae scribit Sallust. Catil. 17.

quae causa ceteros. vid. Catil. II, 8.

§. 57. *At haec ipsa*, et quae Romae, et quae in Hispania agebantur. Sic fere Ferratius. Nescio cur in hoc loco labor rint, nullam inde posse idonea sententiam elici dicentes, Gra vius, Lallemand, Garaton.

verisimile non est, ut. vid. a or. pro S. Roscio §. 121. Vera huius structurae rationem rec didisse mihi videtur *Etzler* i *Jahrb. d. Philol.* VIII, 1. p. 9 sqq.

Digitized by Google

facere voluiſſe? ut, cuius pater, quum ceteri deficerent finitimi ac vicini, ſingulari exſtiterit in rempublicam noſtram officio et fide, is ſibi nefarium bellum contra patriam ſuſcipiendum putaret? cuius aes alienum videmus, iudices, non libidine, ſed negotii gerendi ſtudio eſſe contractum, qui ita Romae debuit, ut in provinciis et in regnis maximae ei pecuniae deberentur, quas quum peteret, non commiſit, ut ſui procuratores quidquam oneris abſente ſe ſuſtinerent; venire omnes ſuas poſſeſſiones et patrimonio ſe ornatiſſimo ſpoliari maluit, quam ullam moram cuiquam fieri creditorum ſuorum. A quo 59
quidem genere, iudices, ego numquam timui, quum in illa reipublicae tempeſtate verſarer. Illud erat genus hominum horribile et pertimeſcendum, qui tanto amore ſuas poſſeſſiones amplexi tenebant, ut ab his membra divelli citius ac diſtrahi poſſe diceres. Sitius numquam ſibi cognationem cum praediis eſſe exiſtimavit ſuis. Itaque ſe non modo ex ſuſpicione tanti ſceleris, verum etiam ex omni hominum ſermone non armis, ſed patrimonio ſuo vindicavit.

Iam vero, quod ſubiicit, Pompeianos eſſe a Sulla XXI.
impulſos, ut ad iſtam coniurationem et ad hoc nefarium 60
facinus accederent, id cuiusmodi ſit, intelligere non poſſum. An tibi Pompeiani coniurraſſe videntur? quis hoc umquam dixit? aut quae fuit iſtius rei vel minima ſuſpicio? diſiunxit, inquit, eos a colonis, ut hoc diſſidio ac diſſenſione facta, oppidum in ſua poteſtate poſſet et Pompeianos habere. Primum, omnis Pompeianorum colonorumque diſſenſio delata ad patronos eſt, quum iam

---

§. 58. *quum ceteri deficerent*, bello ſociali.

§. 59. *Illud erat genus — — qui.* vid. ad Catil. II, §. 21.

cognationem cum praediis, quaſi ea, ut cognati, natura ſecum coniuncta eſſent, ut ab iis divelli, ea vendere non poſſet.

c. XXI. §. 60. *Pompeianos*, incolas Pompeiorum, oppidi Campaniae, qui, quum devicti et parte agri multati eſſent, et a triumviris, in quibus P. Sulla erat, colonia eo deducta, ſeditionem moverunt, quod nolebant colonis idem ius ſuffragii eſſe, quod ſibi, *Sylv.*

diſſidio ac diſſenſione. De diſcrimine *discidii* et *diſſidii* vid. Ernest. cl. v. *discidium.*

Ad patronos, triumviros coloniae deducendae, et eos, qui oppidum in deditionem acceperant.

Digitized by Google

inveterasset ac multos annos esset exagitata; deinde i a patronis res cognita est, ut nulla in re a ceteroru sententiis Sulla dissenserit; postremo coloni ipsi sic inte ligunt, non Pompeianos a Sulla magis, quam sese, e
61 defensos. Atque hoc, iudices, ex hac frequentia col norum, honestissimorum hominum, intelligere potes qui adsunt, laborant, hunc patronum, defensorem, cus dem illius coloniae, si in omni fortuna atque in om honore incolumem habere non potuerunt, in hoc tam casu, quo afflictus iacet, per vos tutari conservarec cupiunt. Adsunt pari studio Pompeiani, qui ab i etiam in crimen vocantur; qui ita de ambulatione et suffragiis suis cum colonis dissenserunt, ut idem de co
62 muni salute sentirent. Ac ne haec quidem P. Sul mihi videtur silentio praetereunda esse virtus, qu quum ab hoc illa colonia deducta sit, et quum comn da colonorum a fortunis Pompeianorum reipublicae f tuna disiunxerit, ita carus utrisque est atque iucundus, non alteros demovisse, sed utrosque constituisse videat

XXII „At enim et gladiatores et omnis ista vis rogatic Caeciliae causa comparabantur." Atque in hoc locc L. Caecilium, pudentissimum atque ornatissimum viri vehementer invectus est; cuius ego de virtute et c stantia, iudices, tantum dico, talem hunc in ista r tione, quam promulgavit non de tollenda, sed de leva calamitate fratris sui, fuisse, ut consultum esse volu fratri, cum republica pugnare noluerit, promulgarit pulsus amore fraterno, destiterit fratris auctoritate
63 ductus. Atque in ea re per L. Caecilium Sulla a satur, in qua re est uterque laudandus; primum Caeci

---

§. 61. *ita — dissenserunt, ut — sentirent.* vid. ad c. XV, 42. supra §. 58. *de ambulatione*, de porticu.

§. 62. *reipublicae* Pompeianae *fortuna*, qua a Romanis devicti sunt Pompeiani, effecit, ut *commoda colonorum*, quibus agri assignandi erant, *fortunis Pompeianorum*, qui in illorum gratiam de agris suis demovebantur, adversarentur.

c. XXII. *rogationis Caec* L. Caecilius trib. pl. Cos cerone a. u. 690 tulit l de ambitu, qua poena, leg purnia (vid. ad or. pro M §. 46.) constituta, minuer ita ut damnatis de ambitu ret iterum petere magist Frater autem Sullae est L. cilius, fortasse eadem natus.

qui id promulgarit, in quo * * res iudicatas videbatur voluisse rescindere, ut statueretur; Sulla recte reprehendit: status enim reipublicae maxime iudicatis rebus continetur. Neque ego tantum fraterno amori dandum arbitror, ut quisquam de salute suorum consulat, communem relinquat. Nihil de iudicio ferebat, sed poenam ambitus auferebat, quae fuerat nuper superioribus legibus constituta. Itaque hac rogatione non iudicum sententiam, sed legis vitium corrigebat. Nemo iudicium reprehendit, quum de poena queritur, sed legem: damnatio enim est iudicum, quae manebat, poena legis, quae levabatur. Noli igitur animos eorum ordinum, qui praesunt iudiciis 64 summa cum gravitate et dignitate, alienare a causa. Nemo labefactare iudicium est conatus, nihil est eiusmodi promulgatum; semper Caecilius in calamitate fratris sui iudicum potestatem perpetuandam, legis acerbitatem

---

§. 63. *qui id promulgarit.* Quae desunt, huius sententiae fuisse videntur: *primum Caecilius* laudandus est, *qui id promulgarit, in quo* fratris casum levare posset; quem, quia *res iudic. vid. vol. reso. rect. Sulla reprehendit.* quod ipsum H. Stephanus in cod. antiquo se reperisse narrat, et probat Garaton. Tum erit genus anacoluthi, pro — in qua re est uterque laudandus, primum L. Caecilius, qui id promulgarit — — deinde P. Sulla, qui reprehenderit. Verbis *ut statueretur*, quid faciam, non habeo.

de salute suorum consulat, i. e. consilia agitet, consultet. ad Attic. VII, 13. *Aliter mihi de illis ac de me ipso consulendum est*, i. e. statuendum, aliud consilium capiendum. Usitatius esset hoc sensu *saluti suorum consulat.*

poenam ambitus auferebat. Sic Lambin e codd. Memmianis et Stephaniano prob. Ferratio apud Garat. et Fr. A. Wolfio ad IV orat. p. 198. pro *poenam ambitus eam ferebat. Poenam auferebat*, quod vix Latinae aures ferre videbantur Graevio, dixit, ut, hac παρονομασία melius responderet praecedenti *ferebat.*

damnatio est iudicum, per iudices s. iudicio constituitur, *poena legis*, poena lege finitur. Vid. ad Catil. I §. 4.

§. 64. *eorum ordinum, qui praesunt iudiciis*, ex lege Aurelia, qua L. Aurelius Cotta, praetor Pompeio et Crasso Coss. a. u. 684. iudicia inter tres ordines, senatum, equites et tribunos aerarios communicarat. Vid. Duker. ad Liv. epit. l. 97. Ruhnken. ad Vellei II, 32.

Digitized by Google

XXIII mitigandam putavit. Sed quid ego de hoc plura dispu
Dicerem fortasse, et facile et libenter dicerem. Si p
etiam longius, quam finis quotidiani officii postulat, p
et fraternus amor L. Caecilium protulisset, implor
sensus vestros, uniuscuiusque indulgentiam in suos tes
peterem errato veniam [L. Caecilii] ex intimis v
65 cogitationibus atque ex humanitate communi. Lex
fuit proposita paucos, ferri coepta nunquam, de
est in senatu. [Kal. Ianuar.] Quum in Capitolium
senatum convocassemus, nihil est actum prius,
mandato Sullae Q. Metellus praetor se loqui dixit,
iam illam rogationem de se nolle ferri. Ex illo ten
L. Caecilius multa e republica egit; agrariae legi,
tota a me reprehensa et abiecta est; intercessorem
professus est, improbis largitionibus restitit, se
auctoritatem numquam impedivit, ita se gessit in
natu, ut, onere deposito domestici officii, nihil p
66 nisi de reipublicae commodis cogitarit. Atque in
rogatione, ne per vim quid ageretur, quis tum no
Sullam, aut Caecilium verebatur? nonne omnis
terror, omnis seditionis timor atque opinio ex Au
improbitate pendebat? eius voces, eius minae fereba
eius adspectus, concursatio, stipatio, greges hom
perditorum metum nobis seditionesque afferebant. I
P. Sulla, hoc importunissimo tum honoris, tum

---

c. XXIII. §. 64. *finis quotidiani officii* non est consilium off. nos *Zweck*, qua vi nondum a Cicer. usurpatur *finis*, sed terminus, ad quem quotid. officium progredi debet, paulo longius quam quo per quot. off. progredi licet.

ex humanitate communi. Communes hominum sensus vocat pro Cluent. 6, 17.

§. 65. *posita est*, deposita, abiecta ab ipso eius auctore Caecilio.

nihil est actum prius, quam de hac lege.

intercessorem fore pro *se intercess. f.* vid. ad or. pro Rosc. §. 61. Muren. §. 7. Agraria lex lata erat a P. Servilio Rullo pl. contra quam exstan orationes Ciceronis.

§. 66. *ferebantur*, ferme hominum, crebro comm rabantur. Catil. I, 9, 26. *tati illi sunt, qui feruntur res tui.* Nec alia vis est III, 56, 214. *Quid Graccho, quod me puero pere ferretur?* sed e co patet adiunctam esse lig tionem laudis. Cf. Arch.

metum seditionesque aff περὶ ἓν διὰ δυοῖν, metum sedit intelligit Graevius. Sed p est metum nobis afferet seditiones praesignificaba

Digitized by Google

calamitatis socio atque comite, et secundas fortunas amittere coactus est, et in adversis sine ullo remedio atque allevamento permanere.

Hic tu epistolam meam saepe recitas, quam ego ad Cn. Pompeium de meis rebus gestis et de summa republica misi, et ex ea crimen aliquod in P. Sullam quaeris, et, quia furorem incredibilem biennio ante conceptum erupisse in meo consulatu scripsi, me hoc demonstrasse dicis, Sullam in illa fuisse superiore coniuratione. Scilicet is sum, qui existimem, Cn. Pisonem et Catilinam et Varguntеium et Autronium nihil scelerate, nihil audacter ipsos per sese sine P. Sulla facere potuisse. De quo etiam si quis dubitasset antea, num, id quod tu arguis, cogitasset, interfecto patre tuo consule, descendere XXIV 67 68

c. XXIV. §. 67. *biennio ante.* Amplius biennio concepta fuit haec coniuratio. Lepido enim et Volcatio Coss. (a. u. 688.) circiter nonas Dec. coepit (Cf. ad Catil. I, §. 15). L. Torquatus et L. Cotta post hos fuerunt consules; post hos L. Iulius et C. Figulus, post quos fuit Cicero cum C. Antonio. His Coss. mense Octobri patefacta coniuratio est. *Sylvius.* Verius igitur pro Mur. 38, 81. *Omnia, quae per hoc triennium agitata sunt iam ab eo tempore, quo a L. Catilina et Cn. Pisone initum consilium senatus interficiendi sciis esse, in hos dies, in hos menses, in hoc tempus erumpunt.*

§. 68. *De quo* refertur ad sententiam praecedentium, de coniuratione a Sulla cum Catilina inita, sed accuratius hoc idem declaratur sqq. *num cogitasset Sulla,* ubi nos diceremus: de quo si quis dubitasset, id est (si quis dubitasset) num. Sic saepe *quod* ad praecedentia relatam explicatur subiecta re ipsa, quo refertur. Or. 62, 210. *Id nos fortasse non perfecimus, conati quidem saepissime sumus; quod* (nos conatos esse) *pluribus locis perorationes nostrae, voluisse nos atque animo contendisse, declarant.* Offic. III, 31, 112. *L. Manlio M. Pomponius trib. pl. diem dixit — — — quod quum audivisset adolescens filius, negotium exhiberi patri, accurrisse Romam — — dicitur.* de orat. II, 10, 39. *ita mihi vim oratoris visus es laudare copiosissime; quod quidem eloquentem vel optime facere oportet, ut eloquentiam laudet.* Cf. Verr. II, 1, 26, 67. 4, 42, 91. pro Mil. 6, 15. 29, 81. ad Quint. fr. I, 1, 11. Wopk. lect. Tull. p. 285 et quae ibi monuit Hand. p. 380. Misc. phil. II, 1 p. 109. 2, p. 85. ad epp. Cic. 13, 62. Heind. ad Cic. de nat. d. II, 8, 24. Beier. ad offic. III, 31. p. 396. Ita *sustuliſti hanc suspicionem* est consequens s. apodosis *cogitasse descendere* cum lictoribus consulem factum.

Digitized by Google

Kalendis Ianuariis cum licto*ribus*, ſuſtuliſti hanc ſu
cionem, quum dixiſti, hunc, ut Catilinam conſul
efficeret, contra patrem tuum operas et manum com
taſſe. Quod ſi tibi ego confiteor, tu mihi conce
neceſſe eſt, hunc, quum Catilinae ſuffragaretur, nihil
ſuo conſulatu, quem iudicio amiſerat, per vim recu
rando cogitaviſſe: neque enim iſtorum facinorum ta
rum, tam atrocium crimen, iudices, P. Sullae peri
ſuſcipit.

69 Iam enim faciam, criminibus omnibus fere diſſol
contra, atque in ceteris cauſis fieri ſolet, ut nunc d
que de vita hominis ac de moribus dicam. Etenim
principio ſtuduit animus occurrere magnitudini crimi
ſatisfacere exſpectationi hominum, de me aliquid i
qui accuſatus eram, dicere; nunc iam revocandi eſtis
quo vos ipſa cauſa, etiam tacente me, cogit ani
XXV mentesque convertere. Omnibus in rebus, iudices, q
graviores maioresque ſunt, quid quisque voluerit, c
tarit, admiſerit, non ex crimine, ſed ex moribus e
qui arguitur, eſt ponderandum. Neque enim pō
quisquam noſtrum ſubito fingi, neque cuiusquam repe
70 vita mutari aut natura converti. Circumſpicite paullis
mentibus veſtris, ut alia omittamus, hoſce ipſos homi
qui huic affines ſceleri fuerunt. Catilina contra r
publicam coniuravit. Cuius aures umquam hoc reſp
runt, conatum eſſe hominem usque a pueritia non ſo
intemperantia et ſcelere, ſed etiam conſuetudine et ſtr

---

perſona, mores. pro Cluent. 29. in *Huius Staleni perſona ab nulla turpi ſuſpicione abhorrebat. ſuscipit crimen*, talis eſt, ut hoc crimen in eam coniici poſſit.

§. 69. *diſſolutis*. vid. ad or. pro S. Roſc. §. 82. *occurrere magn. criminis*, tanquam adverſario, quocum pugnandum ſit, crimen diluere. Cf. pro Mur. §. 48.

c. XXV. *voluerit*, *cogitarit*, *admiſerit*. Ordo bonus eſt: primum enim volumus, deinde cogitamus, qua ratione aſſ poſſimus, poſtremo admittim *Sylv.*

§. 70. *aut natura conv Iuven.* Sat. II, 83. *Nemo rep fuit turpiſſimus.*

affines ſceleri. vid ad or. Roſc. §. 18. Catil. IV, §. 6.

reſpuerunt, non probar non verum putarunt.

ſtudio i. e. peccandi cu tate; ut C. Caeſarem Cic libro de offic. 2. vituperat, tanta in eo peccandi li

Digitized by Google

omni flagitio, stupro, caede versatum? quis eum ontra patriam pugnantem periisse miratur, quem semper mnes ad civile latrocinium natum putaverunt? Quis entuli societates cum indicibus, quis insaniam libidinum, uis perversam atque impiam religionem recordatur, qui llum aut nefarie cogitasse, aut stulte speraſſe miretur? Quis de C. Cethego atque eius in Hispaniam profectione e de vulnere Q. Metelli Pii cogitat, cui non ad illius oenam cardo aedificatus esse videatur? Omitto ceteros, ie fit infinitum. Tantum a vobis peto, ut taciti de 71
mnibus, quos coniurasse cognitum est, cogitetis; intelligetis, unumquemque illorum prius a sua vita, quam ostra suspicione, esse damnatum. Ipsum illum Autronium (quoniam eius nomen finitimum maxime est huius ericulo et crimini) non sua haec vita convincit? semper udax, petulans, libidinosus, quem in stuprorum defenionibus non solum verbis uti improbissimis solitum esse cimus, verum etiam pugnis et calcibus, quem exturbare omines e possessionibus, caedem facere vicinorum, spoiare fana sociorum, vi conatum et armis disturbare iulicia, in bonis rebus omnes contemnere, in malis pugnare ontra bonos, non reipublicae cedere, non fortunae ipsi uccumbere. Huius si causa non manifestissimis rebus eneretur, tamen eum mores ipsius ac vita convincerent.

---

fuerit, ut hoc ipsum cum delectaret, peccare, etiamsi causa non esset. *Sylv.* De Catilina vid. ad Catil. I, §. 13. 18.

cum indicibus. Vid. ad Mur. §. 49.

perverſ. atque imp. relig. vid. Catil. III, 4, 9.

in Hiſpaniam, ad Sertorium, contra quem missus erat Q. Metellus Pius.

§. 71. *in ſtuprorum* suorum, in quibus esset deprehensus, *defenſionibus.*

reip. cedere, facere ac ferre, quod respublica postulat. *fortunae ſuccumbit* qui victus quiescit, nec contra fortunam relactatur. *Sylv.*

Teneri dicuntur, qui capti sunt, ut sese expedire non possint, hinc ii, qui ita convicti sunt sceleris, ut negare amplius nequeant. Verr. III, 65. *tenetur avaritia, cupiditas hominis, ſcelus, improbitas, audacia.* Cluent. 7, 20. *quum res non coniectura, ſed oculis ac manibus teneretur, neque in cauſa ulla dubitatio poſſet eſſe.* Cf. pro Mil. 28, 76. ubi Garaton. praeterea affert Verr. V, 58. extr.

Digitized by Google

XXVI 72 Agedum, conferte nunc cum illis vitam P. Sullae, populoque Romano notissimam, iudices, et eam oculos vestros proponite. Ecquod huius factum aut missum non dicam audacius, sed quod cuiquam minus consideratum videretur? Factum quaero? ve ecquod unquam ex ore huius excidit, unde quis posset offendi? At vero in illa gravi L. Sullae vi turbulentaque, quis P. Sulla mitior, quis miserico inventus est? quam multorum hic vitam est a L. deprecatus? quam multi sunt summi homines et or fimi et nostri et equestris ordinis, quorum pro sal hic Sullae obligavit? quos ego nominarem: neque ipsi nolunt, et huic animo gratissimo adsunt; sed

---

c. XXVI. §. 72. *cum illis* i. e. cum illorum vita. de orat. I, 4 extr. ingenia verb *nostrorum hominum* multum *ceteris hominibus omnium gentium praestiterunt.* ubi vid. Schütz. lib. 44, 197. *si cum illorum Lycurgo et Dracone et Solone nostras leges conferre volueritis.* Fin. V, 12, 34 *quae corporis sunt, ea nec auctoritatem cum animi partibus comparandam et cognitionem habent faciliorem.* Cf. pro Flacc. 26, 63. in Pis. 9. quos locos affert Garaton. Vid. Heusinger. ad Cic. de offic. p. 183 sq. Similia attuli in Gramm. gr. §. 453. not. 1.

Ecquod huius factum, Factum et *commissum* quum genitivum adiunctum habeant, substantivorum vim habent. Cf. pro Planc. 7. in. *populi factum.* Ut hic *factum et commissum audacius*, sic Verr. III, 91, 213. *eius unum improbissimum factum.* Sin *audacius* adverbium esse malis, constructio similis erit locis eis, quos ad Catil. III, §. 27 et in Add. adscripsi.

quis P. Sulla mitior. serviens hoc dicit Cicero. de offic. II, 8. *Nec vu quam*, inquit, *bellorum ci semen et causa deerit, dum nes perditi hastam illam cr et meminerint et sperabunt, P. Sulla quam vibrasset, di propinquo suo, idem sex cesimo anno post a scele hasta non recessit.* ubi vid sing.

vitam est u L. Sulla tus. Sic in fr. or. pro ap. Ascon. p. 1058 ed. E *ipse Metellus, avus huius ctissimos deos illo constitu templo videtur, in vestr spectu, iudices, ut salutem bis nepotis sui deprecarent*

obligavit, spondendo tales futuros, quales L. vellet, nec quidquam eum molituros, necessitate imposuit tales eos prae Phil. V, 18, 51. *Audebo obligare fidem meam, P. C populoque Romano: — — mitto, recipio, spondeo,*

Digitized by Google

arius est beneficium, quam posse debet civis civi dare, ro a vobis peto, ut, quod potuit, tempori tribuatis, uit fecit, ipsi. Quid reliquam constantiam vitae com- 73
morem, dignitatem, liberalitatem, moderationem in ivatis rebus, splendorem in publicis? quae ita a for- na deformata sunt, ut tamen a natura inchoata com- reant. Quae domus, quae celebratio quotidiana? quae miliaris dignitas? quae studia amicorum? quae ex quo- e ordine multitudo? Haec diu multumque et multo pore quaesita una eripuit hora. Accepit P. Sulla, iu- ces, vehemens vulnus et mortiferum, verumtamen ismodi, quod videretur eius vita et natura accipere tuisse. Honestatis et dignitatis habuisse nimis magnam licatus est cupiditatem; quam si nemo alius habuit in nsulatu petendo, cupidior iudicatus est hic fuisse, quam teri; sin etiam in aliis nonnullis fuit iste consulatus nor, fortuna in hoc fuit fortasse gravior, quam in teris. Postea vero quis P. Sullam, nisi maerentem, 74
missum afflictumque vidit? quis umquam est suspicatus,

Caesarem talem semper fore em, qualis hodie sit, qualem eum maxime esse velle et are debemus. Cum quo loco vius ad h. l. confert epist. ad at. 18. *Maximo autem, quum c scribebam, afficiebar dolore, d, quum me pro adolescentulo paene puero resp. accepisset em, vix videbar, quod pro- eram, praestare posse. Est em gravior et difficilior animi ententiae, maximis praesertim ebus, pro altero, quam pecu- , obligatio. Haec enim solvi ost, et est rei familiaris iactura rabilis; reipublicae quod spo- deris, quemadmodum solvas, is dependi facile patitur, pro sponderis?*

§. 73. *ita — ut tamen.* vid. §. 42 et 61. *Deformatus* ni- aliud est quam *formatus* — vid. Ruhnk. ad Rutil. L. p. 90. — nisi quod *de* vim addit. Hinc et de rebus consummatis et arte perfectis usurpari potest, ut h. l. et de iis quae formam aliquam acceperunt, etsi inchoatam, ut apud Quint. VI, 11, 30. *marmora deformata prima manu,* ubi non voc. *deformatus*, sed adiecta *prima manu* rem inchoatam significant. *a natura inchoata* comp. semina et initia earum virtutum a natura insita app. *ut — appareant*, e Graecorum more *ὥστε δῆλα εἶναι ἐσκιαγραφημένα.* Vid. ad Manil. §. 54.

familiaris dignitas commemoratur etiam §. 77. Est dignitas familiarium ut *familiare funus* Rabir. Perd. 3. funus familiaris cuiusdam, *familiare parricidium* in versibus Accii ap. Cicer. de nat. d. III, 26, 67.

huno magis odio, quam pudore, hominum adsp
lucemque vitare? Qui quum multa haberet invita
urbis et fori propter summa studia amicorum,
tamen ei sola in malis restiterunt, abfuit ab ocul
stris, et quum lege retineretur, ipse se exilio paene
XXVII tavit. In hoc vos pudore, iudices, et in hac vita
sceleri locum fuisse creditis? Adspicite ipsum; c
mini os; conferte crimen cum vita; vitam ab ini
75 hoc tempus explicatam cum crimine recognoscite.
rempublicam, quae fuit semper Sullae carissima;
amicos, tales viros, tam cupidos sui, per quos r
secundae quondam erant ornatae, nunc sublevant
versae, crudelissime perire voluit, ut cum Len
Catilina et Cethego foediſſimam vitam ac miser
turpissima morte propositā, degeret? Non cadit
inquam, cadit in hos mores, non in hunc pudore
in hanc vitam, non in hunc hominem ista suspicio
quaedam illa immanitas exorta est; incredibilis
singularis furor; ex multis ab adolescentia collect
ditorum hominum vitiis repente tanta ista impor
76 inauditi sceleris exarsit. Nolite, iudices, arbitra
minum illum impetum et conatum fuisse: nequ
ulla gens tam barbara aut tam immanis umquam
qua non modo tot, sed unus tam crudelis hostis
sit inventus. Belluae quaedam illae ex portentis
nes ac ferae, forma hominum indutae, exstiterun
spicite etiam atque etiam, iudices — nihil enim es
in hac causa dici possit vehementius; — penitus i
cite Catilinae, Autronii, Cethegi, Lentuli cetero

---

§. 74. *invitamenta urbis et fori*, ab urbe et foro profecta: nam urbs et forum eum ad se invitabant.

quae tamen ei sola etc. i. e. quae ei, etsi in malis versanti, tamen restiterunt i. e. superfuerunt et remanserunt. vid. ad Catil. III §. 10.

quum lege retineretur, quum per legem Calpurniam in patria manere posset.

c. XXVII. §. 75. *explicatam*, ob oculos positam, ut spici posset, sicut volu plicatur.

turpissima morte prop hoc ipsum miserrima turpissima mors s. e improbi homines dan ei, si deprehenderetur da erat.

nova immanitas. vi pro Rosc. §. 1.

§. 76. *non modo tot* dicam tot, sed unus.

Digitized by Google

mentes. Quas vos in his libidines, quae flagitia, quas turpitudines, quantas audacias, quam incredibiles furores, quas notas scelerum, quae indicia parricidiorum, quantos acervos fabinorum reperietis? ex magnis et diuturnis et iam desperatis reipublicae morbis ista repente vis erupit, ut, ea confecta et electa, convalescere aliquando et sanari civitas posset. Neque enim est quisquam, qui arbitretur, illis inclusis in republica pestibus, diutius haec stare potuisse. Itaque eos non ad perficiendum scelus, sed ad luendas reipublicae poenas Furiae quaedam incitaverunt. In hunc igitur gregem vos nunc XXVIII
P. Sullam, iudices, ex his, qui cum hoc vivunt atque 77
vixerunt, honestissimorum hominum gregibus reiicietis? ex hoc hominum numero, ex hac familiari dignitate in impiorum partem atque in parricidarum coetum ac numerum transferetis? Ubi erit igitur illud fortissimum praesidium pudoris? quo in loco nobis vita ante acta proderit? quod ad tempus existimationis partae fructus reservabitur, si in extremo discrimine ac dimicatione fortunae deseret, si non aderit, si nihil adiuvabit? Quaestiones nobis servorum ac tormenta accusator mi- 78
nitatur; in quibus quamquam nihil periculi suspicamur, tamen illa tormenta gubernat dolor, moderatur natura cuiusque tum animi, tum corporis, regit quaesitor, flectit libido, corrumpit spes, infirmat metus, ut in tot rerum angustiis nihil veritati loci relinquatur. Vita P. Sullae torqueatur; ex ea quaeratur, num quae occultetur libido,

---

ea confecta, quasi macerata ac mollita, ut cibus aliquis.

c. XXVIII. §. 77. *fortissimum praes.* ut fortissima ligna Caes. de b. civ. II, 2. ubi vid. Davis. Similiter *fortem* orationem saepe dicit Cicer. *Praesidium* autem *pudoris* non est quo pudor munitur, sed quod praebet pudor, ut πύργον ῥῆμα Soph. Ai. 159 pro πύργος, quatenus ille munimento est. Vid. Gramm. gr. p. 1315 sq.

§. 78. *in tot rerum angustiis* eleganter, quum tot malis animus eius, qui torquetur, in angustias redactus sit et ad desperationem. *Ern.* Cf. ad or. pro Sext. Roscio §. 22 et Add. Cum hoc loco cf. Quintil. instit. V, 4. 1. et quae Gesn. ac Spald. ibi annotarunt.

torqueatur, examinetur, accurate exploretur, quo idem, ac plus, efficitur, quam tormentis. „Cum hoc verbo congruit, quod sequitur: *ex eo quaeratur*; et illud infra: *si a vobis vitae perpetuae vox ea, quae gravissima debet esse, audietur*: nam *vox* ad tormenta respicit, in quibus emittitur.“ *Mannt.*

Digitized by Google

num quod lateat facinus, num quae crudelitas, n
quae audacia. Nihil erroris erit in causa, nec obsc
tatis, iudices, si a vobis vitae perpetuae vox ea, q
79 graviſſima debet esse, audietur. Nullum in hac c
testem timemus, nihil quemquam scire, nihil vid
nihil audisse arbitramur. Sed tamen, si nihil vos P.
lad fortuna movet, iudices, vestra moveat: vestra ea
qui cum summa elegantia atque integritate vixistis,
maxime interest, non ex libidine aut simultate aut l
tate testium causas honestorum hominum ponderari,
in magnis disquisitionibus repentinisque periculis v
uniuscuiusque esse testem. Quam vos, iudices, n
armis suis spoliatam atque nudatam obiicere invi
dedere suspicioni. Munite communem arcem bono
obstruite perfugia improborum; valeat ad poenam e
salutem plurimum, quam solam videtis ipsam ex vi
naturaque facillime perspici, subito flecti fingique
XXIX posse. Quid vero, haec auctoritas (semper enim d
80 dicendum est; quamquam a me timide modiceque d
tur) quid, inquam, haec auctoritas nostra, qui a ce
coniurationis causis abstinuimus, P. Sullam defendi
nihil hunc tandem iuvabit? Grave est hoc dictum
tasse, iudices, si appetimus aliquid, si, quum cete
nobis silent, non etiam nosmet ipsi tacemus, grave;
si laedimur, si accusamur, si in invidiam vocamur,
secto concedetis, iudices, ut nobis libertatem reti

---

§. 79. *elegantia*, honestate, quae est in recte factis, ubi nihil vitii est. *Ern.* innocentiam idem interpretatur in Clav. Sic *elegantius*, honestius divin. in Caec. 17, 57. *eleganter actam vitam*, Catil. m, c. V, §. 13 Gernhard. ad eum l. esse dicit in servandis decori officiis, in qua nihil sit quod offendat, multa autem, quae optimo cuique comprobentur, et comparat epp. famil. III, 8. Omnino elegantia cernitur in eligendis iis, quae cuique tempori, loco, conditioni accommodata sunt.

communem arcem bon quo boni confugiunt, inte tis et vitae ante actae tes niam. *Perfugia improb.* u *fugium avaritiae* Manil. sunt artificia, quibus ut improbi, ut innocentes testimoniis in invidiam et cionem adducant.

valeat — plurimum, sci cuiusque, quae verba f excideruut. Cf. c. 25 §. 6

c. XXIX. §. 80. *qui — nuimus*, i. e. qui ceteros ratos non defendimus.

grave est — grave. Vid. a 26, 70.

Digitized by Google

si minus liceat dignitatem. Accusati sunt uno no- 81
consulares, ut iam videatur honoris amplissimi no-
us invidiae, quam dignitatis, afferre. „Adfuerunt,
Catilinae, illumque laudarunt.“ Nulla tum patebat,
rat cognita coniuratio; defendebant amicum, ade-
pplici, vitae eius turpitudinem in summis eius
is non insequebantur. Quin etiam parens tuus,
ate, consul reo de pecuniis repetundis Catilinae
vocatus, improbo homini, at supplici, fortasse au-
it aliquando amico. Cui quum adfuit post delatam
n primam illam coniurationem, indicavit se audisse
l, non credidisse. „At idem non adfuit alio in
, quum adessent ceteri.“ Si postea cognorat ipse
l, quod in consulatu ignorasset, ignoscendum est iis,
ostea nihil audierunt; sin illa res prima valuit, non
rata, quam recens, debuit esse gravior. Sed, si tuus
is etiam in illa suspicione periculi sui tamen hu-
nitate adductus advocationem hominis improbissimi
curuli atque ornamentis et suis et consulatus hone-
, quid est, quamobrem consulares, qui Catilinae ad-
nt, reprehendantur? „At iidem iis, qui ante hunc 82
am de coniuratione dixerunt, non adfuerunt.“ Tanto
re adstrictis hominibus statuerunt nihil a se adiu-
ti, nihil opis, nihil auxilii ferri oportere. Atque,
le eorum constantia atque animo in rempublicam di-
n, quorum tacita gravitas et fides de unoquoque loqui-
r, neque cuiusquam ornamenta orationis desiderat, potest
usquam dicere unquam meliores, fortiores, constantio-
consulares fuisse, quam iis temporibus et periculis,
ius paene oppressa est respublica? Quis non de com-
ni salute apertissime, quis non fortissime, quis non

---

81. *Adfuerunt.* vid. pro 8. §. 1.

num. repet. vid. ad Ca- §. 18.

delatam ad eum, pro ad ad or. pro S. Rosc. §. 95.

in iudicio, quum inter accusatus esset. vid. ad §. 18.

illa res prima, quod Torquatus cos. Catilinae reo adfuit. *valuit*, eam vim habuit, ut consulares reprehenderentur, quod Catilinae adfuerunt.

in illa susp. periculi sui, quum ad Torquatum cum collega interficiendum Catilina coniurasset. *tamen:* vid. ad or. pro Muren. §. 34.

Digitized by Google

conſtantiſſime ſenſit? Neque ego praecipue de conſular
diſputo: nam haec et hominum ornatiſſimorum, qui p
tores fuerunt, et univerſi ſenatus communis eſt laus
conſtet, poſt hominum memoriam numquam in illo or
plus virtutis, plus amoris in rempublicam, plus gravi
fuiſſe. Sed quia ſunt deſcripti conſulares, de his tan
mihi dicendum putavi, quod ſatis eſſet ad teſtan
omnium memoriam, neminem eſſe ex illo honoris gr
qui non omni ſtudio, virtute, auctoritate incubueri
xxx rempublicam conſervandam. Sed quid? ego, qui C
83 nam non laudavi, qui reo Catilinae conſul non adfui,
teſtimonium de coniuratione dixi in alios, adeone
alienus a ſanitate, adeo oblitus conſtantiae meae,
immemor rerum a me geſtarum eſſe videor, ut, q
conſul bellum geſſerim cum coniuratis, nunc eorum
cem ſervare cupiam, et in animum inducam, cuius n
ferrum retuderim flammamque reſtinxerim, eiusdem
cauſam vitamque defendere? Si medius fidius, iuc
non me ipſa respublica, meis laboribus et periculis
ſervata, ad gravitatem animi et conſtantiam ſua dign
revocaret, tamen hoc natura eſt inſitum, ut, quem ti
ris, quicum de vita fortunisque contenderis, cuiu
inſidiis evaſeris, hunc ſemper oderis. Sed, quum a
honos meus ampliſſimus, gloria rerum geſtarum fin
ris, quum, quoties quispiam eſt in hoc ſcelere conv
toties renovetur memoria per me inventae ſalutis, eg
tam demens, ego committam, ut ea, quae pro
omnium geſſi, caſu magis et felicitate a me, quam v
84 et conſilio geſta eſſe videantur? Quid ergo? hoc

---

§. 82. *deſcripti*, deſignati, notati, non quidem nominati, ſed ſignificati tamen. Confer. pro Milone 18, 47. ad Quintum fratrem II, 3. *Craſſum deſcripſit.* Simile eſt Horatianum illud Satir. 1, 4, 3. *Si quis erat dignus deſcribi* — —

c. XXX. §. 83. *in hoc ſcelere convictus.* Sic de Invent. II, 10, 32 *ſi quo in pari ante peccato convictus ſit.* Quam conſtructionem frequentarunt ſe
Suet. Tit. 9 *convicti in aff*
ne imperii. Plin. H. N. X
convictus in homicidio.
Ann. XV, 44. *in crimine*
convicti.

caſu magis et felic. ad
V, 2, 16. *Huius ego te*
ſi virtute atque animo n
tiſſem, quis eſſet, qui me
ſulatu non caſu potius e
ret, quam conſilio fortem

Digitized by Google

sumis, dicet fortasse quispiam, ut, quia tu defenderis, innocens iudicetur? Ego vero, iudices, non modo nihil mihi assumo, in quo quispiam repugnet, sed etiam si quid ab omnibus conceditur, id reddo ac remitto. Non in ea republica versor, non iis temporibus caput meum obtuli pro patria periculis omnibus, non aut ita sunt exstincti, quos vici, aut ita grati, quos servavi, ut ego mihi plus appetere coner, quam quantum omnes inimici invidique patiantur. Grave esse videretur, eum, qui investigarit 85
coniurationem, qui patefecerit, qui oppresserit, cui senatus singularibus verbis gratias egerit, cui uni togato supplicationem decreverit, dicere in iudicio: non defenderem, si coniurasset. Non dico id, quod grave est; dico illud, quod in his causis coniurationis non auctoritati assumam, sed pudori meo: ego ille coniurationis investigator atque ultor certe non defenderem Sullam, si coniurasse arbitrarer. Ego, iudices, de tantis omnium periculis quum quaererem omnia, multa audirem, non crederem omnia, caverem omnia, dico hoc, quod initio dixi, nullius indicio, nullius suspicione, nullius litteris de P. Sulla rem ullam ad me esse XXXI
delatam. Quamobrem vos, dii patrii ac penates, qui huic 86
urbi atque huic imperio praesidetis, qui hoc imperium, qui hanc libertatem, qui populum Romanum, qui haec tecta atque templa, me consule, vestro numine auxilioque servastis, testor, integro me animo ac libero P. Sullae causam defendere; nullum a me sciente facinus occultari, nullum scelus susceptum contra salutem omnium defendi ac tegi.

---

§. 84. *quispiam.* Vulgo *quisquam.* Vid. ad or. pro Rosc. §. 33.

§. 85. *cui senatus — gratias egerit, — supplicationem decreverit.* Vid. Catil. III, 6, 14. 15.

non auctoritati assumam, sed pudori meo, i. e. non ita mihi arrogem, ut auctoritatem meam valere debere significem, sed ut pudorem meum ac modestiam declarem. Planc. 23, 56. *ut eorum reprehensionem vos vestras prudentiae assumere — debeatis.* Nat. d. III, 36, 87. *nihil nostras laudi assumtum arbitramur.*

multa audirem etc. Cf. pro Mil. 23, 61.

quod initio dixi, c. V, 14.

c. XXXI. §. 86. *integro*, nulla cuiusquam gratia corrupto. „*Liber*, fortis, qui neminem timet, qui dicit et facit, quae ipse probat, etsi aliis displicent.“ *Ern. in clav.*

Digitized by Google

87 Nihil de hoc conſul comperi, nihil ſuſpicatus ſum, audivi. Itaque idem ego ille, qui vehemens in alio inexorabilis in ceteros eſſe viſus ſum, perſolvi patriae debui, reliqua iam a me meae perpetuae conſuetudi turaeque debentur. Tam ſum miſericors, iudices, quai tam mitis, quam qui leniſſimus. In quo veheme vobiscum, nihil feci, niſi coactus; reipublicae pra tanti ſubveni; patriam demerſam extuli; miſeri civium adducti, tunc ſuimus tam vehementes, quai ceſſe fuit. Salus eſſet omnium amiſſa una nocte eſſet ſeveritas illa ſuſcepta. Sed ut ad ſceleratorum nam amore reipublicae ſum adductus, ſic ad ſalute nocentium voluntate deducor.

88 Nihil video eſſe in hoc P. Sulla, iudices, odio di miſericordia digna multa. Neque enim nunc propulſ calamitatis ſuae cauſa ſupplex ad vos, iudices, con ſed ne qua generi ac nomini ſuo nota nefariae turpit inuratur. Nam ipſe quidem, ſi erit veſtro iudicio

---

§. 87. *Itaque idem ego ille.* Ex noſtra conſuetudine ita procedere debebat oratio: *itaque idem ego ille, qui — viſus ſum, quum perſolverim patriae quod debui, reliqua iam meae perp. conſ. nat. debeo*, i. e. in reliquum mitis eſſe; ſed ſententiam ſecunderiam *quum perſolverim*, uno tenore cum primaria connectit. Vid. ad Manil. §. 2. ad Sext. §§. 44. 105. 158. Mil. §. 33. Male itaque Ern. et Schütz. verba *perſolvi — debentur* parentheſi a reliquis ſecluſerunt.

extuli neſcio num alibi eadem vi legatur pro afflictam erexi et in priſtinam fortunam reſtitui, ut explicat Mencken. obſſ. l. lat. p. 303.

deducor. Vid. Mencken. obſerv. l. lat. p. 220.

§. 88. *miſericordia digna m.* Sylvius laudat Quintil. VI, 1, 23 ſq. *Plurimum tamen miſeratio, quae iudicem fle tantum cogit, ſed motum animi ſui lacrimis confiteri. petetur aut ex iis, quae pa reus, aut ex iis, quae cum me patitur, aut ex iis, qu mnatum manent, quae et ip plicantur, quum dicimus, illi fortuna et in quam re dum ſit. Affert in his mom et aetas et ſexus et pignor ri, dico, et parentes et pro*

nota nefariae turpitud Cf. Catil. I, 6, 13. *ap imag.* Morem Romanum ſignificare videtur, ut, quis reus damnatus eſſet, rum eius imagines claude tanquam rei calamitate matae eſſent, ſicut ornatu ſtitumque reis et damnati tare mos erat. *Sylv.*

Digitized by Google

ratus, quae habet ornamenta, quae solatia reliquae vitae, quibus laetari et perfrui possit? Domus erit, credo, exornata; aperientur maiorum imagines; ipse ornatum ac vestitum recuperabit. Omnia, iudices, haec amissa sunt; omnia generis, nominis, honoris insignia atque ornamenta unius iudicii calamitate occiderunt. Sed ne exstinctor patriae, ne proditor, ne hostis appelletur, ne hanc labem tanti sceleris in familia relinquat, id laborat, id metuit; ne denique hic miser coniurati et conscelerati et proditoris filius nominetur; huic puero, qui est ei vita sua multo carior, metuit, cui honoris integros fructus non sit traditurus, ne aeternam memoriam dedecoris relinquat. Hic 89
vos orat, iudices, parvus, ut se aliquando, si non integra fortuna, at afflicta patri suo gratulari sinatis; huic misero notiora sunt iudiciorum itinera et fori, quam campi et disciplinarum. Non iam de vita P. Sullae, iudices, sed de sepultura contenditur. Vita erepta est superiore iudicio; nunc, ne corpus eiiciatur, laboramus. Quid enim est huic reliqui, quod eum in vita hac teneat? aut quid est, quamobrem haec cuiquam vita videatur? Nuper is XXXII
homo fuit in civitate P. Sulla, ut nemo ei se neque honore, neque gratia, nec fortunis anteferret; nunc spoliatus omni dignitate, quae erepta sunt, non repetit, quod fortuna in malis reliqui fecit, ut cum parente, cum liberis, cum fratre, cum his necessariis lugere suam calamitatem liceat, id sibi ne eripiatis, iudices, vos obtestatur. Te 90
ipsum iam, Torquate, expletum esse huius miseriis par erat; etsi nihil aliud Sullae, nisi consulatum abstuliffetis, tamen eo vos contentos esse oportebat: honoris enim contentio vos ad causam, non inimicitiae deduxerunt. Sed quum huic omnia cum honore detracta sint, quum in

---

unius iudicii, quo de ambitu condemnatus est.

metuit, ne huic puero act. mem. dedec. relinquat iungenda sunt, pro *metuit, ne, cui — trad. sit* (i. e. quum ei — trad. sit) *ei act. m. dedec. rel.*

§. 89. *si non integra fortuna.* Iam enim consulatum amisit; *gratulari*, absoluto a vobis. *Manut.*

Campi Martii. *Itinera disciplinarum* i. e. genera et variae rationes in disciplinis sequendae, ut Leg. I, 15 *iter sermonis.* Cf. ad Quint. fr. III, 4.

vita erepta est, quia damnato ambitus vita non amplius est vitalis. *ne corpus eiiciatur*, ne exilio multetur lege Tullia. vid. ad Mur. §. 89.

Digitized by Google

hac fortuna miſera ac luctuoſiſſima deſtitutus ſit, quic
quod expetas amplius? lucisne hanc uſuram eripere
plenam lacrymarum atque maeroris, in qua cum ma
cruciatu atque dolore retinetur? libenter reddiderit, ac
pta ignominia foediſſimi criminis. An vero inimicu
expellas? cuius ex miſeriis, ſi eſſes crudeliſſimus, vid
91 fructum caperes maiorem, quam audiendo. O miſ
et infelicem illum diem, quo conſul omnibus cen
P. Sulla renuntiatus eſt! o falſam ſpem! o volucrem
tunam! o caecam cupiditatem! o praepoſteram gratu
nem! quam cito illa omnia ex laetitia et volupta
luctum et lacrymas reciderunt, ut, qui paullo ante
ſul deſignatus fuiſſet, retineret repente nullum veſti
priſtinae dignitatis! Quid enim erat mali, quod
ſpoliato honore, fama, fortunis, deeſſe videretur? au
novae calamitati locus ullus relictus eſſet? urget ea
fortuna, quae coepit; reperit novum maerorem; non
titur, hominem calamitoſum uno modo afflictum un
XXXIII luctu perire. Sed iam impedior egomet, iudices, de
92 animi, ne de huius miſeria plura dicam. Veſtrae
ſunt partes, iudices; in veſtra manſuetudine atque hu
nitate cauſam totam repono; vos, reiectione interp

---

c. XXXII. §. 90. *deſtitutus*, conſtitutus, ſed cum contumelia.

reddiderit (hanc lucem, vel animam, tanquam rem debitam, et cuius uſura tantum conceſſa fuit) *adempta ignom.* ſi ignominia adempta fuerit. Vid. ad Catil. IV, §. 11. Hoc loco inest in futuro exacto ſignificatio rei alacriter et ſine mora faciendae.

cuius ex miſeriis pro At ex eius miſ. Vid. ad Roſc. §. 105.

§. 91. *caecam cupiditatem.* Dicitur h. l. lenius de cupiditate boni opinati, quum appetimus rem ſpecie praeclaram, et neſcimus, eam nobis pernicioſam fore. *Ern.*

c. XXXIII. §. 92. *reiectio interpoſita.* Poſt ſortitionem mam iudicum Torquato p quosdam ex iudicibus, qu exiſſent, reiicere, quod cuſatori et reo licebat. Vi opinio fuiſſe, Torquatum poſtulaturum reiectionem, iudices ita lecti eſſent viri optimae, repente deinde m conſilium et poſtulaſſe; dicit Cicero, id factum, ſe ſuſpicante. Hinc intel dum verbum *interpoſita.* enim vim habet clandeſti ſubdolae machinationis.) *delecti* iudices non ſunt, Torquatus legit — nam h licebat actori cauſae — ſe facta reiectione, per ſu

Digitized by Google

nihil ſuſpicantibus nobis, repentini in nos iudices conſe-
diſtis, ab accuſatoribus delecti ad ſpem acerbitatis, a for-
tuna nobis ad praeſidium innocentiae conſtituti. Ut ego,
quid de me populus Romanus exiſtimaret, quia ſeverus
in improbos fueram, laboravi, et, quae prima innocentis
mihi defenſio eſt oblata, ſuſcepi, ſic vos ſeveritatem iudi-
ciorum, quae per hos menſes in homines audaciſſimos
facta eſt, lenitate ac miſericordia mitigate. Hoc quum 93
impetrare a vobis ipſa cauſa debet, tum eſt veſtri animi
atque virtutis declarare, non eſſe eos vos, ad quos potiſ-
ſimum, interpoſita reiectione, devenire convenerit. In
quo ego, iudices, vos, quantum meus amor in vos po-
ſtulat, tantum hortor, ut communi ſtudio, quoniam in
rebus coniuncti ſumus, manſuetudine et miſericordia ve-
ſtra falſam a nobis crudelitatis famam repellamus.

---

tionem facti ſunt iudices. Et hi iudices apud Ciceronem dicuntur *lecti* vel *delecti* (cf. ad Roſc. §. 9.) Nec id impedit, quod *ab accuſatoribus delecti* dicuntur: nam id dicitur, quia accuſatores reiectionem et deinde ſubſortitionem poſtulaverunt. *Ern.*

ad ſpem pro ob ſpem, fortaſſe propter ſequens *ad praeſidium*.

Digitized by Google

SUMMARIUM SCHUETZII.

P. Sextius L. F. parente natus eſt L. Sextio L. F. P. N. Is quaeſtor fuit A. U. 654. M. Antonio A. Poſtumio Albino Coſſ. Deinde tribunus plebis primus inter homines nobiliſſimos factus eſt (habuit enim Collegas, praeter alios, M. Claudium Marcellum, D. Brutum). Reliquis honoribus, ut Cicero ait, non tam uti voluit, quam dignus videri. Erravit autem Pighius quum ad A. 659, quo ille tribunatum geſſit, putavit eum vixiſſe videri ad bellum usque civile Caeſaris: nam Sextius ille quem Plutarchus in Pompeio c. 64 ait Pompeium ſecutum eſſe, alius eſt T. Sextius. L. vero Sextium mortuum fuiſſe iam, quum hanc orationem Cicero pro eius filio Publio haberet, intelligitur ex c. 3. Cicero enim dicit filium patre vivo duxiſſe uxorem, et paullo ante: *parente Sextius natus eſt, iudices, ut plerique meminiſtis et ſapiente et ſancto et ſevero.*

Publius autem Sextius, quem Cicero defendit, patre auctore uxorem duxit C. Albini ſenatoris filiam, ex qua puerum ſuſtulit in hoc iudicio praeſentem, et filiam eo tempore iam nuptam. Hac uxore mortua Albinus tamen caritatem neceſſitudinis et benevolentiam erga generum retinuit, eique in hoc iudicio affuit. Hunc Albinum adhuc A. U. 708 vixiſſe intelligitur ex epiſt. ad Fam. XIII, 8.

Digitized by Google

Alteram uxorem patre vivo duxit Corneliam, filiam C. Scipionis, viri optimi, at calamitosissimi. Nimirum hic C. Scipio in exilio Massiliae vixit, fluctibus ut ait Cicero, rei publicae expulsus, h. e. tempore Sullano proscriptus. Praenomen C. Scipionis tuentur edd. primae, et codd. Palat. Gemblac. Erfurt. e quibus recte illud revocavit Gruterus. Nam aliae posteriores scripserunt L. Scipionis; unde Manutius eum opinatus est fuisse L. Scipionem Asiaticum L. F. qui consul fuit cum C. Norbano A. U. 670. At si hic socer fuisset P. Sextii, Cicero c. 3. huius orationis aliter de eo locutus esset; non simpliciter tantum virum optimum appellasset, nec dixisset quem in maiorum suorum vestigiis stare oportebat. In hunc igitur alterum socerum P. Sextii clara pietas exstitit. Nam quum eo absente filiam duxisset, statim Massiliam profectus est, ut socerum videre et consolari posset et ad eum filiam adduxit, ut eius insperato adspectu complexuque recrearetur. P. Sextius vero ante quam ad quaesturam accederet, tribunus militaris fuit, et in provincia abstinentiae laude floruit. Quaestor autem fuit A. U. 690 M. Tullio Cicerone et C. Antonio coss. Et huic quidem Sextius sortis necessitudine coniunctus fuit: sortito ei enim obtigit, ut eum pro quaestore in provinciam Macedoniam comitaretur; animo autem et societate consiliorum coniunctior *fuit Ciceroni*. Itaque Antonium consulem, non alienum a suspicione clandestinae cum Catilina coniunctionis, sic observavit, ut tamen et illi quaestor bonus, et omnibus optimus civis videretur. Multa de coniuratione Catilinae ad Ciceronem detulit, et quum illa erupisset, Capuam cum exercitu venit, inde M. Aulanum tribunum militum Antonii, et C. Marcellum, Catilinae partibus faventes, eiecit, Capuamque omni metu liberavit. Deinde Ciceronis consulis litteris excitatus ad urbem cum exercitu rediit, et extremis *eius* anni diebus reliquos coniurationis impetus et conatus retardavit. Postea C. Antonium, res adversus Catilinam gerentem, cum illo suo exercitu summa celeritate est consecutus, et una cum M. Petreio Antonium ad maturandam

Digitized by Google

Catilinae oppugnationem excitavit et impulit, quo fa
ut Catilina in ipsa hieme, antequam aestatem inte
nactus esset, debellaretur. In quaestura Macedoniae fin
rem praestitit integritatem provincialem. Ad eum ex
A. 691 scripsit Cicero epistolam, quae est sexta libri q
quum eum Sextius rogasset, ut operam daret, ne sibi
tempore succederetur, idque quod Cicero scribit facile
tinuit. A. U. C. 693 IV. Id. Dec. tribunatum plebis
una cum T. Annio Milone, C. Sestilio, M. Cispio
Fadio, M' Curio, C. Messio, Q. Fabricio, Sex. Atilio Se
Gaviano, Num. Quinctio. Omnes hi tribuni praeter At
et Quinctium Ciceronis ab exsilio revocandi causae fave
iidem rogationem de eo revocando promulgarunt; imp
autem praeclara Sextii opera exstitit. Iam enim ante
tribunatum adiisset, designatus iter ad C. Iulium Cae
pro Ciceronis salute suscepit. c. 33. Anno autem seq
C. Cornelius Lentulus Spinther et Q. Caecilius Metellus N
consulatum adierunt. Kal. Ianuariis Lentulus ad senatu
Cicerone retulit. Princeps sententiam rogatus L. Au
Cotta (qui A. 688 Cos. fuerat) dixit, nihil de Cic
exsilio actum esse iure, nihil more maiorum, nihil leg
quare eum qui nulla lege abesset, non restitui lege
revocari senatus auctoritate oportere. c. 34. Pom
tamen censuit, ut ad senatus auctoritatem populi q
Romani beneficium erga Ciceronem adiungeretur. It
VIII Kal. Febr. ad populum fertur. Q. Fabricius tri
princeps rogationis de Cicerone revocando templum
forum, ubi concilium populi agebatur, aliquanto ante
occupat; c. 35. Clodiani impetum faciunt in Fabri
Cispium alterum trib. pl. vi depellunt, caedem in
maximam faciunt. Q. Cicero vix se e caede eripuit, d
tanquam mortuus inter cadavera iacuit. Sic disturbat
cione paullo post Sextius Metello consuli rogationem al
ferenti in templo Castoris obnuntiavit; c. 37. ibi tum
illa Clodiana Sextium inermem et imparatum gladiis
bus, fragmentis septorum adoritur; a quibus ille

Digitized by Google

vulneribus acceptis se abiecit exanimatus, nec ulla alia re ab se mortem, nisi opinione mortis, depulit. Quae opinio si paullo longior fuisset, Clodiani vim facinoris, quod tribunum sacrosanctum occidissent, perhorrescentes Numerium Gracchum, transferendi in Ciceronis defensores criminis causa, occidere cogitabant, qui usque adeo in periculo fuit, quoad scitum est Sextium vivere. c. 38. Itaque tantum abfuit, ut Sextius iure de vi postulari posset, ut optimo iure Clodium eiusque factionem accusare potuerit. Nihilo secius tamen anno proximo post Ciceronis reditum i. e. A. U. 697. Cn. Cornelio Lentulo Marcellino L. Marcio Philippo coss. a. d. IV. Id. Febr. Sextius a. M. Tullio Albinovano lege Lutatia de vi postulatus est propter caedem anno superiore VIII. Kal. Febr. in foro factam. Lex Lutatia A. U. 675 lata erat Q. Lutatio Catulo et M. Aemilio Coss. sanxeratque ut festis quoque diebus ludisque, quibus alia iudicia nulla erant, de vi quaeri posset. Hac igitur lege Sextius de vi accusatus apud M. Aemilium Scaurum praetorem defensus est tum ab aliis, tum imprimis ab Hortensio et Cicerone.

Et hic quidem postquam Hortensius dixerat, aggressus est ad dicendum.

In exordio primum queritur latrones. Clodianos eo procedere audaciae, ut in quos ipsi nefaria vi grassati sint, eos ultro de vi accusent, optimisque civibus per iudices viros optimos periculum minentur, c. 1. Deinde ostendit se quamquam a Q. Hortensio causa P. Sextii iam perorata sit, nihilque ab eo praetermissum, quod aut pro re publica conquerendum fuerit, aut pro reo disputandum, tamen ad dicendum aggredi, ne sua propugnatio ei potissimum defuisse videatur, per quem sit perfectum, ne ceteris civibus deesset (quod scil. in se rei publ. restituendo praeclara Sextii opera exstitisset). Sed quoniam ceteri defensores singulis criminibus satis responderint, Cicero se de omni statu P. Sextii, de genere vitae, de natura, de moribus, de studio confer-

Digitized by Google

vandae ſalutis communis atque otii dicturum eſſe profitetur c. 2.

Itaque primum qualis ante quaeſturam fuerit breviter oſtendit c. 3. Deinde quae eius fuerint quaeſtoris in coniuratione Catilinaria merita exponit c. 4. 5. deinde praetermiſſa eius quaeſtura provinciali ad tribunatum accedit, ſignificatque, quia ille tribunatus maxime cauſam reditus ſui ſuſtinuerit, quamvis iam ſatis de eo Hortenſius dixerit, ſibi de iisdem rebus, ſi non ſubtilius diſputandum, at certe dolentius deplorandum eſſe. c. 6.

Antequam vero de ipſo Sextii tribunatu dicere incipit, totum ſuperioris anni h. e. A. U. 695, quo exſulatum abierat, rei publicae naufragium exponit. Commemorat igitur Clodii traductionem ad plebem, c. 7. eius tribunatum non ſuae ſolum ſaluti, ſed univerſae rei publicae infeſtum; conſulum Piſonis et Gabinii, Clodii immanitati faventium, in quos acerbiſſime invehitur, c. 8. 9. 10. flagitia; tum narrat omnium bonorum in ſalute ſua conſervanda ſtudia, civium ex tota urbe cunctaque Italia conventum, veſtis mutationem a ſenatu luctus potius quam deprecationis cauſa factam; c. 11. in quo vehementer caſtigat Gabinii perniciоſam concionem, eiusque iniuriam in L. Aelium Lamiam, quem ille propter benevolentiam in Ciceronem relegaverat. c. 12. Tum perſtringit edictum quo Piſo et Gabinius conſules ſenatum ad ſuum veſtitum redire iuſſerant. Imprimis autem eos vituperat, c. 15, quod leges ferri paſſi ſint, ut lex Aelia (qua cautum erat, ut quoties cum populo ageretur, augures de caelo ſervarent, obnuntiare liceret, et intercedere magiſtratus poſſent) itemque lex Fufia (qua ſancitum erat ne omnibus diebus feſtis legem ferre liceret) ne valerent; eoque ut Clodii furoribus tribuniciis ſumma licentia concederetur.

Iam quamvis res eſſent eiusmodi, ut ſenatus pro ducibus proditores haberet, equeſter ordo a conſulibus reus citaretur,

Digitized by Google

Italiae auctoritas repudiaretur, alii nominatim relegarentur (ut L. Lamia) alii metu ac periculo terrerentur; arma eſſent in templis, armati in foro: tamen in tanto bonorum ſtudio tantis malis Cicero (ſic enim perſuadere iis, qui audiebant, voluit) reſtitiſſet, niſi eum alii metus, aliae curae atque ſuſpiciones moviſſent, ut fuga ſe dimicationi ſubtraheret, c. 16. Non enim ſe veritum eſſe, ſi, quod facile factu fuerit et quod fieri debuerit, inimicos ſuos vi armisque ſuperaſſet, ne quis aut vim vi pulſam reprehenderet, aut perditorum civium, vel potius domeſticorum hoſtium mortem maereret. Sed hoc potiſſimum eſſe commotum, quod ſibi Pompeium, Craſſum, Caeſarem Clodius inimicos eſſe diceret, hique taciturnitate ſua vanam illam orationem in ſe improbe coniectam confirmare viderentur. c. 17. 18. Itaque ſi contra tribunum plebis privatus armis contendere voluiſſet, et ſi interfectus eſſet Clodius, dubium non fuiſſe, quin ille ſanguis tribunicius conſules ultores et defenſores eſſet habiturus. Hanc vero alteram contentionem eiusmodi futuram fuiſſe, ut neque victus, neque victor rem publicam tenere poſſet. In prima contentione autem cum Clodio, ſi vi tribunicia victus in foro cum multis viris bonis concidiſſet, tamen ſive improbi, ſive boni victi eſſent, hanc contentionem cum multorum bonorum civium interitu fuiſſe coniunctam. Itaque ſe *maluiſſe* periculum, quod omnibus impenderet, unum pro omnibus exſilio ſuo ſuſcipere, quam cum ſummo eorum periculo depugnare. Ipſam autem mortem noluiſſe oppetere, non quod eam timeret, ſed quia praevideret, ſi cauſam publicam ſua mors peremiſſet, neminem umquam fore, qui auderet ſuſcipere contra improbos cives rei publicae ſalutem. Itaque ſe eam diſceſſu ſuo ſervaſſe; caedem, vaſtitatem, incendia, rapinas a civibus et urbe repuliſſe; et unum bis rem publicam ſervaſſe, ſemel gloria coniurationis Catilinariae oppreſſae, iterum aerumna exſilii ſuſcepta. Nunc ſe vivo ac reſtituto vivere ſecum ſimul exemplum fidei publicae, exemplum rei publ. defendendae. c. 19—23. Iam perſequitur reliquas peſtes Gabinio et Piſone conſulibus rei

Digitized by Google

publ. illatas. Primum quod illo ipso die quo Cicero pat
sibi cariſſimam propter ipſius patriae caritatem reliqu
omnibus bonis luctuoſo, provincias rogaverint ſtatimqu
perculſo ad ſuum ſanguinem hauriendum et ſpirante e
re publica ad eius ſpolia detrahenda advolaverint c
Deinde perniciosas leges a Clodio tribuno conſulibus
ſolum tacentibus, ſed etiam approbantibus latas exag
primum quod cenſoriam notionem de re publica ſuſtul
tulerat enim Clodius legem, ne quem cenſores in ſe
legendo praeterirent, neve quem ignominia afficerent,
qui apud eos accuſatus et utriusque cenſoris ſententia
mnatus eſſet; deinde quod collegia i. e. hominum certas
et opificia pariter exercentium conventicula vetera a ſe
ſublata reſtituerit, et multa alia ex omni faece urbis ac
vitio conſtituerit; deinde quod populo frumentum,
antea ſemiſſibus ac trientibus in ſingulos modios dab
gratis ei dari iuſſerit, qua lege prope quinta pars vectiga
aerario perierit; tum quod Gabinio poteſtatem fecerit
vinciam Ciliciam cum Syria commutandi, c. 25; deinde
legem Aeliam et Fufiam ſuſtulerit, quum tuliſſet, ne
eo die de caelo ſervaret, quo cum populo agi posset; d
quod lege tribunicia Matris magnae ſacerdotem Peſſinun
ſacerdotio ſpoliaverit; denique quod alia lege Cypri
Ptolemaeo regnum ademerit; bona eius publicarit, Cypr
que in provinciae formam redigi iuſſerit c. 26. 27, i
negotium Catoni mandarit c. 28. 29. Cuius legis teſte D
lib. XXXVIII. duas habuit cauſas, alteram, quod ille
olim Clodio a piratis capto pecuniam, qua ſe redim
negaſſet, alteram, ut Catonem a re publica remo
Haec omnia conſules adiuviſſe queritur c. 30.

Iam de reditu ſuo quid geſtum ſit enarrat; Po
ſtudia, ſenatus decretum iam A. U. 695. Kal. Iun
ferente L. Ninnio trib. pl. factum, promulgationem
tribunorum des., exponit, deinde quid anno ſeq
actum ſit, imprimis de Sextii et Milonis contentic

Digitized by Google

et periculis ob Ciceronis et rei publicae salutem susceptis narrat c. 31—44.

Et quia in accusatione Albinovanus quaesiverat, quaenam esset illa natio optimatum, huic quaestioni sic respondet c. 45, ut dicat, populares vocari, qui quae faciant, quaeque dicant, multitudini iucunda esse velint; qui autem ita se gerant, ut sua consilia optimo cuique probent, optimates haberi. Hos igitur ex omnibus ordinibus esse posse. Optimatibus autem propositum esse cum dignitate otium. Itaque eos tueri in republica religionis, auspicia, potestates magistratuum, senatus auctoritatem, leges, morem maiorum, iudicia, iurisdictionem, fidem, provincias, imperii laudem, rem militarem, aerarium. Olim fuisse tempora, in quibus multitudinis studium ab utilitate rei publicae discrepuerit c. 48. Nunc iam nihil esse, quod populus a delectis principibusque dissentiat; non esse novarum rerum cupidum, et otio suo ac dignitate optimi cuiusque et universae reipublicae gloria delectari. Itaque homines seditiosos ac turbulentos, qui nulla jam largitione populum Romanum concitare possint, conductas habere conciones h. e. homines egentes pretio ac mercede conducere, ut in concionibus praesto sint, et assensum hominibus turbulentis, qui se populares dicant, praebeant. c. 49. Horum hominum mercede conductorum operae si removeantur, existimat omnes idem de republica sensuros videri. Hoc populi iudicium tribus maxime locis significari posse, concione, comitiis, ludorum (scenicorum) gladiatorumque (i. e. ludorum gladiatoriorum) consessu c. 50. Itaque tria ista sic exponit, ut exempla a benevolentia sibi absenti, quum de reditu suo ageretur, praestita repetat. Itaque ad conciones Clodii neminem incorruptum, neminem integrum adiisse, ad Lentuli Consulis concionem de se habitam concursum totius populi esse factum c. 50. Comitia quum alia sint legum ferendarum, alia magistratuum, in illis quum contra se lex lata esset neminem esse, qui se tulisse suffragium confiteatur; quum autem de se ex SCto comitiis centuriatis latum sit, neminem

Digitized by Google

esse, qui non profiteatur se affuisse et suffragium de s sua tulisse. Hoc loco in Gellium Clodianum acerbi invehitur c. 51. In comitiis magistratuum populum r satis ostendisse, se hominibus, qui se populares haberi v non favere. Fuisse collegium nuper tribunicium (n A. U. 694.) in quo tres minime, vehementer duo popu haberentur. Ex illis duo Cn. Domitium et Q. Anch praetores esse factos; de C. Fannio magnam esse populi stimationem; ut quod eius iudicium in illius honoribu turum sit, nemini dubium esse possit. Atque eum praet A. U. 690. gessisse Pighius ad h. a. idoneis argumentis probavit. Ex duobus autem illis popularibus alterum, tamen se continuerit, tulerit nihil, senserit tantum publ. aliud atque homines exspectarent, non tenuisse locum, in quem, nisi popularis esse voluisset, facillime venisset. Quis hic fuerit, quum eum Cicero non nom quaesitum est. Abramius putabat esse C. Alfium qui in turae petitione repulsam tulerat. Verum iste non fuer collegio tribunicio. Itaque assentior Pighio qui (ad A. eum fuisse putat Q. Caecilium Metellum Pium Scipi Alterum autem dicit in petenda aedilitate repulsam t Is est P. Vatinius c. 52. 53. Sequitur de significatione i et voluntatis populi Romani in ludis, tum scenicis tum diatoriis. Ubi narrat de Clodio vel non audente se in populo committere, vel vocibus et maledictis excepto signis benevolentiae sibi absenti datis, de fabularum tr rum locis, qui viderentur in Ciceronis tempus cadere, histrionibus illas pronuntiantibus summo populi plausu tis; denique de Atilio Serrano fibilis excepto. Ex q telligi demonstrat inter populum Romanum et con conductam plurimum interesse. c. 54 — 59.

Iam quod accusator negaverat reditum Ciceroni op fuisse per familias comparatas (h. e. servos) et homine tos, demonstrat orator nullam se vim desideravisse; c potius ordinum in se revocando mirificum fuisse

ſenſum, reditumque ipſum tam glorioſum, ut ſibi verendum ſit, ne quis ſe ſtudio gloriae putet iccirco exiſſe, ut ita rediret. c. 60—63. Et quoniam Albinovanus quaeſiverat, quae eſſet illa natio optimatum, arripit hoc nationis verbum, dicitque ſe cuius ſit agnoſcere, ſcilicet Vatinii, qui hanc optimatum nationem deleri et concidi cupiverit, qua occaſione abutitur ad eum acerbiſſime perſtringendum. c. 64. 65. Deinde *locum* illum de optimatibus concludit, adoleſcentes ad veram laudem virtutisque maiorum imitationem excitando, ſimulque optimatium dignitatem exemplis ex Graecorum et Romanorum hiſtoria petitis illuſtrat. c. 66—68.

In peroratione Sextium ſuae ſalutis, iudicum auctoritatis cauſae defenſorem iniuria de vi accuſatum iudicibus commendat, eosque obteſtatur, ut, ſi ſe ſalvum eſſe velint, eos conſervent, per quos ipſum recuperarint c. 69.

Ceterum Sextium abſolutum eſſe eumque deinde praetorem fuiſſe A. U. 700. conſtat.

Digitized by Google

M. TULLII CICERONIS

ORATIO PRO P. SEXTIO.

1 Si quis antea, iudices, mirabatur, quid esset, quod pro
1 tantis opibus reipublicae tantaque dignitate imperii nequaquam satis multi cives forti et magno animo invenirentur, qui auderent se et salutem suam in discrimen offerre pro statu civitatis et pro communi libertate, ex hoc tempore miretur potius, si quem bonum et fortem civem viderit, quam si quem aut timidum aut sibi potius, quam reipublicae, consulentem. Nam, ut omittatis de uniuscuiusque casu cogitando recordari, uno adspectu intueri potestis eos, qui cum senatu, cum bonis omnibus rempublicam afflictam excitarint et latrocinio domestico liberarint, moestos, sordidatos, reos, de capite, de fama,

---

Sextio, Meliores codd. *Sestium* tota oratione appellant, et sic etiam in epp. ad famil. et ad Attic. variatur. Scripturam *Sestius* praefert Malasp. ad epist. ad Att. VII, 17. *Sextius* Garaton. quia a Puteano demonstratum sit Sestiorum familiam fuisse patriciam, Sextiorum plebeiam; et primus e plebe cos. constanter Sextius appellatur. Duos autem fuisse P. Sextios, alterum hunc nostrum, Lucii filium, alterum Publii, ad epp. famil. V, 17. monuit Manut.

I. §. 1. *latrocinio dom.* bello a Catilina excitato. Cf. Catil. II, 1, 1. *Moestos, sordidatos, reos.* vid. c. 69, §. 144. Potest tamen etiam de uno tantum, Sextio, sermo esse. Vid. ad Manil. §. 55. et Wolfium ad or. pro red. in sen. p. 22.

de capite, non de vita (civem enim Rom. nullo crimine, perduellione excepta, interfici licebat) sed de civitate: nam de vi damnatos exsilii poena sequebatur, ideoque *capitalis* causa dicebatur, et *capite deminuti*, qui civitatem amittebant. Nec moveor quod subiungit *de civitate*: modo enim a genere ad

Digitized by Google

de civitate, de fortunis, de liberis dimicantes; eos autem, qui omnia divina et humana violarint, vexarint, perturbarint, everterint, non solum alacres laetosque volitare, sed etiam fortissimis atque optimis civibus periculum moliri, de se nihil timere. In quo quum multa sunt indigna, 2
tum nihil minus est ferendum, quam quod iam non per latrones suos, non per homines egestate et scelere perditos, sed per vos nobis, per optimos viros optimis civibus periculum inferre conantur, et, quos lapidibus, quos ferro, quos facibus, quos vi, manu, copiis delere non potuerunt, hos vestra auctoritate, vestra religione, vestris sententiis se oppressuros arbitrantur. Ego autem, iudices, quia, qua voce mihi in agendis gratiis commemorandoque eorum, qui de me optime sunt meriti, beneficio esse utendum putabam, ea nunc uti cogor in eorum periculis depellendis, iis potissimum vox haec serviat, quorum opera et mihi et vobis et populo Romano restituta est. Et, quamquam a Q. Hortensio, clarissimo viro atque elo- 11
quentissimo, causa est P. Sextii perorata, nihilque ab eo 3
praetermissum, quod aut pro republica conquerendum

---

specíem transit, ut hic, *de capite, de civitate*, quum in poena capitis contineri civitatis amissionem constet, modo a specie ad genus, ut lib. I, de orat. c. 40, 182 in Mancini causa: *Quam possumus reperire ex omnibus rebus civilibus causam contentionemque maiorem, quam de ordine, de civitate, de libertate, de capite hominis consularis?* utrumque autem fieri constat exaggerandi gratia. *Manut.*

de liberis, qui, patre eiecto, paterno praesidio destituuntur.

violarint — everterint. Recte Müller. Quatuor verbis gravissimis, inquit, eandem rem exprimit, ut ea res cogitatione iterata et verborum idem significantium coacervatione vehementius eorum, qui audiunt, animos commoveat.

Volitare. Verbum hoc securitatem quandam, arrogantia impudentiaque coniunctam significat, infra (c. 4 in.) in Pison. c. 4. *S. Clodium, qui numquam antea praetextatus fuisset, ludos facere et praetextatum volitare passus es. Manut.* Cf. Catil. II, 3, 5. infr. 43, 94.

§. 2. *per vos nobis — arbitrantur.* Cf. pro Rosc. 3, 8.

beneficio, revocando eum ab exsilio. Sic pro Planc. 1. 2. *memoria beneficii.* Vid. Wunder *Jahrb. d. Phil.* V, 2. p. 128 qui recte docet, primum neminem unquam Latinorum dixisse *in agendis gratiis commemorandoque beneficia* pro *commemorandisque beneficiis*, tum casum a gerundio pendentem ab eo nunquam aliis interiectis verbis divelli.

Digitized by Google

fuit, aut pro reo disputandum, tamen aggrediar ad dicendum, ne mea propugnatio ei potissimum defuisse videatur, per quem est perfectum, ne ceteris civibus deesset. Atque ego sic statuo, iudices, a me in hac causa atque hoc extremo dicendi loco pietatis potius, quam defensionis, querelae, quam eloquentiae, doloris, quam ingenii,
4 partes esse susceptas. Itaque, si aut acrius egero aut liberius, quam qui ante me dixerunt, peto a vobis, ut tantum orationi meae concedatis, quantum et pio dolori et iustae iracundiae concedendum putetis: neque enim officio coniunctior dolor ullus esse potest, quam hic meus, susceptus ex hominis de me optime meriti periculo, neque iracundia magis ulla laudanda, quam ea, quae me inflammat eorum scelere, qui cum omnibus salutis meae defensori-
5 bus bellum esse sibi gerendum iudicaverunt. Sed, quoniam singulis criminibus ceteri responderunt, dicam ego de omni statu P. Sextii, de genere vitae, de natura, de moribus, de incredibili amore in bonos, de studio conservandae salutis communis atque otii, contendamque, si modo id consequi potero, ut in hac confusa atque universa defensione, nihil a me, quod ad vestram quaestionem, nihil, quod ad reum, nihil, quod ad rempublicam pertineat, praetermissum esse videatur. Et, quoniam in gravissimis temporibus civitatis atque in ruinis eversae atque afflictae reipublicae P. Sextii tribunatus est a for-

---

c. II. §. 3. *hoc extremo dicendi loco.* Quum plures eamdem causam agerent, extremum sibi fere concedi solitum a ceteris dicendi locum ipse in Oratore c. 37, §. 130. *Quid ego de miserationibus loquar? quibus eo sum usus pluribus, quod, etiamsi plures dicebamus, perorationem tamen mihi omnes relinquebant: in quo ut viderer excellere, non ingenio, sed dolore assequebar. Manut.* Cf. Brut. 51 in. Extremus dicendi locus etiam in causa Murenae ei relictus erat ab Hortensio et Crasso. vid. pro Mur. 23, 48.

§. 5. *Confusa oratio* est, quae non in certas partes distributa est, in qua non de certo aliquo crimine hominis, sed de universa hominis vita agitur. *ad vestram quaestionem*, de vi. *ad reum*, ad ea, quae reo obiiciuntur, crimina, ut explicat Manut.

eversae atque afflictae. Plus est *afflictae*, quam *eversae*: nam *eversa* non stant, erigi tamen videntur posse, *afflicta* vero neque stant, neque, fractis iam ac debilitatis viribus, erigi amplius possunt. *Manut.* Hoc discrimen si verum esset, dici non posset *afflictum erigere*, quod tamen legitur pro l. Manil. 9, 23. ut *excitare afflictos* Or. I, 8, 32. 37, 169. et vitiosus esset ordo

Digitized by Google

tuna ipsa collocatus, non aggrediar ad illa maxima atque amplissima prius quam docuero, quibus initiis ac fundamentis hae tantae summis in rebus laudes excitatae fint.

Parente P. Sextius natus est, iudices, homine, ut III plerique meministis et sapiente et sancto et severo; qui 6 quum tribunus plebis primus inter homines nobilissimos temporibus optimis factus effet, reliquis honoribus non tam uti voluit, quam dignus videri. Eo auctore duxit

---

afflictus atque eversus pro Quint. 23, 74. Ego potius dixerim *evertere* esse e fundamentis evellere, unde saepe iungitur cum *funditus*; cui consequens esse, ut res eversa affligatur seu in terram prosternatur. Neque enim id curant veteres, ut verbum quod sequitur fortius vel gravius fit eo, quod praecessit, sed satis habent posterius priori quacunque ratione adiunctum et cognatum esse. Distinguitur autem *respublica* a *civitate*, quatenus illa leges, mores et instituta (nos dicimus *Verfassung*) spectat, haec nihil nisi communitatem civium designat. Itaque gravissima tempora omnes cives experti sunt, respublica autem ita eversa est, ut in unius omnis arbitrium devenisse viderentur.

illa maxima et amplissima, quae gessit in tribunatu pro salute Ciceronis.

Excitatae. Quia dixerat *fundamentis*, ideo subiungit *excitatae*, quod verbum ad ea, quae aedificantur, solet accommodari, ut lib. II de leg. cap. ult. *nec e lapide excitari plus, nec imponi, quam quod capiat laudem mortui incisam.* et Seneca (ut epist. 52.) *Munut.* Cf. I. Caesar. de b. Gall. V, 39.

c. III. §. 6. *sapiente.* vid. ad or. pro Mur. § 7. Cf. orat. 21, 70. *Sed est eloquentiae, sicut reliquarum rerum, fundamentum sapientia: ut enim in vita sic in oratione nihil est difficilius, quam, quid deceat, videre.* ib. 35, 123. *Haec enim sapientia maxime adhibenda eloquenti est, ut sit temporum personarumque moderator.*

Sanctus est qui ipse a peccando abstinet, innocens (vid. Ruhnk. ad Vellei. II, 7, 3.) *severus*, qui nec aliis peccandi veniam concedit.

primus. Honorificum fuit primum inter collegas in adeptione magistratus locum obtinere. in Pison. I, 2. *Me quaestorem in primis, aedilem priorem, praetorem primum cunctis suffragiis pop. Rom. faciebat.* et §. 3. *me cuncta Italia, me omnes ordines, me universa civitas non prius tabella, quam voce, priorem consulem declaravit.* Sicut contra obiicit in Vatinium 5, 11. *quaero abs te, teneasne memoria, quum P. Sextius sit quaestor cunctis suffragiis factus, tunc te vix, invitis omnibus, non populi beneficio, sed consulis, extremum adhaesisse? Abram.* In sqq. *reliquis honor. non tam uti voluit* — oratorie in laudem convertit, quod ei fortuna negarat.

Digitized by Google

honestissimi et spectatissimi viri, C. Albini, filiam, ex q
hic est puer et nupta jam filia. Duobus his gravissim
antiquitatis viris sic probatus fuit, ut utrique eorum
carus maxime et iucundus esset. Ademit Albino soc
nomen mors filiae, sed caritatem illius necessitudinis
benevolentiam non ademit; hodie sic hunc diligit, ut v
facillime potestis ex hac vel assiduitate eius vel sollicit
7 dine et molestia iudicare. Duxit uxorem, patre vi
optimi et calamitosissimi viri filiam, C. Scipionis. Cl
in hoc P. Sextii pietas exstitit et omnibus grata, quod
Massiliam statim profectus est, ut socerum videre con
larique posset, fluctibus reipublicae expulsum, in alie
terris iacentem, quem in maiorum suorum vestigiis st
oportebat, et ad eum filiam eius adduxit, ut illo inspec
adspectu complexuque, si non omnem, at aliquam part
maeroris sui deponeret, et maximis officiis et ill
aerumnam, quoad vixit, et filiae solitudinem sustenta
Possum multa dicere de liberalitate, de domesticis offic

---

antiquitatis, candoris, fidei. vid. ad or. pro S. Rosc. §. 26.

Ademit soceri nomen. Accuratius hanc rem tractasse Hottomann., in disput. iur. civ. T. I. p. 840 monet Garaton.

caritatem illius necess. vid. ad Manil. §. 43. Catil. I. §. 4. Sic *officium necessitudinis* pro Mur. §. 73.

Sic hunc diligit, ut — potestis — iudicare. Sic pro Planc. 11, 27. *sic ab illo viro — dilectus est, ut — pudor postulabat.* Ibid. *Macedonia sic eum diligit, ut indicant hi principes civitatum suarum.* quos locos cum aliis, Offic. III, 4, 16. ad Fam. VII, 17. XII, 12. attulit Müller.

assiduitas est quotidiana praesentia, quia quotidie adest Sextio. vid. Gronov. de pec. vet. IV, 9. *Graev.* Cf. pro Planc. 11.

§. 7. *C. Scipionis.* Asiatici, cum C. Norbano consul (a. u. 670) Marianasque tes adiuvit, sed eius exer ad Sullam signa transfere quum interimi posset dimi est. *Manut.* Vid. Appian. d civil. 85 sq. At vid. summari Proscriptum eum esse, *indi* Cicero epp. ad Attic. IX, 15

Clara in hoc. Poterat et dicere *in hunc*; sed hoc inte quod *in* accus. iunctum obiec significat, s. id ad quod actio r tur, *in* cum ablat. locum, in *absoluta* vis. verbi versatur recte explicat Kritz. ad Sall. til. 9, 2. Sic Parad. 3, 1. *lantem esse in virgine*, plan Soph. Al. 1092 μὴ — αὐτὸ θανεῖσαν ὑβριστὴς γένῃ. Phil 4, 9. *crudelis in hoste*, *in* *iacentem*, ut naufragum. *stare.*

Digitized by Google

de tribunata militari, de provinciali in eo magistratu abstinentia; sed mihi ante oculos obversatur reipublicae dignitas, quae me ad se rapit, haec minora relinquere hortatur.

Quaestor hic C. Antonii, collegae mei, iudices, fuit 8
sorte, sed societate consiliorum meus. Impedior nonnullius officii, ut ego interpretor, religione, quo minus exponam, quam multa ad me detulerit, quanto ante providerit. Atque ego de Antonio nihil dico, praeter unum: numquam illum in illo summo timore ac periculo civitatis neque communem metum omnium, neque propriam nonnullorum de ipso suspicionem aut infitiando tollere, aut dissimulando sedare voluisse. In quo collega sustinendo atque moderando si meam in illum indulgentiam coniunctam cum summa custodia reipublicae laudare vere solebatis, par prope laus P. Sextii esse debet, qui suum ita consulem observavit, ut et illi quaestor bonus et vobis omnibus optimus civis videretur. Idem, quum IV
illa coniuratio ex latebris atque ex tenebris erupisset 9
palamque armata volitaret, venit cum exercitu Capuam, quam urbem propter plurimas belli opportunitates ab illa impia et scelerata manu attentari suspicabamur, et inde M. Aulanum, tribunum militum Antonii, praecipitem eiecit, hominem perditum et non obscure Pisauri et in aliis agri Gallici partibus in illa coniuratione versatum.

---

in eo magistratu, ἀποχειροτονίας. tribunatus enim militum honor quidem est, magistratus autem non est. *Manut.* Livius etiam trib. mil. appellavit magistratum V, 49. *Müll. provincialis abstinentia*, ut c. V, 15, *integritas provincialis.*

§. 8. *nonnullius officii — religione*, ne Sextium perfidiae suspectum faciam, tanquam eum, quem patris loco colere debebat, i. e. consulem, prodiderit. *Ern.*

in illo summo timore, ob coniurationem Catilinae orto. Vid. Sallust. Catil. 31.

In quo collega sustinendo, ne rueret l. caeco animi impetu ad perdita consilia ferretur, itaque ne coniuratorum in societatem se totum daret, ut expl. Manut. sustinere enim proprie dicimus *cursum, impetum.* c. IV. §. 9. *venit Capuam.* Sallust. Catil. 30 praetorem Q. Pompeium Rufum Capuam missum esse narrat; quam discordiam ita tollit Hottom. ut Q. Pompeium comparatas ab eo copias Antonii cos. iussu P. Sextio tradidisse suspicetur. Sextii exercitus commemoratur etiam infra §. 11, V, 12.

Digitized by Google

Idemque C. Marcellum, quum is non solum Ca
veniſſet, verum etiam ſe, quaſi armorum ſtudio, in r
niam familiam conieciſſet, extermihandum ex illa
curavit. Qua de cauſa et tum conventus ille Capuae
propter ſalutem illius urbis conſulatu conſervatam
me unum patronum adoptavit, huic apud me P. S
maximas gratias egit, et hoc tempore iidem hon
nomine commutato, coloni decurionesque, fortiſſimi
optimi viri, beneficium P. Sextii teſtimonio decl
10 periculumque decreto ſuo deprecantur. Recita, q
P. Sexti, quid decreverint Capuae decuriones, u

C. Marcellum. vid. ad Catil. I, 8, 19.

in maximam familiam, gladiatorum: nam, ut ait Salluſt. l. c. *decreverat Senatus, uti gladiatorii familiae Capuam et in cetera municipia distribuerentur.*

conventus vocatur non ſolum dies, quo magiſtratus provincialis in civitate aliqua ius dicit, quaeſtionesque caſtrorum capitalium exercet, ſed etiam ipſae urbes, in quibus illi conventus agebantur, imprimis cives Romani, qui in eiusmodi urbe negotiandi cauſa domicilium ſibi conſtituerunt. *Ern. in clave.* Summus vir, I. F. Gronovius III Obſerv. 22, nihil aliud hunc conventum fuiſſe demonſtrat, quam multitudinem aratorum, qui agrum pop. R. vectigalem exercebant, publicanorum, negotiatorum et incolarum ceterorum eius oppidi: coloniae hunc opponi conventum, ut ab ea diſtinguatur: ſic apud Auct. de B. Alex. c. LVI *quos ex omnibus conventibus coloniisque conſcriptos* etc. Ipſum vide late hac de re agentem, erroresqu nutii et Abramii refutante confer celeb. Mazochiu Tabulas Heracl. p. 393. *Garat.* Capua autem, quu bellum Punicum ſecundu derata civitas fuiſſet, p Hannibalis partes ſecuta et a Romanis in praefectura urbis, quae nullos ſuos ma tus habens, a praefecto, praetor dedit, adminiſt formam redacta eſt. Liv. tandem poſt annos circiter ut ait Velleï. II, 44. ius ci reſtitutum a Caeſare *conſu* urbs colonia facta magiſ ſuos *decuriones* habuit.

huic apud me P. Sext domo mea, privatim, f quod hominibus praefect ſenatum adire non liceba

fortiſſimi atque optimi in Piſ. 11, 25.

§. 10. *P. Sexti.* Imo L. nam P. Sextii, quem hac o defendit Cic., pater fuit tius et item filius. Vid. mil. XIII, 8.

Digitized by Google

puerilis tua vox possit aliquid significare inimicis nostris, quidnam, quum se corroborarit, effectura esse videatur. DECRETVM DECVRIONVM. Non recito decretum officio aliquo expressum vicinitatis aut clientelae aut hospitii publici aut ambitionis aut commendationis gratia, sed recito memoriam perfuncti periculi, praedicationem amplissimi beneficii, vicem officii praesentis, testimonium praeteriti temporis. Atque illis temporibus iisdem, quum 11
iam Capuam metu Sextius liberasset, urbem senatus atque omnes boni, deprehensis atque oppressis domesticis hostibus, me duce, ex periculis maximis extraxissent, ego litteris eum Capua arcessivi cum illo exercitu, quem tum secum habebat; quibus hic litteris lectis ad urbem confestim incredibili celeritate advolavit. Atque, ut illius temporis atrocitatem recordari possitis, audite litteras, et vestram memoriam ad timoris praeteriti cogitationem excitate. LITTERAE CICERONIS CONSVLIS. Hoc adventu V
P. Sextii, tribunorum plebis novorum, qui tum extremis diebus consulatus mei res eas, quas gesseram, vexare cu-

---

aliquid significare, i. e. aliquo modo. Apte Müller. comparat pro Deiot. 13 in. *tibi illam succensere aliquid*, pro Archia 5. *qui aliquid de ingeniis poterant iudicare.* Cf. Handii Turscll. I, p. 258. At de orat. II, 45, 189. *ut pertimescat aliquid* idcirco offensionis aliquid habet, quod reliquis verbis *oderit, invideat*, nihil eiusmodi additum est, nec sequitur *ut ad misericordiam* aliquam *deducatur*. Nec oratoris est efficere, ut is, qui audit, pertimescat *aliquid*, sed ut pertimescat simpliciter, et in timore saepe vel gravissimo versetur.

officio vicinitatis, aut clientelae aut hospitii publici. vid. ad §. 6. *Hospitium* autem *publicum* totae civitates foederatae vel coloniae cum potentibus Romae viris iungebant. *Expressum ambitionis aut commendationis gratia* per ἐνύγμα dictum est pro *factum*. vid. ad Rosc. §. 22.

perfuncti periculi, passive, quo olim perfuncti sunt. Garaton. citat Mencken. obss. l. l. p. 734.

vicem officii praes. quo decreto Capuani Sextio vicem exsolvunt s. gratiam referunt pro officio, quod in ipso periculo iis praestiterat exterminato C. Marcello.

c. V. §. 11. *tribun. pl. novorum*, qui tribunatum a. d. V. Idus Sept. inierant, in quibus Q. Metellum Nepotem fuisse, et Ciceroni concionandi potestatem ademisse satis constat. Plutarchus Cic. c. 23. L. Bestiam adiungit; id quod argumento est, eum quoque unum ex decem novis fuisse. Sallust. (Catil. 43.) *Constituerunt, ut L. Bestia trib. pl.*

Digitized by Google

piebant, reliquique coniurationis impetus et conatus f
12 retardati. Ac, posteaquam est intellectum, Catone tribu
plebis, fortissimo atque optimo cive, rempublicam def
dente, per se ipsum senatum populumque Romanum
militum praesidio lueri facile maiestatem suam et dig
tatem eorum, qui salutem communem periculo suo
fendissent, Sextius cum illo suo exercitu fatama celeri
est Antonium consecutus. Hic ego quid praedicem, c
bus hic rebus consulem ad rem gerendam excitarit? q
stimulos admoverit homini studioso fortasse victor
sed tamen nimium communem Martem bellique ca
metuenti? longum est ea dicere; sed hoc breve dica
si M. Petreii non excellens animus, non praestans in
publica virtus, non summa auctoritas apud milites, n
mirificus usus in re militari exstitisset, neque adjuto
P. Sextius ad excitandum Antonium, cohortandum,
cusandum, impellendum fuisset, datus illo in bello e

---

concione habita quereretur de actionibus Ciceronis, bellique gravissimi invidiam optimo consuli imponaret. Hottom. Cf. pro Muren. 38 in. C. Calpurnium Bestiam intelligit etiam Garaton. ad arg. or. pro Sulla p. 260 sq. adscripto etiam loco epist. Brut. 17. *An quia non omnibus horis iactamus Idus Martias similiter atque ille Nonas Decembres in ore habet, eo meliore conditione Cicero pulcherrimum factum vituperabit, quam Bestia et Clodius illius consulatum soliti sunt?*

§. 12. *Communis Mars* est, qui non unam partem, sed utramque, modo hanc modo illam, adiuvat, *ἀλλοτρόσαλλος*, ut vocatur Il. 4, 831. 889. ad Fam. VI, 4. *quum omnis belli Mars communis, et quum semper incerti exitus proeliorum sint.* Cf. pro Mil. 21, 56. Aliam cunctationis causam afert Dio Cass. XXXVII p. 1 *Κατιλῖνας πρὸς τὸν Ἀντώνιον ἐ πεμπε. — — φεῖσαι δὲ, ὅτι ἐλ αὐτοῦ καὶ τὸ συνωμοτικὸν ἐθελ πίστιν ἔσχεν. ὑποπτεύσας οὖν ἐκεῖνος, καὶ μήτε δι' εὐνοία αὐτῷ ἄτε ἀσθενεῖ ὄντι ὢν καὶ πρὸς καταδίκας, μή πως θύμως σφᾶς ἀγωνιζομένους ἐξονειδίσῃ τι καὶ προσενέγκῃ οἱ ἀποῤῥήτων, αὐτὸς μὲν νοσεῖν ἐ σφισίσας, Μάρκῳ δὲ Πετρηίῳ μάχην ἐπέτρεψε.* Sallust. Catil. *C. Antonius, pedibus aeger, proelio adesse nequibat, M. Pe legato exercitum permittit.*

brevi dicam, ad Att. XI, 7. *scribam, aut quid velim? faciam.* Alii legunt *brevi* i. e. breviter, paucis, ut 45, 97. de orat. I, 8, 34 190. epp. fam. III, 8 (56

accusandum, amice obiu dum, ut epp. fam. I, 24

Digitized by Google

iemi locus, neque unquam Catilina, quum e pruina pennini atque e nivibus illis emerſiſſet atque, aeſtatem tegram nactus, Italiae calles et paſtorum ſtabula praeara cepiſſet, ſine multo ſanguine ac ſine totius Italiae iſtitate miſerrima concidiſſet.

Hunc igitur animum ad tribunatum attulit P. Sextius, 13
t quaeſturam, Macedoniae relinquam et aliquando ad haec ropiora veniam; quamquam non eſt omittenda ſingularis la integritas provincialis, cuius ego nuper in Macedonia idi veſtigia non preſſa leviter ad exigui praedicationem mporis, ſed fixa ad memoriam illius provinciae ſempiernam. Verum haec ita praetereamus, ut tamen intuentes reſpectantes relinquamus. Ad tribunatum, quis ipſe ad VI ſe iam dudum vocat et quodammodo abſorbet orationem, ieam, contento ſtudio curſuque veniamus. De quo quidem 14 ribunatu ita dictum a Q. Hortenſio, ut eius oratio non deenſionem modo criminum videretur continere, ſed etiam, nemoria digna uti eſſet, reipublicae capeſſendae auctoritem diſciplinamque praeſcribere. Sed tamen, quoniam ribunatus quidem totus P. Sextii nihil aliud, niſi meum omen cauſamque ſuſtinuit, neceſſario mihi de iisdem ebus eſſe arbitror, ſi non ſubtilius diſputandum, at certe, idices, dolentius deplorandum. Qua in oratione ſi aſpeius in quosdam homines invehi vellem, quis non conederet, ut eos, quorum ſcelere et furore violatus eſſem,

---

praeclara cum irriſione dictum, uibus Catil. tanquam ad bellum erendum maxime idoneis globatur. Sic Catil. I, 11, 24 *ontra has tam praeclaras Catilinae copias.* Alii legunt: *ſtabula aedari coepiſſet.* At nuſquam ibi Cic. *praedari* cum quarto ſu iungit.

§. 13. *integritas provincialis*, id. §. 7.

c. VI. *abſorbet*, velut fluctus aeſtu maris navem. *Ern.* Leg. , 4. *ne aeſtus nos conſuetudinis ſorbeat.* Cf. Brut. 8.

§. 14. *non defenſionem modo.* Hoc loco, ut multis aliis, refellitur ſententia Spaldingii in diſſ. de orat. Marcell. (in Wolfii Muſeo antiqu. ſtudiorum T. I. p. 68 ſq.) *non modo* poni tantum, ubi deſcenſus ſit ad minora, contendentis.

disciplinamque, uno verbo *rationem* reip. capeſſendae, quae tum exemplo ſ. *auctoritate* eorum, qui praeclare rempublicam, ut Sextius tribunatum, geſſerunt, tum diſcendis iis quae eodem pertinent ſ. *diſciplina* continetur.

meum nomen cauſamque ſuſtinuit, tanquam onus aliquod.

Digitized by Google

vocis libertate perstringerem? Sed, ut agam moc
et huic potius tempori serviam, quam dolori meo,
occulte a salute nostra dissentiunt, lateant; si qui fec
aliquid aliquando, atque iidem nunc tacent et quie
nos quoque simus obliti; si qui se efferunt et insequ
quoad ferri poterunt, perferemus; neque quem
offendet oratio mea, nisi qui scita obtulerit, ut in
non invasisse, sed incurrisse videamus.

15 Sed necesse est, antequam de tribunatu P. Sex
cere incipiam, me totum superioris anni reipu
naufragium exponere, in quo colligendo ac refi
salute communi omnia reperientur P. Sextii dicta,
vi consilia versata. Fuerat ille annus in reipublicae r
motu et multorum timore [tamquam] intentus ar
me unum, sicut vulgo ignari rerum loquebantur, r
dem vera in universam rempublicam, traductione a
bem furibundi hominis ac perditi, mihi irati, sed
acrius otii et communis salutis inimici. Hunc vi
rissimus mihique, multis repugnantibus, amicissimu
Pompeius omni cautione, foedere, exsecratione devin

---

huic tempori, causae Sextii (vid. ad Manil. 1.) quae hoc tempore agitur.

et insequuntur, persequuntur ultro et molesti sunt. ut pro Cluent. 8. pro Coll. 51. *E Garul.* II

non invasisse consulto, *sed incurrisse* casu quodam. Cf. Mencken. Obss. L. L. p. 478. sq.

§. 15. *superioris anni reip. naufragium*. perturbationem et cladem reip. anno superiore factam. De duobus his genitivis vid. I. Fr. Gronov. ad Liv. 37, 26, 5 et mea ad epist. 141, 6. Catil. I, 12. Similiter infra §. 31. *meam causam praeteriti temporis*, quae ad praeteritum tempus pertinet.

c. VII. *ille annus* 695 Pisone et Gabinio coss. quo trib. pl. P. Clodius tot turbas dedit. *Traductio* Clodii facta erat prino (694) Caesare et Bibu

re quidem vera i. e. sed vid. ad or. pro Rosc. §. Mur. 12.

furibundi hominis, S. C

acrius otii inimici ex genere est, ex quo illa, q Catil. III. §. 27 et in A scripta sunt.

omni cautione, omni cavendo, ne Clodius C periculum crearet eo ac et vexando, unde Pom *cautor alieni periculi* dici ad Att. II, 22. (epp. Male Abram. de schedu gationis accipit. Recti fi in clave, quem in ho neglexit Schütz. lex. Ci

devinxerat — esse f Vid. ad or. pro Sull. c.

Digitized by Google

ihil in tribunatu contra me esse facturum. At ille ne-
rius, ex omnium scelerum colluvione natus, parum se
edus violaturum est arbitratus, nisi ipsum cautorem
ieni periculi suis propriis periculis terruisset. Hanc 16
etram immanemque belluam, vinctam auspiciis, alliga-
m more maiorum, constrictam legum sacratarum catenis,
lvit subito consul, vel, ut ego arbitror, exoratus, vel,
t non nemo putaret, mihi iratus, ignarus quidem certe
: imprudens impendentium tantorum scelerum ac ma-
rum. Qui tribunus plebis felix in evertenda republica
it nullis suis nervis: qui enim in eiusmodi vita nervi

---

ex omnium scel. colluv. natus. on dissimile illud de eodem
i Pis. 9, 21. *animal ex nefariis upris, ex civili cruore, ex omni-
m scelerum importunitate et fla-
tiorum impunitate concretum.* on enim Clodium dicit scele-
tis parentibus esse natum, sed, ultis sceleribus iam commissis, lem postremo fuisse, qualem sistere et tamquam gigni ne-
sse esset. Simile et illud in III hil. 11, 28. *Quid est in Antonio
racter libidinem, crudelitatem, stulantiam, audaciam? ex his
tus conglutinatus est. Manut.*

suis propriis. non ad alios per-
nentibus. vid. ad epist. 108, 1. : orat. I, 10 extr. *id mihi vide-
ur Crassus sua quadam propria, n communi oratorum facultate sse.*

§. 16. *vinctam auspiciis,* quae, nia patriciorum tantum erant, tricio ad plebem traducto, vio-
ri videbantur. *More maiorum* lem raro patricii ad plebem nsibant, et *legibus sacratis* san-
m erat, ne cui patricio tri-
natum capere liceret. In vv. *vinctam, alligatam, constrictam* inest notio impediti, ut ad Attic. VIII, 16. *alligari atque impediri re aliqua.*

legum catenis. Abram. com-
mode citat Dinarch. in Arist. p. 778, 20. *γραφῇ καὶ μονονοὺχὶ ἁλύσει σιδηρᾷ δεδεμένος.*

solvit subito consul, C. Iulius Caesar a. u. 694. de prov. cons. 17, 42. *Traduxit* (Caesar) *ad plebem inimicum meum, sive ira-
tus mihi, quod me secum ne bene-
ficiis quidem videbat posse coniun-
gi, sive exoratus. solvit* autem omnibus iis, quae ante dixerat, auspiciis, more maiorum, legi-
bus sacratis, ut recte Ernest. vocem *legum,* tanquam e proxi-
mis temere repetitam, uncis inclusisse videatur. Recte etiam Garaton. monet voce *legum* im-
pediri metaphoram belluae, ad quam *solvit* pertineat.

ut non nemo putaret de cogi-
tatione accipiendum, ut non ne-
minem putare verisimile erat. Imperf. autem utitur de eo quod tunc credebatur. De re cf. c. 17, 39. 18, 41.

Digitized by Google

esse potuerunt hominis, fraternis flagitiis, fororiis stup
17 omni inaudita libidine infami? Sed fuit profecto qu
dam illa reipublicae fortuna fatalis, ut ille caecus, at
amens tribunus plebis nanciscĕretur, — quid dicam c
sules? hoccine ut ego appellem nomine everſores hu
imperii, proditores vestrae dignitatis, hostes bonor
omnium? qui ad delendum senatum, affligendum equestr
ordinem, exstinguenda omnia iura atque instituta maior
se illis fascibus ceterisque insignibus summi honoris atq
imperii ornatos esse arbitrabantur? Quorum, per de
immortales, si nondum scelera vulneraque inusta reip
blicae vultis recordari, vultum atque incessum anim
intueamini: facilius facta eorum occurrent mentibus vestr
VIII si ora ipsa oculis propoſueritis. Alter unguentis afflue
18 calamistrata coma, despiciens conscios stuprorum ac veter

---

fraternis flagitiis. Ob verbum *flagitiis* obscena intelligenda esse recte monet Ern. Sed res ipsa ignota est. Garatonio comes flagitiorum Clodio dari videtur. Appius frater natu maior, quocum anno 699 demum in gratiam rediit Cicero, ut Ferratius ad h. l. et Garat. ad or. pro dom. 45 demonstraverunt. De *fororiis stupris* Plut. v. Cic. c. 29. *Λεύκουλλος δὲ καὶ Φερεπαινίδας παρεῖχεν, ὡς συγγένοιτο τῇ νεωτάτῃ τῶν ἀδελφῶν ὁ Κλώδιος, ὅτε Λευκούλλῳ συνῴκει. πολλὴ δ' ἦν δόξα καὶ ταῖς ἄλλαις δυοῖν ἀδελφαῖς πλησιάζειν τὸν Κλώδιον, ὧν Τερτίαν μὲν Μάρκιος Ῥῆξ, Κλωδίαν δὲ Μέτελλος ὁ Κίλιξ εἶχον.* Hinc Cicero epp. fam. I, 9 (41, 39) *ille fur muliebrium religionum, qui non pluris fecerat Bonam deam, quam tres sorores.* Cf. Beier. ad fr. or. in Clod. et Cur. p. 116. De Clodia Quadrantaria cf. pro Coel. 14. quam Palatinam Medeam vocat ib. 8, 18. Hinc illi ioci ibid. 13, 32. 15, 36. 26, 32, 78. hinc etiam *fororis alter*, infr. 39.

quaedam iungendum videt cum *fatalis* pro fatalis quaed. Sed eius traiectionis nullum ud exemplum novi.

§. 17. Voce *nondum* Cic. gnificare videtur, nimis din huc Gabinii et Pisonis cos. lera inulta manſiſſe, quamq satis manifesta, ut *nolle* iud qui ea vindicare cunctentu recordari videantur.

c. VIII. §. 18. *Alter*, Gabi Similiter or. post red. in c. 7 §. 16 loco fortasse hinc presso, commemoratur Ga *unguentorum odor, vini anhel frons calamistri notata v* in Pison. II, 25. *Erant illi cupilli, et madentes cincinn fimbriae, et fluentes cerus que buccae.* Cf. de prov. 5, 12.

despiciens, ob consulatur perbia elatus.

Digitized by Google

vexatores aetatulae suae, puteali et faeneratorum gregibus infestatus atque perculsus, olim, ne Scyllaeo illo aeris alieni in freto ad columnam adhaerescceret, in tribunatus portum perfugerat. Contemnebat equites Romanos, minitabatur senatui, venditabat se operis, atque ab iis se ereptum, ne de ambitu causam diceret, praedicabat, ab iisdemque se, etiam invito senatu, provinciam sperare dicebat, eamque nisi adeptus esset, se incolumem nullo modo fore arbitrabatur. Alter, o dii boni! quam taeter incedebat! quam truculentus! quam terribilis adspectu! unum aliquem te ex barbatis illis, exemplum imperii veteris imaginem antiquitatis, columen reipublicae diceres intueri; 19

---

puteali Libonis, prope quod faeneratores non modo consistere, sed etiam debitores lentos in ius vocare ad triumviros, ibidem iudicium exercentes, solebant. Periculum e contracto aere alieno imminens comparatur cum *freto Scyllaeo* inter Italiam et Siciliam, navigantibus propter Scyllam et Charybdim periculosissimum. *Columnam* Hottom. intelligit *Maeniam*, ad quam mali debitores in iudicium adducebantur, et, ut ad *Scyllam* qui *adhaerescebant* i. e. ita illidebantur, ut removere navem non possent, naufragium faciebant, sic qui ad Maeniam adducti expedire se non poterant sed damnabantur, bonis evertebantur f. *rei familiaris naufragium* faciebant. Fortasse tamen columna significat *metam* in Circo positam, ad quam si in ludis impingebatur currus, frangebatur, quam metam Graeci σφῖλαν vocant. Vid. Schweighaeus. ad Athen. T. VII p. 521. Wesseling. ad Antonin. itiner. p. 98 cum Abramio ad h. l. Ciceronem simul respexisse putat ad columnam Rheginam, quae erat in freto Siculo. Vid. Plin. h. nat. III, 10. 14. Illud periculum autem ut effugeret Gabinius, tribunatum ambiit Q. Marcio Rege et L. Caecilio Metello coss. i. e. a. V. 685. nam magistratum gerenti molestus esse privatae rei causa nemo poterat [lege Memmia] ut ait Manutius.

§. 19. *taeter*, illuviosus et foetidus. Ἀλουσίαν et illuviem affectabat, ut philosophus crederetur. Aristoph. Nub. (v. 836 de Socratis discipulis) ἀπεκείρατ' οὐδεὶς πώποτ', οὐδ' ἤλείψατο, Οὐδ' ἐς βαλανεῖον ἦλθε λουσόμενος. *Abram.*

ex barbatis illis. Manut. laudat or. pro Coelio c. 14. in. *aliquis mihi ab inferis excitandus est ex barbatis illis, non hac barbula, qua ista delectatur, sed illa horrida, quam in statuis antiquis et imaginibus videmus.* Cf. pro Mur. 12, 26.

columen reip. pro Flacc. 17, 41. *At istud columen actionis tuae*

Digitized by Google

veſtitus aſpere noſtra hac purpura plebeia ac paene f
capillo ita horrido, ut Capua, in qua ipſe tum ima
ornandae cauſa duumviratum gerebat, Seplaſiam ſub
rus videretur. Nam quid ego de ſupercilio dicam?
tum hominibus non ſupercilium, ſed pignus reipub
videbatur; tanta erat gravitas in oculo, tanta contr
frontia, ut illo ſupercilio respublica, tamquam At
20 coelum, niti videretur. Erat denique hic omnium ſe
eſt tamen reipublicae magnum firmumque ſubſid
habeo quem opponam labi illi atque coeno; vultu m
fidius collegae ſui libidinem levitatemque franget, ha
ſenatus in hunc annum quem ſequatur; non d
auctor et dux bonis. Mihi denique homines prae
gratulabantur, quod habiturus eſſem contra trib
plebis furioſum et audacem quum amicum et aff
IX tum etiam fortem et gravem conſulem. Atque e
alter fefellit neminem: quis enim clavum tanti in
tenere et gubernacula reipublicae tractare in ma
curſu ac fluctibus poſſe arbitraretur hominem eme
ſubito ex diuturnis tenebris luſtrorum ac ſtuprorum,

Mithridates — ambulat cum lorica. Cf. Ruhnken. dict. ad Terent. Phorm. II, 1, 57. quae laudat Müller.

noſtra hac purpura, tunica laticlavia illa quidem, quales erant ſenatorum, ſed craſſo filo contexta, quales plebeiorum eſſe hominum ſolent, et colore fusco i. e. violaceo, quales ſe iuvene viguiſſe narrat Cornel. Nepos apud Plin. H. N. IX, 39. cui deinde ſucceſſerit rubra Tarentina. Cf. Ferrat. de re veſtiar. II, 7. *μίλανον* vocat Plutarch. Cat. Eam *noſtram* vocat Cic., quia vulgaris erat et iamdudum propria Romanorum.

imaginis ornandae cauſa. Ius imaginis honoribus Romae geſtis tantum comparabatur. Eſt igitur hoc loco acerba irriſio Piſonis, qui duumviratu Ca
idem ſe conſequi poſſe cr
quare etiam per irriſionem
panus conſul vocatur in P
24. *Seplaſiam*, vicum Cap
quo unguenta venibant,
pro unguentis ipſis. Cf. in
11, 24. Agr. II, 34, 92.

§. 20. *amicum* ita, ut
mitiis primum cuſtoden
rogativae Ciceronem p
rit: vid. in Piſ. c. 5, 11
red. in ſen. 7, 17. *Man*

affinem ob Tulliam C
Frugi, L. Piſonis propin
matrimonium collocata
nut. qui citat or. poſt
ſen. l. c.

c. IX. *quis arbitrare*
nemo arbitrabatur. vid.
pro Roſcio §. 103.

Digitized by Google

aneis, lenociniis adulteriisque confectum, quum is prae-
er ſpem in altiſſimo gradu alienis opibus poſitus eſſet,
ui non modo tempeſtatem impendentem intueri temu-
ntus, ſed ne lucem quidem inſolitam adſpicere poſſet?
lter multos plane in omnes partes fefellit: erat enim 21
ominum opinioni nobilitate ipſa, blanda conciliatricula,
ommendatus. Omnes boni ſemper nobilitati favemus,
t quia utile eſt reipublicae nobiles homines eſſe dignos
naioribus ſuis, et quia valet apud nos clarorum hominum
t bene de republica meritorum memoria etiam mortuo-
um. Quia triſtem ſemper, quia taciturnum, quia ſub-
orridum atque incultum videbant, et quod erat eo no-
nine, ut ingenerata familiae frugalitas videretur, favebant,
gaudebant, et ad integritatem maiorum ſpe ſua hominem
vocabant, materni generis obliti. Ego autem (vere hoc 22
dicam, iudices,) tantum eſſe in homine ſceleris, audaciae,
crudelitatis, quantum ipſe cum republica ſenſi, numquam

---

alienis opibus. Q. Pompeii Magni.

§. 21. *Alter multos fefellit.* in Piſ. in. *oculi, ſupercilia, frons, vultus denique totus, qui ſermo quidam tacitus mentis eſt, hic in fraudem homines impulit; hic eos, quibus erat ignotus, decepit, fefellit, induxit,* et quae ſequuntur.

hominum opinioni commendatus, i. e. hominibus commendatus, ut bene de eo opinarentur. ad Famil. XII, 13. *Neque enim omnium iudicio malim me a te commendari* i. e. ita commendari, ut homines bene de me iudicent. Ib. V, 12. (ep. 35, 13) *ſempiternae gloriae commendari.* Cf. Phil. II, 13. IX, 5.

conciliatricula. de nat. d. I, 27. *conciliatrix ſui natura.* De eodem Piſone or. in Piſ. I: *obrepſiſti ad honores errore hominum, commendatione fumoſarum imaginum, quarum ſimile habes nihil, praeter colorem.*

eo nomine. Cognomen Frugi intelligit, quo Piſones appellabantur. Fragm. in Piſon. p. 1298 ed. Erp. *Quod minimum ſpecimen in te ingenii — ingenii autem? imo ingenui hominis ac liberi? qui colore ipſo patriam aſpernaris, oratione genus, moribus nomen.*

ad integritatem maiorum ſpe ſua hominem vocabant, ſperantes eum integritatem maiorum imitaturum, hoc ipſo eum excitabant vel excitare debebant, ut eam imitaretur.

materni generis obliti. L. Piſo matrem habuit, non Romanam, ſed homine Gallo natam; qui quum Placentiae conſediſſet, in eam civitatem aſcitus, poſtea Romam venit, et Piſoni Caeſonino, eius Piſonis filio, quem ab Helvetiis interfectum Caeſar

Digitized by Google

putavi. Nequam esse hominem et levem et falsa opin
errore hominum ab adolescentia commendatum, sciel
etenim animus eius vultu, flagitia parietibus tegebar
sed haec obstructio nec diuturna est, nec obducta ite
x curiosis oculis perspici non possit. Videbamus g
vitae, desidiam, inertiam; inclusas eius libidines,
paullo propius accesserant, intuebantur; denique e
sermonis ansas dabat, quibus reconditos eius sensus te
25 possemus. Laudabat homo doctus philosophos n
quos, neque eorum tamen nomina poterat dicere;
tamen eos laudabat maxime, qui dicuntur praeter ce
esse auctores et laudatores voluptatis; cuius, et quo

---

scribit (b. Gall. I, 12.) filiam collocavit. in Pison. c. 23 in. *O familiae, non dicam Calpurniae, sed Calventiae, neque huius urbis, sed Placentini municipii, neque paterni generis, sed braccatae cognationis dedecus. Manut.*

§. 22. *errore hominum.* Legendum videtur *errori*, i. e. hominibus commendatum, sed ita ut in eo errarent. vid. ad §. 21.

c. X. §. 22. *desidiam et inertiam.* Plus vituperationis habet *inertia*, quam *desidia*: desidem enim appellamus, qui nihil agat, quasi desidentem; inertem autem, qui etiam agendi arte, non modo voluntate, careat. Ergo in desidia voluntas, in inertia simul cum voluntate notatur inscitia. Hoc paulo clarius ostenditur in epist. ad Cornific. (ad Fam. XII, 20). *Quod si, ut es, cessabis, lacessam, ne tua ignavia etiam inertiam afferat*, i. e. ne, dum nihil umquam scribis, etiam scribere dediscas et scribendi artem obliviscare. *Manut.*

sermonis ansas, quas sermo eius ipse habebat et suppedita-

bat. Nos diceremus: se
ansas dabat ad suspicandu
reconditi eius sensus essent.
explicavit Ernesti in clav
recte Abram. Sermonis
inquit, eleganter appellat,
dicat, ut vasa ansis app
duntur, ita ex eius serm
apprehendebamus et con
bamus quid in pectore cl
teneret. Cf. §. 24.

§. 23. *neque eorum tan
mina pot. dic.* quippe inc
qui non e libris genus illu
losophiae cognoverat. I
Pison. 16. *Epicure nos
hara producte, non ex*
Quam nihil didicerit a
philosopho, quem secun
bat, ostendit Cic. in Piso

eos qui dicuntur — vo
Epicureos; *auctores vo*
qui eam sequendam esse

cuius voluptatis: nam E
non eam se intelligere v
tem, quae suavitate quad
sum perfunderet, sed vac
doloris contendebat. vi
Fin. I, 2 sqq. *quo tempor*

Digitized by Google

pore, et quo modo, non quaerebat; verbum ipsum omnibus modis animi et corporis devorabat, eosdemque praeclare dicere aiebat, sapientes omnia sua causa facere, rempublicam capessere hominem bene sanum non oportere, nihil esse praestabilius otiosa vita et plena et conferta voluptatibus; eos autem, qui dicerent, dignitati esse serviendum, reipublicae consulendum, officii rationem in omni vita, non commodi, esse ducendam, adeunda pro patria pericula, vulnera excipienda, mortem oppetendam, vaticinari atque insanire dicebat. Ex his assiduis eius 24
quotidianisque sermonibus, et quod videbam, quibuscum hominibus in interiore aedium parte viveret, et quod ita domus ipsa fumabat, ut multa eius sermonis indicia

---

modo. Epicurus enim docebat, nonnunquam voluptatem esse praetermittendam, quum dolor consequi videretur, et dolorem asciscendum, quum ex eo magnam aliquam voluptatem oriturum esse praevideremus. Cf. in Pis. 18, 42.

verbum ipsum voluptatis — *devorabat*, cum aviditate quadam, tanquam quod sibi maxime probaretur, arripiebat. Abram. laudat Plaut. Aulul. III, 5, 59. *Auscultate atque operam date et mea dicta devorate.* Hoc devorabat omnibus modis et animo et corpore; pro eo *omn. modis animi et corporis.* Cf. post red. in sen. 6, 14. *quum vero etiam literis studere incipit, et helluo immanis cum Graeculis philosophari, tum est Epicureus, non penitus illi disciplinae, quaecunque est, deditus, sed captus uno verbo voluptatis.* in Pis. 28, 68. *Est quidam Graecus, qui cum isto vivit, homo, vere ut dicam (sic enim cognovi) humanus, sed tamdiu, quamdiu cum aliis est aut ipse secum. Audistis profecto dici, philosophos Epicureos omnes res, quae sunt homini expetendae, voluptate metiri — — Itaque admissarius iste, simul atque audivit a philosopho voluptatem tantopere laudari — — sic ad illius hanc orationem adhinniit, ut non magistrum virtutis, sed auctorem libidinis a se illum inventum arbitraretur.*

eos autem, qui dicerent, Platonicos, Peripateticos, Stoicos.

adeunda pro p. peric. Adire peric. Cic. dixit infra c. 29 pro Rosc. Am. 38. Verr. II, 13. Cluent. 6. Phil. XII, 8. de offic. I, 24. Lael. 7. Tusc. II, 24. de fin. I, 10. II, 17. 24 ad Div. X, 31. praeterea Terent. Andr. IV, 1, 54. Corn. N. Timol. 5, 2. Timoth. 4, 3. ut altera lectio *subeunda* glossema prioris esse videatur.

§. 24. *Fumabat.* Senec. epist. 64. *Interverterant quidam amici propter quos maior fumus fieret,*

Digitized by Google

redoleret, ſtatuebam ſic, boni nihil ab illis nugis exi
ctandum, mali quidem certe nihil pertimeſcendum.
ita eſt, iudices: ut, ſi gladium parvo puero aut ſi im
cillo ſeni aut debili dederis, ipſe impetu ſuo ner
noceat, ſin ad nudum vel fortiſſimi viri corpus acceſſ
poſſit acie ipſa et ferri viribus vulnerari, ita, quum
minibus enervatis atque exſanguibus conſulatus, tamqu
gladius, eſſet datus, qui per ſe pungere neminem
quam potuiſſent, hi ſummi imperii nomine armati r
publicam contrucidaverunt. Foedus fecerunt cum trib
plebis palam, ut ab eo provincias acciperent, quas
vellent, exercitum et pecuniam, quantam vellent, ea
ſi ipſi prius tribuno plebis afflictam et conſtrictam r
publicam tradidiſſent. Id autem foedus meo ſangu
ictum ſanciri poſſe dicebant. Qua re patefacta (ne
enim diſſimulari tantum ſcelus poterat nec latere)
mulgantur uno eodemque tempore rogationes ab eo
tribuno de mea pernicie et de provinciis conſu
nominatim.

---

non hic qui erumpere ex lautorum culinis et terrere vigiles ſolet, ſed hic modicus, qui hoſpites veniſſe ſignificaret. Lepide vero ait noſter, *ſermonis indicia redoleret*, propter nidorem qui cum fumo pariter erumpit. *Abram.*

ab illis nugis, ab illo homine nugatorio, levi. Sic Graeculi Clodii comites vocantur *nugae* pro Mil. c. 21. in.

mali quidem certe, pro ſed mali certe. Vid. supra c. VII, 15.

enervatis atque exſanguibus. Statii ſcholiaſtes ad VI. Theb. 679. *Collecto ſanguine, id eſt omnibus ſuis viribus collectis, ut exſanguem dicimus viribus deficientem:* quod iam notavit Cortius ad Salluſt. Catil. XXXIX. 4. Ad animi fortitudinem viresque hominum aliquid efficere in rep. conantium ſignificandas crebrior eſt mentio *nervorum*. Plures in rem locos ex Tullio ded ad c. 5 pro Flacc. [Sull. c. offic. II, 10. ad Div. III, Cael. extr.] Etiam Dem *π. παραπρ.* p. 338 C. ed Fra 1604. p. 432. Lipſ. *οὐδὲν ὄφελος πόλεως, ἥτις μὴ νεῦρ τοὺς ἀδικοῦντας ἔχει.* Quinct. or. X, 1. p 895. de Archilo *Summa in hoc vis elocutionis, validae, tum breves vibrant ſententiae, plurimum ſan atque nervorum. Garaton.*

provincias, quas ipſi v Non enim in eo legum rat bita eſt, quia Gabinius S accepit, quum ei iam data eſſet, Piſo autem Ach Theſſaliam, cunctam Gra quos populos Caeſar, eius ſua lege liberos eſſe iuſſerat pro dom. 9, 23. in Piſon. 1 de prov. conſ. 4, 7. *Ma*

Digitized by Google

Hic tum ſenatus ſollicitus, vos, equites, excitati, XI
Italia cuncta permota, omnes denique omnium generum atque ordinum cives ſummae reipublicae a conſulibus atque a ſummo imperio petendum eſſe auxilium arbitrabantur, quum illi ſoli eſſent, praeter furioſum illum tribunum, duo reipublicae turbines, qui non modo praecipitanti patriae non ſubvenirent, ſed eam nimium tarde concidere maererent. Flagitabatur ab his quotidie quum querelis bonorum omnium, tum etiam precibus ſenatus, ut meam causam ſuſciperent, agerent, aliquid denique ad ſenatum referrent. Hi non modo negando, ſed etiam irridendo ampliſſimum quemque illius ordinis inſeque- 26
bantur. Hic ſubito quum incredibilis in Capitolium multitudo ex tota urbe cunctaque Italia conveniſſet, veſtem mutandam omnes meque etiam omni ratione, privato conſilio, quoniam publicis ducibus respublica careret, defendendum putarunt. Erat eodem tempore ſenatus in aede Concordiae, quod ipſum templum repraeſentabat memoriam conſulatus mei, quum flens univerſus ordo cincinnatum conſulem orabat: nam alter ille horridus et ſeverus conſulto ſe domi continebat. Qua tum ſuperbia coenum illud ac labes ampliſſimi ordinis preces et clariſſimorum civium lacrimas repudiavit! me ipſum ut contempſit helluo patriae! nam quid ego patrimonii dicam,

---

c. XI. §. 25. *ſummae reip.* non quibusdam eius partibus, ſed ipſi reipublicae. Vid. Heinrich ad fragm. or. pro Flacc. p. 79.

a ſummo imperio, per ἐπεξήγησιν quandam adiicitur ad illa *a conſulibus*.

duo reip. turbines. Commode Müller citat or. pro dom. c. 53. §. 137. *tu, procella patriae, turbo ac tempeſtas pacis atque otii.*

§. 26. *in Capitolium.* Conf. ad ſenat. poſt reditum V, 12. Dio Caſſ. XXXVIII, 16. οἱ ἱππεῖς συνελθόντες εἰς τὸ Καπιτώλιον πρέσβεις ἐπὲρ αὐτοῦ πρός τε τοὺς ὑπάτους καὶ τὴν γερουσίαν — — ἔπεμψαν, καὶ ὁ Νίννιος τά τε ἄλλα αὐτῷ συνῆρέτο καὶ τὴν ἐσθῆτα τῷ πλήθει, ὡς καὶ ἐπί τινι κοινῇ συμφορᾷ, μεταλλάττειν παρῄνεσε, καὶ πολλοὶ τοῦτο καὶ τῶν βουλευτῶν ἐποίησαν. Cf. pro Planc. 35, 87.

memoriam conſul. mei. quod in ea aede SC. factum eſt de occidendis coniuratis. vid. argum. orat. Catil. IV, p. 165.

conſulto ſe domi contin. At Dio Caſſ. XXXVIII, 16. de Piſone: τὰ γὰρ πολλὰ ἠῤῥώστει. Cf. in Piſon. 6.

helluo patriae, qui bona publica, aerarium prodegit et exhauſit. *Ern.*

Digitized by Google

quod ille, quum quasi quaestum faceret, amisit? V
inquam, equites Romani, et omnes boni, vestem muta
vosque pro meo capite ad pedes lenonis impurissimi
iecistis, quum, vestris precibus a latrone illo repudi
vir incredibili fide, magnitudine animi, consta
L. Ninnius, ad senatum de republica retulit, senatu
XII frequens vestem pro mea salute mutandam censuit.
27 diem illum, iudices, funestum senatui bonisque omni
reipublicae luctuosum, mihi ad domesticum maero
gravem, ad posteritatis memoriam gloriosum! (
enim quisquam potest ex omni memoria sumere
strius, quam pro uno cive et bonos omnes privato
sensu et universum senatum publico consilio mutasse
stem? quae quidem tum mutatio non deprecationis
est facta, sed luctus: quem enim deprecarentur, q
omnes essent sordidati, quumque hoc satis esset signi
improbum, qui mutata veste non esset? Hac muta
vestis facta, tanto in luctu civitatis, omitto quid ille
hunus, omnium rerum divinarum humanarumque pr
fecerit; qui adesse nobilissimos adolescentes, honestiss
equites Romanos, deprecatores salutis meae iusserit,
que operarum suarum gladiis et lapidibus obiecerit
consulibus loquor, quorum fide respublica niti de
28 Exanimatus evolat ex senatu, non minus perturbato
mo atque vultu, quam si annis ante paucis in credit
conventum incidisset; advocat concionem; habet or
nem talem consul, qualem numquam Catilina victor

---

quum quasi quaestum faceret corpore, ut meretrix. Vid. c. 8. in. Hinc Gabinii *virum* Catilinam appellare videtur auctor orat. post red. in sen. 5. 12.

Vos, inquam. Repetit sententiam initio capitis positam. Paulo post Garat. ex edd. ant. legi vult *cum vestris precibus a l. i. repudiati estis*, quem secutus est Orell. At, quantum observavi *cum* hac vi tantum ponitur, ubi res vel levis et futilis vel quam factam indigneris commemoratur, ut in locis a Garat. allatis, Te Eun. IV, 3, 9. *Abi hinc dignus, cum donis tuis tam l* Cic. Phil. XIII, 18. *conser civis cum tam pio iustoque f* Cf. Ruhnk. ad Ter. And 38. Alia ratio est loci in 57.

c. XII. §. 27. *adesse*, i cione, tanquam in iudi causam dicerent. Sic *ac iudicium* Verr. I, 1. in. dom. 18, 46. De re vi Cass. 38. 16.

Digitized by Google

buisset; errare homines, si etiam tum senatum aliquid in republica posse arbitrarentur; equites vero Romanos daturos illius diei poenas, quo, me consule, cum gladiis in clivo Capitolino fuissent; venisse tempus iis, qui in timore fuissent, (coniuratos videlicet dicebat) ulciscendi se. Si dixisset hoc solum, omni supplicio esset dignus: nam oratio ipsa consulis pernicioſa potest rempublicam labefactare. Quid fecerit, videte. L. Lamiam, qui quum 29
me ipsum pro summa familiaritate, quae mihi cum fratre, cum patre eius erat, unice diligebat, tum pro republica vel mortem oppetere cupiebat, in concione relegavit, edixitque, ut ab urbe abesset millia passuum ducenta, quod esset ausus pro cive, pro bene merito cive, pro amico, pro republica deprecari. Quid hoc homine facias? XIII
aut quo civem importunum, aut potius hostem tam sceleratum reserves? qui, ut omittam cetera, quae sunt ei cum collega immani impuroque coniuncta atque communia, hoc unum habet proprium, ut expulerit ex urbe, relegarit, non dico equitem Romanum, non ornatissimum atque optimum virum, non amicissimum reipublicae civem, non illo ipso tempore una cum senatu et cum bonis omnibus casum amici reique publicae lugentem, sed civem Romanum sine ullo iudicio edicto ex patria consul eiecerit. Nihil acerbius socii Latini ferre soliti sunt, quam, id 30
quod perraro accidit, ex urbe exire a consulibus iuberi.

---

§. 28. *equites vero Rom.* post red. in sen. 5, 12. *Neque eo contentus fuit, sed etiam in concionem adscendit, eaque dixit, quae si eius vir Catilina revixisset, dicere non esset ausus, se Nonarum Dec. quae me consule fuissent, clivique Capitolini poenas ab equitibus Rom. esse repetiturum.* quae aperte ex hoc loco ducta sunt.

§. 29. *L. Lamiam. Dio Cass.* l. c. ἵνα τινὰ τῶν ἱππέων, ὡς πολὺς ἐνέκειτο, ἐκ τῆς πολιτείας ἐξήλασεν. Cf. Pison. 27 in. Ascon. ad Pison. 10 (*quum equites Romani relegarentur*) *L. Lamiam a Gabinio consule edicto relegatum esse, iam diximus.* Cf. post red. in sen. 5, 12. Erat autem Aeliae gentis, quam praedicavit Horat. Carm. III, 17. ut monuit Garaton. ad Plano. 35.

c. XIII. *edicto.* Cf. §. 30. Consules vero eos tantum edicto ex urbe expellere poterant, qui cives Rom. non essent.

§. 30. *id quod perraro accidit.* Bis omnino, quod quidem ego legendo observaverim; primum edicto Proculi Virginii cos. cum Sp. Cassium Viscellinum collegam haberet, anno ab u. c. CCLXVII qua de re scriptum

Digitized by Google

Atque illis tum erat reditus in suas civitates, ad lares familiares, et in illo communi incommodo in quemquam propria ignominia nominatim ca Hoc vero quid est? exterminabit cives Romanos consul a suis diis penatibus? expellet patria? deliget volet? damnabit atque eiiciet nominatim? hic, si un vos eos, qui nunc estis in republica, fore putasset, nique imaginem iudiciorum aut simulacrum aliquod rum in civitate reliquum credidisset, umquam ausu senatum de republica tollere, equitum Romanorum ces aspernari, civium denique omnium novis et in edictis ius libertatemque pervertere?

51 Etsi me attentissimis animis summa cum beni auditis, iudices, tamen vereor, nequis forte vestru retur, quid haec mea oratio tam longa ac tam alt tita velit, aut quid ad P. Sextii causam eorum, q huius tribunatum rempublicam vexarunt, delicta p ant. Mihi autem hoc propositum est ostendere, consilia P. Sextii mentemque totius tribunatus hanc ut afflictae et perditae reipublicae, quantum posse deretur. Ac, si in exponendis vulneribus illis de plura dicere videbor, ignoscite: nam et illam me dem vos et omnes boni maximum esse reipublic nus iudicastis, et P. Sextius est reus non suo, s nomine; qui quum omnem vim sui tribunatus i

---

est apud Dionys. Halic. lib. VIII (72). Deinde anno post u. c. DCXXXI cum C. Fannius Cos. vocatos a. C. Graccho ad suffragium ferendum Latinos, eodem die exire urbe iussit; qua de re Appianus aperte (de b. civ. I, 25) nec obscure admodum Cicero in Bruto (c. 26.) *Manut.* Fortasse Cicero etiam de Volscis T. Geganio, M. Minucio Coss. a. u. 262 ex urbe abire iussis (Liv. II, 37.) cogitavit.

Eos, qui nunc estis, magna praeditos auctoritate et cum potestate iudicandi. *Manut.* E lege Aurelia Cottae a. u. 6 iudicia senatores, equi plebe tribuni aerarii h

Ius libertatemque eripuit civibus, quum dolorem veste mutata tes, ad vestitum, qu fuerant, redire iussit.

§. 31. *tam longa.* de or. III, 24. *quor haec spectat tam lon alte repetita oratio.* C *incipit longo et alte pe mio respondere.*

Digitized by Google

salute consumpserit, necesse est meam causam praeteriti temporis cum huius praesenti defensione esse coniunctam.

Erat igitur in luctu senatus; squalebat civitas, publico c. XIV. 52
consilio mutata veste; nullum erat Italiae municipium, nulla colonia, nulla praefectura, nulla Romae societas vectigalium, nullum collegium aut concilium aut omnino aliquod commune consilium, quod tum non honorificentissime decrevisset de mea salute, quum subito edicunt duo consules, ut ad suum vestitum senatores redirent. Quis umquam consul senatum ipsius decretis parere prohibuit? quis tyrannus miseros lugere vetuit? Parumne est, Piso, ut omittam Gabinium, quod tantum homines fefellisti, ut negligeres auctoritatem senatus, optimi cuiusque consilia contemneres, rempublicam proderes, consulare nomen affligeres? etiamne edicere audebas, ne maererent homines meam, suam, reipublicae calamitatem, ne hunc suum dolorem veste significarent? sive illa

---

meam causam praeteriti temporis. vid. ad §. 15.

c. XIV. §. 32. *nullum collegium.* pro dom. 28, 74. *Nullum est in hac urbe collegium, nulli pagani aut montani (quoniam plebi quoque urbanae maiores nostri conventicula et quasi consilia quaedam esse voluerant) qui non amplissime non modo de salute mea, sed etiam de dignitate decreverint.* Collegia autem vocabantur conventus infimorum hominum, secundum opificia, quae tractabant, descriptorum. Plutarch. Num. p. 71. D. (c. 17) ἦν δ' ἡ διανομὴ κατὰ τὰς τέχνας, αὐλητῶν, χρυσοχόων, τεκτόνων, βαφέων, σκυτοτόμων, σκυτοδεψῶν, χαλκέων, κεραμέων. Sed quia haec collegia eiusmodi hominum minus tuta videbantur, postea *senatusconsultis et pluribus legibus sublata sunt, praeter pauca atque certa, quae utilitas civitatis desiderasset, ut fabrorum lictorumque,* ut ait Asconius in Cornel. p. 967 ed. Graev. T. II, P. 2. *L. Caecilio et Q. Martio coss.* ut ait idem ad or. in Pison. c. 4. i. e. a. V. 686. decem annis ante Pisonem et Gabinium coss. Cf. ad c. XXV, 55.

quis umquam — — in Pis. 8, 18. *Edicere est ausus cum illo suo pari, quem tamen omnibus vitiis superare cupiebat, ut senatus contra quam ipse censuisset ad vestitum rediret. Quis hoc fecit ulla in Scythia tyrannus, ut eos, quos luctu afficeret, lugere non sineret? Maerorem relinquis, maeroris aufers insignia, eripis lacrymas non consolando, sed minando.*

etiamne edicere audebas. Sic Ernest. pro *audeas.* Hoc enim tunc tantum locum habet, ubi de re vel praesenti vel mox futura sermo est.

Digitized by Google

veſtis mutatio ad luctum ipſorum ſive ad deprec
dum valebat, quis umquam tam crudelis fuit,
prohiberet quemquam aut ſibi maerere, aut ceteris
33 plicare? Quid? ſua ſponte homines in amicorum p
culis veſtitum mutare non ſolent? pro te ipſo,
nemone mutabit? ne iſti quidem, quos legatos non m
nullo ſenatusconſulto, ſed etiam repugnante ſenatu,
tibi legaſti? Ergo hominis deſperati et proditoris
publicae caſum lugebunt fortaſſe qui volent; civis flo
tiſſimi benevolentia bonorum et optime de ſalute pat
meriti periculum, coniunctum cum periculo civit
lugere ſenatui non licebit? Iidem conſules, (ſi appella
ſunt conſules, quos nemo eſt, qui non modo ex memo
ſed etiam ex faſtis evellendos non putet) pacto iam
dere provinciarum, producti in circo Flaminio in c
cionem ab illa furia ac peſte patriae, maximo cum
mitu veſtro, illa omnia, quae tum contra me contra
rempublicam dixerat, voce ac ſententia ſua comproba
XV runt. Iisdem conſulibus ſedentibus atque inſpectanti
lata lex eſt, ne auſpicia valerent, ne quis obnuntiaret,
quis legi intercederet, ut omnibus faſtis diebus leg
ferri liceret, ut lex Aelia, lex Fufia ne vale

---

§. 33. *quos legatos — tute tibi legaſti.* in Vatin. 15. *ne hoc quidem ſenatui relinquebas, quod nemo umquam ademit, ut legati ex eius ordinis auctoritate legarentur?* et §. 36. *Quis legatos unquam* (factos eſſe) *audivit ſine SC.?*

producti. Non tantum privato non licebat cum populo agere, niſi productus eſſet a magiſtratu (vid. c. 50. §. 107) ſed ne conſulibus quidem, niſi a tribb. pl. poteſtas facta eſſet in concione dicendi, praeterquam quum a conſſ. ipſis populus in concionem vocatus erat. Itaque Brut. 60, 217. *Quum Cn. Sicinius trib. pl. Curionem et Octavium conſules produxiſſet.* Piſo conſ. producitur etiam in concionem in Piſ. 6, Antonius conſ. a Canutio trib epp. fam. XII, 3. (162, 3.)

c. XV. §. 33. *ſedentibus* ſella curuli, itaque praeſentil quum prohibere poſſent, ic que non reſiſtentibus, ut ex cat Abram. ut epp. famil. (41, 16) *ſedente Cn. Pom* quod paulo poſt eſt *eodem.* in Piſon. 5, 10. *An poteſt eſſe excuſatio non dicam ſentienti, ſed ſedenti, cum dormienti in maximo reip. conſuli?* ib. 4, 9. *inſpe et ſedente te.* Cf. in Vatin.

lex Aelia a Q. Aelio Co a. u. c. 586. qua cautum eſ quoties comitia legibus fe eſſent, de *coelo ſervare* i. e

Digitized by Google

Qua una rogatione, quis est, qui non intelligat, universam rempublicam esse deletam? Iisdem consulibus inspectan- 34
tibus, servorum delectus habebatur pro tribunali Aurelio nomine collegiorum, quum vicatim homines conscriberentur, decuriarentur, ad vim, ad manus, ad caedem, ad direptionem incitarentur. Iisdem consulibus arma, in

---

lum contemplari, si qua parte fulgur existeret aut tonitru, liceret, ut obnuntiare (quod est magistratuum dicentium *alio die*,) obnuntiationique cedere necesse esset, tum ut intercedere magistratus pares et tribuni possent. Vid. Ern. cl. in ind. legum. Lege *Fusia* Fufii tribuni sancitum erat, ne omnibus diebus fastis legem ferri liceret. Dio Cass. XXXVIII, 13. ἐπεὶ οὖν πολλοὶ ἐμποδίζειν ἢ νόμων ἐσφορὰς ἢ ἀρχόντων καταστάσεις ἐς τὸν δῆμον ἐσαγομένας βουλόμενοι προσπήγγελλον καὶ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὴν ἡμέραν ἐκείνην μαντευσόμενοι, ὥστε μηδεμίαν ἐν αὐτῇ πύρωσιν τὸν δῆμον σχεῖν, φοβηθεὶς ὁ Κλώδιος, μὴ, γραφαμένου αὐτοῦ τὸν Κικέρωνα, ἀναβολήν τε τινὲς ἐκ τοῦ τοιούτου καὶ τριβὴν τῇ δίκῃ ἐμποιήσωσιν, ἐσήγαγε μηδένα τῶν ἀρχόντων ἐν ταῖς ἡμέραις, ἐν αἷς ψηφίσασθαί τι τὸν δῆμον ἀναγκαῖον εἴη, τὰ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ γενόμενα παρατηρεῖν.

qua una rogatione etc. in Pis. 4, 9. *a P. Clodio lex Aelia et Fusia eversa est, propugnacula murique tranquillitatis atque otii.* Nam illis legibus prohibiti sunt tribb. pl. quominus omnibus diebus leges ferrent, et ita rempublicam seditionibus turbarent. in Vatin. 7, 18. *lex Ael. et Fus. — quae leges saepenumero tribunicios furores debilitarunt et repressérunt — — quae quidem leges anno post, sedentibus in templo duobus non consulibus, sed proditoribus huius civitatis ac pestibus, una cum auspiciis, cum intercessionibus, cum omni iure publico conflagraverunt.*

§. 34. *Tribunal Aurelium* erat in foro, exstructum saxo circumdatumque gradibus; unde *Aurelii gradus* pro Clu. 34, 95. pro Flacc. 28 in.; ibi versari solitam fuisse multitudinem hominum plebeiorum et perditorum, suspicatur Ern. in ind. geogr. *Pro trib. Aur.* i. e. ante, sed ita ut utriusque loci, et tribunalis et loci, in quo multitudo versabatur, continuatio significetur (itaque ad Quir. p. red. 5, 13. pro dom. 21 de eadem re est *in tribunali Aurelio*) et uterque eodem spectet. Accuratissime de hac praepositione differuit Hoffmann in *Jahrb. d. Philol.* VII, 1. p. 28 sq. De re cf. in Pis. l. c. *collegia, non ea solum, quae senatus sustulerat,* (vid. ad XIV, 32.) *restituta, sed innumerabilia quaedam nova ex omni face urbis ac servitio concitata.* Cf. ibid. §. 11 c. 10 §. 23. ad Quir. p. red. 5, 13. *nomine collegiorum.* post red.

Digitized by Google

templum Castoris palam comportabantur, gradus eius templi tollebantur, armati homines forum et conci tenebant, caedes lapidationesque fiebant; nullus era natus, nihil reliqui magistratus; unus omnem om potestatem armis et latrociniis possidebat, non aliqu sua, sed quum duo consules a republica provinci foedere retraxisset, insultabat, dominabatur, aliis po batur, terrore ac metu multos, plures etiam spe et missis tenebat.

XVI Quae quum essent eiusmodi, iudices, quum se duces nullos, ac pro ducibus proditores aut potius tos hostes haberet, equester ordo reus a consulibus retur, Italiae totius auctoritas repudiaretur, alii nomi relegarentur, alii metu ac periculo terrerentur, essent in templis, armati in foro, eaque non silenti

---

in sen. c. 13 §. 33 *simulatione collegiorum.* — *Cum vicatim h. consc.* pro dom. 21 in. *quum in tribunali Aurelio conscribebas palam non modo liberos, sed etiam servos, ex omnibus vicis concitatos. Conscribebant* et *decuriabant* vel etiam *centuriabant* homines, qui largitionibus vel pollicitationibus, praemiis propositis, eorum auxilio in seditiosis consiliis suis exsequendis uti volebant, etiam in comitiis ad tribus corrumpendas.

in templum Cast. Cf. Pison. 5, 11. 10, 23. Gradus templi significat etiam or. p. red. in sen. 13, 32. *Aditus templorum erant non solum praesidiis et manu, verum etiam demolitione sublati.* pro dom. 21, 54. *Quum arma in aedem Castoris comportabas, nihil aliud, nisi uti ne quid per vim agi posset, machinabare?* (imo ut per vim ageres et leges tuas perferres.) *Quum vero gradus Castoris convellisti ac removisti, tum, ut modeste tibi agere liceret, audaces ab eius templi adit adscensu repulisti?* imo h audaces ibi congregasti.

nihil reliqui magistrat hac formula consulere Br ad Tib. I, 5, 30 iubet G ad Att. I, 19 (epp. 12, *alter* (cos.) *ita nihil est, u*

provinc. foedere. de prov. 2, 3. *Syria et Macedoni vobis invitis et oppressis, illi consules pro eversae rei miis occupaverunt.*

c. XVI. §. 35. *ac* pro ad Cic. epp. XXXV. 5. dicas, ubi nos oppositio primamus, ibi Latinos bere, simplicem coniu ponere.

equester ordo. vid. § *silentio*, quod ipse scelus. in Pison. 5. in *vero multum interest, in consule, utrum ipse legibus, improbis* c

Digitized by Google

fulum dissimularentur, sed et voce et sententia comprobarentur, quum omnes urbem nondum excisam et eversam, sed iam captam atque oppressam videremus, tamen his tantis malis, tanto bonorum studio, iudices, restitissemus. Sed me alii metus atque aliae curae suspicionesque mo- 36
verunt. Exponam enim hodierno die, iudices, omnem rationem facti et consilii mei, neque huic vestro tanto studio audiendi, neque vero huic tantae multitudini, quanta, mea memoria, numquam ullo in iudicio fuit, deero: nam, si ego in causa tam bona, tanto studio senatus, consensu tam incredibili bonorum omnium, tam parato, tota denique Italia ad omnem contentionem expedita, ceffi tribuni plebis, despicatissimi hominis, furori, contemptissimorum consulum levitatem audaciamque pertimui, nimium me timidum, nullius animi, nullius consilii fuisse confiteor. Quid enim simile fuit in Q. Metello? cuius causam etsi 37
omnes boni probabant, tamen neque senatus publice, neque ullus ordo proprie, neque suis decretis Italia tota *susceperat*: ad suam enim magis quandam ille gloriam, quam ad perspicuam salutem reipublicae spectarat, quum

---

remp. vexet, an alios vexare patiatur. Abram. qui ad loc. or. in Pis. laudat Senecam Troad. v. 293. *in me culpa cunctorum redit. Qui non vetat peccare, quum possit, iubet.*

tanto bonorum studio. Est quasi instrumentum, quo adiutus resistit: nisi mavis explicare, quum tantum bonorum studium esset. (vid. ad Manil. §. 20) qua vi ponitur infra §. 36 *tanto studio senatus.*

§. 36. *neque vero* augendi vim habet: multo minus, inquit, deero multitudini illi tantae, ut recte Ern. Müller. similem locum laudat pro Muren. 35, 74.

deero, non satisfaciam: deest enim orator iudicibus et populo, quum ea, quae requirit causa, non exponit. *Manut.*

ad omnem contentionem, ad omne genus contentionis cum inimicis meis suscipiendae.

§. 37. *Q. Metello*, Numidico, qui quum in legem agrariam ab Apuleio Saturnino latam iurare nollet, urbem relinquere seditione coactus est a. u. 654. Rem exponit Appianus de b. civil. I, c. 29—31. Cf. Cic. pro Planc. 36, 89.

proprie, quod nostri dicerent *peculiariter*, ut infra §. 38. vid. ad or. pro Sull. III, 9.

spectarat. Alias *spectare ad al.* est ad aliquid pertinere, referri, eo valere, ut de orat. III, 22, 82. *intelligo, illa te semper etiam potiora duxisse, quae ad sapientiam spectarent. Spectare al.* contra est in animo habere, quod consequi vel efficere velis.

Digitized by Google

unus in legem per vim latam iurare noluerat; de
videbatur ea conditione tam fortis fuisse, ut cum pa
caritate constantiae gloriam commutaret. Erat ante
res cum exercitu C. Marii invicto; habebat inim
C. Marium, conservatorem patriae, sextum iam i
consulatum gerentem; res erat cum L. Saturnino it
tribuno plebis, vigilante homine et in causa popula
non moderate, at certe populariter abstinenterque ve
Cessit, ne aut victus a fortibus viris cum dedecore
ret, aut victor multis et fortibus civibus rempublican
38 baret. Meam causam senatus palam, equester ordo
rime, cuncta Italia publice, omnes boni proprie e
quae susceperant; eas res gesseram, quarum non
auctor, sed dux omnium voluntatis fuissem, quaeque
modo ad singularem meam gloriam, sed ad salutem

---

ut infra c. XXIII, 51. Sed tamen haec nonnumquam inter se permutantur. in Vatin. 10, 24 *ipse ad imperatorias laudes a puero videlicet spectaras*, i. e. aspiraveras, ut explicat Forcellini. Quam contigua haec sint, apparet ex epp. famil. IV, 2 (XCI, 5) *omnia utriusque nostrum consilia ad concordiam spectaverunt*, quod sive explices *ad conc. pertinuerunt, referebantur*, sive *concordiam propositam sibi habuerunt, quam efficerent*, non multum interest. Cf. Drakenb. ad Liv. I, 47 a quo qui allati sunt loci, ex iis huc pertinent, quibus *populus ad rebellionem spectare* dicitur. — *Spectarat, quum — noluerat* dixit, quia, quum duae res uno eodemque temporis momento factae designantur, idem tempus grammaticum repetitur. Vid. Exc. ad orr. VII, p. 241.

cum patriae caritate — malle constantiae gloriam adipisci, quam in patria manere. Sic in ea pro Balbo (c. 5 in.) *Q. Metel ille vir, cui patriae salus d quam conspectus, fuit, qui vitate decedere, quam de sen maluit. Hotomann.*

cum exercitu C. Marii. Pison. 9, 20.

populariter, cum popul tia et secunda voluntate. *abstinenter*, ita ut ipse nihil inde perciperet. Clodius c vocatur *testamentarius* §. 8

cum dedecore caderet, contra remp. arma tulisse ex eventu plerumque re cantur.

§. 38. *non unus auct* cum senatu, qui coniura plicio afficiendos esse ce referente tamen Cicero ideo *dux* vocatur.

non modo — sed. Vid til. 3, 10, 24. Kritz. Catil. 18, 7. p. 89. *Non sed etiam* ponitur, quum

Digitized by Google

munem omnium civium et prope gentium pertinerent;
ea conditione gesseram, ut meum factum semper omnes
praestare tuerique deberent. Erat autem mihi contentio XVII
non cum victore exercitu, sed cum operis conductis et
ad diripiendam urbem concitatis; habebam inimicum non
C. Marium, terrorem hostium, spem subsidiumque patriae,
sed duo importuna prodigia, quos egestas, quos aeris alieni
magnitudo, quos levitas, quos improbitas tribuno plebis
constrictos addixerat; nec mihi res erat cum Saturnino, 39
qui, quod a se quaestore Ostiensi per ignominiam ad prin-
cipem et senatus et civitatis, M. Scaurum, rem frumen-
tariam translatam sciebat, dolorem suum magna conten-
tione animi persequebatur, sed cum scurrarum locupletium

---

que coniunctum esse significatur, ita tamen ut in secundo membro gravius aliquid addatur, *non modo — sed*, ubi secundum verius esse indicatur.

praestare, omne periculum in se recipere, et ut vulgus loquitur, pro me respondere. Infr. c. 28, §. 61.

c. XVII. §. 38. *egestas*, *aeris al. magnit.* *levitas* ad Gabinium spectant. vid. §. 18, *improbitas* ad Pisonem, ut recte monet Manut.

§. 39. *quaestore Ostiensi*, de Haruſp. resp. 20 extr. *Saturnium, quod in annonae caritate quaestorem a sua frumentaria prouratione senatus amovit, eique rei M. Scaurum praefecit, scimus, dolore factum esse popularem.*

scurrarum. Sic appellare videtur homines intemperantes, nullam pudoris partem retinentes, ut verbis utar P. Manutii, quod scurrae, qui proprie dicuntur, impudentes sunt nec in facetiis modum servant. Exempla scurrarum, a potentioribus ad summas opes evectorum commemorat Abramius, in his Sext. Naevium, de quo Cicero complura in Quintiana. Idem comparat locum or. de haruſp. resp. c. 20. e nostro fortasse ductum: *Qui post patris mortem primam illam aetatulam suam ad scurrarum locupletium libidines detulit.* Similiter Eurip. Melan. fr. XXIX (XX ap. Musgr.) Ἀνδρῶν δὲ πολλοὶ τοῦ γέλωτος οὕνεκα ἀσκοῦσι χάριτας περιτόμους, —— οἰκοῦσι δ' οἴκους καὶ τὰ νουνεχοῦντα ἔσω δόμων σώζουσι, i. e. ut H. Grotius vertit, *Est excitandis risibus natum genus Convicioſa venere. — Bene interim habitant atque corraſas opes Intra coercent limen.*

cum sororis adultero, uxoris L. Luculli, qui Tigranem Mithridatemque acie vicit. pro Mil. 27, 73. Plut. in Lucull. c. 34. Caes. c. 10. Cicer. c. 29. Vellei. II, 45. Sororius adulter vocatur in Pis. 12, 28. Cf. supra c. VII, 16.

Digitized by Google

scorto, cum fororis adultero, cum stuprorum sacerdote cum venefico, cum testamentario, cum sicario, cum latrone Quos homines, si, id quod facile factu fuit et quod fieri debuit quodque a me optimi et fortissimi cives flagitaban vi armisque superassem, non verebar, ne quis aut vim v repulsam reprehenderet, aut perditorum civium, vel potii domesticorum hostium mortem maereret. Sed me il moverunt: omnibus in concionibus illa furia clamaba se, quae faceret contra salutem meam, facere auctor Cn. Pompeio, clarissimo viro mihique et nunc et quoa licuit amicissimo; M. Crassus, quocum mihi erant omne amicitiae necessitudines, vir fortissimus, ab eadem il. peste infestissimus esse meis fortunis praedicabatur; C. Caesar, qui a me nullo meo merito alienus esse debebat, inimicissimus esse meae saluti ab eodem quotidianis con-
40 cionibus dicebatur. His se tribus auctoribus in consiliis capiendis, adiutoribus in re gerenda esse usurum dicebat: ex quibus unum habere exercitum in Italia maximum, duo, qui privati tum essent, et praeesse et parare, si vellent, exercitum posse, idque facturos esse dicebat. Ne mihi ille iudicium populi, nec legitimam aliquam contentionem, nec disceptationem aut causae dictionem, si

---

cum stuprorum sacerdote, quod, ut Pompeiam, C. Caes. uxorem, stupraret, ad aras Bonae Deae tanquam sacerdos accessisset, ut, quemadmodum sacrorum sacerdotes sunt, sic ipse stuprorum sacerdos esset. Simile illud ad Att. I, 18 (epp. XI, 10) *M. Luculli uxorem Memmius suis sacris initiavit. Manut.*

Venefico, testamentario. Huc fortasse spectant illa de harusp. resp. 20, 42. *se in Galliam contulit; in qua provincia mortuorum testamenta conscripsit, pupillos necavit etc.*

optimi et fortissimi cives, maxime L. Lucullus, ut in Plutarcho scriptum est (vit. Cicer. c. 31.) *Manut.*

vim vi repulsam. Repelli pr prie dicitur vis, quae infer *depelli* omnino est arceri, a veri.

quoad licuit per Caesarem cerum. Plut. Cic. 31. Καὶ — — τόν τε Κλώδιον ἐπέρρωσε Πομπήϊον ἀπέστρεψε κομιδῇ Κικέρωνος.

§. 40. *unum*, C. Caesarem, exercitum quatuor legio habebat, ut et Plut. Caes. c. notat Abram.

praesse, consulendo, pr dendo, curando se adiuvare Ernest. in clav. explicat l Ciceronis de orat. I, 10. et

legitimam aliquam contentio Vid. ad Catil. 1, §. 15.

Digitized by Google

m, arma, exercitus, imperatores, caſtra denuntiabat. uid ergo? inimici oratio, vana praeſertim, tam improbe clariſſimos viros coniecta me movit? Me vero non ius oratio, ſed eorum taciturnitas, in quos illa oratio m improba conferebatur, qui tum, quamquam ob alias uſas tacebant, tamen hominibus omnia timentibus ta- ndo loqui, non infitiando confiteri videbantur. Illi au- m aliquo tum timore perterriti, quod acta illa atque mnes res anni ſuperioris labefactari a praetoribus, in- rmari a ſenatu atque principibus civitatis putabant, tri- mum popularem a ſe alienare nolebant, ſuaque ſibi pro- ora pericula eſſe, quam mea, loquebantur. Sed tamen Craſſus a conſulibus meam cauſam ſuſcipiendam eſſe cebat, et eorum fidem Pompeius implorabat, neque privatum publice ſuſceptae cauſae defuturum eſſe di- ebat; quem virum ſtudioſum mei, cupidiſſimum reipu- licae conſervandae, certi homines ad eam rem compoſiti nonuerunt, ut eſſet cautior, eiusque vitae a me inſidias pud me domi poſitas eſſe dixerunt, atque hanc ei ſu- icionem alii litteris mittendis, alii nuntiis, alii coram ſi excitaverunt, ut ille, quum a me certe nihil timeret, illis, ne quid meo nomine molirentur, ſibi cavendum taret. Ipſe autem Caeſar, quem maxime homines nari veritatis mihi eſſe iratum putabant, erat ad portas,

XVIII

---

c. XVIII. §. 40. *non infitiando nfit. non* cum *infitiando* iun- ndum eſt, non cum *confitori*, confiteri viderentur eo ipſo, od non inficiarentur.

quod acta illa, quae Caeſar erioris anni ab a. u. 694. con- communicatis cum Pompeio raſſo conſiliis contra auſpicia rat de agrorum diviſione, ci- tis donatione, vectigalium ſſione etc. Piſ. 32, 79. *Ad- res in certamen, te* (Piſone) *ale, putabatur, utrum, quae riore anno ille geſſiſſet, mane- ari reſcinderentur. Quid lo- plura? ſi tantum eſſe in me roboris et virtutis putavit, ut ea, quae ipſe geſſerat, conciderent, ſi ego reſtitiſſem, cur ei non ig- noſcam, ſi antepoſuit ſuam ſa- lutem meae?* Praetores intelli- guntur C. Memmius et L. Do- mitius Ahenobarbus, Sueton. Caeſ. 23. Neron. 2. Cic. pro dom. 15, 40. De *actis* vid. ad c. 64. §. 133.

§. 41. *a conſulibus*, ut pro l. Man. 2 extr.

publice ſusceptae, ſi Conſules ex S. C. rempubl. defenderent.

compoſiti, i. e. ſubornati, ſub- miſſi. De re vid. infr. 64. §. 133. ubi Vatinius auctor fuiſſe narra- tur, in Piſ. 31, 76. pro dom. 21, 55.

Digitized by Google

erat cum imperio, erat in Italia eius exercitus, inq exercitu ipsius tribuni plebis inimici mei fratrem fecerat.

XIX 42 Haec ego quum viderem (neque enim erant oc senatum, sine quo civitas stare non posset, omni civitate esse sublatum, consules, qui publici consilii esse deberent, perfecisse, ut per ipsos publicum con funditus tolleretur, eos, qui plurimum possent, o omnibus concionibus, falso, sed formidolose tamen ctores ad perniciem meam, conciones haberi qu contra me, vocem pro me ac pro republica nen mittere, intenta signa legionum existimari cervicil bonis vestris, falso, sed putari tamen, coniuratoru pias veteres et fusam illam ac superatam Catilinae m importunam novo duce et insperata commutatione i

43 esse renovatam, — haec quum viderem, quid ag iudices? scio enim, tum non mihi vestrum studiun meum prope vestro defuisse. Contenderem contra num plebis privatus armis? vicissent improbos boni

---

inimici mei fratrem, Appium Claudium, legatum in exercitu Caesaris. *inque eo exercitu praefecerat* non valet ei exercitui praefecerat, sed aliquam in exercitu potestatem, curationem dederat, qualem nempe in exercitibus plures simul legati habebant, quum pro numero legionum praeficiebantur, ut explicat Garaton. Neque enim verisimile, omnem Clodii fratri exercitum regendum a Caesare traditum esse. Sed in Verr. III, 77. *in provincia praefuisti* est pro provinciae praef.

c. XIX. §. 42. *neque enim erant occulta.* Manut. laudat Demosth. de coron. p. 231, 10. ed. Reisk. ταῦτα δ' ὁρῶν ὁ Φίλιππος (οὐ γὰρ ἦν ἀφανῆ·) recte addens in eius imitationem non de industria, sed casu et ex legendi consuetudine incidisse (nem; praeterea epp. fam (epp. 41, 14.) or. agrar. Ad haec Müller. addit 10 in.

opponi, commemorari i trariam partem, ut e Ernest. in clav. Phil. II, *Quid habes, quod mihi nas ——? Omnibus conc* non pro dativo accipio p ex *opponi*, sed pro ablat in omnibus concionibu

renovatam, recreatam vam spem concipiend c. 69, §. 147. *reficere ac rempublicam.*

§. 43. *quid agerem* i. agere debebam. Nos dic *was hätte ich thun solle* §. 46, 54 extr. 89. Sed fectum rem praeterito continuatam significat.

Digitized by Google

tes inertes, interfectus esset is, qui hac una medicina sola potuit a reipublicae peste depelli. Quid deinde? quid reliquiarum restaret? quid denique erat dubium, quin ille sanguis tribunicius, nullo praesertim publico consilio profusus, consules ultores et defensores esset habiturus? quum quidem in concione dixisset, aut mihi semel pereundum, aut bis esse vincendum. Quid erat bis vincere? Id profecto, ut, cum amentissimo tribuno plebis quum decertassem, cum consulibus ceterisque eius ultoribus dimicarem. Ego vero, si mihi uni pereundum fuisset, ac non 44

---

contenderem. Sed paulo post *quid reliq. restaret* est consequens conditionis suppressae pro eo quod nos dicimus *restitisset*, de qua legitima constructione vid. ad Rosc. §. 103.

hac una medic. sola. Sic infra c. 62, 130. Verr. II, 5, in. in Pis. 40, 96. Coel. 8, 19. Sic Graeci εἷς μόνος iungunt; nos nur *durch dieses* einzige *Mittel.*

a reip. peste depelli i. e. ita depelli, ut reip. pestem afferre non posset. Sic de orat. I, 1, 3. *fluctus per nos a communi peste depulsi*, ubi vid. Pearc. qui similem locutionem laudat ex or. post red. in sen. 3., *quos nec tela nec faces a mea salute depellerent* i. e. ita depellerent, ut meam salutem non tuerentur. Cum toto hoc loco cf. Planc. c. 36.

§. 44. Hunc ego locum, inquit Garat. neque a viris doctissimis ausim sanatum dicere, neque a me sanari posse confido. Nos tamen experiamur, an aliquid ad eum explicandum afferre possimus. Interpretes non videntur attendisse ad vim formulae *ac non*, quae in eo posita est, ut eo, quod verius est, addito praecedentia corrigantur. vid. ad or. pro S. Rosc. §. 92. Itaque hoc dicit Cicero, non tam timendum fuisse, ne Cicero periret in primo certamine, quam ne in altera contentione (ad hanc enim respici, monstrant ea quae sequuntur: *erat enim illa altera* etc.) plures cives perirent, quum ipse vicisset; etsi autem hi cives iidem illi essent, qui hanc plagam imposuissent, Clodius, duo consules et qui ab horum partibus starent, se tamen semel unum perire, quam bis vincere, ita ut tot cives interirent, maluisse. Ita *tamen* in quo haerebat Abramius, non ad verba *si mihi uni pereundum fuisset, semel perire tamen maluissem*, sed ad ea, quae proxime praecedunt, *etsi plaga illa mihi sanabilis, illis mortifera fuisset*, refertur. Verba *mihi sanabilis* oppositionis causa adiecta sunt, pro *plaga, quae, quamquam mihi sanabilis, illis tamen mortifera esset*, de qua consuetudine vid. Wolf. anal. litt. I, p. 318 et quae notavi ad Manil. §. 2. et in gramm. gr. mai. §. 622, 4. p. 1262. min. §. 622, p. 590 sq. Cf. infr. §. 105. 138.

Digitized by Google

accipienda plaga mihi ſanabilis, illis mortifera, qui e
impoſuiſſent, ſemel perire tamen, iudices, maluiſſe
quam bis vincere. Erat enim illa altera eiusmodi c
tentio, ut neque victi, neque victores rempublicam ten
poſſemus. Quid, ſi in prima contentione vi tribun
victus in foro cum multis bonis viris concidiſſem?
natum conſules, credo, vocaſſent, quem totum de civi
delerant; ad arma vocaſſent, qui ne veſtitu quidem
fendi rempublicam ſiſſent; a tribuno plebis poſt interit
meum diſſediſſent, qui eandem horam meae peſtis et f
XX rum praemiorum eſſe voluiſſent. Unum mihi reſta
45 illud, quod forſitan non nemo vir fortis et acris an
magnique dixerit: reſtitiſſes, repugnaſſes, mortem
gnans oppetiſſes. De quo te, te, inquam, patria, te

---

in prima contentione pro in priore cont. nam duae tantum commemorantur contentiones. Alia exempla e Cicerone affert Gesner. in theſ. Verr. II, 74, 183. (poſt *inveni duos ſolos libellos ab L. Canuleio miſſos*) *Recita mihi, quaeſo, hunc primum libellum, deinde illum alterum.* de invent. II, 3, 11. *librum primum* commemorat eius operis, quod non niſi duobus libris conſtabat. Adde Verr. V, 63, 163. ubi *primam actionem* commemorat, quae ibid. 61, 158 vocata erat *prior.* pro Cluent. 37, 103 *prima actione* eius, qui *bis* dixit.

credo, ironicum, extra interrogationem eſt etiam Catil. I, 2, 5. Cf. ad or. pro S. Roſc. §. 52.

de civitate delerant. Alibi eſt *ex aliqua re delere* ut pro S. Roſc. 2, 6. pro Flacc. 25, 60. ſed hoc tunc uſurpatur, quum res, quae deleri dicitur, in alia continetur et intra eam eſt; ſenatus autem non poteſt in interiore reip. parte eſſe dici. ſupra 19, 42 *ſenatum omnin civitate eſſe ſublatum*, non e cf. §. 30. *Deleri* autem ſen dicitur etiam Philipp. IV, 6 *ſenatum, id eſt, orbis terrae ſilium, delere geſtit*, i. e. eff ut nullus amplius ſit. C 17, 39. Alii probant *deiec* quod pro *delerant* ſuppe duo codd. MSS. et edd. anti At *deiici* ex *aliqua re* non n dicitur, nec ſenatus ſic fim ter *deiici*, non adiectis verb *gubernaculis reip.* ut pro 10, 24.

ſiſſent. Antiquos dixiſſ *ſiſtis, ſiſſe, ſirim*, non *ſtiti* recte monuit Wunder. in *d. Phil. u. Paedag.* V, p. 1 c. XX. §. 45. *reſtitiſſ* Trochaicus tetrameter Ciceroni. Neque tamen e poeta hoc deſumtum puto, praeter metrum, nihil coloris in verbis inſit. re i. e. reſiſtere debebas. §. 43. 54.

Digitized by Google

vos, penates patriique dii, me vestrarum sedum templorumque causa, me propter salutem meorum civium, quae mihi semper fuit mea carior vita, dimicationem caedemque fugisse. Etenim, si mihi in aliqua nave cum meis amicis naviganti hoc, iudices, accidisset, ut multi ex multis locis praedones classibus eam navem se oppressuros minitarentur, nisi me unum sibi dedidissent, si id vectores negarent ac mecum simul interire, quam me tradere hostibus, mallent, iecissem me ipse potius in profundum, ut ceteros conservarem, quam illos mei tam cupidos non modo ad certam mortem, sed in magnum vitae discrimen adducerem. Quum vero in hanc reipu- 46

---

sedum. Priscian. VII, 16, 77. p. 343 ed. Krehl. monens *frequentius in es terminantia absque i inveniri, ut vatum pro vatium* eumque ipsum locum laudat. Cf. Zumpt. institut. gr. I, p. 98 et ed. Stallb. Schneid. gramm. I, 2. p. 243. *vestrarum sedum templorumque causa* n. conservandorum, ne templa vestra everterentur. *Causa* enim post genit. tam poni solet, quum de re futura, quae efficienda sit, sermo est, non quum de re iam praesente vel praeterita. Sed tamen pro ... etiam est 39, 98. *Quanta reipublicae causa laetitia pop. R.* ... non, ut resp. defenderetur, sed propter remp. Corn. ... 5. *provinciae necis causa erant* i. e. propter interfectum Caesarem. Et sic hoc ... loco accipi potest. *benevolentiae causa* Off. II, 6, 21. est pro benev. testificandae causa pro ob benevolentiam, benevolentia adducti. *consuetudinis causa* Cluent. I, 1. est ut contenti satisfiat, quae sententia multum ab altera recedit, propter consuetudinem. Illa vero *praesidii adiumentique causa, non benevolentiae neque caritatis* Lael. 13, 46. *Medicorum scientiam non ipsius artis, sed bonae valitudinis causa probamus* Fin. I, 13, 42. denique orat. 27, 92. *suavitatis aut inopiae causa* pro praes. adiumentique inde capiendi causa, non propter benevolentiam, Med. sc. non propter ipsam artem, sed valit. tuendae causa probamus. Suav. causa aut propter inopiam, attractionem aliquam habent, ut *belli forisque, domi militiaeque,* etsi per se nec *belli*, nec *militiae* dicitur. Cum toto loco apte Manut. comparat Virg. Aen. II, 431. *Iliaci cineres et flamma extrema meorum, Testor in occasu vestro nec tela, nec ullas Vitavisse vices Danaûm.* Nam solere homines, ubi crimen in se coniectum testibus redarguere non liceat, iureiurando id, quod dicant, confirmare.

si mihi in aliqua nave — — — *si id vectores negarent.* Priore *si* ponitur totum vel universae con-

Digitized by Google

blicae navem. ereptis senatui gubernaculis, fluitanter
alto tempestatibus seditionum ac discordiarum, arm
tot classes, nisi ego unus deditus essem, incursurae v
rentur, quum proscriptio, caedes, direptio denuntiarer
quum alii me suspicione periculi sui non defende
alii vetere odio bonorum incitarentur, alii inviderent,
obstare sibi me arbitrarentur, alii ulcisci dolorem s
aliquem vellent, alii rem ipsam publicam atque hunc
norum statum otiumque odissent, et ob hasce causa
tamque varias me unum deposcerent, depugnarem p
cum summo, non dicam exitio, sed periculo certe v
liberorumque vestrorum, quam non id, quod omn
impendebat, unus pro omnibus susciperem ac subi
XXI „Victi essent improbi." At cives; at ab eo privato,
47 sine armis etiam consul rempublicam conservarat.

---

ditionis descriptio, deinde pars, ut Acad. disp. I, 2, 4. *existima-vi, si qui de nostris philosophiae studio tenerentur, si essent Graecis doctrinis eruditi.* pro si qui de nostris, quum phil. studio tenerentur (sed illud dubitanter rem exprimit) Gr. doctr. essent erud. Similiter infra *quum* duplex est infr. c. 32, in. ubi prius totum tempus complectitur, alterum, *quum iam sustinere non possent*, partem eius temporis. Plane diversus est locus Cicer. de orat. 42, 144. si *monendo*, si *cohortando*, si *percunctando*, si *communicando*, si *interdum etiam una legendo aut audiendo, docendo etiam aliquid aliquando* si *possis meliores facere* — ubi ob anaphoram *si* sexies repetitur pro *si monendo, cohortando* etc. pro Sulla 7, 22 verba *Si hoc tibi concedam* repetuntur illis *si hoc tibi dem*, media autem sententia *si* tantum habet pro Si Q. Hortensium et tales viros non suo stare iudicio tibi concedam. Diversus etiam ille epp. fa 9 (41, 35) *si accusandi su qui pertimuerunt.* ibi enim cum dubitatione aliqua d est pro *qui*. Vid. Malaspi epp. ad Att. IV, 2. Eller Cicer. Brut. §. 242. — Fi 13, 44. duplex *si* ad duas ciationes pertinet, quarun que suam et protasin et ap habet. Quartus autem quem laudat Görenz ad Fin. V, 15, 41, si sanus es quod ab initio positum e petitum esset post nonnul ba interiecta; sed haud scribendum est, *si — se cognosceret.*

suspicione peric. sui, suspic. Vid. ad Muren. Sed proprie ablativus qué significat id, quo *defendere* efficitur.

depugnarem, ut sup *quid agerem?*

Digitized by Google

icti essent boni, quid supereſſet? non ad ſervos videtis em venturam fuiſſe? An mihi ipſi, ut quidam putant, iit mors aequo animo appetenda? quid? tum mortemne igiebam? an erat res ulla, quam mihi magis optandam ntarem? aut ego illas res tantas in tanta improborum ultitudine quum gerebam, non mihi mors, non exſi- um ob oculos verſabantur? non haec denique a me tum, amquam fata, in ipſa re gerenda canebantur? an erat nihi in tanto luctu meorum, tanta disiunctione, tanta erbitate, tanta ſpoliatione omnium rerum, quas mihi ut natura aut fortuna dederat, vita retinenda? tam eram udis, tam ignarus rerum, tam expers conſilii aut inge- ii? nihil audieram? nihil videram? nihil ipſe legendo uaerendoque cognoveram? neſciebam vitae brevem eſſe urſum, gloriae ſempiternum? quum eſſet omnibus de- nita mors, optandum eſſe, ut vita, quae neceſſitati de- eretur, patriae potius donata, quam reſervata naturae videretur? neſciebam, inter ſapientiſſimos homines hanc ontentionem fuiſſe, ut alii dicerent animos hominum enſusque morte reſtingui, alii autem tum maxime men- es ſapientium ac fortium virorum, quum e corpore ex- eſſiſſent, ſentire ac vigere? quorum alterum fugiendum

---

c. XXI. §. 47. *quid ſupereſſet.* id. ad Roſc. §. 103. nihil enim upererat.

non haec canebantur? Vid. Ca- l. *IV*, 2, 3. 11, 23. De hac di- inandi facultate idem gloriatur pp. 114, 4, 12. (famil. IV, 4.) t vid. interpr. ad Corn. N. vit. tt. 16 extr. noſtra ad Milon. 6, 69.

aut natura aut fortuna. Libe- s natura, rem fortuna dat; rumque ſignificat. *Munut.*

vitae brevem eſſe curſum. pro abir. perduell. r. c. 10. extr. *iguum nobis vitae curriculum tura circumſcripſit, immenſum oriae* comparat Garaton.

neceſſitati naturae, ut loqui- ir Catil. IV, 4, 7. ubi vid. not. unde *neceſſaria mors* dicitur, quam naturae neceſſitas affert. *quae nec. deberetur*, ut *Debemur morti nos noſtraque* apud Hora- tium. Nam natura *dedit uſuram vitae, tanquam pecuniae*, ut lo- quitur Tuſc. I, 39, in. *Vita patriae donatur*, quum pro patria profunditur, *reſervatur naturae*, quum protrahitur, donec natura finem faciat.

ut alii dicerent, ut Epicurei, *alii autem*, Pythagorei, Socra- tici etc. Conſer Tuſc. I, 9, 18. Lael. 4.

quorum alterum fugiendum non eſſe. Cf. Tuſc. I, 11, 36 ſqq. Lael. I, c. epp. 117, 4, ubi vid. not.

Digitized by Google

non esse, carere sensu, alterum etiam optandum, melfore
48 esse sensu. Denique, quum omnia semper ad dignitatem retuliſſem, nec sine ea quidquam expetendum esse homini in vita putaſſem, mortem, quam etiam virgines Athenis, regis, opinor, Erechthei filiae, pro patria contempſiſſe dicuntur, ego vir conſularis, tantis rebus gestis, timerem? praesertim quum eius essem civitatis, ex qua Q. Mucius solus in castra Porsenae veniſſet eumque interficere, propoſita sibi morte, conatus esset; ex qua P. Decius primum pater, poſt aliquot annos patria virtute praeditus filius se ac vitam suam, instructa acie, pro salute populi Romani victoriaque devoviſſet; ex qua innumerabiles alii partim adipiſcendae laudis, partim vitandae turpitudinis causa mortem in variis bellis aequiſſimis animis oppe-

---

§. 48. *Erechthei filiae*, quae in bello ab Eumolpo Thracum, qui Eleusine conſederant, rege Athenis illato ex reſponſo oraculi morti se obtulerunt. vid. Lycurg. c. Leocr. p. 160, 9. ed. H. Steph. Apollod. III, 15, 4. Cf. Cic. de nat. d. III, 19, 50. Tuſc. I. 48, 116. Fin. V, 22, 62. Eurip. Ion. 280. *Ιων· πατὴρ Ἐρεχθεὺς σὰς ἔθνασ' συγγόνους; Κρ. ἔτλη πρὸ γαίας σφάγια παρθένους κτανεῖν* comparat Barneſ. ad l. Eur. v. 277.

veniſſet — conatus eſſet etc. Hi coniunctivi non rem incertam esse significant, sed rem, quam, etsi veram, cogitatione tantum se nunc complecti indicat, ut vulgo notam, quamque omnes tenerent, ut verba *ex qua Q. Mucius veniſſet* etc. idem valeant, quod *ex qua Q. Mucium veniſſe omnes sciunt*, vel *scitis* quod genus est orationis obliquae. Accedit, quod hae causae sunt, cur se ad mortem pro patria obeundam paratum esse dicit, quod imprimis de verbis *in qua civitate ipſe meminiſſem* valet. Cf. ad Rosc. §. 4. Hanc vero ipsam ob causam, quia res ad cogitationem refertur, Plusquamperfecta posuit *veniſſet — conatus eſſet — devoviſſet — oppetiſſem*, e verbis *quum eius eſſem civitatis* pendentia, quum in oratione recta praeteritis locus esset, *ex qua venit — conatus eſt — devovit — oppetiit*. Accuratiorem huius quaestionis explicationem differtationi de vi Coniunctivi Latinorum reservo.

Decius pater bello Latino, a. u. c. 414. Liv. VIII, 9. *post aliquot annos — filius* a. u. c. 459 Etruſco bello. Liv. X, 28. Tertium Decium adiungit Cicero. Tuſc. I, 37, 89. Fin. II, 19, 61. Eum hic omiſſum esse, quod tertius Decius non pro patria se devoverit, sed ab hostibus circumventus fortiter pugnans perierit, ostendit Ferrat. Cf. Gerrenz. ad locum Fin.

Digitized by Google

tiffent; in qua civitate ipſe meminiſſem, patrem huius M. Craſſi, fortiſſimum virum, ne videret victorem inimicum, eadem ſibi manu vitam exhauſiſſe, qua mortem ſaepe hoſtibus obtuliſſet. Haec ego et multa alia cogitans, XXII hoc videbam, ſi cauſam publicam mea mors peremiſſet, 49 neminem umquam fore, qui auderet ſuſcipere contra improbos cives reipublicae ſalutem. Itaque non ſolum ſi vi interiſſem, ſed etiam ſi morbo exſtinctus eſſem, fore putabam, ut exemplum reipublicae conſervandae mecum ſimul interiret. Quis enim umquam me a ſenatu populoque Romano tanto omnium bonorum ſtudio non reſtituto, quod certe, ſi eſſem interfectus, accidere non potuiſſet, ullam reipublicae partem cum ſua minima invidia auderet attingere? Servavi igitur rempublicam diſceſſu meo, iudices; caedem a vobis liberisque veſtris, vaſtitatem, incendia, rapinas meo dolore luctuque depuli, et unus rempublicam bis ſervavi, ſemel gloria, iterum aerumna mea: neque enim in hoc me hominem eſſe infitiabor umquam, ut me optimo fratre, cariſſimis liberis, fideliſſima

---

patrem huius M. Craſſi, P. Craſſum, qui in Mariana ſeditione, dominante L. Cinna, ſe ipſe interfecit. de orat. III, 3, 10. Cf. or. pro Scauro p. 1057. ed. Ern.

c. XXII §. 49. *cauſam publicam peremiſſet*, peſſumdediſſet. Off. III, 7, 33 *occupatio conſilium eius peremiſſet*, feciſſet ut conſilium abiiceret.

ſi vi interiſſem etc. Similiter, ſed paulo modeſtius, pro Planc. 37, 90. *Quin etiam, ſi me vis aliqua morbi aut natura ipſa conſumſiſſet, tamen auxilia poſteritatis eſſent imminuta, quod peremtum eſſet mea morte id exemplum, qualis futurus in me retinendo fuiſſet ſenatus populusque Romanus.*

me — non reſtituto, ſi non reſtitutus eſſem. *quod — accidere non potuiſſet*, ut reſtituerer.

cum ſua minima invidia, cum ſua invidia, etiamſi minima illa eſſet. De vi praepoſit. *cum* vid. ad or. pro Mur. §. 2.

auderet attingere. Non dixit *auſus eſſet*, quia hoc rem eo temporis puncto cito praetereuntem ſignificaret, ſed *auderet*, quia indicare vult, hoc aliquantum temporis futurum fuiſſe, ut §. 43. *quid reliquiarum reſtaret?*

ſemel gloria coniurationis oppreſſae, *iterum aerumna mea* exilii. *Manut.* Hi non ſunt ablativi inſtrumenti, quos vocant, ſed ſignificant id quod cum ſervandi labore coniunctum fuit, ubi paulo ante *cum* ponebatur, *cum ſua invidia*. ad Attic. VII, 8. *nihil incommodo valetudinis feceris*. Sic paulo ante *meo dolore luctuque depuli*. infr. 22, 50.

Digitized by Google

coniuge, vestro conspectu, patria, hoc honoris gradu fine dolore caruisse glorier. Quod si feciſſem, quod a me beneficium haberetis, quum pro vobis ea, quae mihi essent vilia, reliquiſſem? Hoc, meo quidem animo, summi in patriam amoris mei signum esse debet certissimum, quod, quum abesse ab ea non possem sine summo dolore, hunc me perpeti, quam illam labefactari ab improbis, malui. Memineram, iudices, divinum illum virum atque ex iisdem, quibus nos, radicibus natum ad salutem imperii huius, C. Marium, summa senectute, quum vim prope iustorum armorum profugisset, primo senile corpus palu-

---

periculo reip. vivebam. Mil. 27, 72. *quum patriam periculo suo liberasset*, i. e. cum suo per. ita ut suum periculum in eo subiret. Cf. Ellendt ad Brut. §. 118. Similis locus est or. pro domo c. 37, 99. *Bis servavi, ut consul togatus armatos vicerim, privatus consulibus armatis cesserim.* et c. 36, 97. *An ego potuerim, quum a tot rerum tanta varietate divellerer, — insitiari me esse hominem et communem naturae sensum repudiare? Tum vero neque illud meum factum laudabile, nec beneficium ullum a me in remp. profectum dicerem, si quidem ea reipublicae causa reliquissem, quibus aequo animo carerem.* quae cum nostro loco ita conspirant, ut ea hinc imitatione expressa esse dicas. Cf. IV Catil. 2, 3. *Nec tamen ego sum ille ferreus* etc.

meo quidem animo, quum meus is animus esset. Nos dicimus *bei dieser Gesinnung.*

§. 50. *iisdem radicibus*, Arpino et e plebe.

summa senectute, annos natum septuaginta sec. Vellei. II, 19.

vim — profugisset, constructio hoc uno loco, nisi fallor, a Cicerone admissa. Sed in Antonii epistola octavae epp. ad Attic. l. X subiecta (epp. 94, 32.) est *eum ne profugias*, ubi vid. Graev.

senile corpus etc. Vellei. II, 19. *Marius post sextum consulatum annoque septuagesimo nudus ac limo obrutus, oculis tantummodo ac naribus eminentibus, extractus arundineto circa paludem Maricae — in carcerem Minturnensium iussu duumviri perductus est. Ad quem interficiendum missus cum gladio servus publicus, natione Germanus, qui forte ab imperatore eo bello Cimbrico captus erat, ut agnovit Marium, magno eiulatu expromenti indignationem casus tanti viri, abiecto gladio profugit e carcere.* (Haec officinam rhetoris cuiusdam redolent.) *Tum cives, ab hoste misereri paulo ante principis viri docti, instructum cum viatico collataque veste in navem imposuerunt.* Cf. Plutarch. Mar. c. 37—41. Cic. pro Planc. 10, 26. in Pison. 19. in.

Digitized by Google

dibus occultaſſe demerſum, deinde ad infimorum ac tenuiſſimorum hominum Minturnis miſericordiam confugiſſe, inde navigio perparvo, quum omnes portus terrasque fugeret, in oras Africae deſertiſſimas perveniſſe. Atque ille vitam ſuam, ne inultus eſſet, ad incertiſſimam ſpem et ad reipublicae ſtatum reſervavit; ego, qui, quemadmodum multi in ſenatu, me abſente, dixerunt, periculo reipublicae vivebam, quique ob eam cauſam conſularibus litteris de ſenatus ſententia exteris nationibus commendabar, nonne, ſi meam vitam deſeruiſſem, rempublicam prodidiſſem? in qua quidem nunc, me reſtituto, vivit mecum ſimul exemplum fidei publicae, exemplum reipublicae defendendae; quod ſi immortale retinetur, quis non intelligit, immortalem hanc civitatem futuram? Nam externa bella regum, gentium, nationum, iampri- XXIII
dem ita exſtincta ſunt, ut praeclare cum iis agamus, quos 51
pacatos eſſe patiamur; denique ex bellica victoria non fere quemquam eſt invidia civium conſecuta. Domeſticis malis et audacium civium conſiliis ſaepe eſt reſiſtendum, eorumque periculorum eſt in republica retinenda medi-

---

ad incertiſſimam ſpem ſeſe ulciſcendi, *et ad reip. ſtatum*, ad id tempus, quo resp. ſtatum ſuum i.e. bonam conditionem, recuperaſſet. Nam ſtatus, ut gladiatorum, militum, ſic reip. plerumque eſt ſalva et proſpera conditio. Status autem reip. Mario poſitus eſſe videbatur in plebis imperio, Sullae in optimatibus.

periculo reip. vivebam, ita ut in mea vita periculum adiret resp. mecumque ſimul periclitaretur. *Manut.*

conſularibus litteris, quae ex SCto facto in monumento C. Marii ſcripſerat P. Lentulus cos. Vid. pro Planc. 32. in Piſon. 15. Eiusdem Lentuli ſunt, quae infra c. 60 commemorantur, litterae conſulares. *Garat.*

deſeruiſſem, tueri neglexiſſem. Nam *deſerere* dicimur ea, quibus opem ferre debemus.

c. XXIII. §. 51. *gentium, nationum.* Natio latius patet, quam gens: ſic enim plures in natione gentes, ut plures in gente populi. Itaque Virgil. Aen. X, 202 de natione Etruſca: *Gens illi triplex, populi ſub gente quaterni.* Tamen interdum confunduntur, ut in orat. de provinciis, conſul. quum dixit, *Agentibus inimicis huic imperio* — de iisdem proxime ſubiunxit, *quas nationes. Manut.* Cf. nunc Kritz. ad Sall. Catil. 10, 1. Ad ſententiam cf. Catil. II, 5, 11 et not.

ex bellica victoria non ferre — conſecuta, ſed e civili ſeu domeſtica, ut Ciceronem ob devictum

Digitized by Google

cina; quam omnem, iudices, perdidiſſetis, ſi meo inte
ſenatui populoque Romano doloris ſui de me declara
poteſtas eſſet erepta. Quare moneo vos, adoleſcen
atque hoc meo iure praecipio, qui dignitatem, qui rem
blicam, qui gloriam ſpectatis, ne, ſi qua vos aliqua
neceſſitas ad rempublicam contra improbos cives def
dendam vocabit, ſegniores ſitis, et recordatione mei c
52 a conſiliis fortibus refugiatis. Primum non eſt periculu
ne civitas umquam incidat in eiusmodi conſules, pr
ſertim ſi erit his id, quod debetur, perſolutum; dei
numquam iam, ut ſpero, quisquam improbos conſilio
auxilio bonorum ſe oppugnare rempublicam dicet, i
tacentibus, nec armati exercitus terrorem opponet toga
neque erit iuſta cauſa ad portas ſedenti imperatori, qu
terrorem ſuum falſo iactari opponique patiatur: numqu
enim erit tam oppreſſus ſenatus, ut ei ne ſupplicandi q
dem ac lugendi ſit poteſtas, tam captus equeſter or
ut equites Romani a conſule relegentur. Quae qu
omnia, atque etiam multo alia maiora, quae conſu

Catilinam et ſocios. Quo magis providendum, ne eiusmodi viris fortibus invidia improborum noceat. *non fere quemquam eſt invidia civ. conſecuta*, de eo, quod poſtea fit, ut Fin. I, 10, 32. *conſequuntur magni dolores eos, qui ratione voluptatem ſequi neſciunt.* Nat. d. I, 10 extr. *omne quod ortum eſt, mortalitas conſequitur.*

vocabit rem continuatam ſignificat; neque enim ſtatim definit vocare ad ſe defendendam resp. quum viri fortes ad eam tuendam aggrediuntur (tunc dicendum eſſet *vocarit*, quod Era. h. l. latinius eſſe dicit) ſed vocare pergit, donec periculum depulſum eſt.

§. 52. *his*, Gabinio et Piſoni, quos paulo ante commemoraverat.

auxilio bonorum. vid. §.
40. 42.

illis tacentibus. c. XVIII. §.

ad portas ſedenti imperat
§. 41.

numquam enim erit. quam
enim talis imperator ad por
ſedeat, non tamen id curat
ut ſenatui ne ſupplicandi q
dem etc.

ne ſupplicandi quidem. §.
52.

equeſter ordo. §. 27 ſqq.

multo alia maiora. Multo
addit comparativo; tantum
eſt ut frigeat, quod Erneſtic
debatur. Nec raro haec p
cula a comparativo ſepar
aliis interiectis vocabulis,
Verr. II, 44, 109. pro Pl
37, 90. *multo mortis cupi*

Digitized by Google

praetereo, accidiſſent, videtis me tamen in priſtinam meam dignitatem, brevi tempore doloris interiecto, reipublicae voce eſſe revocatum.

Sed, ut revertar ad illud, quod mihi in hac omni xxiv
eſt oratione propoſitum, omnibus malis illo anno ſcelere 53
conſulum rempublicam eſſe confectam, primum illo ipſo die, qui mihi funeſtus fuit, omnibus bonis luctuoſus, quum ego me e complexu patriae conſpectuque veſtro eripuiſſem, et metu veſtri periculi, non mei, furori hominis, ſceleri, perfidiae, telis minisque ceſſiſſem, patriamque, quae mihi erat cariſſima, propter ipſius patriae caritatem reliquiſſem, quum meum illum caſum tam horribilem, tam gravem, tam repentinum, non ſolum homines, ſed tecta urbis ac templa lugerent, nemo veſtrum forum, nemo curiam, nemo lucem adſpicere vellet, illo, inquam, ipſo die, — die dico? immo hora atque etiam puncto temporis eodem mihi reique publicae pernicies, Gabinio et Piſoni provincia rogata eſt. Pro dii immortales, cuſtodes

---

mea turpior fuiſſet de nat. d. III, 27, 69. ubi v. Creuz. Offic. I, 33, 119.

c. XXIV. §. 53. *omnibus malis — remp. eſſe confectam* brevius loquitur pro *quod mihi eſt propoſitum* ut oſtendam, *omn. mal. remp. eſſe confectam.* Similiter ſupra c. VII, §. 15. *Hunc Pompeius omni cautione devinxerat, nihil contra me eſſe facturum* pro devinxerat ita ut pollicereretur. E tribus autem illis ablativis primus *omnibus malis* indicat id quo confecta erat resp. tertius *ſcelere conf.* id quo effectum erat, ut omnibus malis conficeretur, medius tempus ſignificat.

funeſtus. Dies *funeſtus* dicitur familiae in qua quis mortuus eſt, ceteris amicis extra familiam *luctuoſus.* Cf. c. XII, in. Abram.

ſed tecta urbis ac templa. in Piſon. 9, 21. *quum omnes boni abditi inclufique moererent, templa gemerent, tecta ipſa urbis lugerent.* poſt red. in ſen. 3, 6. *mutum forum, elinguem curiam, tacitam et fractam civitatem videbatis.* Conf. ad c. LX, §. 128. Abram.

die dico? Cf. Catil. I, §. 2. et not.

provincia rogata eſt, poſt red. in ſen. 7, 17. *tanta intemperantia fuiſti, ut ne unam quidem horam intereſſe paterere inter meam peſtem et tuam praedam.* (cf. infr. §. 54) et ſtatim poſt: *uno eodemque tempore domus mea diripiebatur, ardebat, bona ad vicinum conſulem de Palatio, de Tuſculano ad item vicinum alterum conſulem deferebantur, quum iisdem operis ſuffragium ferentibus, eodem gla-*

Digitized by Google

et conservatores huius urbis atque imperii! quaenam
in republica monstra, quae scelera vidistis! civis erat
pulsus is, qui rempublicam ex senatus auctoritate c
omnibus bonis defenderat, et expulsus non alio aliq
sed eo ipso crimine. Erat autem expulsus fine iudi
vi, lapidibus, ferro, servitio denique concitato; lex
lata, vastato ac relicto foro et ficariis servisque trac
et ea lex, quae ut ne ferretur, senatus fuerat veste
54 tata. Hac tanta perturbatione civitatis ne noctem quic
consules inter meum casum et suam praedam inter
passi sunt; statim, me perculso, ad meum sanguinem h
riendum et, spirante etiam republica, ad eius spolia
trahenda advolaverunt. Omitto gratulationes, epu
partitionem aerarii, beneficia, spem, promissa, praed
laetitiam paucorum in luctu omnium. Vexabatur u

---

diatore latore, vacuo non modo a bonis sed etiam a liberis atque inani foro, ignaro populo Romano quid ageretur, senatu vero, oppresso et afflicto, duobus impiis nefariisque consulibus aerarium, provinciae, legiones, imperia donabantur. Cf. prov. consul. 2, 3.

vastato, deserto, civibus de foro depulsis, vacuo non modo a bonis sed etiam *a liberis atque inani*, ut est in or. post red. in sen. *vasto*, quod ipsum in nonnullis edd. legitur, de Manutii coniectura ut de leg. agrar. II, 26, 70. *genus agrorum — propter pestilentiam vastum atque desertum.* Sed illo verbo significat per vim, caede, lapidationibus forum vacuum esse factum.

§. 54. *ne noctem quidem.* Vid. loc. adscriptum ad vv. *provincia rogata est* §. 53.

gratulationes. Vid. ad c. LII §. 111.

partitionem aerarii. Clo legem tulerat de maximis cuniis Pisoni et Gabinio c in provinciam euntibus atr endis, quas cum ipsis d partitus est. *Hottom.*

beneficia, centurionatus bunatus et aliarum milita dignitatum ornamenta. Ali tur Coss. beneficia tribuebar tim, aliis spem dabant, aliis mittebant. *Graev.*

Vexabatur uxor mea, cont liose tractabatur, per vim ig niae causa ducebatur ad tabu ler. ut scribit ad famil. X *Ern.* ad h. l. et ad c. LXIX § Cf. pro dom. 23. Videtur liberos pro uno filio nom etsi *liberos dissipatos* infr que commemorat. Sed pr 23. *parvus filius* tantum natur: *quid parvus filius fecerat, quod eum toties sidias interficere voluistis* ad or. pro l. Manil. §. 3

Digitized by Google

mea, liberi ad necem quaerebantur, gener, et Piso gener, a Pisonis consulis pedibus supplex reiiciebatur, bona diripiebantur, eaque ad consules deferebantur, domus ardebat in Palatio, consules epulabantur. Quod si meis incommodis laetabantur, urbis tamen periculo commoverentur.

Sed, ut a mea causa iam recedam, reliquas illius XXV anni pestes recordamini:— sic enim facillime perspicietis, 55 quantam vim omnium remediorum a magistratibus proximis respublica desiderarit;—legum multitudinem, quum earum, quae latae sunt, tum vero, quae promulgatae fuerunt. Nam latae quidem sunt consulibus illis, tacentibus dicam? immo vero approbantibus etiam, ut censoria notio et graviſſimum iudicium sanctiſſimi magistratus de republica tolleretur, ut collegia non modo illa vetera contra senatus

---

gener et Piso gener. Garat. comparat ad Div. II, 7 (epp. 57, 8) *a tribuno plebis et a Curione tribuno.* De re vid. in Pis. c. 6.

bona diripiebantur. pro dom. 24, 62. *domus in Palatio, villa in Tusculano, altera ad alterum consulem transferebatur, — columnae marmoreae ex aedibus meis, inspectante populo Romano, ad socrum consulis portabantur. — Domus ardebat in Palatio non fortuito, sed oblato incendio; consules epulabantur, et in coniuratorum gratulatione versabantur, quum alter se Catilinae delicias, alter Cethegi consobrinum fuisse diceret.* cf. in Pison. 11, 26.

commoverentur, commoveri eos conveniebat, ut pro Sull. 8, 25. *si ceteris patriciis me et vos peregrinos videri oporteret, a Torquato tamen hoc vitium fileretur.* Cf. pro Arch. 7, 16. supra §. 43. Rabir. Post. 10, 29. Abram. laudat Phil. II, 34, 86. *tibi uni pereres, a populo Rom. mandatum id certe non habebas.* Ramshorn. gramm. lat. §. 166. 2. c. p. 410. hoc dicendi genus confudit cum illis *Mallem metueres, Nollem accidisset, crederes victos,* quae plane diversa sunt.

c. XXV, 55. *quum earum, quae latae sunt.* De his loquitur usque ad §. 66. tum de promulgatis.

censoria notio, quam vulgo notationem vocant. Sic de prov. cons. 19, 46. in Pis. 5, 10. pro Clu. 46, 129. Offic. III, 31, 111. quos locos affert Io. Fr. Gronov. ad Liv. 27, 25, 5. De re cf. Pison. 4, 9. ibique Ascon. *Tulit P. Clodius tribunus pl. legem, ne quem censores in senatu legendo praeterirent, neve qua ignominia afficerent, nisi qui apud eos accusatus et utriusque censoris sententia damnatus esset.* Cf. Dio Cass. 38, 13.

Digitized by Google

consultum restituerentur, sed ab uno gladiatore innum
rabilia alia nova conscriberentur, ut, remissis semissib
et trientibus, quinta prope pars vectigalium tolleret
ut Gabinio pro illa sua Cilicia, quam sibi, si rempublic
prodidisset, pactus erat, Syria daretur, ut uni helu
bis de eadem re deliberandi esset potestas. et, rogata le
XXVI legem ferret provinciae commutandae. Mitto eam leg
56 quae omnia iura religionum, auspiciorum, potestatu
omnes leges, quae sunt de iure et de tempore leg
rogandarum, una rogatione delevit, mitto omnem dom
sticam labem. Etiam exteras nationes illius anni fur
conquassatas videbamus. Lege tribunitia Matris Mag
Pessinuntius ille sacerdos expulsus et spoliatus sacerdo

---

innumerabilia alia nova. Cf. supra ad c. XIV, 32. Ascon. ad Pison. 4. post commemorata collegia SC. sublata ita pergit: *Post novem deinde annos, quam sublata erant, P. Clodius trib. pl. lege lata restituit collegia.* Idem narrat Dio Cass. l. c.

remissis semissibus et triente, i. e. remisso dextante, seu decem unciis. vid. Gronov. de sestert. IV, 12. ubi ostendit, dextantis nomen eo tempore nondum in usu fuisse. Liv. epit. l. 60. *C. Gracchus Tiberii frater pernicio-sas aliquas leges tulit, inter quas frumentariam, ut semisse et triente frumentum plebi daretur.* Cf. Ernesti ind. leg. *Frumentaria Sempronia.* Ascon. in Pison. l. c. p. 612. ed. Graev. legem annonariam Clodii commemorat, qua sancitum erat, *ut frumentum populo, quod antea semis aeris ac trientibus in singulos modios dabatur, gratis daretur.* Dio Cass. l. c. τόν τε σῖτον προῖκα αὐθις διένειμε.

pro illa sua Cilicia. pro domo 9, 25. *Cui quidem quum Ciliciam dedisses, mutasti pactionem et liciam ad praetorem idem e ordinem transtulisti, Gabinio, tio amplificato, Syriam nom tim dedisti.*

uni heluoni, Gabinio, ut r Hottom. quod locus ille domo satis ostendit. In sqq cutus sum Orellium, ita ta ut servarem *et*, pro quo ill Nam non sunt haec duae l sed *ut* est explicativum, id de quo vid. Beier. ad Offic. 5, 23. Kritz. ad Sall. Catil. 1

c. XXVI. §. 56. *eam leg* quae legem Aeliam et Fu evertit. vid. ad c. XV, 33.

domesticam labem, lege rebus urbanis a Clodio lata dixit *omnem*, quasi praete quae iam commemoravit, f sint multa. *Manut.* Equide domesticae vitae turpitud simul respici puto.

Pessinuntius ille sacerdos tur esse rex Deiotarus. Na haruspex. resp. 13, 28. *Sed ego id admiror? qui accep*

Digitized by Google

ſt fanumque ſanctiſſimarum atque antiquiſſimarum religionum venditum pecunia grandi Brogitaro, impuro homini atque indigno illa religione, praeſertim quum ea ſibi ille non colendi, ſed violandi cauſa appetiſſet; appellati reges a populo, qui id numquam ne a ſenatu quidem poſtulaſſent; reducti exſules Byzantium condemnati tum, quum ndemnati cives e civitate eiiciebantur; rex Ptolemaeus, 57
qui ſi nondum erat ipſe a ſenatu ſocius appellatus, erat tamen frater eius regis, qui quum eſſet in eadem cauſa,

---

unia, Peſſinuntem ipſum, ſedem domiciliumque matris deorum, vaſtaris et Brogitaro Gallograeco, impuro homini ac nefario — totum illum locum fanumque vendideris, ſacerdotem ab ipſis aris pulvinaribusque detraxeris. et §. 29. *Quod fanum, quum Deiotarus religione ſua caſtiſſime tueretur* et quae ſequuntur.

praeſertim quum ea, ſacra, cuius vocis vis ineſt in vv. *fanum* et *religionum*.

appellati reges, ut Brogitarus, de haruſp. reſp. l. c. §. 29. *a populo* contra morem maiorum: nam a ſenatu reges appellabantur.

poſtulaſſent, etiamſi maxime cupiſſent.

exſules Byzantium a Clodio reductos commemorat etiam Plutarch. Cat. p. 776. B. c. 34. 36.

§. 57. *rex Ptolemaeus*, Cypri; quare Cyprius rex vocatur pro dom. 20, 52. et infra §. 59. frater *Ptolemaei Auletae* regis Aegyptii. Dio Caſſ. 38. 30. *βουλῆς ὁ Κλώδιος τόν τε Κάτωνα ἀποδῶν, ὅπως ἔξω ὅσα ἔπραττε, κατορθώσῃ, ποιῆσασθαι, καὶ τὸν Πτολεμαῖον τότε τὴν Κύπρον ἔχοντα ἀμύνασθαι, ὅτι αὐτὸν παρὰ τῶν καταφευγόντων οὐκ ἐδέξατο, τήν τε νῆσον ἐδημοσίωσε καὶ πρὸς τὴν διοίκησιν αὐτῆς τὸν Κάτωνα καὶ μάλα ἄκοντα ἀπέστειλε.* Appian. b. civ. II, 23, Vol. II, p. 204. ed. Schweigh. regem, divitiis in mare abiectis, ſibi ipſum manus intuliſſe ſcribit. Cf. Plutarch. Cat. p. 776. c. 34. 36. pro dom. 8, 20. Vellei. II, 38. 45. Strab. XIV p. 1005. ed. Almel. Eſt autem oratio *ἀνακόλουθος*, *Rex Ptolemaeus de hoc nihil cogitante* etc. pro rex Ptol. ſubiectus eſt. Male Garat. iungis *Rex Ptolem. regali otio perfruebatur*, ita ut media omnia a relativo *qui* pendere exiſtimentur: nam illud *reg. ot. perfr.* eſt ſecundarium, ad indignitatem rei augendam adiectum, quum primarium ſit et proprie criminis loco poſitum, quod rex publicatus eſt.

quum eſſet in eadem cauſa, qua frater eius rex Aegypti; nam ex antiquo pacto conſtitutum ſenatu adiuvante, ut, quum alter fratrum Aegypti regnum teneret, alter Cypro imperaret. Strabo l. c.

Digitized by Google

iam erat a senatu honorem istum consecutus, erat eodem genere iisdemque maioribus, eadem vetustate societatis, denique erat rex, si nondum socius, at non hostis, pacatus, quietus, fretus imperio populi Romani, regno paterno atque avito regali otio perfruebatur; de hoc nihil cogitante, nihil suspicante, eisdem operis suffragium ferentibus est rogatum, ut sedens cum purpura et sceptro et illis insignibus regiis praeconi publico subiiceretur, et imperante populo Romano, qui etiam bello victis regibus regna reddere consuevit, rex amicus, nulla iniuria commemorata, nullis repetitis rebus, cum bonis omnibus publi-
XXVII caretur. Multa acerba, multa turpia, multa turbulenta
58 habuit ille annus; tamen illi sceleri, quod in me illorum immanitas edidit, haud scio, an recte hoc proximum esse dicam. Antiochum illum Magnum maiores nostri, magna belli contentione terra marique superatum, intra montem Taurum regnare iusserunt, Asiam, qua illum multarunt, Attalo, ut is regnaret in ea, condonaverunt. Cum Armeniorum rege Tigrane grave bellum diuturnumque gessimus, quum ille, iniuriis in socios nostros inferendis, bello prope nos lacessisset. Hic et ipse per se vehemens fuit et acerrimum hostem huius imperii Mithridatem, pulsum Ponto, opibus suis regnoque defendit, et a Lucullo, summo viro atque imperatore, pulsus, animo tamen hostili cum reliquis copiis suis in pristina mente manu-

---

sedens in solio regio, cum *purpura*, *sceptro*, *et* reliquis *insignibus regiis* ad dignitatem regiam designandam valet, qua commemorata casus eius eo miserabilior fit.

c. XXVII. §. 58. *Antiochum*, quem L. Cornel. Scipio ad Magnesiam devicit. Vid. Liv. 35, 42 sqq. usque ad 38, 38. *marique*, ad Erythras. Liv. 36, 43. et ad Myonnesum. id. 37, 13. sqq. *intra montem Taurum regnare*, ita ut montem non transgrederetur: nam tota Asia, quae *cis* Taurum est, cedere iussus est. Cf. Gellius N. Att. XII, 13.

Attalo, imo Eumeni, filio Attali eius, qui fratri Eumeni Pergami successit. Liv. 38, 39.

iniuriis in socios nostros inf. nam Tigranes Ἑλλήνων τὴν Μεσοποταμίαν ἐνέπλησε, πολλοὺς μὲν ἐκ Κιλικίας, πολλοὺς δὲ ἐκ Καππαδοκίας ἀναστατοὺς κατοικίσ. ut ait Plutarch. Luc. 21. cc. c. 14. Dio Cass. 35, 2.

a Lucullo — pulsus, ad Tigranocerta. Plut. Luc. c. 26 sqq. *Diuturnum* autem bellum p exaggerationem dixit Cicer. primo enim conflictu superatus Tigranes cum Pompeio Lucu successore ne congressus est quidem. *Abram.*

Digitized by Google

Hunc Cn. Pompeius, quum in suis castris suppliciis obiectumque vidisset, erexit atque insigne regium, quod ille de suo capite abiecerat, reposuit, et, imperatis certis rebus, regnare iussit, nec minus et sibi et huic imperio gloriosum putavit, constitutum a se regem, quam constrictum, videri. Tigranes igitur, qui et ipse hostis fuit populi Romani et acerrimum hostem in regnum recepit, qui conflixit, qui signa contulit, qui de imperio paene certavit, regnat hodie et amicitiae nomen ac societatis, quod armis violarat, id precibus est consecutus; ille Cyprius miser, qui semper socius, semper amicus fuit, de quo nulla umquam suspicio durior aut ad senatum aut ad imperatores nostros allata est, vivus, ut ajunt, est et vi- 59

Hunc Cn. Pompeius — erexit. Plutarch. Pomp. c. 33. *ὡς πρὸς αὐτὸν ἦλθε τὸν Πομπήϊον, ἀφελόμενος τὴν κίταριν, ὥρμησε πρὸ τῶν ποδῶν θεῖναι, καὶ καταβαλὼν ἑαυτὸν, αἴσχιστα δὴ πάντων, προσπεσεῖν αὐτοῦ τοῖς γόνασιν· ἀλλ' ὁ Πομπήϊος ἔφθη, τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ λαβόμενος, προσαγαγόσθαι καὶ πλησίον ἱδρύσασθαι ἑαυτοῦ.* Cf. Dio Cass. 35, 36. apud quem etiam Pompeius *ταινιώσας αὐτὸν τῷ ἀναθήματι παρεκάθισεν.*

imperatis certis rebus, ut Cappadocia, Syria, Phoenicia cederet et sex millia talentorum Romanis solveret. Plut. et Dio Cass. ib.

quam constrictum, eleganter et concinne pro captum et in vincula coniectum, ut similius esset alteri *constitutum. Ern.*

§. 59. *id precibus est consec. Id* ponitur, etsi nomen ipsum praecessit, *amicitiae nomen ac societatis*, non per pleonasmum aliquem, sed quum id quod additum est, ei quod proxime praecessit, cum vi opponendum est. Verr. V, 53, 139. *supplicia, quae in convictos maleficii servos constituta sunt, ea in cives Romanos expromere.* Cf. 8, 18. IV, 52, 116 bis. 55, 125. Sull. §. 58. Etiam extra oppositionem demonstrativo cum vi repetitur nomen, ut Verr. V, 58, 99. Pis. 38, 99. quo pertinet etiam locus de nat. d. II, 15, 27. Vid. Heind. Cf. ad Catil. II, §. 27.

vivus et videns. Terent. Eunuch. I, 1, 27. *Et taedet et amore ardeo, et prudens, sciens, Vivus videnque pereo, nec quid agam, scio.* ubi Donatus, *Bene addidit* videns: *nam vivus perit, qui etiam dormiens opprimitur, videns autem qui vigilans vim patitur et perit: nam videre pro vigilare posuit, ut Virgilius quum de Sileno dicit* Ecl. VI, 22, *iamque videnti Sanguineis frontem moris et tempora pingit.* Noster pro Quintio 15, 50. *Huic acerbissimum vivo videntique funus ducitur* et omnium, ni fallor, elegantissime Lucretius de nat. rer. III, 1059. *Tu vero*

Digitized by Google

dens cum victu ac vestitu suo publicatus. En, cur ceteri reges stabilem esse suam fortunam arbitrentur, quum hoc illius funesti anni prodito exemplo videant, per tribunum aliquem et sexcentas operas se fortunis spoliari et regno
XXVIII omni posse nudari. At etiam eò negotio M. Catonis splendorem maculare voluerunt, ignari, quid gravitas,
60 quid integritas, quid magnitudo animi, quid denique virtus valeret; quae in tempestate saeva quieta est et lucet in tenebris et pulsa loco manet tamen atque haeret in patria splendetque per se semper, neque alienis umquam sordibus obsolescit. Non illi ornandum M. Catonem, sed relegandum, nec illi committendum illud negotium, sed

---

dubitabis et indignabere obire, Mortua cui vita est prope iam vivo atque videnti? qui somno partem maiorem conteris aevi? [ubi vid. Lambin.] et l. V, 990 sqq. *Et nemora ac montes gemitu silvasque replebat Viva videns vivo sepeliri viscera busto. Abram.* Sic Hom. Il. α', 88, ἐμεῖ ζώντος καὶ ἐπὶ χθονὶ δερκομένοιο.

En, cur ceteri r., Post narrationem indignatio cum irrisione, ut Verr. Act. II, 1, 37. *En cui tuos liberos committas; en memoria mortui sodalis; en motus vivorum existimationis.* V, 47, 124. *En quod Tyndaritani libenter praedicent — — ib. 21, 55. En foederum interpretes, societatis pactores, religionis auctores.* Phil. 3, 9, 22. *En cur magister eius ex oratore arator factus possideat. Manut.* ad Verrin. II.

sexcentas operas ad paucitatem designandam valet. Nam sexcenti homines, inquit Garaton., pauci sunt, si cum populo Romano universo conferas.

c. XXVIII. §. 60. *virtus valeret.* Hunc locum Claudianus de consul. Mallii Theod. in. prae oculis habuisse videtur: *Ipsa quidem virtus pretium sibi, solaque late Fortunae secura nitet, nec fascibus ullis Erigitur plausuque petit claresscere vulgi, Nil opis externae cupiens, nil indiga laudis, Divitiis animosa suis immotaque cunctis Casibus e celsa mortalia despicit arce. Abram.* Idem ad vv. *Lucet in tenebris* laudat Laberium apud Macrob. *Bona fama in tenebris proprium splendorem obtinet.* (Legitur in sententiis P. Syri v. 87.) Similis etiam Horatii locus Od. III, 2, 17. *Virtus repulsae nescia sordidae intaminatis fulget honoribus.*

relegandum. Hinc Vellei. II, 45. *Idem P. Clodius sub honorificentissimo ministerii titulo M. Catonem a republica relegavit.* Timebant enim Pompeius et Caesar, eorumque minister Clodius, ne Cato, quae ipsi in rep. novare vellent, impediret. Vid. Plut. Cat. min. c. 34.

Digitized by Google

imponendum putaverunt; qui in concione palam dixerint, linguam se evelliſſe M. Catoni, quae ſempeſ contrà extraordinarias poteſtates libera fuiſſet. Sentient, ut ſpero, brevi tempore, manere libertatem illam, atque hoc etiam, ſi fieri poterit, eſſe maiorem, quod cum conſulibus illis M. Cato, etiam quum iam deſperaſſet aliquid auctoritate ſua proficere poſſe, tamen voce ipſa ac dolore pugnavit, et poſt meum diſceſſum iis Piſonem verbis flens meum et reipublicae caſum vexavit, ut illum hominem perditiſſimum atque impudentiſſimum paene iam provinciae poeniteret. Cur igitur rogationi paruit? Quaſi vero ille 61
non in alias quoque leges, quas iniuſte rogatas putaret, iam ante iurarit! Non offert ſe ille iſtis temeritatibus, ut, quum reipublicae nihil profit, ſe cive rempublicam privet. Conſule me, quum eſſet deſignatus tribunus plebis, obtulit in diſcrimen vitam ſuam; dixit eam ſententiam, cuius invidiam capitis periculo ſibi praeſtandam

---

imponendum, tanquam ſervo; quo pertinent illa Plutarch. l. c. ἀναχραγόντος δὲ τοῦ Κάτωνος, ὡς ἐνίδρα τὸ πρᾶγμα καὶ προπηλακισμὸς, οὐ χάρις ἐστὶν, ὑπερηφάνως ὁ Κλώδιος καὶ ὀλιγώρως, Οὐκοῦν, εἶπεν, εἰ μὴ χάριν ἔχεις, ἀνώμενος πλεύσῃ.

contra extraordinarias poteſtates. Hinc auctor or. pro dom. 8, 22. *gratulari tibi* Caeſarem, *quod in poſterum M. Catonem tribunatu tuo removiſſes, et quod eidem in poſterum de extraordinariis poteſtatibus libertatem ademiſſes.* Extraordinariae autem poteſtates h. l. vocantur, quae non magiſtratui alicui, ſed privato homini ad certam rem adminiſtrandam mandantur.

aliquid proficere poſſe pro ſe al. prof. p. Vid. ad Roſc. §. 61. Mur. §. 7. Cf. Beier. ad offic. III, 26. p. 367. ad fr. orat. p. 127. Kritz. ad Sall. Catil. p. 147. Neque tamen *profici*, ut Lambin. ſcripſit, a more Ciceronis abhorret. Vid. infr. 33, 71. pro Cluent. 71, 201. Phil. I, 6, 14.

§. 61. *Quaſi vero — non iurarit*, ut in legem agrariam Iul. Caeſaris. Plutarch. Cat. min. 32.

quas — putaret, quas tamen putabat, quamquam eas putabat. Vid. ad or. pro S. Roſc. §. 23. Coniunctivo enim res declarantur, non quatenus factae ſunt, ſed quatenus cogitatione comprehenduntur.

dixit eam ſententiam, ut de coniuratis ſupplicium ſumeretur. Vid. Salluſt. Catil. 52. Dio Caſſ. 37, 36.

invidiam praeſtare dicitur, ut *damnum, noxam, periculum praeſt.* ſpondere nullam invidiam inde conſecuturam eſſe; quae ſi tamen conſequatur, ſe vitae periculum ſubire velle.

Digitized by Google

videbat; dixit vehementer, egit acriter, ea quae sensi
prae se tulit, dux, auctor, actor rerum illarum fuit, nc
quo periculum suum non videret, sed in tanta reipublicı
tempestate nihil sibi, nisi de patriae periculis, cogitandu
XXIX putabat. Consecutus est ipsius tribunatus. Quid ego
62 singulari magnitudine animi eius ac de incredibili virtu
dicam? meministis illum diem, quum, templo a colle
occupato, nobis omnibus de vita eius viri et civis time
tibus, ipse animo fortissimo venit in templum, et clam
rem hominum auctoritate, impetum improborum virtu
sedavit. Adiit tum periculum, sed adiit ob causam, qu
quanta fuerit, iam mihi dicere non est necesse. At,
isti Cypriae rogationi sceleratissimae non paruisset, ha
reret illa nihilominus in republica turpitudo. Reg
enim iam publicato, de ipso Catone erat nominatim
gatum. Quod ille si repudiasset, dubitatis, quin ei
esset allata, quum omnia acta illius anni per illum un
63 labefactari viderentur? Atque etiam hoc videbat, qu
niam illa in republica macula regni publicati maner
quam nemo iam posset eluere, quod ex malis boni po
in republica provenire, id utilius esse per se conserva
quam per alios. Atque ille etiam si aliquapiam vi
pelleretur illis temporibus ex hac urbe, facile pateret

---

non quo — sed putabat, pro sed quod putabat. Vid. ad Manil. §. 70.

C. XXIX, 62. *ipsius tribunatus*, a. u. 691, D. Iunio Silano, L. Licinio Murena coss.

meministis illum diem. Dio Cass. 37, c. 43. *τὸν Πομπήϊον τοῦ Νέπωτος μεταπεμφθῆναι σὺν τῷ στρατεύματι (ἐν γὰρ τῇ Ἀσίᾳ ἔτ' ἦν) προφάσει μὲν τοῦ τὰ παρόντα κατασταθῆναι, ἐλπίδι δὲ τοῦ δι' αὐτοῦ, ἅτε τὰ τοῦ πλήθους φρονοῦντος, ἰσχύσειν ἐν οἷς ἐτάρασσεν, ἐσηγησαμένου, διακώλυσαν (ἡ σύγκλητος) αὐτὸ κυρωθῆναι. τὰ μὲν γὰρ πρῶτα ὅ τε Κάτων καὶ Κύϊντος Μινούκιος (Μινούκιος Θέρμος* Plut.) *δημαρχοῦντες ἀντέλεγον γραφεῖσι, καὶ τὸν γραμματέα ἀναγινώσκοντα τὴν τε γνώμην ἔσχον, καὶ τοῦ Νέπωτος τὸ γραμματεῖον, ὅπως αὐτὸς ἀναλάβοντος ἐξήρπασαν, ἐπειδή τε ὡς ἀπὸ γλώσσης τινὰ εἰπεῖν χείρησε, τὸ στόμα αὐτοῦ ἐπέλαβε μάχης δὲ ἐκ τούτου, καὶ ἐκ καὶ ἄλλων τινῶν ἑκατέροις βοηθούντων, ξύλοις καὶ λίθοις, καὶ ξίφεσι γενομένης, οἱ βουσυνῆλθον αὐθημερὸν ἐς τὸ δριον κ. τ. λ.* Uberius ea rem persequitur Plutarch. min. 26 — 29.

a collega, Metello N. *Templum* autem est tribun. rostris. vid. ad Manil. 70

etenim, qui superiore anno senatu caruisset, quo si tum veniret, me tamen socium suorum in republica consiliorum videre posset, is aequo animo tum, me expulso, et meo nomine quum universo senatu tum sententia sua condemnata, in hac urbe esse posset? Ille vero eidem tempori, cui nos, eidem furori, eisdem consulibus, eisdem minis, insidiis, periculis cessit; luctum nos hausimus maiorem, dolorem ille animi non minorem.

His de tot tantisque iniuriis in socios, in reges, in liberas civitates, consulum querela esse debuit; in eius magistratus tutela reges atque exterae nationes semper fuerunt. Ecquae vox umquam est audita consulum? quamquam quis audiret, si maxime queri vellent? De Cyprio rege quererentur, qui me civem nullo meo crimine, patriae nomine laborantem, non modo stantem non defenderunt, sed ne iacentem quidem protexerunt? Cesseram, si alienam a me plebem fuisse vultis, quae non

XXX 64

---

§. 63. *Superiore anno*, proximo ante Gabinium et Pisonem consules, eo, quo Caesar cos. fuit; quo anno quum nihil more maiorum gereretur, Caesare leges et auspicia negligente, Cato desperatione quadam in senatum non venit. *Manut.*

si tum veniret — posset. nam non *veniebat*, itaque nec videre me *poterat*. vid. ad or. pro S. Rosc. §. 103. Non est pro *venisset — potuisset*, quod locum haberet, si *semel* venisset; quamquam nos ita loqui solemus. Sic paulo ante *si expelleretur, — pateretur*: nam facile patiebatur, quum expellebatur. c. XXX §. 64. *quis audiret, si vellent.*

c. XXX. §. 64. *iniuriis in socios.* Ex hoc loco intelligitur, verum esse, quod Zumptius contendit, post substantiva praepositiones etiam casui suo iunctas poni licere. Verr. IV, 29, 67. *de ceteris operibus ex auro et gemmis se non laborare.* cf. 33, 72. Verr. V, 8. extr. *tua crudelitate in alios*, pro *tua in alios crud.* N. D. I, 6 in. *ponam in medio sententias philosophorum de natura deorum.* Cf. supra II, 5. V, 12. Raro tamen hoc fieri, negari non potest.

patriae nomine, propter patriam ab interitu vindicatam.

non modo non — sed ne — quidem. Quando alterum *non* ante *ne — quidem* poni debeat, quando non debeat, primus monstravit Rosenheyn in diar. litt. Jen. an. 1818. n. 73 in censura editionis meae epistolarum Cic. Pro *defenderunt — protexerunt* Ernest. edidit *defenderant — protexerant*, latinitate vera scilicet postulante. „At vero hic error est — verba sunt Fr. A. Wolfii ad Suet. Caes. 84 p. 107. — in

Digitized by Google

fuit, invidiae, si commoveri omnia videbantur, tempori, si vis suberat, armis, si societas, magistratuum pactioni, 65 si periculum civium, reipublicae. Cur, quum de capite civis (non disputo, cuiusmodi civis) et de bonis proscriptio ferretur, quum et sacratis legibus et XII tabulis sancitum esset, ut neque privilegium irrogari liceret, neque de capite, nisi comitiis centuriatis, rogari, nulla vox es audita consulum, constitutumque est illo anno, quantum in illis duabus huius imperii pestibus fuit, iure posse per operas concitatas quemvis civem nominatim tribuni plebis consilio ex civitate exturbari?

66 Quae vero promulgata illo anno fuerunt? quae promissa multis? quae conscripta? quae sperata? quae

---

quem saepe apud historicos incidunt Viri docti, ut putent, ea per relativam constructionem dici, quae absolute vel ἀορίστως posita sunt. Utrumque autem genus constructionis rectum est interdum; sed alterum praetulerunt boni scriptores. Sic Liv. 2, 1, *Libertas ut laetior esset, proximi regis superbia fecerat. Nam priores ita* regnarunt, *ut non immerito omnes deinceps conditores partium certe urbis, quas novas ipsi sedes ab se auctae multitudinis addiderunt, numerentur;* in hoc igitur loco etiam scribi potuisset *regnarant* et *numerarentur*, sed maluit scriptor haec absolute narrare." Cf. Kritz. ad Sallust. Catil. 17, 2.

societas deteriore sensu est etiam Verr. V, 21, 54 *praedonis improbissimi societas.* Cf. pro S. Rosc. 34, 96. Catil. 1 extr.

§. 65. *sacratis legibus*, non tantum iis, quae a. u. 260 secessione plebis facta, in monte latae sunt, qui inde *sacer* appellatus est, sed aliis etiam, quas qui violasset, eius caput diis inferis consecrabatur, seu diris devovebatur. Ex eo genere est lex de provocatione sec. Liv. I, 8. qua continebatur etiam illa, quae de capite civis indemnati ferri vetabat. Vid. Ernesti clav. Cic. in ind. legum. pro domo 16 extr. *quo exemplo legem nominatim de capite civis indemnati tulisti? Vetant leges sacratae, vetant duodecim* tabulae, *leges privis hominibus irrogari; id est enim privilegium.* Hinc Cicero de leg. III, 4. *Privilegia ne irroganto, de capite civis, nisi per maximum comitiatum* (i. e. per comitia centuriata) — *ne ferunto*, ubi vid. Creuzer.

tribuni plebis consilio non valet de concione, ut visum Ernestio, sed est tribuno plebis consilium dante ac suadente, ut c. XXXV, 75. Sic etiam Garaton.

§. 66. *quae conscripta.* int. de pactis scriptis, syngraphis et similibus, quas cum coss. fecerat Clodius. *Ern.*

Digitized by Google

cogitata? quid dicam? qui locus orbis terrae iam non erat alicui destinatus? cuius negotii publici cogitari, optari, fingi curatio potuit, quae non esset attributa atque descripta? quod genus imperii, aut quae provincia, quae ratio auferendae aut conflandae pecuniae non reperiebatur? quae regio orave terrarum erat latior, in qua non regnum aliquod statueretur? quis autem rex, qui illo anno non aut emendum sibi, quod non habebat, aut redimendum, quod habebat, arbitraretur? quis provinciam, quis pecuniam, quis legationem ab senatu petebat? Damnatis de vi restitutio, consulatus petitio ipsi illi populari sacerdoti comparabatur. Haec gemebant boni, sperabant improbi, agebat tribunus plebis, consules adiuvabant.

Hic aliquanto serius, quam ipse vellet, Cn. Pompeius, xxxi
invitissimis iis, qui mentem optimi ac fortissimi viri suis 67
consiliis fictisque terroribus a defensione meae salutis averterant, excitavit illam suam non sopitam, sed suspicione aliqua retardatam consuetudinem reipublicae bene gerendae. Non est passus ille vir, qui sceleratissimos cives, qui acerrimos hostes, qui maximas nationes, qui reges, qui gentes feras atque inauditas, qui praedonum infinitam

---

qui locus. Non tam nomen loci quaerit quam naturam, quasi dicat Nullus orbis terrae locus tam abditus erat aut desertus. Cf. ad §. 68.

redimendum, quod habebat, pecuniam dandam, ne auferretur. *Ern.*

Quis provinciam etc. in Vatin. 15, 35. *ne hoc quidem senatui relinquebas, quod nemo umquam ademit, ut legati ex eius ordinis auctoritate legarentur?* ib. §. 36. *Eripueras senatui provinciae decernendae potestatem, imperatoris deligendi iudicium, aerarii dispensationem, quae nunquam sibi populus Rom. appetivit, qui numquam haec a summi consilii gubernatione auferre conatus est,* et c. 12, 29. *volo uti mihi respondeas —— erogarisne pecunias ex aerario tuis legibus.*

Damnatis de vi. Quinque illos intelligit Garat., qui commemorantur pro Sulla 2, 6.

populari sacerdoti. Sic Clodium vocat etiam or. in Pison. 36, 89.

c. XXXI. §. 67. *fictis terroribus.* Respicit ad ea, quae supra commemoravit c. XVIII, 41.

sceleratissimos cives, Cn. Carbonem, Cn. Domitium, Q. Sertorium, partium Marianarum fautores. Commentarii instar est totus locus Manilianae c. XI, 30 sqq.

qui — domuisset, qui sibi conscius erat domuisse.

Digitized by Google

manum, qui etiam servitia virtute victoriaque domuisset, qui omnibus bellis terra marique compressis, imperium populi Romani orbis terrarum terminis definisset, rempublicam everti scelere paucorum, quam ipse non solum consiliis, sed etiam sanguine suo saepe servavisset; accessit ad causam publicam; restitit auctoritate sua reliquis rebus; de praeteritis questus est. Fieri quaedam ad me-
68 liorem spem inclinatio visa est. Decrevit senatus frequens de meo reditu kalendis Iun. dissentiente nullo, referente L. Ninnio, cuius in mea causa numquam fides virtusque contremuit. Intercessit Ligus iste nescio qui, additamentum inimicorum meorum. Res erat, et causa nostra eo

---

sanguine suo, quum bello Sertoriano Sacronensi proelio vulnus accepit. Plut. Sertor. c. 19. Pomp. c. 19. *Manut.*

auctoritate sua. Bene *auctoritate*, non *potestate*, quia privatus erat. in Pis. 4, 8. *ille designatus consul, quum quidam trib. plebis suo auxilio magistros ludos contra SC. facere iussisset, privatus fieri voluit, atque id, quod nondum* potestate *poterat, obtinuit* auctoritate. *Abram.*

§. 68. *L. Ninnio.* Vid. Dio Cass. 38. 30. post red. in sen. 2.

Ligus iste Aelius Stalenus. pro Cluent. 26, 72. *Quid tu, inquit, Paete? hoc enim sibi Stalenus cognomen ex Aeliorum imaginibus delegerat, ne, si se Ligurem fecisset, nationis magis suae, quam generis uti cognomine videretur.* Cf. infr. XXXII, 69.

nescio qui i. e. cuius ingenii homo: *nescio quis* esset eius, qui nomen quaereret. Vid. nunc Georg. Busch in Allgem. Schuls. 1828. nr. 84. p. 694.

additamentum per contemtum vocat Stalenum. Recte Abram. comparat locutionem graecam ἐν προσθήκης μέρει εἶναι, quae saepius apud Demosthenem legitur, ut π. συντάξ. p. 175, 16. ed. Reisk. κύριος μὲν τῶν ἀγαθῶν οὗτος, καὶ διὰ τούτων ἅπαντα πράττεται· ὁ δὲ δῆμος ἐν ὑπηρέτου καὶ προσθήκης μέρει. Orell. legendum coni. *auctoramentum*, i. e. mercenarius, ut pro dom. 19, 49. idem homo *ille novitius Ligur* vocatur *venalis adscriptor et subscriptor* Clodii. Sed nec ulla idonea causa est scripturam mutandi, et *auctoramentum* nusquam vocatur homo auctoramento vel mercede conductus.

erat eo iam loci dictum ut *in potestatem alic. esse* i. e. in potestatem alic. venisse, et in ea *esse* nam, ut *quo*, sic *eo* proprie cum verbis motus iungitur. E Cicerone unum praeterea exemplum habeo, quod affert Ruddim. II. p. 517. not. 6. ad Att. I, 13 (ep. 7, 12) *Res eodem est loci, quo reliquisti.*

Digitized by Google

m loci, ut erigere oculos et vivere videretur. Quisquis
rat, qui aliquam partem in meo luctu sceleris Clodiani
ltigisset, quocumque venerat, quod iudicium cunque
ibierat, damnabatur. Inveniebatur nemo, qui se suffra-
ium de me tulisse confiteretur. Decesserat ex Asia fra-
r meus magno squalore, sed multo etiam maiore mae-
ore. Huic ad urbem venienti tota obviam civitas cum
acrymis gemituque processerat. Loquebatur liberius se-
natus; concurrebant equites Romani; Piso ille, gener
neus, cui fructum pietatis suae neque ex me, neque a
opulo Romano ferre licuit, a propinquo suo socerum
hum flagitabat; omnia senatus reiiciebat, nisi de me pri-
num consules retulissent. Quae quum res iam manibus XXXII
eneretur, et quum consules provinciarum pactione liber- 69
atem omnem perdidissent, qui quum in senatu, privati
t de me sententias dicerent, flagitabantur, legem illi
e Clodiam timere dicebant, quum haec non possent
iam diutius sustinere, initur consilium de interitu Cn.

---

quod iudicium cunque, de orat. III, 16, 59. *quam se cunque in partem dedisset*. Fin. IV, 25, 69. *quod erit cunque visum agens*. de divin. II, 2, 7. *ut prodesse mus quare cunque possemus*. Sic etiam Terentius, Sallustius.

cui fructum pietatis suae neque ex me neque a pop. R. ferre licuit, quia periit ante reditum Ciceronis. *Ex me* dixisse videtur, quia fructus *ex animo* Ciceronis amoris pleno, quem post reditum maxime declarare poterat, percipiebatur, *a populo*, magistratu aliquo, externo aliquo praemio, ei mandato.

c. XXXII. §. 69. *In manibus esse, manibus teneri* dicuntur circa quae in praesentia laboramus, ut explicat Forcell. in Lex.

privati ut de me sententias dicerent, id est, tanquam privati, non consules, ut, quamquam consulum esset legem Clodiam in suo magistratu latam defendere ac tueri, ex animi tamen sententia aperte, quid sibi videretur, declararent. Similiter in Pis. 13, 30. *quae lex* privatis *hominibus esse lex non videbatur, hanc qui se metuere dicerent, eos consules non dicam animi hominum, sed fasti ulli ferre possunt?* et paulo ante §. 29 *cupere vos* dicebatis, *sed lege impediri*. Cf. pro dom. 26, 70. Sic optime loci sententiam expedivit Ed. Wunder in *Jahrb. d. Philolog. u. Paedag.* V, p. 147 sqq., ubi monstravit etiam, quid interesset inter *sententiam dicere*, quod senatorum est, et *referre ad sen.*, quod est consulum.

quum haec non possent d. sust. non est novum antecedens, ut ait Ern., sed quum primum *quum* totum tempus complexum esset,

Digitized by Google

Pompeii; quo patefacto, ferroque deprehenso, ille
sus domi tamdiu fuit, quamdiu inimicus meus in
natu. De meo reditu octo tribuni promulgarunt; c
intellectum est, mihi absenti creviſſe amicos, in ea
sertim fortuna, in qua nonnulli etiam, quos esse p
ram, non erant, sed eos voluntatem semper eande
bertatem non eandem semper habuisse: nam ex
tribunis, quos tunc habueram, unus, me absente, de
qui cognomen sibi ex Aeliorum imaginibus arripui
magis nationis eius esse; quam generis, videretur.
igitur anno, magistratibus novis designatis, quum
boni omnem spem melioris status in eorum fidem
vertissent, princeps P. Lentulus auctoritate ac sen

---

hoc particulam tantum eius demonstrat; vid. ad §. 45; cum prioribus autem huius antecedentis verbis, *Quae res quum iam man. ten.* ita continuatum ac connexum, ut simul ad interiectam sententiam *qui — dicebant* respiciatur: *haec* enim est has senatorum flagitationes, quas sustinere dicuntur, ut milites impetum hostium, vel disputantes argumenta adversariorum.

ferroque deprehenso. Vid. pro Mil. 7, 18. Cf. in Pison. 12 extr. pro dom. 25, 67. Plutarch. vit. Pomp. c. 48. qui c. 49. *Πομπήϊος οὐκέτι προῆλθεν εἰς ἀγοράν, ὅσον ἐκεῖνος ἦρχε χρόνον, ἀλλ' οἰκουρῶν διετέλει.* Eodem spectat, quod Pompeium *domum suam compulisse* dicuntur Piso et Clodius in Pis. 7, 16.

octo tribuni praeter duos de lapide emtos, ut loquitur in Pis. 25, 35. *Octo* autem illi erant, ut monuit Garat. Milo, Sextius, Cestilius, Fadius, Curius, Messius, Cispius et Fabricius, adversati autem sunt Numer. Qu et Sext. Atilius. Vid. p in sen. 8 et 12. et infra et 38.

creviſſe amicos, quum ii promulgarent, qui ante ronis salutem defendendar pere ausi non erant. Q quuntur *nam ex novem* spectant ad illa *nonnulli quos esse putaveram*, no amici.

quos tunc habueram, expellebar.

cognomen Liguris. V c. XXXI, 68. *Ligures omnes mendaces sunt*, inqu Orig. II, ap. Servium a Aen. XI, 700 et 715. *unde oriundi sunt, exacti illiterati mendacesque sunt ra minus meminere.* Hin Aen. X, 715 *vanus* voca *gus*, et ib. 701. *Haud l extremus, dum fallere fa bant.* Sed Georg. II, 16 *tumque malo Ligurem*, ma soli asperitate capiendun

Digitized by Google

a, Pisone et Gabinio repugnantibus, causam suscepit, ibunisque plebis octo referentibus, praestantissimam de e sententiam dixit. Qui quum ad gloriam suam atque l amplissimi beneficii gratiam magis pertinere videret, usam illam integram ad suum consulatum reservari, men rem talem per alios citius, quam per se tardius, ntici malebat. Hoc interim tempore P. Sextius, iudices, XXXIII
signatus, iter ad C. Caesarem pro mea salute suscepit. 71
uid egerit, quantum profecerit, nihil ad causam; equidem ssimo, si ille, ut arbitror, aequus nobis fuerit, nihil hoc profectum, sin iratior, non multum. Sed tamen dulitatem atque integritatem hominis videtis. Ingredior m in Sextii tribunatum: nam hoc primum iter designa- is reipublicae causa suscepit; pertinere et ad concordiam vium putavit et ad perficiundi facultatem, animum Cae- ris a causa non abhorrere.

Abiit ille annus; respiravisse homines videbantur, non- um re, sed spe reipublicae recuperandae. Exierunt *alis ominibus* atque exsecrationibus duo vulturii paluti; quibus utinam ipsis eveniissent ea, quae tum homis precabantur! neque nos provinciam Macedoniam cum

---

peronis agrar. II, 35, 94. vid. yn. et Voss. ad loc. Acerba tem inest irrisio, qua id, quod e eo cognomine eventurum at, designat tanquam id, quod assequi vellet.

c. XXXIII. §. 71. *nihil ab hoc profectum*, nihil huno, Sextium, profecisse: inutilis enim labor eum placare velle, qui per aequus est nec adversatur.

putavit, absolute et ἀορίστως, o quo relativa etiam constructione dicere poterat *putabat*. d. ad XXX, 64.

vulturii, direptores et expilatores provinciarum, homines rapaces. in Pis. 16 extr. *appellatus est e vulturius illius provinciae, si diis placet, imperator.* Ad praecedentia cf. quae ibidem leguntur 14, 33. *tibi proficiscenti evenit, ut omnes exsecrarentur, male precarentur, unam tibi illam viam et perpetuam esse vellent.*

provinciam Maced. de prov. consul. c. 2 §. 5. *Iam vero exercitus ille noster superbissimo delectu et durissima conquisitione collectus omnis interiit* (c. 3), *miserandum in modum milites pop. R. capti, necati, deserti, dissipati sunt, incuria, fame, morbo, vastitate consumti.* in Pis. 17, 40. *exercitus nostri interitus ferro, fame, frigore, pestilentia.* Cf. infra c. XLIII, 94 et de Syria or. de prov. cons. 4, 9. Gabinii *adventus in Syriam primus equitatus habuit interitum, post conciscae sunt optimae cohortes.*

Digitized by Google

exercitu, neque equestratum in Syria et cohortes optimas per
72 didissemus. Ineunt magistratum tribuni plebis, qui omne
se de me promulgaturos confirmarant. Ex his princep
emitur ab inimicis meis is, quem homines in luctu irr
dentes Gracchum vocabant; quoniam id etiam fatum c
vitatis fuit, ut illa ex vepreculis extracta nitedula remp
blicam conaretur arrodere. Alter vero non ille Serra
ab aratro, sed ex deserto Gavi Oleli horreo calatis gra
in Calatinos Atilios insitus, subito, nominibus in tabu
relatis, nomen suum de tabula sustulit. Veniunt kalend
Ianuariae. Vos haec melius scire potestis; equidem audo
dico, quae tum frequentia senatus, quae exspectatio popu
qui concursus legatorum ex Italia cuncta, quae virt

Plura de Macedonia in Pis. 17. 20, 47. 34, 84. de Syria 21, 49. Sed accuratior harum rerum memoria desideratur.

§. 72. *Gracchum vocabant*, per ironiam, quasi trib. pl. valde popularem, vel potius quod filius esset illius Quintii, qui se olim Tib. Gracchi filium esse simularat. Nam hic noster Quintius videtur filius fuisse illius insitivi Quintii, qui ex compedibus et ergastulo productus se in Gracchorum familiam inserebat; unde et infra *Gracchus insitivus* vocatur. *Abram.* Intelligitur autem Numerius Quinctius trib. pl. eius anni. Eum cum *nitedula* e rubis aut vepretis ad rodendam segetem prodeunte comparat, quia homo ex agro Romam venerat et ad tribunatum: *nited.* enim est agrestis mus. Hoc notarunt partim Abram. partim Ernest.

Serranus, C. Attilius Ser. *quem sua manu spargentem semen, qui missi erant, convenerunt*, ut est pro S. Rosc. c. XVIII. §. 50. v vid. not. Pater huius Serra qui hic demonstratur, erat G vius quidam (*Oleli* corrupt est), unde ipse *Gavianus* voca infr. §. 74.

calatis granis, ridiculum inopinato f. παρὰ προσδοκ quum post *calatis* exspecte *comitiis*. Nam his comitiis l riatis arrogationes fiebant, u Gellio XV, 27. docuit Peri Animadv. hist. c. I. Sed qu ut ait Manut. in deserto Gavii horreo ita pauca g essent, ut calarentur, hoc voce numerarentur (pau enim mensuram non require merito hic eius filius *a ca granis* in eam familiam, Calatini cognomen habet, in est. *Manut.*

subito, nominibus. Quum sub et praeter omnium opinio tabulis Censorum sua no *Sex. Atilius Serranus* inseru nomen suum ex tabula pro gationis sustulit, nec inter c

Digitized by Google

actio, gravitas P. Lentuli consulis fuerit, quae etiam collegae eius moderatio de me; qui quum inimicitias sibi mecum ex reipublicae dissensione susceptas esse dixisset, eas se patribus conscriptis dixit et temporibus reipublicae permissurum. Tum princeps rogatus sententiam L. Cotta dixit id, quod dignissimum republica fuit, nihil de me actum esse iure, nihil more maiorum, nihil legibus; non posse quemquam de civitate tolli sine iudicio; de capite non modo ferri, sed ne iudicari quidem posse, nisi comitiis

XXXIV 73

---

rorum tribunorum promulgantium legem de Ciceronis reditu id voluit legi. *Graev.* Si tabulas argentariorum intelligi voluit Cicero, in quas Serranus, quia emptus s. corruptus erat a Clodianis, nomina sua referri curaverit, quae sententia est Schützii, nimis obscure locutus est. In neutra explicatione *nomina* et *nomen* satis distincte inter se opponuntur, quum eiusdem hominis sint: plurali etiam uti, quia tria nomina erant, *Sexti Atilii Calatini* haud scio an nimis putidae sit diligentiae. Itaque *nomina* accipienda videntur de capitibus pecuniae in tabulis acceptorum et impensorum scriptis seu de pecunia a Clodianis accepta, additis nominibus eorum, a quibus acceperat, et quibus officia debebat. Vid. Ernest. in Cl. Hoc igitur vult, quum pecuniae summam, quantam a quoque (hinc *nominibus* plur. *die Posten*, ut vertit Ern.) acceperat, in suas, non argentariorum, tabulas retulisset — vides hominem quaestus imprimis cupidum — nomen suum de tabula promulgationis sustulit. Post *subito* interpunxit Garaton.

collegae eius, Q. Caecilii Metelli Nepotis, eius, qui tribunus pl. Ciceronem consulatu abeuntem concionis habendae potestate privarat. Vid. epp. fam. V, 2. (epp. 5.)

ex reip. dissensione, e diss. de rep. suscepta. Vid. ad or. de l. Manil. 15, 43. Mur. 4, 8. De re cf. infr. c. 62. §. 130. de prov. cons. 9, 22. post red. in sen. 10, 25. qui locus infra l. c. adscriptus est.

permissurum non est simpliciter pro remissurum i. e. patrum et reip. causa depositurum, sed hoc amplius, potestatem facturum patribus, eas ex suo arbitrio et secundum tempora reip. moderandi.

c. XXXIV. §. 73. *nihil de me actum esse iure.* Fuse hoc persequitur pro dom. c. 15 usque ad c. 16, 42. 29, 77 sqq. *nihil more maiorum, nihil legibus* vid. pro dom. 16, 43 sqq. De eadem re loquitur de Leg. III, 19, 45.

non modo ferri — posset: Vis est in *posset*, ut supra 9, 20, ne hi loci adversari ei videantur, quod ad or. pro Muren. 3, 8.

Digitized by Google

centuriatis; vim fuiſſe illam, flammam quaſſatae reipub
cae perturbatorumque temporum, iure iudiciisque ſubla
magna rerum permutatione impendente, declinaſſe
paullulum, et, ſpe reliquae tranquillitatis, praeſentes
ctus tempeſtatemque fugiſſe. Quare, quum abſens re
publicam non minus magnis periculis, quam quod
tempore praeſens, liberaſſem, non reſtitui me ſolum,
etiam ornari a ſenatu decere. Diſputavit etiam multa p
denter, ita de me illum amentiſſimum et profligatiſſim
hoſtem pudoris et pudicitiae ſcripſiſſe quae ſcripſerat,
verbis, rebus, ſententiis, ut, etiam ſi iure eſſet rogatum,
men vim habere non poſſet. Quare me, qui nulla
abeſſem, non reſtitui lege, ſed revocari ſenatus auctori
74 oportere. Hunc nemo erat, quin veriſſime ſentire dice
Sed poſt eum rogatus Cn. Pompeius, approbata laud
que Cottae ſententia, dixit, ſeſe otii mei cauſa, ut o
populari concitatione defungerer, cenſere, ut ad ſen
auctoritatem populi quoque Romani beneficium erga
adiungeretur. Quum omnes certatim, aliusque alio
vius atque ornatius de mea ſalute dixiſſet fieretque
ulla varietate diſceſſio, ſurrexit, ut ſcitis, Atilius hic
vianus; nec auſus eſt, quum eſſet emptus, interced
noctem ſibi ad deliberandum poſtulavit. Clamor ſen
querelae, preces, ſocer ad pedes abiectus. Ille ſe affirm
poſtero die moram nullam eſſe facturum. Creditum
diſceſſum eſt. Illi interea deliberatori merces, longa

---

monui. *Iudicare de capite* minus h. l. eſt, quam *ferre*, quia iudicatur lege demum perlata.

niſi comitiis centuriatis. Vid. ſupra §. 65.

magna rerum permutatione, quam Tullius cedendo a rep. depulit. *Garaton.*

iis verbis. pro dom. 18, 47. *At quid tulit legum ſcriptor peritus et callidus? velitis, iubeatis, ut M. Tullio aqua et igni interdicatur? — Non tulit, ut interdicatur; quid ergo? ut interdictum ſit — — Quod factum non eſt, ut ſit factum, ferri ad pop poteſt?* et §. 50. *Quid ſi iis bis ſcripta eſt iſta proſcripti ſe ipſa diſſolvat?* etc. R ibid. §. 50. *Quid ſi etiam bus de rebus uno ſortitu ret* et quae ſequuntur usq §. 54. *Abram.*

§. 74. *ſocer ad pedes a* ad Quir. poſt red. 5, 12. *eo die confecta res eſſet, trib. pl. quem ego maximi ficiis quaeſtorem conſul ram, quum et cunctus o multi eum ſummi viri orar Cn. Oppius ſocer, optimus*

Digitized by Google

rposita nocte, duplicata est. Consecuti dies pauci
mnino Ianuario mense, per quos senatum haberi liceret;
d tamen actum nihil, nisi de me.
Quum omni mora, ludificatione, calumnia senatus XXXV
uctoritas impediretur, venit tandem concilii de me agendi 75
ies, VIII kalendas Febr. Princeps rogationis, vir mihi

---

sedet eius fletus iaceret, noctem ibi ad deliberandum postulasset; quae deliberatio non in reddenda, quemadmodum nonnulli arbitrantur, sed, ut patefactum est, in agenda mercede consumta est. Eamdem fabulam postea etiam uterque egit, ut narratur epist. ad Attic. IV, 2. (epp. XXXIII, 20 sqq.)

Consecuti dies pauci. Caes. b. civ. I, 5. *Quinque primis diebus* (Ianuarii mensis) *quibus haberi senatus potuit, ex qua die consulatum iniit Lentulus, biduo excepto comitiali — — decernitur.* Dies comitiales duo fuerunt III, et pridie Nonas (i. e. dies III et IV). Itaque senatui habendo reliqui sunt e quinque tres dies, Kal. Ian. et qui eos proxime sequitur IV Non. tum Nonae ipsae. Vid. D. Vossium ad loc. Caes. Praeterea VII et VI Idus, Idibus, XIX, XVII et XVI Kal. Febr. senatum habitum esse, sedecim autem dies extremos menses comitiales fuisse, ad h. l. ostendit Abram.

c. XXXV. §. 75. *Calumnia*, cum falsa quaedam ad moram interponendam afferrentur. Sic epist. fam. I, 1. *calumniam relationis* dixit, quum falsam relationis inductionem significaret. *Manut.* Falsum praetextum explicat Ern. in clav. Pronuilgata autem lege; Manut. monet exspectavisse Fabricium, dum trinundinum praeteriret.

concilii de me agendi. Concilii delendum iudicat cum Graevio Ernestus; Garatonio contra ea vox necessaria videtur, ut a senatu (de quo modo *actum nihil, nisi de me*) ad populum traduci sermonem appareat. Idem *agere concilium* defendit loco Caesaris b. G. VI, 4. Mihi haec locutio similis esse videtur illis *exemplorum eligendi potestas, facultas agrorum suis latronibus condonandi*, aliis (quae vid. apud Zumpt. gramm. lat. §. 661 et quos citat Krüger in *Untersuchungen* III, p. 251 sq.) ita ut *dies concilii* unam per se notionem constituat, ab eaque pendeat *agendi de me*. Sic fere Stallbaum ad Ruddim. T. II. p. 246 sq. Cf. Heinrich. epist. ad Twesten. huius commentationi de Hesiodi Op. et D. subiecta, Kritz. ad Sall. Catil. 31, p. 144 sq. Dicerem duas locutiones commixtas esse *dies concilii de me habendi* et *dies agendi de me*, nisi nonnullos viderem hanc mixtionem ita puerilem in modum reformidare, ut vel contortissimas explicationes praeferant.

Digitized by Google

amicissimus, Q. Fabricius, templum aliquanto ante lucem occupavit. Quietus eo die Sextius, is, qui est de vi reus actor hic defensorque causae meae nihil progreditur, consilia exspectat inimicorum meorum. Quid illi, quorum consilio P. Sextius in iudicium vocatur? quo se paratos gerunt? Quum forum, comitium, curiam multa de nocte armatis hominibus ac servis plerisque occupavissent, impetum faciunt in Fabricium, manus afferunt, occidunt
76 nonnullos, vulnerant multos. Venientem in forum virum optimum et constantissimum, M. Cispium tribunum plebis vi depellunt, caedem in foro maximam faciunt, universique, destrictis gladiis et cruentis, in omnibus fori partibus fratrem meum, virum optimum fortissimum meique amantissimum, oculis quaerebant, voce poscebant. Quorum ille telis libenter in tanto luctu ac desiderio mei, nec repugnandi, sed moriendi causa, corpus obtulisset suum nisi suam vitam ad spem mei reditus reservasset. Subit tamen vim illam nefariam conscleratorum latronum, quum ad fratris salutem a populo Romano deprecandi veniisset, pulsus e Rostris in comitio iacuit, seque servorum et liberorum corporibus obtexit, vitamque suam tutus
77 noctis et fugae praesidio, non iuris iudiciorumque defendit. Meministis tum, iudices, corporibus civium Tiberim compleri, cloacas referciri, e foro spongiis effingi sanguinem, ut omnes tantam illam copiam et tam magnificum apparatum, non privatum aut plebeium, sed patricii

---

templum, locum pro rostris, ut supra.

actor hic, Sextius — — *nihil progreditur* in Rostra; et *nihil* pro nullo modo. Vid. Kritz. ad Sall. Catil. 16, 5.

Quid illi — vocatur? Vid. or. pro S. Rosc. c. XXXIII, §. 92. Interrogationis signum priore loco tollendum videbatur Beiero ad fr. or. pro Scauro p. 144.

multa de nocte, quum multa adhuc nox esset. Vid. ad or. pro Mur. §. 22. Cf. ad Attic. VII, 4. ad Quint. fr. II, 9.

ac servis plerisque i. e. quorum maxima pars erant servi; nec putet *plerisque* esse *multis*, ut apud scriptores posterioris aevi Suetonium et alios. *Ern.*

§. 76. *ac liberorum.* Sic legendum recte conieceit Manut. *libertorum.* Nam ubi genus hominum simpliciter designandi est, non ita ut patroni simul respiciantur, *libertini* dicuntur, sed *liberti.* *Servi* et *liberi* inter opponuntur etiam pro S. R. 27, 74.

§. 77. *magnificum apparatum* ironice, quia illi gladiatores fe-

Digitized by Google

et praetorium esse arbitrarentur; nihil neque ante hoc tempus neque hoc ipso turbulentissimo die criminationis in Sextium. „Atqui vis in foro versata est.“ Certe: XXXVI quando enim maior? lapidationes persaepe vidimus; non ita saepe, sed nimium tamen saepe gladios; caedem vero tantam, tantos acervos corporum exstructos, nisi forte illo Cinnano atque Octaviano die quis umquam in foro vidit? qua ex concertatione animorum? nam ex pertinacia aut constantia interfessoris oritur saepe seditio, culpa atque improbitate latoris, commodo aliquo imperitis aut largitione proposita; oritur ex concertatione magistratuum; oritur sensim ex clamore primum, deinde aliqua discessione concionis; vix, sero et raro ad manus pervenitur; nullo vero verbo facto, nulla concione advocata, nulla lege recitata concitatam nocturnam seditionem quis audivit? An 78 verisimile est, ut civis Romanus aut homo liber quisquam cum gladio in forum descenderit ante lucem, ne de me ferri pateretur, praeter eos, qui ab illo pestifero ac perdito cive iampridem reipublicae sanguine saginantur? Hic iam de ipso accusatore quaero, qui P. Sextium queritur cum multitudine in tribunatu et cum praesidio magno fuisse, num illo die fuerit. Certe, certe non fuit.

---

ab Appio praetore parati ad ludos dicebantur in funere propinqui; unde et cetera intelligenda. *Ern.* Dio Cass. 59 c. 7. *τοὺς μονομάχους, οὓς ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ πρὸς ἀγῶνας ἐπιταφίους ἐπὶ τῷ Μάρκῳ τῷ συγγενεῖ προπαρεσκεύασεν.*

c. XXXVI. *gladios* ut Gracchanis primum (vid. Appian. b. civ. I, 24) deinde Marianis temporibus. *Manut.*

concertatione anim. Probabiliter Orell. emend. *concitatione.*

pertinacia aut constantia. Dubitat Cic. utro nomine potius appellet, contumelioso pertinacie, an honesto constantiae. Quum vero constantia in laude ponatur, non potest ea nisi in rebus bonis versari, ut quum tribunus pernicioso legi intercedit pertinacia salutari, ut annotat Manut.

§. 78. *An verisimile est, ut.* vid. ad Sull. §. 57.

saginantur. Milon. c. 2. in. comparat Manut. Sed in hoc verbo deligendo ad gladiatores respexisse videtur Cicero, quorum proprie est sagina. Vid. Spalding. ad Quintil. X, 5, 15.

de ipso accusatore, quodam M. Tullio, inquit Cicero ep. ad Quint. fr. II, 5. M. Tullium Albinovanum nominat Abramius, nescio, quo auctore.

Digitized by Google

Victa igitur est causa reipublicae, et victa, non auſ
non intercessione, non suffragiis, sed vi, manu,
Nam, si obnuntiasset Fabricio is praetor, qui se se
de caelo dixerat, accepisset respublica plagam, sed
quam acceptam gemere posset. Si intercessisset colleg
bricio, laesisset rempublicam, sed rempublicam iure la
Gladiatores tu novicios pro exspectata aedilitate supp
cum ficariis e carcere emissis ante lucem in forum
mittas? magistratus templo deiicias? caedem max
facias? forum purges? et, quum omnia vi et armis e
accuses eum, qui se praesidio munierit, non ut te o
gnaret, sed ut vitam suam posset defendere?

XXXVII 79 Atqui ne ex eo quidem tempore id egit Sextiu
a suis munitus tuto in foro magistratum gereret, re
blicam administraret. Itaque fretus sanctitate tribu
quum se non modo contra vim et ferrum, sed etiam
tra verba atque interfationem legibus sacratis esse

---

non auspiciis, quod de coelo se servasse diceret.

is praetor Appius, P. Clodii frater, significari videtur Abramio. Quum autem de coelo *se servasse* dixisset praetor, debebat *obnuntiare*, quod factum esset iure et more maiorum; nunc non obnuntiavit, sed vi et ferro concionem disturbari voluit. Praeterea illud etiam a more maiorum abhorrebat, quod se *servasse* de coelo dixerat: nam denuntiare tantum licebat magistratibus *se de coelo servaturos*, quo ipso feriae in dies comitiales indicebant et comitia impediebant. Vid. Ferrarium apud Garaton. ad Phil. II, 32 p. 494 ed. Wernsdorf.

quam acc. gemere posset, ab eo, qui iure suo usus esset. Contra si iniuria impedisset legem, *queri* poterant cives.

novicios, recens comp nondum a lanista satis e et instructos. *Abram.* E diatores se comparasse ad in aedilitate, quam pete pulo edenda simulabat C hinc *suppositi* dicuntur p *litate.*

immittas. De hoc verb Kritz. ad Sall. Catil. 48 § coniunct. ad or. pro Sull.

forum purges, expulso vacues. Fortasse his ver Clodiani usi sunt, quibus pro Cicerone stabant, videbantur, ut Cromwel tibus et Robespierrii gla bus ii, qui saniora de re sentiebant.

interfationem i. e. in tionem; nam non liceb no pl. loquenti inter interloqui. Sic legitur iectura Adr. Turnebi, q

Digitized by Google

am putaret, venit in templum Caſtoris, obnuntiavit con-
ili, quum ſubito manus illa Clodiana, in caede civium
iepe iam victrix, exclamat, incitatur, invadit; inermem
tque imparatum tribunum alii gladiis adoriuntur, alii
ragmentis ſeptorum et fuſtibus; a quibus hic multis vul-
eribus acceptis ac debilitato corpore et contrucidato, ſe
ibecit exanimatus, neque ulla alia re ab ſe mortem,
niſi opinione mortis, depulit. Quem quum iacentem et
conciſum plurimis vulneribus, extremo ſpiritu exſanguem
et confectum viderent, defatigatione magis et errore,
quam miſericordia et modo aliquando caedere deſtiterunt.
Et cauſam dicit Sextius de vi! quid ita? quia vivit. At 80
d non ſua culpa; plaga una illa extrema defuit; quae ſi
acceſſiſſet, reliquum ſpiritum exhauſiſſet. Accuſa Len-
idium; non percuſſit locum; maledicito Sabinio, homini
Reatino, cur tam tempori exclamarit occiſum. Ipſum
vero quid accuſas? num defuit gladiis? num repugnavit?

---

diis libris eſſet *interceſſionem*, in
lliis *interfectionem*. Vocabulum
legitur etiam apud Quint. IV, 2,
50. Plin. epiſt. I, 23, 2 verbis
uom interfari nefas eſſet, deſi-
gnat tribunum; quem locum poſt
Garaton. cum noſtro componit
Beier ad fr. orat. pro Tull. p. 59.

obnunt. conſpli. Metello, le-
gem aliquam ferenti, quam Sex-
tius minus e republica iudica-
et. Non enim hoc ad Ciceronis
ſuſam pertinuit, contra quem
ihil geſſiſſe Metellum in con-
ulatu ſatis conſtat. *Manut.*

Quem quum etc. Cic. epp. ad
uint. fr. II, 3. *dixi pro Beſtia*
e umbitu —— incidique in eum
ocum in dicendo, quum Sextius,
ultis in templo Caſtoris vulneri-
s acceptis, ſubſidio Beſtiae ſer-
tus eſt. Quod in defenſione
eſtiae tempori accommodatum
rat, id hoc loco prudens omiſit,
e eo beneficio commemorando
hanc eximiam orationis vim
minueret.

§. 80. *Et* eſt indignantis. Vid.
ad Manil. §. 42. et cf. Verr. IV,
47, 104. V, 16, 41. Cluent. 40,
111. Mil. 12, 33. agrar. II, 26,
69. de nat. d. I, 32, 91.

ſpiritum exhauſit dictum, ut
ſupra c. 21 extr. *manu ſibi vitam*
exhaurire.

locum, idoneum, quem per-
cuti oportuit, ut letale vulnus
eſſet, vitalem, ut expl. Beier ad
Cicer. Off. III, 14, 58. Vid.
Goerenz. ad Fin. IV, 1, 2. Cf.
Mil. 16. ubi *loco* opponitur *ini-*
quo loco.

tam tempori, tam mature,
antequam vere mortuus erat.
Graev.

num defuit gladiis, num ſe
ſubtraxit. Alia vis verbi eſt c. 47,
101. ubi *non deeſſe* eſt adiuvare,
quod in hunc locum non cadit.

Digitized by Google

num, ut gladiatoribus imperari solet, ferrum non recepit?
xxxviii An haec ipsa vis est, non posse emori? an illa, quod tribunus plebis templum cruentavit? an, quod, quum esset ablatus primumque respiciset, non se referri iussit? ubi est
81 crimen, quod reprehenditis? Hic quaero, iudices, si illo die gens ista Clodiana quod facere voluit, effeciset, si P. Sextius, qui pro occiso relictus est, occisus esset, fuistisne ad arma ituri? fuistisne vos ad patrium illum animum maiorumque virtutem excitaturi? fuistisne aliquando rempublicam a funesto latrone repetituri; an etiam tune quiescetis, cunctaremini, timeretis, quum rempublicam a facinorosissimis sicariis et a servis esse oppressam atque occupatam videretis? Cuius igitur mortem ulciscemini, siquidem liberi esse et habere rempublicam cogitaretis, de eius virtute vivi quid vos loqui, quid sentire, quid
82 cogitare, quid iudicare oporteat, dubitandum putatis? At vero illi ipsi parricidae, quorum effrenatus furor alitur impunitate diuturna, adeo vim facinoris sui perhorruerant, ut, si paullo longior opinio mortis Sextii fuisset, Grae-

---

ferrum non recepit. Cf. ad or. pro S. Rosc. §. 33. Tusc. II, 17, 41. *quis* gladiator, *quum decubuisset, ferrum recipere iussus, collum contraxit?* Feralem victoria in arena vocem *recipe ferrum* vocat Gronov. ad Senec. ep. 7. Senec. de tranqu. anim. 11. *Vives diutius et expeditius morieris, qui ferrum non subducta cervice, nec manibus oppositis, sed animose recipis.*

c. XXXVIII. §. 81. *gens ista Clodiana*, invidiose quasi tota gens in id conspirasset, quod Clodius ope gladiatorum fratris perpetraverat.

si effeciset, fuistisne — ituri? Indicativus rem, quam certo apud animum constituisse fingantur, ideoque quae fieri debuerat, significat, ut recte Stallbaum. monet ad Ruddim. instit. gr. II, p. 379. Cf. Ramshorn gramm. lat. §. 190. 5. e. Errat igitur Zumpt. quum in gramm. lat. §. 77, not. 1. (§. 519) hunc indicativum post coniunctivum conditionis praemissae in verbis tantum *debui* etc. poni dicit. Cf. ad Milon. §. 51. Paulo post fusius coniunctivi de iis, quae non posse facta essent, sed ita ut ex re *quum videretis* pendeant.

repetituri. Similiter pro dom. 55, 141. *Res vero publica — istius inflammato atque ignito furore me sequo repetebat.*

quiescetis. Nam revera per totum illud tempus quiescebant, cunctabantur, timebant. vid. Ind. pro 22, 49. 29, 63.

occupatam ita ut in ea quae regnarent, quum primo oppressissent remp.

Digitized by Google

chum illum suum, transferendi in nos criminis causa, occidere cogitarint. Senex rusticulus non incautus, (neque enim homines nequam tacere potuerunt) suum sanguinem quaeri ad restinguendam invidiam facinoris Clodiani; mulionicam penulam arripuit, cum qua primum Romam ad comitia venerat; messoria se corbe contexit. Quum quaererent alii Numerium, alii Quintium, gemini nominis errore servatus est. Atque hoc scitis omnes, usque adeo hominem in periculo fuisse, quoad scitum sit Sextium vivere. Quod nisi esset patefactum paullo citius, quam vellem, non illi quidem morte mercenarii fui transferre potuissent invidiam in quos putabant, sed acerbissimi sceleris infamiam grato quodam scelere minuissent. Ac, 83
si tuno P. Sextius, iudices, in templo Castoris animam, quam vix retinuit, edidisset, non dubito, quin, si modo esset in republica senatus, si maiestas populi Romani revixisset, aliquando statua huic ob rempublicam interfecto in foro statueretur. Nec vero illorum quisquam, quos a maioribus nostris, morte obita, positos in illo loco atque in Rostris collocatos videtis, esset P. Sextio aut acerbitate mortis aut animo in rempublicam praeponendus; qui quum causam civis calamitosi, causam amici, causam bene de republica meriti, causam senatus, causam Italiae, causam reipublicae suscepisset, quumque auspiciis religionique parens obnuntiaret, quod senserat, luce, palam, a nefariis pestibus in deorum hominumque conspectu esset occisus, sanctissimo in templo, sanctissima in causa, sanctissimo in magistratu. Eius igitur vitam quisquam spoliandam ornamentis esse dicet, cuius mortem ornandam monumento sempiterno putaretis?

„Homines, inquit, emisti, coëgisti, parasti.“ Quid XXXIX
uti faceret? senatum obsideret? cives indemnatos expel- 84
leret? bona diriperet? aedes incenderet? tecta disturba-

---

§. 82. *cum qua*, i. e. qua indutus, ut Verr. V. 49 in. *cum hoc capillo atque veste*, hunc capillum et vestem habens, *cum armis esse*, de quo vid. ad Mil. c. IV, §. 11. Simile est *cum equis albis* i. e. equis albis insidentes, ut explicat Wyttenb. ap. Creuz.

acerbissimi sceleris, occisi Sextii, *grato quodam scelere*, interfecti Gracchi, hominis improbi.

c. XXXIX. §. 84. *senatum obsideret* etc. Commemorat ea, quae Clodius commiserat, ut Clodii invidiam augens Sextii causam adiuvet. De senatu a Clodio obsesso Plutarch. Cicer. 31. *Κλωδίου διηροφορουμένου περὶ τὸ βουλευτήριον. Cives indemn. exp.* ut

Digitized by Google

ret? templa deorum immortalium inflammaret? tribunos plebis ferro e Roſtris expelleret? provincias, quas vellet, quibus vellet, venderet? reges appellaret? rerum capitalium condemnatos in liberas civitates per legatos noſtros reduceret? principem civitatis ferro obſeſſum teneret? haec ut efficere poſſet, quae fieri, niſi armis oppreſſa re publica, nullo modo poterant, idcirco, credo, manum ſibi P. Sextius et copias comparavit? At nondum erat maturum; nondum res ipſa ad eius modi praefidia vires bonos compellebat; pulſi nos eramus, non omnino iſta manu ſola, ſed tamen non ſine iſta; vos taciti maerebatis.

85 Captum erat forum anno ſuperiore, aede Caſtoris, tamquam arce aliqua, a fugitivis occupata; ſilebatur. Omnia hominum quum egeſtate tum audacia perditorum clamore, concurſu, vi, manu gerebantur; perferebatis. Magiſtratus templis pellebantur, alii omnino adita ac foro prohibebantur; nemo reſiſtebat. Gladiatores ex praetoris comitatu comprehenſi, in ſenatum introducti, confeſſi, in vincula conjecti a Milone, emiſſi a Serrano; mentio nulla. Forum corporibus civium Romanorum conſtratum caede nocturna; non modo nulla nova quaeſtio, ſed etiam vetera

---

Lamiam §. 29. ipſum Ciceronem §. 53. *Bona diriperet, aedes inc. tecta diſt.* §. 54. *Templa inflamm.* ut Nympharum. pro Mil. 27, 75. Parad. 4. ubi vid. Gernh. p. 212 ſq. *trib. pl. — expell.* §. 75. ſq. *Provinc. — venderet* §. 53. *Reges appell.* §. 56. *Rerum cap. cond.* ibid. *Principem civit.* §. 69.

idcirco, credo, — comparavit? Interrogationem, indicem indignationis, hic agnoſco, quae eſt etiam in praecedentibus. *Credo* ironicum nonnumquam eſt in interrogatione, ut de N. D. I, 24, 67. *Sed ubi eſt veritas? in mendis, credo, innumerabilibus — an in individuis corpuſculis — —?* epp. fam. IV, 5. *An illius vicem, credo, doles?*

§. 85. *aede Caſtoris.* §. 54. *Magiſtr. — pelleb.* §. 75 ſq. *alii omnino aditu*, §. 76. 79.

emiſſi a Serrano tribunus enim plebis alterius, trib. acta potera reſcindere. Cic. in Vatin. 9, 21.

mentio nulla, int. in ſenatu, nulla relatio de ea re ad ſenatum. *Ern.*

nova quaeſtio, extra ordinem quaeſitori demandata, ut Pompeio in cauſa Milonis. E *ſublata*, quod ſequitur, cogitandum *nov. quaeſtio conſtituta*, vel ſimpliciter *fuit.*

vetera indicia ſubl. quia ne veteribus quidem legibus de caede in foro facta quaeſitum eſt: iudicium enim interceſſio Serrani trib. pl. impadiebat. *Manut.*

Digitized by Google

udicia ſublata. Tribunum plebis plus viginti vulneribus
cceptis incentem moribundumque vidiſtis, alterius tribuni
lebis, divini hominis (dicam enim quod ſentio, et quod
necum ſentiunt omnes), divini, inſigni quadam, inaudita,
iova magnitudine animi, gravitate, fide praediti, domus
ſt oppugnata ferro, facibus, exercitu Clodiano. Et tu XL.
noc loco laudas Milonem, et iure laudas: quem enim 86
umquam virum tam immortali virtute vidimus? qui,
nullo praemio propoſito, praeter hoc, quod iam contri-
tum et contemptum putatur, iudicium bonorum, omnia
pericula, ſummos labores, graviſſimas contentiones inimi-
citiasque ſuſcepit; qui mihi unus ex omnibus civibus vi-
detur re docuiſſe, non verbis, quid oporteret a praeſtan-
tibus viris in republica fieri, et quid neceſſe eſſet; opor-
tere hominum audacium, everſorum reipublicae, ſceleri
legibus et iudiciis reſiſtere; ſi leges non valerent, iudicia
non eſſent, ſi respublica vi conſenſuque audacium armis
oppreſſa teneretur, praeſidio et copiis defendi vitam et
libertatem neceſſe eſſe. Hoc ſentire prudentiae eſt, facere

Tribunum plebis Sextium. §. 79 ſq.

alterius trib. pl. Milonis. vid. ad Att. IV, 3. (epp. 54. §. 6.) Milonis *domum, quae eſt in Germalo, pridie id. Nov.* (a. u. 696) *expugnare et incendere ita conatus eſt, ut palam hora V cum ſcutis homines, eductis gladiis, alios cum accenſis facibus adduxerit.*

c. XL. §. 86. *contritum.* Sic Tuſc. V, 30, 85. *reliqua ex collatione facile eſt conterere atque contemnere.* Mox *iudicium bonorum* reſpondet fere ei, quod nos dicimus *die öffentliche Meinung.*

Oportet fieri, quae ut faciamus, officium et honeſtas poſtulat: *neceſſe eſt*, quae neceſſitate aliqua extrinſecus accedente facere cogimur. Ita haec duo nonnunquam inter ſe opponuntur, ut Verr. IV, 39, 84. *tanquam ita fieri non ſolum oporteret, ſed etiam neceſſe eſſet*, ſicut noſtri philoſophi ea, quae a magiſtratibus et legibus et iniunguntur et vindicantur, *perfecta officia* vocant, graviora ſcilicet iis, quae officio ducti facimus. Cf. Verr. III, 78, 181. V, 14 extr.

Hoc ſentire prudentiae eſt. Demoſthenes, ſive alius is fuerit, in Ἐπιτάφ. p. 243. C. ed. Francof. 1594, 3. ed. Lipſ. Ἔστι γάρ, ἔστιν ἁπάσης ἀρετῆς ἀρχὴ μὲν σύνεσις, πίστις δὲ ἀνδρία· καὶ τῇ μὲν δοκιμάζεται, τί πρακτέον ἐστι, τῇ δὲ σώζεται. Hunc Tullii locum ibi attulit Wolfius p. 1310 in App. crit. Reiſk. p. 1047. *Gaton. Prudentia* non eſt, quam nos vocamus *Klugheit*, callida eorum, quae utilia ſunt, etſi mi-

Digitized by Google

fortitudinis; sentire vero et facere perfectae cumulatae
87 virtutis. Adiit ad rempublicam tribunus plebis M
de cuius laude plura dicam, non quo aut ipse haec
quam existimari, malit, aut ego hunc laudis fruc
praesenti libenter impertiam, praesertim quum ve
consequi non possim, sed quod existimo, si Milonis cau
accusatoris voce collaudatam probaro, vos in hoc crim
parem Sextii causam existimaturos. Adiit igitur T.
nius ad causam reipublicae sic, ut civem patriae rec
rare vellet ereptum. Simplex causa, constans ratio, p
consensionis omnium, plena concordiae. Collegas ad
res habebat; consulis alterius summum studium, alte
animus paene placatus; de praetoribus unus alie
senatus incredibilis voluntas; equitum Romano
animi ad causam excitati, erecta Italia. Duo soli e
empti ad impediendum; qui si homines despecti et
tempti tantam rem sustinere non potuissent, se cau
quam susceperat, nullo labore peracturum videbat.
bat auctoritate, agebat consilio, agebat per summum
dinem, agebat exemplo bonorum et fortium civium;
republica, quid se dignum esset, qui ipse esset, quid spe
quid maioribus suis reddere deberet, diligentissime co

---

nus honesta, conciliatrix, (quam rectius calliditatem vel astutiam dixeris, Cicero *malitiam* vocat. de offic. III, 17, 71. *quae vult illa quidem videri se esse prudentiam, sed abest ab ea distatque plurimum*) sed φρόνησις, rerum expetendarum fugiendarumque scientia, ut Cicero definit Off. I, 43, 153. nos *Verstand.*

§. 87. *haec dici, quam* talis *existimari*, fere ut Amphiaraus apud Aeschylum οὐ γὰρ δοκεῖν ἄριστος, ἀλλ' εἶναι θέλει. Aptius etiam est, quod e Soph. Oed. C. 1145 Br. comparat Abram. οὐ γὰρ λόγοισι τὸν βίον σκοπούμενον λαμπρὸν ποιεῖσθαι μᾶλλον, ἢ τοῖς δρωμένοις.

Simplex causa, quia nihi reipublicae commodum s bat Milo, *constans ratio*, q optima causa tuenda perse bat.

de praetor. unus alien. i 15, 55. *De me quam omn gistratus promulgasset, unum praetorem, a quo n postulandum, fratrem inim praeterque duos de lapid tribunos pl.* (Numerium ctium et Atilium Serra gem comitiis centuriatis Lentulus consul de co Metelli sententia.

quid maioribus suis re quam debitum. Hoc bent maioribus posteri,

Digitized by Google

bat. Huic gravitati hominis videbat ille gladiator se, si XLI
moribus ageret, parem esse non posse; ad ferrum, ad 88
faces, ad quotidianam caedem, incendia, rapinas se cum exercitu suo contulit; domum oppugnare, itineribus occurrere, vi lacessere et terrere coepit. Non movit hominem summa gravitate summaque constantia; sed quamquam dolor animi, innata libertas, prompta excellensque virtus fortissimum virum hortabantur, vi vim oblatam, praesertim saepius, ut frangeret et refutaret, tanta moderatio fuit hominis, tantum consilium, ut contineret dolorem, neque eadem se re ulcisceretur, qua esset lacessitus, sed illum tot iam in funeribus reipublicae exsultantem ac tripudiantem legum, si posset, laqueis constringeret. Descendit ad accusandum. Quis umquam tam proprie 89

---

virtutem imitentur. De maioribus Milonis Abramius: Qui fuerint Milonis maiores, certo affirmare non possum. Venit in mentem suspicari Anniorum gentem e Latio et ex illo Lucio Annio Setino Latinorum praetore descendisse, qui quum legatus ad Senatum *Consulem alterum Roma, alterum e Latio creari petiisset, et quum commotus ira se a vestibulo templi*, Capitolii, *citato gradu properet, lapsus per gradus, capite graviter offenso, impactus imo ita est saxo, ut sopiretur.* ut narrat Liv. VIII, 6. Aliorum etiam Anniorum meminit lib. XXI, 25. XLII, 25. XLIII, 19. Sed eum praesertim putem intelligi, qui *Ti.* Gracchi seditiosis legibus opposuit, quem noster opponens Clodio voluit imitari. Epit. Liv. LVIII. *Tot indignitatibus graviter commotus Senatus, sed ante omnes Titus Annius Consul, qui quum in senatu in Gracchum peroraſſet, raptus ab eo ad populum delatusque plebi rursus in eum pro Rostris concionatus est.* Meminit etiam Annii Lanuvini Silius Italicus.

c. XLI. §. 88. *moribus*, more et instituto civitatis. Sic pro Caec. I, *si facta vis esset moribus*, ibid. 7, 20. *de fundo Caecina moribus deduceretur.*

libertas, fortitudo in sententiis dicendis, in agendis rebus, quae aliis displicent, ut explicat Ern. in clav.

tot iam in funeribus. Sic pro Balb. 26. *non exsultavit in ruinis nostris vestrisque discordiis Cornelius.* de rep. II, apud Non. v. *exsultare —— quae sanguine alitur, atque in omni crudelitate sic exsultat, ut vix hominum acerbis funeribus satietur.* In his *in* significat quasi materiam subiectam exsultationi, quae causam praebet; simplex ablat. ut pro Rosc. c. 6. id quo efficitur, ut quis exsultet.

Descendit ad accusandum pro Mil. XV, 40.

§. 89. *proprie.* vid. ad c. XVI. §. 57.

Digitized by Google

reipublicae causa, nullis inimicitiis, nullis praemiis, nu
hominum postulatione, aut etiam opinione, id umqu
esse facturum? Fracti erant animi hominis: hoc en
accusante pristini illius sui iudicii turpitudinem despera
Ecce tibi consul, praetor, tribunus plebis, nova novi
neris edicta proponunt, Ne reus adsit, ne citetur, ne qu
ratur, ne mentionem omnino cuiquam iudicum aut iu
ciorum facere liceat. Quid ageret vir ad virtutem,
gnitatem, gloriam natus, vi sceleratorum hominum c
roborata, legibus iudiciisque sublatis? Cervices tribu
plebis privato, praestantissimus vir profligatissimo hom
daret? an causam susceptam affligeret? an se domi co

---

nullis inimicitiis etc., quum nul
lae inimicitiae essent et sic etiam in
sqq., quum nulla opinio esset
hominum. Locis ad Manil. §. 22.
adscriptis adde de nat. d. I, 35.
98. *nonne et similimis formis dis-
pares mores et moribus similimis
figura dissimilis?* Cf. Ellendt ad
Cic. Brut. 79, 273. Kritz. ad
Sall. Catil. 11, 4. Verba *id um-
quam esse facturum* pendere e voc.
opinione recte vidit Garat. Raro
quidem, at nonnumquam tamen,
Cicero infinitivos e subst. nectit,
ut de orat. II, 2, 7 *ut illa opinio,
quae semper fuisset, tolleretur, al-
terum non doctissimum, alterum
plane indoctum fuisse.* de fin. I, 16,
50, *iustitia semper allicit — spe, ni-
hil earum rerum defuturum.* Offic.
I, 6, 22. homines *ducuntur — spe,
sibi id utile futurum.* Pronomina
autem, subiecti vi fungentia, an-
te infinit. nonnunquam omitti,
monui ad or. pro S. Roscio §. 61.
(Accusativus *eum* omittitur etiam
Tusc. V, 20, 57. *De hoc homine sic
scriptum accepimus. summam fuis-
se eius in victu temperantiam, in
lebusque gerendis virum acrem et
industrium.* Cf. Acad. I, 10,
quamquam h. l. etiam facile
cidere potuit *eum* ante *unqu*

iudicii turpitudinem despera
desperabat se ita elapsurum,
olim in illo turpi de incestu
dicio elapsus erat. *Ern.* Vid.
Att. I, 16, (epp. 9, §. 15 sqq.

Ecce cum irrisione pou
quasi de re, quam vix quisqu
exspectasset.

edicta proponunt. Dio C
39, 7. ἐγράψατο γὰρ αὐτὸν (K
διον) ὁ Μίλων καὶ οὐκ ἐσῆγα
οὔτε γὰρ οἱ ταμίαι, δι' ὧν
ἀποκλήρωσιν τῶν δικαστῶν γ
σθαι ἐχρῆν, ᾔρηντο, καὶ ὁ Νέ
ἀπεῖπε τῷ στρατηγῷ μηδεμίαν
τῆς κληρώσεως αὐτῶν δίκην
σεσθαι. ἔδει δ' ἄρα τοὺς ἀγ
νόμους πρὸ τῶν ταμιῶν κατα
ναι, καὶ διὰ τοῦτο ὅτι μά
ἡ διατριβὴ ἐγένετο. Aedilit
autem petebat Clodius, vid.
ibid. c. 18.

Quid ageret, vid. §. 43. 4

causam susceptam affligeret,
tantum omitteret, sed eo
quod eam omittebat, vanam
deret ac pessumdaret.

Digitized by Google

tineret? Et vinci turpe putavit, et deterreri. Etiam e
republica credidit, ut, quoniam sibi in illum legibus uti
non liceret, illius vim neque in suo neque in reipublicae
periculo pertimesceret. Quomodo igitur hoc in genere XLII
praesidii comparati accusas Sextium, quum idem laudes 90
Milonem? An, qui sua tecta defendit, qui ab aris, focis
ferrum flammamque depellit, qui sibi licere vult tuto esse
in foro, in templo, in curia, iure praesidium comparat;
qui vulneribus, quae cernit quotidie toto corpore, move-
tur, ut aliquo praesidio caput et cervices et iugulum ac
latera tutetur, hunc de vi accusandum putas? Quis enim 91
vestrum, iudices, ignorat, ita naturam rerum tulisse, ut
quodam tempore homines, nondum neque naturali neque
civili iure descripto, fusi per agros ac dispersi vagarentur,
tantumque haberent, quantum manu ac viribus per cae-
dem ac vulnera aut eripere aut retinere potuissent? Qui
igitur primi virtute et consilio praestanti exstiterunt, ii,
perspecto genere humanae docilitatis atque ingenii, dissi-
patos unum in locum congregarunt, eosque ex feritate
illa ad iustitiam atque mansuetudinem transduxerunt.
Tum res ad communem utilitatem, quas publicas appel-

---

e rep. credidit, ut pertimesceret pro *pertimescere*.

c. XLII. §. 90. *hoc in genere* h. e. hac in re. Vid. Manut. ad *epist.* ad div. II, 1. Vorstius de latin. sel. p. 18 sq. Heusing. ad offic. 2, 3, 4.

iure praesidium comparat. Haec, *qui sua tecta — comparat* de Milone valent, seqq. *qui vulneribus* etc. de Sextio, ut eiusmodi argumentationes ex oppositis duci solent.

movetur, admonetur, monetur, quod ipsum in nonnullis Codd. legitur, quum a litteratore aliquo interpretationis causa adscriptum esset. *Monetur* tamen praefert Garaton., qui laudat I. Fr. Gronov. diatr. ad Stat. Silv. V, 2, cap. 49. p. 525.

§. 91. *Quis enim vestrum ignorat.* Eodem fere modo originem vitae civilis exponit Cic. de inv. I, 2, 2. Cf. Horat. ep. ad Pis. 391 sqq.

perspecto gen. h. doc. Cic. de inv. l. c. *Quo tempore quidam, magnus videlicet vir et sapiens, cognovit, quae materia esset et quanta ad maximas res opportunitas in animis hominum, si quis eam posset elicere et praecipiendo meliorem reddere.*

ad communem utilitatem refertur non ad *res*, sed ad verbum aliquod vel *coniunctae*, quod sequitur, vel potius ad aliud ex illo eliciendum, ut *constituerunt*. Nam in locis a Garaton. allatis, Verr. IV, 56 extr. ib. 15 in. Nat.

Digitized by Google

lumus, tum conventicula hominum, quae postea civitate
nominatae sunt, tum domicilia coniuncta, quas urbes di
cimus, invento et divino et humano iure, moenibus se
92 pserunt. Atque inter hanc vitam perpolitam humanita
et illam immanem nihil tam interest, quam ius atque vis
horum utro uti nolimus, altero est utendum. Vim ve
lumus exstingui; ius valeat necesse est, id est, iudici
quibus omne ius continetur. Iudicia displicent, aut nu
la sunt; vis dominetur necesse est. Haec vident omne
Milo et vidit et fecit, ut ius experiretur, vim depellere
altero uti voluit, ut virtus audaciam vinceret, altero us
necessario est, ne virtus ab audacia vinceretur. Eade
que ratio fuit P. Sextii, si minus in accusando (neq
enim per omnes fuit idem fieri necesse) at certe in ne
cessitate defendendae salutis suae praesidioque contra vi
et manum comparando.

XLIII O dii immortales! quemnam ostenditis exitum nobis
93 quam spem reipublicae datis? quotusquisque invenietu
tanta virtute vir, qui optimam quamque causam reip

---

d. III, 34. additum est esse, non *ad* cum nudo subst. iunctum.

domicilia, quas urbes dicimus. Huius constructionis exemplorum pleni sunt libri grammatici; sed ratio ab aliis alia redditur. Mihi Cicero et optimus quisque Latinorum tunc *qui* ad genus nominis sequentis referre videntur, quum hoc vocabulum vel rei proprium est, ut h. l. *civitates, urbes*, vel id, quod praecipue notari et adverti volunt.

nihil tam interest quam ius atque vis i. e. vita humana et immanis nulla re tantum inter se differunt, quam iure atque vi. Sic Senec. nat. quaest. 1 praef. *Quid vobis et nobis interest, nisi exigui mensura corpusculi?* Ductum ex eo, quod *interesse* proprie significat interiectum esse, quod ipsum discrimen fa quod facit: hinc inter hunc illum interest iustitia ac sup bia, proprie interiecta est et d crimen facit.

§. 92. *utro* pro utrocunqu vel si alterutro, ut de divin. 56, 116. *Utrum igitur eorum a cidisset, verum oraculum fuisset.*

Vim volumus exstingui pro vim vol. exst. Vid. ad or. pro Rosc. §. 55. et cf. Beier. ad C off. III, 19. p. 525. Si vero curatius loqui volumus, omissa est *si* coni. sed res s pliciter ponitur, tanquam qu fieri vel cogitari possit. Co Gramm. gr. p. 1292. d.

ut ius experiretur, accusan Clodio; quo referendum eti est quod sequitur *ne virtus ab a dacia vinc.*

Digitized by Google

...ae amplectatur, qui bonis viris deserviat, qui solidam ...dem veramque quaerat, quum sciat, duo illa reipublicae ...ene fata, Gabinium et Pisonem, alterum haurire quo...die ex pacatissimis atque opulentissimis Syriae gazis in...umerabile pondus auri, bellum inferre quiescentibus, ut ...rum veteres illibatasque divitias in profundissimum li...binum suarum gurgitem profundat, villam aedificare ...alis omnium tantam, tugurium ut iam videatur esse ...illa, quam ipse tribunus plebis pictam olim in con...ibus explicabat, quo fortissimum ac summum civem ...invidiam homo castus ac non cupidus vocaret; alterum 94
...racibus ac Dardanis primum pacem maxima pecunia ...ndidisse, deinde, ut illi pecuniam conficere possent, vexan...m iis Macedoniam et spoliandam tradidisse, eundemque ...ona creditorum, civium Romanorum, cum debitoribus

---

c. XLIII. §. 93. *alterum haurire.* Dio Cass. XXXIX, 56. ὁ Γαουΐνιος πολλὰ μὲν καὶ τὴν Συρίαν ἐκάκωσεν, ὥστε καὶ τῶν ληστικῶν, ἃ καὶ τότε ἤκμαζε, πολὺ πλείω σφισι ...ηνέγκασθαι. ibid. παρεσκευάζετο δὲ ἐπὶ τοὺς Πάρθους καὶ τὸν πλοῦτον αὐτῶν στρατεύσειν. Ibid. ...πλέον ἢ μυρίας ἐκ τῆς ἀρχῆς μυριάδας ἤρπασε (i. e. decies millenos mille thaleros.)

tribunus pl. anno u. c. 687. C. Calpurnio Pisone, M'. Acilio Glabrione coss. *Fortissimus ac ...mus civis,* qui paulo post commemoratur, videtur esse L. Lucullus, quod suspicatur P. Manutius.

castus. vid. ad or. pro l. Ma...l. 2.

§. 94. *vexandam his Maced.* ... prov. consul. 2, 4. *Macedo...—sic a barbaris, quibus est ...pter avaritiam pax erepta, ve...r, ut — via illa nostra, quae ...Macedoniam est usque ad Hellespontum militaris, non solum excursionibus barbarorum sit infesta, sed etiam castris Thraciis distincta ac notata. Ita gentes eae, quae, ut pace uterentur, vim argenti dederant praeclaro nostro imperatori, ut exhaustas domos replere possent, pro emta pace bellum nobis prope iustum intulerunt.* Hinc *Macedonia condonata barbaris* in Pis. 40, 96. Cf. ad c. 33 §. 71.

bona creditorum, civ. Rom. de prov. consul. 4, 7. *Emisti a foedissimo trib. pl. — grandi pecunia, ut tibi de pecuniis creditis in liberos populos contra SC et contra legem generi tui* (C. Caesaris ab eo consule latam, qua cautum erat, ne magistratus ius in civitatibus liberis dicerent.) *dicere liceret. Id emtum ita vendidisti, ut aut ius non diceres, aut bonis cives Romanos everteres.* in Pis. 40, 96. *cives Romani, qui in iis locis negotiantur, te unum solum suum depeculatorem, vexato-*

Graecis divisisse, cogere pecunias maximas a Dyrrh
nis, spoliare Thessalos, certam Achaeis in annos fi
pecuniam imperavisse, neque tamen ullo in publi
religioso loco signum aut tabulam aut ornamentum
quisse. Hos sic illudere, quibus omne supplicium
omnis iure optimo poena debetur! reos esse hos
quos videtis! Omitto iam Numerium, Serranum, A
quisquilias seditionis Clodianae; sed tamen hi q
etiam nunc volitant, ut videtis, nec, dum vos de
aliquid timebitis, illi umquam de se pertimescent.
XLIV quid ego de aedile ipso loquar, qui etiam diem d
95 accusavit de vi Milonem? neque hic tamen ulla un
iniuria adducetur, ut eum tali virtute tantaque fi
animi se in rempublicam fuisse poeniteat. Sed, q
vident, adolescentes, quonam suas mentes conferent
qui monumenta publica, qui aedes sacras, qui dom
micorum suorum oppugnavit, excidit, incendit, qu

---

rem, praedonem, hostem veniisse senserunt. Ibid. 35, 86. Apolloniatas CC talenta Pisoni Romae dedisse, ne pecunias creditas solverent. Hoc est *bona creditorum cum debitoribus Graecis dividere.* De flagitiis provincialibus Pisonis vide etiam in Pis. c. 34—39.

illudere quasi irridere malis artibus circumventos, ut ipsi iudiciorum poenam effugiant. Sed aptius videtur, quod coni. Garaton. ad Mil. 12 *eludere*, i. e. insolenter se gerere, vel, ut ipse explicat, bacchari quodammodo, et quasi per ludum ac iocum, nemine resistente, audacissime omnia permiscere, subvertere, ut Verr. III, 4 *istum rebus omnibus ereptis impune eludentem circumfluere.*

quisquilias homines nullius pretii ad Att. I, 16 (epp. 9, 18) vocat etiam Talnam et Plautum et Spongiam; ut *nugas* Gr comites Mil. 21, 55. Cl. §. 24; *quisqu. sed. Clod.* ticipes sed. Cl. sed ne in e dem ponderis aliquid hab

aliquid timebitis, ideoqu gnebitis, nec fortiter eoru natus reprimetis.

c. XLIV, §. 95. *de aedile* Clodio.

accusavit de vi Mil. Vid Cass. XXXIX, 18.

monumenta publica. O intelligi porticum Catu Cimbricis manubiis exstr quam Clodius, quia cum ronis domo coniuncta erat tit. *Manut.*

aedes sacras, aedem Ny rum. vid. ad c. 39, 84.

inimicorum suorum, M. et Quinti fratris. Milo Attic. IV, 3. (ep. XXXIV)

Digitized by Google

patus semper ficariis, saeptus armatis, munitus indicibus fuit, quorum hodie copia redundat, qui et peregrinam manum facinorosorum concitavit, et servos ad caedem idoneos emit, et in tribunatu carcerem totum in forum effudit, volitat aedilis, accusat eum, qui aliqua ex parte eius furorem exsultantem repressit; hic, qui se est tutatus sic, ut in privata re deos penates suos, in republica iura tribunatus auspiciaque defenderet, accusare eum moderate, a quo ipse nefarie accusatur, per senatus auctoritatem non est situs.

Nimirum hoc illud est, quod de me potissimum tu 96
in accusatione quaesisti, quae esset nostra natio optimatium: sic enim dixisti. Rem quaeris et praeclaram iuventuti ad discendum, nec mihi difficilem ad perdocendum; de qua pauca, iudices, dicam, et, ut arbitror, nec ab utilitate eorum, qui audient, nec ab officio nostro, nec ab ipsa causa

---

munitus indicibus, pro Muren. §. 49 *vallatus indicibus*, ubi vide quae adscripsimus. Indices autem non minus periculi afferunt, quam ficarii et armati, quamquam illi non statim, ut hi, consilium suum assequuntur.

peregrinam manum, fortasse ex Etruria conductam. Milon. c. IX. *Manus.*

carcerem. Vid. §. 78.

exsultantem repressit. Exsultare in omnibus dici, in quibus licentius nos gerimus, ex hoc loco et multis aliis docet Mencken. Observ. l. lat. p. 391.

per senatus auctoritatem, quia, quae consul, praetor, tribunus ad. edixerant §. 89. ea antea in senatu, sententiis dictis, comprobata fuerant, ut explicat Manutius, qui laudat epist. Cicer. fam. I, 9 (epp. 41, 39).

§. 96. *Nimirum hoc illud est.* Videtur iam antea Cicero senatum vituperasse, quod accusari Clodium a Milone non fivisset; quam reprehensionem paulo ante etiam non obscure significavit. Quae reprehensio quum non satis convenire videretur ei, qui se optimatem haberi vellet, i. e. senatus partibus faventem, accusator Tullus irridens ab eo quaesiviisse videtur, quosnam optimates diceret.

natio. vid. ad or. pro Mur. §. 69.

et praeclaram. Et cum Muellero recepi e codd. Oxon. quatuor. *Et — neque* saepe apud Cicer. sibi respondent: vid. Goerenz. ad Cic. de legg. p. 15 sq Beier. ad offic. III, 4, 20. p. 215. sicut *neque — et:* vid. ad Sull. V, 17. *Et* cur omiserint librarii, causa in aperto est, cur addiderint, nulla excogitari potest.

Digitized by Google

P. Sextii abhorrebit oratio mea. Duo genera fe
XLV in hac civitate fuerunt eorum, qui versari in repu
atque in ea se excellentius gerere studuerunt, quibu
generibus alteri se populares, alteri optimates et h
et esse voluerunt. Qui ea, quae faciebant quaeque
bant, multitudini iucunda esse volebant, populares,
autem ita se gerebant, ut sua consilia optimo c
97 probarent, optimates habebantur. Qui ergo
de numero, si quaeris, innumerabiles: — neque
aliter stare possemus — sunt principes consilii p
sunt, qui eorum sectam sequuntur, sunt maxi
ordinum homines, quibus patet curia, sunt muni

---

c. XLV. §. 96. *Duo genera fuerunt eorum, qui — studuerunt.* Recitus *studerent*, inquit Ern. In quo hanc locutionem confudisse videtur cum altera consimili, *Fuerunt, qui studerent.* Post *is qui* usus legitimus est indicativi, nisi ubi res in cogitatione vel sermone aliorum posita indicatur, vel in *qui* vis particul. *quum* vel *quamvis* (vid. ad Rosc. §. 4. 23.) latet. Sin illa *duo genera eorum* omisisset Cicero, haud dubie dixisset *Semper in hac civitate fuerunt qui studerent*, non quo coniunctione rem incertam esse indicaret, quae mira est Heusingeri explicatio ad Offic. p. 204. 9. cui explicationi plurimi Ciceronis aliorumque loci refragantur, sed quia haec constans consuetudo est optimorum scriptorum, ut, ubi sententiae aliam adiiciunt, quae ad priorem explendam necessaria est, coniunctivum post *qui* ponant, quia sic optime declaratur, alterum ab altero ne *cogitatione* quidem divelli posse. Sic ubi in sententia a *qui* incipiente sensus adiectivi inest, plerumque praecedente adiectivo, q iunctivum asciscit, ut de I, 1. in *Magnifica quidem salutaris, quaque proxime rum vim natura mortalis ascendere.* Multum etiam est, utrum dicas, *Tum poetae exstiterunt, qui eamdem artem tractandam tabant*, quo indicatur de versa commemorari, p exstitisse poetas, et hos exc an *qui — excitarent, quod* fieri, non in eo summam tentiae positam esse ut p exstitisse dicantur, sed cer neris poetas, qui excit Idem fieri solere post mul ci sunt, duo sunt etc. mo Rosc. §. 35. Sed de h commodior locus erit disputandi. De *popul* egregium locum Livii Demost. Olynth. III p quos locos adscripsit A *consilii publici*, vid. 151.

quibus patet curia, eti sunt senatores. Nam, ut lius N. A. III, 18. *nondu*

Digitized by Google

rustibique Romani, sunt negotii gerentes, sunt etiam libertini optimates. Numerus, ut dixi, huius generis late et varie diffusus est, sed genus universum, ut tollatur error, brevi circumscribi et definiri potest: omnes optimates sunt, qui neque nocentes sunt, nec natura improbi, nec furiosi, nec malis domesticis impediti. Esto igitur, ut hi sint, quam tu nationem appellasti, qui et integri sunt et sani et bene de rebus domesticis constituti. Horum qui voluntati, commodis, opinioni in gubernanda republica serviunt, defensores optimatium ipsique optimates, gravissimi et clarissimi cives numerantur et principes civitatis. Quid est igitur propositum his reipublicae gu- 98
bernatoribus, quod intueri et quo cursum suum dirigere debeant? id quod est praestantissimum maximeque optabile omnibus sanis et bonis et beatis, cum dignitate otium. Hoc qui volunt, omnes optimates; qui efficiunt, summi viri et conservatores civitatis putantur: neque enim rerum gerendarum dignitate homines efferri ita convenit,

---

soribus in senatum lecti Senatores quidem non erant, sed quia honoribus populi usi quidem erant, in senatum veniebant et sententiae ius habebant: nam et curulibus magistratibus functi, qui nondum a Censoribus in senatores lecti erant, senatores non erant. Cf. Valer. Maxim. II, 2, 1.

negotii gerentes. Sic ex optimis Codd. auctore Garaton. edidit Orell. ut idem dedit Vatin. 5. pro *negotia gerentes.* Sic pro Quint. 19, 62. *eques Romanus sui negotii bene gerens.* Nec in singulari haerendum esse monet Garat., quo Ciceronem tam saepe uti dixit, ut solenne apud eum sit *negotium gerere.* Verr. II, 3. V, 60. de prov. cons. 5. Lach. 29. Cael. II, 19. Quid interesset inter *negotia ger.* et *negotii geri* optime docuit Zamphius Ornam. lat. §. 438. Uno, verbo sunt *negotiatores.*

Circumscribi et definiri. de nat. d. II, 59. 147. *singulas res definimus circumscriptaque complectimur.* Proprie *circumscribere rem* est eius terminos seu fines constituere, ex quo, quid ad eam pertineat, quid non, intelligitur. Hoc vero ipsum est *definire*, fines rei i. notionis designare. Graece *ὁρίζειν* ab *ὅρος* finis, terminus. Minus recte Ern. in clav. h. l. *circumscribere* explicat complecti paucis.

qui et integri sunt. *Integri* opponuntur *nocentibus* et *naturā improbis*, sicut §. 98. *boni, sani furiosis; bene de rebus domesticis constituti sui beati his, qui malis domesticis impediti sunt.*

§. 98. *cum dignitate otium.* Cf. de orat. I, 1. in. epp. famil. I, 9 (42, 6).

Digitized by Google

ut otio non prospiciant, neque ullum amplexari otium,
XLVI quod abhorreat a dignitate. Huius autem otiosae dignitatis haec fundamenta sunt, haec membra, quae tuenda principibus et vel capitis periculo defendenda sunt, religiones, auspicia, potestates magistratuum, senatus auctoritas, leges, mos maiorum, iudicia, iurisdictio, fides, provinciae, socii,
99 imperii laus, res militaris, aerarium. Harum rerum tot atque tantarum esse defensorem et patronum magni animi est, magni ingenii magnaeque constantiae. Etenim in tanto civium numero magna multitudo est eorum, qui aut propter metum poenae, peccatorum suorum conscii, novos motus conversionesque reipublicae quaerant, aut qui propter insitum quendam animi furorem discordiis civium ac seditione pascantur, aut qui propter implicationem rei familiaris communi incendio malint, quam suo, deflagrare. Qui quum auctores sunt et duces suorum studiorum vitiorumque nacti, in republica fluctus excitantur; ut vigilandum sit iis, qui sibi gubernacula patriae depopposcerunt, enitendumque omni scientia ac diligentia, ut, conservatis his, quae ego paullo ante fundamenta ac membra esse dixi, tenere cursum possint et capere otii

---

c. XLVI, 99. *qui — quaerant* sunt *nocentes et* natura improbi §. 97. *qui pascantur* furiosi, *qui — deflagrare* malis domesticis impediti. Coniunctivus autem positus est, quia *magna multitudo eorum est, qui quaerant* idem valet, quod multi sunt, qui quaerant, de quo vid. ad Rosc. XIII §. 36. At in illis coniunctivus significat id, quod in cogitatione tantum positum est: Fin. V, 11, 31. *nec vero dico eorum metum mortis, qui, quia — arbitrentur, aut — extimescant, aut si metuant, mortem fugiant* i. e. quos mortem fugere ponimus. Rabir. Post. 11, 29. *nisi forte eos etiam, qui in hostes aut in latrones inciderint* etc. Nonnumquam coni. causam indicat, ut pro Lig. 8, 25. *quum eum accusatis, a quo quaeramini* etc. Vid. ad Rosc. §. 4.

pascantur, tamquam victum sibi inde quaerentes. Cf. pro Mil. 2. in. de offic. II, 11, 40. *qui scelere et maleficio pascuntur.*

communi incendio. Cf. Catil. IV, 7, 14. Ruhnk. ad Vellei. II, 91, 4.

omni scientia. Hinc supra *magni ingenii* esse dixit harum rerum defensionem esse. *Diligentia* autem ad *constantiam* refertur.

tenere cursum possint. Quod habet Herodot. I, 24. καὶ τοὺς μὲν ἀποπλέειν ἐς Κόρινθον, ita expressit Gellius XVI, 19 *navitae cursum, quem facere coeperant, tenuerunt.* Vide quoque infra

Digitized by Google

illum portum et dignitatis. Hanc ego viam, iudices, si 100
aut asperam atque arduam aut plenam esse periculorum
aut insidiarum negem, mentiar; praesertim quum id non
modo intellexerim semper, sed etiam praeter ceteros sen-
serim. Maioribus praesidiis et copiis oppugnatur respu- XLVII
blica, quam defenditur, propterea quod audaces homines
et perditi nutu impelluntur, et ipsi etiam sponte sua
contra rempublicam incitantur, boni nescio quomodo tar-
diores sunt et, principiis rerum neglectis, ad extremum
ipsa denique necessitate excitantur, ita ut nonnumquam
cunctatione ac tarditate, dum otium volunt etiam sine
dignitate retinere, ipsi utrumque amittant. Propugnatores 101
autem reipublicae qui esse voluerunt, si leviores sunt,
desciscunt, si timidiores, desunt; permanent illi soli atque
omnia reipublicae causa perferunt, qui sunt tales, qualis
pater tuus, M. Scaure, fuit, qui a Graccho usque ad Q.
Varium seditiosis omnibus restitit, quem nulla umquam
vis, nullae minae, nulla invidia labefecit; aut qualis Q.
Metellus, patruus matris tuae, qui quum florentem ho-

---

ad c. 47. Item III de N. D. 34. *navigabat Syracusas; isque, quum secundissimo vento cursum teneret* etc. *Garaton.*

c. XLVII. §. 100. *sponte sua.* Alias est *sua sponte*, qui ordo mutatus videtur h. l. quod *ipsi etiam* praecessit, quo vis, quae inest in *sua*, praecipitur.

boni nescio quomodo. Apte Abram. comparat locum Plinii epist. IV, 7. *Minor vis bonis, quam malis, inest, ac sicut ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει* (Thuc. II, 40) *ita recta ingenia debilitat verecundia, perversa confirmat audacia.* Formula *nescio quomodo* utitur Cicero, quum causam eius, quod dixit, indagare inutile esse putat.

§. 101. *desunt*, non adsunt, non defendunt rem. Similiter Phil. II, 29, in. *bello propter timiditatem defuisti:* cui loco Garaton. alios addit: de leg. III, 6. ad Att. 14, 13.

pater tuus. M. Scaurum eo anno praetorem fuisse, proximo rectorem Sardiniae, tertio repetundarum reum, subductis rationibus ad h. l. ostendit Manut. Eius pater est is, qui commemoratur pro Mur. 7, 16.

Q. Varium Sucronensem, qui trib. pl. a. u. c. 662 legem de maiestate tulit, qua postea ipse damnatus est, ut narrat Cic. Brut. 89, 305. *homo importunissimus* de nat. d. III, 33, 81. Garaton. laudat Wesseling. Observ. I, 11.

Q. Metellus Numidicus, *patruus matris tuae*, Caeciliae Metellae, filiae L. Caecil. Metelli,

Digitized by Google

minem in popolari ratione L. Saturninum censor notasset, quumque insitivum Gracchum contra vim multitudinis incitatae censu prohibuisset, quumque in eam legem quam non iure rogatam iudicarat, iurare unus noluisset, de civitate maluit, quam de sententia, demoveri; an ut vetera exempla, quorum est copia digna huius imperi gloria, relinquam, neve eorum aliquem, qui vivunt, nominem, qualis nuper Q. Catulus fuit, quem neque populi tempestas, neque hominis aura potuit umquam
XLVIII suo cursu vitae aut spe aut metu demovere. Haec im
102 mini, pro deos immortales! qui dignitatem, qui laud
qui gloriam quaerunt; haec ampla sunt, haec divina, h

Dalmatici pontificis maximi, quae post mortem M. Scauri senioris Sullae dictatori nupsit, e quo Faustum peperit, et Faustam, Milonis uxorem. Q. Metellus Numid. autem frater fuit Dalmatici. Vid. Garat. ad Verr. act. II. l. I c. 59.

insitivum Gracchum, C. Quinctium Gracchum, qui se Tib. Gracchi filium simulabat esse, quo mendacio plebem usque eo decepit atque induxit, ut tribunus pl. designatus fit, quum tamen e Firmo Piceno obscurissima stirpe atque adeo servili sanguine genitus esset. Hinc *ille e compedibus et ergastula Gracchus* pro C. Rabirio 7. *Manut.* De voce *insitivus* s. *insiticius* vid. interpretes ad Phaedr. III, 3, 10. Gesner ad Plin. epist. IV, 3, 5.

in eam legem. vid. c. XVI. *non iure.* Nos diceremus *verfassungswidrig.*

Demoveri et mox *demovere* recte Orell. pro *dimoveri.* (mutavit igitur sententiam propositam ad or. pro Planc. p. 47 ed. Lipsi.) Nam, ut ait Forcellini lex., quoties deorsum movetur ratio aliqua significatur, post quoties vero in [aliam vel] diversas partes, per *di* scribendum est, laudans Burm. ad Quint. VII, 3. Cf. Heinsi. ad Ovid. I, 5, 14. Graev. ad or. pro 1. Vulgatam tamen scripturam defendit Garaton. ad divin. Caecil. c. 2. Verr. I, 17. et b. l.

Q. Catulus, consul cum Lepido a. u. 675. is qui Cicero nem patrem patriae appella et legi Manliae refitit.

de suo cursu vitae. Sic Co Franc. Oxon. edd. vett. eam lectionem defendit Gara Nam alii om. *vitae*. *de suo c vitae*, inquit, quem nempe se delegerat, instituerat, q in omni vita tenebat, aspe atque difficilem, sed gloric sibi utilemque reip. *Cursum vendi* appellat Cicero de I, 32 ubi de illo deligendo scribit, et ibid. 33. *spatium etia liberandi habuerunt, quem p mum vitae cursum sequi v*

Digitized by Google

immortalia; haec iam celebrantur, monumentis aeternis mandantur, posteritati propagantur. „Est labor;“ non nego; „pericula magna;“ fateor. „*Multae in fidiae sunt bonis:*“ verissime dictum est. „*Sed, te id, quod multi invideant multique expetant, insciția sit,* inquit, *postulare, si tu laborem summa cum cura efferas Nullum.*“ Idem alio loco dixit, quod excipesent improbi cives, *Oderint, dum*

Similes loci sunt ad Div. I, 9 (epp. XLI, 45.) *hic meae vitae cursus offendit eos fortasse, qui splendorem et speciem huius vitae intuentur.* XIII, 29. (epp. CI, 11) *pro studiis et omni cursu nostro totius vitae simillimo.* — Recte moreque Tulliano *sensus cursus* dicitur absolute, ut pro Planc. 21, 52 *ad cursum istum tuendum, quem a prima aetate suscepisti.* ad Div. I, 9 (XLI, 61) *stultum est eum tenere cum periculo cursum, quem ceperis, potius quam, eo commutato, quo velis, tandem pervenire.* quibus paria invenies pro Planc. 39. *Garaton.*

c. XLVIII. §. 102. *Multae insidiae.* Plenus versus est pro Planc. c. 24. *quae ille a Iove ortus suis praecipit filiis:*

Vigilandum est semper; multae insidiae sunt bonis.

Nosti cetera; nonne? quae scripsit gravis ille et ingeniosus poeta, non ut illos regios pueros, qui iam nusquam erant, sed ut nos et nostros liberos ad laborem et ad laudem excitaret. Ex illis poetae verbis Garaton. censet conformatum locum Ver. V, 71. *Si tantulum oculos deiecerimus, praesto esse insidias: si ullum locum aperuerimus suspicioni aut crimini, accipiendum esse statim vulnus; esse nobis semper vigilandum, semper laborandum videmus.* Ultimum versum *Oderint dum metuant* diserte ex Atreo, quae fuit Accii fabula, petitum dicit Cicero de offic. I, 28. Cf. Senec. de ira I, 16. Hinc priores etiam ad eamdem fabulam vel eumdem poetam certe retulerunt Lambin. alii. Manutius ad or. pro Planc. 24. Atreum ab Accio induci haec Agamemnoni et Menelao (*regiis pueris* pro Planc. l. c.) praecipientem suspicatur. Nec tamen video, cur non e diversis fabulis haec sumta esse existimemus. Versus sic descripsit Bothe in Poet. Lat. scenicorum fr. V, 1. p. 284. partim post Scriverium p. 172. *Sed id, quod multi invideant multique expetant, insciția est. Te postulare, si laborem nulla cum cura efferas Nullum.*

laborem efferas nullum, pro simplici feras. Sic Lucret. I, 142. *quemvis efferre laborem.*

exciperent, auxiperent, memoria tenerent, atque etiam imitatione usque comprobarent, ut recte Manutius. Sic pro Planc. 23, 57. *nihil citius excipitur.* Excepit autem nequissimus et improbissimus imperator Caligula

Digitized by Google

105 *metuant.* Praeclara enim illa praecepta dederat iuventuti ſed tamen haec via, haec ratio reipublicae capeſſenda olim erat magis pertimeſcenda, quum multis in rebu multitudinis ſtudium ac populi commodum ab utilita reipublicae diſcrepabat. Tabellaria lex ab L. Caſſio f rebatur; populus libertatem agi putabat ſuam; diſſenti bant principes, et in ſalute optimatium temeritatem mu titudinis et tabellae licentiam pertimeſcebant. Agraria Ti. Gracchus legem ferebat; grata erat populo, fortuna conſtitui tenuiorum videbantur; nitebantur contra opti mates, quod ea diſcordiam excitari videbant, et, quum

---

apud Sueton. Calig. c. 30. Male pro verbo venatorio accepit Müller. — *quod excciperent*, quaſi hoc eo conſilio ille dixerit, ut excip. ad quod excipiendum per ſe promti erant.

§. 105. *ac populi commodum* e Lambini coniectura Schütz. Orell. pro *ad pop. comm.* Notandum autem populum h. l. opponi principibus et ſenatui, ut infra § 104. quum alibi et nobiles et plebem complectatur.

Tabellaria lex pro Quum tabell. lex ferebatur, populus putabat, et ſic in ſqq. eadem ratione, qua pro *ſi* et eo quod e propoſita conditione ſequitur, duae enuntiationes iuxta ſe ponuntur, tanquam ſi altera ad alteram non referatur. vid. ad Roſc. §. 55. Cic. de leg. III, 15, 34. *Quis autem non ſentit, auctoritatem omnem optimatium tabellariam legem abſtuliſſe? quam populus liber nunquam deſideravit, idem oppreſſus dominatu ac potentia principum flagitavit.* ubi Turneb. citat or. de l. agr. III, 2. pro Planc. 6. *Tabellaria* autem iſta Caſſii, lata a. u. 616. ſanc tum erat, ut tabellis etiam i iudicio populi ſententiae ferren tur praeterquam in iudicio per duellionis. vid. Cic. l. c. c. 16. Erneſt. clav. in ind. legum v. *Tabellariae.*

populus libertatem agi putabat ſuam, niſi illa lex perferretur. Hinc Cic. agr. I, 2. tabellam *vindicem tacitae libertatis* vocat. ci. de leg. III, 17, 39. et pro Planc. 6, 16. *populo grata eſt tabella, quae frontes aperit hominum, mentes tegit, datque eam libertatem, ut, quod velint, faciant, promittant autem, quod rogentur.* At Cicero cum optimatibus ſentiebat, de leg. III, 15, 34. *Quis non ſentit, auctoritatem omnem optimatium tabellariam legem abſtuliſſe? — — — Quamobrem — non latebra danda fuit populo, in qua, bonis ignorantibus, quid quisque ſentiret, tabella vitioſum occultaret ſuffragium.*

Agrariam, ne quis agri plu quam quingenta iugera poſſide ret. Vid. Erneſt. clav. Cic. ind leg. v. *Sempronius.*

Digitized by Google

locupletes possessionibus diuturnis moverentur, spoliari rempublicam propugnatoribus arbitrabantur. Frumentariam legem C. Gracchus ferebat; iucunda res plebi Romanae: victus enim suppeditabatur large sine labore; repugnabant boni, quod et ab industria plebem ad desidiam avocari putabant, et aerarium exhauriri videbatur. Multa etiam nostra memoria, quae consulto praetereo, XLIX
fuerunt in ea contentione, ut popularis cupiditas a consilio principum dissideret. Nunc iam nihil est, quod po- 104
pulus a delectis principibusque dissentiat; nec flagitat rem ullam, neque novarum rerum est cupidus, et otio suo et dignitate optimi cuiusque et universae reipublicae gloria delectatur. Itaque homines seditiosi ac turbulenti, quia nulla iam largitione populum Romanum concitare possunt, quod plebs perfuncta gravissimis seditionibus ac discordiis otium malle videatur, conductas habent conciones, neque id agunt, ut ea dicant aut ferant, quae illi velint audire, qui in concione sunt, sed pretio ac mercede perficiunt, ut, quidquid dicant, id illi velle audire videantur. *Num* vos existimatis, Gracchos aut Saturninum aut quem- 105
quam illorum veterum, qui populares habebantur, ullum umquam in concione habuisse conductum? nemo habuit: ipsa enim largitio et spes commodi propositi sine mercede ulla multitudinem concitabat. Itaque temporibus illis, qui populares erant, offendebant illi quidem apud graves et honestos homines, sed populi iudiciis atque

---

Frumentariam, qua sancitum est, ut inopi plebi singuli modii venderentur a senatu triente cum semisse ($\frac{5}{6}$ assis) idque frumentum plebi dividendum ex aerario emeretur. Vid. Erneſt. ind. leg. v. *Frumentariae.*

c. XLIX. §. 103. *nostra memoria.* Marii et Sullae temporibus. *Multa fuerunt in ea contentione* i. e. de multis eodem vel simili modo contendebatur.

§. 104. *a delectis* in summum ordinem, a senatu, qui de universa civitate pro cuiusque virtute ac meritis a Censoribus legi solitus erat. *Manut. Delecti viri* et *principes civitatis* iunguntur etiam Vatin. 9 extr.

quod plebs — malle videatur ex illorum hominum opinione dictum est, qui ipsi sic locuti essent: non possumus concitare, quia, plebs — malle videtur; qui usus facile ad eam consuetudinem deflecti potuit, quam explicarunt Zumptius Gramm. lat. §. 551. Ramshorn p. 624. 6. Beier. ad Cicer. orat. fr. p. 130.

§. 105. *populi iudiciis*, quae magistratibus mandandis decla-

Digitized by Google

omni significatione florebant. His in theatro plaude... hi suffragiis, quod contenderant, consequebantur; h... homines nomen, orationem, vultum, incessum am... Qui autem adversabantur ei generi, graves et magn... mines habebantur; sed valebant in senatu multum, ... bonos viros plurimum, multitudini iucundi non e... suffragiis offendebatur saepe eorum voluntas, pl... vero etiam si quis eorum aliquando acceperat, ne... peccasset, pertimescebat. Attamen, si qua res erat ... idem ille populus horum auctoritate maxime co... vehatur.

L Nunc, nisi me fallit, in eo statu civitas est, ...

106 operas conductorum removeris, omnes idem de rep... sensuri esse videantur. Etenim tribus locis sign... maxime populi Romani iudicium ac voluntas ... concione, comitiis, ludorum gladiatorumque co... Quae concio fuit per hos annos, quae quidem ess... conducta, sed vera, in qua populi Romani co... perspici non posset? Habitae sunt multae de me ...

---

rabant. vid. ad Rosc. §. 108. Manil. §. 43. *significatione*, ut plausu, ut mox ipse rem explicat.

sed valebant. Particula *sed* Doering Chrest. Cicer. p. 135. orationis nexum turbare videbatur. At dictum est pro: sed, quum valerent in senatu multum — — multitudini iucundi non erant. Vid. supra ad §. 44 infra ad c. LXVI §. 138. *patiantur viros fortes.*

apud bonos viros. Significat etiam in populo fuisse, qui recte de rep. sentirent. *Manut.*

peccasset, dixisset quod a causa principum et senatus ideoque a sua sententia abhorreret. Abram. laudat Plutarch. Phocion. c. 8. ἐπεὶ δὲ λέγων ποτὲ γνώμην πρὸς τὸν δῆμον εὐδοκίμει καὶ πάντως

ὁμαλῶς ἑώρα τὸν λόγον ... μένους, ἐπιστραφεὶς πρὸς ... λους εἶπεν· Οὐ δή πού ... λέγων ἐμαυτὸν λέληθα; ... L. in Antisth. VI, §. 5. e...

c. L. §. 106. *nisi me* ... opinio s. res i. e. nisi fal... pro Coel. 19, 45. *nisi m*... *benevolentiam forte fall*... pro dom. 43, 113. ad ... 12. offic. II, 7, 25. ub... qui ad h. l. alibi sic nu... tum non reperiri dici... alibi quoque Cicerone... cere simpliciter. Cf. R... Terent. Phorm. I, 3, ...

operas conductorum, ... supra c. XVII in. dix... *conductas*) sunt operae ... nes operam suam ali... modantes e conductis co... dictum ut *copiae pedit*... pro copiae pedestres.

Digitized by Google

tore sceleratissimo, ad quas nemo adibat incorruptus, no integer; nemo illum foedum vultum aspicere, nemo rialem vocem boni audire poterat. Erant, erant illae ciones perditorum hominum necessario turbulentae. buit de eodem me P. Lentulus consul concionem. 107
ncursus est populi Romani factus; omnes ordines, tota illa concione Italia constitit. Egit causam summa cum avitate copiaque dicendi, tanto silentio, tanta approbaone omnium, nihil ut unquam videretur tam populare l populi Romani aures accidisse. Productus est ab eo . Pompeius, qui se non solum auctorem meae salutis, l etiam supplicem populo Romano exhibuit. Huius atio et pergravis et grata concioni fuit. Sic contendo, nquam neque sententiam eius auctoritate, neque elo- entiam iucunditate fuisse maiore. Quo silentio sunt au- 108
ti de me ceteri principes civitatis? quos idcirco non ppello hoc loco, ne mea oratio, si minus de aliquo dicero, ingrata, si satis de omnibus, infinita esse videatur. edo nunc eiusdem illius inimici mei de me eodem ad rum populum in campo Martio concionem. Quis non odo approbavit, sed non indignissimum facinus putavit, lum non dicam loqui, sed vivere ac spirare? quis fuit, i non eius voce maculari rempublicam, seque, si eum idiret, scelere adstringi arbitraretur? Venio ad comitia, LI
ve magistratuum placet, sive legum. Leges videmus 109
aepe ferri multas. Omitto eas, quae feruntur ita, vix t quini, et hi ex alia tribu, qui suffragium ferant, re- eriantur. De me, quem tyrannum atque ereptorem ibertatis esse dicebat, in illa ruina reipublicae dicit se gem tuliſſe. Quis est, qui se, quum contra me ferebar, iniisse suffragium confiteatur? quum autem de me

---

§. 107. *Productus est* vid. ad XIV. §. 33.

§. 108. *Quis non modo*, i. e. is, ne dicam, appr. ut recte pit Manut. Vid. Beier ad ic. orat. pro Tull. p. 47. Cf. ad Quir. p. red. c. 2. ibique numann.

c. LI. §. 109 *quini* in singulis ubus. Verbis *et hi ex alia* Manutio notare videbatur populi confusionem. Sed lectio incerta, quae dubium est, e codice MS an e coniectura recepta sit a Naugerio. Optimi codd. habent *ex aliena tribu* i. e. non ex ea, in qua suffragium ferebant. Orell. *ex ima tribu* i. e. „ex unaquaque tribu, et hi infimae sortis homines." Equidem *imam tribum* non memini usquam commemorari.

Digitized by Google

eodem ex senatusconsulto comitiis centuriatis fere
quis est, qui non profiteatur se affuisse et suffragiu
salute mea tulisse? Utra igitur causa popularis
videri? in qua omnes honestates civitatis, omnes a
omnes ordines una consentiunt, an in qua furiae
tatae tamquam ad funus reipublicae convolant?
110 ficubi aderit Gellius, homo et fratre indignus, vir
rissimo atque optimo consule, et ordine equestri,
ille ordinis nomen retinet, ornamenta confecit, i
populare? est enim homo iste populo Romano d
nihil vidi magis. Qui, quum eius adolescentia i
pissimis honoribus summi viri, L. Philippi vitrici
potuisset, usque eo non fuit popularis, ut bona solus
esset; deinde ex impuro adolescente et petulante,
eaquam rem paternam ab idiotarum divitiis ad
sophorum regulam perduxit, Graeculum se atque o
putari voluit, studio litterarum se subito dedidit.

---

omnes honestates civitatis, i. e. quidquid in civitate honestum est, ut explicat Gesner. in thes. vel, ut Forcell. omnes honesti viri, seu qui honoribus functi sunt et adhuc funguntur. At nusquam alibi hoc vocabulum de hominibus usurpatum invenitur. Garat. ad Milon. c. 8. p. 95 ob nihil, nisi ob pluralem, laudat locum. Orellio legendum videbatur *potestates*, quod simili vi legitur §. 56 et 98. *Omnes aet. omnes ord.* idem est quod Catil. IV, 7, 14 *omnes omnium ordinum homines, omnium denique aetatum.* Alibi commemorantur *omnes boni omnium generum atque ordinum*, ut Sull. 10, 29. supra 11 in. Pis. 22, 52. 40, 96.

§. 110. *Gellius*, is quem in Vatin. c. 2. *nutriculam sodalitiorum* nominat. *Manut.* Eius frater fuit L. Gellius, consul anni 681 cum Lentulo, biennio ante censor. Ciceroni civicam dixit, in Pis. 3, 6. *optim fule*, qui optimus consu Sic *consul* vocatur is, q consul fuit pro Sull. 4. 30.

ornamenta, censum equ quadringentorum millium mum s. 12500 thl. In e ta etiam est *dignitas eques splendor.*

L. Marcii *Philippi*, c a. 662 cum Sext. Iulio homine eloquente, vid. 47 in.

ab idiotarum divitiis, docti, non philosophi, rantur, ut explicat Er clav. Faceta est igitur hominis, quasi, subito phus factus, divitias co xit, quas effuderat. haec sic declaravit Mose bello schol. a. 1828 p. 2

Digitized by Google

me Attae iuvabant anagnoſtae; libelli etiam pro vino
epe oppignerabantur; manebat inſaturabile abdomen,
piae deficiebant. Itaque ſemper verſabatur in ſpe re-
m novarum; otio et tranquillitate reipublicae conſene-
bat. Ecquae ſeditio umquam fuit, in qua non ille LII
nceps? ecqui ſeditioſus, cui ille non familiaris?
quae turbulenta concio, cuius ille non concitator?
i bene dixit umquam bono? bene dixit? imo,
em fortem et bonum civem non petulantiſſime eſt
ſectatus? qui, ut credo, non libidinis cauſa, ſed ut
bicola videretur, libertinam duxit uxorem. Is de me LII
ffragium tulit, is affuit, is interfuit epulis et gratula-
nibus parricidarum. In quo tamen eſt me ultus, cum

---

ro homo luxurioſus quum
ivitias conſumpſiſſet, philoſo-
hum agere coepit, idiotarum,
icens, non virorum ſapientium
ne ſunt; quas habebam, divi-
e; ego vero eas perduxi ad
gulam philoſophorum, id eſt,
imminui, ut iam habeam eas,
s philoſophi, Stoici potiſſi-
um, divitias dicunt, qui omnes
e divites contendunt, qui coe-
o et terra frui poſſunt (cf. epp.
m. VII, 16.) His ego iam
ior; quare ad philoſophorum
gulam dives ſum, et ſtudio
erarum, cui me nunc dedere
ſiitui, ditior etiam. In nota
biecta *idiotas* monet non eſſe
mines privatos, ſed *philoſophis*
pientibusque oppoſitos, et ad
m conferri iubet Lipſ. Manud.
ct. ad philoſoph. Stoic. III, 11.
779 — 785. T. IV. ed. Veſal.
Attae inv. anagnoſtae. Quis
erit ille Atta, ignotum eſt, for-
ſe T. Quinctius Atta togata-
m, etiam epigrammatum et
rarum ſcriptor. vid. Fabric.
l. lat. T. III p. 240. De eo
locum cepit etiam P. Victorius
V. L. 22, 17. Ita *Attae anagnoſtae* nominati eſſent pro carminibus Attae, lascivis fortaſſe et ad idiotas delectandos idoneis, quae Gellium non amplius *iuvabant* i. e. delectabant, quum philoſophum ſe eſſe ſimularet, revera quod pecunia ad anagnoſtas emendos et nutriendos neceſſaria non amplius ſuppetebat. Sed vera ſive explicatio ſive ſcriptura latet.

otio et tranqu. Addendum puto *in, in otio.* Nam praepoſitiones repetere ſolet Cicero, ubi res diverſae commemorantur. Sed poteſt etiam nudo ablativo deſignari id, quo factum eſt, ut conſeneſceret.

Conſeneſcebat. Vid. ad Milon. c. VIII.

c. LII. §. 111. *epulis et gratulationibus.* Cf. ſupra XXIV, 54. in Piſon. 10 in. *Quid ego illorum dierum epulas, quid laetitiam et gratulationem tuam, quid cum tuis ſordidiſſimis gregibus intemperantiſſimas perpotationes prae-*

Digitized by Google

illo ore inimicos est meos saviatus. Qui, quasi mea
bona perdiderit, ita ob eam ipsam causam est mih
micus, quia nihil habet. Utrum ego tibi patrim
eripui, Gelli, an tu comedisti? quid? tu meo pe
gurges ac vorago patrimonii, helluabare, ut, si eg
sal rempublicam contra te et gregales tuos defen
in civitate esse me nolles? Te nemo tuorum viden
omnes aditum, sermonem, congressum tuum fugi
sororis filius Postumius, adolescens gravis senili i
notavit, quum in magno numero tutorem liber
112 instituit. Sed elatus odio, et meo et reipublicae n
quorum ille utri sit inimicior, nescio, plura dix
dicendum fuit, in furiosissimum atque egentissimu
neonem. Illuc revertor: contra me quum sit a
capta urbe atque oppressa, Gellium, Firmidium, T
eiusdem modi furias, illis mercenariis gregibus du
auctores fuisse, quum ipse lator nihil ab horum tu
dine, audacia, sordibus abhorreret. At, quum de
tate mea ferebatur, nemo sibi nec valitudinis excusa
nec senectutis satis iustam putavit; nemo fuit, qui
rempublicam mecum simul revocare in suas sede
LIII traretur. Videamus nunc comitia magistratuum.
113 collegium nuper tribunicium, in quo tres minime,

---

dicam? et quae sequuntur. *Gratulatio* autem non est, quam nos dicimus, sed gaudii testificatio, qua quis diis tanquam gratias agit ob felicem rei eventum; unde saepe cum laetitia coniungitur, ut in Pison l. c. Verr. IV, 34, 74. pro Flacc. 39, 98. ad Attic. IV, 10. Phil. X in.

senili iudicio. Abram. comparat Pindar. Ol. 4, 39: *φύονται δὲ καὶ νέοις ἐν ἀνδράσι πολιαὶ θαμὰ καὶ παρὰ τὸν ἁλικίας χρόνον.* Pyth. 4, 501. *κεῖνος γὰρ ἐν παισὶν νέος, ἐν δὲ βουλαῖς πρέσβυς ἐγκύρσαις ἑκατονταετεῖ βιοτᾷ.* (Cf. Pyth. 2, 121.) Aeschyl. S. c. Th. 624. *γέροντα τὸν νοῦν, σάρκα δ' ἡβῶσαν φέρει.* Virg. Aen. 8, 310,

pulcher Iulus Ante annos a
que gerens curamque virile
Ellendt ad Cic. Brut. §.

in magno numero; tu
quos testamento scripset
Ern. Ignominiosum aute
quod monuit Abram, t
to consanguineorum im
nec liberis tutorem insti
pro dom. 19, 32. Phil
Suet. Aug. 66.

§. 112. *illuc*, ad id
dicere institui. Cluent
ut illuc revertar. Cf. Oc
Dion. 4 extr. Agesil. 4
redeamus. Eumen. 8.
los revertar.

c. LIII. §. 113. *nup*
mo ante, Caesare et Bib

senter duo populares existimabantur. Ex his, qui populares non habebantur, quibus in illo genere conductarum concionum consistendi potestas non erat, duo a populo Romano praetores video esse factos; et, quantum sermonibus vulgi et suffragiis intelligere potui, prae se populus Romanus ferebat, sibi illum in tribunatu Cn. Domitii animum constantem et egregium, et Q. Ancharii fidem ac fortitudinem, etiam si nihil agere potuissent, tamen voluntate ipsa gratam fuisse. Iam de C. Fannio quae sit existimatio, videmus; quod iudicium populi Romani in honoribus eius futurum sit, nemini dubium esse debet. Quid? populares illi duo quid egerunt? alter, 114
qui tamen se continuerat, tulerat nihil; senserat tantum de republica aliud, atque homines exspectabant, vir et bonus et innocens et bonis viris semper probatus; quod parum videlicet intellexit in tribunatu, quid vero populo probaretur, et quod illum esse populum Romanum, qui in concione erat, arbitrabatur, non tenuit eum locum, in quem, nisi popularis esse voluisset, facillime perveniisset; alter, qui ita se in populari ratione iactarat, ut auspicia, legem Aeliam senatus auctoritatem, consulem, collegas, bonorum iudicium, nihili putaret, aedilitatem petivit cum bonis viris et hominibus primis, sed non praestantissimis opibus, et gratia; tribum suam non tulit; Palatinam de-

---

§. 114. *alter, qui tamen.* Videtur esse C. Alfius, ut iam monuit *Abram.* Is enim in petitione praeturae repulsam tulit. Vid. in Vatin. c. 16. Schütz. cum Pighio Q. Caecilium Metellum Scipionem intelligit. Vid. summarium p. *alter qui se — iactarat*, est Vatinius.

opibus. De quo populus bene multissimas, quem civitas diligit, qui favet, is valere opibus recte Latine dicitur: *opes* enim est id, quo possumus, sive bona nostra sint, sive divitiae, sive bellorum copia, sive quidvis aliud genus.

tribum suam, Sergiam, quod Manut. demonstravit ex or. in Vatin. 15 extr. *Ob hasce omnes res sciasne te severissimorum hominum, Sabinorum, fortissimorum hominum, Marsorum et Peligonorum, tribulium tuorum iudicio notatam, nec post Romam conditam, praeter te, tribulem quemquam tribum Sergiam perdidisse.*

Palatinam, unam e quatuor urbanis, in quam Servius Tullius, et anno u. 449 Q. Fabius censor *omnem forensem turbam exoneratam*, humillimos et libertinos, coniecit. Liv. IX. 46.

Digitized by Google

nique, per quam omnes illae peſtes vexare populum
manum dicebantur, perdidit, nec quidquam illis comi
quod boni viri vellent, niſi repulſam, tulit. Videtis
tur, populum ipſum, ut ita dicam, iam non eſſe popu
rem, qui ita vehementer eos, qui populares haben
reſpuat, eos autem, qui ei generi adverſantur, hon
LIV digniſſimos iudicet. Veniamus ad ludos. Facit ea
115 iudices, veſter iſte in me animorum oculorumque c
iectus, ut mihi iam licere putem remiſſiore uti gen
dicendi. Comitiorum et concionum ſignificationes in
dum verae ſunt, nonnumquam vitiatae atque corrup
theatrales gladiatoriique conſeſſus dicuntur omnino fo
levitate nonnullorum emptos plauſus exiles et raros
citare. Attamen facile eſt, quum id fit, quemadmod
et a quibus fiat, et quid integra multitudo faciat, vid
Quid ego nunc dicam, quibus viris, aut cui generi
vium maxime applaudatur? neminem veſtrum fallit.
hoc ſane leve, quod non ita eſt, quoniam optimo cu
impertitur; ſed, ſi eſt leve, homini gravi leve eſt, ei v
qui pendet a rebus leviſſimis, qui rumore et, ut ipſi
quuntur, favore populi tenetur et ducitur, plauſum
116 mortalitatem, ſibilum, mortem videri neceſſe eſt. E
igitur, Scaure, potiſſimum quaero, qui ludos apparatiſſ
magnificentiſſimosque feciſti, ecquis iſtorum popula
tuos ludos adſpexerit, ecquis ſe theatro populoque Ro
comiſerit. Ipſe ille maxime ludius, non ſolum ſpect
ſed actor et acroama, qui omnia fororis embolia novit,
in coetum mulierum pro pſaltria adducitur, nec tuos
dos adſpexit in ullo ardenti tribunatu ſuo, nec ullos a

---

vexare populum Rom. Probabilis eſt Garaton. coniectura legentis *vexare remp.* Conf. pro Mil. 9.

quod boni viri vellent, ut poenam ſua improbitate dignam.

c. LIV. §. 115. *remiſſiore*, minus adſtricto certis regulis, quae extra argumentum propoſitum egredi vetarent. Cf. pro Arch. 1, 3.

§. 116. *qui ludos.* Cf. de offic. II, 16, 57. ibique Beier. p. 112.

ecquis — ſe commiſerit. ad or. pro S. Roſc. §. 64. liter de ludorum ſignific loquitur in Piſ. 27, 65.

pro pſaltria adducitur, quum ad ludos Bonae De netravit *λαβὼν ἐσθῆτα κα ἦν ψαλτρίας*, ut ait Plut. v. 28. Hinc ei exprobratur *pſaltriae* in fr. or. in Clod. ed. Beier. Cf. p. 106. et v *ſaltatrix tonſa* in Piſ. 8 e

Digitized by Google

ſi eos, a quibus vix vivus effugit. Semel, inquam, ſe
dis homo popularis commiſit omnino, quum in templo
honoris Virtutis honos habitus eſſet virtuti, Caiique
Marii, conſervatoris huius imperii, monumentum muni-
ſpi eius et reipublicae defenſori ſedem ad ſalutem prae-
miſſet. Quo quidem tempore quid populus Romanus LV
entire ſe oſtenderit, utroque in genere declaratum eſt, 117.
primo, quum, audito ſenatus conſulto, auctori ipſi atque
abſenti ſenatui plauſus eſt ab univerſis datus, deinde,
quum ſenatoribus ſingulis ſpectatum e ſenatu redeuntibus.
Quum vero ipſe, qui ludos faciebat, conſul aſſedit, ſtan-
es et manibus paſſis gratias agentes et lacrymantes gaudio
ham erga me benevolentiam ac miſericordiam declara-
ant. At, quum ille furibundus, incitata illa ſua vecordi
ente, veniſſet, vix ſe populus Romanus tenuit, vix ho-
nines odium ſuum a corpore eius impuro atque infando

---

eos a quibus vix vivus effugit, o die quo in templo Virtutis le Ciceronis reditu ſenatus con-ultum factum eſt. Vid. §. 117.

in templo Honoris Virtutis, i. e. a templo, quod Honori Virtu-is a Mario de manubiis Cim-bricis dedicatum erat, ut explic-at Garaton. in excurſ. XIII ad -32 or. pro Plancio. Aliud eſt emplum Honoris et Virtutis, a Marcello multo ante exſtructum.

ſedem ad ſalutem praebuiſſet, quum excepit eos, qui de Cice-onis ſalute decreverunt. Cf. o Planc. 52, 78.

c. LV. §. 117. *quid oſtenderit R. ſentire ſe* i. e. quomodo pp. R. animi ſenſus palam fe-erit. Sic Doering in Chreſtom. cer. p. 116. Obſtat tamen, od ſequitur *declaratum eſt*. is enim erat dicere *quid pop. rom. ſenſerit, declaratum eſt*. videtur eſſe genus pleona-

ſmi, ſimile ei, de quo ſupra ad §. 104. de Offic. I, 13. *Quum enim Hannibalis permiſſu exiſſet de caſtris, rediit paulo poſt, quod ſe oblitum eſſe neſcio quid diceret*, pro quod neſcio quid oblitus eſſet. Verr. V, 38. *Dicebant, quos ex ſua quisque navi miſſos ſciret eſſe* pro qui ex ſua cuius-que navi miſſi eſſent. Cf. Zumpt. gramm. lat. §. 750. Alienum videtur, quod Garaton. affert e Verr. II, 18. *Neque enim permiſſum eſt, ut impune nobis liceat* etc.

auctori ipſi ſive Lentulo conſuli, qui de Ciceronis reditu retulerat, ſive Cottae aut Pompeio, qui ſententiae eius principes erant. Dedi e coniectura Memmii Lambino commemorata, quod intelligi poſſet: nam vulgata lectio *ore ipſi* ſenſu caret.

ſtantes ut gaudium ſuum magis etiam declararent. Lael. 7, 24 *ſtantes plaudebant in re ficta.*

Digitized by Google

repreſſerunt; voces quidem et palmarum intentus e
118 ledictorum clamorem omnes profuderunt. Sed qui
populi Romani animum virtutemque commemoro,
tatem iam ex diuturna ſervitute reſpicientis, in eo ho
cui tum petenti iam aedilitatem ne hiſtriones q
coram ſedenti pepercerunt? Nam quum ageretur
Simulans, ut opinor, caterva tota clariſſima conce
in ore impuri hominis imminens concionata eſt. *Hui*
tuae — et, Poſt principia atque exitus vitioſae vitae
debat exanimatus, et is, qui antea cantorum co
conciones celebrare ſuas ſolebat, cantorum ipſorum
cibus eiiciebatur. Et, quoniam facta mentio eſt lud
ne illud quidem praetermittam, in magna varietat
tentiarum numquam ullum fuiſſe locum, in quo a
a poëta dictum cadere in tempus noſtrum vide
quod aut populum univerſum fugeret, aut non exp
119 ret ipſe actor. Et — quaeſo hoc loco, iudices, ne q
levitate ductum ad inſolitum genus dicendi labi p

---

§. 118. *libertatem reſpicientis*, cuius curam haberet, quamque reſtitui vellet. Sic dii *reſpicere homines* dicuntur, et *Fortuna reſpiciens* commemoratur a Cicer. de leg. II, 11. Iterum aſpicientis explicat Garaton. qua vi dubito an vox illa nusquam poſita ſit.

togata. Simulans fabula erat Afranii, togatarum auctoris nobilis. Eam laudant etiam Feſtus v. *numero*, Nonius v. *icit* et *auſcultare*. Vid. Abram. *in ore imp. h.* coram, ut Verr. II, 33, 81. *quae in foro palam Syracuſis, in ore atque in oculis provinciae geſta ſunt.* Cf. pro S. Roſc. VI, 16. Non iungenda autem *in ore imminens*, ſed *in ore concionata eſt, imminens ei*, Clodio. Sic etiam Doering. l. c.

cantorum convicio. Exemplum habet Plutarch. v. Pompei. laudatus ab Abramio, c. 48 προελθόντος αὐτοῦ (Πομ πρός τινα δίκην, (Κλώδιος ἐφ' αὑτῷ πλῆθος ἀνθρώ σελγείας καὶ ὀλιγωρίας αὐτὸς μὲν εἰς ἐπιφανῆ τό ταστὰς ἐρωτήματα τοιαῦτα βαλλε· τίς ἐστιν αὐτοκράτω λαστος; τίς ἀνὴρ ἄνδρα ζη ἑνὶ δακτύλῳ κνᾶται τὴν κε Οἱ δ', ὥσπερ χορὸς εἰς βαῖα συγκεκροτημέν κεῖνον τὴν τήβεννον ἀνα ἐφ' ἑκάστῳ μέγα βοῶντες ναντο· Πομπήϊος. Simil narrant Cic. ad Qu. fr. Dio Caſſ. XXXIX, 19. autem homines illos mer vocat ob ſimilitudinem oppoſitione gravior eſſe

§. 119. *Et — quaeſo* turus erat poſt *Et* ill §. 120 ſequuntur, *Qui lud, quod recenti. nunti*

Digitized by Google

si de poëtis, de histrionibus, de ludis in iudicio loquar. Non sum tam ignarus, iudices, causarum, non tam insolens in dicendo, ut omni ex genere orationem aucuper, et omnes undique flosculos carpam atque delibem. Scio, quid gravitas vestra, quid haec advocatio, quid ille conventus, quid dignitas P. Sextii, quid periculi magnitudo, quid aetas, quid honos meus postulet. Sed mihi sumpsi hoc loco doctrinam quandam iuventuti, qui essent optimates; in ea explicanda demonstrandum est, non esse populares omnes eos, qui putentur. Id facillime consequar, si universi populi iudicium verum et incorruptum, et si intimos sensus civitatis expressero. Quid fuit illud, quod, recenti nuntio de illo senatusconsulto, quod factum est in templo Virtutis, ad ludos scenamque perlato, consessu maximo, summus artifex et mehercule semper partium in republica, tamquam in scena, optimarum, flens, et recenti laetitia et mixto dolore ac desiderio mei, egit aperte multo gravioribus verbis meam causam, quam *ego*met de me agere potuissem? summi enim poëtae in-

LVI

120

SC etc. Sed abrumpit orationem, ut insolitum hoc in iudiciis dicendi genus excusset.

c. LVI. *insolens in dicendo*, forma dicendi ipsa est paulo insolentior pro *inf. dicendi*. Similiter *rudis rei* et *rudis in re* dicitur.

advocatio, ii qui suam praesentiam, ut Pediani verbis utar, commodant reo. *Manut. ille conventus*, corona civium qui circumstant iudicium.

quid aetas, quid honos. de orat. III, 55, 211. *quales ipsi quoque oratores, qua sint aetate, honore, auctoritate, debet videri.*

§. 120. *summus artifex*, Aesopus, tragoediarum actor.

summi poetae, Ennii, e cuius Andromacha hos versus sumtos esse ex eo colligitur, quod c. LVII 121 subiungitur ex eadem fabula petita esse *O pater — — Haec omnia vidi inflammari*, quae ad illam fabulam verisimiliter retulerunt Scriverius p. 19. et Bentlei. ad Cic. Tusc. III, 19. Sed mihi quidem res nondum certa esse videtur: neque enim usquam fabulam diserte commemoratam inveni. Si sunt ex Andromacha, priores versus non possunt a Telamone pronunciati esse: nec enim quomodo in eadem fabula Andromacha et Telamon induci potuerint, perspicio. Videtur potius Andromacha, quum captiva in Graeciam abducta esset, percontanti alicui, quis exitus ducum Graecorum fuisset, narrasse cum de aliis, tum de Teucro, ille vero his verbis exclamasse. Bothius illa *O pater — Haec omnia vidi inflamm.* ad Ennii An-

Digitized by Google

genium non solum arte sua, sed etiam dolore exprimebat. Quid enim? *qui rempublicam certo animo adiuverit, statuerit, steterit cum Achivis.* Vobiscum me stetisse dicebat, vestros ordines demonstrabat. Revocabatur ab universis. *Re dubia, nec dubitarit vitam offerre, nec capiti pepercerit.*
121 Haec quantis ab illo clamoribus agebantur? quum iam omisso gestu, verbis poëtae et studio actoris et exspectationi nostrae plauderetur? „*Summum amicum, summo in bello* — (nam illud ipse actor adiungebat amico animo, et fortasse homines propter aliquod desiderium approbabant) *summo ingenio praeditum.*
LVII Tum illa quanto cum gemitu populi Romani ab eodem paullo post in eadem fabula sunt acta?. *O pater!* — Me, me ille absentem ut patrem, deplorandum putabat, quem Q. Catulus, quem multi alii saepe in senatu patrem patriae nominarunt. Quanto cum fletu de illis nostris incendiis ac ruinis, quum patrem pulsum, patriam afflictam deploraret, domum incensam eversamque, sic egit, ut demonstrata pristina fortuna quum se convertisset. *Haec omnia vidi*

---

dromacham retulit p. 35 priores vero et sequentes versus in fragm. incertorum tragicorum posuit p. 286, additis etiam illis, quae Cicero ab ipso actore adiuncta esse dicit, *summo ingenio praeditum*, a quo errore ne Garaton. quidem sibi cavit. Is, voces *Quid enim?* non poetae, sed Tullii esse contendens, sic hos versus descripsit,

— — — *certo animo qui rem publicam*
Adiuverit, statuerit, steterit cum Achivis; re dubia
Nec dubitarit vitam offerre, nec capiti pepercerit.

Tertius est trochaicus: at secundus iambicus, qui versus inter se pugnant. *Adiuverit* primo versui addendum in clausula —◡—◡| qui rem públicam certó animo adiuverit (Herm. coni. Quid enim? qui rempúblicam c[illegible] incertam adiúverit) Státu[illegible] steterit cum Achivis —◡— dúbia. Nec dubit.

§. 121. *studio actoris*, qui [illegible] tum in me studium tantamq[illegible] affectionem in agendo declara[illegible] bat; *exspectationi nostrae*, q[illegible] reditum nostrum exspectaba[illegible] *E Manut.*

c. LVII. *patrem patriae.* in Pis. 3. Catoni hoc tribu[illegible] Plutarch. v. Cicer. 23 extr. [illegible] pianus de b. civ. II, 7. (T. [illegible] p. 183 Schweigh.)

demonstrata pristina fortu[illegible] Tusc. III, 19, *exaggeratis r[illegible] opibus, quae videbantur sempi[illegible] nae fore, quid adiungit? H[illegible] omnia etc. quum se converti[illegible]* ad spectatores: nam iis q[illegible] praecedebant, patrem, dom[illegible] patriam, absentes allocutus [illegible]

Digitized by Google

flammari: — fletum etiam inimicis atque invidis excitaret. Pro, dii immortales! quid illa, quemadmodum dixit 122
idem? (quae mihi quidem ita et acta et scripta videntur esse, ut vel a Catulo, si revixisset, praeclare posse dici viderentur: is enim libere reprehendere et accusare populi nonnumquam temeritatem solebat aut errorem senatus:) *O ingratifici Argivi, inanes Graii, immemores beneficii!* Non erat illud quidem verum: non enim ingrati, sed miseri, quibus reddere salutem, a quo acceperant, non liceret, nec unus in quemquam umquam gratior, quam in me universi. Sed tamen illud scripsit disertissimus poëta pro me, egit fortissimus actor, non solum optimus, de me, quum omnes ordines demonstraret, senatum, equites Romanos, universum populum Romanum accusaret: *Exsulare sinitis, sistis pelli, pulsum patimini.* Quae tum significatio fuerit omnium, quae declaratio voluntatis ab universo populo Romano in causa hominis non popularis, equidem audiebam, existimare facilius possunt, qui adfuerunt. Et, quoniam me huc provexit oratio, LVIII
histrio casum meum toties collacrymavit, quum ita do- 123
lenter ageret causam meam, ut vox eius illa praeclara lacrymis impediretur. Neque poëtae, quorum ego semper ingenia dilexi, tempori meo defuerunt, eaque populus Romanus non solum plausu, sed etiam gemitu suo comprobavit. Utrum igitur haec Aesopum potius pro me aut Accium dicere oportuit, si populus Romanus liber esset, an principes civitatis? Nominatim sum appellatus in Bruto, *Tullius, qui libertatem civibus stabili-*

---

§. 122. *si revixisset.* Perierat inter Ciceronis consulatum et exilium. *Manut.* a. u. 692. Pisone et Messala coss. Dio Cass. XXXVII, 46.

pro me, sic ut optime convenirent huic meae fortunae, ut explicat Graev. ad c. LVIII §. 123. ut ad meam causam agendam adhiberi possent.

fortissimus actor, quia libere egit, suumque mei desiderium, nullo metu perterritus, aperte demonstravit. *Manut.*

c. LVIII. §. 123. *Nec poetae — tempori meo defuerunt,* i. e. calamitatem meam, exsilium, sublevarunt versibus iis, qui etsi non de me scripti, ad mea tamen tempora accommodari, tanquam pro me scripti, poterant. *Tempori meo.* vid. ad Manil. 1, 1.

Tullius qui. De Servio Tullio rege hoc scripsisse videtur Accius, quod propter nomen facile de Tullio Cicerone accipi poterat. Servio Tullio autem

Digitized by Google

verat. Millies revocatum est. Parumne videbatur popu
lus Romanus iudicare, id a me et a senatu esse constitu
tum, quod perditi cives sublatum per nos criminabantur
124 Maximum vero populi Romani iudicium universi consen
gladiatorio declaratum est: erat enim munus Scipion
dignum et eo ipso et illo Q. Metello, cui dabatur;
autem spectaculi genus erat, quod omni frequentia atq
omni genere hominum celebratur, quo multitudo maxim
delectatur. In hunc consessum P. Sextius tribunus pleb
quum ageret nihil aliud in eo magistratu, nisi meam ca
sam, venit et se populo dedit, non plausus cupidita
sed ut ipsi inimici nostri voluntatem universi populi v
derent. Venit (ut scitis) ad columnam Maeniam. Ta

---

libertatis initia accepta referebant Romani, ut Theseo Athenienses, et iure, quia populo in classes descripto discrimen ordinum et gentium sustulerat, ita ut ab eo demum tempore una civitas esset.

Parumne vid. populus Rom. Sic recte Orell. i. e. Nonne satis aperte vid. p. R. Quod antea legebatur *populum Romanum* significaret: Num non satis magnum aut grave videbatur pop. R. iudicare, nisi aliud quid etiam accessisset; quod a sententia loci abhorret.

id a me esse constit. libertatem, quam a Cicerone in consulatu exstinctam esse criminabatur Clodius, ideoque in area domus Ciceronis atrium Libertatis exstruxerat.

§. 124. *Q. Metello* Pio, Numidici filio, a quo adoptatus P. Scipio, is qui postea Pompeii M. socer fuit, (Dio Cass. XL, 51.) et in bello Africano a Julio Caesare victus se ipsum interfe
Hinc pleno nomine vocaba
Q. Caecilius Metellus Pius Scip
et simpliciter Metellus, ut ep
famil. XII, 2. Dati autem h
illi ludi aliquot annis post M
telli obitum; hunc enim Ci
rone cos. vita excessisse Dio C
declarat XXXVII, 37.

se populo dedit, commisit
populi arbitrio ad plausus
sibilos referendos, periculum
cit populi erga se voluntat
Abram. Cf. Ernest. clav.

ad columnam Maeniam. As
in Cicer. divin. c. 16. *Maen
quum domum suam venderet
toni et Flacco censoribus, u
basilica aedificaretur, excep
ius sibi unius columnae, s
quam tectum proiiceret ex pr
lantibus tabulatis, unde ip
posteri eius spectare munus
diatorium possent, quod etiam
in foro dabatur.* De ludis in
datis cf. Ernest. notam ad or
Mur. 34, 72. a me ibidem
titam.

Digitized by Google

e est ex omnibus spectaculis usque a Capitolio, tantus
fori cancellis plausus excitatus, ut numquam maior
nsensio aut apertior populi Romani universi fuisse ulla
causa diceretur. Ubi erant tum illi concionum mo- 125
ratores, legum domini, civium expulsores? aliusne est
quis improbis civibus peculiaris populus, cui nos offensi
visique fuerimus? Equidem existimo, nullum tempus LIX
se frequentioris populi, quam illud gladiatorium, ne-
ue concionis ullius, neque vero ullorum comitiorum.
haec igitur innumerabilis hominum multitudo, haec
opuli Romani tanta significatio sine ulla varietate uni-
ersi, quum illis ipsis diebus de me actum iri putaretur,
uid declaravit, nisi optimorum civium salutem et digni-
atem populo Romano caram esse universo? At vero 126
lle tribunus plebis, qui de me, non patris, avi, proavi,

---

spectaculis, locis unde spectabantur ludi. Cf. Muren. 34, 72. Graev. ad or. Muren. I. c. Dronborch. ad Liv. I, 35. Intelligenda autem, inquit Ernest. ad h. l. loca omnia in tectis basilicarum aliisque aedificiis, item exstructa ad tempus, in quibus homines spectarent ludos gladiatorios.

ex fori cancellis. Intelligendi sunt cancelli in ludis facti, ne promiscua et infinita turba irrueret ad spectandum, intra quos admissi ab iis, qui ludos curarant. *Ern.*

offensi. Eadem vi Catil. I, 7, 17. ubi plura notat Garaton.

c. LIX. §. 125. *illud gladiatorium. Illud* non simpliciter repetit nomen praecedens, ut in recentioribus linguis fieri solet, sed vel antea sermonem de eadem re fuisse indicat, ut h. l. *illud lad.* tempus, quod supra commemoravi, vel quasi digito aliquid demonstrat. Accurate hoc exposuit V. D. in *Allg. Schulz.* 1828. II, n. 59. Mox notandus est duplex genitivus ad idem nomen diversa vi relatus. Cf. ad Catil. I, §. 12. Muren. 4. §. 8.

§. 126. *ille tribunus pl.* si lectio vera, nullus alius esse potest, nisi Clodius, ut recte vidit Abramus; alioquin, et si Atilius Gavius significaretur, quod sequitur *Appia*, mutandum esset cum Manutio in *Attilia*, qua mutatione omnis locus perit. Tribunus autem vocatur Clodius pro tribunitio, ut supra Metellus consul pro consulari. Sed praeclara est coniectura Garatonii pro *tribun. pl.* legentis *praetor.* Sic c. XXXVI pro *praetor* plerique Codd. *trib. pl.* Praetor autem ille est Appius, Clodii frater. Ante Orellium legebatur *At vero et ille* trib. pl. *Et* a Cicerone in media sententia non poni pro *etiam* ex eo maxime perspici potest, quod, ubicunque hac vi praeditum legitur, vel Codd. inter se dissentiunt, aliis illud omittentibus, aliis *etiam* exhibentibus (et magna similitudo

Digitized by Google

maſorum denique ſuorum omnium, ſed Graeculorum in ſtituto concionem interrogare ſolebat, Velletne me redire et, quum erat reclamatum ſemivivis mercenariorum vo cibus, populum Romanum negare dicebat, is, quum quo tidie gladiatores ſpectaret, numquam eſt conſpectus, quum veniret; emergebat ſubito, quum ſub tabulas ſubrepſer ut, *Mater te appello* — dicturus videretur. Itaque i via latebroſa, qua ſpectatum ille veniebat, Appia ia vocabatur; qui tamen quoquo tempore conſpectus era non modo gladiatores, ſed equi ipſi gladiatorum repen
127 tinis ſibilis extimeſcebant. Videtisne igitur, quantum in ter populum Romanum et concionem interſit? domu

---

eſt ſiglorum in Codd. MSS. ϗ *et*, ϛ *etiam* in cod. Gudiano epiſtolarum) vel oratiò eſt *ἀνακόλουθος*. Vid. diſſ. de anacoluthis in Wolfii anal. III, p. 5.

ſemivivis voc. i. e. languidis, ut appareret, non ex animi ſententia ortam eſſe vocem. Sic ad Att. II, 19. *plauſus mortuus. Ern.*

quum quotidie gladiatores ſpectaret, ſuos, quibus conciones interpellabat et bonos cives vexabat.

Mater te appello ſunt verba Deiphili a Polymeſtore patre occiſi, qui ab inferis reverſus matrem Ilionen dormientem apud Pacuvium appellabat. Vid. imprimis Heindorf. ad Horat. Serm. II, 3, 60. p. 291 ſq. Similiter ſive Clodius ſive Appius, quum via illa latebroſa (*via alta atque ardua Per ſpeluncas ſaxis ſtructas aſperis, pendentibus* etc. apud Ciceron. Tuſc. I, 16.) ludos ſpectatum veniebat, ex inferis emergere videbatur.

Appia poterat etiam propter Clodium appellari, ut pro Mil. 7, 17 ſq.

qui tamen quoquo temp. Pro nomen relativum in oration bimembri ad prius nomen a plicari ſolet. Verr. V, 18, 4 *qui ſi quo publice proficiſcer — — ſumtu publico navigia pr berentur.* Verr. act. I, 9. 25. *culos in eo liberos fuiſſe*, *quamobrem arceſſerentur, quum telligerent, non veniſſe*, ubi *quum intell.* iungenda ſunt. V. Krügerum in *Unterſuch. au Gebiete d. lat. Sprache* 3. p. 25 ſqq. qui p. 240 adſcripſit loc Ciceronis de fin. II, 20. N. I I, 5. fin. III, 14. Catil. II, 5. C. Kritz. ad Salluſt. Catil. 11, Hinc illud etiam ſupra XXIV, *et ea lex, quae ut ne ferretur, fuerat veſte mutata*, pro prop quam, ne ea ferretur etc. ſoloecum eſſet. Iniuria ig Ern. malebat *quem tamen*, c *quo t.* orat. 42, 145 recte Or reſtituit *eloquentiam*, ſed hu accuſativum a verbis unde p det, *qui conſecuti ſunt*, m commate interpoſito avellit.

equi gladiatorum. Loquit igitur de *eſſedariis* et *andabo*

concionum omni odio populi notari? quibus autem consistere in operarum concionibus non liceat, eos omni populi Romani significatione decorari?

Tu mihi etiam M. Atilium Regulum commemoras, qui redire ipse Karthaginem sua voluntate ad supplicium, quam fine iis captivis, a quibus ad senatum missus erat, Romae manere maluerit, et mihi negas optandum reditum fuisse per familias comparatas et homines armatos. Vim LX
scilicet ego desideravi, qui dum vis fuit, nihil egi, et
quem, si vis non fuisset, nulla res labefactare potuisset.
Hunc ego reditum repudiarem, qui ita florens fuit, ut 128
verear, ne quis me studio gloriae putet idcirco exisse, ut

---

de quibus Cicer. epp. fam. VII, 10. Sueton. Claud. 21. Calig. 35. Hieron. in Jovin. Lipſ. Saturn. II, 12 quos laudat Abram.

consistere in concionibus, bene rem gerere; quam significationem ductam esse e re gladiatoria docet Burmann. ad Quint. declam. 6, 9. Sic *consistere in dicendo* pro Cluent. 59, 108. *consistere in forensibus causis* orat. 9, 30.

sine iis captivis civibus Romanis, ita ut hi non simul in patriam redirent. *A quibus ad sen. missus erat* dixit, quia, quorum causa aliquid facimus, ab iis ipsi iussi vel rogati illud facere videmur. Nam proprie a Carthaginiensibus missus erat, ut captivos Poenos redimeret; qui si redditi essent, sequebatur, ut Romani etiam captivi redeundi in patriam veniam impetrarent. Garatonio legendum videtur *de quibus*, quod in suo cod. se invenisse narrat Ursinus, vel quod est in Aldina, *pro quibus*.

et mihi negas. Vis est in verbis *per familias comparatas et homines armatos*. Non enim quemvis reditum optandum fuisse Ciceroni negaverat M. Tullius Albinovanus, accusator Sextii, sed eum, qui *per fam. compar. et homines armatos* s. vi effectus esset. Cui respondet Cicero reditum suum non per vim effectum esse. Si interrogatione haec complectaris cum Orellio, Ciceronem mirantem facias quod hoc sibi faciendum fuisse negaverit accusator, et indicantem, sibi talem reditum optandum fuisse.

c. LX. §. 128. *ne quis me studio gloriae* etc. Nam in Pison. 14, 32. *privatim ad meum nomen augendum optandam duco mihi fuisse illam expetendamque fortunam*. Cum sqq. confer Pison. 15, 34. *Me Cal. Ianuariis, qui dies post obitum occasumque nostrum reip. primus illuxit, frequentissimus senatus concursu Italiae, referente clarissimo ac fortissimo viro P. Lentulo, consentiente pop. Rom. atque una voce revocavit; me idem senatus exteris nationibus, me legatis magistratibusque nostris au-*

Digitized by Google

ita redirem? Quem enim umquam senatus civem, nisi me, nationibus exteris commendavit? cuius umquam propter salutem, nisi meam, senatus publice sociis populi Romani gratias egit? De me uno patres conscripti decreverunt, ut, qui provincias cum imperio obtinerent, qui quaestores legatique essent, salutem et vitam meam custodirent. In una mea causa post Romam conditam factum est, ut litteris consularibus ex senatusconsulto cuncta ex Italia omnes, qui rempublicam salvam vellent, convocarentur. Quod numquam senatus in universae reipublicae periculo decrevit, id in unius mea salute conservanda decernendum putavit. Quem curia magis requisivit? quem forum luxit? quem aeque ipsa tribunalia desideraverunt? Omnia discessu meo deserta, horrida, muta, plena luctus et maeroris fuerunt. Quis est Italiae locus, in quo non fixum sit in publicis monumentis stu-
LXI dium salutis meae, testimonium dignitatis? Nam quid
129 ego illa de me divina senatusconsulta commemorem? vel quod in templo Iovis Optimi Maximi factum est, quum

---

ctoritate sua consularibus litteris — — ut senatus illo ipso tempore appellavit, civem conservatorem reipubl. commendavit; ad meam unius salutem senatus auxilium omnium civium cuncta ex Italia, qui remp. salvam esse vellent, consulis voce et litteris implorandum putavit. et quae sequuntur.

nationibus exteris commend. Cf. c. XXII. §. 50.

Quem curia, in Vatin. 3, 8. *cuius desiderio, ut haec minima dicam, forum maestum, muta curia, omnia denique bonarum artium studia fuerunt.* Cf. supra ad c. XXIV. §. 53.

c. LXI. §. 129. *divina senatusconsulta.* Tria omnino video facta Sta de Cicerone, *primum* in monumento Marii, de quo c. 54 extr. Id tria complectebatur, 1. ut iis gratiae agerentur, qui Ciceronem patria eiectum receperant, 2. ut magistratibus provinciarum et nationibus exteris eiusdem salus Consularibus litteris commendaretur, 3. ut cuncta ex Italia omnes, qui remp. salvam vellent, convocarentur. *Alterum*, quod in templo Iovis O. M. factum est §. 129. *Tertium* quo *est postridie decretum in curia* etc. ib. ne quis ad impediendam legem de coelo servaret, et ut agerentur iis gratiae, qui ex Italia convenerant, iidemque rogarentur, ut redirent, quum lex de Cicerone esset ferenda. Haec duo ultima uno Sto coniuncta fuisse e verbis Cic. apparet *Decrevit eodem tempore senatus* etc. c. 62 et ex eo, quod illud Stum *admonitu eorum*,

Digitized by Google

is, qui tripartitas orbis terrarum oras atque regiones
ius triumphis adiunctas huic imperio notavit, de scri-
fententia dicta, mihi uni testimonium patriae confer-
ae dedit; cuius sententiam ita frequentissimus senatus
utus est, ut unus dissentiret hostis, idque ipsum tabulis
blicis mandaretur ad memoriam posteri temporis sem-
ternam; vel quod est postridie decretum in curia po-
li ipsius Romani et eorum, qui ex municipiis conve-
erant, admonitu, ne quis de caelo servaret, ne quis
oram ullam afferret; si quis aliter feciſſet, eum plane
'erforem reipublicae fore, idque senatum gravissime
turum, et ut statim de eius facto referretur. Qua gra-
tate sua quum frequens senatus nonnullorum scelus
idaciamque tardasset, tamen illud addidit, si diebus
inque, quibus agi de me potuisset, non esset actum,
idirem in patriam dignitate omni recuperata. Decrevit LXII
odem tempore senatus, ut iis, qui ex tota Italia salutis
neae causa convenerant, agerentur gratiae, atque ut iidem,
d res redeuntes ut venirent, rogarentur. Haec erat 130

---

ii e municipiis convenerant fa-
um esse dicitur §. 129. *Ferra-*
is.

tripartitas orbis terr. oras, victis
n Africa Carbone, in Hispania
ertorio, in Asia Mithridate.
Manut.

notavit ipsis illis triumphis tan-
nam propriis p. R. designavit.

de scripto, propter rei magni-
udinem, ut loquitur pro Plano.
0, 74.

ut unus dissentiret hostis, P.
lodius, quem *hostem* appellat
ro inimico, quod vi, armatis
ominibus Ciceronis salutem
mpugnabat. Sic Verr. V, 66 in.
'errem appellat *nomini, generi,*
ri civium hostem, quia supplii
is in cives saeviebat.

tabulis publicis, in quas acta
urna senatus referebantur.
raev.

ne quis de coelo servaret ne,
nuntiato vel vero vel ficto au-
spicio, concionem vel senatum
impediret, quo minus lex fer-
retur. *Moram afferre vel in mo-*
ra esse dicebantur ii, qui legi
intercedebant; quam in rem
Abram. citat supra c. 54, 74.
Liv. 27, 6. 26, 3. Hoc autem
decreto lex Aelia sublata est ad
tempus, quum Clodius eamdem
in rebus ad conciones spectan-
tibus susțuliſſet. vid. c. XV.

diebus quinque, quibus agi cum
populo licebat: non enim dicit
quinque continentibus diebus,
sed quinque quibus agi potuis-
set. *Manut.* Vid. ad c. XXXIII.
§. 74 extr.

c. LXII. *ad res redeuntes*,
quum res publicae rediissent,
i. e. quum post ferias res rursus
agi publice possent, senatus, con-

Digitized by Google

ſtudiorum in mea ſalute contentio, ut ii, qui a ſe de me rogabantur, iidem ſenatui pro me ſupplica Atque ita in his rebus unus eſt ſolus inventus, q hac tam impenſa voluntate bonorum palam diffidere etiam Q. Metellus conſul, qui mihi vel maxime ex gnis contentionibus reipublicae fuiſſet inimicus, de ſalute retulerit. Qui excitatus ſumma quum auctor P. Servilii, tum [quadam] gravitate dicendi, quum omnes prope ab inferis evocaſſet Metellos, et ad generis, quod ſibi cum eo commune eſſet, dignit propinqui ſui mentem a Clodianis latrociniis reflex

---

ciones haberi, leges ferri. *Ern*, ſ. ut Garaton. explicat, ad illam diem, res quum rediſſent. Abram, laudat Plaut. Capt. I, 1, 17. *Prolatis rebus paraſiti venatici Sumus, quando res redierunt, moloſſici.* Cf. poſt red. in ſen. 11, 27.

§. 130. *ut ii — iidem.* Sic pro Clu. 41, 115. *Nunquam enim ea diligentia, quae ſolet adhiberi in ceteris iudiciis*, eadem *reo damnato adhibita eſt.*

unus ſolus. vid. ad 19, 43. De re or. poſt red. in ſen. 10, 26. *diſſenſit unus, is qui ſua lege coniuratos etiam ab inferis excitandos putarat*, i. e. P. Clodius.

contentionibus reip. Vid. ſupra ad c. 33 extr. Iungenda autem: *ita unus eſt ſolus inventus, ut etiam Q. Metellus — retulerit.* non *qui diffideret, ut retulerit.*

quod ſibi cum eo commune eſſet. Nam P. Servilius Iſauricus genus ducebat a filia Metelli Macedonici. Hic igitur Metellus avus erat Servilii, abavus Metelli Nepotis: nam ex Macedonico Balearicus, ex Balearico Nepos, ex Nepote Nepos hic natus eſt, qui cum P. Lentulo conſulatum geſſit, ut ex Aſconio ad or. pro Cornel. monet M Paulo ante *incredibili* ante *dam* de coniectura inſerui nutius ex orat. de prov. 9, 22, aeque tamen prob *divina* dicens ex or. poſt r ſen. 10, 25. nam *quadam* extenuat potius quam Gataton. vocem *ſumma* eſſe munem intelligens, malebat *ma quum auctoritate P. Se tum gravitate dicendi*, voce *dam* deleta. Locus autem poſt red. in ſen. hinc expr hic eſt: *Q. Metellus, et ini et frater inimici* (nam Cl Caeciliae filius erat, quae fuerat Q. Metelli Nep. mai. huius Metelli) *perſpecta voluntate, omnia privata od poſuit; quem P. Servilius quum clariſſimus, tum vero mus mihique amiciſſimus, auctoritatis et orationis ſuae quadam gravitate, ad ſu communisque ſanguinis fact tutesque revocavit, ut hab conſilio et fratrem ab inferi cium rerum mearum, et Metellos, praeſtantiſſimos paene ex Acheronte excitat quibus Numidicum illum et*

Digitized by Google

que eum ad domestici exempli memoriam, et ad
dici illius Metelli casum vel glorioſum vel gravem
rtiſſet, collacrymavit vir egregius ac vere Metellus,
que ſe P. Servilio dicenti etiam tum tradidit, nec
divinam gravitatem, plenam antiquitatis, diutius
eiusdem ſanguinis potuit ſuſtinere, et mecum abſens
ſcio rediit in gratiam. Quod certe, ſi eſt aliqui 131
in morte praeclarorum virorum, quum omnibus
ſus, tum vero uni viro fortiſſimo et praeſtantiſſimo
ratiſſimum, fratri ſuo, fecit, ſocio laborum, peri-
rum, conſiliorum meorum. Reditus vero meus qui LXIII
it, quis ignorat? quemadmodum mihi advenienti
nam totius Italiae atque ipſius patriae dexteram por-
iunt Brundiſini, quum ipſis nonis Sext. idem dies
tus mei fuiſſet, qui natalis idem cariſſimae filiae,
ex graviſſimo tum primum deſiderio luctuque con-
idem etiam ipſius coloniae Brundiſinae, idem Sa-
ut ſcitis; quumque me domus eadem optimorum et
imorum virorum, Laenii Flacci et patris et fratris
laetiſſima accepiſſet, quae proximo anno maerens
perat, et ſuo praeſidio periculoque defenderat; quum-
itinere toto urbes Italiae feſtos dies agere adventus
videbantur, viae multitudine legatorum undique

---

lenam antiquitatis. vid. ad
pro S. Rosc. §. 26.

§. 131. *ſi eſt aliqui.* Vis eſt
pronomine, ſi eſt non nullus,
minimus, ſenſus; at Phil.
ſi quis eſt ſenſus in morte
conditionem urget. Vid.
Turſell. I p. 262. Ellendt
ic. Brut. 41, 151. *Aliquis*
ldetur Beiero ad Off. III,
136, ubi certus quidam
tetur, *aliqui* vagius poni.
pectius Hoffmannus in
Philol. VII, 1. p. 45
videtur, *aliquis*, *quis* en-
eſſe nec unquam in oppo-
vel cum emphaſi poni

i ſuo, qui praetor Cice-
ronem conſulem adiuverat. in
Catil. I, 8. II, 3. Sull. 23.

c. LXIII. *quemadmodum mihi advenienti.* Vid. ad Attic. IV, 1. (epp. XXXII, 5 ſqq.)

Laenii Flacci. pro Planc. 41, 97. *In hortos meos M. Laenii Flacci contuli; cui quum omnis metus, publicatio bonorum, exſilium, mors proponeretur, haec perpeti, ſi accideront, maluit, quam cuſtodiam mei capitis dimittere.* Cf. epp. fam. XIV, 4. (XXII. §. 3.) Hinc probabile eſt hic ſcribendum eſſe *et fortiſſimorum virorum*, quae Garatonii eſt ſuſpicio, etiam quod *vir* cum adiect. iis coniungere ſolet Cicero, quae fortitudinem ſignificant, *doctiſſimos* autem *homines* appellat.

Digitized by Google

missorum celebrabantur, ad urbem acceſſus incre
hominum multitudine et gratulatione florebat, iter a
ta, in Capitolium adſcenſus, domum reditus erat eius
ut ſumma in laetitia illud dolorem, civitatem tam g
tam miſeram atque oppreſſam fuiſſe?

132 Habes igitur, quod ex me quaeſiſti, qui eſſent
mates. Non eſt natio, ut dixiſti; quod ego verbum
vi: eſt enim illius, a quo uno maxime P. Sextius f
pugnari videt, hominis eius, qui hanc nationem
et concidi cupivit, qui C. Caeſarem, mitem homin
a caede abhorrentem, ſaepe increpuit, ſaepe acc
quum affirmaret, illum numquam, dum haec natio
ret, fine cura futurum. Nihil profecit de univerſi
me agere non deſtitit; me oppugnavit primum p
dicem Vettium, quem in concione de me et de c
mis viris interrogavit; in quo tamen eos cives con
eodem periculo et crimine, ut a me inierit gratiam,
LXIV me cum ampliſſimis et fortiſſimis viris congregavit.
133 poſtea mihi, nullo meo merito, niſi quod bonis p
cupiebam, omnes eſt infidias ſceleratiſſime machinatu
ad eos, a quibus audiebatur, quotidie aliquid de m
afferebat; ille hominem mihi amiciſſimum, Cn. P
ium, monebat, ut meam domum metueret atque
ipſo caveret; ille ſe ſic cum inimico meo copulare
illum meae proſcriptionis, quam adiuvabat, Sex. C

---

§. 132. *hominis eius*, Vatinii. De tota hac re vid. ad Att. II, 24 (ep. XX) in Vatin. c. 10. Sueton. Caeſ. 20. Appian. de b. civ. II, 12. p. 189 ed. Schweigh. Dio autem Caſſius, ſemper iniquus Ciceroni, ab hoc immiſſum eſſe Vettium ad Pompeium occidendum narrat XXXVIII, 9. p. 155. ed. Fabric.

ut a me inierit gratiam. Vatin. c. 10. extr. *Quid ego de me querar? qui etiam gratias tibi agere debeo, quod me ex fortiſſimorum civium numero ſeiungendum non putaris.*

c. LXIV. §. 133. *a quibus audiebatur*, a quibus fides ei habebatur. Tuſc. I, 26, 65. *merum audio, qui Ganym diis raptum ait.*

aliquid de me ficti. Sup in. *fictis terroribus.*

Cn. Pompeium monebo ſupra 18, 41.

illum meae proſcr., qu vabat, Sext. Clod. Sic Garaton. non Vatinii, Clodii dictum proferri *Illum* Vatinium, qui a pronom. *ille* deſignatur *bulam eſſe*, hominem q ex ſe proferret, ſed o unde acciperet.

Sext. Clodius, is, qui P. Clodii interfecti i

Digitized by Google

homo iis dignissimus, quibuscum vivit, tabulam esse, se scriptorem diceret; ille unus ordinis nostri discessu meo, luctu vestro palam exsultavit. De quo ego, quum quotidie rueret, verbum feci, iudices, numquam, neque putavi, quum omnibus machinis ac tormentis, vi, exercitu, copiis oppugnarer, de uno sagittario me queri convenire. Acta mea sibi ait displicere. Quis nescit? qui legem eam contemnat, quae dilucide vetat gladiatores biennio, quo quis petierit aut petiturus sit, dare? In quo eius temeri- 134
tatem satis mirari, iudices, non queo. Facit apertissime contra legem; facit is, qui neque elabi ex iudicio iucunditate sua, neque emitti gratia potest, neque opibus et potentia leges ac iudicia perfringere. Quae res hominem impellit, ut sit tam intemperans? ista nimia gloriae cupiditate familiam gladiatoriam, credo, nactus est, speciosam, nobilem, gloriosam. Norat studia populi; videbat

---

delato, curiam incendit. pro Mil. 13. Eius scelera enumerantur pro Coel. 32.

rueret. Vid. ad or. pro S. Rosc. 32, 91.

vi, exercitu, copiis ut supra §. 2. *vi, manu, copiis*; nec puto cum Manutio de exercitu Caesaris etc. cogitandum esse. Comparat se cum urbe, quae oppugnatur.

de uno sagittario, contemtissimae sortis homine, qui ad oppugnandum et evertendum Ciceronem minimum momenti afferret.

Acta mea. Acta consulum proprie leges a coss. latae. Phil. 1, 7, 18. *Ecquid est, quod tam proprie dici possit actum eius, qui togatus in rep. cum potestate imperioque versatus sit, quam lex? Quaere acta Gracchi; leges Semproniae proferentur* etc.

legem eam, de ambitu.

biennio, quo. in Vatin. 15, 37. *quum mea lex dilucide vetet, biennio, quo quis petat petiturusve fit, gladiatores dare, nisi ex testamento praestituta die*, unde hic quoque *petat* pro *petierit* scribendum esse suspicantur Pantagathus et Garat., quod verum esset, si *petere* non nisi de toto illo tempore valeret, quo quis in magistratu ambiendo laborat, ac non initium etiam petitionis designaret.

§. 134. *neque elabi* etc. Cum irrisione haec dicta sunt; nam neque iucunditas ulla esse poterat in homine strumoso, (*in quo*, ut ait Vellei. II, 69, 4. *deformitas corporis cum turpitudine certabat ingenii, adeo ut animus eius dignissimo domicilio inclusus videretur.*) nec gratia in eo, quem sui tribules respuerant.

nobilem, notam, multis palmis illustrem, ideoque *gloriosam*, gloriae plenam et qua gloriari liceret.

Digitized by Google

clamores et concurſus futuros. Hac exſpectatione elatus homo, flagrans cupiditate gloriae, tenere ſe non potuit, quin hos gladiatores induceret, quorum eſſet ipſe pulcherrimus. Si ob eam cauſam peccaret et pro recenti populi Romani in ſe beneficio populari ſtudio elatus, tamen ignoſceret nemo; quum vero ne de venalibus quidem homines electos, ſed ex ergaſtulis emptos nominibus gladiatoriis ornarit, et ſortito alios Samnites, alios Provocatores fecerit, tanta licentia, tanta legum contemptio
135 non quem habitura ſit exitum, pertimèſcit? Sed habet defenſiones duas; primum, Do, inquit, beſtiarios; lex eſt ſcripta de gladiatoribus. Feſtive. Accipite aliquid etiam acutius: dicit ſe non gladiatores, ſed unum gladiatorem dare, et totam aedilitatem in munus hoc transtuliſſe. Praeclara aedilitas; unus leo; ducenti beſtiarii. Verum utatur hac defenſione; cupio eum ſuae cauſae confidere. Solet enim tribunos plebis appellare, et vi iudicium dis-

---

et pro recenti — beneficio. Hic quoque irridet hominem; nam aedilitatis repulſam tulit.

ex ergaſtulis, in quibus erant ſervi viliores, notis ut plurimum inuſti et catenis vincti. *Abram. Venales*, quos mangones vendebant, commendabantur aetate florenti, venuſta ſpecie vel robore corporis; *ex ergaſtulis emti* iam longa miſeria attriti erant.

Samnites et *Provocatores* elegantia veſtitus et armorum, fortaſſe etiam corporis ſpecie, prae ceteris inſignes fuiſſe videntur.

§. 135. *Feſtive* quaſi non et beſtiarii ſint gladiatores. *Ern.*

Accipite aliquid i. e. aliud quid, ut in Brut. 44. *vellem aliquid Antonio praeter illum de ratione dicendi ſane exilem libellum, plura Craſſo libuiſſet ſcribere. Garat.*

Unum gladiatorem dictum pr uno munere gladiatorio videmt per calumniam, quia interdum etiam qui plura munera dederant, dicti gladiatores dediſſe. Nihil melius ſcio; et ſic etiam Abramius capiebat. *Ern.* Abr. tamen monet, hallucinari Vatinium, quia nunquam *gladiator* pro ludo, ſed *gladiatores* numero multitudinis uſurpentur.

et totam aedilitatem, quaecunque munera, ſi aedilis factus eſſet, dediſſet populo, ea ſe nunc, quum repulſam tuleri hoc uno munere exhibere.

Solet enim trib. pl. appellare in Vatin. 14. *Quaero illud etiam ex te — poſtulatusne fis lege Li cinia et Iunia? ediderintne Memmius praetor ex ea lege, u adeſſes die triceſimo? quum is di veniſſet, feceriſne, quod in ho republica non modo factum ant*

Digitized by Google

urbare, quum diffidit. Quem non tam admiror, quod eam legem contemnat, hominis inimici, quam quod se statuit omnino consularem legem nullam putare. Caeciam Didiam, Liciniam Iuniam contempsit. Etiamne eius, quem sua lege et suo beneficio ornatum, munitum, armatum solet gloriari, C. Caesaris legem de pecuniis repetundis non putat esse legem? Et aiunt, alios esse, qui acta Caesaris rescindant, quum haec optima lex et ab illo socero eius et ab hoc affecta negligatur? Et cohortari au- LXV sus est accusator in hac causa vos, iudices, ut aliquando velletis severi, aliquando medicinam adhiberetis reipublicae.

---

numquam esset, sed in omni memoria sit omnino inauditum? appellarisne tribunos plebis, ne causam diceres? — — Quaero ex te, Vatini, num quis in hac civitate post urbem conditam tribunos appellarit, ne causam diceret? num quis reus in tribunal sui quaestoris adscenderit, eumque vi deturbarit, subsellia dissiparit, urnas delegerit, eas denique, omnes res in iudicio disturbando commiserit, quarum rerum causa iudicia sunt constituta? et quae sequuntur.

quod contemnat — quod statuit. Coniunct. ponitur, ut post *non quo*, quia causa affertur, quae cogitari certe potest, quamquam a vero aliena Indicativus, quia vera causa subiicitur. Hoc non reputans Lambin. edidit *statuat*. *Se putare* autem post *statuit*, ad quod offendebat Manut. et Lamb. non magis mirum, quam accus. nonom. reciproci cum infin. subiectus post *studere, malle, nolle* etc. vid. Beier ad Off. II, 20, 70. Kritz. ad Sallust. 1.

Caecilia Didia, lata a. u. 655 a C. Caecilio Metello et T. Didio Vivio coll. et *Licinia Iunia* a. u. 691 Licinii Murenae et D. Iunii Silani erant de modo legum ferendarum.

solet gloriari. Nam ei Galliam Cisalpinam cum Illyrico in quinquennium lege lata dederat. Suet. Iul. 22. Plutarch. Caes. 14. Paterculus II, 44, 5. Dio XXXVIII, 8 extr. *Manut.*

legem de pecuniis repetundis, latam in primo consulatu Caesaris, quam legem saepius violatam esse a L. Pisone, socero Caesaris, in or. in Pis. conqueritur v. c. c. 16 in. 21, 50. 37. in. Eadem postea accusatus fuit A. Gabinius et C. Rabirius Postumus, pro quo exstat Ciceronis oratio. in Vatin. 12, 29 *quaero ex te, sisne ex pauperrimo dives factus illo ipso anno, quo lex lata est de pecuniis repetundis acerrima, ut omnes intelligere possent, a te non modo nostra acta, quos tyrannos vocas, sed etiam amicissimi tui legem esse contemptam.*

c. LXV. §. 135. *Et cohortari.* Vid. ad c. XXXVII, 1. 80.

Digitized by Google

Non ea est medicina, quum sanae parti corporis se
lum adhibetur atque integrae; carnificina, est ista et
delitas. Hi medentur reipublicae, qui exsecant p
aliquam, tamquam strumam civitatis.

136 Sed, ut extremum habeat aliquid oratio mea,
ego ante dicendi finem faciam, quam vos me tam a
audiendi, concludam illud de optimatibus eorumque
cipibus ac reipublicae defensoribus, vosque, adoles
et qui nobiles estis, ad maiorum vestrum imitati
excitabo, et qui ingenio et virtute nobilitatem p
consequi, ad eam rationem, in qua multi homine
137 et honore et gloria floruerunt, cohortabor. Haec e
via, mihi credite, et laudis et dignitatis et hone
bonis viris, sapientibus et bene natura constitutis l
et diligi, nosse descriptionem civitatis a maioribus
sapientissime constitutam, qui quum regiam pote
non tulissent, ita magistratus annuos creaverunt, u
silium senatus reipublicae praeponerent sempiternu
ligerentur autem in id consilium ab universo p
aditusque in illum summum ordinem civium ind
ac virtuti pateret. Senatum reipublicae custodem,
fidem, propugnatorem collocaverunt; huius ordinis
ritate uti magistratus, et quasi ministros gravissim
silii esse voluerunt, senatum autem ipsum proxim
ordinum splendore confirmari, plebis libertatem et
LXVI moda tueri atque augere voluerunt. Haec qui pro
138 parte defendunt, optimates sunt, cuiuscumque *sunt*

---

tamquam strumam. mordax allusio ad strumam Vatinii praegrandem. *Ern.*

§. 136. *maiorum vestrum.* Maiores *vestrum* pro possessivo vestrorum, ut agr. II, 21. in. *hac vestrum frequentia.* Confer IV, 1. 1. V, 1. 2. *consensus vestrum.* ad Att. VII, 13. *splendor vestrum.* Vid. Garaton. ad Planc. c. 6.

§. 137. *bene natura constitutis,* naturali honesti amore imbutis, ut explicat Ernest. in clav. *τοῖς εὖ πεφυκόσι.* Sic *animus bene constitutus* Lael. §. 47.

ab universo pop. quia per quae-

sturam fere aditus in
fuit. Uberius hoc docui
apud Garaton. Minus
univ. pop. pro *ex univ. p*
accipere videtur Gesner.
n. 10. cui assentitur G

industriae ac virtuti.
in foro, *virtuti* in bell
Nam *industria* imprimis
apud Ciceronem de studi
darum in foro controv
et labore qui in eo sum
ait Ern. in clav., unde
industria Muren. c. X

c. LXVI. §. 138. *cui*
sunt ord. Sic recte unu

Digitized by Google

mis; qui autem praecipue suis cervicibus tanta munia atque rempublicam sustinent, ii semper habiti sunt optimatium principes, auctores et conservatores civitatis. Huic hominum generi fateor, ut ante dixi, multos adversarios, inimicos, invidos esse, multa proponi pericula, multas inferri iniurias, magnos esse experiundos et subeundos labores; sed mihi omnis oratio est cum virtute, non cum delicia, cum dignitate, non cum voluptate, cum iis, qui se patriae, qui suis civibus, qui laudi, qui gloriae, non ni somno et conviviis et delectationi natos arbitrantur. Nam, siqui voluptatibus ducuntur et se vitiorum illecebris et cupiditatum lenociniis dediderunt, missos faciant honores; ne attingant rempublicam; patiantur viros fortes labore, se otio suo perfrui. Qui autem bonam famam 139
bonorum, quae sola vere gloria nominari potest, expetunt, aliis otium quaerere debent et voluptates, non sibi; laudandum est his pro communibus commodis, adeundae inimicitiae, subeundae saepe pro republica tempestates, cum multis audacibus, improbis, nonnumquam etiam potentibus, dimicandum. Haec audivimus de clarissimorum virorum consiliis et factis; haec accepimus, haec legimus.

---

ed. Venet. Nam *quicunque, quisquis* Cicero et alii in or. recta cum indicat. iungunt, non cum coniunctivo. vid. Heusing. ad Offic. Praef. p. LV. Garat. ad Milon. I.

auctores, qui consiliis suis et exemplo civitatem adiuvant. Similiter *auctores consilii publici*, qui cons. publ. senatum sententiis suis regunt; et hoc cap. extr. *auctores huius ordinis.*

patiantur viros fort. lab. Nam non pati videntur, quum inimicitiae virorum fortium obstent, vel eos oppugnant. *perfruuntur* autem labore suo, cum ex laboribus voluptatem capiunt et sponte ac libenter eos tolerant. *Patiantur se otio suo perfrui* non aeque proprie dicitur; sed similis haec constructio est ei, qua duo membra inter se opposita, ex uno verbo pendent, quamquam alterum modo proprie ad illud verbum refertur (vid. ad §. 44.) pro patiantur viros fortes labore perfrui, dum ipsi otio suo perfruantur. Hoc nomine excusari non potest lectio recepta ab Orellio: *patiantur virorum fortium labore se otio suo perfrui.* de qua vid. not. crit.

Haec audivimus ab iis, qui ipsi viderunt, *accepimus*, ab iis, qui ab aliis audierunt, *legimus* in libris antiqua referentibus: ascendit enim a propinquis rebus quasi per gradus ad ea, quae longe distant. *Manut.*

Digitized by Google

Neque eos in laude positos videmus, qui incitarunt aliquando populi animos ad seditionem, aut qui largitione caecarunt mentes imperitorum, aut qui fortes et claros viros et bene de republica meritos in invidiam aliquam vocaverunt. Leves hos semper nostri homines et audaces et malos et perniciosos cives putaverunt. At vero qu horum impetus et conatus repressérunt, qui auctoritate qui fide, qui constantia, qui magnitudine animi consili audacium restiterunt, ii graves, ii principes, ii duces, i auctores huius ordinis et dignitatis atque imperii semper
LXVII habiti sunt. Ac, ne quis ex nostro aut aliquorum prae-
140 terea casu hanc vitae viam pertimescat, unus in hac civitate, quem quidem ego possim dicere, praeclare vir de republica meritus, L. Opimius, indigniſſime concidit; cuius monumentum celeberrimum in foro, sepulchrum

---

auctores huius ord. i. e. defensores, ut expl. Ernest. in clav. v. *Auctor* n. 10. Sic pro Flacc. 15. *auctor fuae civitatis* ad Att. VIII, 2 *auctor reip. ac dux.* Sed fortasse scribendum: *auctores huius ordinis, conservatores dignitatis atque imperii semper habiti sunt.*

c. LXVII. §. 140. *L. Opimius*, is qui consul C. Gracchum et una cum eo circiter tria millia civium Rom. occidit. Eum epit. Liv. l. 61 scribit *accusatum apud populum a Q. Decio trib. pl. quod indemnatos cives in carcerem conjecisset, liberatum esse.* At Cicero Brut. 34. pro Planc. 28. Vellei. II, 7, 3. damnatum eum esse, Cic. in Pis. 39, 95. ejectum e patria, scribunt, et quidem iudicio repetundarum secundum Plut. C. Gracch. 18. Quam discordiam ita diremit Manut., ut Opimium diceret [quum iudicio, in quod vocatus erat a Qu. Decio, absolutus esset] postea accusatum esse pecuniae nomine a Iugurth contra leges acceptae, (sec. Plut. damnatum non eo, quo accusabatur, crimine, quandoquidem culpa vacaret, sed quod re potestate in cives Rom. usus esset Eum ἐν ἀτιμίᾳ καταγῆσαι narrat Plutarch. l. c. De priori iudicio accipio locum Cicer. de orat. II, 25, 106. eodemque refertur *semper* a Cicer. quod sequitur.

monumentum, basilicam Opimiam, de qua Varronem de l. l. IV, mentionem facere scribunt intelligunt Manut. et Hotoman. propter adiectum *celeberrimum*. In basilicis enim iudicia exercebantur maximo hominum concursu. De templo Concordiae post seditionem C. Gracchi in foro exstructo accipit Abram. Vid. Appian. b. c. I, 26 extr. Plutarch. C. Gracch. 17.

Digitized by Google

defertiſſimum in littore Dyrrhachino relictum eſt. Atque hunc tamen flagrantem invidia propter interitum C. Gracchi ſemper ipſe populus Romanus periculo liberavit. Alia quaedam civem egregium iniqui iudicii procella pervertit. Ceteri vero aut repentina vi perculſi ac tempeſtate populari per populum tamen ipſum recreati ſunt atque revocati, aut omnino invulnerati inviolatique vixerunt. At vero ii, qui ſenatus conſilium, qui auctoritatem bonorum, qui inſtituta maiorum neglexerunt, et imperitae aut concitatae multitudini iucundi eſſe voluerunt, omnes fere reipublicae poenas aut praeſenti morte aut turpi exſilio dependerunt. Quod ſi apud Athenienſes, 141
homines Graecos, longe a noſtrorum hominum gravitate disiunctos, non deerant, qui rempublicam contra populi temeritatem defenderent, quum omnes, qui ita fecerant, e civitate eiicerentur, ſi Themiſtoclem illum, conſerva-

---

in lit. Dyrrhachino. Dyrrhachium igitur in exſilium abierat.

ſemper ipſe pop. Romanus in iudicio populi: nam Opimium non populus, ſed *Gracchani iudices ſuſtulerunt*, ut loquitur in Brut. l. c. Videtur autem oratorie rem exaggerare; nam ſemel tantum eum iudicio populi abſolutum eſſe memoriae proditum eſt. Sic vocalem *ſemper* a Wolfio etiam defendi ſcribit Müller. qui uncis eam incluſit. Vid. ſupra.

Ceteri vero. pro dom. 32, 86. *At vero, ut annales pop. Rom. et monumenta vetuſtatis loquuntur, Caeſo ille Quinctius et M. Furius Camillus et C. Servilius Ahala, quum eſſent optime de rep. meriti, tamen populi incitati vim iracundiamque ſubierunt, damnatique comitiis centuriatis quum in exſilium profugiſſent, rurſus ab eodem populo placato ſunt in ſuam priſtinam dignitatem reſtituti.*

invulnerati, ut exempli cauſa Appius Claudius Sabinus, qui quum ſenatus atque optimatium cauſam conſtantiſſime tueretur, plebi vero acerrimus eſſet adverſarius, tranquillam tamen atque honoratam in patria vitam duxit, nec ab infenſo populo iniuriam ullam tulit. *Manut.*

aut praeſenti morte, ut Sp. Melius, M. Manlius Capitolinus, duo Gracchi, L. Apul. Saturninus, P. Sulpicius. *aut turpi exſilio*, ut M. Lepidus, is qui cum Q. Catulo coſ. fuit, et, quia Sullae acta reſcindere conatus eſſet, hoſtis iudicatus, exſul in Sardinia deceſſit. *Manut.*

§. 141. *quum eiicerentur* non eſt enallage temporum, ut Garaton. cenſet (vid. ad Cic. epp. CXXXI, 1. ad or. pro S. Roſc. §. 103.) ſed rem ſaepius repetitam ſignificat: *eiiciebantur* enim, quoties remp. *defenderant.*

Digitized by Google

torem patriae, non deterruit a republica defendenda
Miltiadis calamitas, qui illam civitatem paullo ante
varat, nec Aristidis fuga, qui unus omnium iustissim
fuisse traditur, si postea summi eiusdem civitatis
quos nominatim appellari non est necesse, propositis
exemplis iracundiae levitatisque popularis, tamen su
rempublicam illam defenderunt, quid nos tandem fac
debemus, primum in ea civitate nati, unde orta
gravitas et magnitudo animi videtur, tum in tanta gl
insistentes, ut omnia humana leviora videri debeant,
inde ad eam rempublicam tuendam aggressi, quae
dignitate est, ut eam defendentem occidere non
LXVIII sit, quam oppugnantem rerum potiri? Homines Gr
142 quos antea nominavi, inique a suis civibus damnati et
expulsi, tamen, quia bene sunt de suis civitatibus me
tanta hodie gloria sunt, non in Graecia solum, sed et
apud nos atque in ceteris terris, ut eos, a quibus illi
pressi sunt, nemo nominet, horum calamitatem dom
tioni illorum omnes anteponant. Quis Karthaginien
pluris fuit Hannibale consilio, virtute, rebus gestis,
unus cum tot imperatoribus nostris per tot annos de
perio et de gloria decertavit? hunc sui cives e civ
eiecerunt; nos etiam hostem litteris nostris et mem
143 videmus esse celebratum. Quare imitemur nostros
tos, Camillos, Ahalas, Decios, Curios, Fabricios, Maxi
Scipiones, Lentulos, Aemilios, innumerabiles alios,
hanc rempublicam stabiliverunt; quos equidem in deo

---

non deterruit — nec Arist. f.: Sic Brut. 13, 51. Fin. II, 8 extr. (ubi vid. Goer.) N. D. II, 39, 99. Offic. II, 4, 15. Eodem modo *nec* ponitur post *nihil* Rosc. Am. 28, 78. Verr. V. 27, 68. Tusc. III, 3, 6. N. D. I, 11, 28. 41, 116. II, 31, 80. post *nemo, nullus, negare.*

Aristidis fuga. Graeco verbo φυγὴ usus est pro latino *exsilii*, ut epist. fam. V, 12. (35, 10.)

in tanta gloria insistentes, tanquam in via aliqua, a maioribus aperta ac munita, vestigiis aliorum insistentes.

ut eam defendentem. I obscurius locutus est, pro qui defendat, occidere l. ne sed participio usus est, u sponderet participio seq *quam oppugn. rerum potiri,* qui patriam oppugnando potiatur, oppressa liber explicat Graev. Se autem ficat Cicero verbis *patri fendentem.*

c. LXVIII. §. 145. *Brutos* i. e. eiusmodi ho quales Brutus, Camillus et runt, ut recte explicat H ad Cic. Brut. 69. p. 279.

Digitized by Google

mmortalium coetu ac numero repono. Amemus patriam, iareamus ſenatui, conſulamus bonis; praeſentes fructus iegligamus, poſteritatis gloriae ſerviamus; id eſſe optimum iutemus, quod erit rectiſſimum; ſperemus quae volumus, ed quod acciderit, feramus; cogitemus denique, corpus irorum fortium magnorumque hominum eſſe mortale, animi vero motus et virtutis gloriam ſempiternam, neque, hanc opinionem ſi in illo ſanctiſſimo Hercule conſecratam videmus, cuius corpore combuſto, vitam eius et virtutem immortalitas excepiſſe dicitur, minus exiſtimemus, eos, qui hanc tantam rempublicam ſuis conſiliis, aut

---

poſteritatis gloriae, quae a oſteritate in nos redundat, quaue apud poſteros fruimur. Gaton. laudat or. pro Rabir. perd. no. *neque quisquam noſtrum in eip. periculis cum laude ac virtute verſatur, quin ſpe poſteritatis fructuque ducatur.*

ſperemus quae volumus. Demoſth. de cor. p. 258, 21. δεῖ δὲ τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας ἐγχειρεῖν μὲν ἅπασιν ἀεὶ τοῖς καλοῖς, τὴν ἀγαθὴν προβαλλομένους ἐλπίδα, φέρειν δ' ὅ τι ἂν ὁ θεὸς διδῷ, γενναίως, quem locum cum aliis, Demoſth. in Lept. p. 506, 14. Plut. π. εὐθυμ. c. 5. (p. 467. A.) laudat Abram.

cogitemus denique. Iſocrat. ad Phil. §. 157. (p. 109. C. ed. H. Steph.) ἐνθυμοῦ δὲ ὅτι τὸ μὲν σῶμα θνητὸν ἅπαντες ἔχομεν, κατὰ δὲ τὴν εὐδοξίαν καὶ τοὺς ἐπαίνους καὶ τὴν φήμην καὶ τὴν μνήμην τὴν τῷ χρόνῳ συμπαρακολουθοῦσαν ἀθανασίας μεταλαμβάνομεν, ἧς ἄξιον ὀρεγομένους καθ' ὅσον οἷοί τ' ἐσμὲν ὁτιοῦν πάσχειν. et quae ſequuntur, e quibus hunc locum expreſſum eſſe paulo calidius contendit Abram.

animi motus h. l. ſunt cogitationes, ratio, ut de nat. deor. III, 27, 69. *haud ſcio an melius fuerit humano generi notum iſtum celerem cogitationis, acumen, ſolertiam, quam rationem vocamus,* — — *non dari omnino.* Conf. ibid. 28, 72. I, 37, 104. Sic de orat. I, 25, 115 *animi atque ingenii celeres quidam motus.* Cf. or. 39, 134. Nam, ut ait de off. I, 36 extr. *motus animorum duplices ſunt, alteri cogitationis, alteri appetitus.* Hinc *acute moveri* Acad. I, 9, 35. epp. famil. XV, 21. (XCVIII, 6.)

hanc opinionem immortalitatis, *conſecratam*, Hercule inter deos relato et conſecrato ſancitam, ut ab ea recedere nefas ſit. Tuſc. III, 1. *ars deorum inventioni conſecrata* non tantum *tributa, adſcripta*, ut explicat Erneſt. in clav., ſed eo ipſo ſacra habita, quod recte addit Forcell. Si ſermo eſſet de eo, quod Hercules aliis praeſcripſerit, ut conſulatus bonis etc. quomodo cepit Manut., haec eſſet *ſententia* Herculis, non *opinio*.

ſuis conſiliis in ſenatu aut in pace, *ac laboribus*, forenſibus vel bellicis.

Digitized by Google

laboribus, aut auxerint aut defenderint aut servarint, immortalem gloriam consecutos.

LXIX 144 Sed me repente, iudices, de fortissimorum et cl morum civium dignitate et gloria dicentem et etiam dicere parantem horum adspectus in ipso orationis repressit. Video P. Sextium, meae salutis, v auctoritatis, publicae causae defensorem, propugnat auctorem, reum; video hunc praetextatum eius oculis lacrymantibus me intuentem; video Milonem dicem vestrae libertatis, custodem salutis meae, sub afflictae reipublicae, exstinctorem domestici latrocin pressorem caedis quotidianae, defensorem templor que tectorum, praesidium curiae, sordidatum et video P. Lentulum, cuius ego patrem deum ac pa statuo fortunae ac nominis mei et fratris rerumq strarum, in hoc misero squalore et sordibus; cui s annus idem et virilem patris et praetextam pop dicio togam dederit, hunc hoc anno in hac toga tionis iniustissimae subitam acerbitatem pro patre f mo et clarissimo cive deprecantem.

---

c. LXIX. §. 144. *defensorem etc.* *Defendimus* etiam leviter, *propugnamus* acriter et cum actione vehementi, ut quasi pugnam, unde verbum *propugnare* deductum est, referre videamur. Quare non solum defendisse Sextium publicam causam Cicero significat, sed ita defendisse, ut valde contenderit, quippe qui etiam vulnera ab iis, qui eam oppugnabant, plurima gravissimaque acceperit. Defensor autem et propugnator fuit eiusmodi, ut praecipuas in eo munere partes sustineret. *Auctor* enim dicitur is, qui alios sua auctoritate suove exemplo ad aliquam rem excitat. *E Manut.* Iisdem autem fere diebus et Milonem a Clodio, et Sextium a M Tullio Albinovano esse accusatos, et legem a C. Catone pl. de provincia P. Lentuli tri abroganda promulgatam epist. ad Quint. fratr. II, gnoscitur. *Id. Video P. Se* — *reum*, paulo obscurius d pro Video P. Sextium reum qui defensor, propugnato ctor fuit. Video Mil. sor reum, qui vindex etc. su Milon. 9, 25. *Ubi vidit fortissimum virum, inimici suum, certissimum consul* Ubi vidit certiss. cons. fo rum, qui fortissimus et in simus esset.

praetextam, quum augu tus esset, etsi annum agen ut narrat Dio Cass. XXX Sacerdotia autem eo temp pulus mandabat ex lege

Digitized by Google

Atque hic tot et talium civium squalor, hic luctus, 145
hae sordes susceptae sunt propter unum me, quia me de-
fen derunt, quia meum casum luctumque doluerunt, quia
ne lugenti patriae, flagitanti senatui, poscenti Italiae, vo-
bis omnibus orantibus reddiderunt. Quod tantum est in
me scelus? quid tantopere deliqui illo, illo die, quum ad
vos indicia, litteras, confessiones communis exitii detuli,
quum parui vobis? At, si sceleſtum est amare patriam,
pertuli poenarum satis; eversa domus est, fortunae vexa-
tae, dissipati liberi, raptata coniux, frater optimus, incre-
dibili pietate, amore inaudito, maximo in squalore volu-
tatus est ad pedes inimicissimorum, ego pulsus aris, focis,
diis penatibus, distractus a meis, carui patria, quam, uti
levissime dicam, certe texeram; pertuli crudelitatem ini-
micorum, scelus infidelium, fraudem invidorum.

Si hoc non est satis, quod haec omnia deleta viden- 146
tur reditu meo, multo mihi, multo, inquam, iudices,
praestat, in eandem illam recidere fortunam, quam tantam
importare meis defensoribus et conservatoribus calamita-
tem. An ego in hac urbe esse possim, his pulsis, qui me
huius urbis compotem fecerunt? non ero, non potero
esse, iudices, neque hic umquam puer, qui his lacrymis,
qua sit pietate, declarat, amisso patre suo propter me,
me ipsum incolumem videbit, nec, quotiescumque me

T. Atius Labienus trib. pl. tu-
lerat. Dio Cass. XXXVII, 37. *Manut.* Ex eo, quod hic Sextius fil. iudicio patris togam virilem accepisse dicitur, patere monet Ferrat. ap. Garaton. ad c. 3. iudicium parentum fuisse, quo quisque filius anno sumeret virilem togam.

§. 145. *Quod tantum est in me scelus.* Cf. pro Mil. 37, 103.

raptata coniux. Vid. ad cap. XXIV, §. 54. Hinc sumsit declamator pro domo 23. *Quid enim vos uxor mea misera violarat, quam vexavistis, raptavistis, omni crudelitate laceravistis?* E sqq. etiam idem *squalorem incredibilem et inauditum* confinxit. De tota re cf. XXIV, 54.

§. 146. *neque hic umquam puer — me inc. videbit, nec sese dicet videre.* Prior negatio ad alteram etiam tollendam pertinet; nam sensus est, quoties me videbit, ingemiscet, vel non videbit, quin ingemiscat; quae conformatio sententiae similis est ei, quam habet Demosth. de cor. p. 288. Reisk. *οὐκ εἶπον μὲν ταῦτα, οὐκ ἔγραψα δὲ κ. τ. λ. non sensi hoc et non suasi etc.* interprete auctore Rhet. ad Herenn. IV, 25. pro *οὐ μόνον εἶπον ταῦτα, ἀλλὰ καὶ ἔγραψα.*

Digitized by Google

viderit, ingemiſcet, ac peſtem ſuam et patris ſui ſeſe cet videre. Ego vero vos in omni fortuna, quaecum erit oblata, complectar, nec me ab his, quos meo nom ſordidatos videtis, umquam ulla fortuna divellet, ne eae nationes, quibus me ſenatus commendavit, quibus me gratias egit, hunc exſulem propter me ſine videbunt.

147 Sed haec dii immortales, qui me ſuis templis ad nientem receperunt, ſtipatum ab his viris et P. Lent conſule, atque ipſa respublica, qua nihil eſt ſanctius, ſtrae poteſtati, iudices, commiſerunt. Vos hoc iudi omnium bonorum mentes confirmare, improborum primere poteſtis; vos his civibus, uti optimis, vos me ficere, et renovare rempublicam. Quare vos obte atque obſecro, ut, ſi me ſalvum eſſe voluiſtis, eos c ſervetis, per quos me recuperaviſtis.

Digitized by Google

ORATIO PRO T. ANNIO MILONE.

ARGUMENTUM Q. ASCONII PEDIANI.

Hanc dixit Cn. Pompeio III Conſule, a. d. VI Idus April., quod iudicium quum ageretur, exercitum in foro et omnibus in templis, quae circum forum ſunt, collocatum a Cn. Pompeio fuiſſe, non tantum ex oratione et annalibus, ſed etiam ex libro apparet, qui Ciceronis nomine inſcribitur de optimo genere oratorum. (c. 4. §. 10).

Annius Milo et P. Plautius Hypſaeus et Q. Metellus Scipio conſulatum petierunt, non ſolum largitione palam profuſa, ſed etiam factionibus armorum ſuccincti. Miloni et Clodio ſummae erant inimicitiae, quod et Milo Ciceronis erat amiciſſimus, in reducendoque eo enixe operam reip. dederat, et P. Clodius reſtituto Ciceroni erat inſeſtiſſimus, ideoque ſumme ſtudebat Hypſaeo et Scipioni contra Milonem. Ac ſaepe inter ſe Milo et Clodius cum ſuis factionibus Romae depugnaverant, et erat utrique auctoritas par; ſed Milo pro melioribus partibus ſtabat. Praeterea in eundem annum conſulatum Milo, Clodius praeturam petebat, quam debilem futuram conſule Milone intelligebat. Proinde quum diu tracta eſſent comitia conſularia, perficique §. 3. eo eas ipſas perditas candidatorum contentiones non poſſent,

§. 3. *tracta eſſent.* vid. cap. IX. Appian. B. C. II, 20. Pompeium renovatum eſſe comitia narrat.

Digitized by Google

et ob id mense Ianuario nulli dum neque consules ne praetores essent, trahereturque dies eodem, quo antea, m dum Milo quamprimum comitia confici vellet, conficere quum bonorum studiis, qui obsistebant Clodio, tum e populi, propter effusas largitiones, impensas quoque ludo scenicorum ac gladiatorii muneris maximas, in quas patrimonia effudisse eum Cicero significat, competitores eius trahere vellent, ideoque Pompeius, gener Scipionis, T. Munatius, tribunus plebis, referri ad senatum de patri convocandis, qui interregem proderent, non essent p quum interregem prodere moris esset: a. d. XIII Kal. F (acta etenim magis sequenda et ipsam orationem, actis congruit, puto, quam Fenestellam, qui a. d. Kal. Febr. tradit) Milo Lanuvium, ex quo erat munic et ibi tum dictator, profectus est ad flaminem proden

§. 4. postera die. Occurrit ei circa horam nonam Clodius pa ultra Bovillas, rediens ab Aricia, prope eum locum, in Bonae deae sacellum est. Erat autem allocutus decuri Aricinorum. Vehebatur Clodius equo. Servi XXX expediti, ut illo tempore mos erat iter facientibus, gl cincti sequebantur. Erant cum Clodio praeterea tres c tes eius, ex quibus eques Romanus unus, C. Cassinius S duo de plebe novi homines, P. Pomponius, C. Clodius. rheda vehebatur cum uxore Fausta, filia L. Sullae dictat

§. 5. et M. Fufio, familiari suo. Sequebatur eos magnum sa

---

§. 4. ad flaminem prodendum. Appian. B. C. II, 20. *βαρυθυμῶν ὁ Μίλων* (propter tracta comitia) *ὡς καὶ περὶ αὐτὸν ἀπίστου γιγνομένου τοῦ Πομπηΐου, ἐς τὴν πατρίδα Λανούβιον ἐξῄει.*

§. 5. Dio Cass. XL, 48. *ὁ γοῦν Μίλων τὸν Κλώδιον ἐν τῇ Ἀππίᾳ ὁδῷ συντυχόντα οὐ τὸ μὲν π ἁπλῶς πως ἔτρωσεν, ἔπειτα δ βηθεὶς, μὴ ἐπεξέλθῃ τῷ γεγ κατέσφαξεν, ἐλπίσας, ἐπειδὴ τας τοὺς οἰκέτας τοὺς τοῦτο ποι τας εὐθὺς ἐλευθερῶσαι, ῥᾷο φόνου, καλευτήσαντος αὐτοῦ, ἐγκλήματος, εἰ περιγίγνοιτο,*

rum agmen, inter quos gladiatores quoque erant, ex quibus duo noti Eudamus et Birria. Hi, in ultimo agmine tardius euntes, cum servis P. Clodii rixam commiserunt. Ad quem tumultum quum respexisset Clodius minitabundus, humerum eius Birria rhomphaea traiecit. Inde quum orta esset pugna, plures Miloniani accurrerunt. Clodius vulneratus in tabernam proximam Bovillano delatus est. Milo ut cognovit §. 6. vulneratum Clodium, quum sibi periculosius illud etiam vivo eo futurum intelligeret, occiso autem magnum solatium esset habiturus, etiamsi subeunda esset poena, exturbari tabernam iussit. Fuit antesignanus servorum eius M. Fustenus. Atque ita Clodius latens extractus est, multisque vulneribus confectus. Cadaver eius in via relictum, quia servi Clodii aut occisi erant, aut graviter saucii latebant. Sex. Tedius, senator, qui forte ex rure in urbem revertebatur, sustulit, et lectica sua Romam ferri iussit; ipse rursus eodem, unde erat, gressum recepit. Perlatum est corpus Clodii ante §. 7. primam noctis horam, infimaeque plebis et servorum maxima multitudo magno luctu corpus in atrio domus positum circumstetit. Augebat autem facti invidiam uxor Clodii Fulvia, quae cum effusa lamentatione vulnera eius ostendebat. Maior postera die luce prima multitudo eiusdem generis confluxit, compluresque noti homines elisi sunt; inter quos

---

...σθαι. Appian. B. C. II, 21. θεράπων τοῦ Μίλωνος ἐπιδραμὼν τῷ Κλωδίῳ, εἴτε κεκελευσμένος, εἴθ' ὡς ἐχθρὸν δεσπότου κτείνων, ἔπαξεν ἐς τὸ μετάφρενον ξιφιδίῳ· καὶ τὸν μὲν αἵματι ῥεόμενον ἐς τὸ πλησίον πανδοκεῖον ὁ ἱπποκόμος ἔφερεν. ὁ δὲ Μίλων μετὰ τῶν θεραπόντων ἐπιστὰς, ἔτι ἔμπνουν καὶ νεκρὸν ἐπανεῖλεν, ὑποκρινόμενος μὲν οὐ βουλεῦσαι τὸν φόνον οὐδὲ προστάξαι· ὡς δὲ κινδυνεύσων ἐξάπαντος, ἠξίου τὸ ἔργον οὐκ ἀτελὲς καταλιπεῖν. Non casu autem pugnam factam esse monstrat Cicero ad Att. IV, 4. *Si se inter viam Clodius obtulerit, occisum iri ab ipso Milone video. Non dubitat facere, prae se fert, casum illum nostrum* (exsilii) *non extimescit.*

C. Vibienus, senator. (Erat domus Clodii, ante paucos m fes empta de M. Scauro, in Palatio.) Eodem Munatius P cus, frater L. Planci oratoris, et Q. Pompeius Rufus, S dictatoris ex filia nepos, tribuni pl., accurrerunt: ei hortantibus vulgus imperitum corpus nudum calce sicut in lecto erat positum, ut vulnera videri possent,

§. 8. forum detulit et in rostris posuit. Ibi pro concione P cus et Pompeius, qui competitoribus Milonis studebant, vidiam Miloni fecerunt. Populus duce Sex. Clodio sc corpus P. Clodii in curiam intulit, cremavitque subse et tribunalibus et mensis et codicibus librariorum. (igne et ipsa quoque curia flagravit, et item Porcia basi quae erat ei iuncta, ambusta est. Domum quoque M. pidi, interregis, (is enim magistratus curulis erat creatu absentis Milonis eadem illa Clodiana multitudo oppugna deinde sagittis repulsa est. Tum fasces ex lecto Libiti raptos attulit ad domum Scipionis et Hypsaei, deinde hortos Cn. Pompeii, clamitans eum modo consulem m dictatorem.

§. 9. Incendium curiae maiorem aliquanto indignationem vitatis moverat, quam interfectio Clodii. Itaque Milo, q

---

§. 7. *C. Vibienus.* vid c. XIV, 37.

§. 8. *in curiam intulit*, εἴτε ἐπὶ τιμῇ βουλευτικοῦ γένους ὄντα, εἴτε εἰς ὄνειδος τῆς βουλῆς τοιάδε περιορώσης. Propter curiam incensam Plancus postea in exsilium eiectus est. vid. Phil. VI, 4, 10. XIII, 12, 27.

§. 9. *Milo — redierat Romam*, Dio Cass. XL, 49. latitasse eum primo, οὐχ ὑπὸ ἰδιωτῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἱππέων βουλευτῶν τέ τινων φρουρούμενον· ἐπεὶ δὲ τοῦτό τε (incendium curiae) ἐγένετο, τὴν ὀργὴν τῆς γερουσίας ἐς τὸ ἀντιστασιωτῶν μίασμα περι σειν ἐλπίσας — — προῆει ἐ μέσον, καὶ τῆς ἀρχῆς ὁμοίω μᾶλλον, ἀντεποιεῖτο.

M. Caelius. Appian. de b II, 22. Μίλωνι δὲ θράσει τ περιῆν, ὥστ' οὐ δεδιέναι περὶ τ νῳ μᾶλλον, ἢ ἀγανακτεῖν ἐ Κλωδίου περὶ τὴν ταφὴν θεραπόντων οὖν καὶ ἀγρῶν κείν πλῆθος ἀθροίσας καὶ

opinio fuerat iviſſe in voluntarium exſilium, invidia adversariorum recreatus, nocte ea redierat Romam, qua incenſa erat curia, petebatque nihilo deterius conſulatum, aperte quoque tributim in ſingulos mille aſſium dederat. Concionem etiam ei poſt aliquot dies dedit M. Caelius, tribunus pl., et Manilius Canianus, eius collega, ipſiusque cauſam etiam ad populum probabant. Dicebant utriquae, Miloni a Clodio factas eſſe inſidias.

Fiebant interea alii ex aliis interreges, qui comitia §. 10.
conſularia, propter eorum candidatorum tumultus et easdem manus armatas, habere non poterant. Itaque primum factum erat S. C., ut interrex et tribuni pl. et Pompeius, qui pro conſule ad urbem erat, viderent, ne quid detrimenti resp. caperet, delectus autem Pompeius tota Italia haberet. Qui quum ſumma celeritate praeſidium comparaſſet, poſtulaverunt apud eum familiam Milonis, item Fauſtae uxoris eius, exhibendam duo adoleſcentuli, qui Appii Claudii ambo appellabantur, qui erant C. Claudii filii, qui frater fuerat

---

δῆμον παρεκέκμασε χρήματα τῶν τι δημάρχων Μάρκον Καίλιον προιάμενος, ἐς τὴν πόλιν κατῆει θρασύτατα. καὶ αὐτὸν ὁ Καίλιος εὐθὺς ἐσάγειν εἶλκεν ἐς τὴν ἀγορὰν ἐπὶ τοὺς παρ' αὐτοῦ δεδωροδοκηκότας, ὥσπερ ἐπ' ἐκκλησίαν, ὑποκρινόμενος μὲν ἀγωνιεῖν καὶ αὐτὸς ἐκδόναι τῇ δίκῃ ἀναβολήν, ἐλπίζων δέ, εἰ αὐτὸν οἱ παρόντες μεθύειν, ἐκλύσειν τὴν δίκην τὴν ἀληθεστέραν. Καὶ Μίλων μὲν οὐ βουλεῦσαι τὸ ἔργον εἶπεν (οὐ γὰρ ἂν μετὰ σπουδῆς καὶ γνώμης ἐπὶ ταύτα ὁρμῆσαι) τὸν λοιπὸν λόγον κατὰ τοῦ Κλωδίου διεξῆλθεν, ὡς θρασυτάτου δὴ καὶ φίλου θρασυτάτων, οὗ καὶ τὸ βουλευτήριον ἐπικαταπρῆναι αὐτῷ. Ἔτι δ' αὐτοῦ λέγοντος, οἵ τε λοιποὶ δήμαρχοι καὶ τοῦ δήμου τὸ ἀδιάφθορον ἐνέβαλλον ἐς τὴν ἀγορὰν. u. s. l. Vid. ad qr. c. XXXIII, 91. ubi Garatoni. in Appianum graviter invehitur, quod ἀδιάφθορον vocaverit Clodianam illam ſervorum, latronum, egentium multitudinem notiſſimam; ex decem vero tribunis ei multitudini adfuiſſe tres ab Aſconio commemoratos; quinque reliquos tribunos his turbis ſeſe committere noluiſſe. De caedibus conſecutis et Appian, et Dio Caſſ. XL, 50 commemorant.

§. 10. *SC. ut interrex.* Idem narrat Dio Caſſ. l. c. E.

Digitized by Google

Clodii, et ob id illi patrui sui mortem, velut auctore fratre, persequebantur. Eosdem Faustae et Milonis familias postulaverunt duo Valerii, Nepos et Leo, et L. Herennius Balbus. P. Clodii quoque familiam et comitum eius postulavit eodem tempore Caelius; familiam Hypsaei et Q. Metelli Manilius
§. 11. Canianus, eius collega. Affuerunt Miloni Q. Hortensius, M. Cicero, M. Marcellus, M. Calidius, M. Cato, Faustus Sulla. Verba pauca Q. Hortensius dixit, liberos esse eos, qui pro servis postularentur: nam post recentem caedem manumiserat eos Milo sub hoc titulo, quod caput suum ulti essent.
§. 12. Haec agebantur mense intercalari. Post diem trigesimum fere, quam erat Clodius occisus, Q. Metellus Scipio in senatu contra M. Caepionem conquestus est, ac de caede P. Clodii falsum esse dixit, quod Milo sic se defenderet, et Clodium Aricinos decuriones alloquendi gratia abiisse, profectum cum sex ac viginti servis, Milonem subito post horam quartam senatu misso, cum servis amplius CCC armatis obvium ei contendisse, et supra Bovillas inopinantem in itinere aggressum; ibi P. Clodium, tribus vulneribus acceptis, Bovillas portatum; tabernam, in quam profugerat, expugnata a Milone; semianimem Clodium extractum in via Appia occisum esse, annulumque eius ei morienti extractum; deinde Milonem, quum sciret in Albano parvulum filium Clodii venisse ad villam, et quum puer ante subtractus esset, de servo Alicore ita quaestionem habuisse, ut eam articulatim conscaret; villicum et duos praeterea iugulasse: ex servis Clodii qui dominum defenderint, undecim esse interfectos; Milonis duos solos saucios factos esse: ob quae Milonem postero die XII servos, qui ei maxime operam navassent, manumisisse, populoque tributim singula millia aeris ad defendendos de se
§. 13. rumores dedisse. Milo misisse ad Cn. Pompeium dicebatur, quod Hypsaeo summe studebat, quod fuerat eius quaesto-

Digitized by Google

ebfiftere fe petitione conſulatus, ſi ita ei videretur; Pompeium eſpondiſſe, nemini ſe neque petendi neque deſiſtendi auctorem eſſe, neque populi Romani poteſtatem aut conſilium aut ſententiam interpellaturum. Deinde per C. Lucilium, qui ropter M. Ciceronis familiaritatem amicus erat Miloni, giſſe quoque dicebatur, ne ſe de hac re conſulendo invidia meraret.

Inter haec quum crebreſceret rumor, Cn. Pompeium §. 14. reari dictatorem, neque opportune aliter mala civitatis ſeri poſſe, viſum eſt optimatibus, tutius eſſe, cum conſulem ne collega creare, et, cum tractata ea res eſſet in ſenatu, acto in M. Bibuli ſententiam S. C., Pompeius ab interrege ec. Sulpicio V Kal. Mart. menſe intercalario conſul creatus ſt, ſtatimque conſulatum iniit. Deinde poſt diem tertium §. 15. le legibus novis ferendis retulit; duas ex S. C. promulgavit, lteram de vi, qua nominatim caedem in Appia via factam t incendium curiae et domum M. Lepidi interregis oppugnatam comprehendit, alteram de ambitu; poenam graviorem: utraque enim lex prius teſtes dari per triduum, deinde uno die atque eodem et ab accuſatore et ab reo peroari inbebat, ita ut duae horae accuſatori, tres reo darentur. His legibus obſiſtere M. Caelius tribunus pl. ſtudio- §. 16. ſiſſimus Milonis, conatus eſt, quod et privilegium diceret in Milonem ferri et iudicia praecipitari. Et quum pertinacius gem Caelius vituperaret, eo proceſſit irae Pompeius, ut ceret, ſi coactus eſſet, armis ſe remp. defenſurum. Timet autem Pompeius Milonem, ſeu timere ſe ſimulabat; ple-

§. 14. Eadem narrat Dio Caſſ. L, 5o. Quod hic et Aſcon. Bilo, Appian. l. c. 23 tribuit Cani, turpiter in eo errans, quod ac Catonem a Pompeio miſſum e narrat, ut Cyprum in provinciam redigeret. Secundum Plutarch. vit. Pomp. c. 54 ſententiam a Bibulo propoſitam fuiſſe Cato.

§. 16. *Timebat autem.* Aſcon. ad c. 25. narrat Pomp. *in hortis ſuperioribus ante iudicium manſiſ-*

Digitized by Google

rumque non domi suae, sed in hortis manebat, idque ip
in superioribus, circa quos etiam magna manus mili
excubabat; senatum quoque semel in porticu sua habu
§. 17. Pompeius, quod dicerat timere se adventum Milonis.
proximo senatu P. Cornificius ferrum Milonem intra t
cam habere ad femur alligatum dixerat. Postulaverat,
femur nudaret. Et ille fine mora tunicam levaverat.
M. Cicero exclamaverat, omnia illi similia crimina esse,
in Milonem dicerentur alia.
§. 18. Deinde Munatius Plancus, tribunus pl., produ
in concionem M. Aemilium Philemonem, notum homi

---

se, ita ut villam quoque praesidio militum circumdaret. Q. Pompeius, trib. pl., qui fuerat familiarissimus omnium P. Clodio, et sectam suam palam se sequi profitebatur, dixerat in concione paucis post diebus, quam Clodius erat occisus: Milo dedit, quem in curia cremaretis, dabo, quem in Capitolio sepeliatis. In eadem concione idem dixerat (habuit enim eam a. d. VIII Kal. Febr. quum Milo pridie i. e. VII Kal. Febr. venire ad Pomp. in hortos eius voluisset) Pomp. ei per hominem propinquum misisse, ne ad se veniret. Prius etiam quam Pomp. tertium consul crearetur, tres tribuni, Q. Pompeius Rufus, C. Sallustius Crispus, T. Munatius Plancus quum quotidianis concionibus suis magnam invidiam Miloni propter Clodium excitarent, produxerant ad populum Cn. Pomp. et ab eo quaesierant, num ad eum delatum esset illud quoque indicium, suae vitae insidiari Milonem. Responderat Pompeius Licinium quemdam de plebe sacrificalum, qui solitus esset milias purgare, ad se det servos quosdam Milonis, it libertos comparatos esse ad e suam; nomina quoque ser edidisse; ad Milonem miss eos in potestate sua habe Milone respondum esse, ex i vis, quos nominasset, parti minem se unquam habuisse tim manumisisse. Deinde Licinium apud se haberet, I quemdam de plebe ad corru dum iudicem venisse; qua gnita, in vincula eum pu se coniectum. — — Ob spiciones Pomp. in super hortis se continuerat, dei SC. delectu per Italiam quum redisset, venientem Milonem unum omnium mi miserat. Item quum sen porticu Pompeii haberet Pomp. posset interesse, un excuti prius quam in senat traret, iusserat.

§. 17. P. Cornificius c. XXIV, 66.

Digitized by Google

libertum M. Lepidi. Is se dicebat pariterque secum quatuor liberos homines iter facientes supervenisse, quum Clodius occideretur, et ob id quum proclamassent, abreptos et perductos in villam Milonis, ibique per duos menses praeclusos fuisse. Eaque res, seu vera seu falsa, magnam invidiam Miloni contraxerat. Idemque Munatius et Pompeius, §. 19.
tribuni pl., in rostra produxerant triumvirum capitalem, eumque interrogaverant, an Galatam Milonis servum caedes facientem deprehendisset. Ille dormientem in taberna pro fugitivo deprehensum et ad se perductum esse responderat. Denuntiaverant tamen triumviro, ne servum remitteret. Sed postera die Caelius, tribunus pl., et Manilius Canianus collega eius ereptum e domo triumviri servum Miloni reddiderunt. Etsi nullam de his criminibus mentionem fecit Cicero, tamen, quia ita repereram, putavi exponenda. Inter §. 20.
primos et Q. Pompeius et C. Sallustius et T. Munatius Plancus tribuni pl. inimicissimas conciones de Milone habebant, invidiosas etiam de Cicerone, quod Milonem tanto studio defenderet: eratque maxima pars multitudinis infensa non solum Miloni, sed ipsi etiam propter invisum patrocinium Ciceroni. Postea Pompeius et Sallustius in suspicione fue- §. 21.
runt in gratiam rediisse cum Milone et Cicerone. Plancus autem infestissimus perstitit, atque in Ciceronem quoque multitudinem instigavit, Pompeio autem suspectum faciebat Milonem, ad perniciem eius comparari vim vociferatus. Pompeiusque ob ea saepius querebatur, fieri sibi quoque insidias, et id palam, ac maiore manu se armabat. Dicturum diem quoque Ciceroni Plancus ostendebat; postea autem Q. Pompeius idem minitatus erat. Tanta tamen constantia §. 22.
et fides fuit Ciceronis, ut non populi a se alienatione, non Cn. Pompeii suspicionibus, non periculi futuri metu, si sibi dies ad populum diceretur, non armis, quae palam in Mi-

Digitized by Google

lonem sumta erant, deterreri potuerit a defensione ei
quam posset omne periculum suum et offensionem inimi
multitudinis declinare, redimere etiam Cn. Pompeii animi
si paullum ex studio defensionis remisisset.

§. 23. Perlata deinde lege Cn. Pompeii, in qua id quo
scriptum erat, ut quaesitor suffragio populi ex iis, qui e
sules fuerant, crearetur, statim comitia habuit, creatus
erat L. Domitius Aenobarbus quaesitor. Aliorum quo
iudicum, qui de ea re iudicarent, Pompeius tales propo
ut nunquam neque clariores viros neque sanctiores propo

§. 24. tos esse constaret. Post quod statim nova lege Milo postu
tus a duobus Appiis Clodiis adolescentibus, iisdem, a qui
antea familia eius fuerat postulata, itemque de ambitu
iisdem Appiis, et praeterea de vi a Q. Petalcio et L. C
nificio, de sodalitiis a P. Fulvio Nerato. Postulatus au
erat et de sodalitiis et de ambitu ea spe, quod primum
dicium de vi futurum apparebat, quo eum damnatum

§. 25. confidebant, nec postea responsurum. Divinatio de am
accusatorum facta est, quaesitore A. Torquato, atque a
quaesitores, Torquatus et Domitius, pridie Nonas Apr. r
adesse intulerunt. Quo die Milo ad Domitii tribunal v
ad Torquati amicos misit; ibi, postulante pro eo M. Marc
obtinuit, ne prius causam de ambitu diceret, quam d
iudicium esset perfectum. Apud Domitium autem
torem maior Appius postulavit a Milone servos e
IV et L, et quum ille negaret, eos, qui nominaban
sua potestate esse, Domitius ex sententia iudicum p
tiavit, ut ex servorum eorum numero accusator, quot

§. 26. ederet. Citati deinde testes secundum *legem*. Qu
supra diximus, *iubebat, ut prius quam causa ag
testes per triduum audirentur, dicta eorum iudices
gnarent, quarta die adesse omnes in diem posteru*

Digitized by Google

rentur, ac coram accusatore et reo pilae, in quibus nomina iudicum inscripta essent, asquarentur; dein rursus postera die sortitio iudicum fieret, unius et LXXX: qui numerus cum sorte obtigisset, ipsi protinus sessum irent; tum ad dicendum accusator duas horas, reus tres haberet; reusque eodem die illo iudicaretur; prius autem quam sententiae ferrentur, quinos ex singulis ordinibus accusator, totidem reus reiiceret, ita numerus iudicum relinqueretur, qui sententias ferrent, quinquaginta et unus.

Primo die datus erat in Milonem testis Caffinius Scola, §. 27.
qui se cum P. Clodio fuisse, quum is occisus est, dixit, atrocitatemque rei factae, quam maxime potuit, auxit. Quem quum interrogare M. Marcellus coepisset, tanto tumultu Clodianae multitudinis circumstantis exterritus est, ut vim ultimam timens in tribunal a Domitio reciperetur. Quam ob causam M. Marcellus et ipse Milo a Domitio praesidium imploraverunt. Sedebat eo tempore Cn. Pompeius ad aerarium, perturbatusque erat eodem illo clamore; itaque Domitio promisit, se postero die cum praesidio descensurum, idque fecit. Quare territi Clodiani silentio verba testium §. 28.
per biduum audiri passi sunt. Interrogaverunt eos M. Cicero, M. Marcellus et Milo ipse. Multi ex iis, qui Bovillis habitabant, testimonium dixerunt de iis, quae ibi facta erant; cauponem occisum, tabernam expugnatam, corpus Clodii in publicum extractum esse. Virgines quoque Vestales dixerunt, mulierem ignotam venisse ad se, quae Milonis mandato votum solveret, quod Clodius occisus esset. Ultimae testimonium dixerunt Sempronia, Tuditani filia, socrus P. Clodii, et uxor Fulvia, et fletu suo magnopere eos, qui adstabant, commoverunt. Dimisso circa horam decimam iudicio, T. Munatius pro concione populum adhortatus est, ut postero die frequens adesset, et clabi Milonem non pateretur, iudi-

Digitized by Google

§. 29. ciumque et dolorem suum ostenderet. Euntibus ad tabell
ferendam postero die iudicibus, qui fuit iudicii primus a
III Idus Apr., clausae fuerunt tota urbe tabernae, praes
in foro et circa omnes fori aditus Pompeius dispositi, i
pro aerario, ut pridie, consedit septus delecta manu milit
Sortitio deinde iudicum, ut primo die, facta est; post tant
silentium toto foro fuit, quantum esse in aliquo foro pos
Tum intra horam secundam accusatores coeperunt dic
Appius maior et M. Antonius et P. Valerius Nepos.
sunt ex lege horis duabus.

§. 30. Respondit his unus M. Cicero. Et quum quibus
placuisset, ita defendi crimen, interfici Clodium pro repub
fuisse (quam formam M. Brutus secutus est in ea orati
quam pro Milone composuit et edidit, quamvis non egis
Ciceroni id non placuit, quod non, qui bono publico
mnari, idem etiam occidi indemnatus posset. Itaque qu
insidias Milonem Clodio feciſſe, posuissent accusatores,
falsum id erat (nam forte illa rixa commissa fuerat) Ci
apprehendit, et contra Clodium Miloni feciſſe insidias di
tavit; eoque tota oratio eius spectavit. Sed ita cons
ut diximus, neutrius consilio pugnatum esse eo die, ve
forte occurrisse: ex ea rixa servorum ad eam caedem
ventum. Notum tamen erat, utrumque mortem alteri
minatum esse, et sicut suspectum Milonem maior,
Clodii, familia faciebat, ita expeditior et paratior ad pug

§. 31. Clodianorum, quam Milonis, fuerat. Cicero quum incip
dicere, exceptus est acclamatione Clodianorum, qui se
tinere ne metu quidem circumstantium militum potue
Itaque non ea, qua solitus erat, constantia, dixit. M

§. 31, *Itaque non ea* etc. Dio Cass. XL, 54. militum conspectu perterritum Ciceronem narrat

μὲν παρεσκευασμένων μηδὲν
βραχὺ δὲ τι καὶ τεθνηκὸς γ
φθεγξόμενον ἀγαπητῶς μ

Digitized by Google

ut eum illa quoque excepta eius oratio. Scripsit vero hanc, quam legimus, ita perfecte, ut iure prima haberi possit.

---

vas. Cf. Plutarch. v. Cicer. 35. Addit Dio Cass. l. c. ὁ Μίλων τῷ λόγῳ πεμφθέντι οἱ ὑπ' αὐτοῦ ἐντυχών (ἐπεφυγάδευτο γὰρ) ἀντιπέμπει λέγων, ὅτι ἐν τύχῃ αὐτῷ ἐγένετο τὸ μὴ ταῦθ' οὕτω καὶ ἐν τῷ δικαστηρίῳ λεχθῆναι· οὐ γὰρ ἂν τοσούτας ἐν τῇ Μασσαλίᾳ (ἐν ᾗ κατὰ φυγὴν ἦν) τρίγλας ἐσθίων, εἴπερ τι τοιοῦτον ἀπελελόγητο.

De exitu iudicii Ascon. ad c. XXXV, p. 945. Graev. *Senatores condemnaverunt* XII, *absolverunt* VI. *Equites condemnaverunt* XIII, *absolverunt* IV. *Tribuni aerarii condemnaverunt* XIII, *absolverunt* III. *Videbantur non ignorasse iudices, inscio Milone initio vulneratum esse Clodium, sed comperorant, postquam vulneratus esset, iussu Milonis occisum. Fuerunt, qui crederent, M. Catonis sententia eum esse absolutum; nam et bene cum rep. actum esse morte P. Clodii non dissimulaverat, et studium in petitione consulatus Miloni et reo affuerat. Nominaverat quoque eum Cicero praesentem* (c. IX extr. XVI, 44.) *et testatus erat, audisse eum a M. Favonio ante diem tertium quam caedes facta erat, Clodium dixisse periturum esse eo triduo Milonem. Sed Milonis quoque notam audaciam vindicare P. R. utile visum est: unde sciri unquam potuit utram sententiam tulisset?* Vellei. II, 47. *Milonem reum non magis invidia facti, quam Pompeii damnavit voluntas. Quem quidem M. Cato palam lata absolvit sententia. Quam si maturius tulisset, non defuissent, qui sequerentur exemplum, probarentque eum civem occisum, quo nemo perniciosior resp. neque bonis inimicior vixerat.* Aliam causam damnationis affert Plut. v. Cic. 35. vid. ad c. XXXIV, §. 92.

Digitized by Google

SUMMARIUM SCHUETZII.

P. Clodius Pulcher post tribunatum plebis A. U. aedilitatem autem A. 697. gestam A. U. 700. praet petere constituerat. Quum autem comitia consulari praetoria anno superiore i. e. 699. ita tracta videret non multos menses praeturam gerere posset, quippe q etiam consules anno 700. creati Cn. Domitius Calv M. Valerius Messala septimo demum h. a. mense mag tum post plura interregna adirent, diftulit petitionem turae, eamque in A. 701. transtulit. In eundem a consulatum petebant T. Annius Milo, (qui dudum g cum Clodio inimicitias gesserat, ita ut alter alteri mortem minatus esset) P. Plautius Hypsaeus et Q. Me Scipio.

A. d. XIII. Kalendas Februarias, quum Milo Lanu ubi dictator erat, proficiscereturad flaminem ibi pe dum, accidit ut Clodius Aricia rediens in via Ap occurreret. Ibi pugna inter utriusque servos com compluribus vel occisis vel vulneratis, tandem ipse C occiditur. Corpus eius statim Romam delatum, ac p in atrio domus eius expositum, deinde in forum d est; unde duce Sex. Clodio a plebe in curiam tran

Digitized by Google

est, ubi illud collectis subsellüs, mensis, aliaque eius modi supellectile cremaverunt, quo igne et curia et Porcia basilica ei innexa incensa conflagravit. Qua re magna invidia Clodianis contracta, Milo, qui interim secesserat, in urbem rediit, et in petendo consulatu perseveravit. Pompeius deinde ab interrege Ser. Sulpicio V Kal. Mart. consul creatus est, quem consulatum primis mensibus solus gessit, deinde Q. Metellum Scipionem, cuius filiam Corneliam uxorem duxerat; in quinque ultimos menses collegam sibi adiunxit. Consulatum igitur V^a Kal. Mart. mense intercalario ingressus statim leges tulit, alteram de vi, in qua simul ut de caede in via Appia, de incendio curiae, et de domo M. Lepidi interregis oppugnata extra ordinem quaereretur, sancitum est; alteram de ambitu, qua gravior poena et breviora iudicia constituta sunt. In lege de vi novam etiam iudicii habendi rationem praescripserat, ut primo quaesitor non esset praetor, sed suffragiis populi e consularibus electus; deinde tribus diebus testes audirentur; deinde uno eodemque die ab accusatore et reo perorataretur. Itaque creatus est quaesitor Cn. Domitius Ahenobarbus. Is quum Pompeius trecentos ex omnibus ordinibus iudices proposuisset, LXXXI ex iis sortitus est. Ex his quum et accusator et reus quinos ex singulis ordinibus reiecissent, relicti sunt LI, nempe XVIII senatores, XVII equites, XVI tribuni aerarii. Itaque pridie testibus auditis a. d. VI. Id. Apriles iudicium habitum est, clausis tota urbe tabernis, praesidiis in foro et circum omnes fori aditus a Pompeio consule dispositis. Accusarunt Milonem Appius maior, C. Clodii, Publii fratris, filius, M. Antonius, P. Valerius Nepos. Defendit reum Cicero, sed partim acclamatione Clodianorum, partim ipso militum conspectu turbatus, non ea, quae solebat, constantia dixit. Attamen illa quoque

Digitized by Google

oratio a notariis excepta, Ascouli vetuste superstes. Eius etiam Quintilianus IV, 4, 17 mentionem facit. Ea vero, quam habemus, pro Milone orationem postea scripsisse ad Milonem, qui consul Massiliam concessit, qui, ut narrat Dio Cassius lib. XL., ei rescripsit ita secum actum esse, quod Cicero non hanc in iudicio habuit. Nunquam enim futurum fuisse, ut tantos tamque bonos mullos Massiliae comederet, si hoc modo pro se dictum esset.

Exordium huius orationis capitur ab insolita iudicii forma, quod Pompeius forum praesidiis militum circumsederat. Ea quamquam oratorem terrere posset, magnum tamen esse solatium, quod Pompeius pro sua iustitia et sapientia illos centuriones et cohortes non periculi, sed praesidii causa collocaverit, qui defensioni suae non adversarium modo, verum etiam silentium pollicerentur. Reliquam civium multitudinem totam causae suae favere. Unum genus infestum esse eorum quos P. Clodii furor rapinis et incendiis paverit. c. 1. Itaque iudices cohortatur, ut timorem, si quem habeant, deponant, ostenditque se in Milonis defensione non eius tribunatu, et rebus pro *salute* publicae gestis abusurum, sed potius id effecturum, ut oculis videant insidias Miloni a Clodio factas, ideo eum iure occisum esse. c. 2.

Sequitur refutatio eorum, quae adversarii dixerant.

Primo negaverant intueri lucem esse fas ei, qui civem hominem occisum esse fateretur. Id Cicero primum exemplis eorum, qui absoluti sint post iustum hominis caedem, deinde iure naturali, denique ipsa lege XII. tabularum refutat. c. 3. 4.

Secundo loco dixerant, caedem, in qua P. Clodius occisus est, senatum iudicasse contra rem publicam esse factam. In quo ostenditur senatum illam caedem non sentire

Digitized by Google

is solum, sed etiam studiis comprobasse; nec novam de ea quaestionem instituisse, sed decrevisse, ut veteribus legibus aut ummodo extra ordinem quaereretur. Ac si incendium atiae, oppugnationem aedium M. Lepidi, caedem hanc ipsam contra rem publicam factam decreverit, hoc eo factum esse, quod nulla vis unquam in libera civitate suscepta inter cives non sit contra rem publicam. c. 5.

Denique dixerant adversarii Pompeium rogatione sua it de re et de causa iudicavisse, quod tulisset de caede, quae in via Appia facta esset, in qua P. Clodius occisus erat. Cui Cicero sic respondet, ut ostendat Pompeium vidisse etiam in confessione facti iuris tamen defensionem suscipi posse. Fuisse olim nobilissimos aliquot viros necatos, de quibus quaestio extra ordinem lata, non esset. Neque vero ideo mortem P. Clodii atrociorem esse, quod is in via Appia, hoc est in monumentis maiorum suorum sit interfectus. Ab ipso enim M. Papirium in eadem via occisum esse, eiusdemque Clodii, servum in templo Castoris comprehensum esse, quem ille ad Cn. Pompeium interficiendum collocarit. Ne de hoc quidem facinore rogationem latam, aut quaestionem decretam esse. Itaque Pompeium non facti, sed iuris disceptationem esse voluisse; delectos esse iudices ex florentissimis ordinibus viros optimos et integerrimos, in L. Domitio autem, quem quaestioni praeesse voluerit, nihil aliud spectasse, nisi quaesitoris iustitiam, gravitatem, humanitatem, fidem. Reliquum igitur esse, ut iudices nihil aliud quaerere debeant, nisi uter utri insidias fecerit. c. 6—8.

Sequitur igitur narratio rei gestae, prudenter sic instituta, ut appareat, Clodium insidias fecisse Miloni, eiusque servos, quum Milo ante fundum eius ei occurrisset, in hunc impetum fecisse, atque ita Clodium a servis Milonis,

Digitized by Google

qui eum occisum esse ex ipso Clodio audissent, n imperante, neque sciente, neque praesente domino, i fectum esse. c. 9—11.

Tum accedit orator ad confirmationem, in qua pri demonstratur Clodium, quia Miloni insidias fecerit, sum esse.

Hic primum ostendit Clodium magnis emolumenti interficiendum Milonem ductum esse, Miloni Clodii n tem non modo nihil profuisse, sed etiam obfuisse. De odium Clodii erga Milonem maius, quam huius in il fuisse. c. 12. 13. Tum demonstratur, Milonis innocen eius consuetudine et natura defendi, Clodii culpam iisdem rebus coargui. Etenim Clodii consuetudinem petuam fuisse in vi inferenda, Milonis tantum in repelle Praeterea ex ipsa causa profectionis intelligi non Clodi Milone, sed Miloni a Clodio insidias esse paratas. c. 14— Quod confirmatur primum loco insidiarum, c. 20. dei iter Clodii, ut expediti latronis, cum Milonis impedime comparatur, ut illum multo ad caedem paratiorem fi appareat. c. 21. Neque vero mirum esse, Clodium sic p tum tamen ab imparatis servis Milonis occisum esse. Ne vero Milonem ideo in suspicionem venire, quod illos ser manumiserit. Quaestionem vero de servis Clodii in Milo habitam nihil probare. c. 22. Denique ipsum reditum lonis eiusmodi fuisse ostenditur, ut ex eo eluceat, pura mente atque integra, nullo scelere imbutum, n metu perterritum, nulla conscientia exanimatum Rom revertisse. c. 23. Multa etiam postea in Milonem cons esse, quae ille innocentiae conscientia fretus plane tempserit ac pro nihilo putarit. c. 24—26.

Crimine igitur ipso caedis a Milone Clodio illatae argumentis diluto, Cicero ostendit, si Milo Clodium

Digitized by Google

et, eum propterea praemio potius quam poena afficien-
m fuisse. Itaque Milo sic loquens inducitur, ut immania
odii flagitia et facinora enumeret. c. 27. ideoque magnam
puli Romani ex Clodii caede laetitiam esse consecutam
nonstratur; c. 28. eamque caedem in beneficii loco ponen-
m esse partim Graecorum exemplo, qui saepe tyrannos
caverint, eorumque interfectoribus magnos honores tri-
erint. c. 29. 30. partim deorum immortalium auctu et
luntate confirmatur, quibus huius beneficii gratia potis-
ium debeatur. c. 31 — 33.

In peroratione iudices implorantur ut misericordiam
ibuant fortissimo viro, quam propter innocentiam et
ignitatem, nec ipse imploret, nec a defensore suo implorari
elit. c. 34 — 38.

Ceterum cum hac oratione et Asconii argumentum
; Dionis Cassii lib. XL. narratio comparanda est, ex
uibus hoc certo intelligitur, etiamsi Clodii caedes et iu-
issima et rei publicae utilissima fuerit, tamen ab ipso
facinore Milonem non tam alienum fuisse, quam eum
Cicero in defensione callidissime instituta videri voluerit.

Digitized by Google

M. TULLII CICERONIS
ORATIO PRO T. ANNIO MILO

1 Etsi vereor, iudices, ne turpe sit, pro fortissimo
1 dicere incipientem timere, minimeque deceat, quu
Annius ipse magis de reipublicae salute, quam d
perturbetur, me ad eius causam parem animi magn
nem afferre non posse; tamen haec novi iudicii
forma terret oculos, qui, quocumque inciderunt, vel
consuetudinem fori et pristinum morem iudiciorum r
runt: non enim corona consessus vester cinctus e
solebat, non usitata frequentia stipati sumus; nor

C. I. §. 1. Quanta varietas sit pronuntiationis in hoc exordio, docet Quintil. Inst. or. XI. 3. 47 sqq.

novi iudicii, extraordinarii, s. quod habebatur relictis ceterorum criminum quaestionibus. Vid. Ernest. clav. Extraordinaria autem iudicia, monet Graevius, habita esse aut de crimine, de quo nulla lex erat, aut de eo, quod atrocius existimabatur, quam quod secundum leges puniendum putarent, quale hoc fuit. *nova forma* propter praesidia pro templis omnibus collocata. Cf. ad or. pro S. Roscio §. 1.

quocunque inciderunt. Vid. ad or. pro Sext. LXVI §. 138. Mira est Orellii annotatio: Incidere *poterant* in coelum quoque (!) et quo non? idque significaret coniunctivus; revera autem *intiderant*, nisi in iudices, peium., armatos. Imo co ctivus post *quicunque* est e manifesto; Latini autem magis hic coniunctivo utu quam in illa orationis co matione, *omnibus locis, in inciderunt.*

stipati sumus, tanquam noris aut custodiae causa: hoc proprie est *stipare*, no pliciter circumdare. Re autem hunc locum Lucan. I, 319. *Quis castra timenti mixta foro? gladii quam minantes Iudicium insolita dum cinxere corona; Atque medias perrumpere milite Pompeiana reum clauserunt Milonem?* De praesidiis ill argum. Asconii §. 27. 29.

non illa praesidia. Vid. crit.

Digitized by Google

fidia, quae pro templis omnibus cernitis, etsi contra
collocata sunt, non afferunt tamen oratori terroris
quid, ut in foro et in iudicio, quamquam praesidiis
claribus et necessariis septi sumus, tamen ne non timere
idem fine aliquo timore possimus. Quae si opposita 2
joni putarem, cederem tempori, iudices, nec intel
iam vim armorum existimarem, oratori locum esse.
i me recreat et reficit Cn. Pompeii, sapientissimi et
fissimi viri, consilium, qui profecto nec iustitiae sua
taret esse, quem reum sententiis iudicum tradidisset,
idem telis militum dedere, nec sapientiae, temeritatem
citatae multitudinis auctoritate publica armare. Quam- 3
em illa arma, centuriones, cohortes, non periculum
his, sed praesidium denuntiant, neque solum, ut quieto,
etiam ut magno animo simus, hortantur, neque
lium modo defensioni meae, verum etiam silentium
centur. Reliqua vero multitudo, quae quidem est
m, tota nostra est, neque eorum quisquam, quos
que intuentes cernitis, unde aliqua pars fori adspici
et, et huius exitum iudicii exspectantes, non quum
tuti Milonis favet, tum de se, de liberis suis, de patria,

---

ne non timere quidem. Heusinger comparat pro S. Rosc. 4, 66. *ne pii quidem sine scelere* se potuerunt. et in Vatin. 11, 27, *ne recte quidem facere sine* delere potuisti. — *sine aliquo timore.* vid. ad Catil. I, §. 15.

2. *cederem tempori*, facerem quod tempus periculosum ter, i. e. Milonem non de- derem. Cf. Erneſt. clav. Ne- enim assentior Wundero XXXIII delenti *tempori*. Cf. Sext. 30, 64. et infra ad

taret, si hoc ab eo petere- Similiter pro Sext. 9, 20. — *arbitraretur*, nim. si quis ei diceret. de nat. d. II, 56. *prosluentia necessario castri esset aliquid habitura*, si oculis exposita essent.

intuentes cernitis. Vid. annot. crit.

non quum virtuti Mil. favet, tum. Recte *quum — tum*, quia prius latiorem intellectum habet, ut loquitur Spalding ad Quint. IV, 1, 66. i. e. prius commune est omnibus, ad quod deinde accedit alterum, quod ad unumquemque proprie pertinet. Vid. Laur. Vallae elegant. II, 22. Goerenz. ad Cic. de leg. I, 11, 31. Heindorf ad Cicer. de nat. d. I, 19, 51. Zumpt gramm. lat. §. 339. Ramshorn. p. 512 sq.

de se — decertari putat. Nam hoc iudicio decernetur, utrum

Digitized by Google

II de fortunis hodierno die decertari putat. Unum ge
est adversum infestumque nobis, eorum, quos P. Cl
furor rapinis et incendiis et omnibus exitiis publicis pa
qui hesterna etiam concione incitati sunt, ut vobis v
praecirent; quid iudicaretis; quorum clamor siqui fu
fuerit, admonere vos debebit, ut eum civem retine
qui semper genus illud hominum clamoresque maxi
4 pro vestra salute neglexit. Quamobrem adeste ani
iudices, et timorem, si quem habetis, deponite. Nam

---

ab insidiis latronis vitam impune liceat defendere, an aggredienti cuique succumbendum, quo altero omnis securitas tolleretur. c. II. §. 3. *pavit*. Cf. pro Sext. 46, 99. 56, 78.

hesterna concione, T. Munatii Planci. Vid. Asconii argum. §. 12.

ut vobis voce praecirent. Egregie Schwarzius hanc locutionem illustrat ad Plinii panegyr. p. 559. Eleganter inest acerbitas, quasi formulam ipsam sententiae praeiverint, a qua vel paululum discedere nefas esset, ut in precationibus et iureiurando. *Garat*.

quid iudicaretis pro iudicare deberetis. *Ern*. Conf. ad Sext. §. 43. 44. 46. 54. 89.

pro vestra sal. in vestra salute defendenda, pro vestra salute propugnans. Sic epp. fam. V, 9. *An verear, ne, qui potentissimorum hominum conspirationem neglexerit* pro *mea salute* etc. i. e. in propugnatione salutis meae. Verr. II, 64, 156. *qui omnium minas atque omnia pericula pro salute sua levia duxerint* i. e. dummodo salutem suam tuerentur. Flacc. 28, 67. *multitudinem Iudaeorum pro rep. contra nere*. Simile est quod infra gitur XXV, 68. *periculum alicuius dignitate fugere*. longe usitatius est *negligere prae re*, ut epp. fam. XIV (22, 3.), *qui periculum fortu rum et capitis sui prae mea sa neglexit*. Cf. de l. agr. II, 96. pro S. Rosc. 46, 135. Fi 83. 286. Fin. IV, 26, 75. Offic. III, 11, 47. Verr. II, 16. quos locos affert Huldr ap. Orell. Hoc etiam loco m Codd. *prae*, quod probat Huldricus et Goerenz. *Jahrb Philol*. I. p. 528. Mihi hoc fectum videtur ab eo, qui u tiorem locutionem pro rari quam fortasse ne intelligeret dem, substitui vellet.

§. 4. *adeste animis*. Gesn thes. comparat Somn. S I extr. *Sed ille, Ades, in animo, et omitto timorem, de* Similiter Latini, *praesentissimi* dicunt, ut inf. XXIII, et *praesenti animo esse*, ut in 29. Aliis locis *adesse animo* favere ei rei, cui interfis, attendere, ut explicat Gesn. ut pro Sull. 11, 33. Phil. 10, 50.

Digitized by Google

quam de bonis et fortibus viris, si umquam de bene
ritis civibus potestas vobis iudicandi fuit, si denique
quam locus amplissimorum ordinum delectis viris datus
st, ubi sua studia erga fortes et bonos cives, quae vultu
t verbis saepe significassent, re et sententiis declararent,
oc profecto tempore eam potestatem omnem vos habetis,
t statuatis, utrum nos, qui semper vestrae auctoritati
lediti fuimus, semper miseri lugeamus, an diu vexati a
erditissimis civibus aliquando per vos ac per vestram
idem, virtutem sapientiamque recreemur. Quid enim 5
obis duobus, iudices, laboriosius, quid magis sollicitum,
agis exercitum dici aut fingi potest? qui, spe amplissi-
iorum praemiorum ad rempublicam adducti, metu cru-
eliissimorum exitiorum carere non possumus? Equidem
eteras tempestates et procellas in illis dumtaxat fluctibus
oncionum semper putavi Miloni esse subeundas, quod
emper pro bonis contra improbos senserat; in iudicio
ero et in eo consilio, in quo ex cunctis ordinibus am-
lissimi viri iudicarent, numquam existimavi spem ullam

---

§. 4. *amplissimorum ordinum.* loc tempore lege Aurelia (L. urelii Cottae praetoris) facti iu- lices LVII ex tribus ordinibus, enatorio, equestri, et tribunis erarii. *Hottom.* Ordinem sena- orium et equestrem tantum fi- nificare h. l. videtur Cicero, aut saepe tribb. aerar. mentio nittitur, quod ex re, quae ntiores partes continet, tota s appellatur, ut ait Ruhnken. Vellei. II, 32, 3. Nam quum n plures quam tres ordines erint Romae, in *omnibus* iis ignandis superlativo uti ab- rdum esset.

§. 5. *exitiorum*, ut supra §. 3. *nibus exitiis publicis pavit*, a- ar. 2, 4, 10 *qui extremi exitio- n solent esse exitus.* de leg. I, *Id querebatur* (Socrates) *caput exitiorum omnium.* Cf. orat. 26. *exitium examen rapit* e ve- teri poeta. *dumtaxat*, certe, sal- tem, non tantummodo. Vid. Gro- nov. ad Senec. de benef. V, 2. Monui propter Weiskium. De fluctibus conc. vid. Muren. XVII, 35. et not. pro Flacc. 24, 57. *Exercitus* autem est vexatus, *exercitatus*, usu subactus. Nam pro Font. 14, 31 nunc e Codd. legitur *exercitutus.*

spem esse habituros ad salutem exstinguendam pro salutis exstin- guendae. Vid. ad or. pro l. Ma- nil. §. 4. *Non modo* est ne dicam, post quod sequitur, quod per se quidem minus est, sed relatum ad ea quae praecedunt, gravius. Sic pro S. Rosc. 38, 111. *si quis rem mandatam non modo malitiosius gessisset, sed etiam negli- gentius.*

Digitized by Google

esse habituros Milonis inimicos ad eius non salutem r
exstinguendam, sed etiam gloriam per tales viros in
6 gendam. Quamquam in hac causa, iudices, T. A
tribunatu rebusque omnibus pro salute reipublicae
ad huius criminis defensionem non abutemur. Nisi e
videritis insidias Miloni a Clodio factas, nec deprec
sumus, ut crimen hoc nobis multa propter praecla
rempublicam merita condonetis, nec postulaturi, u
mors P. Clodii salus vestra fuerit, idcirco eam vi
Milonis potius, quam populi Romani felicitati, affigu
sin illius insidiae clariores hac luce fuerint, tum de
obsecrabo obtestaborque vos, iudices, si cetera amis
hoc saltem nobis ut relinquatur, vitam ab inimico
audacia telisque ut impune liceat defendere.

III Sed, antequam ad eam orationem venio, qua
7 propria nostrae quaestionis, videntur mihi ea esse
tanda, quae et in senatu ab inimicis saepe iactata
et in concione ab improbis, et paullo ante ab accusator

---

§. 6. *Quamquam in hac causa.* Similis est locus. or. pro Planc. I, 3. *Quamquam mihi non sumo tantum, iudices, neque arrogo, ut Cn. Plancium suis erga me meritis impunitatem consecutum putem. Nisi eius integerrimam vitam — ostendero, nihil de poena recusabo; sin omnia praestitero etc.*

rebusque omnibus. Vid. not. crit.

ad huius criminis defensionem. Heum. comparat pro Ligar. I, 1. *ut ignoratione tua ad hominis miseri salutem abuterer.*

si mors P. Clodii salus vestra fuerit significat poni aliquid, tanquam verum, quod tamen falsum esse possit; quomodo etiam in obtestationibus usurpatur de rebus, quae vera quidem sunt, sed cum modestia quadam commemorantur, tanquam dubium esse possit, sintne vera ne
Quum vero rem extra dubi
nem positam ostendit. M
recte *si* causale vocat Dr
borch. ad Liv. VII, 13. et
quandoquidem vel quum
tum esse putat Horatius T
de partic. *Si* n. 11, quos seq
Garat. *salus vestra fuerit* e
Graecorum (vid. Gramm.
§. 309. p. 611) pro saluti
fuerit. Sic ad fam. III, 10.
LXVII, 6.) *dubitare non p*
quin tibi amplitudo ista solli
futura sit.

pop. R. felicitati. Qui
prospere contigerat, id in
nam sive in felicitatem p
referebant. Phil. I, 89. S
illum diem fortuna pop. R.
V, 29. *Excluſit illum a r*
fortuna quaedam reip. A
Cf. infr. VII, 20. XXX
Verr. I, 6, 16.

Digitized by Google

ut, omni errore ſublato, rem plane, quae venit in iudicium, videre poſſitis. Negant intueri lucem eſſe fas ei, *qui* a ſe hominem occiſum eſſe fateatur. In qua tandem urbe hoc homines ſtultiſſimi diſputant? nempe in ea, quae primum iudicium de capite vidit M. Horatii, fortiſſimi viri, qui, nondum libera civitate, tamen populi Romani comitiis liberatus eſt, quum ſua manu ſororem eſſe interfectam fateretur. An eſt quisquam, qui hoc 8
ignoret, quum de homine occiſo quaeratur, aut negari ſolere omnino eſſe factum, aut recte ac iure factum eſſe defendi? Niſi vero exiſtimatis, dementem P. Africanum fuiſſe, qui quum a C. Carbone tribuno plebis in concione ſeditioſe interrogaretur, quid de Ti. Gracchi morte ſentiret, reſponderit iure caeſum videri. Neque enim poſſet aut Ahala ille Servilius, aut P. Naſica, aut L. Opimius, aut C. Marius, aut, me conſule, ſenatus non nefarius haberi, ſi ſceleratos cives interfici nefas eſſet. Itaque hoc, iudices, non ſine cauſa etiam fictis fabulis doctiſſimi homines memoriae prodiderunt, eum, qui patris ulciſcendi cauſa matrem necaviſſet, variatis hominum ſententiis, non ſolum

---

c. III. §. 7. *Negant intueri.* De arte, qua Cicero ea, quae adverſari Miloni videbantur, amovet, vid. Quintil. IV, 2, 25, qui etiam V, 11, 12. maius minoris exemplum in hoc loco afferri docet. Similis autem cauſa fuit Opimii ap. Cicer. de or. II, 25, 106. Cum toto autem, qui ſequitur, loco Victor. Var. lect. XIII, 23 comparat Demoſth. in Ariſtocr. p. 644, 20 ſqq. δοκοῦσι γάρ μοι ζητῆσαι τοῦτο πρῶτον ἁπάντων οἱ περὶ τούτων ἐν βραχεῖ τὰ δίκαια ὁρίσαντες, πότερ' οὐδένα χρὴ φόνον ὅσιον εἶναι νομίζειν, ἢ τινά γ' ἔσθ' ὅσιον νομοτέον. λογιζόμενοι δ', ὅτι μητέρα Ὀρέστης ἀπέκτονεν, ὁμολογῶν, θεῶν δικαστῶν τυχὼν ἀποφυγγάνει, νομίσαι δίκαιόν τινα εἶναι φόνον· οὐ γὰρ ἂν τά γε μὴ δίκαια θεοὺς ψηφίσασθαι.

M. Horatii. Vid. Liv. I, 26.

§. 8. De re cf. de orat. l. c. ubi commemoratur etiam reſponſum P. Scipionis.

Niſi vero. Vid. ad or. pro S. Roſc. §. 82.

Neque enim cauſam reddit ſuperioris ſententiae, qua poſſe nonnunquam caedem iure factam defendi declaraverat. Nam, niſi hoc ita eſſet, non poſſet aut Ahala etc. quod imprimis fit in re exemplis comprobanda, ut recte Goerenz. in *Jahrb.*

doctiſſimi homines. Doctos praecipue vocari, qui graecis litteris eruditi ſint, monuit Heuſing. ad Cic. de off. I, 1, 2.

non ſolum divina. Plus eſt *ſapientiſſimae* deae ſententia liberari, quam ſimpliciter *divina.*

Digitized by Google

divina, sed etiam sapientissimae deae sententia liberatu
9 Quod si duodecim tabulae nocturnum furem quoquo mo
diurnum autem, si se telo defenderet, interfici impu
voluerunt, quis est, qui, quoquo modo quis interfec
fit, puniendum putet, quum videat aliquando gladi
nobis ad occidendum hominem ab ipsis porrigi legib
IV Atqui si tempus est ullum iure hominis necandi, q
multa sunt, certe illud est non modo iustum, verum et
necessarium, quum vi vis illata defenditur. Pudicitiae
quum eriperet militi tribunus militaris in exercitu
Marii, propinquus eius imperatoris, interfectus ab eo
cui vim afferebat: facere enim probus adolescens peri
lose, quam perpeti turpiter maluit. Atque hunc ille
summus, scelere solutum, periculo liberavit; insidiat
10 vero et latroni quae potest afferri iniusta nex? Q
comitatus nostri, quid gladii volunt? quos habere ce
non liceret, si uti illis nullo pacto liceret. Est enim ha
iudices, non scripta, sed nata lex, quam non didicim

Recte Garaton. comparat divin. in Caec. 12. *ut homines te non solum audiant, verum etiam libenter studioseque audiant.* de Fin. I, 11. *non modo voluptatem esse, verum etiam summam voluptatem.* de nat. d. II, 38. *dubitamus, quin ea non solum ratione fiant, sed etiam excellenti quadam divinaque ratione?*

§. 9. *defenderet.* Vid. annot. crit. Hanc legem e graeca Solonis ductam esse, vere ad h. l. monuit Abram. Vid. Petit. leg. Att. p. 635 ed. Wessel. Miscell. philol. I, p. 151. not. 12.

c. IV. *quae multa sunt.* Virgil. Aen. VIII, 427. *Fulmen erat, toto genitor* quae *plurima coelo deiicit in terras,* ubi *quae,* ait Servius, pro *qualia.* Locutio sumpta de Graecis, neque a poetis tantummodo, ut quidam existimant, usurpata. Vid. Burmann. ad Quinctil. I. O. IX, p. 790. *Garat.*

Pudicitiam etc. Rem narrat etiam Plutarch. v. Marii 1 apophtegm. T. VI, pag. 7 Reisk. Valer. Max. VI, 1, Tribunum C. Lusium appell Plutarch. Quinctil. III, 11, Valer. sororis Marii filium Plut. et Valer. militem Pl Trebonium, Valer. C. Plotiu Quintil. militem Aruncium, Plotium Auruncum Garaton.

eriperat i. e. eripere vellet, eo esset ut eriperet, de re perfecta. de Invent. II, 42, 1 *tribunum suum, qui vim sibi af re conaretur, occidit.* Cf. ad S §. 49.

§. 10. *non scripta.* De *ἀγράφοις νόμοις* conf. Xeno Mem. S. IV, 4, 19. Soph. An 450 sqq. Plato Leg. VII, p. 7 A. B. C. Aristot. Eth. V,

Digitized by Google

accepimus, legimus, verum ex natura ipſa arripuimus, haufimus, expreſſimus, ad quam non docti, ſed facti, non inſtituti, ſed imbuti ſumus, ut, ſi vita noſtra in aliquas inſidias, ſi in vim, ſi in tela aut latronum aut inimicorum incidiſſet, omnis honeſta ratio eſſet expediendae ſalutis. Silent enim leges inter arma, nec ſe exſpectari iubent, quum ei, qui exſpectare velit, ante iniuſta poena luenda ſit, quam iuſta repetenda. Etſi perſapienter et quodam 11
modo tacite dat ipſa lex poteſtatem defendendi, quae non modo hominem occidi, ſed eſſe cum telo hominis occidendi cauſa vetat, ut, quum cauſa, non telum quaereretur,

---

Polit. III, 18. Idem ſunt νόμοι ψηφοδες, οὐρανίαν δι' αἰθέρα τανυσθέντες, ὧν Ὄλυμπος πασσὸς μόνος, οὐδέ νιν θνητὰ φύσις ἀνέρων ἔτιτνεν apud Soph. Oed. tyr. 865. Ceterum *in his non quaeſitum eſſe numerum, ſed ſe-cutum*, nihilque factum eſſe de aduſtria, non credo Ciceroni affirmanti orat. c. 49, 164 ſq.

accepimus, audivimus. *Diſcere* genus deſignat, cuius partes ſunt *audire* et *legere*. At in ſqq. *haurire* eſt vocabulum generis. *Arripuimus*, quaſi avide, tanquam nobis accommodatam et conſentaneam. *Expreſſimus*, ita ut lex ſit ipſius naturae quaſi imago quaedam, ut recte exſicat Geſner. in thes., nam ita et factis quaſi imaginem tandam legis exhibemus. *ad am non docti*, (ut Terent. Hec. 1, 2, 6. *doctae ad malitiam.*) am ut ſequeremur, non alio-m doctrina et diſciplina addu-ſumus, ſed ab ipſa natura *fa-* ut pro Balb. 1, 3. *natus ad endi facultatem.* Neque enim pro eo, quod barbare di-nt *quoad.*

§. 11. *lex* Cornelia de ſica-riis, cuius argumentum expoſuit Abram. ex Marciano D. ad leg. Cornel. de ſicar. et veneficis l. 1. Pandect. XLVIII, 8, 1. *Lege Cornelia de ſicariis et veneficis tenetur, qui hominem occiderit, cuiusque dolo malum incendium factum fuerit, quive hominis occidendi furtive faciendi cauſa cum telo ambulaverit.* Haud dubie igitur lex vetabat hominem occidi, (ſicut in ſcriptis legibus omnibus fit, quamquam haec *communis lex eſt omnium*, ut ait ipſe Tullius de invent. II, 42.) ſed non ſimpliciter ita ut hoc ad omnia tempora valeret, i. e. *non modo*, non tantum hoc vetat, ſed addit etiam aliud. Sed poterat etiam *modo* omitti, ut or. pro Quint. 19, 60. *quod praetor non fieri, ſed ex edicto ſuo fieri iubebat.* Cf. de orat. I, 26. ad div. VI, 7. quos locos citat Garaton. cum annot. Cortii ad Sall. Iug. 14, 23. Dukeri et Drakenborch. ad Liv. 38, 22. Fieri igitur potuit, ut *modo* adſcriberetur ab explicante lectore; ſed utraque lectio bona.

quum cauſa, non telum quaereretur, quum quaereretur, quae

Digitized by Google

qui sui defendendi causa telo esset usus, non hominis occidendi causa habuisse telum iudicaretur. Quapropter hoc maneat in causa, iudices: non enim dubito, quin probaturus sim vobis defensionem meam, si id memineritis, quod oblivisci non potestis, insidiatorem iure interfici posse.

v 12 Sequitur illud, quod a Milonis inimicis saepissime dicitur, caedem, in qua P. Clodius occisus est, senatum iudicasse contra rempublicam esse factam. Illam vero senatus non sententiis suis solum, sed etiam studiis comprobavit. Quoties enim est illa causa a nobis acta in senatu! quibus assensionibus universi ordinis, quam nec tacitis, nec occultis! Quando enim frequentissimo senatu quatuor, aut summum quinque sunt inventi, qui Milonis causam non probarent? Declarant huius ambusti tribuni

---

causa fuisset teli gestandi, non habueritne telum is, qui occidit.

non enim dubito. „Vix repereris apud Ciceronem initio periodorum *Non enim*, sed *nec enim*" Gernhard ad Cicer. Cat. §. 17 p. 36. Quae regula quanti facienda sit, intelligas et ex hoc loco et ex I, 1. V, 14. VIII, 21. Sull. §. 6. 11. 58. l. agr. I, 4, 13. Flacc. 28, 68. multisque aliis.

c. V, §. 12. *Caedem, in qua P. Clodius occisus est.* Recte Garaton. monet significari totam illam dimicationem, in qua Clodius occisus sit, non simpliciter esse pro caedem Clodii. Cf. c. VI, 15.

aut summum. Ante Garaton. edebatur *ad summum*, quod a Tulliana latinitate abhorrere docuerunt I. Fr. Gronov. ad Liv. XXI, 35. Cf. Victor. ad. epp. II, 21. Graev. ib. ad XIV, 3. Garaton. hos locos adscripsit: pro Quinct. 25, *biduo, aut summum triduo.* Verr. II, 52. *unum aliquem diem, aut summum biduum.* III, 87. *duo millia nummum, aut summum tria.* ad Att. XIII, 21. *hodie aut summum cras.* ad Div. V, 21. *excepto uno, aut summum altero.*

Declarare saepius absolute ponitur, non adiecto pronom. *is* vel *hoc*, ut Acad. IV, 6, 18. *industriae plurimum in Clitomacho fuit: declarat multitudo librorum.* Cf. Phil. V, 16, 43. XII, 10, 24. Orat. 48, 160. *E Garat.*

huius ambusti trib. pl. T. Munatius Plancus (Bursa) et Q. Pompeius Rufus tribb. plebis (vid. Ascon. argum. §. 3.) quum contra Milonem Scipioni et Hypsaei studerent, concionati sunt eo ipso tempore plebemque in Milonem accenderunt, quo propter Clodii corpus curia incensa est, nec prius destiterunt, quam flamma eius incendii fugati sunt a concione. Erant enim tunc Rostra non eo loco, quo nunc sunt [ante aedem Divi Iulii in ea fori parte, quae ad occasum vergit, sed ad comitium prope iunctam curiae. *Ascon.*

Digitized by Google

lebis illae intermortuae conciones, quibus quotidie meam otentiam invidiose criminabatur, quum diceret, senatum on quod sentiret, sed quod ego vellem, decernere. Quae nidem si potentia est appellanda potius, quam aut proter magna in rempublicam merita mediocris in bonis ausis auctoritas, aut propter hos officiosos labores meos onnulla apud bonos gratia, appelletur ita sane, dumnodo ea nos utamur pro salute bonorum contra amenìam perditorum. Hanc vero quaestionem, etsi non est 13
niqua, numquam tamen senatus constituendam putavit: rant enim leges, erant quaestiones, vel de caede, vel de i, nec tantum maerorem ac luctum senatui mors P. Clodii fferebat, ut nova quaestio constitueretur. Cuius enim de lo incesto stupro iudicium decernendi senatui potestas

---

Intermortuae conc. *Intermori*, ıt ait Manut., interdum idem est uod mori, ut in epp. famil. 'I, 16. *Si nullum officium tuum pud me intermoriturum existimas;* ıterdum est animo sensibusque eficere, ut, qui non moritur, nori tamen videatur; quam simiitudinem habet *intermortuae con-ıiones.* Hinc Garaton. Quod sinıulis accidit, inquit, si quis reıentino morbo deficiat et conidat, deinde spiritum recipiat : resipiscat, id concioni uniersae acriter salseque tribuitur, ıae repente flammis percussa ruentibus quasi exstincta cecirit, tum postea revixerit iteımque viguerit. Eleganter etiam facete Plautus Trinumm. I, 1. *Nam hic nimium morbus mores vasit bonos: Ita plerique omnes n sunt intermortui. Sed, dum aegrotant, interim mores mali, asi herba irrigua, succrevere er-tume.* Similiter vero Cicero Pis. 7. *Quod autem maius inicium exspectatis, nihil inter vos et Catilinam interfuisse, quam quod eamdem illam manum ex intermortuis Catilinae reliquiis concitastis?* (Cf. ad Att. I, 14.) Fracti enim, accisi, oppressi fuerant coniurati, sed nunquam penitus exstincti. Haec Garat. Cf. pro Mur. 7, 16.

§. 13. *erant enim leges.* Garaton. comparat Demosth. de cor. p. 88. ed. Harl. (p. 229, 27. ed. Reisk.) *Εἰσὶ νόμοι περὶ πάντων καὶ ἀγῶνες καὶ κρίσεις, πικρὰ καὶ μεγάλα ἔχουσαι τὰ ἐπιτίμια· καὶ τούτοις ἐξῆν αὐτῷ ἅπασι χρῆσθαι κατ' ἐμοῦ.* De re Phil. II, 9, 22. *De morte P. Clodii fuit quaestio, non satis prudenter illa quidem constituta. — Quid enim attinebat nova lege quaeri de eo, qui hominem occidisset, quum esset legibus quaestio constituta? — quaesitum est tamen.*

leges, ut Cornelia de sicariis, Aquilia de caede, Lutatia de vi.

iudicium decernendi, non quo non quaestionem decreverit; nam decrevit quaestionem de

esset erepta, de eius interitu quis potest credere sena
iudicium novum constituendum putasse? Cur igitur in
dium curiae, oppugnationem aedium M. Lepidi, cae
hanc ipsam contra rempublicam senatus factam esse
crevit? Quia nulla vis umquam est in libera civ
14 suscepta inter cives non contra rempublicam. Non
est illa defensio contra vim umquam optanda, sed
numquam est necessaria; nisi vero aut ille dies, in
Ti. Gracchus est caesus, aut ille, quo Caius, aut quo a
Saturnini oppressa sunt, etiam si e republica, republi
VI tamen non vulnerarunt. Itaque ego ipse decrevi, q
caedem in Appia factam esse constaret, non eum,

---

pollutis sacris; sed quod ea impedita est, quominus ita fieret, ut senatus voluerat. *Ern.* Vid. epp. ad Att. I, 14, 16. (epp. VIII. IX.)

oppugnationem aedium M. Lepidi. Post biduum medium quam Clodius occisus erat, interrex primus proditus est M. Aemilius Lepidus. Non fuit autem moris ab eo, qui primus interrex proditus erat, comitia haberi. Sed Scipionis et Hypsaei factiones, quia recens invidia Milonis erat, quum contra ius postularent, ut interrex ad comitia consulum creandorum descenderet, idque ipse non faceret, domum eius per omnes interregni dies (fuerant autem ex more quinque) obsederunt; deinde, omni vi ianua expugnata, et imagines maiorum deiecerunt et lectulum adversum uxoris eius Corneliae, cuius castitas pro exemplo habita est, fregerunt, itemque telas, quae ex vetere more in atrio texebantur, diruerunt. Postque supervenit Milonis manus et ipsa postulans comitia; cuius adv
fuit saluti Lepido: in se
ipsae conversae sunt fact
inimicae, atque ita oppug
domus interregis omissa
Ascon.

c. VI. §. 14. *decrevi* i. e.
tentia mea iudicavi. ad *fami*
1. *Crassus tres legatos* dece
ad Brut. 15. *Statuam* Phili
decrevit — Ego enim decrev
in fastis ad eum diem Brut
men adscriberetur — ut c
introire Caesari liceret, dscre
D. Bruto decrevi honores, d
L. Planco. Cf. Catil. I, 8
Phil. IX, 6, 13. XI, 11 in.
4, 11. Similiter *decernere d*
senatu est faciendum aliqui
fere, etsi nullo SCto fact
paulo post: *decernebat eis*
quaereretur i. e. quaerendu
censebat.

non eum, qui se defen
Nam defensio sui iusta esse
nec remp. vulnerat. *Crim*
dicio reservavi, iudicibus
rendum reliqui, ab utro
fuerit vis et comparatae in

Digitized by Google

se defendisset, contra rempublicam fecisse, sed, quum inesset in re vis et insidiae, crimen iudicio reservavi, rem notavi. Quod si per furiosum illum tribunum senatui, quod sentiebat, perficere licuisset, novam quaestionem nunc nullam haberemus; decernebat enim, ut veteribus legibus, tantummodo extra ordinem quaereretur. Divisa sententia est, postulante nescio quo: nihil enim necesse est omnium me flagitia proferre. Sic reliqua auctoritas senatus empta intercessione sublata est.

At enim Cn. Pompeius rogatione sua et de re et de 15 causa iudicavit: tulit enim de caede, quae in Appia via facta esset; in qua P. Clodius occisus fuit. Quid ergo tulit? nempe ut quaereretur. Quid porro quaerendum est? factumne sit? At constat; a quo? At patet. Vidit

---

Rem notavi, vim et insidias, tanquam caedis causas, improbavi. Cf. c. XI, 31. *Heumann.* Eamdem ob causam Vellei. II, 47. Clodius a Milone, *exemplo inutili, facto salutari reip.* — iugulatus est.

decernebat enim de sententia Q. Hortensii, ut narrat Ascon.

Divisa sententia est. Nam uno SC. decretum erat, ut extra ordinem quaereretur et ut veteribus legibus. Q. Fufius Calenus autem, vir praetorius, postulavit, ut de singulis decerneretur, non de utraque re coniunctim; quod est *dividere sententiam*, vid. Ernest. clav. (Cf. Senec. epist. 21 p. 79. ed. Amstel.) Eo vero fiebat, ut altera pars sententiae probari posset, altera non item. Alteri vero parti, ut veteribus legibus quaereretur, intercessum est a Planco et Sallustio tribb. pl. Credebant enim Pompeium consulem legem de ea re veteribus acerbiorem laturum esse. Quum vero intercessio veteres leges contra senatus voluntatem a causa removeret, fieri non poterat, ut patres extra ordinem quaeri iuberent, quin simul ad tribuni praescriptum novam legem ferendam iudicarent; quod ab amplissimi ordinis gravitate vehementer fuisset alienum. Itaque intercessio, quae ad partem pertinebat, totum SCum impedivit. Sic Garaton. ex Asconio locum expedivit.

§. 15. *et de re et de causa*, hoc est, *de re* in genere, et *de hac causa* in specie, ut loquar cum vulgo. *Heum.* Nam *res*, ut Ernest. in clav. verbis utar, de toto negotio in se considerato (hoc loco de caede in universum) *causa* de momentis temporum personarumque accedentibus (h. l. de caede Clodii a Milone nuper facta) valet. Vid. Manut. ad epp. fam. I, 1. p. 11 sq. ed. Graev.

nempe ut quaereretur. Vid. ad or. pro Lig. §. 7.

Digitized by Google

etiam in confessione facti iuris tamen defensionem susc
posse. Quod nisi vidisset, posse absolvi eum, qui fate
tur, quum videret nos fateri, neque quaeri umqu
iussisset, nec vobis tam salutarem hanc in iudicando li
ram, quam illam tristem dedisset. Mihi vero Cn. Po
peius non modo nihil gravius contra Milonem iudica
sed etiam statuisse videtur, quid vos in iudicando specta
oporteret. Nam qui non poenam confessioni, sed defe
sionem dedit, is causam interitus quaerendam, non inte
16 tum putavit. Iam illud dicet ipse profecto, quod
sponte fecit, Publione Clodio tribuendum putarit,
VII tempori. Domi suae nobilissimus vir, senatus propug
tor atque, illis quidem temporibus, paene patronus, avu
cuius huius nostri iudicis, fortissimi viri, M. Catonis, t
bunus plebis M. Drusus occisus est. Nihil de eius mo
populus consultus, nulla quaestio decreta a senatu
Quantum luctum in hac urbe fuisse a nostris patrib
accepimus, quum P. Africano domi suae quiescenti i
nocturna vis effet illata? quis tum non ingemuit? q
non arsit dolore? quem immortalem, si fieri posset, om
esse cuperent, eius ne necessariam quidem exspectat
17 esse mortem? Num igitur ulla quaestio de Africani mor
lata est? certe nulla. Quid ita? quia non alio facino
clari homines, alio obscuri necantur. Interfit int

---

in confessione facti, quum s. etsi factum concederetur. vid. ad or. pro Muren. §. 34.

Quod nisi vidisset, posse absolvi. Quod ad antecedentia relatum explicatur verbis *posse absolvi*, ubi nos *nempe* adderemus. Vid. ad Sull. 24 §. 68. Wopk. lect. Tull. p. 285. et quae ibi monuit Hand. p. 380.

non interitum, non, an aliquis occisus sit.

§. 16. *tribuendum*, Clodiine causa, an temporis faciendum.

c. VII. §. 16. *M. Drusus*. Vid. Vellei. II, 13 sq. *senatus propugnator*. Nam, ut ait Vell. c. *senatui priscum restituere capiebat decus, et iudicia ab equitibus eum transferre ordinem. — pa patronus*. Vere patronus senat dictus erat eius pater. Vid. Su Tiber. 3. — *huius nostri iudi M. Catonis*. Cf. c. XVI, §. 4

P. Africano Vellei. II, 4. §. 6. *De eius viri morte nulla bita est quaestio.*

necessariam mortem, quam turae necessitas affert, natu lem.

§. 17. *non alio facinore*. N caedes est, sive clarus hom sive obscurus necatus est.

Digitized by Google

dignitatem summorum atque infimorum; mors qui-
illata per scelus iisdem et poenis teneatur et legibus.
forte magis erit parricida, si quis consularem patrem,
si quis humilem necaverit, aut eo mors atrocior
P. Clodii, quod is in monumentis maiorum suorum
terfectus: hoc enim saepe ab istis dicitur; proinde
Appius ille Caecus viam munierit, non qua populus
tur, sed ubi impune sui posteri latrocinarentur. Ita- 18
eadem ista Appia via, quum ornatissimum equitem
num P. Clodius M. Papirium occidisset, non fuit
facinus puniendum: homo enim nobilis in suis
mentis equitem Romanum occiderat. Nunc eiusdem
ae nomen quantas tragoedias excitat? quae cruentata
caede honesti atque innocentis viri silebatur, eadem
crebro usurpatur, posteaquam latronis et parricidae
ine imbuta est. Sed quid ego illa commemoro?
rehensus est in templo Castoris servus P. Clodii,
ille ad Cn. Pompeium interficiendum collocarat;
est confitenti fica de manibus. Caruit foro postea
ius, caruit senatu, caruit publico; ianua se ac pa-
ua, non iure legum iudiciorumque texit. Num qua 19
io lata? num qua nova quaestio decreta est? Atqui,
, si vir, si tempus ullum dignum fuit, certe haec in
causa summa omnia fuerunt. Insidiator erat in foro col-
atus atque in vestibulo ipso senatus; ei viro autem mors
ebatur, cuius in vita nitebatur salus civitatis; eo porro
ublicae tempore, quo si unus ille cecidisset, non haec
civitas, sed gentes omnes concidissent. Nisi vero
perfecta res non est, non fuit punienda; perinde
exitus rerum, non hominum consilia, legibus vindi-

---

quidem, sed mors. vid. pro Muren. §. 12.

monumentis mai. suor. in via Nam Appius Claudius , qui viam muniit in oen- itavus fuit P. Clodii, pater ndii, quo natus Appius lius minor P. Clodium ge- vid. Beier. ad Cicer. orat. p. 109.

proinde. Vid. not. crit.

§. 18. *M. Papirium.* Vid. on. ad c. 14.

Comprehensus est. Cf. pro Sext. 32, 69. 38, 83. et not. Ascon. l. c.

§. 19. *cuius in vita niteb.* In Somnio Scip. 2. *tu eris unus, in quo nitatur civitatis salus. Garat.*

perinde quasi exitus rerum. Vid. pulcherrimam narrationem Herodoti de Glauco Epicydis filio VI, 86. Iuvenal. XIII, 209. *Nam scelus intra se tacitum qui cogitat ullum, Facti crimen habet. Exitus rerum, non hominum con-*

Digitized by Google

centur. Minus dolendum fuit re non perfecta, sed
20 endum certe nihilo minus. Quoties ego ipse iudice
P. Clodii telis et ex cruentis eius manibus effugi? ex q
si me non vel mea vel reipublicae fortuna servasset,
VIII tandem de interitu meo quaestionem tulisset? Sed
sumus, qui Drusum, qui Africanum, Pompeium,
metipsos cum P. Clodio conferre audeamus. Toler
fuerunt illa; P. Clodii mortem aequo animo nemo
potest; luget senatus, maeret equester ordo, tota ci
confecta senio est, squalent municipia, afflictantur c
niae, agri denique ipsi tam beneficum, tam saluta
21 tam mansuetum civem desiderant. Non fuit ea pro
causa, iudices, non fuit, cur sibi censeret Pompeius q
stionem ferendam; sed homo sapiens atque alta et di

---

silia, i. e. quasi non hominum consilia, sed exitus rerum. Vid. ad Rosc. §. 92. ubi erravi in loco Tusc. II, 12, 28. Dicendum erat, nonnunquam utrique dicendi modo locum esse.

c. VIII. §. 20. *qui audeamus*, i. e. quum audeamus. Vid. ad or. pro S. Rosc. §. 4. Nam superiore cap. revera Drusum etc. cum Clodio comparaverat.

confecta senio est. Pro maerore ac tristitia *senium* posuit, quod ex iis efficitur. — *Senescere* omnia dicuntur, quae languent et squalent, ut hic notavit Abramius; quum color, valetudo viresque deficiunt, adolescentibus *senium* est, ut in Oreste olim ostendimus, quem tristi vultu et tabescente corpore describit Euripides v. 879 (881 Musgr.) *κατηφῆ καὶ παρειμένον νόσῳ*, et *tristem* induci iubet Horat. A. P. v. 124. Id quum ei loco esset aptissimum, quo respectus est ad tragoedias, nunc ad civitatem omnem populumque Roma transferri videmus. Eadem tione pro Cluent. 5, 13. de liere adolescente, *in huius a tissimi fratris sui manibus et mio maerore et lacrymis cons scebat*. pro Sext. 51. extr. oti *tranquillitate reip. consenesce* Persius I, 26. *En pallor seni que*. Horat. epist. I, 7, 85. *a senescit habendi*. Neque inter aegritudinum nomina quaerendum, quum non sit nus aliquod aegritudinis, ve a senectute ad angorem a transferatur. Ad agnos trans lit Varro R. R. II, 2, 17. q *depulsi sunt agni a matribus di ligentia adhibenda est, ne d rio senescant*: quem locum A mius attulit, cuius in simili congerendis diligentia est in dibilis. *Garat.*

alta mens esse videtur, q alte in rerum naturam quasi netrat, eiusque intimos et al tos recessus explorat, quod al *perspicere* vocat Cicer. Verr.

Digitized by Google

iadam mente praeditus, multa vidit; fuiſſe ſibi illum imicum, familiarem Milonem; in communi omnium etitia ſi etiam ipſe gauderet, timuit, ne videretur infir- ior fides reconciliatae gratiae. Multa etiam alia vidit, d illud maxime, quamvis atrociter ipſe luiſſet, vos tamen rtiter iudicaturos. Itaque delegit e florentiſſimis ordi- ibus ipſa lumina. Neque vero, quod nonnulli dictitant, crevit in iudicibus legendis amicos meos: neque enim oc cogitavit vir iuſtiſſimus, neque in bonis viris legendis l aſſequi potuiſſet, etiamſi cupiſſet: non enim mea gratia miliaritatibus continetur, quae late patere non poſſunt, ropterea quod conſuetudines victus non poſſunt eſſe cum ultis; ſed, ſi quid poſſumus, ex eo poſſumus, quod res- ublica nos coniunxit cum bonis. Ex quibus ille quum ptimos viros legeret, idque maxime ad fidem ſuam per- nere arbitraretur, non potuit legere non ſtudioſos mei. uod vero te, L. Domiti, huic quaeſtioni praeeſſe maxime 22 oluit, nihil quaeſivit aliud, niſi iuſtitiam, gravitatem, umanitatem, fidem. Tulit, ut conſularem neceſſe eſſet, redo quod principum munus eſſe ducebat reſiſtere et vitati multitudinis et perditorum temeritati. Ex conſu- ribus te creavit potiſſimum: dederas enim, quam conte- neres populares inſanias, iam ab adoleſcentia documenta

---

c. 7, 19. Sic Solon. ap. Plut. ol. c. 14. *οὐκ ἔφυ Σόλων βαθύ- φρων οὐδὲ βουλήεις ἀνήρ.* Erneſt. clav. v. *Altitudo mentem al- n* h. l. explicat, quae res hu- mas contemnit, Garaton. quae, quam e ſpecula, plus ceteris et. Diverſa eſt *altitudo animi* Salluſt. Iug. 105. de qua vid. , in ind. graec. v. *βαθύτης.* ina autem mens, quae ſapien- e deorum proxima videtur. nc Cicero, ut ait Garaton., mis laudibus adhibere cu- dum ſolet, ut infr. c. 33 extr. or. I, 38 in. *Antonii incredi- s quaedam et prope ſingularis divina vis ingenii;* et ordine verſo in Milonis laudibus pro Sext. 59 extr. Haec etenim vox id omne continet, quod eſt maxime admirabile ac ſingulare.

§. 22. *quaeſivit*, ſpectavit, proprie nihil aliud ut adeſſet curavit.

ut conſularem neceſſe eſſet. huic quaeſtioni praeeſſe. Fuerat autem Domitius biennio ante (a. u. 699) conſul cum Appio Claudio.

munus eſſe ducebat. Vid. ad Manil. §. 17.

inſanias. Nomina, quae, etſi vi ſua pluralem recipere non poſſe videntur, plura eo numero poſita commemorat Heuſing. ad Off. I, 22. Cf. Bremi ad Cic.

Digitized by Google

23 maxima. Quamobrem, iudices, ut aliquando ad c
crimenque veniamus, si neque omnis confessio fa
inusitata, neque de causa quidquam nostra aliter, a
vellemus, a senatu iudicatum est, et lator ipse legis,
esset controversia nulla facti, iuris tamen disceptati
esse voluit, et delecti iudices isque praepositus quae
qui haec iuste sapienterque disceptet; reliquum est,
ces, ut nihil iam aliud quaerere debeatis, nisi uter
insidias fecerit. Quod quo facilius argumentis pers
possitis, rem gestam vobis dum breviter expono, q
diligenter attendite.

IX P. Clodius quum statuisset omni scelere in pr
24 vexare rempublicam, videretque ita tracta esse co

---

de fin. p. 45. De Domitio sic Asconius: Constantiam L. Domitii, quam in praetura (Garat. et Ferrat. Epp. III, 6. coni. *in quaestura*, quo ducit etiam adiectum *in adolescentia*, annos unum et triginta natus) praestitit, significat. Nam eo tempore (a. u. 687.) quum C. Manilius, trib. pl. subnixus libertinorum et servorum manu perditissimam legem ferret, ut libertinis in omnibus tribubus suffragium esset, idque per tumultum ageret, et clivum Capitolinum obsideret, discusserat perruperatque coetum Domitius, ita ut multi Manilianorum interficerentur. Quo facto et plebem infimam offenderat, et senatus magnam gratiam inierat. De Manilio cf. fr. or. pro Cornel. I p. 958. ed. Graev. p. 1045. Ern. Hanc legem tulisse Manilium mense Dec. anni 687. *post pauculos statim dies, quam inierat tribunatum*, ut ait Ascon., alteram autem de Pompeio belli contra Mithrid. duce deligendo post aliquot menses, quam nov Lepidus et Volcatius in magistratum iniissent, docet F l. c.

§. 23. *et delecti iudices*, recte Orell. et Goerenz. in *Jahrb. d. Philol.* I p. 351. *eligi* non dicuntur iudices vel *legi*, ut §. 21. vel *deligi seligi*. *Deligitur* enim q pluribus et idoneis, *eligitur* ex promiscua multitudine tur, ut ait Heusing. ad C N. Ages. I, 3. Cf. Bremi ad N. Pelop. II, 2. Schaef. ad epist. IV, 7, 2. Kritz ad Catil. 6, 6, p. 35. Est igitur *lecti* vocabulum dignitatis de *delecti principesque* in pro Sext. 49, 104. Vatin Hoc igitur praedicatum mile iis, quae de senatu gislatore dicuntur; quod r rebat Ernest. ut necesse n addere *ii, et ii del. i.*

c. IX. §. 24. *ita tracta comitia, ὥστε μόλις ἑβδόμῃ τόν τε Καλουῖνον καὶ τὸν Μ λᾶν ὑπάτους ἀποδειχθῆναι*, i

Digitized by Google

anno ſuperiore, ut non multos menſes praeturam gerere poſſet, qui non honoris gradum ſpectaret, ut ceteri, ſed et L. Pauſſum collegam effugere vellet, ſingulari virtute civem, et annum integrum ad diſacerandam rempublicam quaereret, ſubito reliquit annum ſuum ſeque in annum proximum tranſtulit, non, ut fit, religione aliqua, ſed ut haberet, quod ipſe dicebat, ad praeturam gerendam, hoc eſt, ad evertendam rempublicam, plenum annum atque integrum. Occurrebat mancam ac debilem praeturam 25 ſuam futuram, conſule Milone; eum porro ſummo conſenſu populi Romani conſulem fieri videbat. Contulit ſe ad eius competitores, ſed ita, totam ut petitionem ipſe ſolus, etiam invitis illis, gubernaret, tota ut comitia ſuis, ut dictitabat, humeris ſuſtineret. Convocabat tribus, ſe interponebat, Collinam novam delectu perditiſſimorum

---

Dio Caſſ. XL, 45. Cf. ibid. c. 17. Nam et trib. pl. comitia impediebant, nec addicebant aves.

annum ſuum, quo ex lege annali Villii praetor fieri poſſet, qui aetatis annus erat 40.

in annum proximum. u. c. 700.

religione al. quia viderat, non ſemel inauſpicatis avibus et aliis ſiniſtris auſpiciis comitia prohiberi. *Abr.*

§. 25. *Occurrebat*. cf. c. XVIII, 48. His vero non ratio redditur, cur annum ſuum reliquerit Clodius, ut Peyrono videbatur, qui addidit *enim*, ſed cur Milonem a conſulatu removere ſtuduerit, id quod ſequitur. Itaque, ſi particula opus, nulla alia locum habere poteſt quam *Sed occurr.*

Contulit ſe ad e. comp. cum iis ſe coniunxit, ut dicitur *ad alic. amicitiam ſe conferre.*

ad eius competitores, P. Plautium Hypſaeum et Q. Metellum Scipionem.

Convocabat tribus. Tribus quomodo in comitiis centuriatis commemorari poſſint, I. Fr. Gronovii verbis oſtendit Ernest. in clav. voc. *Tribus*. — *ſe interponebat*, tanquam ſequeſtrem ad diſtribuendam pecuniam, quam candidati ſe daturos promiſerant. *Collinam novam conſcribebat*; non quo novam tribum addiderit, quod ne magiſtratui quidem, iniuſſu populi, nedum privato, licebat; ſed, quum Clodius perditiſſimos homines deligeret, quos pecunia corrumperet, cum irriſione quadam hanc hominum colluvionem cum nova tribu comparat, et quidem una e tribubus urbanis, in quas omnis faex urbana conjecta erat. Fortaſſe Collina infimam faecem complectebatur. *Conſcribere* autem non ſimpliciter eſt deſcribere, ſed ad ſimilitudinem militum refertur.

Digitized by Google

civium conscribebat. Quanto ille plura miscebat, ta
hic magis in dies convalescebat. Ubi vidit homo
omne facinus paratissimus fortissimum virum, inimic
mum suum, certissimum consulem, idque intellexit
solum sermonibus, sed etiam suffragiis populi Rom
saepe esse declaratum, palam agere coepit et aperte di
26 occidendum Milonem. Servos agrestes et barbaros, q
bus silvas publicas depopulatus erat Etruriamque vexa
ex Appennino deduxerat, quos videbatis. Res erat
nime obscura: etenim palam dictitabat, consulatum Mil
eripi non posse, vitam posse. Significavit hoc saepe
senatu, dixit in concione; quin etiam Favonio, fortiss
viro, quaerenti ex eo, qua spe fureret, Milone vivo,
spondit, triduo illum aut summum quatriduo perituru
quam vocem eius ad hunc M. Catonem statim Favon

Quanto ille plura miscebat, i. e. res turbulentas concitabat ac moliebatur. Sic pro S. Roscio 32, 91. *ruebant in tenebris omniaque miscebant.* ubi minus recte vim vocis declaravi. Cf. Catil. IV, 3, 6. Similiter *turbare* usurpatur, de quo vid. Ruhnken. praef. lex. Scheller. p. 419 (in *Eloqu. lat. excmpl.*)

Ubi vidit homo — certissimum consulem. Vid. ad Sext. c. 69. §. 144.

Saepe esse declaratum, nempe quum saepe comitia essent instituta, sed abrupta per intercessionem; in quibus iam centuriae, quae suffragia tulissent, Milonem crearant. *Ern.*

§. 26. *Servos agrestes ac barbaros.* Erant Clodii possessiones in Etruria prope Aureliam viam, ut ex Phil. XII, 9. cognoscimus. Ibi facinorosorum familias Clodius alebat, quibus ad vim faciendam uteretur. In fragmento orationis de aere alieno Milo nuper editis p. 35. *Eosdem caedem civium de Apennino de xisti;* quo loco reliquias ex citus Catilinae horum mentio indicari docet Scholiastes, qui fragmenta servavit. Vide c. 5. *Garat.*

consulatum eripi non posse, tam posse. Ubi unum verb duobus membris commune semel cum negatione, tum ea, Cicero hoc commune verb bis posuit, semel cum negatio Tusc. V, 39, 114. *Democr. a et atra discernere* non pote *at vero bona, mala* — pote Off. I, 24, 84. *Lacedaemon aliam classem parare posse, se gere sine suo dedecore* non po Cf. Tusc. III, 5, 11. de Fin. I, 38. III, 15, 49. Sic agrar. in. Non defuit *consilium*, — *vehementer defuit.* Off. I, 50. *in feris ineſſe fortitudi saepe* dicimus, *iustitiam* non di mus. Cf. ib. 31, 112. III, 4

Digitized by Google

detulit. Interim quum sciret Clodius (neque enim erat x
difficile scire) iter sollemne, legitimum, necessarium ante 27
diem XIII Kalendas Feb. Miloni esse Lanuvium ad fla-
minem prodendum, quod erat dictator Lanuvii Milo,
Roma subito ipse profectus pridie est, ut ante suum fun-
dum (quod re intellectum est) Miloni insidias collocaret,
atque ita profectus est, ut concionem turbulentam, in
qua eius furor desideratus est, quae illo ipso die habita
est, relinqueret, quam, nisi obire facinoris locum tempus-
que voluisset, numquam reliquisset. Milo autem quum 28
in senatu fuisset eo die, quoad senatus dimissus est, do-
mum venit, calceos et vestimenta mutavit, paullisper,

---

c. X, 27. *neque enim erat difficile.* Vid. ad Sext. c. 19 in.

ad flaminem Iunonis Sospitae. Illiam causam itineris affert Appianus, cuius locum adscripsi ad argum. Asconii §. 3. Municipiorum magistratus interdum duo erant, qui vocabantur Duumviri, ut Corfinii apud Caes. B. C. I, 23. 30. Minturnis Velei. II, 19. etiam in colonis. Sic. l. agrar. II, 34, 93. interdum unus, ac tum ille interdum *Praetor*, ut apud Fundanos et Praenestinos Liv. XXIII, 19. Horat. Serm. I, 5, 34. interdum *dictator* dicebatur, ut Lanuvii Tusculi. *Hottomann. et Abrahius.*

profectus est — desideratus est — habita est. Simplicitatis in narrando imitationem agnosco, qua Quintil. loco mox adscripto. De repetitione verbi vid. ad or. de l. Manil. c. III, 7. De concione autem illa vid. Ascon. ad c. XVII. *ita profectus* non est eo tempore, ut explicat Erneft. in clavi nec ea conditione, ut Moebius ad h. l. ad id quod cum illa profectione coniunctum erat, indicat, quod barbare dicunt *his circumstantiis*. De furore Clodii cf. Beier. ad fr. or. in Clod. et Cur. p. 89.

§. 28. *Milo autem.* Quintil. IV, 2, 57 sq. *Optimae vero praeparationes erunt, quae latuerint, ut a Cicerone sunt quidem utilissime praedicta omnia, per quae Miloni Clodius, non Clodio Milo insidiatus esse videatur; plurimum tamen facit illa callidissima simplicitatis imitatio: Milo autem — commoratus est. Quam nihil praeparato, nihil festinato fecisse videtur Milo! Quod non solum rebus ipsis vir eloquentissimus, quibus moras et lentum profectionis ordinem ducit, sed verbis etiam vulgaribus et quotidianis et arte occulta consecutus est; quae si aliter dicta essent, strepitu ipso iudicem ad custodiendum patronum excitassent.*

calceos et vestim. mut., calceis senatoriis, qui nigris quatuor corrigiis (pellibus) religati ad medium crus pertinebant (vid. Horat. Serm. I, 6, 27. vid. Ruben. de re vest. II, 1.) et toga posita viatorios calceos, ut perones, et

Digitized by Google

dum se uxor, ut fit, comparat, commoratus est; de
profectus id temporis, quum iam Clodius, siquidem
die Romam venturus erat, redire potuisset. Obvian
ei Clodius expeditus, in equo, nulla rheda, nullis im
dimentis, nullis Graecis comitibus, ut solebat, sine ux
quod numquam fere, quum hic insidiator, qui iter i
ad caedem faciendam apparasset, cum uxore veher
in rheda, paenulatus, magno et impedito, ac muli
29 et delicato ancillarum puerorumque comitatu. Fit obv
Clodio ante fundum eius hora fere undecima, aut
multo secus. Statim complures cum telis in hunc fac
de loco superiore impetum; adversi rhedarium occid
Quum autem hic de rheda reiecta paenula desilu
seque acri animo defenderet, illi, qui erant cum Clo
gladiis eductis, partim recurrere ad rhedam, ut a t
Milonem adorirentur, partim, quod hunc iam interfec
putarent, caedere incipiunt eius servos, qui post er
ex quibus qui animo fideli in dominum et praesenti

---

penulam sumpsit. Cum sq. *dum se uxor etc.* Heumann comparat Terent. Heautont. II, 2, 11. *Mulieres dum moliuntur, dum comuntur, annus est.*

siquidem — venturus erat, quod Clodii amici contendebant.

nullis Graecis com. cf. c. XX, 55. Quint. V, 10, 50. Graecos philosophos, poëtas, grammaticos secum habuisse hominem, vix credo, sed coquos, pistores, alios libidinum ministros.

eum uxore, Fulvia, quae postea M. Antonio nupsit. Milonis uxor erat Fausta, Sullae filia.

magno et impedito. Duplex comitatus significatur, servorum magnus et impeditus, i. e. impedimentis onustus, alter muliebris ac delicatus ancillarum puerorumque symphoniacorum. Hic opponitur *Graecis comitibus*, *impeditus comitatus* autem *impedimentis*, ut c. XXI, in. *expedito Clodio Milo paenulatus* etc. ceteris vid. annot. crit.

§. 29. *hora fere undecima*, quarta nostra pomeridiana; nuarius enim erat mensis. V ad or. pro S. Rosc. §. 19. de tempore dictum pro *alio pore* nusquam alibi se repe fatetur Mencken. observat. p. 899.

ex quibus qui animo fideli Egregio artificio animos i cum ad ipsam rem accip dam praeparat orator prin commemoratis causis idone paene necessariis caedis. In vero caede memoranda s quod, si nihil nisi grammati spectes, omitti poterat, si ri ricam vim, non poterat, *Milonis.* Id enim ospue re quo non Milonem caedem cisse, sed servos eius offend

qui animo — praesenti su Terent. Phorm. V, 7, 64. *A*

Digitized by Google

runt, partim occisi sunt, partim, quum ad rhedam pugnari viderent, et domino succurrere prohiberentur, Milonemque occisum et ex ipso Clodio audirent, et re vera putarent, fecerunt id servi Milonis (dicam enim non derivandi criminis causa, sed ut factum est) neque imperante, neque sciente, neque praesente domino, quod suos quisque servos in tali re facere voluisset.

Haec, sicut exposui, ita gesta sunt, iudices: insidiator XI superatus, vi victa vis, vel potius oppressa virtute audacia 30 est. Nihil dico, quid respublica consecuta sit, nihil, quid vos, nihil, quid omnes boni; nihil sane id prosit Miloni, qui hoc fato natus est, ut ne se quidem servare potuerit, quin una rempublicam vosque servaret. Si id iure non posset, nihil habeo, quod defendam; sin hoc et ratio doctis, et necessitas barbaris, et mos gentibus, et feris natura ipsa

---

virili praesentique ut sis, para. Virg. Aen. V, 363. *animusque in corpore praesens.* quod Heum. attulit opportune. *Garat.*

quod suos quisque servos. Similiter Demosth. in Midiam in. ἐγὼ δ', ὅπερ ἂν ὑμῶν ἕκαστος ἐβουλήθη προελέσθαι πρᾶξαι, τοῦτο καὶ αὐτὸς ἐποίησα. quem comparant Muret. V. L. VII, 25. et Abram. ad h. l.

c. XI. §. 30. *Vi victa vis.* Hanc παρίωσιν cum aliis ex hac oratione iam observavit Victorius V. L. XXVII, 12. Vossium etiam vide Inst. orat. IV, 2, 4 et quae annotantur ad c. 31. pro Coelio. Livius quoque III, 49. *vi vietum imperium*, et Lucretius I, 856. *Ex nostris oculis aliqua vi victa perire.* Periodum totam refert Quintil. IV, 4, 2. *Garat.* Cf. Sext. 17, 39. 41, 88. Phil. XIV, 7, 18. Idem Quintil. IV, 5, 15. *Egregie vero Cicero pro Milone insidiatorem primo Clodium ostendit; tum addit ex abundanti, etiam si id non fuisset, talem tamen civem cum summa virtute interfectoris et gloria necari potuisse.*

Si id iure non posset. Minus accurate Heusing. ad l. de offic. III, 19 hunc locum contra Ernestium, qui sine dubio scribendum esse dixerat *potuisset*, defendens *posset* pro *potuisset* elegantia non carere bonae latinitatis docet. Eiusmodi enallages equidem prorsus eliciendas esse censeo: neque enim unquam tempus pro tempore sine certa aliqua ratione ponitur. *potuisset* soloecum esset, quum tempus aliud praeteritum non adsit, quo illud, tanquam antecedens, referatur. Nec minus alienum esset *possit*, ut legendum coni. Garatonius; neque enim *nunc* servare se *potest* Milo, sed vel *potuit* vel *poterat*; nec quisquam, puto, offendisset, si scriptum reperisset *Si id iure non potuit* vel eo tempore *poterat*. Praetulit imper-

Digitized by Google

praescripsit, ut omnem semper vim, quacumque ope possent, a corpore, a capite, a vita sua propulsarent, non potestis hoc facinus improbum iudicare, quin simul iudicetis, omnibus, qui in latrones inciderint, aut illorum telis aut
31 vestris sententiis esse pereundum. Quod si ita putasset, certe optabilius Miloni fuit dare iugulum P. Clodio, non semel ab illo, neque tum primum petitum, quam iugulari a vobis, quia se illi non iugulandum tradidisset. Sin hoc nemo vestrum ita sentit, illud iam in iudicium venit, non, occisusne sit, quod fatemur, sed iure, an iniuria, quod multis in causis iam saepe quaesitum est. Insidias factas esse constat, et id est, quod senatus contra rempublicam factum iudicavit; ab utro factae sint, incertum est; de hoc igitur latum est ut quaereretur. Ita et senatus rem, non hominem, notavit, et Pompeius de iure, non de facto, quaestionem tulit. Numquid igitur aliud in iudicium venit, nisi, uter utri insidias fecerit? profecto nihil. Si hic illi, ut ne sit impune; si ille huic, tum nos scelere solvamur.

XII Quoniam igitur pacto probari potest, insidias Miloni
32 fecisse Clodium? satis est quidem in illa tam audaci, tam nefaria bellua, docere, magnam ei causam, magnam spem in Milonis morte propositam, magnas utilitates fuis-

---

fectum, quia rem non cito transeuntem vel uno temporis puncto conclusam significare voluit, sed eam quae *illo*, quod indicatum est, *tempore* continuaretur. Coniunctivum autem posuit, quia commemorat non id, quod ipse sentit, sed quod ab inimicis Milonis iactabatur. Ita nec anacoluthon cum Goerenzio l. c. agnosco. Opportune Moebius attulit locum infr. §. 72. *ut vos eum* condemnetis, *in quem animadvertere ipse* — posset.

§. 31. *Quodsi ita putasset* — *fuit.* Vid. ad Sext. §. 81. Cf. pro Archia 10, 25. Similis ratiocinatio est pro S. Roscio 5. 8. *Insidias factas esse const.* — *factum* — *factae sint.* Recte Garat. monet repetitiones eiusmodi aliquando ita esse necessarias, ut, eas effugere si velis, nihil proficias, nisi ut inepto labore te maceres, et, perspicuitate sublata, vitiosa fiat oratio. Cf. quae monui in libro de arte latine scribendi (*Theoria des lat. Stils.*) p. 55. Est species aliqua παλιλλογίας, quae figura est rhetorica.

Impune valere *impunitum*, quippe quod adiective sit positum, recte notavit Heumann, addito Livii loco I, 58. *haud impune adultero fore.* Plautus quoque Mercat. IV, 6, 4. *id si resciverit uxor, impune est viro.*

Digitized by Google

Itaque illud Caſſianum, CVI BONO FVERIT, in his perſonis valeat; etſi boni nullo emolumento impelluntur in fraudem, improbi ſaepe parvo. Atqui, Milone interfecto, Clodius hoc aſſequebatur, non modo ut praetor eſſet non eo conſule, quo ſceleris nihil facere poſſet, ſed etiam ut iis conſulibus praetor eſſet, quibus ſi non adiuvantibus, at conniventibus certe, ſperaret ſe poſſe eludere in illis ſuis cogitatis furoribus; cuius illi conatus, ut ipſe ratiocinabatur, nec, ſi poſſent, reprimere cuperent, quum tantum beneficium ei ſe debere arbitrarentur, et, ſi vellent, fortaſſe vix poſſent frangere hominis ſceleratiſſimi corroboratam iam vetuſtate audaciam. An vero, iudices, vos 33
ſoli ignoratis, vos hoſpites in hac urbe verſamini, veſtrae

---

c. XII. §. 32. *illud Caſſianum.* L. Caſſius fuit, ſicut ſaepe iam diximus, ſummae vir ſeveritatis; quoties quaeſitor iudicii alicuius eſſet, in quo quaereretur de homine occiſo, ſuadebat atque etiam praecibat iudicibus (hoc quod Cicero nunc admonet), ſi quaereretur, cui bono fuiſſet occidere eum, de cuius morte quaereretur. Ob quam ſeveritatem, quo tempore Sex. Peduaeus trib. pl. criminatus eſt, Metellum pontif. max. totumque collegium pontificum male iudicaſſe de inceſtu virginum veſtalium, quod unam modo Aemiliam damnaverat, abſolverant autem duas, Marciam et Liciniam, populus hunc Caſſium reliquit, qui de iisdem virginibus quaereret; isque et utrasque eas et praeterea complures alias damnavit etiam, ut exiſtimatio eſt, ſperitate uſus damnavit. *Aſcon.* ad Roſc. c. XXX. §. 84.

cui bono fuerit. Cui dativum eſſe perſonae, non rei (ut in formula *hoc mihi dammo eſt*) monuit Heumann. et antea I. Fr. Gronov. Obſerv. V, 9. Similis coniunctio duorum dativorum, alterius perſonae, rei alterius, eſt de l. agr. II, 2, 5. *cui errato nulla venia, recte facto exigua laus et ab invitis expreſſa proponitur.* i. e. *cui*, nimirum *erranti* — — ſed dispar tamen eius loci ratio pro *cuius errato etc.* De re Godofredus ap. Abram. confert Lyſiam or. Areop. p. 109, 26. (§. 25. Bekk.) ἐμᾶς εἰκὸς οὕτω σκοπεῖν, καὶ τοὺς ἀντιδίκους ἐκ τούτων τὰς κατηγορίας ποιεῖσθαι ἀποφαίνοντας ἥτις ὠφέλεια τοῖς ἀδικήσασιν ἐγένετο.

in his perſonis i. e. in hominibus hac indole et his moribus praeditis. Vid. Erneſt. clav. v. *perſona.*

eludere. Vid. ad Sext. c. XLIII, §. 94.

nec, ſi poſſent — Abram. comparat Gorgiam *Palamήd. ἀπολογ.* §. 5. ed. Bekk. οὔτε γὰρ βουληθεὶς ἐδυνάμην ἄν, οὔτε δυνάμενος ἐβουλήθην ἔργοις ἐπιχειρεῖν τοιούτοις.

Digitized by Google

peregrinantur aures, neque in hoc pervagato civi
sermone versantur, quas ille leges (si leges nomina
sunt, ac non faces urbis et pestes reipublicae) fuerit im
siturus nobis omnibus atque inusturus? Exhibe, exh
quaeso, Sexte Clodi, exhibe librarium illud legum ve
rum, quod te aiunt eripuisse domo et ex mediis ar
turbaque nocturna, tamquam Palladium, sustuliſſe,
praeclarum videlicet munus atque instrumentum tri
natus ad aliquem, si nactus esses, qui tuo arbitrio tr
natum gereret, deferre posses. Et adspexit me illis
dem oculis, quibus tum solebat, quum omnibus om
XIII minabatur. Movet me quippe lumen curiae. Quid
me iratum, Sexte, putas tibi, cuius tu inimicissim
multo crudelius etiam punitus es, quam erat humani
meae postulare? Tu P. Clodii cruentum cad
eiecisti domo, tu in publicum abiecisti, tu spoli

---

§. 33. *peregrinantur*, ut Aristoph. Equ. 1120. *ὁ νοῦς δὲ σου παρὼν ἀποδημεῖ.* quem locum attulit Abram.

ac non. Vid. ad Rosc. §. 92.

inusturus, tanquam servitutis notas: nam captivis et servis fugitivis notae inurebantur. Vel potius *inurere* est tam alte imprimere, ut acriter sentiantur, ut de orat. II, 45, 189. *omnes ii motus, quos orator adhibere volet iudici, in ipso oratore impressi atque insiti videbuntur.* Itaque Pison. 13, 30. *lex inusta* dicitur *per servos.*

Et adspexit me etc. Hic est Sex. Clodius, quem in argumento huius orationis diximus corpus Clodii in curiam intulisse et ibi cremasse, eoque incenso curiam conflagrasse; ideo *lumen curiae* dicit. *Ascon.* locum ex ambiguo recte vocant Manut. et Abram. *Lumen* enim *curiae* significare etiam poterat clarum senatorem, cuius dignitas moveretur.

c. XIII. *punitus es.* Sic Pl. 8, 2, 7. *ut clarissimorum hominum crudelissimam puniretur mo.* Cf. Tusc. I, 44, 107. de off. 25, 88. Plura eiusmodi ve commemorat Ruddimann p. 276. ed. Stallb.

cruentum cadaver, quod la et inungi debuerat, *eiecisti*, q in vestibulo domus collocar efferri conveniret. De iusti nebribus vid. Turneb. A XXI, 15. Dio Cass. XL, 49. Clodii corpore cremando *ὅμιλον πάντα τὰ περὶ τὰς σ νάμματα συγχέαι* scribit.

abiecisti. Sic infra 52, §. Pison. 33, 82. *abiectum cad* Non minus proprium verb est *proiicere*, ut Tusc. I, 43, *proiici se iussit inhumatum*, h. l. nulla codd. auctoritate

Digitized by Google

imaginibus, exsequiis, pompa, laudatione, infelicissimis lignis semustulatum nocturnis canibus dilaniandum reliquisti. Quam rem etsi nefarie fecisti, tamen, quoniam in meo inimico crudelitatem exprompsisti tuam, laudare non possum, irasci certe non debeo. * * *

---

nitum, de quo vid. Ruhnk. ad Rutil. L. p. 45. Cum contemptu etiam dictum videtur *cadaver*, quum alibi *hominis mortui corpus* commemoretur.

imaginibus. Hos *expressos cera vultus* maiorum nobilium tanquam larvas impositos esse hominibus forma et statura similimis patet e Polybio VI, 53. p. 568 ed. Schweigh. *Τὰς εἰκόνας — — ἄγουσιν εἰς τὴν ἀγορὰν, περιτιθέντες ὡς ὁμοιοτάτοις εἶναι δοκοῦν κατά τε τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἄλλην περιποίησιν. οὗτος δὲ προσαναλαμβάνουσιν ἐσθῆτας — — αὐτοὶ μὲν οὖν ἐφ' ἁρμάτων ὄντες πορεύονται — — — ὅταν δ' ἐπὶ τοὺς ἐμβόλους ἔλθωσι, καθέζονται πάντες ἐξῆς ἐπὶ ἐλεφαντίνων· οὐ κάλλιον οὖν ἁρμόζει θεῖν θέαμα νέῳ φιλοδόξῳ καὶ φιλαγάθῳ.* Sed haec optime demonstravit Eichstadius in comm. tribus *de imaginibus Romanorum.*

Exsequiae proprie significat comitatum eorum, qui funus prosequuntur; *pompa*, quae ad magnificentiam deductionis additur. Corn. Nep. Att. c. 22. *Elatus est — fine ulla pompa funeris, comitantibus omnibus bonis.*

Infelices arbores alias vocantur quae fructus non ferunt, deoque ad supplicium destinatae ac diis inferis consecratae sunt. Hic vero, ut recte monuit Garaton., ligna infelicia non sunt, ut illa, in funerum ac supplicium usum nata, imo honore quodam potita, quum ex iis fuerint subsellia senatorum confecta et tribunalia praetorum, perierint tamen miserrime rogumque cadaveri P. Clodii praestiterint. Quod mihi ita probatur, ut tamen hoc vocabulum in Clodii contumeliam usurpatum putem, ad designandum hominem, lignis infelicibus i. e. supplicio dignum.

Semustulatum, cfr. or. pro Tull. §. 18. *semustilatus effugit.* ubi Heinr. hoc quoque loco *semustulatum* scribendum videri monet. *Semustulatus* e Colot. et Vatic. Garaton. edidit Philipp. II, 36.

nocturnis canibus. Noctu discursantibus: nam interdiu canes dilaniare cadaver non poterant, quia in celeberrimo urbis loco abiectum erat. Dictum autem fere poetico more, pro *noctu dilaniandum*, ut illud Horatii. *Nocturna versate manu, versate diurna.*

laudare non possum i. e. quamquam laudare non possum, eadem ratione dictum est, qua illa, de quibus ad Sext. XIX §. 44. XLIX §. 105. LXVI §. 138. monui.

Digitized by Google

34 * * * fuerit occidi Milonem; convertite animos vicissim nunc ad Milonem. Quid Milonis intererat interfici Clodium? Quid erat, cur Milo, non dicam, admitteret, sed optaret? Obstabat in spe consulatus Miloni Clodius? At eo repugnante fiebat, imo vero, eo fiebat magis, nec me suffragatore meliore utebatur, quam Clodio. Valebat apud vos, iudices, Milonis erga me remque publicam meritorum memoria; valebant preces et lacrimae nostrae, quibus ego tum vos mirifice moveri sentiebam; sed plus multo valebat periculorum impendentium timor. Quis enim erat civium, qui sibi solutam P. Clodii praeturam non sine maximo rerum novarum metu proponeret; solutam autem fore videbatis, nisi esset is consul, qui eam auderet possetque constringere. Eum Milonem unum esse quum sentiret universus populus Romanus, quis dubitaret suffragio suo se metu, periculo rempublicam liberare? At nunc, P. Clodio remoto, usitatis iam rebus enitendum est Miloni, ut tueatur dignitatem suam; singularis illa huic uni concessa gloria, quae quotidie augebatur frangendis furoribus Clodianis, iam morte Clodii cecidit. Vos adepti estis, ne quem civem metueretis, hic exercitationem virtutis, suffragationem consulatus, fontem perennem gloriae suae perdidit. Itaque Milonis consulatus, qui, vivo Clodio, labefactari non poterat, mortuo denique tentari coeptus est. Non modo igitur nihil pro-
35 dest, sed obest etiam P. Clodii mors Miloni. At valuit odium, fecit iratus, fecit inimicus; fuit ultor iniuriae, punitor doloris sui. Quid, si haec, non dico maiora

---

§. 34. * * * *fuerit occidi Milonem.* — *Quis enim erat civium, qui sibi solutam.* Haec verba e Palimpsesto Taurin. addidit Peyron p. 221. eorumque vestigia praeferunt Erfurt. et Lagom. 43. qui habent *proponeret*, non *proponi*, et Erfurt., qui *solutam autem fore* pro *et solutam fore* exhibet. In Erfurt. etiam inter verba *debeo* et *P.* superscriptum *deest*. Quae desunt, ita supplevit Peyron: *Audistis, iudices, quantum Clodio profuerit*, Beier. autem ad Cicer. or. fragm. p. 90. sic *Demonstravi, iudices, quantum Clodii interfuerit.*

solutam — constringere, tanquam belluam aliquam. Conf. infra XV, 40. pro Sext. 7, 16. 41, 88. quos locos attulit Graton.

usitatis rebus. Opponitur *singularis huic uni concessa gloria.*

§. 35. *punitor doloris sui.* Sic *cupiditas puniendi doloris* de orat. I, 51, 220. i. e. dolorem poena

fuerunt in Clodio, quam in Milone, sed in illo maxima, nulla in hoc? quid vultis amplius? quid enim odisset Clodium Milo, segetem ac materiem suae gloriae, praeter hoc civile odium, quo omnes improbos odimus? Ille erat ut odisset, primum defensorem salutis meae, deinde

---

de adversario sumpta satiandi, eum ulciscendi.

segetem ac materiem. Ad hanc rationem sententia conformata est a Livio VI, 7 quam indicavit Heum. *Hostis quid est aliud, quam perpetua materia virtutis, gloriaeque vestrae?* Idem non multo post c. 22. *adiutor ex tribunis sorte L. Furius datur, non tam e republica, quam ut collegae materia ad omnem laudem esset.* Quinctilianus VIII, 6 (7) p. 731. ut solent rhetores in figuris consistere, *fontem, segetem, materiem* retulit ad ornatum. *Garat.*

praeter hoc civile odium. Nos diceremus *praeterquam hoc civili odio.* Sic etiam divin. in Caec. 14. *Omnium civitatum totius Siciliae legationes adsunt, praeter duas civitates,* i. e. praeterquam duarum civitatum legati. Cf. Phil. III, 11, 28. Cluent. 6 in. *Civile* autem *odium* est, ex dissensione reipublicae s. civili susceptum, non e privata aliqua causa, ut contra Victor. V. L. XXI, 19 docuit Muret. ad Tacit. Ann. I, 8 (Opp. T. IV p. 47) et Variar. lect. XI, 3.

Ille erat ut odisset pro erat, ut ille od. Sed vis est in pronom. *ille*, quam synchysin vocat Garat., quum pron. *ille* proximum ei verbo sit, cui non convenit; cuius figurae aliud exemplum profert e Lucret. IV, 691. *Hic odor ipse igitur, nares quicunque lacessit, Est alio ut possit permitti longius alter.* Repugnat Goerenz. l. c. p. 334. eamdem esse constructionem contendens quae sit formulae *is sum qui*, et supplendum esse *ille erat eiusmodi* s. *talis, ut.* Quasi vero *ille sum qui* unquam dicatur pro *is sum qui.* Differre haec inter se, docebit locus Phil. VI, 5. 5. *is est enim ille, qui semper — contemserit.* Cic. de orat. II, 56. *Est ut plerique philosophi nulla tradant praecepta dicendi, es ist der Fall, dass.* Coel. 6, 14. *magis est, ut ipse molestе ferat errasse se,* i. e. causa est cur, quomodo hoc quoque loco accipiendum videtur. ib. 20, 48. *quando fuit, ut, quod licet, non liceret?* wann war es der Fall? ad Att. X, 10, extr. *est ut regatur,* i. e. fieri potest. Divin. I, 56, 128. *Non est igitur, ut mirandum sit,* i. e. non est causa cur (Alienus est locus de offic. II, 24 in., ubi *ut locupletes suum perdant etc.* pendent e verbis *non* id agendum est, *ut loc.,* quae elicienda sunt ex eo, quod praecedit, *providendum est. Si fuerit* sc. aes alienum.) Hinc etiam pro Sext. 45, 97. Conf. Terent. Hec. III, 7, 51. 8, 43 sq. IV, 5, 15. Ad. III, 5, 4. Phorm.

Digitized by Google

vexatorem furoris, domitorem armorum suorum, postremo etiam accusatorem suum: reus enim Milonis, lege Plotia, fuit Clodius, quoad vixit. Quo tandem anim… hoc tyrannum tulisse creditis? quantum odium illius, e… in homine iniusto quam etiam iustum?

XIV Reliquum est, ut iam illum natura ipsius consuetudo
36 que defendat, hunc autem haec eadem coarguant. Nih… per vim umquam Clodius, omnia per vim Milo. Qui… ergo, iudices? quum maerentibus vobis urbe cessi, iudiciumne timui? non servos, non arma, non vim? Qua… fuisset igitur iusta causa restituendi mei, nisi fuisset iniust… eiiciendi? Diem mihi, credo, dixerat; multam irrogara… actionem perduellionis intenderat; et mihi videlicet… causa aut mala aut mea, non et praeclarissima et vest… etiam iudicium timendum fuit. Servorum et egentiu… civium et facinorosorum armis meos cives, meis consi…
37 periculisque servatos, pro me obiici nolui. Vidi enim vidi hunc ipsum Q. Hortensium, lumen et ornamentu… reipublicae, paene interfici servorum manu, quum mi…

II, 1, 40. V, 7, 52. Zumpt. grammm. lat. §. 752.

lege Plotia, quae erat de vi armatis hominibus. Cf. pro Sext. 41, 89. post red. in sen. 8, 19.

c. XIV. §. 36. *Nihil per vim umquam Clodius.* Fortasse respicit ad id, quod Dio Cass. narrat l. 39, 18. *Κλώδιος γραφὴν κατὰ τοῦ Μίλωνος τῆς τῶν μονομάχων παρασκευῆς ἀπήνεγκεν· ἃ γὰρ αὐτὸς ἔπραττε καὶ ἐφ' οἷς ἐκρίνετο, ταῦτ' ἐκείνῳ ἀντενεκάλει.*

non servos. Vid. pro Sext. c. XVII extremo.

Diem mihi dixerat. Diem dicere accusare quidem est, sed tum duntaxat, quum tribuni pl. ad populum accusant. *Manut.*

actionem perduellionis, ob cives Romanos, Catilinariae coniurationis socios, de senatus se… tentia indicta causa damnato…

videlicet in ironia usitatissim… Similiter post *credo* in iro… sequitur *videlicet* pro Planc. … 72. *vererer*, credo, *ne turpiter f… cerem, si — defenderem: fing… da fuit mihi* videlicet (q… Graev. ex Erf. addidit) *ca… peracuta.* quem locum attu… Moebius. Egregium Cicer… fragm. Garat. attulit e Quin… IX, 3, 40. *Vestrum iam hic … ctum reprehenditur, Patres … scripti, non meum; ac pulch… mum quidem factum, verum, … dixi, non meum, sed vestrum.*

Servorum — obiici nolui. C… pro Sext. XX. Pison. 9, 21.

§. 37. *quum mihi adesset*, me… am causam sua praesentia et au… ctoritate defenderet, ne in ex…

Digitized by Google

ſet; qua in turba C. Vibienus ſenator, vir optimus, hoc quum eſſet una, ita eſt mulcatus, ut vitam amiſ. Itaque quando illius poſtea fica illa, quam a Catilina perat, conquievit? Haec intentata nobis eſt; huic vos obiici pro me non ſum paſſus; haec inſidiata peio eſt; haec iſtam Appiam, monumentum ſui no-, nece Papirii cruentavit; haec, haec eadem longo rallo converſa rurſus in me nuper quidem, ut ſcitis, regiam paene confecit. Quid ſimile Milonis? cuius 38

---

eiicerer. De C. Vibieno Aſcon. arg. §. 7.

haec intentata nobis eſt, ante *huic ego — non ſum* urbem relinquendo. *haec Pompeio eſt*. vid. ſupra Aſconius ad h. l. nihil quod non illis locis ab Cicerone narretur, alia, ad locum melius intelli- dum nihil valent.

nece Papirii. Pompeius poſt triumphum Mithridaticum Ti- nis filium in catenis depo- apud Flavium ſenatorem. poſtea quum praetor eſſet anno, quo tribunus pl. , petiit ab eo Clodius cenam, ut Tigranem ad- inberet, ut eum videret. tum collocavit in convi- deinde Flavio non red- Tigranem dimiſit et ha- extra catenas, nec repetenti peio reddidit, poſtea in na- depoſuit, et quum profu- ille tempeſtate delatus eſt . Illico, ut deduceretur , Clodius Sex. Clodium, o ſupra dixi, miſit, qui reduceret. Flavius quoque ognita ad diripiendum Ti- granem profectus eſt. Ad quartum lapidem ab urbe pugna facta eſt, in qua multi ex utraque parte ceciderunt, plures tamen ex Flavii, inter quos et M. Papirius eques Romanus publicanus, familiaris Pompeio. Flavius ſine comite Romam vix perfugit. *Aſcon.*

longo intervallo, ſexennio poſt, quum Cicero pro Milonis conſulatu obniteretur Clodio. *Garat.*

ad regiam. Quo die periculum hoc adierit, ut Clodius eum ad regiam paene confecerit, nusquam plane inveni; non tamen adducor, ut putem, Ciceronem mentitum, praeſertim quum adiiciat *ut ſcitis*. Sed videtur mihi loqui de eo die, quo Coſſ. Domitio et Meſſala, qui praeceſſerant eum annum, quum haec oratio dicta eſt, inter candidatorum Hypſaei et Milonis manus in via ſacra pugnatum eſt, multique ex Milonis ex improviſo ceciderunt. De cuius diei caede et periculo ut putem loqui eum, facit et locus pugnae; — nam in ſacra via traditur commiſſa, in qua eſt regia (Anci Marcii ſec. Solinum c. 2.)

Digitized by Google

vis omnis haec semper fuit, ne P. Clodius, quum in iudicium detrahi non posset, vi oppressam civitatem teneret. Quem si interficere voluisset, quantae, quoties occasiones quam praeclarae fuerunt? Potuitne, quum domum ac deos penates suos, illo oppugnante, defenderet, iure se ulcisci? potuitne, cive egregio et viro fortissimo, P. Sextio collega suo, vulnerato? potuitne, Q. Fabricio, viro optimo, quum de reditu meo legem ferret, pulso, crudelissima in foro caede facta? potuitne, L. Caecilii, iustissimi fortissimique praetoris, oppugnata domo? potuitne illo die quum est lata lex de me? quum totius Italiae concursu quem mea salus concitarat, facti illius gloriam libere agnovisset, ut, etiam si id Milo fecisset, cuncta civitas eam laudem pro sua vindicaret? At quod erat tempus
XV 39 Clarissimus et fortissimus consul, inimicus Clodio, P. Lentulus, ultor sceleris illius, propugnator senatus, defensor vestrae voluntatis, patronus illius publici consensus, resti-

---

— et quod affuerunt cum candidatis suffragatores, Milonis Cicero, Hypsaei Clodius. *Ascon.* Aliam pugnam esse, quae commemoratur ad Att. IV, 3. (epp. 34, 5) quippe ipso reditus anno factam, monuit Garaton.

§. 38. *ne P. Clodius — teneret.* Nam *gladiatoribus emptis reipublicae causa, quae salute* Ciceronis *continebatur*, Milo *omnes P. Clodii conatus furoresque repressit*, ut ait noster de offic. II, 17, 58. Cf. pro Sext. 42, 90. 92. ad Att. IV, 3 (epp. 34, 11.) Dio Cass. 39, 8.

quantae, quoties occ. Vid. ad Catil. IV, §. 19. ad Att. I, 11 extr. *quas tu incredibile est, quam brevi tempore quam deteriores offensurus sis, quam reliquisti.* Caes. b. Gall. I, 45. *quae senatus consulta, quoties quamque honorifica in eos facta essent.* Garaton. laudat. Cortium ad Sallust. Iug. 14, 11.

Potuitne. Vid. ad Rosc. §. 35 sed praecipue Scheller. Obser. p. 17. ad II de or. 15. De ... mo Milonis oppugnata cf. p. Sext. 39. extr. 41. Alia est oppugnatio ap. Ascon. arg. §. coll. Dion. Cass. XL, 49. D.

P. Sextio. Vid. Sext. 37. in. De *Fabricio* ibid. 35. 75.

L. Caecilii, praetoris P. Lentulo Spinthere, Q. Metello Nepote Coss. a. u. 696. auctore Asconio, qui de oppugnata ei domo nusquam se adhuc legisse fatetur. Ceterum de hac ante moderatione Milonis cf. Sest. c. XLI, 88.

c. XV. §. 39. *ultor sceleris illius* pro sceleris illius, sc. Clodii. *Ern.* Quidni qui scelus illius, ejectionem Ciceronis, ulcisceretur.

Digitized by Google

.. salutis meae; septem praetores, octo tribuni plebis, .. adversarii, defensores mei; Cn. Pompeius auctor .. mei reditus, illius hostis, cuius sententiam senatus .. de salute mea gravissimam et ornatissimam secutus qui populum Romanum est cohortatus, qui, quum de decretum Capuae fecit, ipse cunctae Italiae cupienti .. fidem imploranti signum dedit, ut ad me restituendum Romam concurrerent; omnia tum denique in .. odia civium ardebant desiderio mei, quem qui interemisset, non de impunitate eius, sed de praemiis .. retur. Tamen se Milo continuit, et P. Clodium in iudicium bis, ad vim numquam vocavit. Quid privato

---

.. *praetores* etc. Omnes .. de se promulgasse, .. unum praetorem, Appi.. Claudium, fratrem Clodii, .. tribunos plebis, Sext. .. Serranum et Numerium .. , ipse narrat or. in .. c. 15. qui totus locus .. nostro conferendus est. Cf. .. pro Sext. XXX, 69.

.. *ornatissimam* non est ho.. .. ssimam, ut explicat .. —quomodo enim par.. .. v. vim activam accipere .. ?—sed omnibus, quae ad .. orationis pertinent, .. Sic *graviter et ornate* pro Sext. §. 74. Vid. Er.. .. technol. lat. rh. v. ..

.. *Capuae fecit*. Recti.. quam *fecisset*, quod ante .. legebatur: nam eo .. quod decretum fecit, si.. dedit. Vid. Exc. ad orat. 141. not.

.. *dedit* vix dixerim e re .. ductum esse, quod valet de locutione *signum sustulisti* Marc. 1.

interemisset — cogitaretur. Non est pro *cogitatum esset*, quamquam nos ita loqueremur, sed inest in imperf. continuationis notio, ut supra c. XIV extr. Cat. m. 6, 19. *Num igitur, si ad centesimum annum vixisset, senectutis eum suae poeniteret?* non poenitebat autem eum.

§. 40. *in iudicium — ad vim*. Saepe praepositiones variari, praesertim ubi sua cuique nomini propria ex usu tribuatur, ad h. l. monuit Garat. laudans Catil. II, 6. *Si L. Catilina — iter ad fugam atque in exsilium converterit*, et pro Cluent. 55, 150. *converte nunc ad equestrem ordinem atque in ceteros ordines easdem vitae conditiones*: tum Wopkens. lect. Tull. I, 6. p. 27. Drakenb. ad Liv. VI, 28. Heusing. ad Cic. de off. I, 30. Bis autem in iudicium vocatum esse Clodium, nusquam alibi commemoratur.

Digitized by Google

Milone et reo ad populum, accusante P. Clodio, quum in Cn. Pompeium pro Milone dicentem impetus factus est, quae tum non modo occasio, sed etiam causa illius opprimendi fuit? Nuper vero quum M. Antonius summam spem salutis bonis omnibus attulisset, gravissimamque adolescens nobilissimus reipublicae partem fortissime suscepisset, atque illam belluam iudicii laqueos declinantem iam irretitam teneret, qui locus, quod tempus illud, o immortales! fuit? quum se ille fugiens in scalarum tenebras abdidisset, magnum Miloni fuit conficere illam pestem
41 nulla sua invidia, Antonii vero maxima gloria? Qui comitiis in campo quoties potestas fuit? quum ille vi septa irrupisset, gladios destringendos, lapides iacienda curasset, deinde subito vultu Milonis perterritus fugere ad Tiberim, vos et omnes boni vota faceretis, ut Milo uti virtute sua liberet?

XVI Quem igitur cum omnium gratia noluit, hunc vol cum aliquorum querela? quem iure, quem loco, qu tempore, quem impune non est ausus, hunc iniuria, i

---

accusante P. Clodio. Dio Cass. 39, 18. quem locum supra adscripsi ad §. 36. pro Sext. c. 44. in. Non impetum factum in Pompeium, sed convicia a Clodianis iacta esse narrant Cicer. epp. famil. I, 5, 9. ad Quint. fr. II, 5. Dio Cass. 39, 19.

iudicii laqueos — irretitam. Abram. comparat Demosth. in Aristog. p. 778. 16. ἀπεσχοινισμένος πᾶσι τοῖς δικαίοις, quod inter audacter dicta refert Plin. epist. IX, 26, 9. *Legum laquei* sunt Sext. §. 88. Cluent. 55, 150.

in scalarum tenebras. Phil. II, 9. *P. Clodium meo consilio interfectum esse dixisti. Quidnam homines putarent, si tum occisus esset, quum tu illum in foro, inspectante pop. R. gladio stricto insecutus es, negotiumque transegisses, nisi ille se in scalarum tenebras librariae coniecisset, atque oppilatis impetum tuum repressisset?* Reipublicae au partem suscipit, quicunque quid pro salute reipublicae gredítur, ut h. l. Antonius ditiosum hominem foro pe et Cicero divin. in Caecil. 3 dicit, se in accusando Verre *eam partem reip. accessisse, q maxime laboraret.* Cf. pro Sc 22, 49.

c. XVI. §. 41. *Quem i cum omn. grat. nol.* De hoc thymemate e contrariis Quint. V, 14, 2. *cum om gratia*, ita ut ab omnibus tiam iniret, ut *cum aliqu querela*, ita ut aliqui queret tur. Est hoc ex eo genere, quo monui ad or. pro Mur §. 2.

Digitized by Google

loco, alieno tempore, periculo capitis, non dubitavit
lere? Praesertim, iudices, quum honoris amplissimi 42
entio et dies comitiorum subesset; quo quidem tem-
e (scio enim, quam timida sit ambitio, quantaque et
m sollicita cupiditas consulatus) omnia non modo,
e reprehendi palam, sed etiam obscure quae cogitari
unt, timemus, rumorem, fabulam fictam, falsam,
perhorrescimus, ora omnium atque oculos intue-
. Nihil est enim tam molle, tam tenerum, tam aut
ile aut flexibile, quam voluntas erga nos sensusque
um, qui non modo improbitati irascuntur candidato-
, sed etiam in recte factis saepe fastidiunt. Hunc 43
n igitur campi speratum atque exoptatum sibi pro-
ns Milo, cruentis manibus scelus et facinus prae se
s et confitens, ad illa augusta centuriarum auspicia
ebat? quam hoc non credibile in hoc? quam idem
odio non dubitandum, quin se ille interfecto Milone
aturum putaret? Quid? quod caput est, iudices,

---

§. 42. *obscure quae cog. p.* ...ivi postpositi. haec exempla ... l. attulit Garat. orat. 3. ...liqua, ex *collocatione verbo*... quae *sumuntur quasi lumina*. ...l. §. 19. *ut ii fuerunt, modo* ... *nominavi*. Off. I, 25, 88. ...*audiendi, graviter qui* ... *irascendum putabunt*; ...ad or. pro Balb. 5.

recte factis, etiam quum ... faciunt. Vid. ad Rosc. ... Catil. II §. 20. *Fastidire* dicuntur eos, quos sibi ...tisfacere significant, ut hoc ... ipsi plus aliis sapere vi...r.

... *hoc non credibile in hoc*. ...ode Moeb. comparat de ...34, 154. *Sed post animad*... *hoc esse in hoc vitii*.

... *dubitandum, quin se illa* ...*aret*. Sic Codd. optimi, Werd., Erfurt. et Bavar. Alii *qui se interf. Mil. regn. putaret*. quos cum Ernest. secutus est Garaton. At primum iam per se vix est probabile, qui locutionem expeditissimam *qui se regnaturum putaret* legerit, hanc in difficiliorem mutavisse; qui *quin se ille r. puti* legebat, facile hoc corrigens in alterum mutare potuit. Quod supra ad c. VI. §. 15 monui post *Quod* ad praecedentia relatum saepe per abundantiam aliquam addi explicationem, hoc de pron. *id* quoque valet. Lael. 7, 25. *qualis tum patronus iustitiae fuit contra accuratam orationem Phili. Facile id* (patronum esse iustitiae) *fuit, iustitiam iustissimo viro defendere*. ibid. §. 23. *id si minus intelligitur, quanta vis amicitiae concordiaeque sit*. quem locum recte defendit Schellerus Observv.

Digitized by Google

quis ignorat, maximam illecebram esse peccandi impunitatis spem? In utro igitur haec fuit? in Milone? qui etiam nunc reus est facti, aut praeclari aut certe necessarii? an in Clodio? qui ita iudicia poenamque contempserat, ut eum nihil delectaret, quod aut per naturam fas esset aut per leges liceret?

44 Sed quid ego argumentor? quid plura disputo? te, Q. Petelli, appello, optimum et fortissimum civem, te, M. Cato, testor; quos mihi divina quaedam sors dedit iudices. Vos ex M. Favonio audistis, Clodium sibi dixisse et audistis, vivo Clodio, periturum Milonem triduo. Pro diem tertium gesta res est, quam dixerat. Quum ille non dubitarit aperire, quid cogitaret, vos potestis dubitare, quid fecerit? Quemadmodum igitur eum dies non fefellit? dixi equidem modo. Dictatoris Lanuvini sta sacrificia nosse, negotii nihil erat. Vidit necesse est Miloni proficisci Lanuvium illo ipso, quo profectus est.

XVII 45

---

p. 244. de divin. II, 16 in. *Sed affers in tauri optimi exstis, immolante Caesare, cor non fuisse; id quia non potuerit accidere, ut sine corde victima illa viveret.* In pron. *idem* hoc factum N. D. II, 58, 96. Sed ubi sententia explicandi causa additur, solet ea aliis verbis declarari, quam quae praecesserant. Sic h. l. quum dicendum esset: *quam idem in Clodio non dubitandum, quin* cruentis manibus ad comitia venerit, quibus se *interfecto Milone* praetorem factum iri speraret, et hoc modo *se regnaturum putaret*, omissis intermediis, consequens statim posuit, quo simul causa continetur, cur illud minime dubitandum sit. Similiter de fin. II, 33, 108. pro *Quod vero a te disputatum est, maiores esse voluptates et dolores animi, qui probari potest?* ita enim fieret, *ut is, qui propter me aliquid, plus, quam ego ipse,* gauderet, consequens statim adiunxit, *qui probari potest, ut is — gaudeat.* V. Goerenz. ad l. Cf. infra ad §. Satis scio non defuturos, qui l. contortam explicationem e dicant: sed contorta et difficil omnia videntur iis, qui consue tudinem dicendi nondum obse varunt.

§. 44. *ex M. Favonio.* vid. c. IX, 26.

Quum ille non dubitarit. Re fertur ad praesens *potestis. dubitaret*, ut ed. Graev., rect. esset, si sequeretur *poteratis*. utraque actio per idem temp spatium continuata significe tur. Nam actio praeterita, re ad aliam praesentem, perfec declaratur, ad praeteritam, P quamperf. Monui propter l lendi minus dilucidam, ne eam, falsam, annotationem Cic. Brut. p. 32.

Digitized by Google

e; itaque antevertit. At quo die? quo, ut ante dixi, it insaniſſima concio, ab ipſius mercenario tribuno plebis ncitata, quem diem ille, quam concionem, quos clamo-s, niſi ad cogitatum facinus approperaret, numquam liquiſſet. Ergo illi ne cauſa quidem itineris, etiam uſa manendi, Miloni manendi nulla facultas, exeundi n cauſa ſolum, ſed etiam neceſſitas fuit. Quid, ſi, ut e ſcivit, Milonem fore eo die in via, ſic Clodium Milo ſuſpicari quidem potuit? Primum quaero, qui ſcire 46 tuerit; quod vos idem in Clodio quaerere non poteſtis; enim neminem alium, niſi T. Patinam, familiariſſimum um, rogaſſet, ſcire potuit, illo ipſo die Lanuvii a dicta-re Milone prodi flaminem neceſſe eſſe. Sed erant per-ulti alii, ex quibus id facillime ſcire poſſet, omnes licet Lanuvini. Milo de Clodii reditu unde quaeſivit? aefierit ſane; videte, quid vobis largiar; ſervum etiam, Q. Arrius, meus amicus, dixit, corruperit. Legite ſtimonia teſtium veſtrorum. Dixit C. Caſſinius Scola teramnas, familiariſſimus et idem comes P. Clodii, cuius mpridem teſtimonio Clodius eadem hora Interamnae erat et Romae, P. Clodium illo die in Albano manſu-m fuiſſe, ſed ſubito ei eſſe nuntiatum, Cyrum archite-

---

ſaniſſima concio. Hoc ſigni-, eo die, quo Clodius occi- eſt, concionatum eſſe mer-arium eius tribunum pl. nt autem concionati eo die, ex actis apparet, C. Salluſtius Q. Pompeius, utrique et ini-ci Milonis, et ſatis inquieti. videtur mihi Q. Pompeium nificare: nam eius ſeditioſior concio. *Aſcon. niſi appro-aret, — reliquiſſet.* Nam reli-it, quia approperabat. Vid. Sext. §. 141.

§. 46. *omnes ſcilicet Lanuvini.* s additis magis ridicula etiam hi fieri videtur eorum excu-io, qui ſcire illud non potuiſſe odium dicerent. Itaque nec o ſuppoſitis illa verba habeo m Lamb., Heum., Gar., neque enim omnia eiicienda ſunt, quae ſine ſententiae detrimento abeſſe poterant; et *ſcilicet* h. l. vim habet vere Latinam, qua ponitur de eo, quod ita non dubium eſſe poſſit, ut alteri etiam notum eſſe debeat. Nos: *verſteht ſich.*

Q. Arrius, meus amicus. In his ironiam non agnoſcere cum Garaton. mihi quidem difficile eſt. Pro mendacio certe Cic. habet id quod Arrius dixit. Quis vero ferat eum, qui ſerio dicat *Mentitus eſt Caius, meus amicus?*

cuius iampr. teſtimonio. Quint. IV, 2, 88. *P. Clodius fiducia teſtium, qua nocte inceſtum Romae commiſerat, Interamnae ſe fuiſſe dicebat.*

Digitized by Google

etum esse mortuum; itaque Romam repente consilium proficisci. Dixit hoc comes item P. Clodii, C. Clodius
XVIII Videte, iudices, quantae res his testimoniis sint confectae
47 Primum certe liberatur Milo non eo consilio profectu esse, ut insidiaretur in via Clodio; quippe obvius e futurus omnino non erat. Deinde (non enim video, cu non meum quoque agam negotium) scitis, iudices, fuis qui in hac rogatione suadenda dicerent, Milonis ma caedem esse factam, consilio vero maioris alienius. M videlicet latronem ac sicarium abiecti homines et perd describebant. Iacent suis testibus ii, qui Clodium neg eo die Romam, nisi de Cyro audisset, fuisse reditur Respirari, liberatus sum; non vereor, ne, quod ne fu
48 cari quidem potuerim, videar id cogitasse. Nunc pe quae cetera. Nam occurrit illud: igitur ne Clodius quid de insidiis cogitavit, quoniam fuit in Albano mansur

---

c. XVIII. §. 47. *liberatur Milo non eo consilio profectus esse* pro Absolvitur Milo (ut supra c. 5, 7. pro Balbo 23. in Pis. 39 extr. Plura habet Mencken. Observ. l. l. p. 578 sq.) eo quod demonstratum est eum non eo cons. profectum esse. Sic recte post Hqumann. locum explicavit Garaton. ad Planc. c. 13 et ad h. l. Verba enim dicendi etc. saepe omitti, manente tamen constructione, quam illa requirebat, docuerunt Perizon. ad Sanct. Min. p. 8, 8. ed. Scheid. Wopkens. l. Tull. p. 244. Similiter Phil. V, 5, 14 *excusatur Areopagites esse* i. e. exc. eo, quod dicitur Areop. esse. Cf. Liv. 43, 4. Graeci dicunt ἀπολύεται μὴ ἀδικεῖν, ut Thucyd. I, 95.

consilio vero maioris alic. Cf. Phil. II, 9, 21. Pompeium Rufum et Sallustium hoc dixisse narrat Asco.

iacent, refelluntur, a suis ipsi testibus prostrati sunt. de divin. II, 51. *iacet igitur tota concl.* de fin. V, 28. *iacet omnis re Peripateticorum. Garat.* I scripturam *Iacent suis testi qui* cur ferri non posse Garat., non assequor. Is cum Lamb. dedit *Iacent h test*, praenomen tamen for delendum dicens; Orell. *I suis testibus hi.* Neque vere cessarium erat eos, qui hoc gabant, tanquam praesente monstrari. De *Cyro* archi vid. epp. fam. II, 2. ad Att. II.

§. 48. *Nam occurrit* sponte sese offert, in me venit, explicavit Garat. illa: in Verr. V, 40, 104. rebat illa ratio: *quid Cle fiet?* de orat. III, 9, 34. *mea disputatione forsitan o illud: si paene innumerabile quasi formae figuraeque di — non posse ea, quae inter discrepant, iisdem praecep que una institutione formari.*

Digitized by Google

Siquidem exiturus ad caedem e villa non fuiſſet. Video enim, illum, qui dicitur de Cyri morte nuntiaſſe, non id nuntiaſſe, ſed Milonem appropinquare. Nam quid de Cyro nuntiaret, quem Clodius Roma proficiſcens reliquerat morientem? Una fui; teſtamentum ſimul obſignavi cum Clodio; teſtamentum autem palam fecerat, et illum heredem et me ſcripſerat. Quem pridie hora tertia animam efflantem reliquiſſet, eum mortuum poſtridie hora

---

le fin. II, 33. Sed ubique ſimul neſt notio rei adverſantis iis, quae antea dicta ſunt, ut ſit pro n *mentem venit, quod contra dici* oſſit. Itaque *occurrere* in his i vi potius accipiendum videur, qua Catil. III, 7, 17 dictum ſt *Omnibus Catilinae conſiliis* ccurri atque obſtiti. occurrit illud, bſtat, adverſatur.

Siquidem reſpondentis eſt, qui, ſumpta per ellipſin ex dicto terius affirmatione, condinem ſubiicit ad infitiandum t ad confirmandum aut ad ſtinguendum. Similem in parula *ſi* rationem vidimus c. 7. prov. conſul. atque ita plane raeci adhibent tum ſimplex *εἰ*, m *εἴπερ*, praecipue tragici, a ibus et a comicis dialogorum rmulae petendae ſunt. Simil-na ergo dabit Terent. Eun. 2, 102. V, 6, 17. et Plautus in. III, 5, 122. Pſeud. IV, 7, Poen. I, 2, 28. Neque vero ad ipſum Tullium deerant, luti de nat. d. II, 36. ubi Pavianum illud ex Graeci pera prolatum, *noſtri coelum*, *ii perhibent aethera* ita derit: *quaſi vero non Graius hoc at. At Latine loquitur. Siqui-n nos non quaſi Graece loquen-tem audimus.* Item de fin. III, 4. *Sed quaero, nonne tibi faciendum idem ſit — — reliquarum rerum discrimen omne tollenti. Siquidem, inquit, tollerem; ſed relinquo.* Etiam Tuſc. II, 16. *abducet Patrocles, credo, ut collocet in cubili, ut vulnus obliget. Siquidem homo eſſet. Sed nihil vidi minus: quaerit enim, quid actum ſit. Garat.* Idem Italice vertit: *Direſti vero, ſ' egli non foſſe ſtato per uſcire della ſua villa per fare uccifione.* Nos diceremus: *Ja, wenn er nur nicht hätte herausgehen wollen*, ut recte vertit Schelle. Recte locum iam cepit Huldricus apud Orell. ad h. l.

animam efflantem. Platonis locos, qui huc faciunt, attuli olim ad c. 25 in Piſon. Adde Lucret. III, 436. 456. et Silium XVII, 557. Euripideo illi *ἐξέπνευσαν βίον*, quod affert Abramius, reſpondet apud Sophoclem in Ai. 1050. *ἀπέψυξεν βίον*, eiusque oppoſitum *ἐμπνέειν βιότου* ipſe habet Euripides in Hippol. 1246. Cicero autem Tuſc. II, 9. de Nemeaeo leone, *Frendens efflavit graviter extremum halitum*, quum ea locutio non ſit apud Sophoclem, quem ibi Latine loquentem induxit. *Garat.*

Digitized by Google

XIX decima denique ei nuntiabatur? Age, fit ita factum;
49 quae causa, cur Romam properaret? cur in noctem se coniiceret? quid afferebat festinationis, quod heres erat? primum erat nihil, cur properato opus esset; deinde, si quid esset, quid tandem erat, quod ea nocte consequi posset, amitteret autem, si postridie mane Romam veniisset? Atque, ut illi nocturnus ad urbem adventus vitandus potius, quam expetendus fuit, sic Miloni, quum insidiator esset, si illum ad urbem noctu accessurum sciebat, subsi-
50 dendum atque exspectandum fuit. Noctu, insidioso et pleno latronum in loco occidisset; nemo ei neganti nec credidisset, quem esse omnes salvum, etiam confitenten volunt. Sustinuisset hoc crimen primum ipse ille latronum occultator et receptator locus; [dum] neque mu solitudo indicasset, neque caeca nox ostendisset Milonem deinde multi ab illo violati, spoliati, bonis expulsi, mul etiam haec timentes in suspicionem caderent; tota den-
51 que rea citaretur Etruria. Atque illo die certe Ari rediens devertit Clodius ad se in Albanum. Quod n sciret Milo, illum Ariciae fuisse, suspicari tamen debu

---

c. XIX. §. 49. *Quid erat, quod — posset, amitterot* i. e. Quid ea nocte consequi poterat, amittebat autem (eo tempore) si veniisset. Falso Moebius *posset, amitteret* pro potuisset, amisisset posita dicit.

§. 50. *occidisset* non est pro si occidisset, de quo vid. ad Rosc. §. 55., sed occidisset eum, si subsidisset. Sic etiam *credidisset — sustinuisset.*

dum neque muta solitudo. vid. not. crit.

tota denique rea citaretur Etruria, i. e. omnes Etrusci accusarentur caedis Clodii, quos vexarat.

§. 51. *ad se in Albanum.* ad Attic. IV, 9. *venit etiam ad me in Cumanum;* de fato apud Macrob. Saturn. II, 12. *quum e apud se ad Lavernium Scip* de rep. III apud Nonium p. 52 *cuius etiam focum Cato noj quum venerat ad se in Subu viscre solebat;* quos locos attu Garaton. de locutione *ad se* h iubens Pareum lex. crit. p. 5 et ipse addens locum Pl Poen. III, 3, 60. *Ut devorta ad me in hospitium optumum.*

Quod nisi sciret Milo, scil *illum Ariciae fuisse*, ideoqu via esse. Vid. ad c. VI, §. *Ut* est concedentis. Quod sciisse Milonem concedamus, quod ex more sequitur *tam* Vid. Horat. Turscll. p. 11 ed. Schwartz. *Tamen* vero nu quam idem valet quod cer saltem: vid. ad Catil. III §. *suspicari tamen debuit, eum —*

Digitized by Google

eum, etiam si Romam illo die reverti vellet, ad villam suam, quae viam tangeret, deversurum. Cur neque ante occurrit, ne ille in villa resideret, nec eo in loco subsedit, quo ille noctu venturus esset?

Video adhuc constare omnia, iudices; Miloni etiam utile fuisse Clodium vivere, illi ad ea, quae concupierat, optatissimum interitum Milonis; odium fuisse illius in hunc acerbissimum, nullum huius in illum; consuetudinem illius perpetuam in vi inferenda, huius tantum in repellenda; mortem ab illo denuntiatam Miloni et prae- 52
dictam palam, nihil umquam auditum ex Milone; profectionis huius diem illi notum, reditus illius huic ignotum fuisse; huius iter necessarium, illius etiam potius alienum; hunc prae se tulisse, se illo die Roma exiturum, illum eo die se dissimulasse rediturum; hunc nullius rei mutasse consilium, illum causam mutandi consilii finxisse; huic, si insidiaretur, noctem prope urbem exspectandam, illi, etiam si hunc non timeret, tamen accessum ad urbem nocturnum fuisse metuendum.

Videamus nunc id, quod caput est, locus ad insi- XX
dias ille ipse, ubi congressi sunt, utri tandem fuerit aptior. 53
Id vero, iudices, etiam dubitandum et diutius cogitandum est? Ante fundum Clodii, quo in fundo propter insanas illas substructiones facile mille hominum versabatur valentium, edito adversarii atque excelso loco superiorem se fore putabat Milo, et ob eam rem eum locum ad pugnam potissimum delegerat, an in eo loco est potius exspectatus ab eo, qui ipsius loci spe facere impetum cogitarat? Res loquitur, iudices, ipsa, quae sem-

---

persurum, ideoque vel ante occurrere vel in loco insidioso subsidere.

c. XX. §. 53. *quo in fundo.* Vid. ad Rosc. §. 23. Adde in Caecil. 1, 2, 5, 18. Verr. IV, 11, 26. Sext. c. 4, 11. ubi Garat. citat Manut. ad div. in Caec. 1. Oudend. ad Caes. B. G. II, 18. Cort. ad Sallust. Catil. 51, 40. ad Plin. epp. II, 11, 23. Cf. Bremi ad l. de fin. I, p. 61. Ellendt ad Brut. 18, 69.

insanas illas substr. ut infra §. 85. *substructionum insanae moles.*

mille hominum. Phil. 6, 5, 15. *qui L. Antonio mille numum ferret expensum*, unde patet *versabatur* h. l. rectum esse, non *versabantur.*

adversarii Clodii, quum adversarius loco ed. atque exc. esset.

Digitized by Google

54 per valet plurimum. Si haec non gesta audiretis, s
picta videretis, tamen appareret uter esset insidiator, u
nihil cogitaret mali, quum alter veheretur in rheda pa
nulatus, una sederet uxor, quid horum non impediti
mum? vestitus, an vehiculum, an comes? quid mi
promptum ad pugnam, quum paenula irretitus, rh
impeditus, uxore paene constrictus esset? Videte n
illum, primum egredientem e villa, subito; cur? v
speri; quid necesse est? tarde; qui convenit, id praes
tim temporis? „Devertit in villam Pompeii.“ Pomp
ium ut videret? sciebat in Alsiensi esse. Villam ut p
spiceret? millies in ea fuerat. Quid ergo erat? mora
tergiversatio; dum hic veniret, locum relinquere no
XXI Age, nunc iter expediti latronis cum Milonis im
55 dimentis comparate. Semper ille antea, cum uxore, t
sine ea; numquam non in rheda, tum in equo; com
Graeculi, quocumque ibat, etiam quum in castra Etru

---

§. 54. *quum alter veheretur.* Debebat ita pergere: alter egrederetur e villa subito, vesperi, tarde. Sed interiectis illis *Quid horum non impeditissimum* etc. ordo immutatus est.

vestitus, an vehiculum quasi praecessisset Quid horum impeditius? vest. an veh.

uxore paene constrictus quae muliebri timore perculsa eum non patiebatur ad pugnam descendere. *Abram.* In sqq. Huldricus apud Orell. recte monuit, de Ciceronis cum adversario colloquio non cogitandum esse, quae Graevii fuerat sententia. Nam interrogationibus subiectis nihil nisi gravius exprimit, quod simpliciter sic dici poterat: subito, at nulla de causa, vesperi, quod necesse non erat, tarde, quod minime conveniebat. Tum demum adversarium sibi respondentem fingit. Egredi sua dicitur Clodius e villa *sua*, ad villam Pompeii deverti ut Clodiani certe simulabant.

c. XXI. §. 55. *Age.* Brit. *Agite*, quod pro varietate lo tur etiam in mei cod. margi Scilicet ante Vallam non fuerunt, qui *age* putarent plurali non posse conim Horum iamdiu explosa sen tia est. Consule Broukhus Burm. Sec. ad Propert. I, 1, Bulaeum et Burm. seniorem Valer. Fl. III, 511. Drak ad Liv. 38. 47. *Garat.*

quum in castra Etrusca Saepe obiicit Clodio Cicero cium eum coniurationis linae fuisse. Quam rem quoque reticens ostendit. rat enim opinio, ut Catilina urbe profugerat in castra M centurionis, qui tum in

Digitized by Google

roperabat, tum nugarum in comitatu nihil. Milo, qui umquam, tum casu pueros symphoniacos uxoris ducebat et ancillarum greges; ille, qui semper secum scorta, mper exoletos, semper lupas duceret, tum neminem, isi ut virum a viro lectum esse diceres. Cur igitur vi- os esset quia non semper victor a latrone, nonnumquam iam latro a viatore occiditur, quia, quamquam paratus o imparatos Clodius, tamen mulier inciderat in viros. Nec vero sic erat umquam non paratus Milo contra il- 56 um, ut non satis fere esset paratus; semper ille et quan-

---

la ad Faesulas exercitum ei omparabat, Clodium subsequi um voluisse, tum dein muta- consilio in urbem rediisse. Ascon. Dissentit Manut., qui Clodium ad vexandam Etruriam roficiscentem intelligi vult, de quo est §. 56.

nugarum. Sic appellat homines leves et nugatorios, h. l, versantes in artibus ludicris, quas tractare gravi viro indignum esset. Cf. ad Att. VI, 3. ad Quint. fr. I, 2, 2. Sic *quisquiliae* Sext. 43, 94. Commode Abram. comparat locum Platonis e Prot. p. 347. D. Ὅκου δὲ καλοὶ κἀγαθοὶ συμπόται καὶ πεπαιδευμένοι ὦσιν, οὐκ ἂν ἴδοις οὔτ' αὐλητρίδας οὔτε ψαλτρίας, ἀλλὰ αὐτοὺς αὑτοῖς ἱκανοὺς ὄντας συνεῖναι ἄνευ τῶν λήρων τε καὶ παιδιῶν τούτων. Cf. pro Sext. §. 24.

nisi ut i. e. nisi tales omnes, ut, quomodo recte explicavit Ernest. secum tamen ipse pugnans, quum *nisi* spurium sibi videri diceret. Alios locos, ubi *talis* antè *ut* omissum est, attulit Garaton. Brut. 67, 238. *at in inveniendis componendisque rebus mira accuratio, ut non facile in ullo diligentiorem maioremque cognoverim, sed eam ut citius veteratoriam diceres*, i. e. sed talis accuratio, ut eam etc. (Male locus interpungitur etiam ap. Ellendt.) ibid. 47, 174. *L. Gellius non tam vendibilis orator, quam ut nescires, quid ei deesset.* Locutionem *vir a viro legitur* illustravit Victor. V. L. XVIII, 19. monens videri aliquando solitos Romanos in delectu habendo potestatem facere militibus, ut singuli singulos, notos sibi quorumque virtute confiderent, legerent, atque id potissimum, quum periculum aliquod maius instaret, atque aliquis gravior casus urgeret. Deinde citat Liv. IX, 39. Tacit. hist. I, 18. Aliter hanc locutionem cepisse Virgil. Aen. XI, 632. annotat, narrantem singulos utriusque aciei legisse sibi e numero hostium, cum quibus congrederentur. Cf. Turneb. adverf. XXV, 7.

semper ille. Paulo negligentius locutus est Cic. eodem pro-

Digitized by Google

tum intereffet P. Clodii fe perire, et quanto effet, et quantum ille auderet, cogitabat. Q vitam fuam, quam maximis praemiis propofit ne addictam fciebat, numquam in periculum fidio et fine cuftodia proiiciebat. Adde cafi certos exitus pugnarum, Martemque com faepe fpoliantem iam et exfultantem evert ab abiecto. Adde infcitiam pransi, poti, cis, qui quum a tergo hoftem intercl nihil de eius extremis comitibus cogita cenfos ira vitamque domini defperantes haesit in iis poenis, quas ab eo fervi fi

57 vita expetiverunt. Cur igitur eos man fcilicet, ne indicarent, ne dolorem pe ne tormentis cogerentur occifum effe Appia via P. Clodium confiteri. Qui quid quaeris? occideritne? occidit. nihil ad tortorem: facti enim in equu

XXII in iudicio. Quod igitur in caufa agamus hic, quod tormentis inven Manu vero cur miferit, fi id potiu parum amplis affecerit praemiis,

58 reprehendere. Dixit enim hic ille conftanter et fortiter, M. Cato, concione, quae tamen huius auc libertate folum, fed etiam omni

---

nomine modo Milonem, modo Clodium defignans. Quare ille poft *femper* delendam cenfebat Garat.

§. 56. *poena addictam.* Ductum ab eo, quod debitor, qui folvendo non effet, a praetore tradebatur i. addicebatur creditori, qui eo tanquam fervo uteretur, donec folviffet.

Martem communem. Vid. Sext. §. 12.

perculit ab abiecto. i. e. eum, qui iam abiectus et stratus erat. Ut praep

Digitized by Google

Quis eos postulavit? Appius. Quis produxit? Appius. Unde? ab Appio. Dii boni! quid potest agi severius? De servis nulla lege quaestio est in dominum, nisi de incestu, ut fuit in Clodium. Proxime deos accessit Clodius, propius quam tum, quum ad ipsos penetrarat, cuius de morte, tamquam de caerimoniis violatis, quaeritur. Sed tamen maiores nostri in dominum de servo quaeri noluerunt, non quia non posset verum inveniri, sed quia videbatur indignum et dominis morte ipsa tristius. In reum de servis accusatoris quum quaeritur, verum inveniri potest? Age vero, quae erat, aut qualis quaestio?

---

miretur vel mirari se simulet, quod alter de ea re interrogare potuerit.

Quis eos postulavit? Appius. Inter exempla *συμπλοκῆς* s. *κοινότητος, complexionis*, hoc ponit Quint. IX, 3, 31. *Appius* autem iste, ut monuit Manut., non est P. Clodii frater, sed Caii fratris eius filius. Cf. Ascon. arg. §. 10.

ab Appio i. e. ex Appii domo. Similia loca vid. in Parei lex. crit. p. 31. *Heum.* Quanta fides habenda sit iis, qui e domo accusatoris prodeunt, docet Cic. pro Flacc. 10. *una ex domo prodeunt; si verbo titubarint, quo revertantur, non habebunt. An quisquam esse testis potest, quem accusator sine cura interroget nec metuat, ne sibi aliquid, quod ipse holit, respondeat?*

De servis nulla qu. Partit. c. 34. *dicendum — — de nostrorum etiam prudentissimorum hominum institutis, qui, quum de servis in dominos quaeri noluissent, de incestu tamen et coniuratione, quae facta me Consule est, quaerendum putaverunt.* Cl. pro Rosc. §. 120. pro Deiot. c. 1. §. 3. Tacit. Ann. II, 30. Notanda autem legitima constructio *de servis quaerere in dominum* h. e. e servis quaestionem s. tormentis extorquere, quo contra dominum valere possit.

non quia non posset. Sic Tusc. I, 1. *hoc mihi Latinis literis illustrandum putavi*, non quia *philosophia Graecis et literis et doctoribus percipi* non *posset, sed* etc. Coni. post *non quia*, indic. post *sed quia* positi eadem ratio est, quae in formula *non quo, — sed quod*, de qua vid. ad Rosc. §. 141. Poterat uno verbo dicere *non quia posset*, ut loquitur ad Att. VI, 26. VIII, 11 p. 770 ed. Ern. (epp. 86, 15.) Phil. VII, 2, 6. sed *non quin non posset* i. e. *non quo posset*, ut Ernest. edidit, sententiae repugnat. Cic. Topic. 20. *verberibus, tormentis, igni fatigati quae dicunt, ea videtur veritas ipsa dicere.*

Digitized by Google

eus tu Rufio, verbi causa, cave fis mentiare, Clodius 60
ifidias fecit Miloni? „Fecit.“ Certa crux. „Nullas fe-
it.“ Sperata libertas. Quid hac quaestione certius?
ubito arrepti in quaestionem, tamen seperantur a cete-
is, et in arcas coniiciuntur, ne quis cum iis colloqui
ossit. Hi centum dies penes accusatorem quum fuissent,
o eo ipso accusatore producti sunt. Quid hac quae-
ione dici potest integrius, quid incorruptius?

Quod si nondum satis cernitis, quum res ipsa tot XXIII
im claris argumentis signisque luceat, pura mente atque 61
ntegra Milonem, nullo scelere imbutum, nullo metu
erterritum, nulla conscientia exanimatum Romam re-
ertisse, recordamini, per deos immortales! quae fuerit
eleritas reditus eius, qui ingressus in forum, ardente
uria, quae magnitudo animi, qui vultus, quae oratio,

---

§. 60. *mentiare.* Sic edidit ambin e cod. et adscriptum habet unus Oxon. pro *mentiaris.* Solet enim Cicero secundas passivorum personas, ubi nulla potest esse confusio, syllaba *re*, non *ris*, terminare, *abutere*, *haehabere*, *fruere* etc. contra *machinaris*, *arbitraris*, *amaris*, *loceris*, non *machinare* etc. *Mentiaris* scriptum est ob similitudinem vocabuli praecedentis, *fis. arrepti*, per vim capti atque prehensi, explicat Garat., qui audat Liv. III, 13. *Virginius arripi iubet hominem et in vincula duci. ib.* 56, *nullo morante, arreptus a viatore.* Plaut. Marc. V, 3, 17. *Hoccine pacto indemnatum atque intestatum me abripi.* Aeque proprium in hac re verbum est *abripi*, quod alii Codd. habent, ut, utra lectio praestet, certo diiudicari non possit.

arcas eas esse, quas *robustum* carcerem vocet Plautus Cure. V, 3, 14. docet I. Fr. Gronov. lect. Plaut. p. 97. Festus: Robus quoque in carcere vocatur is locus, quo praecipitatur maleficorum genus, quod ante arcis robusteis (h. e. tabulis in modum arcae compactis, expl. Forcell.) includebatur.

c. XXIII, 61. *tot tam*, pro *tot et tam.* Eleganter. Cicer. Catil. IV, 3, 6. Liv. 25, 24 *tot tam opulenti tyranni*, quem ad locum duo alia exempla adscripsit Gronov. XXVIII, 28. *tot tam claris imperatoribus.* XXX, 30. *tot tam egregii duces. Heumann.* qui ad 14, 9. citat infra c. 31 in. Liv. V, 54 *tot tam valida.*

qui vultus. Abram. ad §. 62 citat or. pro Clu. 19, 54. *Oculi omnium iudicum non in Seamandrum, sed in Oppianicum coniiciebantur; timor eius, perturbatio, suspensus incertusque vultus, crebra coloris mutatio, quae*

Digitized by Google

Neque vero se populo solum, sed etiam senatui commi
neque senatui modo, sed etiam publicis praesidiis et arm
neque his tantum, verum etiam eius potestati, cui sen
totam rempublicam, omnem Italiae pubem, cuncta pop
Romani arma commiserat. Cui numquam se hic prof
tradidisset, nisi causae suae confideret, praesertim ob
audienti, magna metuenti, multa suspicanti, nonn
credenti. Magna vis est conscientiae, iudices, et ma
in utramque partem, ut neque timeant, qui nihil co

---

erant antea suspicioſa, haec aperta ac manifeſta faciebant.

commisit i. e. eius fidei tradidit, sed ita ut ipse periculum in eo adiret. Vid. ad Rosc. §. 64. Inter *gradationis, κλίμακος*, exempla hoc retulit Aquila R. p. 183. ed. Ruhnk. addens: *Parce autem usus est hac figura. Nam in tertio gradu contentus fuit dicere*, neque his tantum, *ne totum illud repeteret*, neque publicis praesidiis et armis tantum, *videlicet, quia et longum et insuave futurum erat. Egregie autem et, ut mihi videtur, feliciter Licinius Calvus in Vatinium, Non ergo pecuniarum magis repetundarum, quam maiestatis, neque maiestatis magis, quam Plautiae legis, neque Plautiae legis magis, quam ambitus, neque ambitus magis, quam omnium legum omnia iudicia perierunt.* Nec omisit locum illustrissimum Demosthenis, de cor. p. 288 ed. Reisk. *οὐκ εἶπον μὲν ταῦτα, οὐκ ἔγραψα δὲ, οὐδ' ἔγραψα μὲν, οὐκ ἐπρέσβευσα δέ, οὐδ' ἐπρέσβευσα μὲν, οὐκ ἔπεισα δὲ Θηβαίους.* Vide libellum de arte lat. scrib. (*über den Stil*) p. 44. h.

magna metuenti. Satis de tu Pompeii constat ex c. 25. isque metus aliquo excusatur, quum dicitur, *gna* illum *metuere.* Nam diani ceterique Milonis ini sane quam multi, qui susp sum et credulum Pompe mum noverant, ingentes e tus fictis sermonibus et lis, submittendo etiam al subornando callide obiici Conferendum Asconii qu argumentum. Cicero de s sule pro Sulla 30. *Ego, in de tantis omnium periculis quaererem omnia, multa rem, non crederem omnia, verem omnia;* ut infra c. *cavebat magis Pompeius, timebat - - omnino omnia.*

neque timeant, — et. V or. pro Sull. V, 17. Abra dat dictum Biantis: *Ἐρω τί ἂν εἴη τῶν κατὰ τὸν β φοβον, εἶπεν, ὀρθῆ συνειδη* locum Platonis de rep. I. p. A. *—ὦ δὲ μηδὲν ἑαυτῷ ξυνειδότι ἡδεῖα ἐλπὶς ἀεὶ πα καὶ ἀγαθὴ γηροτρόφος, Πίνδαρος λέγει. χαριέντως γ ὦ Σώκρατες, τοῦτ' ἐκεῖνος*

Digitized by Google

rint, et poenam ſemper ante oculos verſari putent, peccarint. Neque vero ſine ratione certa cauſa Mi- 62
ſemper a ſenatu probata eſt: videbant enim ſapien-
mi homines facti rationem, praeſentiam animi, defen-
is conſtantiam. An vero obliti eſtis, iudices, recenti
nuntio necis Clodianae, non modo inimicorum Mi-
ſermones et opiniones, ſed nonnullorum etiam im-
orum? negabant eum Romam eſſe rediturum. Sive 63
illud animo irato ac percito feciſſet, ut incenſus
trucidaret inimicum, arbitrabantur, eum tanti mor-
P. Clodii putaſſe, ut aequo animo patria careret, quum
uine inimici expleſſet odium ſuum; ſive etiam illius
te patriam liberare voluiſſet, non dubitaturum fortem
m, quin, quum ſuo periculo ſalutem reipublicae at-
ſet, cederet aequo animo legibus, ſecum auferret glo-

ἂν δικαίως καὶ ὁσίως τὸν
ἀγάγῃ, γλυκεῖά οἱ καρδίαν
ἄλλουσα συναορεῖ ἐλπὶς, ἃ μά-
θνατῶν πολύστροφον γνώ-
κυβερνᾷ. Ad ſqq. *animo ira-
ac percito* adſcripſit locum
docid. de myſt. in §. 3. Bekk.
ὅσοι μὲν γὰρ μὴ ἠθέλησαν ὑ-
μεῖναι καταγνόντες αὐτῶν ἀδι-
, εἰκότως ἂν καὶ ὑμεῖς τοι-
περὶ αὐτῶν γινώσκοιτε οἷά
καὶ αὐτοὶ περὶ σφῶν αὐτῶν
') ὁπόσοι δὲ πιστεύσαντες
ἀδικεῖν ὑπέμειναν, δίκαιοί
καὶ ὑμεῖς περὶ τούτων τοι-
ἔχειν τὴν γνώμην οἵανπερ
τοὶ περὶ αὐτῶν ἔσχον, καὶ
καταγινώσκειν ἀδικεῖν.

ſtantiam Graevius recte
at imperterritum animum,
agno et intrepido animo
endit, nullo metus ſigno
f. qui nullis terroribus
tu deiicitur, ſed ſibi con-
ferens locum Iuſtini 1, 6.
nſtantia pueri Cyri coram
Aſtyage ſe defendentis comme-
moratur.

*negabant eum R. eſſe reditu-
rum.* Similiter Andocides l. c.
§. 4. αὐτίκα ἐγὼ πολλῶν μοι ἀπ-
αγγελλόντων, ὅτι λέγοιεν οἱ ἐ-
χθροὶ, ὡς ἄρα ἐγὼ ἂν ὑπομείναιμι
οἰχήσομαί τε φεύγων κ. τ. λ.

§. 63. *illud* explicatur ſequ.
vv. *ut — truc. inim.* quorum
conſtructio pendet e voc. *fe-
ciſſet.*

tanti putaſſe. Garat. compa-
rat Partit. c. 32. *Spectantur
etiam ad cauſam facti motus ani-
morum, — — si facinoris voluptas
maior, quam damnationis dolor;*
et Virgil. Aen. II, 585. *Ex-
ſtinxiſſe nefas tamen et ſumpſiſſe
merentis Laudabor poenas, ani-
mumque expleſſe iuvabit.*

non dubitaturum quin. Vid.
ad Manil. §. 49.

cederet legibus, legibus, quae
eum, qui hominem occidiſſet, ex-
ſilio multari iubebant, obtem-

Digitized by Google

riam ſempiternam, nobis haec fruenda relinqueret, q
ipſe ſervaſſet. Multi etiam Catilinam atque illa port
loquebantur: erumpet, occupabit aliquem locum, bel
patriae faciet. Miſeros interdum cives optime de r
blica meritos! in quibus homines non modo res p
clariſſimas obliviſcuntur, ſed etiam nefarias ſuſpica
64 Ergo illa falſa fuerunt; quae certe vera exſtitiſſent
Milo admiſiſſet aliquid, quod non poſſet honeſte vere
defendere.

XXIV Quid, quae poſtea ſunt in eum congeſta, quae qu
vis etiam mediocrium delictorum conſcientia perculi

---

perans abiret, ſubiret poenam legibus ſtatutam potius, quam iis repugnaret, ut poſt Cortium Exc. IV ad Sall. Catil. explicavit Gelner. in Theſ. l. l. *Abeundi* vim ineſſe in verbis *cederet legibus*, nec operoſe inde eliciendam, ut viſum eſt Wundero var. lect. p. LXXXIV non difficile eſt intelligere. Gravius autem eſt et honorificentius Miloni, ſi patria cedere propter legum reverentiam, quam ſi ſimpliciter cedere patria diceretur. Itaque ne inutilis quidem mihi vox *legibus* videtur, ſed ad Milonem magis commendandum valere. Similiter Sext. §. 64. *ceſſeram reipublicae.*

illa portenta h. e. eius generis conſceleratos atque exſecrabiles homines. Ita et Gabinium ac Piſonem appellat *duo reip. portenta* or. de prov. conſul. 1, 2. et or. in Piſon. 4 Clodium vocat *fatale portentum prodigiumque reip.* Rurſus Phil. XIII, 22, 49. ſic ait: *Monſtra quaedam ſunt iſta et portenta et prodigia reip. Heium.* Schütz. interpretatur portenta verbe
quae ſtatim afferuntur *era*
— *bellum patriae faciet*, q
mihi minus probatur, qu
quam *portenta* ſic uſurpa
orat. 8, 26. agrar. II, 20,
Loqui autem cum accuſ.
rumque a Cicerone cum d
temptu dicitur, tempere alie
dicere, vel etiam ſaepius alie
inculcare. Parad. VI, 3.
temper Curios et Luſcinos
quamur. ad Att. IX, 12. Hic
dem mera ſcelera loquun
Tuſc. I, 7, 13. *pugnantia l*
Nos *ſchwatzen.*

c. XXIV. §. 64. *conſci*
eſt ablativus cauſae ſ. fi
menti. Nam crimina non
ſe ipſa percellunt hominem
eo, quod delictorum ali
ſcius eſt, ut Parad. 2. *in*
ſcientiae ſtimulant maleficio
tuorum. Sic Parad. 2, 1.
gulus tot virtutum praeſidio
toque comitatu, quam co
eius caperetur, capi certe
non potuit. et ſim. ubi fere
lativum pro *propter* poſi
dicunt. Sed poteſt etiam

ut sustinuit! dii immortales! sustinuit? imo vero ut contempsit ac pro nihilo putavit? quae neque maximo animo nocens, neque innocens, nisi fortissimus vir, negligere potuisset. Scutorum, gladiorum, sparorum pilorumque etiam multitudo deprehendi posse indicabatur; nullum in urbe vicum, nullum angiportum esse dicebant, in quo Miloni non esset conducta domus; arma in villam Ocriculanam devecta Tiberi, domus in clivo Capitolino scutis referta, plena omnia malleolorum ad urbis incendia comparatorum, haec non delata, solum, sed paene credita, nec ante repudiata sunt, quam quaesita. Laudabam equidem incredibilem diligentiam Cn. Pom- 65
peii, sed dicam, ut sentio, iudices. Nimis multa audire coguntur, neque aliter facere possunt ii, quibus tota commissa est respublica. Quin etiam audiendus fuerit popa Licinius, nescio qui de circo maximo, servos Milonis apud se ebrios factos sibi confessos esse de interficiendo Cn. Pompeio coniurasse, deinde postea se gladio percussum esse ab uno de illis, ne indicaret. Pompeio in hortos nuntiavit; arcessor in primis; de amicorum sententia rem defert ad senatum. Non poteram in illius mei patriaeque custodis, tanta suspicione non metu exanimari, sed mirabar tamen, credi popae, confessionem servorum audiri, vulnus in latere, quod acu punctum videretur, pro ictu gladiatoris probari. Verum, ut intelligo, cave- 66

---

ctum accipi pro *in med. delict. conscientia*, ut Lael. 15, 54. *Miror, illa superbia et importunitate si quemquam* (amicum) *habere potuit*, quum illam superbiam haberet, *bei jenem Stolze.*

§. 65. *tota comm. fit resp.* non una tantum reip. pars, ut procuratio rei frumentariae, sed quod dicit c. 25, 68. *omnes partes.* Cf. §. 66. *tota rep. suscepta*, et §. 61.

audiendus fuerit subiunctivus ait concessionis, ut recte Garat. aitans Wopkens. l. Tull. I, 14. p. 85. Ab his pendent ea, quae sequuntur *servos Milonis sibi confessos esse* pro popa Licin., qui dicebat serv. Sic Liv. IV, 20. *quum Augustum Caesarem se ipsum in thorace linteo scriptum legisse audissem.* Vide ad c. XVIII, 47. Formulam *deinde postea* defendunt Perizon. ad Sanct. Min. III, 14. p. 648. et Mencken. observ. l. l. p. 234. De re vid. quae adscripsi ad Ascon.

probari, fidem fieri hunc ictum esse glad. Sic Cic. Verr. V, 30, 78 *suppositum in eius locum, quem pro illo probare vellet.* Te-

Digitized by Google

bat magis Pompeius, quam timebat, non ea solum, q
timenda erant, sed omnino omnia, ne aliquid vos tin
retis. Oppugnata domus C. Caesaris, clarissimi et
tissimi viri, per multas noctis horas nuntiabatur. N
audierat tam celebri loco, nemo senserat; tamen au
batur. Non poteram Cn. Pompeium, praestantiss
virtute civem, timidum suspicari; diligentiam, tota
publica suscepta, nimiam nullam putabam. Frequenti

---

rent. Eun. II, 3, 85. *facile ut pro eunucho probes.* quos locos attulit Ruhnk. ad Rutil. L. p. 15. sq. Addit Garat. de invent. I, 48 *saepe obscurius vitium pro vero probatur.* Victor. V. L. XVIII, 16. comparat Lysiam. p. 172. ed. Reisk. ὁ δ' εἰς τοῦτο βαρυθαιμονίας ἦκεν, ὥστε οὐκ αἰσχύνεται τραῦμά γε ὀνομάζων τὰ ὑπώπια etc.

§. 66. *tam celebri loco.* Suet. Iul. 46. *Habitavit primum in Suburra modicis aedibus, post autem pontificatum maximum in sacra via domo publica.* Celebritatem autem sacrae viae quum multi loci Horatii et aliorum significant, tum illi Ciceronis, pro Planc. 7, 17. Verr. act. I, 7, 18. quos attulit Abram.

tota rep. suscepta. quum totam remp. tuendam Pompeius suscepisset. Ita de orat. II, 24, 101. *Causas dicunt incognitas; in quo est illa quidem magna offensio vel negligentiae, susceptis rebus, vel perfidiae receptis.* In rebus susceptis negligentia ibi vituperatur, ut hic diligentia laudatur. *Suscipere* autem latissime patet, locumque habet in iis ipsis rebus, quae *recipiuntur;* Id etsi confiat multis ex l
exempli tamen causa duos
mino, pro S. Rosc. 1. et
pro Sull. 6. Nemo itaque
scepta, damnet, quia Pom
fuerat tota resp. a Senatu c
missa. Iam vero quid, inqu
illa oppositione fiet, *susce
receptis?* quid illa gramm
cis celebrata differentia, *re
mus rogati, suscipimus* a
quam ab Agroetio p. 25
Pusch. acceptam Gesnerus
Ernestus alios secuti comp
bant? Tenendum est, m
saepe promiscue adhibita t
aliquam differentiam prod
quum opponuntur. Illum
tem locum adiuncta expli
negligentiae, perfidiae. Nim
omnia modis omnibus *su
untur*, ea vero *recipiuntur*
quibus fides implorata int
nitur. [f. aliis verbis *susc*
cabulum est generis, *recip*
cioi *s.* partis. Ita magna de
nere parte detracta, genus
in reliqua parte consistit.
drat hoc etiam in locum
lem divin. in Caecil. c. 8.
Hottom. Agroetii explicati
producta, locos admiscet,
differentiam illam, quia opp
tionem non continent, toll

Digitized by Google

no senatu nuper in Capitolio senator inventus est, qui Milonem cum telo esse diceret. Nudavit se in sanctissimo templo, quoniam vita talis et civis et viri fidem non faciebat, nisi, eo tacente, res ipsa loqueretur. Omnia XXV
falsa atque insidiose ficta comperta sunt. Quod si tamen 67
metuitur etiam nunc Milo, non hoc iam Clodianum crimen timemus, sed tuas, Cn. Pompei, (te enim iam appello, et ea voce, ut me exaudire possis) tuas, tuas, inquam, suspiciones perhorrescimus. Si Milonem times, si hunc de tua vita nefarie aut nunc cogitare aut molitum aliquando aliquid putas, si Italiae delectus, ut nonnulli conquisitores tui dictitarunt, si haec arma, si Capitolinae

---

ideantur, dum tamen sententiae i favent. Cf. ib. c. 1. *Garat.*

senator inventus est, P. Cornificius. vid. Asconii arg. §. 17 et quae adscripsi ad ei. §. 16.

nisi, eo tacente. Minime absurda est ista lectio, ut videbatur Garat. *vita* ipsa Mil. per se *idem non faciebat* (nos diceremus *faceret* vel *fecisset.* vid. ad 31.) *nisi res ipsa loqueretur.* Hoc itaque opus esse videbatur artificio, ut res ipsa loqueretur; alioqui propter vitam ante tam fidem ei non habuisset. xon. tamen, Erfurt. et Bavar. ille tres Lagom. codd. *ut, eo tacente*, quod cum Graevio et rat. recepissem, nisi dicendum isse, *nudavit se* Milo, *ut se* el *ipso*) *tacente, res ipsa loque*tur existimarem.

c. XXV. §. 67. *insidiose*, quia tis criminibus Miloni fiebant sidiae. *Garat.* qui tamen praefert *invidiose.*

te enim iam appello, et ea voce. Et pro *et quidem* positi haec exempla Heusing. affert ad Offic. III, 33, 7. Tusc. III, 20, 48. *At laudat, et saepe, virtutem.* pro Deiot. c. 1. *Fugitivi autem dominum accusantis, et dominum absentem, et dominum amicissimum nostrae reip., quum os videbam.* et conferri iubet Cortium ad epist. XI, 29, 6. Confer etiam Catilin. III, 10, 23. Ruhnken. ad Vellei. II, 60, 2. et nostra ad Manil. §. 7. *Exaudire* proprium est de eo, qui e longinquo audit, ut hic Pomp. inde ab aerario. Vid. pro Sulla c. XII in. pro Ligar. 3. *quantum potero, voce contendam, ut populus hoc Romanus exaudiat.* ad Att. I, 9. *clamores tanti fuerunt, ut — eos usque isthinc exauditos putem.* Praeterea Garat. conferri iubet Oudendorp. ad Caes. b. c. III, 87. Drakenb. ad Liv. III, 56.

tuas suspiciones. Vid. Ascon. argum. §. 16. et ibi not.

Digitized by Google

cohortes, si excubiae, si vigiliae, si delecta iuventus, qua tuum corpus domumque custodit, contra Milonis impetu armata est, atque illa omnia in hunc unum institu parata, intenta sunt, magna in hoc certe vis et incred bilis animus et non unius viri vires atque opes indicant si quidem in hunc unum et praestantissimus dux elec 68 et tota respublica armata est. Sed quis non intelli omnes tibi reipublicae partes aegras et labantes, ut e his armis sanares et confirmares, esse commissas? Qu si Miloni locus datus esset, probasset profecto tibi i neminem umquam hominem homini cariorem fu quam te sibi; nullum se umquam periculum pro dignitate fugisse; cum ipsa illa taeterrima peste se sae sime pro tua gloria contendisse; tribunatum suum salutem meam, quae tibi carissima fuisset, consiliis t gubernatum; se a te postea defensum in periculo capi

---

si excubiae, si vigiliae. Coniunguntur haec etiam pro Planc. c. 42. et promiscue usurpantur, sic tamen, ut *vigiliae* nunquam de diurno tantummodo tempore dicantur. *Garaton.*

delecta iuventus. Iuventutis nomine praecipue equites designantur: hinc *princeps iuventutis.*

non unius, sed multorum, *indicantur.* Eadem attractione supra c. XXIV, 64. *multitudo deprehendi posse indicabatur,* ib. 66. *oppugnata domus nuntiabatur.* Cf. Liv. IV, 21. X, 2. et supra c. XVIII extr. *eum mortuum esse nuntiabatur.* Cf. Liv. XL, 2. de nat. d. II, 12, 29. *inesse principatus putatur.* 62, 154. *quascunque sunt in omni mundo, deorum atque hominum putanda sunt,* ubi praecesserat *Athenas et Lacedaemonem — putandum est conditas esse.* — del. agrar. I, 2. extr. *vectigalia ne retineri quid potuisse iudicabuntur.* Cf. Sull. 26, 73. Cluent. 44, 1 Quare minus recte Heid. Cicer. de nat. d. II, 62, 1 pro *hominum causa facta e dicanda sunt* e Glog. suo *iudicandum est;* supra in. *Omnia ficta esse comperta* ut locutus etiam est Liv. XX 1. Cf. ad Manil. §. 34.

si quidem in hunc unum. I locum inter exempla duor antecedentium, inter quae sequens medium positum est. fert Ernest. ad I de nat. d. 10, At *siquidem* non est condition sed idem quod quandoquid

§. 68. *Quod si Miloni l datus esset.* Non datus est: n ut ait Ascon. ad vv. *tuas su ciones* §. 67. Pompeius in su rioribus hortis se contin venientem ad se Milonem admiserat.

Digitized by Google

diutum in petitione praeturae; duos se habere semper amicissimos speraſſe, te tuo beneficio, me suo. Quae si non probaret, si tibi ita penitus insedisset ista suspicio, nullo ut evelli modo posset, si denique Italia a delectu, urbs ab armis sine Milonis clade numquam esset conquietura, nec iste haud dubitans cessisset patria, is, qui sic natus est et ita consuevit; te, Magne, tamen antestaretur, quod nunc etiam facit. Vide, quam sit varia vitae XXVI commutabilisque ratio, quam vaga volubilisque fortuna, 69 quantae infidelitates in amicitiis, quam ad tempus aptae simulationes, quantae in periculis fugae proximorum,

---

insedisset ista suspicio. E Sax., Asturt., Bavar. aliisque Graev. e Garaton. edid. *inhaesisset;* quod nihilo deterius est. Ego pro vereor, ne duo verba *penitus insidere* uno *inhaerendi* vocabulo declarare aliquis voluerit. ad Att. I, 17. et *insedisse eandem odiosas suspiciones.* pro Cluent. 3. *fictum crimen insidet animo.* de orat. II, 28, 122. *Quid egit, quod non in memoria tibi penitus insederit.* Cf. Manil. 3. *macula, quae penitus iam insedit atque inveteravit.* epp. famil. V, 13 (epp. 134, 2.) *cogitatio penitus insederat,* quae paullo post *convelli* dicitur, ut h. l. *evelli.*

iste. Digito demonstrat Milonem. vid. ad Rosc. §. 18. Cf. Terenz. ad Acad. I, 1, 2.

qui ita natus est, ὃς οὕτω πέφυκε, ingenio et animo a natura structus, *ea mente natus est,* ut legitur infra c. XXXVII, 101. offic. I, 33. *ex eo modo, quo quisque natus est, quid deceat, quirimus.* de fin. V, 20, 57. *quisque optime natus institutusque est.* — *ita consuevit,* ita rationem vitae instituit, quae deinde in consuetudinem abiit. Recte Schell. vertit *vermöge seines Charakters und seiner Grundsätze.*

antestaretur. Hoc verbum, ut ex Acrone colligitur ad Horatius Serm. I, 9, 76 hoc continet: memento, te ipsum mihi, aliquando testem futurum, tuas de me suspiciones fuisse inanissimas. Acronis formulae hoc convenit, *in illa causa mihi testis eris.* Neque vero quae sequitur, proprie antestatio est, sed antestationis explicatio potius et demonstratio temporis, quo Milo sibi a Pompeio testimonium praeberi voluerit. Ut enim, si quis aliquem in ius vocasset, isque nollet sequi, proximos praesentes, qui audiverant, aure apprehensa, antestabatur, ut sibi apud praetorem ea de re testimonium dicerent, ita Milo, quum optimis rationibus Pompeio se purgasset neque fidem tamen, ei faceret, Pompeium ipsum antestaretur, ut amicitiae perpetua in illum fide

Digitized by Google

quantae timiditates. Erit, erit illud profecto tempus, c illuceſcet aliquando ille dies, quum tu, ſalutaribus, ut ſpero, rebus tuis, ſed fortaſſe motu aliquo communium temporum immutatis, qui quam crebro accidat, experi debemus ſcire, et amiciſſimi benevolentiam et graviſſim hominis fidem et unius poſt homines natos fortiſſimi vi

---

ſervatae teſtimonium ſibi tum perhiberet, quum aliorum, quibus ſe nunc inſimulantibus crederet, infidum ſubdolumque animum eſſet expertus. Quia vero, quum Pompeius Milonem ne audire quidem voluerit, adhuc erat huic anteſtationi locus, quaſi quae pro ſe Milo dicturus fuerit, Pompeius cognita repudiaſſet, idcirco additur, *quod nunc etiam facit. Garaton.* Simpliciter eſt: te moneret, ut meminiſſes, ſe convenire te voluiſſe, et de ſua innocentia, aliorum autem perfidia docere.

c. XXVI. §. 69. *ſalutaribus rebus tuis* dictum accipiunt pro *ſalvis;* quod per conſuetudinem latini ſermonis non licet, quum *ſalutare* ſignificet id quod ſalutem affert ac praebet; nec codd. variant. Eſt potius pro tutis, ita ſalvis, ut tua ſalus non imminuatur, vel ut aliis etiam et reip. ſalutem afferre poſſint. Sic epp. fam. X, 23, 4 (quem l. laudat Moeb.) in ep. Planci: *conſedi eo conſilio, ut vel celeriter accedere vel ſalutariter recipere me poſſem* i. e. cum ſalute et mea et exercitus. Similiter *ſalubriter emere,* vili pretio, ut emtio res tuas non perturbet, Plin. epiſt. I, 24 extr. Cf. VI, 30, 3. quare iniuria Erneſtium vitu ravi in *Eloqu. lat. ex.* p. 22 et in eundem errorem ind Krebſium *Anleitung zum La niſchſchr.* p. 635. *Rebus* r privatis, *ſed immutatis,* ut n tantum in rep. poſſis, quant antea. Salvae quidem Ciceron etiam res privatae erant poſt filium, ſed tamen immutat ut minus ponderis haberent, *ſalvae* res ſunt omnium, q rum *ſalus* non imminuta exſilio, damnatione etc. S ſalutem etiam reipublic ferre *poſſunt,* ſed quom *afferant,* obſtat principum invidia vel potentia. Ita h duo non magis inter ſe pugn quam pro Sull. 31, 89. *i integra fortuna, at afflicta; immutatis,* quod deeſt in Bar Erf., Barber. etc. delendum tur cum Wundero p. LXXX quo deleto dura fit reliqua tio; et cur amiciſſimi ben lentiam etc. defideraret Pomp niſi immutatis rebus ſuis? terum hic quoque locus ad vinationem Ciceronis pert de qua vid. ad Sext. XXI, Nam tribus annis poſt iudici Milonis exarſit bellum ci inter Pompeium et Caeſar Ego vero homini in republ verſatiſſimo, quique e prae

Digitized by Google

magnitudinem animi desideres. Quamquam quis hoc 70
credat, Cn. Pompeium, iuris publici, moris maiorum, rei denique publicae peritissimum, quum senatus ei commiserit, ut videret, NE QVID RESPVBLICA DETRIMENTI CAPERET, quo uno verbo satis armati semper consules fuerunt, etiam nullis armis datis, hunc exercitu, hunc delectu dato, iudicium exspectaturum fuisse in eius consiliis vindicandis, qui vi iudicia ipsa tolleret? Satis iudicatum est a Pompeio, satis, falso ista conferri in Milonem, qui legem tulit, qua, ut ego sentio, Milonem absolvi a vobis oporteret, ut omnes confitentur, liceret. Quod vero in illo loco atque illis publicorum praesi- 71
diorum copiis circumfusus sedet, satis declarat, se non terrorem inferre vobis (quid enim illo minus dignum, quam cogere, ut vos eum condemnetis, in quem animadvertere ipse et more maiorum et suo iure posset?) sed praesidio esse, ut intelligatis, contra hesternam concionem illam licere vobis, quod sentiatis, libere iudicare.

---

ritis de futuris callide coniicere ciret, quum insanam in principibus potentiae augendae et mperii sibi arrogandi cupiditam eorumque invidiam et perdiam nosset, non difficile fuisse redo augurari aliquid simile is, quae omnes iam experti rant.

§. 70. *quo uno verbo.* Leg. 1, 6, 14 leges Titias, Apuleias, ivias *uno verbo senatus* subtas commemorat, i. e. hoc odem SCto.

satis armati i. e. subsidiis ad nsilia sua perficienda instructi. arat. affert Liv. IV, 53. *hoc decreto Consul armatus.* pro ext. 64, extr. ad Att. II, 22. epp. XVIII, 3.) et supra c. I, 2. De ipso decreto Sallust. Catil. 29. *Ea potestas per Senatum more Romano magistratui maxima permittitur, exercitum parare, bellum gerere, coërcere modis omnibus socios atque cives, domi militiaeque imperium atque iudicium summum habere.*

iudicia ipsa tolleret. Cf. Catil. I, 7, 18. pro Sext. 64, 135.

Satis iudicatum est a Pomp., satis. Huius ἐπανόδου, quam ineptam vocat Heumann. Garatonius haec exempla affert: supra c. 8, 21. pro Sull. 6, 20. 16, 46. Verr. V, 45, 119. 59, 154. Cf. pro Sull. 29, 80.

oporteret — liceret. Referuntur haec ad tempus latae legis, eamque ferentis voluntatem et consilium, ut recte Garaton., qui laudat supra c. VI, 15. De pronomine *qui* ad remotiorem Pompeium relato idem consuli iubet Wopk. lect. Tull. p. 192.

§. 71. *in illo loco,* pro aerario.

Digitized by Google

XXVII 72 Nec vero me, iudices, Clodianum crimen move nec tam sum demens tamque vestri sensus ignarus atqu expers, ut nesciam, quid de morte Clodii sentiatis. D qua si iam nollem ita diluere crimen, ut dilui, tame impune Miloni palam clamare atque mentiri glorios liceret: occidi, occidi, non Sp. Maelium, qui annon levanda iacturisque rei familiaris, quia nimis amplec plebem putabatur, in suspicionem incidit regni appetendi non Ti. Gracchum, qui collegae magistratum per sedi tionem abrogavit; quorum interfectores implerunt orbem terrarum nominis sui gloria; sed eum (auderet enim dicere, quum patriam periculo suo liberasset) cum nefandum adulterium in pulvinaribus sanctissimi

---

c. XXVII. §. 72. *Clodianum crimen*, quod Milo accusatur Clodium occidisse. De artificio oratoris Quintil. IV, 5, 15. *Egregie vero Cicero pro Milone insidiatorem primo Clodium ostendit, tum addit ex abundanti, etiamsi id non fuisset, talem tamen civem cum summa virtute interfectoris et gloria necari potuisse.*

mentiri glorioso, gloriari, sed ita ut mentiretur, se Clodium tanquam pernicioſum civem, consulto occidisse; quod verum non esset; nam insidiatorem se defendens interfecit.

occidi. Inter exempla a minori ad maius ducentia hoc ponit Quintil. V, 11, 12.

iacturisque. Vid. ad Manil. §. 67.

regni appetendi. Heusing. ad Phil. II, 44. §. 114. *Sp. Cassius et Maelius, M. Manlius propter suspicionem regni appetendi sunt necati. appetendum*, inquit, est id, quod appetitur, praesensque tempus significat. Vid. Perizon. ad Sanctii Min. I, 15, 6 p. 142 sq.

collegae, M. Octavio, qui leg a Graccho latae intercedeba vid. Plutarch. v. Tib. Grac. c. 10. 11. Appian. b. civ. I, 1 Cic. de nat. d. I, 38, 106.

periculo suo. Vid. ad Sex. 22, 49.

nefandum gravius est, quam *nefarium*, propter pollutam religionem, quae ipsam adulteri incesti nomen adiunxit, et pr pter insolentiam facinoris n novitatem; de qua Cic. de ha rusp. c. 3. *etenim illos* deos *scelere violavit, quo nemo ante* Sed paulo post est *nefarium* p prum cum sorore germana. S ne stupra quidem legibus vetit *nefaria* Cic. appellare soleba nisi crimen aliquod vulgari flagitiis gravius inesset. Sa in hanc rem ea sunt, quae Sallam pro Cluentio dicunt c. 5, 12. 13. tum c. 66, 188. C in Pison. 4, 9. *Ab eodem homin*

Digitized by Google

bilissimae feminae comprehenderunt, cum, cuius sup- 75
tio senatus sollemnes religiones expiandas saepe censuit,
m, quem cum sorore germana nefarium stuprum feciſſe
Lucullus iuratus se, quaestionibus habitis, dixit compe-
e, eum, qui civem, quem senatus, quem populus, quem
nes gentes urbis ac vitae civium conservatorem iudi-
ant, servorum armis exterminavit, eum, qui regna
lit, ademit, orbem terrarum, quibuscum voluit, par-
s est, eum, qui, plurimis caedibus in foro factis,
gulari virtute et gloria civem domum vi et armis
mpulit, eum, cui nihil umquam nefas fuit nec in
cinore nec in libidine, eum, qui aedem Nympharum
ccendit, ut memoriam publicam recensionis tabulis
ublicis impressam exstingueret, eum denique, cui iam 74
ulla lex erat, nullum civile ius, nulli possessionum
rmini, qui non calumnia litium, non iniustis vindiciis
e sacramentis alienos fundos, sed castris, exercitu, signis
iferendis petebat, qui non solum Etruscos (eos enim

---

stupris inauditis (quum sacra onae deae adulterio violavit) *eoriisque* (sororis germanae) *ato. E not. Garat.*

nobilissimae feminae. Non so- virgines Vestales intelligen- esse cum Abramio, sed alias lam matronas, quae in Cos. dibus ad illa sacra celebranda nvenerant, recte monuit aevius.

comprehenderunt pro depre- nderunt, cuius usus exempla otulit Erneſt. in clav. Catil. , 1, 3. 7, 16. Cluent. 16, 47. acc. 28, 68. Quae sequuntur, Sextiana saepe commemorata nt, et commemorantur simil- no loco Paradox. IV, 2.

§. 73. *singulari virt. et gl. ci- n*, Cn. Pompeium. Vid. ad I, 18.

aedem Nymph. inc. Parad. l. c. *les Nympharum manu tua de- flagravit.* De eadem re pro Cae- lio 32, 78. *qui aedes sacras, qui censum pop. Rom., qui memoriam publicam suis manibus incendit,* ubi hoc Sex. Clodio, *ministro seditionis,* tribuitur.

memoriam publicam rec. tab. publicis impr. tabulas censorias: nam *recensio* est *pop. Rom. cen- sus* pro Cael. 32. de leg. III, 20, 46 publicis *litteris consigna- tam memoriam* publicam *nullam habemus.* ubi nihil monuit Ern. is, qui ad h. l. *memoria publica tabulis publicis impressa* an Cice- rone indignum esset, dubitabat. Alterutrum haud dubie omittere licebat: nam memoria publica necessario tabulis publicis con- tinetur et tabulae publicae memoriam continent non aliam, quam publicam; sed maior vis est in repetito adiectivo.

Digitized by Google

penitus contempserat) sed hunc Q. Varium, virum fortissimum atque optimum civem, iudicem nostrum, pellere possessionibus armis castrisque conatus est, qui cum architectis et decempedis villas multorum hortosque peragrabat, qui Ianiculo et Alpibus spem possessionum terminabat suarum, qui quum ab equite Romano splendidissimo et forti viro T. Paconio non impetrasset, ut insulam in lacu Prelio venderet, repente lintribus in eam insulam materiam, calcem, caementa atque arma convexit, domnoque trans ripam inspectante, non dubitavit aedificium

75 exstruere in alieno, qui huic T. Furfanio, cui viro? di immortales! (quid enim ego de muliercula Scantia? quid de adolescente Aponio dicam? quorum utrique mortem est minitatus, nisi sibi hortorum possessione cessisset) sed ausus est Furfanio dicere, si sibi pecuniam, quantam

---

virum — civem. Garat. affert Phil. III, 2 et 4 *fortissimos viros civesque optimos.* Pison. 11 *fortissimorum virorum, optimorum civium.*

§. 74. *splendidissimo et forti viro.* Superlativus cum positivo non raro iungitur. Sic Manil. VIII, 20. *forti viro et sapientissimo homini.* de nat. d. I, 21, 58. *de re obscura atque difficillima* (al. *difficili*) ubi vid. Davis. Cluent. 71, 202. *virum plurimis mortalibus carum atque iucundissimum.* Cf. Wopkens. lect. Tull. p. 219. qui ex Acad. II, 41, 127. attulit *exigua et minima.* Facilius autem *splendidissimo et forti* mutari potuit in *splendido et forti,* ut est in Saxon., Erf., Bav., vel *splendidissimo et fortissimo,* quod legitur in Brit. 5. quam contra.

in lacu Prelio. Cluver. Ital. ant. p. 474. Cellarium in notit. orbis ant. T. I. p. 575. Wesseling. ad itiner. ant. p. 292 citat Garat. et Peyron. p. 328. lacum a Plin. H. N. III, 5. *Prilem Prillem,* in itin. vett. *Aprilem* vocari annotat. Hodiernum nomen esse *Lago di Castiglione* scribit Orell.

atque arma. Recte Garat. monet arma per vim aedificanti fuisse necessaria, eorumque commemorationem solam facere potuisse, ut *vim armatam* intelligeremus.

§. 75. *Cui viro, dii immortales!* Ita quidem saepe, ut notat Heumann., sed simillime pro Rabir. perd. 7, 20. *quum equester ordo, at quorum equitum, dii immortales!* et in Brut. 17. *Catonem — at quem virum, dii boni!* De hoc autem T. Furfanio videndus est Isaac. Valkenar. ad III epist. Cic. sel. 46. n. I. (Coratonius.

sed ausus est. Vid. ad Cat. III §. 3. Anacoluthon hic ego nullum video.

Digitized by Google

popoſcerat, non dediſſet, mortuum ſe in domum eius illaturum, qua invidia huic eſſet tali viro conflagrandum, qui Appium fratrem, hominem mihi coniunctum fidiſſima gratia, abſentem de poſſeſſione fundi deiecit, qui parietem ſic per veſtibulum ſororis inſtituit ducere, ſic agere fundamenta, ut ſororem non modo veſtibulo privaret, ſed omni aditu et limine. Quamquam haec quidem iam tolerabilia videbantur, etſi aequabiliter in rempublicam, in privatos, in longinquos, in propinquos, in alienos, in ſuos irruebat; ſed neſcio quomodo iam uſu obduruerat et percalluerat civitatis incredibilis patientia. Quae vero aderant iam et impendebant, quonam modo ea aut de- XXVIII 76

---

mortuum ſe — illaturum, ut Furfanius caedis auctor videretur, inquit Abram.

Appium, eum ad quem ſunt Ciceronis epiſt. l. III.

per veſtib. ſororis. De tribus P. Clodii ſororibus conſulendus eſt Perizon. Animadv. hiſt. III. p. 109. Abramius vero recte ſuſpicatus eſt, hanc, qua de agitur, Clodiam fuiſſe Q. Metelli Celeris uxorem. Nam id ex Caeliana probatur c. 7. 8. 15. 16. Erant P. Clodii et Q. Metelli domus in Palatio contiguae; Caelius *in P. Clodii aediculis* habitabat; ea vicinitas Clodiae, quam *Palatinam Medeam* Cicero appellat, erga Caelium amores excitavit, ex quibus diſcidium, ſimultas et accuſatio denique exorta eſt. *Garaton.*

c. XXVIII. §. 76. *Quamquam* referri ad ſuperiora, monet Garat., ita ut non multum a *tamen* diſtet, ut §. 82. Tum pergit, etſi non debebant tolerabilia videri, *quia — irruebat; ſed uſu iam obd. civ. patientia.* In quibus *ſed* non eſt pro inquam, ut Heuſingero viſum ad Phil. II, 4, ſed vere iis, quae praceſſerant, aliquid opponit eiusdem ſententiae, quam habebant illa *haec iam tolerab. videbantur.* Garat. comparat Phil. XI, 5. *Ferremus, etſi tolerabile non erat; ſed quidvis patiendum fuit, ut hoc taeterrimum bellum non haberemus.* Cf. pro Deiot. §. 31.

aequabiliter. Huic adverbio locum eſſe arbitratur Garat., ubi, quae diſparia ſunt generibus, pari atque una in conditione ponuntur, idque non uno facto, ſed multis et crebris et variis. Omnino *aequabile* eſt, quod ſecum ipſum conſentit, etſi partibus diverſum, *aequale*, quod cum aliis; quamquam non raro *aequabile* et *aequale* commiſcentur. Vid. Frotſcher. ad Quint. X, 1, 86.

in longinquos, in prop., in remotos et vicinos, ut locorum diſtantia intelligatur, ut recte Abram. Sic *longinquus homo* pro Deiot. c. 3 extr.

Digitized by Google

pellere potuiſſetis aut ferre? Imperium ille ſi nactus eſſet — omitto ſocios, exteras nationes, reges, tetrarchas: vota enim faceretis, ut in eos ſe potius immitteret, quam in veſtras poſſeſſiones, veſtra tecta, veſtras pecunias; pecunias dico? a liberis, a liberis, medius fidius, et a coniugibus veſtris numquam ille effrenatas ſuas libidines cohibuiſſet. Fingi haec putatis, quae patent? quae nota ſunt omnibus? quae tenentur? ſervorum exercitus illum in urbe conſcripturum fuiſſe, per quos totam rempublicam resque privatas omnium poſſideret? 77 Quamobrem, ſi cruentum gladium tenens clamaret T. Annius: Adeſte, quaeſo, atque audite cives; P. Clodium interfeci; eius furores, quos nullis iam legibus, nullis iudiciis frenare poteramus, hoc ferro et hac dextera a cervicibus veſtris repuli, per me ut unum ius, aequitas, leges, libertas, pudor, pudicitia in civitate manerent; eſſet vero timendum, quonam modo id ferret civitas. Nunc enim quis eſt, qui non probet? qui non laudet? qui non unum poſt hominum memoriam T. Annium plurimum reipublicae profuiſſe, maxima laetitia populum Romanum, cunctam Italiam, nationes omnes affeciſſe et dicat et ſentiat? Non queo, vetera illa populi Romani quanta fuerint gaudia, iudicare; multas tamen iam ſummorum imperatorum clariſſimas victorias aetas noſtra vidit, quarum nulla neque tam diuturnam attulit laetitiam, nec tantam. 78 Mandate hoc memoriae, iudices; ſpero multa vos libe-

---

Imperium ille ſi nactus eſſet. Debebat pergere: putatisne vos otio et poſſeſſionibus veſtris frui potuiſſe; ſed indignitate eorum, quae poſt haec interiicit, abreptus apodoſin omittit, cuius ſententia in fine demum capitis additur, *ea quae tenetis — potuiſſent?*

quae tenentur? Vid. ad or. pro Sull. 25, 71. „Res manifeſtas continet verbum *patent*, conſcientiam omnium et teſtimonium ea ſignificant, *quae nota ſunt omnibus*, convicta ſunt probationibus, *quae tenentur*.“ *Garat.*

§. 77. *Pudor*, αἰδώς, eius eſt, qui male facere reformidat, non eius, quem male factorum pudet; eius pars eſt *pudicitia.*

eſſet vero timendum. Vero ironicum illuſtravit Goerenz. ad l. de fin. II, 26, 83. loco Phil. VI, 2, 4. *Facile vero huic denunciationi parebit — —?* ubi peſſime vulgo interrogandi ſignum ponitur.

§. 78. *Mandate hoc mem.* In his etiam ordo legitimus deſeritur: dictum eſt enim pro Mand. hoc memoriae, etſi ſpe-

Digitized by Google

rosque vestros in republica bona esse visuros; in his singulis ita semper existimabitis, vivo P. Clodio, nihil eorum vos visuros fuisse. In spem maximam et, quemadmodum confido, verissimam adducti sumus, hunc ipsum annum, hoc ipso summo viro consule, compressa hominum licentia, cupiditatibus fractis, legibus et iudiciis constitutis, salutarem civitati fore. Num quis igitur est tam demens, qui hoc, P. Clodio vivo, contingere potuisse arbitretur? Quid? ea, quae tenetis, privata atque vestra, dominante homine furioso, quod ius perpetuae possessionis habere potuissent?

Non timeo, iudices, ne odio inimicitiarum mearum XXIX
inflammatus libentius haec in illum evomere videar, quam verius. Etenim etsi praecipuum esse debebat, tamen ita communis erat omnium ille hostis, ut in communi odio paene aequaliter versaretur odium meum. Non potest dici satis, ne cogitari quidem, quantum in illo sceleris, quantum exitii fuerit. Quin sic attendite, iudices; nempe 79
haec est quaestio de interitu P. Clodii. Fingite animis — liberae sunt enim cogitationes nostrae, et quae volunt, sic intuentur, ut ea cernimus, quae videmus —

---

rem multa vos — esse visuros, tamen in iis singulis vos existimaturos.

c. XXIX. §. 78. *odio inimicitiarum.* Vid. ad Manil. §. 45.

praecipuum — communis. Vid. ad epp. CVIII, 1.

paene aequaliter versaretur, ita ut odium meum aequale esset communi odio, non gravius.

exitii, animi ad aliorum exitium ac perniciem prompti et parati; quo fit, ut homo exitio sit s. exitiosus aliis.

§. 79. *Quin sic attendite.* Iudices, quod post ea, quae dixerat Cic., cum denuo scelera et maleficia Clodii enumeraturum esse credebant, parum attentos et aliud agentes quum videret orator vel videre sibi fingeret, his verbis eos increpat.

ut ea cernimus, quae videmus. Cernere et *videre* nonnunquam distinguuntur, ut epp. fam. X, 19. (epp. CLXXX, 1.) *sic enim vidi, quasi ea, quae oculis cernuntur, me a te amari.* Tusc. I, 20, 46. *nos nè nunc quidem oculis cernimus, quae videmus,* orat. 5, 18. *speciem eloquentiae cernebat animo, re ipsa non videbat. Videmus* enim ea, quae forte oculis obiiciuntur, ut, eorum speciem animo complexi, ea ab aliis distinguamus; eadem *cernimus,* quum non solum totum, sed partes etiam distincte percipimus. Vidit hoc etiam Ochsner. ad Cicer. eclog. p. 14.

Digitized by Google

fingite igitur cogitatione imaginem huius conditionis me
si possim efficere, ut Milonem absolvatis, sed ita, si P. C
dius revixerit — Quid vultu extimuistis? quonam m
ille vos vivus afficeret, quos mortuus inani cogitat
percussit? Quid? si ipse Cn. Pompeius, qui ea virtut
fortuna est, ut ea potuerit semper, quae nemo pra
illum, si is, inquam, potuisset, ut quaestionem de m
P. Clodii ferre, sic ipsum ab inferis excitare, utrum
tatis potius facturum fuisse? etiam si propter amici
vellet illum ab inferis evocare, propter rempubli
non feciset. Eius igitur mortis sedetis ultores, cuius
tam si putetis per vos restitui posse, nolitis, et de
nece lata quaestio est, qui si eadem lege revivisce
lata lex numquam esset. Huius ergo interfecter qui

Sic fere philosophi nostri distinguunt *klare* et *deutliche Vorstellungen*. Sic *ita intuentur, ut — videmus* recte Schellius vertit: *wir können, was wir wollen, uns so anschaulich machen, als wir dasjenige wahrnehmen, was unser Auge sieht.* Hoc discrimen (quod in oppositione tantum servatur: vid. Garat. ad XXIV, 66.) quum ignoraretur, locum emendare sibi visus est aliquis scribens *ut ea cernamus, quae non videmus*, quae scriptura cod. Coloniensis recepta a Garatonio nimia verbositate laborat, pro *et quae volunt, sic intuentur, quasi ob oculos versentur.*

fingite igitur; Igitur in oratione post parenthesin redordienda solenne, quando ea, quae dicenda sunt, ex iis, quae interiecta sunt, sequi quodammodo videntur, vid. Heusing. ad Offic. I, 1, 3. Heind. ad Hor. Serm. I, 1, 27. cf. Miscell. philol. II. p. 99.

conditionis meae, quam v
propono verbis *si* etc. Se
conditione proposita abru
tur oratio verbis *quid vult*
timuistis? ita ut absorpta si
dosis.

utrum putatis, utrum
Male Heum. *utrum* pro u
situm accipiebat.

etiamsi vellet, — *non fe*
non fecit, quia eo tempore
volebat.

si putetis, — *nolitis*, S
cat fieri adhuc posse, ut p
at, ut revivisceat, non
Neque enim assentior Kr
hoc discrimen tollenti,
etiam in *velim* et *vellem*
tur.

interfector qui esset. de
(γενικῶς) loquitur, non d
lone. *si esset*, quod recep
raton., vix potest γενικῶς a
vel cogitandum *si Milo e*
quod absurdum esset: na
negat Milo, se Clodii inte
rem esse, sed se iure eum

Digitized by Google

in confitendo ab iisne poenam timeret, quos liberaviſſet? Graeci homines deorum honores tribuunt iis viris, qui 80
tyrannos necaverunt. Quae ego vidi Athenis? quae aliis in urbibus Graeciae? quas res divinas talibus inſtitutas viris? quos cantus? quae carmina? prope ad immortalitatis et religionem et memoriam conſecrantur. Vos tanti conſervatorem populi, tanti ſceleris ultorem, non modo honoribus nullis afficietis, ſed etiam ad ſupplicium rapi patiemini? Confiteretur, confiteretur, inquam, ſi feciſſet, et magno animo et libente ſe feciſſe, libertatis omnium cauſa; quod eſſet ei certe non confitendum modo, verum etiam praedicandum. Etenim, ſi id non negat, ex quo xxx
nihil petit, niſi ut ignoſcatur, dubitaret id fateri, ex quo 81
etiam praemia laudis eſſent petenda? Niſi vero gratius putat eſſe vobis, ſui ſe capitis, quam veſtri ordinis, defenſorem fuiſſe, quum praeſertim in ea confeſſione, ſi

---

feciſſe contendit — vel admodum dure ſupplendum *ſi quis eſſet.*

§. 80. *quas res divinas.* Demoſth. *περὶ παραπρ.* p. 431, 16. de Harmodio et Ariſtogitone loquens, *οὓς νόμῳ διὰ τὰς εὐεργεσίας, ἃς ὑπῆρξαν εἰς ὑμᾶς, ἐν ἅπασι τοῖς ἱεροῖς, ἐπὶ ταῖς θυσίαις σπονδῶν καὶ κρατήρων ποιουμένοις πεποιήσθε, καὶ ᾄδετε καὶ τιμᾶτε ἐξίσου τοῖς ἥρωσι καὶ τοῖς θεοῖς.* Alibi de his rebus sacris nihil memini me legere. Sed notiſſimum eſt carmen *σκολιόν, Ἐν μύρτου κλαδὶ τὸ ξίφος φορήσω κ. τ. λ.*

conſecrantur, quae inter deos referuntur et cultu divino afficiuntur, ut belluae apud Cicer. de nat. d. I, 36, 101. cf. II, 23, 61. 26 in. 31, 79. Liber, Ceres, Libera ibid. II, 24, 62. *ad religionem*, ita ut religioſe colantur et memoria hominum vigeant. *Immortalitatis* autem *religio* eſt, qualis immortalitati ſ. naturis immortalibus i. e. diis debetur.

c. XXX. §. 81. *quum praeſertim*, refertur ad ſententiam non verbis expreſſam, ſed in eorum, quae praecedunt, conformatione latentem. Cf. Verr. I, 14 in. et ad or. pro Deiot. §. 21. Quum enim formula *niſi vero* uſurpetur, ubi abſurdi quid commemoratur (vid. ad Roſc. §. 82.) in verbis *niſi vero — fuiſſe*, haec ineſt ſententia: gratiſſimum vobis putat eſſe, ſe veſtri capitis defenſorem fuiſſe, idque libenter praedicaret, quum praeſertim etc.

in ea confeſſione, dum ea confiteretur. vid. ad Roſc. §. 22. Catil. II, 20. Poterat etiam dicere *ea confeſſione* ſine *in*, ut id indicaret, quo efficeretur, ut honores aſſ. ampliſſimos. Ut noſtro loco, ſic infra c. 36. *ut beneficia veſtra aut in huius ſa-*

Digitized by Google

grati esse velletis, honores assequeretur amplissimos, factum vobis non probaretur (quamquam qui poterat lus sua cuiquam non probari?) sed tamen si minus fi tissimi viri virtus civibus grata cecidisset, magno ani constantique cederet ex ingrata civitate. Nam quid e ingratius, quam laetari ceteros, lugere eum solum, p
82 pter quem ceteri laetarentur? Quamquam hoc ami semper fuimus omnes in patriae proditoribus opprim dis, ut, quoniam nostra futura esset gloria, pericul quoque et invidiam nostram putaremus. Nam quae m ipsi tribuenda laus esset, quum tantum in consulatu m pro vobis ac liberis vestris ausus essem, si id, quod c nabar, fine maximis dimicationibus meis me esse au rum arbitrarer? quae mulier sceleratum ac pernicios civem occidere non auderet, si periculum non timer Propositа invidia, morte, poena, qui nihilo segnius re publicam defendit, is vir vere putandus est. Populi gr est, praemiis afficere bene meritos de republica cives; v fortis, ne suppliciis quidem moveri, ut fortiter fec
83 poeniteat. Quamobrem uteretur eadem confessione Annius, qua Ahala, qua Nasica, qua Opimius, qua M rius, qua nosmetipsi; et, si grata respublica esset, laeta retur, si ingrata, tamen in gravi fortuna conscientia su niteretur.

---

luto (dum huius salutem tuemini) *augeatis, aut in eiusdem exitio* (dum ei exitium affertis) *occasura esse videatis,* pro quo e nostra consuetudine planius esset, ut aut huius salute conservanda, aut eiusdem exitio decernendo.

sed tamen si. Vid. ad Catil. III, §. 3. quamquam nemo esse potest, cui salus sua non probetur, si *tamen.*

propter quem. vid. ad §. 58.

§. 82. *periculum quoque.* Abram. similia dicta profert Pindari Ol. V, 34. *Ἀεὶ δ' ἀμφ' ἀρεταῖσι πόνος δαπάνα τε μάρναται πρὸς ἔργον κινδύνῳ κε λυμένον.* ib. VI, 14. *ἀλίνδε δ' ἀρεταὶ οὔτε παρ' ἀνδράσιν, ἐν ναυσὶ πολίαις τίμιαι· πολλὰ μέμναντας, καλὸν εἴ τι πυ* Garaton, sententiam Hero VII, 50. *μεγάλα πρήγματα γάλοισι κινδύνοισι ἐθέλω ρέεσθαι.*

quae mihi ipsi trib. laus — si — arbitrarer, nam mihi tribuenda laus erat, si bitrabar. Nos diceremus: buenda fuisset, si arbitratus sem! sed vid. ad or. pro R §. 103. ad Sext. XXII, XXIX, 63. LXVII, 141.

Digitized by Google

Sed huius beneficii gratiam, iudices, fortuna populi xxxi
Romani et vestra, felicitas et dii immortales sibi deberi putant. Nec vero quisquam aliter arbitrari potest, nisi qui nullam vim esse ducit numenve divinum, quem neque imperii vestri magnitudo, neque sol ille, nec coeli signorumque motus, nec vicissitudines rerum atque ordines movent, neque, id quod maximum est, maiorum nostrorum sapientia, qui sacra, qui caeremonias, qui auspicia et ipsi sanctissime coluerunt, et nobis, suis posteris, prodiderunt. Est, est profecto illa vis; neque in 84
his corporibus atque in hac imbecillitate nostra inest quid-

---

c. XXXI. §. 83. *Maiestas* eorum est, quae in hominibus vocatur *dignitas*, quum id significetur, quod eorum praestantia signum est, *vis numenque* refertur ad potentiam, qua omnia complectuntur et gubernant. Hinc sententiae huius loci accommodatius est, quod in melioribus etiam libris legitur *vim*, quam *maiestatem*. Fortasse hoc ex *habita* oratione fluxit: nam dissema *maiest.* cum Garaton. ix dixerim.

maiorum nostrorum. Sic *maores nostri* c. XXII, 59. §. 83 t 137. Sext. *a nostris patribus* II, 16. In una locutione *more* aiorum semper omittitur *nostrorum*; in aliis et additur et mittitur.

§. 84. *neque in his corporibus.* Saepe Graeci et Romani riptores duas sententias eodem nore progredientes (*coordinate* vulgo vocant) iuxta se ponunt, quorum altera tamen secundae vel causam vel impedimentum aliquod habet, vel secundam ex se efficit; e quo genere sunt illa, quae ad Manil. §. 2. et ad Sext. §. 44. 105. 138. supra §. 33. attigi. Sic h. l. proprie dicendum erat: quum in his corporibus — inest quiddam, quod vigeat et sentiat, multo magis hoc inest in hoc tanto naturae tam praeclaro motu; quae est argumentatio a minori ad maius, eodemque modo illae argumentationes, quae a verbis *An vero* incipiunt, conformantur. Vid. ad Catil. 1 §. 3. Ita pro illo dicitur: in his corp. inest quiddam, quod v. et s. et hoc idem inest in nat. motu, pro hoc autem duplex negatio ponitur, ita ut prior, *neque* ad totam argumentationem negandam, imprimis vero ad negandum secundum membrum referatur. Vid. ad Sext. LXIX, 146. Eius generis sunt ea, quae Cicero habet de fato c. 8. *Non et sunt in sphaera maximi orbes, et hi non medii inter se dividuntur* pro in sph. sunt max. orbes, et hi medii inter se dividuntur; quam *coniunctionum negationem* ibid. appellat, figuram non tam rhetoricam, quam dialecticam.

Digitized by Google

dam quod vigeat et ſentiat, et non ineſt in hoc ta naturae, tam praeclaro motu; niſi forte idcirco eſſe n putant, quia non apparet nec cernitur, proinde qu noſtram ipſam mentem, qua ſapimus, qua providem qua haec ipſa agimus ac dicimus, videre aut plane, q lis aut ubi ſit, ſentire poſſimus. Ea vis, ea igitur i quae ſaepe incredibiles huic urbi felicitates atque o attulit, illam perniciem exſtinxit ac ſuſtulit, cui prim mentem iniecit, ut vi irritare ferroque laceſſere forti mum virum auderet, vinceretur que ab eo, quem ſi vi ſet, habiturus eſſet impunitatem et licentiam ſempiterna
85 Non eſt humano conſilio, ne mediocri quidem, iudi deorum immortalium cura res illa perfecta. Religi mehercule ipſae, quae illam belluam cadere viden commoſſe ſe videntur et ius in illo ſuum retinuiſſe. enim iam, Albani tumuli atque luci, vos, inquam, i ploro atque teſtor, vosque, Albanorum obrutae arae, crorum populi Romani ſociae et aequales, quas ille pa ceps amentia, caeſis proſtratisque ſanctiſſimis lucis, ſ ſtructionum inſanis molibus oppreſſerat, veſtrae tum veſt religiones viguerunt, veſtra vis valuit, quam ille om

---

Cf. Topic. c. 15. Simillimum locum Heindorf. ad Horat. Serm. II, 7, 109. excitavit illum Lyſiae pag. 887. edit. Reisk. *Οὐ γὰρ ἂν δήπου, εἰ μέν τις λίποι τὴν τάξιν, μὴ αὐτῆς τῆς πόλεως ἐν κινδύνῳ οὔσης, ἀλλ' ἑτέρους εἰς τοῦτο καθιστάσης, ἐτέθη νόμος ὡς μεγάλα ἀδικοῦντος, εἰ δέ τις αὐτῆς τῆς πόλεως ἐν κινδύνῳ οὔσης λίποι τὴν πόλιν αὐτήν, οὐκ ἂν ἄρα ἐτέθη.* Sententia ipſa eſt e Xenoph. Memor. S. 1, 4, 8. *Σὺ δὲ φρόνιμόν τι δοκεῖς ἔχειν, ἄλλοθι δὲ οὐδαμοῦ οὐδὲν οἴει φρόνιμον εἶναι;* Cf. Cic. de leg. II, 7, 16.

quia non apparet. Xenoph. l. §. 9. *οὐ γὰρ ὁρᾷ τοὺς κυρίους, ὥσπερ τῶν ἐνθάδε γιγνομένων τοὺς δημιουργούς. Σω. Οὐδὲ γὰρ τὴν ἑαυτοῦ οὐ γε ψυχὴν ὁρᾷς, τοῦ σώματος κυριά ἐστιν.* Cf. Tuſc. I, 22, 51.

mentem iniecit, ut — aud vinceretur que. Mentem ini ut vinceretur abſurdum vi poteſt, ſed coaluerunt duo, rum alterum ex altero effici pro *mentem iniecit ut — aud* quo factum eſt, ut *vincer* Vid. ad §. 45.

§. 85. *commoſſe ſe* i. e. hic *videntur*, vim ſuam ruiſſe, *Ern.* qui in clav. Catil. I, 2, *ne commovere te fis* explicat moliri aliquid.

in illo puniendo, h. e. illum puniebant; quod ne quis *in illo* dictum *illum* accipiat. Cf. pro III, 7.

Digitized by Google

celere polluerat; tuque ex tuo edito monte, Latiaris
ancte Iupiter, cuius ille lacus, nemora finesque saepe
omni nefario stupro et scelere macularat, aliquando ad
eum puniendum oculos aperuisti; vobis illae, vobis vestro
n conspectu ferae, sed iustae tamen et debitae poenae
olutae sunt. Nisi forte hoc etiam casu factum esse dice- 86
nus, ut ante ipsum sacrarium Bonae deae, quod est in
undo T. Sextii Galli, in primis honesti et ornati ado-
escentis, ante ipsam, inquam, Bonam deam, quum proe-
ium commisisset, primum illud vulnus acceperit, quo
aeterrimam mortem obiret, ut non absolutus iudicio
lle nefario videretur, sed ad hanc insignem poenam re-
ervatus. Nec vero non eadem ira deorum hanc eius XXXII
tellitibus iniecit amentiam, ut sine imaginibus, sine
antu atque ludis, sine exsequiis, sine lamentis, sine
audationibus, sine funere, oblitus cruore et luto, spo-
iatus illius supremi diei celebritate, quam concedere
iam inimici solent, amburetur abiectus. Non fuisse
redo fas clarissimorum virorum formas illi taeterrimo
arricidae aliquid decoris afferre, neque ullo in loco
otius mortem eius lacerari, quam in quo vita esset
amnata.

Dura mihi, medius fidius, iam fortuna populi Ro- 87
ani et crudelis videbatur, quae tot annos illum in hanc

---

iustas et debitas. Non tantum
s bonas et honorificas, sed
ilas etiam et ignominiosas
ici *debitas*, Mencken. observ.
lat. p. 209. docuit et hoc lo-
, et illis Catil. I, 8, 20. II,
, 11. Senec. Herc. f. v. 643,
9. et Oedip. 976.

§. 86. *acceperit* Saxon., Er-
rt., Bav. Alii codd. habent
ciperet, ex nostris regulis
mmaticis rectius. At qua
causa *acciperet* aliquis muta-
rit in *acceperit*, vix dicas;
ceperit cur in *acciperet* abie-
, facilis explicatio est. Saepe
scriptores Latini post perfectum
ponunt *ut* cum perfecto, quum
significare volunt, alteram actio-
nem eodem, quo priorem, tem-
poris articulo conclusam esse
nec ultra eum progredi, *imper-
fectum* autem, quum alteram per
longius temporis spatium con-
tinuatam intelligi volunt. Vid.
pro S. Roscio 44, 127. pro
Sull. 5, 17. pro Sext. 63. extr.
in Caecil. I, 1. Offic. II, 22, 76.
Cf. Goerenz. ad Cic. de fin. II,
19, 62.

c. XXXII. §. 86. *clarissimo-
rum virorum formas* imagines,
quae proprie vocantur.

Digitized by Google

rempublicam insultare videret et pateretur. Pollu stupro sanctissimas religiones, senatus gravissima dec perfregerat, pecunia se palam a iudicibus redemerat, xarat in tribunatu senatum, omnium ordinum co pro salute reipublicae gesta resciderat, me patria lerat, bona diripuerat, domum incenderat, liberos, iugem meam vexaverat, Cn. Pompeio nefarium be indixerat, magistratuum privatorumque caedes effe domum mei fratris incenderat, vastarat Etruriam, tos sedibus ac fortunis eiecerat, instabat, urgebat; ca eius amentiam civitas, Italia, provinciae, regna non terant; incidebantur iam domi leges, quae nos servis addicerent; nihil erat cuiusquam, quod q ille adamasset, quod non hoc anno suum fore p

§. 87. *videret et pat.* Garat. laudat Phil. 13, 8. *quis hoc vestrum non videt, quod Fortuna ipsa, quae dicitur caeca, vidit?* 19. *quod spectaculum ipsa Fortuna vitavit, ne videret unius corporis duas acies, lanista Cicerone, dimicantes.* Neque vero hic intelligitur Fortuna communis, sed propria pop. Rom. Catull. XXIX, 5 et 10. *haec videbis et feres?* Cic. Tusc. I, 44, 105 e vet. poeta: *Vidi, videre quod me passa aegerrume.*

Polluerat st. sanct. rel. Bonae deae. *sen. decreta perfregerat.* Vid. supr. c. V, §. 13. ep. ad Att. 1, 13 (epp. VII, 8.) 14 (VIII, 10 sqq.) *pecunia se redemerat.* ad Att. I, 16. (IX) *sen. vexarat.* pro Sext. 7 sqq. *bona — vexarat.* pro Sext. 24, 54. *Cn. Pompeio bellum nef. indixerat.* supra VII, 18.

caedes effecerat. Ita dici posse pro *fecerat*, negabat Ernest. ad h. l. Simile tamen est, quod cum aliis multis affert Me observ. l. lat. p. 505. Phi 42, 109. *facinora effecit* 14, 3, 9. *ea dicere reform* (animus) *quae L. Antoni Parmensium liberis et coni effecerit*: ubi Ern. iterum: *fecerat*, sed in clave locum suspicione laudat addito al Brut. 78, 272. *tantos pro efficiebat.* De re cf. Sext. supra VII, 18.

capere eius amentiam. mosth. Phil. III. p. 11 Reisk. οὐδ' ἡ Ἑλλὰς οὐδ' βαρος τὴν πλεονεξίαν χω θρώπου.

Incidebantur iam do etc. Significasse iam p fuisse inter leges P. Clodi ferre proposuerat, eam q qua libertini, qui non plu in urbanis tribubus suffr ferebant, possent in quoque tribubus, qu priae ingenuorum sunt. *Ascon.*

Digitized by Google

bstabat eius cogitationibus nemo, praeter Milonem; ip- 88
m illum qui poterat obstare, novo reditu in gratiam quasi
vinctum arbitrebatur; Caesaris potentiam suam esse
ebat; bonorum animos etiam in meo casu contempse-
t; Milo unus urgebat. Hic dii immortales, ut supra XXXIII
i, mentem illi perdito ac furioso dederunt, ut huic
eret insidias; aliter perire pestis illa non potuit; num-
m illum respublica suo iure esset ulta. Senatus, credo,
ctorem eum circumscripsisset. Ne quum solebat qui-
n id facere, in privato eodem hoc aliquid profecerat.
consules in praetore coërcendo fortes fuissent? Pri- 89
m, Milone occiso, habuisset suos consules; deinde quis
eo praetore consul fortis esset, per quem tribunum
rtutem consularem crudelissime vexatam esse meminis-
t? oppressisset omnia, possideret, teneret lege nova, quae
inventa apud eum cum reliquis legibus Clodianis;
os nostros libertos suos feciset; postremo, nisi eum
immortales in eam mentem impulissent, ut homo

---

§. 88. *ipsum illum*, Pompeium, am quo in gratiam redierat. VIII.

c. XXXIII. *circumscripsisset*, ius potentiam quasi circumscri- ptis cancellis et terminis limi- tasset (coërcuisset) *Abram.* ad tt. VII, 9. (epp. LXXV, 2.) *forte trib. pl. SCto circumscri- tus, aut sublatus, aut expulsus* , ubi Graev. vim vocis expli- vit. Phil. II, 22, 53. *circum- riptus a senatu Antonius*; ob em locum, quia praecesserat *tercessio*, suspicor, intercedendi a ea circumscriptione adem- e esse. *Sublatus* autem est bunus, cui magistratus abro- tur, ut Cn. Octavio a Tib. accho.

ne quum solebat quidem id fac. agistratus circumscribere: Sul- enim sublata intercessione tri- bunicia, maiorem fecerat senatus auctoritatem; sed lege Pompeii tribunis restituta est intercessio. De *privato* autem circumscripto nihil umquam legi. Itaque com- ma, quod erat post vv. *eodem hoc*, transtuli post *facere*. Nihil autem in privato Clodio profe- cerat senatus, disturbato iudicio, quod de incestu decretum erat.

§. 89. *suos consules*, sibi fa- ventes et addictos. *Manut.*

virtutem consularem, in con- sulatu praestitam a Cicerone: nam propter res in consulatu fortiter i. e. cum virtute gestas Clodius vexavit Ciceronem vel *res eius gestas*, ut est pro Sext. 5 in. *Virtus* autem *vexari* simili modo dicitur, ut supra XXXII, 86 *mors lacerari*.

libertos suos feciset, quia eos suo beneficio liberasset.

Digitized by Google

effaeminatus fortiſſimum virum conaretur occidere, hod
90 rempublicam nullam haberetis. An ille praetor, i
vero conſul, ſi modo haec templa atque ipſa moenia fl
eo vivo tamdiu et conſulatum eius exſpectare potuiſ
ille denique vivus mali nihil feciſſet, qui mortuus,
ex ſuis ſatellitibus Sex. Clodio duce, curiam incende
quo quid miſerius, quid acerbius, quid luctuoſius vidim
Templum ſanctitatis, amplitudinis, mentis, conſilii publ
caput urbis, aram ſociorum, portum omnium gentiu
ſedem ab univerſo populo Romano conceſſam uni or
inflammari, exſcindi, funeſtari! neque id fieri a multi
dine imperita, quamquam eſſet miſerum id ipſum,
ab uno! qui quum tantum auſus ſit uſtor pro mor
quid ſignifer pro vivo non eſſet auſus? In curiam
tiſſimum abiecit, ut eam mortuus incenderet, quam vi
91 everterat. Et ſunt qui de via Appia querantur, tae
de curia! et qui ab eo ſpirante forum putent pot
defendi, cuius non reſtiterit cadaveri curia! Excit
excitate eum, ſi poteſtis, ab inferis. Frangetis impet
vivi, cuius vix ſuſtinetis furias inſepulti? Niſi vero ſi

---

§. 90. *templum ſanctit.* Poterat etiam dicere, *quam templ. ſanct.*, ut his verbis explicaretur *quo*, quod praecedit. Vid. Wopkenſ. II, 2. p. 123 ſq. Sed gravior eſt exclamatio.

caput urbis. Alteram lectionem *caput orbis* locum habere non poſſe recte demonſtravit Garat., quod Cicero nunquam ſimpliciter *orbem* non adiuncto *terrae* vel *terrarum* dixerit; poetas demum, qui Auguſti aetate floruerunt, eorumque exemplum ſecutos proſaicos ſcriptores *orbem κατ' ἐξοχήν* uſurpaſſe.

portum omn. gentium. de offic. II, 8, 26. *Regum, populorum, nationum portus erat et refugium ſenatus.* Ovid. Heroid. I, 110. *Tu citius venias, portus et ara tuis.* ubi vid. Heinſ. epp. ex Pont. II, 8, 68. *Vos eritis noſtr portus et ara fugae.* Aram uſurpavit etiam Triſt. IV, 5,

funeſtari, cadavere illato.

uſtor. Qui corporum crem dorum vel humandorum cur habebant, *uſtores*, humile, didum ac contemptum homi genus erant, de quo Gar citat Scalig. ad Catull. LI Argumentatur igitur a mai ad maius: ſi *uſtor* tantum tuit, quantum *ſignifer* eſſet?

furias pro furore non tanquam daemonas male *ἀλάστορας.* Quod *inſepulti* pro *mortui*; fortaſſe reſperi ſuperſtitionem antiquorum, inſepultorum animas non mitti in manium conſortia debant, ut annotat Abram.

Digitized by Google

tinuistis eos, qui cum facibus ad curiam cucurrerunt, cum falcibus ad Castoris, cum gladiis toto foro volitarunt. Caedi vidistis populum Romanum, concionem gladiis disturbari, quum audiretur silentio M. Caelius, tribunus plebis, vir et in republica fortissimus et in suscepta causa firmissimus et bonorum voluntati et auctoritati senatus deditus, et in hac Milonis sive invidia sive fortuna singulari, divina et incredibili fide.

Sed jam satis multa de causa, extra causam etiam nimis fortasse multa. Quid restat, nisi ut orem obtesterque vos, iudices, ut eam misericordiam tribuatis fortissimo viro, quam ipse non implorat, ego, etiam repugnante hoc, et imploro et exposco? Nolite, si in nostro omnium fletu nullam lacrymam adspexistis Milonis, si vultum semper eumdem, si vocem, si orationem stabilem ac non mutatam videtis, hoc minus ei parcere; haud scio, an

XXXIV 92

---

cum falcibus ad Castoris. Falces sunt inter arma scil. ad destruendum. Sull. c. V Lentulus dicitur Catilinae, ex urbe emisso, misisse *arma, cornua, tubas, falces, signa*, nempe effringere voluere aedem Castoris, in quam arma illata erant, ut est in orat. in Pison. (c. 5 §. 11. 10 §. 23.) Ern. Garatonio templi fores effractae videntur illis falcibus, arcae fortasse et armaria, quum latrones illi pecuniis maxime inhiarent, quas ibi deponi consueviſſe ostendit Graev. ad c. 4 pro Quinct.

M. Caelius. vid. Ascon. argum. §. 6. De Caelio Cic. in Brut. §. 79 in. *talis trib. pl. fuit, ut nemo contra civium perditorum popularem turbulentamque demeniam a senatu et a bonorum causa steterit constantius.*

c. XXXIV. §. 92. *etiam repugnante hoc.* Quintil. VI, 5, 10 oratorem laudat, *quod* Milonі *preces non dederit, et in earum locum ipse successerit.* Plutarch. Cicer. 35. narrat Milonem *σὺ θαρρῶν καὶ ἀνδρείως παρίστασθαι τῷ ἀγῶνι καὶ κόμην θρέψαι, καὶ μεταβαλεῖν ἐσθῆτα φαιὰν ἀπαξιῶσαι· ὅπερ οὐχ ἥκιστα δοκεῖ συναίτιον αὐτῷ γενέσθαι τῆς καταδίκης.* Quint. etiam VI, 2, 24. ubi de miseratione loquitur, *Nonnunquam etiam*, inquit, *et ipse patronus has partes subit, ut Cicero pro Milone: O me miserum.* §. 102. *Maximeque si, ut tunc accidit, non convenient ei, qui accusatur, preces. Nam quis ferret Milonem pro capite suo supplicantem, qui a se virum nobilem interfectum, quia id fieri oportuisset, fateretur? Ergo et ille captavit ex illa praestantia animi favorem, et in locum lacrimarum eius ipse successit.* Cf. XI, 1, 40.

Digitized by Google

multo etiam sit adiuvandus magis. Etenim si in gladiatoriis pugnis et in infimi generis hominum conditione atque fortuna timidos et supplices et, ut vivere liceat, obsecrantes etiam odisse solemus, fortes et animosos et se acriter ipsos morti offerentes servare cupimus, eorumque nos magis miseret; qui nostram misericordiam non requirunt, quam qui illam efflagitant, quanto hoc magis
93 in fortissimis civibus facere debemus? Me quidem, iudices, exanimant et interimunt hae voces Milonis, quas audio assidue, et quibus interfum quotidie. Valeant, valeant, inquit, cives mei, valeant; sint incolumes, sint florentes, sint beati; stet haec urbs praeclara mihique patr carissima, quoquo modo merita de me erit; tranquil republica cives mei, quoniam mihi cum illis non lice sine me ipsi, sed per me tamen, perfruantur; ego cedat

---

Etenim si in gladiatoriis pugnis etc. Abram. locum indicat hinc effictum Senecae de tranqu. an. c. 11. *Gladiatores, ait Cicero, invisos habemus, si omni modo vitam impetrare cupiunt, favemus, si contemtum eius prae se ferunt.* Demta oratoria circumlocutione hoc nihil aliud est, nisi in gladiatoribus (nam *servorum ius et fortunae conditio infima est.* pro Balb. 9 extr. cf. de offic. I, 13.) *timidos et supplices* gladiatores *etiam odisse solemus;* quod quamvis vitiosum nobis videatur, non alienum tamen est a Ciceronis consuetudine. Sic enim pro Balb. 3 in. *ut in P. Cornelio causa ipsius probetur.* de fin. V, 12, 36. *Atqui in sensibus est sua cuiusque* (sensus) *virtus, ut ne quid impediat, quominus suo sensus quisque munere fungatur.* de nat. d. II, 48, 123. *in araneolis aliae* (araneolae) *quasi rete texunt.* Lael. 19, 68. *atqui in ipso equo si nulla res impediat, nemo est, qui non eo, quo consuevit, liberrius utatur.*

§. 93. *quas audio — et quib. interfum.* Ex hoc loco pa non necessario, ubi duo me bra a pron., *qui* incipientia c iunguntur, pro secundo pon dum esse *is*, quum diversi casus: quod a nescio quo pr ceptum esse memini. Cf. Or I, 1 in. *quem unice deliger cuique me carissimum esse sentir* Vid. Goerenz. in *Jahrb. d. Ph* I. p. 313.

mihique patria carissima. R mam patriam suam Milo, Lanuvii natus, vocat etiam p lo post §. 94 et XXXVII, 1 Cf. Catil. I, 11, 27. Nam, ait ipse de leg. II, 2, 5. *nos eam patriam dicimus, ubi n et illam, qua excepti sumus; necesse est caritate eam pra qua reip. nomen universae ci tis est.* Monuit Garaton. co Heum., qui delendam puta vocem *patria.*

Digitized by Google

tque abibo. Si mihi republica bona frui non licuerit, t carebo mala, et quam primam tetigero bene moratam t liberam civitatem, in ea conquiescam. O fruſtra, in- 94
uit, ſuſcepti mei labores! o ſpes fallaces! o cogitationes anes meae! Ego, quum tribunus plebis, republica op- reſſa, me ſenatui dediſſem, quem exſtinctum acceperam, uitibus Romania, quorum vires erant debiles, bonis viris, ui omnem auctoritatem Clodianis armis abiecerant, ihi umquam bonorum praeſidium defuturum putarem? go, quum te (mecum enim ſaepiſſime loquitur) patriae ddidiſſem, mihi futurum in patria non putarem locum? bi nunc ſenatus eſt, quem ſecuti ſumus? ubi equites omani illi, illi, inquit, tui? ubi ſtudia municipiorum? bi Italiae voces? ubi denique tua, M. Tulli, quae pluri- is fuit auxilio, vox et defenſio? mihine ea ſoli, qui pro toties morti me obtuli, nihil poteſt opitulari? Nec XXXV ro haec, iudices, ut ego nunc, flens, ſed hoc eodem 95 oquitur vultu, quo videtis: negat enim ſe, negat ingratis ivibus feciſſe, quae fecerit; timidis et omnia circumſpi- ientibus pericula, non negat. Plebem et infimam mul-

---

ſi non licuerit. Vid. Excurſ. Cic. or. VII. p. 238.

§. 94. *O fruſtra.* Quint. VI, 27. *Idem Cicero, quamquam ces non dat Miloni, eumque ius animi praeſtantia commen- t, accommodavit ei tamen et ver- et convenientes etiam forti vi- conqueſtiones. O fruſtra.*

Ego, quum me ſenatui dediſſem, putarem. Non *putaſſem*: nam abat ſibi bonorum praeſidi- n non defuturum, et ſibi fu- rum in patria locum. *Dare ſe ui* Ern. in clav. explicat ad ſe applicare, ei gratum eſſe porare omni obſequii officii- e genere, allatis locis de ha- ſp. reſp. 22. ad Div. II, 8. abir. Poſt. 3. 7. *dare ſe aucto- tui ſenatus.* Sic etiam *tradere alicui* Sext. §. 130.

c. XXXV. §. 95. *ingratis civi- bus ſe feciſſe* Graev. explicat, negat hoc ingratum ſibi a civibus fuiſſe, malam civium gratiam ſe hoc facto promeruiſſe; *ingra- tum* enim non eſſe ἀχάριστον, im- memorem beneficii, ſed cui in- viſum ſit id quod factum eſt. At is, cuius malam gratiam fa- cto aliquo promeruimus, nonne is eſt ingratus, ἀχάριστος? nec alia umquam vi *ingratus* de ho- mine uſurpatur. Negat ingratos eſſe cives, qui ſe iudicio perſe- quantur, ne hoc iis exprobrans offendat, ſed, quia timidi ſint et omnia circumſpicientes, id- circo eos ſibi capitis periculum afferre.

plebem — quam ſe feciſſe com- memorat ut flecteret. De pron.

Digitized by Google

titudinem, quae P. Clodio duce fortunis vestris immin
eam, quo tutior esset vita nostra, se fecisse commem
ut non modo virtute flecteret, sed etiam tribus suis p
moniis deleniret, nec timet, ne, quum plebem mune
placarit, vos non conciliarit meritis in rempublicam
gularibus. Senatus erga se benevolentiam tempo
his ipsis saepe esse perspectam; vestras vero et vestr
ordinum occursationes, studia, sermones, quemcu
cursum fortuna dederit, secum se ablaturum esse
96 Meminit etiam, sibi vocem praeconis modo defuisse,
minime desiderarit, populi vero cunctis suffragiis,
unum cupierit, se consulem declaratum. Nunc de
si haec arma contra se sint futura, sibi facinoris su
nem, non facti crimen obstare. Addit haec, quae

---

sem ex abundanti addita (si modo ex abundanti additum videri potest, quod vocem, ad quam refertur, vim habere indicat) vid. ad Catil. XII, 27. ad Sext. §. 59. *plebem se feciſſe, ut flecteret* periphrasis est cum attractione pro *flexiſſe*, ut Cicero loquitur locis ab Heumanno allatis Catil. III, 3, 7. de offic. I, 31 in. *sic enim est faciendum, ut contra universam remp. nihil contendamus.* Cat. m. 12, 42. Cf. supra §. 65. De altera lectione vid. not. erit.

tribus suis patrimoniis. Puto iam supra esse dictum, Milonem ex familia fuisse Papia, deinde adoptatum fuisse a C. Annio, avo suo materno. Tertium patrimonium videtur significare matris. Aliud enim quod fuerit, non invenio. *Ascon.* De impensis Milonis edetur etiam Cicero ad Quin. fr. III, 9. eumque sestertium septingenties aeris alieni debuisse narrat Plin. H. N. XXXVI, 15. ut monuit *Deleniret.* vid. C. Leop. der. Elementarl. der la p. 14. not.

vestrorum ordinum. Na dices e tribus ordinibus erant.

secum se ablaturum, m conservaturum ubicunqu rit. *Manut.*

§. 96. *sibi vocem p modo defuisse:* nam ea demum peractis consulea tiabantur; illa vero com pius impedita fuerant. raton. ad Planc. p. 1 Orell. Cf. supra §. 25.

si haec arma contra se tura, si haec praesidia collocata sint, ut ipsius natio efficeretur; quod bant certe Milonis adve

facinoris suspicionem c. XXV, 67. XXVII. in. II, 47. *Milonem reum*

vera sunt, fortes et sapientes viros non tam praemia sequi solere recte factorum, quam ipsa recte facta; se nihil in vita, nisi praeclarissime, fecisse, siquidem nihil sit praestabilius viro, quam periculis patriam liberare; beatos esse, quibus ea res honori fuerit a suis civibus; nec tamen eos miseros, qui beneficio cives suos vicerint. Sed tamen ex omnibus praemiis virtutis, si esset habenda 97
ratio praemiorum, amplissimum esse praemium gloriam; esse hanc unam, quae brevitatem vitae posteritatis memoria consolaretur, quae efficeret, ut absentes adessemus,

---

gis invidia facti, quam Pompeii damnavit voluntas. Sic recte Garat., quum falso explicasset Manut.

fortes et sap. viros. Commode Garaton. affert locum de offic. I, 19, 65. *Fortes igitur et magnanimi sunt habendi non qui faciunt, sed qui propulsant iniuriam. Vera autem et sapiens animi magnitudo, honestum illud, quod maxime natura sequitur, in factis positum, non in gloria iudicat:* Abram. hunc locum prae oculis habuisse putat Senecae de benef. I, 1. scribenti: *Hoc et magni animi et boni est, non fructum beneficiorum sequi, sed ipsa.* Idem Ben. ep. 81. *Virtutem omnium pretium in ipsis est: non enim mercentur ad praemium; recte facti fecisse merces est.*

honori fuerit a suis civibus. Sic Thucyd. VI, 15. ὧν ἐν ἀξιώματι ἀπὸ τῶν ἀστῶν.

§. 97. *Sed tamen.* Haec oppositia sunt illis: *fortes et sap. viros non tam praemia sequi solere recte factorum, quam ipsa recte facta.* Quod autem praecedit *nec tamen eos miseros* etc. proxime cohaeret cum illis *beatos esse, quibus* etc. Coniunctionis *tamen* parvum post intervallum repetitae exemplum Garaton. posuit pro Rabir. Posth. 1. *Sed tamen, si quis est, qui illam Postumi — temeritatem vituperandam putet, ego eius opinioni non repugno, illud tamen deprecor* etc. Wopkens. l. Tull. p. 37. de divin. II, 13, in. *Democritus tamen non insicite nugatur. — — Verum is tamen* etc. Ille praeterea consuli iubet Stroth. ad Liv. VII, 30. Non sine vi autem ter repetitur idem voc. *praemium.*

quae brevitatem vitae. Cf. pro Sext. 68, 143. Praeterea Abram. laudat Virgil. Aen. IX, 467. Sallust. Catil. I, 3. Cic. pro Rabir. perd. extr.

consolaretur. Quum haec omnia a verbis *Addit haec* §. 96. pendeant, dici oportebat *consoletur*, ut mox *efficiat, ut absentes adsimus, mortui vivamus.* Sed non raro Cicero in oratione obliqua a praesentibus ad imperfecta, vel contra, transit, quum res commemorat, non uni alicui

Digitized by Google

mortui viveremus: hanc denique esse, cuius gradibus
98 etiam homines in caelum viderentur adscendere. De me, inquit, semper populus Romanus, semper omnes gentes loquentur, nulla umquam obmutescet vetustas. Quin hoc tempore ipso, quum omnes a meis inimicis faces meae

---

tempori adstrictas, sed et praesenti et praeterito communes, ut orat. 57, 191. *Ephorus paeona sequitur* (in libris, qui exstant) *Quod enim paeon* habeat *tres breves, dactylus autem duas, brevitate et celeritate syllabarum labi* putat *verba proclivius, contraque accidere in spondeo et trochaeo; quod alter longis constaret, alter e brevibus fieret* etc. Hoc de mortuo valet. de Fin. III, 21, 71. *gravissime et verissime defenditur, numquam aequitatem ab utilitate posse seiungi, et quidquid aequum iustumque esset, id etiam honestum; vicissimque, quidquid* esset *honestum, id iustum etiam atque aequum fore:* nam non solum eo tempore, quo scribit Cicero, hoc defenditur, sed diu etiam antea. Cf. Wopkens. lect. Tull. p. 34 et 126. cum n. Handii, Wolf in Anal. litt. I, p. 300 sq. Quid? quod a praesenti transitur ad imperfectum, et denuo ad praesens redditur, ut Cat. m. 21, 78. *sic mihi persuasi, sic sentio, quum tanta celeritas animorum* sit — — *non posse eum naturam, quae res eas* contineat, *esse mortalem* — — *et quum simplex animi natura* esset, *neque* haberet — *non posse eum dividi; quod si non* posset, et quae sequuntur. Quare non prorsus repudio, quod ante Graevium edebatur, *cuius gradibus hom. in coelum videantur adscendere*, praesertim quum probabilius fit eum, qui *videantur* legerit, hoc ad praecedentium similitudinem conformasse, quam qui *viderentur*, eum ad remotiora respexisse, et hoc mutasse in *videantur*. Sed *viderentur* est in optimis Codd. Erfurt. et Bavar.

cuius gradibus hom. Abram. opportunum locum attulit ex Paradox. I, 2. *Quibus tandem gradibus Romulus escendit in coelum? iisne, quae isti bona expellant, an rebus gestis atque virtutibus?* Garaton. addit prodom. 28. *quibus tamquam gradibus mihi videor in coelum ascendisse*, et de rep. III ap. Lactant. div. inst. V, 19. Simile est, quod legitur pro Deiot. §. 27.

§. 98. *quum omnes a me inimic. fac. inf. m. subiicianta. Quum* temporis significationem habere, apparet e verbis, quae praecedunt, *hoc tempore ipso*. idem tamen vim particulae causalis vel restrictivae (pro *quatenus*) habere, ex eo, quod sequitur, *tamen*. Ita utraque vocis vis h. l. confusa est, et propter notionem restrictionis, quam ubi habet *quum*, semper coniunctivum assumit, hoc quoque loco coniunctivus additus est.

Digitized by Google

invidiae subiiciantur, tamen omni in hominum coetu aliis agendis et gratulationibus habendis et omni sermone celebramur. Omitto Etruriae festos et actos et in-

---

subiiciantur, ut in omnibus edd. legitur, non *subiiciuntur*, quod pro altero, aperte vitioso scilicet, substitui volebat Ernest. Sic Verr. V, 4. in. *tum, quum bello fugitivorum tota Italia arderet*, — *C. Norbanus in summo otio fuit* i. e. tum, quum arderet. Cf. Phil. III, 2, 3. VI, 1. in. Fin. D. II, 38, 97. Off. II, 15, 54. III, 20, 80. His locis indicativus additur, quando solum tempus significatur, coniunctivus ubi *quum* simul causam designat vel *quamvis* valet. Sed sunt etiam loci, in quibus *quum*, sequente *tamen*, indicativum assumat, ut Verr. V, 48, 127. *paucorum cupiditati* tum, quum *obsistere non* poterant, tamen *sufficere aliquo modo potuerant*, epp. famil. III, 7. (epp. ad Brut. 3, 7.) *Quum ea consecutus non iam eram, quae sunt hominum opinionibus amplissima*, tamen *ea vestra nomina nunquam sum admiratus* i. e. ne tum quidem, quum ex conss. nondum eram, cum admiratus, et quamvis ea nondum conss. essem, tamen etc. Fin. de fin. V, 10, 29. 11, 30. Singularis est locus agrar. II, 14, 64. *tum*, quum haberet *haec respublica Luscinos — — et tum*, quum erant *Catones — — tamen huiuscemodi res commissa nemini est*; quo loco defendi etiam potest alter Verr. III, 54 in. *Quum Sicilia vexata est — — et quum bis in ea provincia magnae fugitivorum copiae versatae sint* (Ern. *sunt*) *tamen* etc. Utraque coniunctionis vis confusa etiam est in formula *quum* sq. coni. — *tum*, de qua vid. ad Rosc. §. 16. Cf. ad or. pro Muren. §. 8. et quae contra monuit Beier. in Allg. Schulz. 1827. nr. 24. — De *facibus, incendio, flamma invidiae* Garaton. laudat Catil. I, 11 extr. supra c. XXVII, 75. pro Cluent. 29, 79. Liv. 40, 5.

gratiis agendis et gratul. habendis. Gratias Miloni actas, gratulationes diis habitas, erudite Cruquius existimat. Consulendus est Graevius ad IV in Catil. 10. et Gifanius in Obss. L. L. p. 208. Sed ipse Cicero audiendus, cui post Caesaris necem Mutinensis belli tempore simile quiddam contigit; de quo ita gloriatur ad Brutum scribens ep. 3. *Nihil est in me inane; neque enim debet; sed tamen omnium ordinum consensus, gratiarum actio gratulatio me commovet.* Haec autem ita enucleantur XIV. Philipp. 5. *nam sive in communi gaudio populi Romani uni gratulabantur, magnum iudicium, sive gratias agebant, eo maius, sive utrumque, nihil magnificentius excogitari potest.* Ex his igitur potius ad

Digitized by Google

ſtitutos dies; centeſima lux eſt haec ab interitu P. Clodi
et, opinor, altera; qua fines imperii populi Romani fun
non ſolum fama iam de illo, ſed etiam laetitia peragr
vit. Quamobrem, ubi corpus hoc ſit, non, inquit, l
boro, quoniam omnibus in terris et iam verſatur et ſemp
XXXVI habitabit nominis mei gloria. Haec tu mecum ſaepe, h
99 abſentibus, ſed iisdem audientibus, haec ego tecum, Mi
Te quidem, quod iſto animo es, ſatis laudare non po

---

unum Milonem referri utrumque colligas. *Garat.*

Centeſima lux eſt. Ex rationibus a Pontedera ſubductis, is fuit dies a. d. VI. Id. Apr. quem, ſi lubet, vid. in Epiſt. antiquitat. Lat. et Gr. p. 321. *Ern.*

c. XXXVI. §. 99. *quod iſto animo es.* Graev. ex Erfurt. Pith. et Franc. 1. dedit *quum iſto a. es*, eumque ſecuti ſunt Erneſt. et Garaton. Erneſtum maxime miror, quod h. l. *quum — es* multo melius eſſe dicit, is qui tot Ciceronis locis, ubi *quum* cauſam indicans cum indic. iungebatur, contra Codd. Mss. ſcripturam mutaverit. Quaeſtio iſta de hac coniunctione, utrum, ubi cauſam ſignificet, cum indicativo iungatur, an coniunctivum poſcat, adhuc ne inchoata quidem eſt; nec prius rem ad liquidum perduci poſſe cenſeo quam, collectis omnibus locis, ubi *quum* cauſale cum indic. vel coni. iunctum reperitur, et ad Codd. auctoritatem exactis, ſecretis iis, ubi temporis notionem adiunctam habet, (ut Cicer. Cat. m. 19. *at eſt eo meliore conditione, quam adoleſcens, quum id, quod ille ſperat, hic iam con cutus eſt*, quem attulit Ga quid Ciceronis aetas, quid quens tulerit, confectum en Qui enim adhuc eam quaeſti nem tractarunt, et pauciſſim tantum locos contulerunt, vel confuderunt, quae disti guenda erant, vel ad libidin regulas finxerunt, v. c. coni ctivum adiungi, ubi res ſit bia et incerta, ubi certa, i cativum, quod ipſum falſa et coni. opinione nititur, aut qu cum indic. poni, pro *quod*, qu *niam*, *quando quidem*, non c centes, cur his ipſis vocabul uti noluerint ſcriptores. Mi quidem *quum* cauſale cum ind cativo iunctum ſuſpectum e tum quod paucis tantumm locis firmatur, tum quod hi diverſe ſcribuntur, Codd. *quando*, aliis *quoniam* vel qu exhibentibus (vid. Wunder. lect. p. XCVI ſqq. et quae monui in praef. epiſtol. Cic ed. III, p. 10 ſq.) Simillim noſtro locus eſt epp. famil. X 2. *quae profecto, quum ip animum habes, in optimam pa tem accipies.* Sed ibi Gud. pr *quum* habet qñ i. e. quand Cf. Wunder. l. c. p. CIII. CVI

Digitized by Google

n, *sed*, quo est ista magis divina virtus, eo maiore a dolore divellor. Nec vero, si mihi eriperis, reliqua illa tamen ad consolandum querela, ut his iraſci poſ- , a quibus tantum vulnus accepero: non enim im- i mei te mihi eripient, sed amiciſſimi, non male ali- ido de me meriti, sed semper optime. Nullum nam, iudices, mihi tantum dolorem inuretis (etsi *poteſt esse* tantus?) sed ne hunc quidem ipsum, ut niſcar, quanti me semper feceritis. Quae si vos ce- *oblivio*, aut si in me aliquid offendiſtis, cur non id capite potius luitur, quam Milonis? praeclare enim o, si quid mihi acciderit prius, quam hoc tantum videro. Nunc me una consolatio ſuſtentat, quod T. Anni, nullum a me amoris, nullum ſtudii, nul- pietatis officium defuit. Ego inimicitias potentium te appetivi; ego meum saepe corpus et vitam ob- rmis inimicorum tuorum; ego me plurimis pro te licem abieci; bona, fortunas meas ac liberorum rum *in communionem* tuorum temporum contuli; denique ipso die, si qua vis est parata, si qua di- *tio* capitis futura, depoſco. Quid jam reſtat? quid o, quod faciam pro tuis in me meritis, nisi ut eam nam, quaecumque erit tua, ducam meam? Non), non abnuo; vosque obsecro, iudices, ut veſtra icia, quae in me contuliſtis, aut in huius ſalute

---

retinui quod ferri pote- *es* vitioſum esse pu- donec meliora edoctus hoc ipsum tamen ortum picor e nota qm. i. e. n.

, etsi mihi eripieris. *raſci poſſim* ponitur, ut *iquum eſt.*

ſi vos cepit oblivio pro ei, quanti me semper , si vos cep. obl. Vid. *Unterſuch.* 3. p. 127 ſq.

dere in aliquo est ani- ere aliquid, quod mo- leſtiam faciat, itaque moleste aliquid ferre in aliquo. Ducam esse hanc significationem ex eo, quod *offend.* proprie sit impingere in re, optime ostendit Mencken. Obſſ. L. L. p. 688 ſq. et recte addit Forcell. quasi incurrere in aliquid, quod displiceat. Nos dicimus *anſtoſsen.*

§. 100. *in communionem tuorum temporum contuli* i. e. tecum communicavi, quum tempora tua (i. e. pericula, vid. ad Manil. 1.) id poſcerent, ſ. tecum partitus ſum, ut est in Verr. I, 44, 115.

Digitized by Google

augeatis, aut in eiusdem exitio occasura esse videati
XXXVII His lacrymis non movetur Milo; est quodam incredibi
101 robore animi; exsilium ibi esse putat, ubi virtuti non
locus, mortem naturae finem esse, non poenam. Sed
hic ea mente, qua natus est. Quid vos, iudices, quo t
dem animo eritis? memoriam Milonis retinebitis, ips
eiicietis? et erit dignior locus in terris ullus, qui h
virtutem excipiat, quam hic, qui procreavit? Vos, v
appello, fortissimi viri, qui multum pro republica sa
guinem effudistis, vos in viri et in civis invicti app
periculo, centuriones, vosque, milites; vobis non m
inspectantibus, sed etiam armatis et huic iudicio pra
dentibus haec tanta virtus ex hac urbe expelletur,
102 terminabitur, proiicietur? O me miserum, o infelic
revocare tu me in patriam, Milo, potuisti per hos,
te in patria per eosdem retinere non potero? quid
spondebo liberis meis, qui te parentem alterum put
quid tibi, Q. frater, qui nunc abes, consorti mecum te
porum illorum? mene non potuisse Milonis salutem tu
per eosdem, per quos nostram ille servasset? At in
causa non potuisse? quae est grata gentibus; a quibus
potuisse? ab iis, qui maxime P. Clodii morte acquie

---

videatis h. e. intelligatis, vobisque persuadeatis. *Garat.*

c. XXXVII. §. 101. *exsilium ibi esse putat*, ideoque patriam esse ubicunque virtuti locus sit; quod diversum est a pervulgata sententia *patriam esse ubi bene sit*; quam comparavit Abram.

mortem nat. finem esse. Cf. Catil. IV. 4, 7. ubi vid. not. *naturae* i. e. existentiae, quam vulgo vocant, s. vivendi.

expelletur, exterm., proiicietur? Demosth. in Aristog. p. 798 ed. Reisk. ἐξορίσαι, ῥίψαι ἐκ τῆς πόλεως. Sed gravius Cicero *proiicietur*, tanquam res contemta. Est autem hic congregatio verborum idem fere significantium, de qua Quintil. 8, 45. cf. ad Catil. II, 1. h. l. indicat animum, quo bum rei accommodatissimum gravissimum sit, in affectu bigentem. Est autem inte gatio detestantis, ut no Beier. ad fr. or. pro Sc p. 216.

§. 102. *qui nunc abes*, saris legatus in Gallia.

a quibus non potuisse sal Milonis tueri, i. e. qu ope, ut supra XXI, 56. *tueri ab al.* est tueri contr

acquierunt, quasi securi sunt, ideoque ea delectati quamquam hoc gravius Nam *acquiescere* absentiam tum significat doloris, ubi

quo deprecante? me. Quodnam ego concepi tantum sce- 103
lus, aut quod in me tantum facinus admisi, iudices, quum
illa indicia communis exitii indagavi, patefeci, protuli,
exstinxi? omnes in me meosque redundant ex fonte illo
dolores. Quid me reducem esse voluistis? an ut, inspe-
ctante me, expellerentur ii, per quos essem restitutus?
Nolite, obsecro vos, pati mihi acerbiorem reditum esse,
quam fuerit ille ipse discessus: nam qui possum putare
me restitutum esse, si distrahor ab iis, per quos restitutus
sum? Utinam dii immortales fecissent (pace tua, patria, XXXVIII
fuerim: metuo enim, ne scelerate dicam in te, quod pro
Milone dicam pie) utinam P. Clodius non modo viveret,
sed etiam praetor, consul, dictator esset potius; quam hoc
spectaculum viderem. O dii immortales! fortem et a 104
vobis, iudices, conservandum virum! Minime, minime,
inquit; immo vero poenas ille debitas luerit, nos subea-
mus, si ita necesse est, non debitas. Hiccine vir patriae
natus usquam, nisi in patria, morietur, aut si forte, pro

---

nicht ungern sehen, *delectari* gaudium accedens.

§. 103. *Quodnam ego concepi.* Cf. pro Sext. 69, 145.

exstinxi, non indicia, sed semina s. auctores communis exitii. Vid. ad Catil. IV, 1, 1. parat. comparat locum pro Flacc. 2, 5. *repetitur ad poenam, qui indicia communis exitii excoluit; cur sibi confidat is, qui ea proferenda et patefacienda curavit?* et fragm. Ciceronis apud Quintil. IX, 3, 49. *Quaero ab inimicis, sintne haec investigata, comperta, patefacta, sublata, delata, exstincta per me.*

c. XXXVIII. *Utinam dii imm. fecissent.* Pergere voluit, ut Clodius viveret; sed interpellata oratione, repetiit *utinam* et simpliciter posuit *utinam viveret Clodius.* Semper enim, ubi id, quod praegressum est, post parenthesin repetitur, mutata orationis forma repetitur.

§. 104. *Minime, minime* reviviscat Clodius et praetor, consul, dictator fit potius. Ad eumdem Clodium referuntur etiam ea, quae praecedunt *fortem et a vobis conservandum virum.*

aut, si forte, pro p. i. e. si fors ita tulerit, *si τύχοι.* Sic locum explicavit Muret. V. L. XVI, 9. allatis locis ex epist. ad Qu. fr. I, 2. *Intelligis nihil esse a me, nisi orationis acerbitatem et iracundiam, et, si forte, raro litterarum missarum indiligentiam reprehensam:* de orat. III, 12, 47. *ex quo vereor, ne nihil sim tui, nisi supplosionem pedis, imitatus et pauca quaedam verba et aliquem, si forte, motum.* Cf. ad Att. XIV, 15. (epp. 148, 4.) *Restat, ut in ea-*

Digitized by Google

patria? huius vos animi monumenta retinebitis, corporis in Italia nullum sepulcrum esse patiemini? hunc sua quisquam sententia ex hac urbe expellet, quem omnes urbes expulsum a vobis ad se vocabunt? O terram illam beatam, quae hunc virum exceperit, hanc ingratam, si eiecerit, miseram, si amiserit! Sed finis sit: neque enim prae lacrymis iam loqui possum, et hic se lacrymis defendi vetat. Vos oro obtestorque, iudices, ut in sententiis ferendis, quod sentietis, id audeatis. Vestram virtutem, iustitiam, fidem, mihi credite, is maxime probabit, qui in iudicibus legendis optimum et sapientissimum et fortissimum quemque delegit.

---

stra Sexti aut, si forte, Bruti nos conferamus.

animi monumenta, quae animi eius fortitudinem et magnitudinem memoriae consecrant, re ab eo pro republica fortiter s fias, ut quietem reipublicae par tam caede Clodii.

Digitized by Google

SUMMARIUM SCHUETZII.

. Licinius Archias natus eſt Antiochiae, Syriae urbe, no circiter U. C. 633. Etenim c. 2. huius orationis icitur Mario conſule et Catulo A. V. 651 praetextatus dhuc h. e. admodum adoleſcens fuiſſe. [vid. not. §. 5.] igitur poſtquam ex pueris exceſſit, primum Antiochiae, inde in ceteris Aſiae partibus cunctaque Graecia ingenii facultatis poeticae laude floruit. Et quum in Italiam iſſet, a Tarentinis, Rheginis, Neapolitanis civitate ceisque praemiis donatus eſt. Et quum eſſet iam propter am multis, qui Roma tum afuerant, notus, Romam nit Mario et Catulo coſſ. adoleſcens circiter XVIII. an- s natus, eumque Luculli domum ſuam receperunt, a ibus etiam poſtea, quum eſſet civitate donatus, gentili- m Licinii nomen aſſumpſiſſe videtur. Praeterea iucun- s fuit Q. Metello Numidico, qui conſul fuerat A. U. 5. eiusque filio Metello Pio, audiebatur a M. Aemilio aro, vivebat cum Q. Lutatio Catulo patre (qui conſul rat A. U. 652.) et filio (qui poſtea conſul fuit A. U. 5.) a L. Craſſo oratore colebatur; Lucullos vero, L. et fratres et M. Livium Druſum M. F. Octavios Cn. et fratres, quorum alter conſul cum Cinna fuit A. U. 666, er cum C. Aurelio Cotta A. U. 678. Catonem (fortaſſe Catonis Uticenſis patrem) item Hortenſium conſuetu-

Digitized by Google

dine devinctos tenuit. Satis longo intervallo h. e. A. U. circiter 660 profectus est cum M. Lucullo in Siciliam quod iter hic domestici negotii causa suscepisse videtur [vid. not. §. 6.] nondum enim ad rempublicam accesserat cum eodemque provincia decedens venit Heracleam, urbem Magnae Graeciae inter Metapontum et Tarentum sitam, eiusque civitatem, quum ipse per se dignus putaretur, tum auctoritate et gratia Luculli (quam ei et generis nobilitas et magnae facultates conciliarunt) impetravit. Et quum M. Plautius Silvanus et C. Papirius Carbo trib. pl. A. U. 664 legem tulissent, ut civitas Romana daretur iis, qui foederatis civitatibus adscripti fuissent, si tum quum lex ferebatur, in Italia domicilium habuissent, et si sexaginta diebus apud praetorem essent professi, Archias hac lege Plautia et Papiria civitatem Romanam adeptus est, utpote qui esset foederatae civitati Heracleensi adeptus et multos iam annos domicilium Romae habuisset. Professus autem est apud Q. Metellum Pium, familiarium suum, eodem anno 664 praetorem. Tum A. U. 668 L. Licinium Lucullum quaestorem in Asiam secutus cumque eoque ibi remansit usque ad a. 673, quo anno Lucullus rediit aedilitatem petiturus, quam A. U. 674 una cum fratre Marco gessit. Postea eumdem Lucullum A. U. 679 consulem ad bellum Mithridaticum proficiscentem comitatus est, cum eoque A. U. 688 rediit. A. U. 692 Pupio Pisone et M. Valerio Messala coss. (quo anno sexagesimum Archias annum agebat, unde ei senectutem Cic. tribuit c. 3.) a Graccho quodam, seu, ut alii legunt, Gratio lege Papia reus factus est de civitate. C. Papius trib. pl. A. U. 688 legem tulerat, qua sanctum est peregrini urbe pellerentur, qui quum cives non essent, pro civibus gererent.

Acta causa est apud praetorem populi Romani eoque consilium. Quis ille fuerit, non constat. Ilge V. C. in animadversionibus historicis et criticis in Cic. or. pro Arch. bonae frugis plenissimis (quae insertae

Digitized by Google

opuſculorum philol. T. II. pag. 92 ſqq.) evincere ſtudet fuiſſe C. Virgilium Q. Ciceronis in praetura collegam. Cui libenter aſſentirer, ſi certum ſatis eſſet, Virgilium et Q. Ciceronem praeturam in urbe geſſiſſe A. U. 692. Piſone et Meſſalla coſſ. Verum hoc ipſo anno et verno quidem tempore Q. Cicero (ad Att. I, 13. 16) iam abiit in provinciam Aſiam, isque primus ei fuit annus provincialis, ſecundus A. 693 Metello et Afranio coſſ. tertius A. 694 Caeſare et Bibulo coſſ. Itaque haud ſcio an Pighius verius Q. Ciceronis et Virgilii praeturam urbanam anno 691 Silano et Murena coſſ. alligaverit. Inter eos autem praetores, qui A. U. 692 fuerunt, nemo eſt, in quem laudes a Cicerone praetori, qui quaeſtionem de Archiae civitate agebat, melius conveniant, quam C. Octavius (Octavii, poſtea Caeſaris Auguſti pater) qui hoc anno praetor A. 693 magna cum laude Macedoniam rexit, et a Velleio (II, 59) vir gravis, ſanctus, innocens appellatur.

In exordio Cicero ſe ad Archiam defendendum officio dicit adduci, quod, quum inde a puero in ſtudio eloquentiae ſit eius hortatu praeceptisque conformatus, ei notiſſimum, a quo id acceperit, quo aliis opitulari poſſet, spem et ſalutem ferre debeat c. I. petitque a iudicibus, ut, quum pro ſummo poëta atque eruditiſſimo homine dicendum ſit, patiantur ſe de ſtudiis humanitatis et litteraliam paulo liberius dicere; quod ſi concedant, perfecturum se pollicetur, ut A. Licinium Archiam non modo non ſegregandum, quum ſit civis, a numero civium, verum etiam, non eſſet, putent aſciſcendum fuiſſe c. II.

Itaque primum vita Archiae breviter enarrata docet, quando et quomodo civitatem Romanam acceperit c. III V. Nimirum, quum eſſet in civitatem Heracleenſium adſcriptus, lege Plautia et Papiria aliquanto poſt civitatem Rom, impetravit. Tum refutat adverſarii argumenta, quibus ille civitatem Archiae in dubium vocare auſus erat. Negari non poſſe eum Heracleae adſcriptum eſſe, quippe

Digitized by Google

quod M. Luculli et Heracleenſium teſtimoniis confirmetu
etſi tabulae proferri non poſſint, quae Italico bello i
cenſo eorum tabulario interierint. (§. 8.) Negari non poſſ
eum domicilium Romae habuiſſe et apud praetorem pro
feſſum eſſe. Illud omnibus notum eſſe, hoc tabulis Me
telli confirmari, in quibus nulla ſit in nomine A. Licin
litura. (§. 9.) Et quod adverſarius obiiciat, Archiam ce
ſum non eſſe, id ſic refutat Cicero, quod proximis ce
ſoribus (L. Gellio Poplicola, Cn. Cornel. Lentulo) A.
684 et ſqq. apud exercitum L. Luculli fuerit, ſuperio
bus (L. Marcio Philippo et M. Perperna) qui luſtrum
cerunt A. V. 667 cum eodem Lucullo quaeſtore in A
fuerit; primis autem poſt civitatem ab Archia impetratu
cenſoribus (P. Licinio Craſſo et L. Iul. Caeſare) A.
664 omnino nulla pars populi cenſa ſit. (§. 10. 11.) De
que civitatem Archiae his etiam argumentis conſtare, qu
teſtamentum ſaepe fecerit Romanis legibus, quod adie
hereditates civium Romanorum, quod in beneficiis delat
ſit ad aerarium a L. Lucullo praetore et conſule c. V
(§. 11.).

In altera parte orationis dignitatem Archiae demo
ſtrat a doctrinae et poeſeos laudibus c. VI — VIII. et qu
Archias ingenium ſuum ad gloriam populi Romani con
lerit, ideoque non ſecus atque alii poëtae a claris et
tibus viris cultus ſit et magni aeſtimatus. c. IX — XI.

In peroratione (c. XII. §. 31.) iudicibus Archiam e
mendat, cuius ingenium videant ſummorum hominum
geniis expetitum, et cuius cauſa beneficio legis (Plau
Papiriae) auctoritate municipii (Heracleenſis) teſtimo
M. Luculli, tabulis Metelli comprobetur.

De hac oratione, quam ſcholarum magiſtri fere
elegantiſſima et venuſtiſſima habent, contrarium exſta
dicium Klotzii in *Actis litter. Lipſ.* T. IV. p. 50. Is
in ea argumentis adverſarii admodum leviter tenuite
refutatis, arreptoque, ne deeſſet loquendi materies,

Digitized by Google

ut rhetores dicunt, communi de laudibus litterarum, parum summi oratoris partibus satisfeciſſe Ciceronem iudicat. Idem argumentum uberius accuratiusque perſecutus eſt Schroeterus in ſingulari editione ſic inſcripta: *M. T. Cic. quae vulgo fertur or. pro A. Lic. Archia p. Rec. ſuas obſervationes adiecit M. C. B. Lipſ. in libr. Weygand.* 1818. Nam in obſervationibus ſubiectis et ſingulas voces ac locutiones cum Ciceronis dictione minus conſpirantes, et ſententiarum multarum levitatem ac tenuitatem, et rerum, quae magis falſo conficta quam ex fide hiſtorica tradita dicas, perverſitatem, totiusque tractationis ieiunitatem acriter et acute notavit. Equidem, quum iam antea inſolentia multarum vocum et locutionum (vid. v. c. ad §§. 2. 16.) ſententiis futilibus, ne dicam ineptis (vid. ad §. 3. 16. 19.) iisque, quae inchoatae potius, quam abſolutae viderentur, offenſus eſſem, magis etiam commovebar iis, quae Schroet. commemoravit ad c. VI. p. 41 ſqq. quod omnia argumenta non ea diligentia ac copia, qua ſolet Cicero, quamque in oratione ſimilis argumenti pro Balbo adhibuit, expoſita et contraria adverſarii refutata ſunt, ſed ita nude et exiliter tractata, ut parcior verborum vix poſſit eſſe, qui cauſam Archiae in aliquam ſummam ſeu epitomen contrahere velit. Hinc igitur efficere vult Schroeter., talem orationem nunquam habitam eſſe a Cicerone, et quae eius feratur oratio, eam a declamatore aliquo ſuppoſitam eſſe. At ὁ τρώσας καὶ ἰάσεται. Quod enim de exilitate et inopia veriſſime dicit, qua auctor orationis argumenta tractavit, haec eo etiam valent, ut orationem non a declamatore aliquo confictam exiſtimemus. Non enim hic mos eſt declamatorum, ut paucis verbis in narrandis rebus exponendisque ac refutandis argumentis defungantur, ſed ut omnia verborum lenocinia ut pigmenta oratoria, ornamentorum λημίθους inepte effundant, quod ex orationibus quinque illis ſpuriis ſatis intelligas. Quodſi declamator hanc cauſam ſcribendam ſuscepiſſet, quantum ille exſultaſſet in infirmandis iis, quae Gratius obiecerat, in amplificanda Luculli et legatorum Heracleenſium fide ac religione, in exemplis congerendis, in iis ube-

Digitized by Google

rius explicandis, quae de teſtamentis et hereditatibus dicit §. 11.? quas *περιόδους* ille, quas *καμπάς*, quae *ἐνθυμήματα* plena manu proieciſſet? Itaque declamatoris hunc foetum eſſe, credere nullo modo poſſum. Ciceronis vero eſſe orationem Quintiliani tum diſerta teſtimonia (vid. ad §. 1. 19.) tum eiusdem et Senecae (vid. ad §. 26.) imitationes ſatis probant; et magis etiam dictio plerorumque locorum plane Ciceroniana, quam nulla imitatio conſequi poteſt. Itaque ſuſpicor Ciceronem hanc orationem, ut habita erat in cauſa ſatis levi, ideoque non magna contentione, non magni facientem, quum maxime neceſſaria et initia tantum ſcripſiſſet, reliqua ex tempore exſequuturus, haec a notariis excepta ſepoſuiſſe, nec ſecundis curis poſtea elaboraſſe, i. e. ut Aſconius loquitur, *in commentariis reliquiſſe*. De his commentariis vid. Quintil. IV, 1, 69. X, 7, 30. ubi vid Spald. Sigon. ad fr. or. pro Gabinio p. 1018. ed. Graev. Ex hoc genere erat excepta illa oratio pro Milone, quae commemorat Aſcon. argum. extr.; ex eo etiam id quod Ciceroni exprobrat Q. Fufius Calenus ap. Dionem Cass. XLVI, 7. *ἦ οἶσθ τινὰ ἀγνοεῖν, ὅτι μηδένα τῶν θαυμαστῶν τούτων λόγων, οὓς ἐκδέδωκας, εἴρηκας, ἀλλὰ πάντας αὐτοσχεδιὰ ταῦτα συγγέγραφας;* Ita factum opinor, ut Cicero in habenda oratione capita rerum tantum attingeret, copioſior tamen in iis, quae de laudibus ſtudiorum humanitatis dicit quippe loco communi, ſaepe fortaſſe iam tractato, vel quae imprimis delectaretur. Fieri etiam debuit, ut notarii multa currente ſtilo omitterent, quum vel celeritatem dicentis ſatis perſequi non poſſent, vel dicta non recte perciperent

Digitized by Google

M. TULLII CICERONIS

ORATIO PRO ARCHIA POETA.

Siquid eſt in me ingenii, iudices, quod ſentio quam ſit 1
exiguum, aut ſi qua exercitatio dicendi, in qua me non 1
infitior mediocriter eſſe verſatum, aut ſi huiuſce rei
ratio aliqua, ab optimarum artium ſtudiis ac diſciplina
profecta, a qua ego nullum confiteor aetatis meae tempus
abhorruiſſe, earum rerum omnium vel imprimis hic A.
Licinius fructum a me repetere prope ſuo iure debet.
Nam quoad longiſſime poteſt mens mea reſpicere ſpatium
praeteriti temporis et pueritiae memoriam recordari

C. I. §. 1, *ingenii — exercitatio — ratio.* Tria enumerat, quae, ut ad quamque artem, ſic ad eloquentiam perficiendam requiruntur, ingenium, *doctrinam* s. inſtitutionem — haec eſt enim *ratio*, quatenus certa via ac ratione inſtituitur, — *exercitationem.* Vide Ciceronem fuſe hoc docentem de orat. I, 25 ſqq. Quint. III, 5, 1. *Facultas orandi conſummatur natura, arte, exercitatione.* Cf. Iſocrat. π. ἀντιδόσ. §. 202 ſqq. ed. Bekk. Partes autem enumeravit pro toto; nam nihil aliud haec valent, niſi *ſi quid eloquentiae valeo;* qui eſt μερισμός, quem vocant artis magiſtri. Verbis *in qua me non infitior mediocriter eſſe* integrum hexametrum contineri, monent Interpr., quod vitioſum Cicero ipſe iudicat. Sed tales vſſ. Ciceroni ſaepe exciderunt. Vid. Garaton. ad Verr. Act. 1 c. 7.

fructum — repetere non eſt pro ſimplici petere, ut calumniatur Schroeter., ſed petere tanquam ſibi debitum, ut iam explicavit Geſner. in theſ. l. lat.

Digitized by Google

ultimam, inde usque repetens hunc video mihi principe
et ad suscipiendam et ad ingrediendam rationem hor
studiorum exstitisse. Quod si haec vox huius horta
praeceptisque conformata nonnullis aliquando saluti su
a quo id accepimus, quo ceteris opitulari et alios serva
possemus, huic profecto ipsi, quantum est situm in no

---

ultimam, ab hac aetate remotissimam ideoque primam, ut recte Heumann. Cornel. N. vit. Att. 1, 1. Pomp. Att. *ab origine ultima stirpis Rom. generatus.* Sic *ultima tempora* Cic. Leg. I, 5. 8 de prov. cons. 18, 43 opponuntur inter se *ultimum tempus*, *proximum*, *medium*.

inde usque repetens nim. rerum ordinem. Sic absolute Cicero dixit etiam Orat. I, 20, 91. *neminem scriptorem artis ne mediocriter quidem disertum fuisse dicebat, quum repeteret usque a Corace et Tisia nescio quo.* Tusc. I, 48, 116. *claras vero mortes pro patria oppetitae non solum gloriosae rhetoribus, sed etiam beatae videri solent; repetunt ab Erechtheo.* Cf. Acad. II, 5, 13. Nam hic quoque, ut illis locis, sermo est de iis, quae facta sunt, quorum series memoria *repetitur* i. e. e longinquo petitur; hinc additum *inde usque*. Est itaque idem fere quod ἐντεῦθεν ἀρξάμενος apud Isocr. Panath. p. 258. D (§. 134 Bekk.) Quod enim ibi scribendum conieci Miscell. philol. II, 2. p. 114 pro ἐντεῦθεν ἀρξάμενος, (adeo probatum Corayio, ut in editionem suam receperit, iisdem locis adscriptis in Annotatione, quibus ipse in confirmanda coniectura usus eram,) id igitur posita cod. U
binas apud Bekker. confirma

principem, auctorem, hortatorem, ducem expl. Hottom. a
Sull. 3, 9. Verr. V, 16, 40
ad illam parvam manum ex... guendam ducem te principem praeberes. Goerenz. in Jahn
Philol. I. p. 302 addit Lac
26. Phil. X, 11. epp. fam.
17. miro tamen modo expli
Graeco προτείνειν τινά, ut a
pro *quoad*. *Studia* autem Ci
non dicit solius eloquentiae
nam Arch. non erat rhetor
sed artium liberalium omni
in quibus sunt et eloquentia
poëtis, communi vinculo its
ter se connexae, ut altera alter
adiuvet. vid. §. 12 sqq.

Suscipiendam pertinet ad e
filium discendi artes dice
ingrediendam ad actum disce
Illuc spectat mox *hortatu*,
praeceptis. Erat. Non per se
haec coniuncta sunt, ut cens
Schroeter., nam saepe suscipi
aliquid, a quo perferendo
ipso ingressu deterremur.
quis nescit morem Cicero
ea, quae re coniuncta sunt, or
tione coniungendi, in quo
xima pars posita est copiae o
toriae, ut mox *opem salutemq*
quod non magis illi probatur.

Digitized by Google

et opem et salutem ferre debemus. Ac, ne quis a nobis 2
hoc ita dici forte miretur, quod alia quaedam in hoc facultas sit ingenii, neque haec dicendi ratio aut disciplina, ne nos quidem huic uni studio penitus umquam dediti fuimus. Etenim omnes artes, quae ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum et

---

et opem et salutem ferre. Plin. II, 35, 118. *quum opem indigentibus salutemque ferres.* Minus Latinum hoc videbatur Schroetero.

§. 2. *neque haec dic. rat.* Ciceronis consuetudo postulabat *non haec dic.* Vid. ad Rosc. §. 92. Similiter tamen *neque* pro *non* scriptum est de orat. II, 34, 146. III, 31, 123. Nam, ut contraria saepe ita subiunguntur particula *et*, ut nulla significetur oppositio (vid. ad Sext. §. 35. Rosc. §. 10. ad Muren. §. 71.) sic, ubi id, quod opponitur, negantem sententiam habet, non oppositio indicatur, sed adiunctio. Cf. ad Milon. §. 19. Ita non necesse est cum Goerenzio ad Leg. I. p. 42. novam particulae significationem comminisci, *id est non haec dic. ratio*, quae ne convenit quidem huic loco. Schütz. edidit *atque*, quomodo Cicero locutus est Leg. II, 7. *quod in aliis rebus aliisque sententiis versaris atque ille*; satis leviter.

artes, quae ad humanitatem pertinent, poesis, eloquentia, philosophia, historia, mathematica, omnino artes liberales et ingenuae i. e. libero et ingenuo homine dignae, quae non certum aliquod vitae genus efficiunt, sed ad ingenii humani vires et facultates excitandas alendasque valent, cuius generis apud nos etiam sunt eae, quas commemoravi, et praeterea linguarum antiquarum studium (quod nonnulli solum pravo more humanitatis verbo complectuntur, *humaniora* parum latine vocantes) religionis christianae cognitio, distinguenda a theologia, iurisprudentia, medicina etc. Illas artes significabant Plato et Aristoteles, quum eas οὐκ ἐπὶ τέχνῃ, ἀλλ᾽ ἐπὶ παιδείᾳ discendas esse docebant; easdem Isocrates π. ἀντιδόσ. §. 283 ed. Bekk. quum de philosophia loquens, τὰ μὲν γὰρ ἄλλα τότ᾽ ὠφελεῖν ἡμᾶς πέφυκεν, ὅταν λάβωμεν αὐτῶν τὴν ἐπιστήμην, ταῦτα δὲ τοὺς ἀπηριθμημένους οὐδὲν ἂν εὐεργετήσειε, πλὴν τοὺς ἐντεῦθεν ζῆν προῃρημένους, τοὺς δὲ μανθάνοντας ὀνίνησι. cui loco ita similis est alius Quinctiliani I, 10, 34. ut ex eo ductus esse videatur. Vid. post Passerat. ad h. l. Ernest. clav. Cic. Gesner. thes. l, lat. v. *Humanitas* n. 4. ubi adscriptus est locus velut classicus Gellii XIII, 15. *Qui verba latina fecerunt, quique iis probe usi sunt, humanitatem non id solum esse voluerunt, quod vulgus existimat, quodque a Graecis φιλανθρωπία di-*

Digitized by Google

II quasi cognatione quadam inter se continentur. Sed ne cui
3 vestrum mirum esse videatur, me in quaestione legitima et in iudicio publico, quum res agatur apud praetorem populi Romani, lectissimum virum, et apud severissimos iudices, tanto conventu hominum ac frequentia, hoc uti genere dicendi, quod non modo a consuetudine iudiciorum, verum etiam a forensi sermone abhorreat, quaeso a vobis, ut in hac causa mihi detis hanc veniam, accommodatam huic reo, vobis, quemadmodum spero, non molestam, ut me pro summo poëta atque eruditissimo

---

citur et significat dexteritatem quandam benevolentiamque erga omnes homines promiscuam, sed humanitatem appellaverunt id propemodum, quod Graeci παιδειαν vocant, nos eruditionem institutionemque in bonas artes dicimus; quas qui sinceriter cupiunt appetuntque, hi sunt vel maxime humanissimi: huius enim scientiae cura et disciplina ex universis animantibus uni homini data est, idcircoque humanitas appellata est.

c. II. §. 3. *Sed ne cui vestrum mirum esse videatur* etc. Nondum me poenitet iudicii, quod in libello artis dicendi praecepta continente (*Theorie des lat. Stils*) p. 20 feci. Ut enim aptissime Cicero a iudicibus veniam petat de studiis humanitatis paulo loquendi liberius, ineptum tamen mihi esse videtur ita dicere, Ne cui mirum videatur, me uti hoc genere dicendi, quaeso a vobis, ut me patiamini uti novo genere dicendi. Quis enim, ut recte ait Weiske, hac ratione allata veniam petit, aut tali utitur sermonis anfractu? Quis ita loquatur, Ne cui mirum videatur, me hunc hominem verberare, peto a vobis, ut me eum verberare patiamini? Accedit inutilis verborum idem significantium cumulus. Longe aliter idem argumentum tractavit pro Mur. 29, 61.

in quaestione legitima, legibus constituta, non ab otiosis hominibus doctis proposita. Praetor vero, apud quem causa agitur, Ilgenio esse videbatur C. Virgilius, Schützio in Summ. p. 29 C. Octavius.

apud severissimos iudices, quorum est licentiam a proposito evagandi coercere. Eodem pertinent verba *paulo loqui liberius*, ita ut more iudiciorum minus astrictus sim.

hoc genere dicendi, ad studiorum humanitatis laudes pertinente, quod deinde tractatum est.

a forensi sermone, eo, quo homines in foro uti solent, de litibus suis, de formulis iuris et cautionibus, de pecuniis credendis vel collocandis, non de rebus scholae aptioribus, inter se colloquentes.

Digitized by Google

omine dicentem, hoc concursu hominum litteratissimo-
um, hac vestra humanitate, hoc denique praetore exer-
ente iudicium, patiamini de studiis humanitatis ac litte-
arum paullo loqui liberius, et in eiusmodi persona,
uae propter otium ac studium minime in iudiciis peri-
ulisque tractata est, uti prope novo quodam et inusitato
enere dicendi. Quod si mihi a vobis tribui concedique
ntiam, perficiam profecto, ut hunc A. Licinium non
odo non segregandum, quum sit civis, a numero ci-
ium, verum etiam, si non esset, putetis adsciscendum
uisse.

Nam ut primum ex pueris excessit Archias atque ab
is artibus, quibus aetas puerilis ad humanitatem infor-
nari solet, se ad scribendi studium contulit, primum
ntiochiae, (nam ibi natus est loco nobili) celebri quon-
am urbe et copiosa atque eruditissimis hominibus libera-
issimisque studiis affluente, celeriter antecellere omnibus
ngenii gloria contigit. Post in ceteris Asiae partibus
unctaque Graecia sic eius adventus celebrabantur, ut
amam ingenii exspectatio hominis, exspectationem ipsius

---

in eiusmodi persona, homine
iusmodi studia exercente. Nam
ersonam non simpliciter dici
ominem, sed ratione habita
ius conditionis, muneris, mo-
um etc. Erniest. monuit in Clav.
ic. Mollius esset *in ei. persona*,
uae minime in iudiciis *versata*
el *iactata est*; quae coniectura
i Ilgenii; sed paulo audа-
ius verbum ad propriam vim
ocis *personae* accommodavit:
am *personam tractare* proprie
citur histrio. Vid. pro Rosc.
om. 7, 61. Offic. III, 29, 106.
ortasse eo etiam respexit, quod
ostae, rerum civilium fere ru-
es atque ignari, easque adeo
fugientes, si quando in vitae
ommunis lucem protracti vel
a iudicium adducti sunt, in
ole caligantes magis aliis se
regendos, moderandos, *tractan-
dos* praebent, quam ipsi *versan-
tur*. Aliter Quintil. IV, 1, 14.
*Ipsius autem litigatoris personа
tractandа varie est*, nimirum ab
oratore. De *periculis* vid. ad
Rosc. §. 152.

c. III. §. 4. *primum Antiochiae*
— pergere voluit: omnibus an-
tecellere coepit. Sed post pa-
renthesin immutavit orationem.

loco nobili i. e. nob. genere,
ut *honesto loco natus* Flacc. 8, 18.
infimo loco natus, ibid. 11. in.

ut famam — superaret. Sic
Cicero apud Macrob. Saturn.
VI, 2. de Catone: *Contingebat
in eo, quod plerisque contra solet,
ut maiora omnia re, quam fama,
viderentur, id quod non saepe*

Digitized by Google

5 adventus admiratioque superaret. Erat Italiâ tunc ple
Graecarum artium ac disciplinarum, studiaque haec
in Latio vehementius tùm colebantur, quam nunc iisde
in oppidis, et hic Romae propter tranquillitatem reip
blicae non negligebantur. Itaque hunc et Tarentini
Rhegini et Neapolitani civitate ceterisque praemiis don
runt, et omnes, qui aliquid de ingeniis poterant iudica
cognitione atque hospitio dignum existimarunt. H
tanta celebritate famae quum esset iam absentibus not

---

evenit, ut exspectatio a cognitione, aures ab oculis vincerentur. Monuit Manut.

§. 5. *Italiam* distinguit a Latio, quae eius pars est a Tiberi ad L. passus meridiem versus pertinens. Antiquitus autem ea tantum pars, quae a Samnio orientem et meridiem versus patet, vocabatur Italia, vid. Niebuhr. röm. Gesch. I. p. 15. Hinc alii *Latini*, alii *Italici*, aliud *ius Latii*, aliud *Italicum*. Italiae igitur nomine designat Magnam Graeciam.

propter tranqu. reip. quum Saturnini seditio oppressa anno sequente, nec dum bellum sociale exarsisset a. 664.

non negligebantur minus esse, quam colebantur, recte monuit Manut. Romanos minus studere litteris, quam Latinos, iudicat etiam de orat. III, 21, 43.

et Neapolitani. c. IV, 10. addit *Locrenses.* Licuisse in aliis gentibus plurium civitatum civem esse, contra quam Romae concessum erat (vid. pro Caec. 34, 100. pro Balb. 12, 31.) monuit Hottomann. Illos autem populos, quo tempore Archiam civitate donarunt, foeder fuisse, suis legibus, non Ro nis utentes, postea lege Iu belli socialis anno primo l municipes factos ostendit M nut. Sed negotium facessit T rentum, quo Vellei. I, 15. c loniam deductam esse scri anno post Longinum et Ca num coss. i. e. anno 631. q anno ne natus quidem erat chias, siquidem is anno 65 post annos 21 praetextatus hic erat; inter municipia re Cic. infr. V, 10. Ita Tarent eo tempore esse non potuit fo derata civitas. Hanc difficult tem ita amovebat Manut., Velleium erraſse contendere Schroeter, hoc etiam argumen demonstrare volebat hanc o tionem declamatoris alicu esse, non Ciceronis. Mihi C cero causae serviens Tarenti addidisse videtur: nam qu Orell. dicit, cogitandum esse Tarentinis veteribus, diver novis, id est colonis Tarent deductis, non minus inepte C cero ita locutus esset, quam quis eum, qui post annum 18 natus esset Vitebergae, etia nunc Saxonem diceret.

Digitized by Google

lomam venit, Mario consule et Catulo. Nactus est primum consules eos, quorum alter res ad scribendum maximas, alter quum res gestas, tum etiam studium atque aures adhibere posset. Statim Luculli, quum praetextatus etiam tum Archias esset, eum in domum suam receperunt. Sed enim hoc non solum ingenii ac litterarum, verum etiam naturae atque virtutis, ut domus, quae

---

Mario consule et Catulo i. e. anno u. 652. Recte autem Manutius, Postulare mos videbatur, inquit, Mario et Catulo coss., sed in Bruto quoque ita loquitur [96, 328]. *Ille a Crasso consule et Scaevola usque ad Paullum et Marcellum fuit.*

alter Marius, victorias de Iugurtha et de Teutonibus ac Cimbris reportatas. *alter* Catulus *quum res gestas*, victoriam Cimbricam (Tusc. V, 19, 56.) *tum etiam studium et aures adhibere posset* non tam, quod alienos animos libenter audiret, ut explicat Passerat., quam quod, ut ait Manut., quae audiret, iudicare etiam vel sentire pulchritudinem carminum posset; nos dicimus *gustum*. *Studium* Catuli non tam in versibus scribendis positum fuisse videtur, (quamquam et historiam scripsit Cic. Brut. 35. et carmina) quam in voluptate, quam e carminibus vel legendis vel audiendis capiebat, et in eo, quod semper *liquid percipere atque audire studebat*, ut loquitur cap. extr. 6. Fuit enim, ut Cicero iudicat Brut. 35, 132 *non antiquo illo more, sed hoc nostro eruditus* et. et, ut ait idem de offic. I, 7, 133. *Catuli exquisito iudicio utebantur litterarum. Adhibere* ad proximum vocabulum, *aures* accommodatum est — Zeugma vocant — quum *res gestas* postulet verbum *suppeditare*.

praetextatus. More Romano loquitur pro quum ea esset aetate, qua nostri praetextati, id est annorum fere XVI. Sed quomodo etiam tum, anno 652 *praetextatus*, id est puer minor XVI annis, esse potuit, qui iam ex pueris excesserat, quum Antiochiae versabatur? Equidem credo Ciceronem, ardore dicendi abreptum vel ipsum oblitum esse eius, quod paulo ante dixerat, vel auditores hanc repugnantiam non animadversuros putasse: multa enim eorum, qui audiunt, aures facile praetervehuntur, quae oculi legentium nullo negotio repetunt. Quod si orationem postquam habita erat, eadem, qua ceteras, cura limasset, hunc errorem ipse emendasset.

Sed enim i. e. *Sed* hoc non satis est, quod Luc. eum receperunt: hoc *enim* non solum ing. etc. Vid. Handii Turscll. p. 444 sq.

ut domus pro *quod domus*. Sed quod proprie ad explican-

Digitized by Google

huius adoleſcentiae prima fuerit, eadem eſſet familiariſſim
6 ſenectuti. Erat temporibus illis iucundus Q. Metello i
Numidico et eius Pio filio; audiebatur a M. Aemili
vivebat cum Q. Catulo et patre et filio, a L. Craſſ
colebatur; Lucullos vero et Druſum et Octavios et C
tonem et totam Hortenſiorum domum devinctam co
ſuetudine quum teneret, affluebatur ſummo honore, qu
eum non ſolum colebant, qui aliquid percipere atq
audire ſtudebant, verum etiam, ſi qui forte ſimulaban
IV Interim ſatis longo intervallo, quum eſſet cum L. Lu
cullo in Siciliam profectus et quum ex ea provincia cu
eodem Lucullo decederet, venit Heracleam; quae qu
eſſet civitas aequiſſimo iure ac foedere, adſcribi fe
eam civitatem voluit, idque, quum ipſe per ſe digu

---

dum pron. *hoc* adiici oportebat, id ita affertur, ut effectum eſſe moribus Archiae ſignificetur; qua ratione hic uſus *ut* pro *quod* ſcribendi plerumque explicari poteſt.

ſenectuti. Si cauſa acta eſt a. u. 692. Archias tunc ſexageſimum agebat annum ſec. Schütz. Summ.

§. 6. *ſi qui forte ſimulabant.* Valde urbanum hoc eſt, neque minus verum uſuque temporum comprobatum. Nam qui principes in civitatibus florent, gloriae fere undecunque parandae cupidi, doctrinae quoque laudem et famam affectant, praeſertim quum adulatores non deſint. *Weiſk.* De viris, qui hic commemorantur, vid. Summ.

c. IV. *Siciliam* L. Lucullo provinciam obtigiſſe dici, non privati negotii cauſa eo profectum eſſe ex iis, quae ſequuntur, apparet, *quum ex ea provincia decederet.* Neque tamen huius rei ullam in hiſtoria veſtigium exſtat; (vid. C. Acad. IV, 1.) non magis qu Ciliciae ab eo adminiſtra Accurate haec perſecutus Schroeterus. Itaque hic auc rem orationis, fraudis tam nifeſtae convictum, ex hoc impudentiſſimum impoſto agnoſcere omnes iubet. E dem notarii, qui orationem ex cepit, oſcitantiam et levitat in h. l. deprehendere mihi vi deor, quam prodit etiam abſur orationis conformatio, no ab eodem Schroetero, qu *eſſet cum L. Lucullo in Sicil profectus, et quum ex ea prov cia cum eodem Luc. decede venit Heracleam*, quaſi prim um quid eſſet quod in Sicil profectus erat cum Lucu ac non pro ſecundario pon dum eſſet ſic: quum ex prov cia Sicilia cum L. Luc., qu eo comitatus erat, decederet.

aequiſſ. iure ac foed. pro Ba 22 in. *Heracleenſem legion* (nonne civitate donavit) *L*

Digitized by Google

putaretur, tum auctoritate et gratia Luculli ab Heracleensibus impetravit. Data est civitas Silvani lege et 7
Carbonis, SI QVI FOEDERATIS CIVITATIBVS ADSCRIPTI FVISSENT; SI TVM, QVVM LEX FEREBATVR, IN ITALIA DOMICILIVM HABVISSENT; et, SI SEXAGINTA DIEBVS APVD PRAETOREM ESSENT PROFESSI. Quum hic domicilium Romae multos iam annos haberet, professus est apud praetorem Q. Metellum, familiarissimum suum.

Si nihil aliud, nisi de civitate ac lege dicimus, nihil 8
dico amplius; causa dicta est. Quid enim horum infirmari, Grati, potest? Heracleaene esse tum adscriptum negabis? Adest vir summa auctoritate et religione et fide M. Lucullus, qui se non opinari, sed scire, non audiviſſe, sed vidisse, non interfuisse, sed egisse dicit. Adsunt Heracleenses legati, nobilissimi homines; huius iudicii causa cum mandatis et cum publico testimonio venerunt, qui hunc adscriptum Heracleensem dicunt.

Crassus vir amplissimus, ex ea civitate, quacum prope singulare foedus Pyrrhi temporibus, C. Fabricio cos. ictum putatur.

auctoritate. Auctoritas est hominum honoratorum et potentium, quatenus veremur ipsos laedere, iis negare aliquid. Verr. Act. I, 10 *auctoritate* deterrere dicitur consul designatus. Cf. ad Sext. §. 67. Ernest. clav. Cic. s. v. n. 28.

§. 7. *Silvani* (M. Plautii *Silv.*) et (C. Papirii) *Carbonis* (unde lex Plautia Papiria dicta est) a. u. 664 lata Cn. Pompeio, L. Catone coss. Sed ea lex a nullo praeterea scriptore antiquo commemoratur, ne a Cicerone quidem in or. pro Balbo. Itaque hoc etiam indicio falsarium deprehendisse sibi visus est Schroeder. *Data est civ.* non Archiae, sed foederatis in Italia civitatibus. Cf. §. 10. *Weisk.*, qui recte praeterea verba nimis abrupta notat.

apud praetorem Q. Metellum Pium, quem anno 664 praetorem fuisse, Cn. Pompeio Strabone, L. Porcio Catone coss. Ferratius ostendit apud Garaton.

§. 8. *de civitate ac lege* i. e. *de* lege (Plautia Papiria) *qua* civitas *data est foederatis populis.* Vid. ad Sull. §. 2. 66.

adscriptum Heracleensem. Insolens locutio pro adscriptum in civitatem (— te) Heracl. vel adscriptum Heracleae. Nam etiam, si sic scriptum esset, eum non natum esse Heracl., sed factum, ut expl. Heum., quivis intelligeret. Comparari tamen possunt *adscriptiicii cives* de nat. d. III, 15. 39.

Digitized by Google

Hic tu tabulas desideras Heracleensium publicas, quas Italico bello, incenso tabulario, interisse scimus omnes. Est ridiculum, ad ea, quae habemus, nihil dicere, quaerere, quae habere non possumus, et de hominum memoria tacere, litterarum memoriam flagitare, et, quum habeas amplissimi viri religionem, integerrimi municipii iusiurandum fidemque, ea, quae depravari nullo modo possunt, repudiare, tabulas, quas idem dicis solere corrumpi, desiderare. At domicilium non habuit in Italia, is, qui tot annis ante civitatem datam sedem omnium rerum ac fortunarum suarum Romae collocavit. At non est professus. Immo vero iis tabulis professus, quae sola ex illa professione collegioque praetorum obtinent publicarum tabularum auctoritatem. Nam quum Appii tabulae negligentius asservatae dicerentur, Gabinii, quamdiu in-

---

Hic tu. Non abest indignatio quaedam; quale illud in epist. ad Luccei. (epp. famil. V, 12. = 139, 6.) *Hic tu ea me abesse urbe miraris, in qua domus nihil delectare possit, summum sit odium temporum, hominum, fori, curiae?* Et ad Trebatium (epp. fam. VII, 13.) *Hic tu me etiam infimulas, nec satisfactionem meam accipis.* Manut.

de hominum memoria, quae homines facta meminerunt et testantur. *litterarum mem.* mem. rei litteris proditam. Iniuria hanc eiusdem vocabuli repetitionem vituperat Schroeter. Sic enim solet Cicero, ubi duo adiuncta inter se opponit ex eodem vocabulo pendentia, ut epp. fam. XI, 16. Hoc quum pop. R. meminerit, *me ipsum non* meminisse *turpissimum* est XIV, 2 *ego tum denique mihi videbor* restitutus, *si area nobis erit* restituta, divin. in Caec. II, 54. *concedas oportet iis, qui nullo suo* peccato *impediuntur, quominus alterius* peccata *demonstrare possint.* Vid. libell. *Theorie des lat. Stils* inscript. p. 35. et ad Milon. §. 51.

§. 9. *At domicilium — collocavit?* Responsio s. refutatio cum eo, quod adversarius opponit, in unam sententiam confusa est pro At domic. in Italia non habuit. Imo vero tot annis Vid. ad Rosc. §. 105. et ad Sull. §. 90. Similiter pro Muren. 41, 88. de divin. II, 49, 102. *neque ignorant ea, quae ab eo constituta et designata sunt* neque ign. futura; haec enim etc. Leve vero esse, quod obiciatur, ipsa interrogatio indic.

c. V. *Appii* Claudii Pulchri praetoris a. 664., quo anno lex Plautia Papiria lata est, collega Q. Metelli Pii, P. Clodii patris. Vid. Ernest. ind. hist. v. *Ap.*

Digitized by Google

plumis fuit, levitas, post damnationem calamitas omnem
bularum fidem resignasset, Metellus, homo sanctissimus
odestissimusque omnium, tanta diligentia fuit, ut ad L.
entulum praetorem et ad iudices venerit et unius no-
inis litura se commotum esse dixerit. His igitur tabulis
ullam lituram in nomen A. Licinii videtis. Quae quum 10
s sint, quid est, quod de eius civitate dubitetis, prae-
rtim quum aliis quoque in civitatibus fuerit adscriptus?
tenim quum mediocribus multis et aut nulla aut humili

---

laudius. *P. Gabinius*, item Q. Metelli collega, post administra-
m Achaiam a Pisone de repe-
ndis accusatus — vid. div. in
Caecil. 20, 64. — et, ut ex
l. intelligitur, damnatus est.

resignasset, pro sustulisset, di-
tum, quia tabulae obsignaban-
ur annulo praetoris. Damnati
utem et eiecti pro improbis
aberi solent, ideoque eorum,
uae antea fecerunt, fides infir-
ari. Weiskii explicationem,
more Romano plane abhor-
ntem, recte explosit Schroeter.

modestissimus, legum diligen-
ssimus observator. vid. clav.
h. v. *Ern.*

venerit — dixerit non est pro
iret — diceret. Nam hoc rem
ontinuatam vel repetitam signi-
caret, perfectum semel pera-
tum. Vid. ad Milon. §. 86.
ntulus autem praetor fuit A.
692.

se commotum esse ad suspi-
ndum mendum.

in nomen, ita ut nomen cera
oductum fit. Similia sunt *in*
amicitiam ditionemque esse, in po-
testatem esse, alia, quae congesse-
runt ii, quos Ruddimann. citat
Institt. gramm. II. p. 525 sq. not.
Cf. Ernest. clav. Cic. v. *In.* Est
ex antiquo usu dicendi in certis
formulis servato. Graecam con-
suetudinem vocat Moebius. At
vid. Gramm. gr. §. 578. p. 1145
not.

§. 10. *de eius civitate.* Inde
a cap. IV de eo tantum locutus
est, quod Arch. Heracleae civis
adscriptus fuit, in quo cardo rei
vertitur. Hoc vero magis etiam
confirmatur eo, quod in aliis
etiam civitatibus adscriptus fuit.

mediocribus multis explicatur
adiectis illis, *aut nulla aut hu-*
mili aliqua arte praeditis, ut pro
Balb. 6, 14 *mediocres homines*
verbis *nullo usu, nullo studio*
militari praediti. de orat. I, 21,
94 *mediocres homines* sunt nulla
scientia prae ceteris insignes.
H. l. intelligi *scenicos artifices*,
ex sqq. patet.; in quibus tamen
remunerandis nostra aetas vel
Graeculorum levitatem superare
videtur.

Digitized by Google

aliqua arte praeditis gratuito civitatem in Graecia homi
nes impertiebantur, Rheginos credo aut Locrenſes a
Neapolitanos aut Tarentinos, quod ſcenicis artifici bu
largiri ſolebant, id huic ſumma ingenii praedito glori
noluiſſe. Quid? quum ceteri non modo poſt civit
tem datam, ſed etiam poſt legem Papiam aliquo m

---

gratuito, ita ut nullus inde fructus neque ad ſe neque ad remp. redundaret. de nat. d. I, 44, 122. *Prata et arva et pecudum greges diliguntur iſto modo, quod fructus eos iis capiuntur; hominum caritas et amicitia gratuita eſt.* Et quia fructus, qui e re percipitur, quaſi merces est ac praemium, plerumque *gratuitus* eſt *nullis praemiis evocatus*, ut interpretatur Cicero de Fin. II, 31, 99.

in Graecia magna, ut recte Manut. et Ern. Alioqui non procederet argumentationis ratio: nam quum mediocribus multis in Graecia, quae proprie dicitur, homines impertirentur, verisimile non eſt, magnae Graeciae incolas, ut Rheginos etc. Archiae noluiſſe? *In Graecia* autem intelligendum cum *impertiebantur*, non *in Graecia homines*, ut poſt Heum. Schroeter, qui hinc quoque calumniandi anſam arripuit.

Rheginos credo — noluiſſe. Aliud exemplum ironicae huius formulae cum accuſat. et infinit. iunctae recte Moebius affert e Roſc. §. 59.

poſt civitatem datam, ſociis et Latinis, (ut plenius loquit
epp. fam. XIII, 30. *Erat a
ſcriptus in id municipium ante
vitatem ſociis et Latinis lat*
quod monuit Heum.) duabus
gibus, Iulia et Plautia Papi
Leges enim de civitate bin
duae latae ſunt, una conſulat
altera tribunicia, conſularis
Iulii Caeſaris (a. u. 665) an
primo Italici belli, ut ſoci
qui in fide manſiſſent aut arm
depoſuiſſent, civitas daretur
nulla peregrinorum mentio
facta; tribunicia M. Plauti
Silvani, C. Papirii Carboni
anno altero eiusdem belli (v
ad §. 7.) non ut Italis daret
ſolis, verum ut peregri
etiam, qui modo foederatis
vitatibus adſcripti fuiſſent,
tum, quum lex ferretur, do
cilium Romae haberent, et
praetorem ſexaginta diebus
feſſi eſſent. *Manut.*

poſt legem Papiam. La
a. u. 688. Cotta et Torq
Coſſ. ut peregrini urbe
rentur et ſocii nominis L
in ſuas civitates redigere
Auctor Cicero ipſe pro
Balbo c. 23. III, de offic. a
ad Att. IV, 14. *Paſſerat.*
Ern. ind. leg.

Digitized by Google

in eorum municipiorum tabulas irrepserint, hic, qui ne utitur quidem illis, in quibus est scriptus, quod semper se Heracleensem esse voluit, reiicietur? Census nostros requiris scilicet. Est enim obscurum, proximis censoribus hunc cum clarissimo imperatore L. Lucullo apud exercitum fuisse, superioribus cum eodem quaestore fuisse in Asia, primis, Iulio et Crasso, nullam populi partem esse censam. Sed, quoniam census non ius civitatis confirmat, ac tantum modo indicat, eum, qui fit census, ita se iam tum gessisse pro cive, iis temporibus, quae tu criminaris, 11

---

in eorum municipiorum tabb. Nam quum Rhegium, Locri, Neapolis etc. ante mŏdo foederatae civitates fuissent, lege L. Caesaris municipia facta erant; adde huc Cicer. ad Div. XIII, 30. *Ernest.*

quod semper se Heracl. esse voluit. Sic de off. I, 31, 113. *in omni sermone omnibus affabilem et iucundum se esse volebat.* cap. 19, 65. *principem se esse mavult,* quum paulo ante §. 64. dixisset ita: *princeps omnium esse vult,* II, 7, 24. *qui se metui volent.* III, 4, 17. *qui bonos se viros haberi volunt.* ibid. 17, 71. *malitia vult videri se esse prudentiam* (id est vult se videri) II, 18, 62. *qui se adiuvari volent.* Idem de senect. 20, 73. *vult se esse carum suis;* et Paradox. I, 1. *Ipsi iudicent, utrum se horum, an Fabricii, similes esse malint.* Heumann. Vid. Krüger *Untersuch.* III. p. 334 sq.

§. 11. *est enim obscurum. Enim* ironiae inservit, ut Phil. VII, 1, 21. *An equites Romanos amplectetur? occulta enim fuit eorum voluntas iudiciumque de M. Antonio.* Cf. pro Deiot. 12, 33 et 34. Ironia in eo posita est, quod causa affertur rei, quam falsam vel absurdam esse omnes sciunt.

proximis censoribus, Cn. Lentulo Clodiano et L. Gellio a. u. 684. M. Licinio Crasso, Gn. Pompeio Magno coss. *superioribus,* L. Marcio Philippo, et M. Perperna a. u. 667. *primis* post impetratam ab Archia civitatem et eius professionem cap. IV, §. 7. Censores autem tunc fuerunt L. Iul. Caesar, et P. Licinius Crassus anno 664. Gn. Pompeio, L. Porcio Catone Coss. *Apud exercitum esse* dicuntur, ut recte Manut., qui non sunt milites, sed quacunque de causa belli ducem sequuntur, ut *in praefidiis esse* pro Lig. §. 28. de qua formula Duker. ad Liv. 38, 11. citat Ernest. in cl.

ac tantumm. ind. vid. ad §. 2.

quae tu criminaris, per attractionem dictum est pro quibus eum ne ipsius quidem iudicio in civium Rom. iure esse ver-

Digitized by Google

ne ipsius quidem iudicio eum in civium Romanorum iure esse versatum, et testamentum saepe fecit nostris legibus et adiit hereditates civium Romanorum et in beneficiis ad aerarium delatus est a L. Lucullo praetore et consule. Quaere argumenta; siqua potes: numquam enim hic neque suo neque amicorum iudicio revincetur.

VI 12 Quaeres a nobis, Grati, cur tantopere hoc homine delectemur. Quia suppeditat nobis, ubi et animus ex hoc forensi strepitu reficiatur et aures convicio defessae conquiescant. An tu existimas aut suppetere nobis posse quod quotidie dicamus in tanta varietate rerum, nisi animos nostros doctrina excolamus, aut ferre animos tantam posse contentionem, nisi eos doctrina eadem relaxemus? Ego vero fateor, me his studiis esse deditum. Cetera

---

fatum, tu criminaris i. e. criminis in Archiam conferendi causa dicis. Nam praemissis verbis *tu criminaris* ad hoc retulit, quod cum verbis *eum esse versatum* coniungi oportuerat. Miror Orellium ad Moebium provocantem, cuius annotatione non tollitur difficultas, quae in accus. *quae*, pendente a verbo *criminaris*, inesse videbatur Graevio et Garatonio. De *criminaris*, omisso voc. *dicens*, vid. ad Sext. §. 53.

In beneficiis deferri dicebantur, qui a provinciali magistratu commendabantur et laudabantur, non ut emolumentum aliquod consequerentur, sed honoris et commendationis causa, quo vel maiora ornamenta a rep. consequerentur, vel pericula, si quae exstitissent, sublevarentur, ut ostendit I. Fr. Gronov. de pec. vet. III, 17. Similis causa est Balbi in orat. c. 28, 63. quo ex loco Gesner. in thes. p. 636. n. 3. intelligi putat, nihil aliud hac formula significari, nisi indicari tabulis in aerario reponendis una cum rationibus, quo quemque eo mitum suorum militumque ade honore et gradu in provinci habuerit, atque esse proinde i posterum velit. Cf. epp. fam. 20. ad Att. V, 7. Heusing. Cic. de offic. p. 516. m. Roe Moebius comparat τοὺς εὐεργέτ τοῦ βασιλέως apud Herod. VI 85. εὐεργεσίαν Syracusanor ap. Xenoph. h. gr. I, 1, Cf. Schneid. Ind. Wolf. Demosth. Lept. p. 282.

c. VI. §. 12. *convicio.* Qui I, 8, 11. *Praecipue apud ceronem — vidimus Ennii — aliorum inseri versus, summa eruditionis modo gratia, sed ad iucunditatis, quum poeticis*

Digitized by Google

pudeat, siqui ita se litteris abdiderunt, ut nihil possint ex his neque ad communem afferre fructum neque in adspectum lucemque proferre. Me autem quid pudeat, qui tot annos ita vivo, iudices, ut ab nullius umquam me tempore aut commodo aut otium meum abstraxerit, aut voluptas avocarit, aut denique somnus retardarit? Quare quis tandem me reprehendat, aut quis mihi iure 15
succenseat, si, quantum ceteris ad suas res obeundas, quantum ad festos dies ludorum celebrandos, quantum ad alias voluptates et ad ipsam requiem animi et corporis conceditur temporum, quantum alii tribuunt tempestivis conviviis, quantum denique aleae, quantum pilae, tantum mihi egomet ad haec studia recolenda sumpsero? Atque hoc ideo mihi concedendum est magis, quod ex

---

luptatibus aures a forensi asperitate respirent.

se litteris abdiderunt. epp. famil. VII, 33. *me totum in litteras abdere, tecumque et cum ceteris earum studiosis honestissimo otio perfrui;* quae usitatior est iunctura. Gesner. in thes. *litteris* pro dativo habet, ut apud Vellei. II, 91, 4. poetis hoc solenne esse dicens; mihi ablativus esse videtur pro *in litteris*, ut de invent. I, 2, 2. *in tectis silvestribus abditos.*

retardarit dubito an iungi possit cum *a tempore*, quia *retardare ad al.* i. e. segniorem reddere ad tempus obeundum, potius videtur dicendum esse. Potest tamen ad τὸ σημαινόμενον relatum esse: nam in *retardandi* verbo inest notio abducendi. Sed quod de Graecis monet Porson. ad Eurip. Med. 734, idem non raro apud Ciceronem reperitur, ut, quum verba duo, diversos casus regentia, ad idem nomen aeque referantur, ne nomen aut pronomen minus suaviter repetatur, in utrovis regimine semel ponatur, altero omisso. Ibi Schaefer: Idem in latinam linguam valere, monui ad Plinii Panegyr. c. 86. p. 712. Vid. ad Catil. II. §. 19.

§. 13. *quantum ceteris.* Victorio Var. lect. XII, 18 haec e Platonis Phaedro p. 276 D. sumpta existimanti, ne fraudi fuerit eruditio, veretur Heindorf. ad l. §. 139. Certe haec nec praeeunte altero, facile per se ipse quisque invenire potuit. Similis etiam locus est Quint. I, 12, 18. *Qui vero imaginem ipsam eloquentiae divina quadam mente conceperit — facile persuadebit sibi, ut tempora, quae spectaculis, campo, tesseris, otiosis denique sermonibus, ne dicam somno et conviviorum mora conterunt, geometrae potius ac musico impendat*, qui locus si e nostro

Digitized by Google

his studiis haec quoque censetur oratio et facultas, quae, quantacumque in me est, numquam amicorum periculis defuit. Quae si cui levior videtur, illa quidem certe, 14 quae summa sunt, ex quo fonte hauriam, sentio. Nam, nisi multorum praeceptis multisque litteris mihi ab adolescentia suasissem, nihil esse in vita magnopere expetendum, nisi laudem atque honestatem, in ea autem persequenda omnes cruciatus corporis, omnia pericula mortis atque exsilii parvi esse ducenda, numquam me pro salute vestra in tot ac tantas dimicationes atque in hos profligatorum hominum quotidianos impetus obiecissem. Sed pleni omnes sunt libri, plenae sapientium voces, ple-

---

ductus est, firmat etiam pluralem *temporum*.

censetur, aestimatur, ut Paradox. VI, 2. *Si censenda nobis atque aestimanda res sit, utrum pluris aestimabimus pecuniam Pyrrhi, an continentiam Fabricii?* Nam quae oratio multas notas habet studiorum humanitatis, ea pluris aestimatur, quam quae nullas habet vel paucas. Alteram lectionem *crescit* recte Schroeter aliquam hominis, illud satis recte dictum minus intelligentis, emendationem putat. *Censetur* probant etiam Gesner. in thes. p. 837. et Garaton. *crescit* dedit Orell.

oratio et facultas i. e. orationis facultas, ut infra c. XII. *iudicium et posteritatem*. orat. 55, 183 *natura atque sensu*, i. e. sensu naturali; quam formam miror Schroetero apud optimorum auctorum neminem occurrisse. Cf. ad Sull. §. 2. 66.

quantacumque i. e. quantulacumque. Cic. de orat. I, 30, 135. *de hac mea, quantulacumque est, facultate quaeritis.* ibid. II, 28, 122. *ego is, qui sum, quantuscumque sum.*

quae summa sunt, recte vivendi praecepta, quae philosophi continentur.

§. 14. *litteris*, libris poëtarum, historicorum, philosophorum, oratorum. de fin. I, 4, 12. *omnem quaestionem de finibus bonorum et malorum fere nobis explicatam esse his litteris arbitramur.* Cf. Brut. 56, 205. orat. 43, 148. *Litterae* autem opponuntur *praeceptis*; quis haec auditione percipiuntur, illae lectione continentur. Praecepta paulo post respondent *sapientium voces*.

nisi laudem, recte agendi rationem, ea ex quibus vera gloria nasci posset, ut loquitur epist. fam. XV, 4 (61, 24.) Contra Graeci nomina virtutum et vitiorum ipsa ponunt pro laude vel infamia, quae iis paritur: ut ἀρετὴν περιποιεῖσθαι, *laudem virtutis comparare*.

pleni omnes sunt libri, praeceptorum sap., quae modo com-

Digitized by Google

a exemplorum vetustas; quae iacerent in tenebris omnia, isi litterarum lumen accederet. Quam multas nobis imaines, non solum ad ignuendum, verum etiam ad imiandum, fortissimorum virorum expressas scriptores et raeci et Latini reliquerunt? quas ego mihi semper in dministranda republica proponens, animum et mentem sa cogitatione hominum excellentium conformabam.

Quaeret quispiam: quid? illi ipsi summi viri, quo- VII
m virtutes litteris proditae sunt, istane doctrina, quam 15
laudibus effers, eruditi fuerunt? Difficile est hoc de mnibus confirmare; sed tamen est certum, quid respon- am: Ego multos homines excellenti animo ac virtute isse, et sine doctrina, naturae ipsius habitu prope di- no, per seipsos et moderatos et graves exstitisse fateor. iam illud adiungo, saepius ad laudem atque virtutem turam sine doctrina, quam sine natura valuisse doctri- m. Atque idem ego contendo, quum ad naturam exi- iam atque illustrem accesserit ratio quaedam conforma- oque doctrinae, tum illud nescio quid praeclarum ac

---

amorata sunt. *Exemplorum* a eorum, quae ad illustranres valent, sed quae vita et is, tanquam effigie aliqua, primimus. Vid. Ernest. cl. t Ruhnken. ad Rutil. L. II, p. 108 sq.

expressas. Vid. ad Sull. §. 52.

§. VII. §. 15. *Ego multos homines.* Simile argumentum tra Isocrat. *π. ἀντιδόσ.* §. 203 sq. Bekk.

Atque idem ego. Idem non um est pro *etiam*, sed etiam onendis iis inservit, quae ntraria inter se esse videntur. Att. I, 11 (epp. 2, 4.) *Ac, illud mirere, cur, quum ego ea significarim tibi per litteras, sperare illum in nostra potestate fore, nunc* idem *videar diffidere.* de offic. I, 24, 84. *Inventi multi sunt, qui non modo pecuniam, sed vitam etiam profundere pro patria parati essent;* iidem *gloriae iacturam ne minimum quidem facere vellent.* Phil. II, 10, 24 quum fuasisse se Pompeio dixisset Cic., ne quinquennii imperium Caesari prorogaretur, et ne pateretur fieri, ut absentis eius ratio haberetur, illa subiicit: *Atque idem ego — pacis auctor esse non destiti.* Cf. de nat. d. I, 43, 121. Cat. m. 2, 4. Non necessaria igitur coniectura Ilgenii *Atqui* scribi iubentis.

Conformatio doctrinae, conformatio naturae s. ingenii, quae doctrina efficitur. Sic *sermonis delectatio* Cat. m. 14. in. *voluptates epularum* ibid. §. 50.

Digitized by Google

16 singulare solere existere. Ex hoc esse hunc numero quem patres nostri viderunt, divinum hominem Africanum; ex hoc C. Laelium, L. Furium, moderatissimo homines et continentissimos; ex hoc fortissimum virum et illis temporibus doctissimum, M. Catonem illum senem qui profecto si nihil ad percipiendam colendamque vi tutem litteris adiuvarentur, numquam se ad earum st dium contulissent. Quod si non hic tantus fructus oste deretur, et si ex his studiis delectatio sola peteretur, t men, ut opinor, hanc animadversionem humanissimam a liberalissimam iudicaretis. Nam ceterae neque temporu sunt neque aetatum omnium neque locorum: haec stu adolescentiam agunt, senectutem oblectant, secundas ornant, adversis perfugium ac solatium praebent, de

---

quas sermo vel epulae afferunt. Cf. ad Manil. §. 43. Catil. 1. §. 4. Sull. §. 63. Sext. §. 6. 10. Monuerunt iam Ern. et Garat. ad Verr. I. c. 18. Cum seqq. Heumann. comparat sententiam Zenonis Stoici apud Diogen. L. VII, 8. *φύσις εὐγενὴς μετρίαν ἄσκησιν προσλαβοῦσα, ἔτι γε τὸν ἀφθόνως διδάξοντα, ῥᾳδίως ἔρχεται πρὸς τὴν τελείαν ἀνάληψιν τῆς ἀρετῆς.*

§. 16. *si nihil — adiuvarentur.* Nos diceremus: *si nihil adiuti essent.* sed vid. ad Sull. §. 54. Sext. c. IX.

et si ex his stud. pro sed si. Vid. ad §. 2. Sequens *tamen* indicat cogitari etiam Etsi non hic tantus fr.

hanc animadversionem nove dictum pro studio, imo ne satis accommodate quidem: nam *animadvertere* s. *animum advertere al.* multo minus est, quam studere rei, operam in ea collocare. Nec quidquam proficimus lectione panciorum libr rum *animi adversionem.*

iudicaretis i. e. iudicare d retis. Vid. Duker. ad Liv. X 37, 4. et nostra ad Sext. §. 45. 54. Quod cur Wolf. pro dom. §. 132, per se n tis latine dictum esse iud equidem non assequor.

agunt, subigunt, acuunt. N hoc quidem verbum alibi a Ciceronem, nec apud ul alium bonum Latinitatis au rem hac significatione legi ideoque certatim correxer VV. DD. *alunt.* At quis cre vocem tam pervulgatam, in ne nostrorum quidem tiro quisquam haereat, cuiusque operae pretium erat alia ex pla e Cicerone excitare, a li rio mutatam esse in diffic mam, cuiusque nullum a exemplum exstet, *agunt?* Utr vis eligas, neque *alere* ad *lescentiam* pro animos adolesc tium, neque *agere* eamdem re dici posse videtur. *Agitari*

Digitized by Google

ctant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur.

Quod si ipsi haec neque attingere neque sensu nostro VIII
gustare possemus; tamen ea mirari deberemus, etiam 17
num in aliis videremus. Quis nostrum tam animo agre-
i ac duro fuit, ut Roscii morte nuper non commoveretur?
ui quum esset senex mortuus, tamen propter excellentem
rtem ac venustatem videbatur omnino mori non debuisse.
ergo ille corporis motu tantum amorem sibi conciliarat
nobis omnibus, nos animorum incredibiles motus ce-

---

os atque acui ingenia' dixit Quintil. I, 10, 34. *memoriam agitare* i. e. exercere ib. 8, 14.

non impediunt foris. Frigida anus pro adiuvant. Quanto gravius Cic. or. 43 extr. *quae quidem me antea in iudicia atque in curiam deducebant, nunc oblectant domi.* Nec sequentia, *pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur* magnam aliquam laudem continent; nam haec aliis etiam studiis, et facinorosis adeo ac flagitiosis machinationibus communia sunt. De reliquis Heumann. citat epp. famil. V, 8. *Iis secundae res ornantur, adversae adiuvantur.* Quintil. I, prooem. 14. *credendum est sanctissimis hominibus, qui unicum adversorum solatium litteras putarunt.* Plin. epist. VIII, 19. *gaudium mihi et solatium in curis, nihilque tam laetum, quod his laetius, nihil tam triste, quod non per has sit minus triste.* Fischerus apud Wyttenbach. Philomath. 1 p. 199 sq. compara dictum Aristotelis apud Diog. V, 19. *τὴν παιδιὰν εἶναι ἐν ταῖς σπουδαίαις εἶναι πάσαν, διὰ ταῖς ἀσχολίαις παραφυγήν.*

c. VIII. §. 17. *attingere*, discere, *sensu nostro* gustare, sentire praestantiam eorum.

Roscii laudem petere licet ex oratione ipsi (Q. Roscio comoedo) dicta, sed maxime ex orat. pro Quintio c. 25. Adde de orat. I, 28. de nat. d. I, 28. *Weisk.*

Ergo ille. Argumentatio a minore ad maius, aliter conformata, quam plerumque fit, pro *An ille.* Sic de off. I, 31, 114. *Ergo histrio hoc videbit in scena, non videbit vir sapiens in vita?* orat. 51, 171. *Ergo Ennio licuit veteri contemnenti dicere Versibu' – – mihi de antiquis eodem modo non licebit?* Cf. c. IX. in. X. in.

a nobis omnibus, etiam iis, qui nulla doctrina exculti essent, neque has artes attigissent, *nos*, homines humanitate politi. Sed melius esset *ab omnibus.*

animorum incredibiles motus. de orat. I, 25, 113. *animi atque ingenii celeres quidam motus esse debent.* de nat. d. III, 27, 69. *motum istum celerem cogitationis.* Cf. ad Sext. §. 145.

Digitized by Google

18 leritatemque ingeniorum negligemus? Quoties ego hunc Archiam vidi, iudices, (utar enim vestra benignitate, quoniam me in hoc novo genere dicendi tam diligenter attenditis) quoties ego hunc vidi, quum litteram scripsisset nullam, magnum numerum optimorum versuum de his ipsis rebus, quae tum agerentur, dicere ex tempore, quoties revocatum eandem rem dicere, commutatis verbis atque sententiis? Quae vero accurate cogitateque scripsisset, ea sic vidi probari, ut ad veterum scriptorum laudem pervenirent. Hunc non ego diligam? non admirer? non omni ratione defendendum putem? Atqui sic a summis hominibus eruditissimisque accepimus, ceterarum rerum studia et doctrina et praeceptis et arte constare, poëtam natura ipsa valere et mentis viribus excitari et quasi divino quodam spiritu inflari. Quare suo iure noster ille Ennius sanctos appellat poëtas, quod quasi deorum aliquo dono atque munere commendati nobis
19 vos esse videantur. Sit igitur, iudices, sanctum apud vos, humanissimos homines, hoc poëtae nomen, quod nulla umquam barbaria violavit. Saxa et solitudines

---

§. 18. *suo iure* facere aliquid dicuntur, qui libere, pro arbitrio, nemine impediente, impune faciunt. Erneſt. in clav. Nos dicimus *mit vollem Rechte.*

dono atque munere. Donum a voluntate potius, quam ab officio, proficiſci, *munus* cum aliquo officio coniunctum esse videtur, ut omitti *donum* sine ulla reprehensione possit, *munus* omnino non possit. *Manut.* Munera natalitia, nuptalitia commemorat Ulpian. de verb. sign. l. 194.

§. 19. *Saxa et solitudines.* Quinquies hoc loco utitur Quintil. V, 11, 25. VIII, 3, 75. IX, 4, 44. ibid. 1, 34. et 3, 84 ut mirifice ei haec comparatio placuisse videatur. Non iniuria tamen Schroetero haec minus probanda videntur. Quid enim? inquit, poetaene voci soli respondetur, ac non cuilibet? Quid si cum poëta Archia aut cum declamatore isto inter saxa et solitudines constitutus forte fortuna fuisset, putamusne illa saxa et solitudines ad vocem soluti poetae aut declamatoris, non ad asini vocem item respondisse fuisse? etc. Comparat deinde *veri* Ciceronis locum Verr. V, 67. in. *Si haec non ad civis Romanos, non ad aliquos eiusdem nostrae civitatis, non ad eos, qui populi Romani nomen audissent denique, si non ad homines, verum ad bestias, aut etiam, ut hoc magis progrediar, si in aliqua desertissima solitudine ad saxa*

ici respondent; bestiae saepe immanes cantu flectuntur que consistunt; nos instituti rebus optimis non poëtarum oce moveamur? Homerum Colophonii civem esse di- nt suum, Chii suum vendicant, Salaminii repetunt, myrnaei vero suum esse confirmant; itaque etiam de- brum eius in oppido dedicaverunt; permulti alii prae- rea pugnant inter se atque contendunt.

Ergo illi alienum, quia poëta fuit, post mortem ix jam expetunt, nos hunc vivum, qui et voluntate et gibus noster est, repudiabimus? praesertim quum omne im studium atque omne ingenium contulerit Archias d populi Romani gloriam laudemque celebrandam. am et Cimbricas res adolescens attigit, et ipsi illi C. lario, qui durior ad haec studia videbatur, iucundus

---

d scopulos haec conqueri et de- lorare vellem, tamen omnia mu- a atque inanima tanta et tam ndigna rerum atrocitate commo- erentur. Quintil. IX, 4, 45 de oc loco, *Magis id,* inquit, *in- ugebat, si verteretur: nam plus it saxa, quam bestias commove- ; vicit tamen compositionis de- r.* Qui decor in eo positus est, nod, quum prius quasi mem- atim dixisset, *deinde omnia, nquam crepidine quadam, com- rehensione longiore sustinentur.* : ait Cicero orat. 67, 224. uae sequuntur, *bestiae saepe manes,* ad serpentes referri onuit Victor. V. L. XIII, 16. os incantationibus a cursu re- ocari cogique manere crede- nt antiqui; cervos etiam e- tosque dici pastoritiis fistulis mulceri; quam explicationem) vocabulum *saepe* ita probat inret. V. L. XII, 15. ut idem : urfis, addo de lupis, narrari cat.

Homerum Colophonii. Recte Schroeter. inanem strepitum verborum notat: *esse dicunt suum, suum vindicant, repetunt, suum esse confirmant.* Cf. quae ipse de hoc loco monui *Theorie des lat. Stils* p. 51 sq. De delubro Homeri Smyrnae dedicato Strabo XIV. p. (646) 956. B. Almel. ἔστι δὲ καὶ βιβλιοθήκη καὶ τὸ Ὁμήρειον, στοὰ τετράγωνος ἔχουσα νεὼν Ὁμήρου καὶ ξόανον.

c. IX. *praesertim quum* — brevius dictum pro *Minime vero (repudiabimus) praes. quum.* — Cf. pro Sext. 21, 48. ad Milon. § 81. *Repudiabimus* autem recte Ernest. non *repudiamus.* ut Garat. Vid. c. X. in. *Repudia- mus* quomodo ἐμφατικώτερον vi- deri possit, non assequor.

qui durior ad haec st. videb., ea sensu suo minus gustare po- terat. Heumann. hanc in rem attulit locum e Marii oratione ap. Sallust. Iug. 85. *Neque Graecas litteras didici. Parum placebat eas discere, quippe quae*

Digitized by Google

20 fuit. Neque enim quisquam est tam aversus a Musis, qui non mandari versibus aeternum suorum laborum facile praeconium patiatur. Themistoclem illum, summum Athenis virum, dixisse aiunt, quum ex eo quaereretur, *quod acroama aut cuius vocem libentissime audiret; eius, a quo sua virtus optime praedicaretur.* Itaque ille Marius item eximie L. Plotium dilexit, cuius ingenio
21 putabat ea, quae gesserat, posse celebrari. Mithridaticum vero bellum magnum atque difficile et in multa varietate terra marique versatum totum ab hoc expressum est; quo libri non modo L. Lucullum, fortissimum et clarissimum virum, verum etiam populi Romani nomen illustrant. Populus enim Romanus aperuit, Lucullo imperante, Pontum, et regiis quondam opibus et ipsa natura regionis vallatum; populi Romani exercitus, eodem duce

---

ad virtutem doctoribus nihil profuerunt.

§. 20. *aversus a Musis*, uno vocabulo Graeco ἄμουσος.

eius a quo sua virtus. Idem narrat Valer. Max. VIII, 13. Victor. V. I. XIX, 3. hoc Xenophonti tribui monet a Plutarcho Tom. II. p. 786. E. ἄκρουσμα μὲν γὰρ ἔστω, μηδὲν ἥδιον ἐπαίνου, κατὰ τὸν Ξενοφῶντα. quo loco Pl. haud dubie respexit ad Xenoph. Hieron. I, 14. τοῦ μὲν ἡδίστου ἀκροάματος, ἐπαίνου, οὔποτε σπανίζετε. vel ad Memor. S. II, 1, 31. τοῦ δὲ πάντων ἡδίστου ἀκούσματος, ἐπαίνου σεαυτῆς, ἀνήκοος εἶ. Nihil autem impedit, quominus Themistoclem primum hoc dixisse credamus; nisi forte Cicero existimavit Romano homine dignius esse belli ducem auctorem dicti laudare, quam philosophum.

L. Plotium, de quo Sueton. de clar. rhetor. 2. Quintil. II, 5. 42. ubi vid. Spald.

§. 21. *in multa varietate* propter varios casus, praelia et nocturna et diurna, oppugnationes urbium etc.

totum ab hoc expressum, non plane totum, sed quod Lucullo gestum est, ut sequentibus declaratur: nam res a Lucullo successore Pompeio gestas non attigit, opinor, quod cum amicissimo suo Lucullo parum conveniret. Pompeium autem scriptorem habuit rerum suarum Theophanem Mytilenaeum. *Manut.*

expressum est, tanquam in cera, argilla, gypso vel *per aenea signa*, ut sit Horat. Ep. II, 1, 248. Pertinet vero ἐνάργειαν descriptionis declaro, ita descriptum, ut quae rebus ipsi interesse nobis videamur, easque oculis videre.

aperuit Pontum. vid. pro Manil. 8, 21.

Digitized by Google

on maxima manu innumerabiles Armeniorum copias udit; populi Romani laus est, urbem amicissimam Cyicenorum eiusdem consilio ex omni impetu regio ac otius belli ore ac faucibus ereptam esse atque servaam; nostra semper feretur et praedicabitur, L. Lúllo dimicante, cum interfectis ducibus depressa hoiam classis et incredibilis apud Tenedum pugna illa avalis; nostra sunt tropaea, nostra monumenta, nostri umphi. Quare, quorum ingeniis haec feruntur, ab iis opuli Romani fama celebratur. Carus fuit Africano 22 nperiori noster Ennius. Itaque etiam in sepulcro Scipio-

---

non maxima manu, decem millibus gravis armaturae, ut cribit Plutarch. Luc. c. 27, *innumerabiles Arm. copias*, 200000 numerat Plut. ib. c. 26. Sermo autem est de pugna ad Tigranocerta commissa. Ibi Tigranes, ut idem narrat c. 27 quum Romanum exercitum ad se venientem videret, *εἰ μὲν ὡς πρεσβευτὰς*, inquit, *πολλοὶ πάρεισιν, εἰ δὲ ὡς στρατιώτας, ὀλίγοι.*

urbem Cyzicenorum. vid. pro Manil. VIII, 20 et not. pro Mur. XV, 33.

belli ore. Victor. V. L. XXIX, comparat Homericum Il. κ', 8. κολίμοιο μέγα στόμα πεπταδανοῖο.

nostra semper feretur — depressa hostium classis. Vis est in participio, quasi dicas nostra feretur *depressio* classis. Similiter in Verr. act. I, 4, 12. *quaestura quid aliud habet in se, nisi hoc. Carbonem* spoliatum — nudatum *et* proditum *consulem*, deletum *exercitum*? etc. Accommodatissima huius usus exempla suppeditat Broeder. gramm. I, §. 411. De hoc non cogitans Ernest. *Nostra*, inquit, maxime cum *pugna navalis*, per συζυγίαν cum *classis* iungitur; Garaton. autem punctum apponebat post *praedicabitur*, ut *nostra laus* intelligeretur, vel, servata vulgata distinctione post *classis* inferebat *est* (*quum depr. hostium classis est*) ut *nostra* cum *pugna* cohaereret; Schroetero denique imperitissime locutus auctor orationis videbatur. De navali ad Tenedum pugna vid. ad or. pro l. Manil. §. 21. pro Muren. XV, 33.

feruntur, i. e. celebrantur, in omnium ore sunt. Vid. ad Catil. I, 10. §. 26. ad Sull. §. 66. Ablativus autem *ingeniis* significat id, quo effectum est, ut ferrentur. Cf. Frotsch. ad Quint. X, 1, 24. At Goerenzio ad Cic. Leg. III, 9 extr. simplex *feruntur*, quomodocunque defenderis, marcere videtur.

§. 22. *in sepulcro Scipionum.* Vid. Liv. 38, 56. Plin. H. N. VII, 30. Valer. M. VIII, 14, 1. Ovid. A. A. III, 409.

Digitized by Google

num putatur is esse constitutus e marmore. At iis la-
dibus certe non solum ipsi, qui laudantur, sed etia
populi Romani nomen ornatur. In coelum huius pro
vus Cato tollitur; magnus honos populi Romani reb
adiungitur. Omnes denique illi Maximi, Marcelli, Ful
non sine communi omnium nostrum laude decorante
Ergo illum, qui haec fecerat, Rudinum hominem ma
res nostri in civitatem receperunt; nos hunc Heraclee
sem, multis civitatibus expetitum, in hac autem legi
constitutum, de nostra civitate eiiciemus?

x Nam si quis minorem gloriae fructum putat
23 Graecis versibus percipi, quam ex Latinis, veheme
errat, propterea quod Graeca leguntur in omnibus t

At iis laudibus, non solum quibus Ennius Scipionem extulit, sed etiam quibus Archias Lucullum; quae paulo ante commemoratae sunt. Si hanc orationem paulo diligentius elaboraſſet Cicero, puto eum laudes, quibus Scipionem affecit Ennius, fusius commemoraturum fuisse.

ipsi, qui laudantur i. e. ii ipsi ut infra §. 23. Vid. Wopkens. lect. Tull. p. 292. Goer. ad Cic. de leg. p. 155.

In coelum — adiungitur. Omisit coniunctionem, qua indicaretur, qua ratione haec cohaererent et inter se referrentur pro Quum in coelum Cato tollitur etc. Vid. ad Sext. §. 103. Similiter *si* omittitur. vid. ad Rosc. §. 55. *huius* Catonis Uticensis, *proavus Cato*, Censorius.

non sine i. e. cum comm. omn. n. l. ita ut laus, qua illi decorantur, ad nos quoque redundet. Nescio cur Heum. vix dignam Cicerone phrasin appellet.

Rudinum hom. Ennius de apud Cicer. de orat. III, 42 ex *Nos sumus Romani, qui fu ante Rudini*, e quo loco, fic nostro, colligere licet, Rudias fuisse inter foederatas civit.

de civitate eiiciemus pro Sed voluit vitare, ne inte retur in exilium mittemus, quit Goerenz. ad Leg. III, p. 279. Sic *exire de vita* l 4, 15. ubi tamen Beier. de v. *e vita. de manibus extor* Catil. II, 1, 2. *ex urbe depulsu* ubi alii Codd. *e. h. exp.* On no tam saepe *de* et *e* inter permutantur, ut incertum an verba e praepositione in unquam cum *de* consociar Cicero. Hic certe *e civ.* m videtur, quia A. iam est *in c* tate. Vid. ad Sext. §. 44.

c. X. §. 23. *Nam si quis Nam* non simpliciter infe transitioni, sed ita, ut cau reddat eorum, quae praec runt — *eiiciemus?* minime ve *nam*, quod contra dicere ali possit, Graecis carminibus

Digitized by Google

gentibus, Latina suis finibus, exiguis sane, continentur. Quare si res hae, quas gessimus, orbis terrae regionibus definiuntur, cupere debemus, quo manuum nostrarum ea pervenerint, eodem gloriam famamque penetrare, quod cum ipsis populis, de quorum rebus scribitur, haec impla sunt, tum iis certe, qui de vita gloriae causa dimicant, hoc maximum et periculorum incitamentum est et laborum. Quam multos scriptores rerum suarum 24
magnus ille Alexander secum habuisse dicitur? Atque is tamen, quum in Sigeo ad Achillis tumulum adstitisset, O *fortunate*, inquit, *adolescens, qui tuae virtutis Homerum praeconem inveneris.* Et vere: nam, nisi Ilias illa exstitisset, idem tumulus, qui corpus eius contexerat, nomen etiam obruisset. Quid noster hic Magnus, qui cum virtute fortunam adaequavit, nonne Theophanem Mytile-

---

hiae pop. Rom. gl oriam minus elebrari, f. *si quis minorem* — rrat.

Latina suis finibus. At Plinii mpore alia ratio: nam III, c. 5. *alia*, inquit, *tot populorum iscordes ferasque linguas ser- onis commercio contraxit, col- quia et humanitatem homini de- it, breviterque una cunctarum ntium in toto orbe patria facta Hottom.* At Plinius loquitur *feris* gentibus, Gallis, Bri- nis, Hispanis, Afris, apud os Latina lingua invaluit ita, hi populi patrium sermonem liscerent; Asiam autem et yptum iam inde ab Alexandro Graeca lingua pervaserat.

n hae, quas paulo ante com- oravi, non pro *res eae.* sqq. comp. Catilin. IV, 21.

oriam famamque, non tam m, quae ibidem gesta sunt, n quae ubique, ut ii, qui trema Asia habitant, ea etiam percipiant, quae Romae, in Hispania, Africa facta sunt. Nimis tamen breviter ideoque obscure haec dicta sunt, ut non plane inanis videatur Schroeteri criminatio.

periculorum incitamentum et laborum, i. e. incit. *ad pericula subeunda, ad labores suscipiendos.* Sic *opes, irritamenta malorum* Ovid. Metam. I, 140. *invitamentum sceleris* Vell. Pat. II, 67. Similiter Sext. 51. in. *comitia magistratuum et legum* pro ad magistratus creandos legesque ferendas. Cat. mai. 23, 84. *commorandi deversorium.*

§. 24. *Quam multos scriptores.* quos enumerant Sainte-Croix in *Examen crit. des historiens d'Alexandre*, Fabric. Bibl. gr. T. III p. 32 sqq. ed. Harles. Cf. Mannert *Gesch. d. Nachfolger Alexand.* p. 352 sqq.

Theophanem. Vid. Ernest. clav.

Digitized by Google

naeum, scriptorem rerum suarum, in concione militum civitate donavit? et nostri illi, fortes viri, sed rustici a milites, dulcedine quadam gloriae commoti, quasi partu cipes eiusdem laudis, magno illud clamore approbave runt? Itaque, credo, si civis Romanus Archias legib non esset, ut ab aliquo imperatore civitate donaretur perficere non potuit. Sulla, quum Hispanos et Gall donaret, credo, hunc petentem repudiasset; quem no in concione vidimus, quum ei libellum malus poëta d populo subiecisset, quod epigramma in eum feciſſet tan tummodo alternis versibus longiusculis, statim ex i rebus, quas tunc vendebat, iubere ei praemium tri sub ea conditione, *nequid posteа scriberet.* Qui sedulit tem mali poëtae duxerit aliquo tamen praemio digna huius ingenium et virtutem in scribendo et copiam n

---

sed rustici ac milites. Cat. m. 20, 75 *non solum indocti, sed etiam rustici.*

§. 25. *si — non esset.* At erat civis R. *nan potuit.* Quod Erneſt. ſcribendum cenſet *potuiſſet*, e Germanica conſuetudine dictum eſſet. pro Planc. 25, 60. *quid* potuit *amplius, ſi L. Brutus* eſſet. vid. ad Catil. III §. 22.

Hiſpanos et Gallos. Maſſilienſem Ariſtonem et novem Gaditanos commemorat pro Balb. 22, 50.

libellum. Ita quodvis ſcriptum breve vocatur. Ovid. Triſt. III, 14, 51 carmen quoddam ſuum appellat *libellum.* Cf. Plin. epp. X, 97. 98. dial. de cauſ. corr. eloqu. 9, 6. *Heum.*

poeta de populo, εἷς τῶν πολλῶν, vulgaris. divin. in Caec. 16, 40. *de populo ſubſcriptor addatur.* Itaque *malus* fortaſſe e ſqq. huc translatum eſt.

ſubiecisset in manus dediſſet, in quo legendo verſaretur. Nam *ſubiicere* dicimur etiam ea, qu tractari volumus. Cluent. 2, peto ne, quae contraria ſunt, civiti cogitationi veſtrae ſubiici in iis cogitatione verſe Hinc res *oculis ſubiici* dicu

alternis versibus longiusc Elegiacum carmen ſignificat co temtim, ut ſe carminum diver genera noſſe diſſimulet. E co innct. *feciſſet* colligo, poe illum haec ipſa verba addi dicentem ſe epigramma in e feciſſe, quibus Cic. de ſuo ſcriptionem adiecerit.

Qui — duxerit i. e. quum duxerit, ut mox *qui cuperet.* ad Roſc. §. 4. *tamen*, quamq malus erat poëta. Vid. ad C III, c. 4 §. 10.

virtutem in ſcribendo. Sic *toriae virtutes* Brut. 17, 65. *toris vis illa divina virtu* Or. II, 27, 120. Sic *com virtus* in epigr. Iul. Caeſ. Sueton. vit. Ter. p. 46.

Digitized by Google

xpetiſſet? Quid? a Q. Metello Pio, familiariſſimo ſuo, 26
m civitate multos donavit, neque per ſe neque per
ucullos impetraviſſet? qui praeſertim usque eo de ſuis
ebus ſcribi cuperet, ut etiam Cordubae natis poëtis pin-
ue quiddam ſonantibus atque peregrinum, tamen aures
as dederet. Neque enim eſt hoc diſſimulandum, quod XI
bſcurari non poteſt, ſed prae nobis ferendum: trahimur
mnes laudis ſtudio, et optimus quisque maxime gloria
ducitur. Ipſi illi philoſophi etiam in illis libellis, quos
p contemnenda gloria ſcribunt, nomen ſuum inſcribunt,
in eo ipſo, in quo praedicationem nobilitatemque
ſpiciunt, praedicari de ſe ac nominari velint. De- 27
imus quidem Brutus, ſummus ille vir et imperator,

Wolf., ut ibi diſtinguendum eſſe
m ante Wolf. Bentleium do-
ſſe memini. *In ſcribendo* au-
em dixit pro *ſcribendi*, ad ex-
etiſſet illud referens. Velli-
avit hoc quoque Schroeterus,
raeterea haec absque indicio
mni (ſic) componi dicens.

§. 26, *pingue*, non limatum
t elegans, nimio ornatu luxu-
ans, *ſchwülſtig*. Similiter Ci-
ro orat. 8, 25. *Itaque Caria
Phrygia et Myſia, quod mi-
me politae minimeque elegan-
s ſunt, aſciverunt aptam ſuis
ribus opimum quoddam et
nquam adipatè orationis genus.*
Sonantibus, ut Brut. 74, 259.
*ata ſonabat contrarium Catu-
ſubagreſte quiddam planeque
ruſticum.* de orat. III, 12. in.
ſonare aut olere peregrinum.
unc autem locum citat Seneca
ſ. p. 44. ed. Bip.
aures ſuas dederet, libenter
e audiret. Sic *aures ſuas dare*
icui ad Att. I, 5.

c. XI. *ipſi illi phil.* Tuſc. I,
34. *Quid noſtri philoſophi?
nonne in his ipſis libris, quos
ſcribunt de contemnenda gloria,
ſua nomina inſcribunt? Inſcribe-
re* ſemper cum *in* iungit Cicero,
ut *ineſſe in re* dicit, non *ineſſe
rei*. Nam diverſum eſt *inſcri-
bere librum homini*, pro quo
nos dicimus dedicare. Sed *illis*
e praeced. *Ipſi illi* (i. e. tanto-
pere celebrati: Vid. Manut. ad
epp. fam. XV, 6. ad Sext. 67.)
reperitum videtur, et ſcriben-
dum *in iis l.*

ut — velint. Sic locum ſcri-
bit Ammian. Marcell. XXII, 7.
idque recepit Weiske pro —
inſcribunt: in eo ipſo — volunt.

nominari volunt per ſe non
offenderet, ſed propter id quod
adiunctum eſt *praedicari de ſe*,
quaſi dictum eſſet *ac de ſe nom.*
v. At vid. ad c. VI. §. 12.

§. 27. *Decimus quidem Bru-
tus*, qui *ante tempus exciſae
Numantiae, penetratis omnibus
Hiſpaniae gentibus, ingenti vi
hominum urbiumque potitus nu-
mero, aditis, quae vix auditu*

Digitized by Google

Attii, amicissimi sui, carminibus templorum ac monumentorum aditus exornavit suorum. Iam vero ille, qui cum Aetolis, Ennio comite, bellavit, Fulvius, non dubitavit Martis manubias Musis consecrare. Quare, in qua urbe imperatores prope armati poëtarum nomen et Musarum delubra coluerunt, in ea non debent togati iudices Musarum honore et a poëtarum salute abhorrere.

28 Atque, ut id libentius faciatis, iam me vobis, iudices, indicabo, et de meo quodam amore gloriae, nimis acri fortasse, verumtamen honesto, vobis confitebor. Nam quas res nos in consulatu nostro vobiscum simul pro salute huius urbis atque imperii et pro vita civium pro universa republica gessimus, attigit hic versibus atque adumbravit; quibus auditis, quod mihi magna res et ingenio digna visa est, hunc ad perficiendum hortatus sum. Nullum enim virtus aliam mercedem laborum periculorumque desiderat, praeter hanc laudis et gloriae, qua quidem

---

erant, Gallaeci cognomen meruit, ut ait Vellei. Paterc. II, 5. Valer. Max. VIII, 14, 2. *Similiter honoratus animus erga poëtam Accium D. Bruti, suis temporibus clari ducis, exstitit; cuius familiari cultu et promta laudatione delectatus eius versibus templorum aditus, quae ex manubiis consecraverat, adornavit.* Cf. Brut. 28. in. Consul is fuit cum Scipione a. u. 616. — *quidem* post nomina propria poni observavit Heindorf. ad Cic. de nat. d. II, 6, 16. qua vi, non addidit. Est pro saltem, et ponitur, ubi e pluribus, quae vel commemorata sunt vel cogitata, unum aliquod seligimus, ut idem fere sit quod, ut hoc exemplo utar.

Attii poetae tragici. Vide quos de eo citavi in *Grundriss d. Gesch. d. gr. u. röm. Litter.* p. 136.

templorum ac monumentorum. Monum. genus, *templa* spe... *M. Fulvius* Nobilior, i... Aetolos debellavit. Cic. T... 2, 3. Cato *obiecit, ut pro... M. Nobiliori, quod is in ... vinciam poëtas duxisset; dux... autem consul* (a. u. 601.) *ille ... Aetoliam, ut scimus*, Enni... Is Musas, a Zeuxide pictas, ... Ambracia Romam deportav... ibique iis et Herculi (hinc H... *Musagetes*. vid. Heynii opusc. pag. 305.) templum exstru... Plin. h. nat. XXXV, 10. ... vid. Harduin. Eumen. or. ... restaur. scholis c. 7.

imperatores prope armati, ... modo e bello redierant, ... dum artes bellicas deposuer... Schroetero hoc antitheto *im... prope arm. — togati* iud... nihil insulsius esse videtur.

§. 28. *praeter hanc*, qua... commemoravi. Eamdem sc...

Digitized by Google

detracta, iudices, quid est, quod in hoc tam exiguo vitae curriculo et tam brevi tantis nos in laboribus exerceamus? Certe, si nihil animus praesentiret in posterum, 29
et si, quibus regionibus vitae spatium circumscriptum est, eisdem omnes cogitationes terminaret suas, nec tantis se laboribus frangeret, neque tot curis vigiliisque angeretur, neque toties de vita ipsa dimicaret. Nunc insidet quaedam in optimo quoque virtus, quae noctes et dies animum gloriae stimulis concitat atque admonet, non cum vitae tempore esse dimittendam commemorationem nomi-

---

tentiam expressit Horatius Epistola I, 17, 42. Cic. Philipp. V, 15, 35. *neque enim ullam mercedem tanta virtus praeter hanc laudis gloriaeque desiderat; quae etiamsi careat, tamen sit se ipsa contenta*, fortius et severius quam hoc loco. Sed hic de eo loquitur, quod vulgo fit, ut de offic. I, 19, 66, *vix inveniatur, qui, laboribus susceptis periculisque aditis, non quasi mercedem rerum gestarum desideret gloriam.*

tantis nos in laboribus exerceamus. Sic Tusc. V, 1, 3. *casus, in quibus me fortuna vehementer exercuit.*

§. 29. *si nihil animus praesentiret in post.* pro C. Rabir. perd. r. 10, 29. *Itane vero? tantis in laboribus C. Marius periculisque vixisset, si nihil longius, quam vitae termini postulabant, spe atque animo de se et gloria sua cogitasset? — — Non est ita, Quirites; neque quisquam nostrum in reipublicae periculis cum laude ac virtute versatur, quin spe posteritatis fructuque ducatur. Itaque quum multis aliis, de causis virorum bonorum mentes divinae mihi atque aeternae videntur esse, tum maxime, quod optimi et sapientissimi cuiusque animus ita praesentit in posterum, ut nihil, nisi sempiternum spectare videatur.* Cf. Cat. m. 23. At Schroetero *aliquid praesentire in posterum* obscure et imperite dictum videbatur. Veriorem reprehensionis ansam dat quod sequitur *neque animus toties de vita ipsa dimicaret.* Sed, *animo* nominato, deinde de *homine* cogitavit. Quod vero hoc l. est *quibus regionibus vitae spat. circumscr. est, eisdem omnes cogitationes term. suas*, id his verbis declaratur Cat. m. l. c. *si iisdem finibus gloriam meam, quibus vitam, essem terminaturus.*

Nunc insidet. Nunc in oppositione ponitur, quum negatur conditio, quae antea commemorata fuit (ut h. l. *si nihil an. praes. in post.*) quo fit, ut res ipsa etiam negetur, ut Graecorum *νῦν*. Cf. Heind. ad Cic. de nat. d. II, 36. p. 204.

dimittendam, ita ut cum vitae tempore finiatur. Lambinus

Digitized by Google

XII nis noſtri, ſed cum omni poſteritate adaequandam. An
30 vero tam parvi animi videamur eſſe omnes, qui in re-
publica atque in his vitae periculis laboribusque verſa-
mur, ut, quum usque ad extremum ſpatium nullum
tranquillum atque otioſum ſpiritum duxerimus, nobiſcum
ſimul moritura omnia arbitremur? An ſtatuas et imag-
nes, non animorum ſimulacra, ſed corporum, ſtudioſe
multi ſummi homines reliquerunt, conſiliorum relinquere
ac virtutum noſtrarum effigiem nonne multo malle de-
bemus, ſummis ingeniis expreſſam et politam? Ego vero
omnia, quae gerebam, iam tum in gerendo ſpargere me
ac diſſeminare arbitrabar in orbis terrae memoriam ſem-
piternam. Haec vero ſive a meo ſenſu poſt mortem
afutura eſt, ſive, ut ſapientiſſimi homines putaverunt,
ad aliquam animi mei partem pertinebit, nunc quidem
certe cogitatione quadam ſpeque delector.

31 Quare conſervate, iudices, hominem pudore eo, quem
amicorum videtis comprobari tum dignitate tum etiam

---

legendum coni. *dimetiendam*. At quis unquam dixit dimetiri al. cum al. re? Schütz. *commetiendam*, ut de inv. I, 26. *commetiri cum tempore negotium*.

c. XII. §. 30. *An ſtatuas* etc. Haec legitima eſt huiusmodi argumentationis conformatio, vid. ad Catil. I. §. 5. quam explicaturus aliquis adſcripſit, *An quum* etc. Sed *reliquerunt* Codd. omnes habent, *quum* nonnulli omittunt, ut Erfurt. Quos locos Goerenz. ad Acad. I, 3, 10. cum noſtro comparat, alieniſſimi ſunt. Nam Tuſc. III, 1, 2. 2, 5. ex iis, quae dicta ſunt, quaedam repetere oportet. *An hoc cauſae eſt, quod, Utrum nulla eſt adhibenda curatio, quod* etc. quod ipſe monuit; noſtro loco nulla eſt ellipſis, ſed cohaerent inter ſe *An — non multo malle debemus*. Ad ſententiam cf. Horat. carm. IV, 8, 23. Epiſt. II, 1, 248. Iſocr. Evag. p. 204. A. (§. 91. Bake.) Xenoph. Ageſil. 11, 7.

ſive a meo ſenſu — afutura eſt, ſi gloriam poſt mortem non ſentiam, quia ſenſus cum corpore interibit. *ad aliquam animi mei partem*, ad ſenſum, ut aliquo modo eam ſentiam. Dicere poterat *ad al. mei partem*. Sed addidit *animi*, ut ſignificaret, quod ex illo ſequitur, animum poſt mortem ſuperſtitem fore.

§. 31. *pudore eo*, ea modeſtia, quae modum tenet in dictis factisque, *ουφροσυνη*. Sic epp. fam. V, 1. (4, 2.) *quem parum pudor ipſius defendebat* — — quem locum adſcripſit Morbius, et V, 16. (217, 5.) *Pudor homo cauſa eiusmodi* per ſe vix quisquam dicat; ſed mollitur adiectis aliis ablativis.

Digitized by Google

vetuſtate, ingenio autem tanto, quantum id convenit exiſtimari, quod ſummorum hominum ingeniis expetitum eſſe videatis, cauſa vero eiusmodi, quae beneficio legis, auctoritate municipii, teſtimonio Luculli, tabulis Metelli comprobetur. Quae quum ita ſint, petimus a vobis, iudices, ſiqua non modo humana, verum etiam divina in tantis ingeniis commendatio debet eſſe, ut eum, qui vos, qui veſtros imperatores, qui populi Romani res geſtas ſemper ornavit, qui etiam his recentibus noſtris veſtrisque domeſticis periculis aeternum ſe teſtimonium laudum laturum eſſe profitetur, isque eſt eo numero, qui ſemper apud omnes ſancti ſunt habiti itaque dicti, ſic in veſtram accipiatis fidem, ut humanitate veſtra levatus potius, quam acerbitate violatus eſſe videatur. Quae de 32
cauſa pro mea conſuetudine breviter ſimpliciterque dixi, iudices, ea confido probata eſſe omnibus; quae non fori neque iudiciali conſuetudine et de hominis ingenio et communiter de ipſius ſtudio locutus ſum, ea, iudices, a vobis ſpero eſſe in bonam partem accepta, ab eo, qui iudicium exercet, certo ſcio.

---

vetuſtate, veterē notitia. Vid. ad epiſt. 139, 3.

expetitum eſſe videatis pro expetitum ſit, vel expetitum eſſe videatis. Vid. Zumpt. gramm. lat. §. 551. Ramshorn. gr. 1, p. 624. 6. (p. 802, 5. ed. 2.)

divina, propter ea, quae dixit §. 18.

isque. Sic plerique Codd. ſique optimi. Nam, ut Graeci (vid. Gramm. gr. §. 472. 3.) ſic Latini, ubi plura membra e pron. relativo nexa eſſe oportebat, pro ultimo demonſtrativum ponunt, nec ſolum, quum caſus mutatur vel negatio accedit, ut monſtrant illi loci: Tuſc. V, 3, 8. *quem* (Pythagoram) *Phliuntem dicunt veniſſe, eumque cum Leonte – diſſeruiſſe.* Phil. I, 10, 24. *eas leges – tulit, quibus latis gloriabatur, iisque legibus remp. contineri putabat.* Nec negatio addita eſt de Fin. V, 1, 3. *Sophocles, quem ſcis quam admirer, quamque eo delecter.* Cf. pro Deiot. 23, 37.

eo numero, qui ſunt habiti. Sic agnr. II, 14, 37. *quum ex eo numero, qui per eos annos conſules fuerunt, multi mortui ſint.* Vid. ad Catil. II, 10, 21.

§. 32. *communiter*, quod nunc fere dicunt *generaliter*.

certo ſcio. Vid. Kritz. ad Sall. Catil. p. 245 ſq.

Digitized by Google

ORATIO PRO Q. LIGARIO.

SUMMARIUM SCHUETZII.

A. U. C. 703. C. Confidius Longus ex lege Pompeia et SCto Africam provinciam pro praetore obtinuit, ex qua quum decederet, Q. Ligarium legatum suum ei praefe. Anno sequente quum subito bellum civile inter Caesar et Pompeium exarsisset, Ligarius domum spectans et suos redire cupiens, etsi cum cives et reliqui provinciae qui Pompeii partibus favebant, ducem habere volebant, ne se negotio implicari passus est. Interim Atius Varus, qui praetor A. U. 702 Africam obtinuerat, Uticam venit; ad delatum ad se imperium cupide arripuit. Quae quum gerruntur, L. Aelius Tubero ex SC in provinciam venit, a Varo iam occupatam (Caes. de b. c. I, 30.) Exclusus igitur una cum filio Q. se in Macedoniam ad Pompeium contu Ligarius in Africa permansit; Pompeianis autem in Afr devictis, quum Caesar iratior iis, qui bellum illud pertin cius continuassent, vitam tamen, Adrumeto capto, Ligar concessisset (de b. Afric. c. 89.) exsul ibi vixit, nec ausus e in Italiam redire. Attamen pro eius salute fratres et pr pinqui Caesari supplicare non desistebant. Exeunte anno 707 Q. Aelius Tubero, Caesaris clementia una cu

Digitized by Google

atre reſtitutus, Ligarium abſentem apud Caeſarem accuſavit, uod in Africa fuiſſet. Eum hac oratione in foro habita icero defendit.

In exordio fatetur Ligarium belli illius tempore in frica fuiſſe, ſed ſi hoc delictum ſit, id eſſe ei cum Tuberone usque patre commune. Duo autem tempora carere crimine, unum quum ſit legatus in Africam profectus, alterum um efflagitatus a provincia praepoſitus ſit Africae; terum autem, quo poſt adventum Vari in Africa reſtiterit, neeſſitatis crimen eſſe, non voluntatis c. 1 — 3. In quo Cicero am ipſius et Tuberonis rationem cum Ligarii conditione mparat; quibus quum Caeſar multo maiores cauſas irandi habuerit, et tamen ignoverit, mirum eſſe eum a Tuerone accuſari, qui multo meliorem cauſam, quam accuſator, abeat c. 4. Praeterea quum Ligarius iam in exſilio ſit, anc accuſationem eam vim habere videri, non ut Q. Ligaus condemnetur, ſed ut necetur. Quam crudelitatem aviter reprehendit, ac ſi hanc Tubero a ſe alienam dicat, is durum eſſe, ſi poſtulet ne Ligario ignoſcatur. c. 5. Et uod Tubero dixerat, ſe velle de Q. Ligarii ſcelere dicere, egat Cicero cauſam eorum, qui cum Pompeio contra Caeem ſteterint, ſcelus appellandam eſſe c. 6. Deinde igarii cauſam cum Tuberonis comparat, et hanc illa multo aviorem fuiſſe oſtendit c. 7 — 9. Poſtremo ſe in hac cauſa ud Caeſarem non ut ad iudicem agere, ſed ut ad parenm loqui, ad clementiam eius confugere et, ut Ligario gnoſcat, orare c. 10. In quo ſimul illud confirmat, Caeem in Q. Ligario conſervando omnibus Sabinis, T. Broccho igarii avunculo eiusque filio, imprimis autem duobus Ligaii fratribus, denique multis equitibus Romanis gratiſſimum ſſe facturum c. 11. Poſtremo rogat, ut in Ligario reſtiuendo eadem bonitate et miſericordia utatur, quam nuper

Digitized by Google

in Marcello ſciatus precibus concedendo oſtenderit. Nihil enim nec fortunam eius habere maius, quam ut poſſit, nec naturam melius, quam ut velit quam plurimos conſervare. c. 12.

Hac oratione Caeſar victus Q. Ligario ignovit, qui tamen huius beneficii immemor poſtea cum ceteris in eum conſurgit (Appian. de b. civ. II, c. 113), deinde vero (ibid. IV, 22.) proſcriptus una cum altero fratre periit.

Ceterum Tuberonis in Ligarium oratio Quintiliani aetate exſtitit, qui eam cum Ciceronis oratione utilis comparari conſet X, 1, 23. Eandem ab ipſo lectam hic locus confirmat XI, 1, 80. ubi, *Tubero*, inquit, *invectus ſe patri haeſiſſe, illum a ſenatu miſſum, non ad bellum, ad frumentum coemendum, ait, ut primum licuerit, a pilis recеſſiſſe; Ligarium et perſeveraſſe, et non pro Pompeio, inter quem et Caesarem dignitatis fuerit contentio, quum ſalvam uterque rempublicam vellet, ſed pro Iuba atque Afris inimiciſſimis populo Romano ſtetiſſe.*

[Hanc orationem pulcherrimam, ut a Pomponio ICto nominatur in L. 2. D. de origine iuris, Cicero bello Hiſpanienſi ſcriptam edidit; quae quantopere Attico, Balbo Oppio aliisque placuerit, cognoſces epiſt. XII et XVIII libri XIII ad Att. *Fr. Fabric.*]

Digitized by Google

M. TULLII CICERONIS
ORATIO PRO Q. LIGARIO AD CAESAREM.

Novum crimen, C. Caesar, et ante hunc diem inaudi- 1
tum propinquus meus ad te Q. Tubero detulit, Q. Li- 1
garium in Africa fuisse, idque C. Pansa, praestanti vir

C. I. §. 1. *Novum crimen.* Ironiam in toto prooemio regnare, monet Quint. IV, 1, 58 sq. *Imminuenda quaedam et elevanda et quasi contemnenda esse consentio ad remittendam intentionem iudicis, quam adversario praestat, ut fecit pro Ligario Cicero. Quid enim agebat aliud ironia illa, quam ut Caesar minus se in rem, tanquam non novam, intenderet?* ubi vid. Spald. Cf. ibid. §. 70. IX, 2, 50. XI, 1, 78.

propinquus meus, affinis. L. Aelium Tuberonem, Quinti patrem, coniugem e gente Tullia duxisse, ut Q. Tubero consanguineus fuerit Ciceronis, Abram. ad c. VII. colligit ex ep. ad Att. XIII, 20. Propinquitatem autem appellat, ut ait Manut., ne cum inimico homine disputare videatur, et ut eo maior orationi fides accedat, quod Ligarii innocentiam et causae bonitatem propinquitati Tuberonis anteponendam censuerit.

in Africa fuisse. Est initium senarii, quod in clausulis locum habere hoc exemplo monet Quintil. IX, 4, 73. *Ern.* Ibid. 76. *quo me vertam, nescio* qui est trimetri finis. Sed Cic. orat. 56, 189. *senarios vero — effugere vix possumus: magnam enim partem ex iambis nostra constat oratio.*

C. Vibius Pansa idem qui cos. cum Hirtio a. u. 710. ad Mutinam in proelio occisus est. Quam familiaris is fuerit Caesari, liquet ex epp. fam. VI, 12. (124, 5. 6.) Confessus autem

Digitized by Google

ingenio, fretus fortaſſe ea familiaritate, quae eſt ei tecum, auſus eſt confiteri. Itaque, quo me vertam, neſcio: paratus enim veneram, quum tu id neque per te ſcires, neque audire aliunde potuiſſes, ut ignoratione tua ad hominis miſeri ſalutem abuterer; ſed quoniam diligentia inimici inveſtigatum eſt id, quod latebat, confitendum eſt, opinor, praeſertim quum meus neceſſarius, C. Panſa, fecerit, ut id iam integrum non eſſet, omiſſaque controverſia, omnis oratio ad miſericordiam tuam conferenda eſt, qua plurimi ſunt conſervati, quum a te non liberationem culpae, ſed errati veniam impetraviſſent. Habes igitur, Tubero, quod eſt accuſatori maxime optandum, confitentem reum, ſed tamen ita confitentem, ſe in ea parte fuiſſe, qua te, Tubero, qua virum omni laude dignum, patrem tuum. Itaque prius de veſtro delicto confiteamini neceſſe eſt, quam Ligarii ullam culpam reprehendatis.

---

erat, ſe quoque cum Ligario in Africa fuiſſe.

impetraviſſent. Mira eſt annotatio Moebii, docentis, ſi hoc ad v. *conſervati ſunt*, relatum voluiſſet Cic. dicendum fuiſſe *impetraverint.* Imo ſoloecum hoc eſſet: nam actio praeterita, relata ad aliam item praeteritam, ſemper plusquamperf. coni. exprimitur, ad praeſentem perf. coni. Vid. ad Mil. §. 40.

§. 2. *Habes igitur.* Acriorem fieri atque vehementiorem ad perſonam directum alterius ſermonem hoc quoque exemplo docet Quint. IV, 2, 67. *nam oratio erat multo futura languidior, ſi eſſet aliter figurata; quod facilius cognoſcet, ſi quis illam totam partem vehementiſſimam, cuius haec forma eſt*, Habes igitur — optandum *et cetera, convertat ad iudicem; tum enim vere averſa videatur oratio, et languеſcat vis omnis, dicentibus nobis, Habet igitur T. quod eſt accuſ. max. opt. Illo enim modo preſſit utque inſtitit, hoc tantam indicaſſet.* Non procul abeſſe a ſimulatione, *ειρωνεία*, hanc confeſſionem nihil *nocituram* idem monet IX, 2, 51.

ita confitentem, ſe fuiſſe, pro *ita confitentem, ut ſe fuiſſe dicat.* Ex eodem genere eſt, quod legitur de nat. d. II, 32, 82. *Epicurus ita dividit, omnium, quae ſint, naturam eſſe corpora et inane*, pro ita dividit ut dicat, etiam Leg. II, 3, 6. *ut iam videar adduci, hanc quoque quae te procreavit, eſſe patriam tuam.* Vid. pro Sull. 15, 40.

qua te pro in qua te — Phil. II, 15, 37. *me tanta in moeſtitia fuiſſe, quanta ceteri optimi cives — fuiſſent.* Vid. ad Roſc. §. 127.

Digitized by Google

Q. igitur Ligarius quum esset nulla belli suspicio, egatus in Africam cum C. Considio profectus est; qua n legatione et civibus et sociis ita se probavit, ut decelens Considius provincia satisfacere hominibus non posset, quemquam alium provinciae praefeciſſet. Itaque Q. igarius, quum diu recusans nihil profeciſſet, provinciam ccepit invitus; cui sic praefuit in pace, ut et civibus et ociis gratissima esset eius integritas et fides. Bellum 5 ubito exarsit, quod, qui erant in Africa, ante audierunt eri, quam parari. Quo audito, partim cupiditate inconsiderata, partim caeco quodam timore, primo salutis, post diam studii sui quaerebant aliquem ducem, quum Ligarius domum spectans et ad suos redire cupiens nullo se mplicari negotio passus est. Interim P. Atius Varus,

---

Q. igitur Lig. Igitur solenne, quum proposito eo, de quo agendum sit, ad ipsam rem transitur. Vid. Brut. 32, 122. 43 in. 47 in. 48 in. Fin. IV, 2 in. Cf. Spald. ad Quint. VIII, 3. in.

quum esset adhuc nulla b. l. f. adhuc recte delevit Ern. cum Graevio, omissum in optimis Codd. Nam *adhuc* semper fere ad id tempus refertur, quo quis loquitur, ut significet ad hoc seu praesens tempus, ut c. II. in. *Adhuc Ligar. omni culpa vacat.* i. e. ex iis, quae *ad hoc usque tempus* demonstravi, et §. 3. epp. fam. IX, 17. *illud tamen adscribam — me adhuc* (usque ad hoc tempus, quo scribo) *de isto periculo nihil audisse.* Unum adhuc locum apud Ciceronem inveni, qui huic regulae repugnaret, de Fin. V, 6, 16. Antiochus *vidit, non modo quot fuissent adhuc* (ad illud Antiochi tempus) *philosophorum de summo bono sententiae — —.* De scriptoribus aliis non loquor.

provinciae praefec. Proconsules enim aut etiam praetores, si ante successoris adventum e provincia decederent, quaestorem aut unum e legatis cum imperio relinquebant, ita tamen ut contumeliae loco duceretur, si legatum quaestori praeponerent. Vid. epist. fam. II, 18. (ep. 66.) ibid. 15. ad Att. VI, 6. *Abram.*

quum Lig. domum sp. Gratiam Caesaris aucupatur, ut annotat Manut., quia Caesar eos, qui domi remanserant, amicorum numero ducebat. *quum Lig. — passus est.* Haec legitima est constructio, ubi post memoratum amplioris ambitus tempus s. statum rerum, ex eo id excerpitur, quod praecipue spectatur. Vid. Sext. 57, 79. Verr. IV, 40, 86. V, 7, 16. 54, 88. 62, 161. Cf. Zumpt gramm. lat. §. 581.

P. Atius Varus cum S. Pom-

Digitized by Google

qui praetor Africam obtinuerat, Uticam venit; ad eum statim concursum est. Atque ille non mediocri cupidita arripuit imperium, si illud imperium esse potuit, qu ad privatum clamore multitudinis imperitae, nullo publ
4 co consilio deferebatur. Itaque Ligarius, qui omne t negotium cuperet effugere, paullum adventu Vari co
II quievit. Adhuc, C. Caesar, Q. Ligarius omni culpa v cat; domo est egressus non modo nullam ad bellum, s ne ad minimam quidem suspicionem belli; legatus pace profectus in provincia pacatissima ita se gessit, ut pacem esse expediret. Profectio certe animum tuum n debet offendere; num igitur remanso? multo min nam profectio voluntatem habuit non turpem, rema necessitatem etiam honestam. Ergo haec duo temp carent crimine, unum quum est legatus profectus, a rum quum efflagitatus a provincia praepositus Africae
5 Tertium est tempus, quo post adventum Vari in Af restitit; quod si est criminosum, necessitatis crimen non voluntatis. An ille, si potuisset illinc ullo m evadere, Uticae potius, quam Romae, cum P. Atio, q cum concordissimis fratribus, cum alienis esse, quam suis maluisset? Quum ipsa legatio plena desiderii ac licitudinis fuisset propter incredibilem quendam fra amorem, hic aequo animo esse potuit belli discidio di ctus a fratribus?

---

pelo et Labieno ex Africana pugna, devictis Scipione, Pompeii socero, et Iuba, Mauritaniae rege, in Hispaniam profugit, ubi renovato simul cum Pompeii liberis bello Mundensi proelio a Caesare victus interiit. *Manut.* Vid. Caes. de b. civ. I, 31.

§. 3. *cupiditate*, partium studio, quod Pompeio favebant. Pro eo mox est *studium*.

c. II. §. 4. *Adhuc, Caesar.* Quint. IV. 2, 51. de narratione loquens, *Si in longum exierit ordo rerum*, inquit, *erit non inutilis in extrema parte commutatio; quod Cicero etiam in pro Ligario narratione facit: Adhuc, Caesar*, etc. et ibid. 108. *Argumentemur in narratione nunquam: sed argumentum ponemus aliquando, quod facit pro Ligario Cicero, quum dicit, sic eum provinciae praefuisse, ut illi pacem expediret.*

§. 5. *necessitatis crimen*, (a necessitate profectum) quia sic ei deprehensus est, ut non posset a partibus discedere. *Ab.*

Uticae potius. Potius ab potestat, quia sequitur *malu*

Digitized by Google

Nullum igitur habes, Caesar, adhuc in Q. Ligario 6
geum alienae a te voluntatis, cuius ego causam, animad-
erte, quaeso, qua fide defendam, quum prodo meam.
) clementiam admirabilem atque omni laude, praedica-
one, litteris monumentisque decorandam! M. Cicero
ud te defendit, alium in ea voluntate non fuisse, in
a seipsum confitetur fuisse, nec tuas tacitas cogitationes
timescit, nec, quid tibi de alio audienti de se ipso oc-
rrat, reformidat. Vide, quam non reformidem; vide, III
anta lux liberalitatis et sapientiae tuae mihi apud te
centi oboriatur. Quantum potero, voce contendam,
hoc populus Romanus exaudiat. Suscepto bello, Cae- 7
r, gesto etiam ex magna parte, nulla vi coactus, indi-
o ac voluntate ad ea arma profectus sum, quae erant
mpta contra te. Apud quem igitur hoc dico? nempe

---

d sic est etiam pro Balb. 7 tr. *illud peto, ut hominis ip-us ornamenta adiumento causae otius, quam impedimento esse alitis*, ubi vid. Garaton. epp. m. XV, 5 (68, 3.) Cf. Zumpt. amm. lat. §. 747. Sed ubique tius a verbo divellitur, ponitque ante *quam* et perspicuitatis et gravitatis causa.

§. 6. *quam prodo meam.* Prore dicuntur aliquid, qui quod fendere debebant, non tantum propter perfidiam, sed aliis am de causis defendere omitit.

defendit alium fuisse, i. e. in endendo dicit. Verr. III, 90 n. *qui id aliorum exemplo se sse defendat.* Fin. III, 22, 72. *issime defenditur, numquam nitatem ab utilitate posse se-gi.*

t. III. §. 7. *Suscepto b.* Quint. , 28. *Cicero quum dicit pro ario, Suscepto — contra te pta, non solum ad utilitatem Ligarii respicit, sed magis laudare victoris clementiam non potest.* Ad Pompeium autem profectus est Cicero, quum ille iam ex Italia pulsus esset, Caesar autem in Hispaniam profectus. Vid. ad Att. X, 8. eique annexas Antonii et Caesaris epistolas (epist. XCIV).

iudicio. Ita recte pro *iudicio meo* scripsit Gruter. Rursus Cic. de off. I, 15. *beneficia, quae iudicio (mit Bedacht) considerata constanterque delata sunt.* Corn. N. Att. 15. *non inertia, sed iudicio, fugit reip. procurationem.* — *voluntate*, libere ac libenter. Iterum noster offic. I, 9. *eos ad remp. ne accessuros quidem putant, nisi coactos; aequius autem erat id voluntate fieri, (gern und willig).* Livio perfrequentem esse hanc dictionem Gronov. observat ad V, 17. *Heum.*

nempe apud eum. Nempe in responsione ponitur de re indu-

Digitized by Google

apud eum, qui quum hoc sciret, tamen me, antequam vidit, reipublicae reddidit, qui ad me ex Aegypto litteras misit, ut essem idem, qui fuissem, qui quum ipse imperator in toto imperio populi Romani unus esset, esse me alterum passus est, a quo, hoc ipso C. Pansa mihi nuntium perferente, concessos fasces laureatos tenui, quos tenendos putavi, qui mihi tum denique se salutem putavit dare, si eam nullis spoliatam ornamentis dedisset.
8 Vide, quaeso, Tubero, ut, qui de meo facto non dubitem dicere, de Ligarii non audeam confiteri. Atqui haec propterea de me dixi, ut mihi Tubero, quum se eadem dicerem, ignosceret. Cuius ego industriae gloriaeque faveo, vel propter propinquam cognationem, vel quod eius ingenio studiisque delector, vel quod eadem adolescentis propinqui existimo etiam ad me
9 aliquem fructum redundare. Sed hoc quaero, quis potest esse crimen, fuisse in Africa Ligarium? nempe is, qui et ipse in eadem Africa esse voluit, et prohibitum se Ligario queritur, et certe contra ipsum Caesarem

---

bitata, de qua ne quaeri quidem opus fuerit, ut lenis aliqua irrisio insit. Vid. Mil. 6, 15. infr. §. 9. c. 8, 25. Verr. V, 69, 177. Phil. I, 7, 18. IV, 4, 8. X, 5, 6. XI, 14, 36. — Quint. IX, 2, 24 *et interrogandi se ipsum et respondendi sibi solent esse non ingratae vices, ut Cic. pro Lig. Apud quem* etc.

antequam vidit, post Pharsalicam pugnam. *Manut.*

ex Aegypto litteras misit, fortasse per Philotimum libertum. Vid. epist. fam. XIV, 23. 24. ad Att. XI, 23.

ut essem idem, eodem ordine et loco. *Fabric.*

esse me alterum passus est, concessis fascibus laureatis, de quibus, tanquam de onere (epp. fam. II, 16 = 92, 4. 5.) nimium saepe in epistolis conqueritur: triumphum enim non desperare. Tenuisse fasces et res Cicero videbatur Fabiusque ad mensem Octobrem anni u. 707. ita ut per quos annos cum imperio fuerit.

non audeam confiteri. Ineptam quaedam irrisio, quod Tubero non crediderat, Ciceronem ausurum esse.

§. 8. *quum de se eadem rem* pro quum de se eadem dicentem audiret. *Ern.*

§. 9. *Sed hoc quaero.* Cf. V, 13, 30. sq. *Artificis esse, venire in actione adversarii, inter semet ipsa pugnant, aut pugnare videantur, quae aliqua ex rebus ipsis manifesta sunt* — — *Tubero Ligarium accusat, quod is in Africa fuerit, et queritur, quod ab eo in Africam sit admissus.* Cf. XI, 1, 7.

Digitized by Google

congressus armatus. Quid enim, Tubero, destrictus ille tuus in acie Pharsalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum tuorum? quae tua mens, oculi, manus, ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? Nimis urgeo; commoveri videtur adolescens; ad me revertar. Iisdem in armis fui. Quid IV autem aliud egimus, Tubero, nisi ut, quod hic potest, 10 nos possemus? Quorum igitur impunitas, Caesar, tuae clementiae laus est, eorum ipsorum ad crudelitatem te cuet oratio? Atque in hac causa nonnihil equidem, Tubero, etiam tuam, sed multo magis patris tui prudentiam desidero, quod homo cum ingenio tum etiam doctrina excellens, genus hoc causae quod esset, non viderit: nam, si vidisset, quovis profecto, quam isto, modo a te agi maluisset.

Arguis fatentem; non est satis; accusas eum, qui iusam habet, aut, ut ego dico, meliorem quam tu, aut, ut tu vis, parem. Haec admirabilia; sed prodigii simile 11 est, quod dicam. Non habet eam vim ista accusatio, ut Q. Ligarius condemnetur, sed ut necetur. Hoc egit civis Romanus ante te nemo; externi isti sunt mores; usque ad sanguinem incitari solet odium aut levium Graecorum aut immanium barbarorum. Nam quid aliud agis? ut Romae ne sit? ut domo careat? ne cum optimis patribus, ne cum hoc T. Broccho, avunculo suo, ne

---

Quid enim, Tubero. Quint. I, 2, 38. *Aversus quoque a iudice sermo, qui dicitur ἀποστροφή, iudicem movet, sive adversarios indimus, Quid enim* etc. ib. §. 7. Interrogationem *non scisciandi petentia assumi* monet, *sed instandi.* Consequentia ad congeriem verborum ac sententiarum idem significantium, similem *συναθροισμῷ*, refert idem VIII, 4, 26 sq. Cf. Quintil. 6, 11 sq. *Quid agebat*, i. e. quid spectabat, propositum habebat, ut in illo *id agere ut*, Plutarch. Cicer. c. 39. *ἐπεὶ ἀρξαμένου λέγειν ὁ Κικέρων ὑπερφυῶς δεινότητι, καὶ προὔβαινεν αὐτῷ πάθει τε ποικίλος καὶ χάριτι θαυμαστὸς ὁ λόγος, πολλὰς μὲν (λέγεται) εἶναι χρόας ἐπὶ τοῦ προσώπου τὸν Καίσαρα, πᾶσαι δὲ τῆς ψυχῆς τρεπόμενος τροπὰς κατάδηλον εἶναι. τέλος δὲ τῶν κατὰ Φάρσαλον ἀψαμένου τοῦ ῥήτορος ἀγώνων, ἐκπαθῆ γενόμενον τινα χθῆναι τῷ σώματι καὶ τῆς χειρὸς ἐκβαλεῖν ἔνια τῶν γραμματίων, τὸν γοῦν ἄνθρωπον ἀπέλυσε τῆς αἰτίας βεβιασμένος.*

c. IV. §. 10. *Quid aliud egimus* fortissime defendentis est, iudice Quintil. V, 13, 5.

laus est. Cf. ad Mil. §. 5.

Digitized by Google

cum eius filio, consobrino suo, ne nobiscum vivat? ne sit in patria? num est? num potest magis carere his omnibus quam caret? Italia prohibetur, exsulat. Non tu
12 ergo hunc patria privare, qua caret, sed vita vis. At istud ne apud eum quidem dictatorem, qui omnes, quos oderat, morte multabat, quisquam egit isto modo. Ipse iubebat occidi, nullo postulante; praemiis etiam invitabat. Quae tamen crudelitas ab eodem aliquot annis post, quem
v tu nunc crudelem esse vis, vindicata est. Ego vero istud non postulo, inquies. Ita mehercle existimo, Tubero; novi enim te, novi patrem, novi domum nomenque vestrum; studia denique generis ac familiae vestrae, virtutis, humanitatis, doctrinae, plurimarum artium atque optima-
13 rum, nota sunt mihi omnia. Itaque certo scio, vos non petere sanguinem; sed parum attenditis: res enim

---

§. 11. *sed vita vis.* Mira vis in numero: solet enim Cicero, quae sunt acerbiora, brevissime concludere, ut illud quoque praeclarum, *Italia prohibetur, exsulat. Manut.*

§. 12. *praemiis invitabat.* Vellei. Paterc. II, 28. de Sullana proscriptione tradit, *iugulati cives, constitutum auctoramentum, plurimumque habuisse qui plurimos interemisset, neque occisi hostis, quam civis, uberius fuisse praemium. Cellar.*

vindicata est, quia Sullanos multos Caesar occidit, in iis Faustum, L. Sullae filium, et quia proscriptorum a Sulla filiis contra legem ab eo latam facultatem restituit petendorum magistratuum, quo in numero fuit A. Hirtius, auctore Dione. *Idem.* Sed magis huc pertinet locus Suetonii, quem Cellar. attulit tab. Caes. 11. *in exercenda de sicariis quaestione* (anno post aedilitatem 691) *nos quoque sicariorum numero habuit, qui proscriptione ob relata civium Rom. capita pecunias ex aerario acceperant, quamquam exceptis Corneliis legibus.*

c. V. *generis*, Aeliorum; e qua gente fuit Sext. ille Aelius, qui *catus* cognominatus est. vid. Cic. de orat. I, 45, 198. *iuris quidem civilis omnium peritissimus, sed etiam ad dicendum paratus*, ut sit idem Brut. 20. tum L. Aelius Stilo, quem Cicero Brut. 56, 205 dicit *eruditissimum et graecis litteris et latinis, antiquitatisque scriptorumque veterum litterate peritum, denique Stoicum esse voluisse, oratorem autem nec studuisse unquam nec fuisse.* Ex eadem gente fuit etiam L. Aelius Lamia, de qu. est pro Sext. 12, 29. in Pis. 9. — *familiae vestrae*, Tuberonum inter quos est Q. Tubero Stoicus, commemoratus in or. pro

o ſpectat, ut ea poena, in qua adhuc Q. Ligarius ſit,
ou videamini eſſe contenti. Quae eſt igitur alia, prae-
r mortem? Si enim in exſilio eſt, ſicuti eſt, quid
nplius poſtulatis? an, ne ignoſcatur? hoc vero multo
erbius multoque eſt durius. Quod nos domi petimus
ecibus et lacrymis proſtrati ad pedes, non tam noſtrae
uſae fidentes, quam huius humanitati, id ne impetre-
us, pugnabis? et in noſtrum fletum irrumpes? et nos
entes ad pedes ſupplicum voce prohibebis? Si, quum 14
c domi faceremus, quod et fecimus et, ut ſpero, non
oſtra fecimus, tu derepente irrupiſſes et clamare coe-
ſſes, Caeſar, cave ignoſcas, cave te fratrum pro fratris
ute obſecrantium miſereatur, nonne omnem humani-
em exuiſſes? Quanto hoc durius, quod nos domi
timus, id a te in foro oppugnari, et in tali miſeria
ultorum perfugium miſericordiae tollere? Dicam plane, 15

---

uren. 36, 75. De duobus ge-
tivis, uni nomini iunctis (*ſtu-
a generis*, i. e. in quibus gens
ſtra et familia verſatur, *ſtu-
virtutis* etc. quibus virtuti
c. ſtudetis) vid. ad Catil. I.
12. Muren. §. 8.

§. 13. *eo ſpectat*, eam vim
bet.

ſicuti eſt verum eſſe ſignifi-
, quod antea poſitum tantum
t tanquam quod fieri poſſet,
poſt *quamvis*. vid. ad Roſc.
2. Sic de nat. d. II, 31, 78.
*ſſe eſt, quum ſint dii, ſi modo
, ut profecto ſunt, animantes*

Quod nos domi petimus. De
re loquitur ſeu in univer-
, nondum de eo, quod re-
factum eſt; hoc enim ſe-
ur §. 14.

14. *quod et fecimus.* Vid.
fam. VI, 14. (116, 4.)

*id a te — oppugnari et — tol-
lere* pro tolli, vel id te oppu-
gnare et tollere. Similiter Tuſc.
diſp. II, 16, 37. arma membra
militis eſſe dicunt; *quae quidem
ita* geruntur *apte, ut — pugnare*
poſſint. pro gerunt — poſſint,
vel gerantur, ut pugnari poſſit.
Vid. Wopkenſ. lect. Tull. p. 61,
Bremi et Goerenz. ad Fin. II,
15, 48.

perfugium miſericordiae, i. e.
perfugium, quod in miſericor-
dia potentioris poſitum eſt, ſ.
quod praebet miſericordia, ut
recte Lambin. Vid. ad Catil.
II, §. 24. ad Muren. §. 23. ad
Sull. §. 77. Diverſum eſt *per-
fugium avaritiae* Manil. §. 39.
De iis, quae ſequuntur Quintil.
VIII, 3, 83 ſqq. *Vicina prae-
dictae* (βραχυλογίᾳ) *ſed amplior
virtus eſt ἐμφάσεως. — — Eius duae
ſunt ſpecies, altera, quae plus
ſignificat, quam dicit, altera, quae*

Digitized by Google

C. Caesar, quod sentio: si in hac tanta tua fortuna le-
tas tanta non esset, quantam tu per te, per te, inqu-
obtines (intelligo, quid loquar) acerbissimo luctu redu-
daret ista victoria. Quam multi enim essent de victo-
bus, qui te crudelem esse vellent, quum etiam de vi-
reperiantur? quam multi, qui, quum a te nemini igno-
vellent, impedirent clementiam tuam, quum etiam
quibus ipse ignovisti, nolint te in alios esse misericord-
16 Quod si probare Caesari possemus, in Africa Ligar-
omnino non fuisse, si honesto et misericordi mend-
saluti calamitoso civi esse vellemus, tamen hominis n-
esset, in tanto discrimine et periculo civis refeller-
coarguere nostrum mendacium, et, si esset alicuius,
certe non esset, qui in eadem causa et fortuna fu-
Sed tamen aliud est errare Caesarem nolle, aliud
misereri. Tu diceres, cave, Caesar, credas; fuit
Africa Ligarius; tulit arma contra te. Nunc quid d-
cave ignoscas. Haec nec hominis, nec ad hominem
est; qua qui apud te, C. Caesar, utetur, suam
abiiciet humanitatem, quam extorquebit tuam.

---

etiam id, *quod non dicit.* Tum de hac altera §. 85. *Sequens posita est in voce aut omnino suppressa, aut etiam abscissa. Supprimitur vox, ut fecit pro Ligario Cicero*, Quod si — intelligo, quid loquar: *tacuit enim illud, quod nihilo minus accipimus, non deesse homines, qui ad crudelitatem eum impellerent.*

§. 16. *saluti calam. civi esse vell. Saluti esse orator dicitur* iis, quos defendit etiam orat. II, 49, 200. *qui saepe — meis civibus saluti existimarer fuisse.* Quem locum Wernsdorf. delieo; quod qui, sicut Fabritius, recitius de Caesare quam de patrono dici posse putabat, scripsit *saluti civis calamitosi consultum esse vel-*

lemus, ut vulgo editur ... vero Ern. dicit, in ... se *esse* additum nusqu... risse, Editur. sic ... VIII, 4, 14. bis. 6, 15. ... 3, 8.

citius, potius, ut ... 59. *visinum citius* ... *fructibus percipiendis* ... *trem.* et Phil. ... *merito iactasse se aliqu*... Cf. Brut. 67. ...

extorquebit, ut infra ... turalem: utimur enim ... bo de rebus, quae ... moventur, ut *extorque*... vam de manu Hercul... generis apud Cicero... rima. *Id.*

Ac primus aditus et postulatio Tuberonis haec, ut VI
opinor, fuit, velle se de Q. Ligarii scelere dicere. Non 17
dubito, quin admiratus sis, vel quod de nullo alio quisquam, vel quod is, qui in eadem causa fuisset, vel quidnam novi sceleris afferret. Scelus tu illud vocas, Tubero? cur? isto enim nomine illa adhuc causa caruit. Alii errorem appellant, alii timorem, qui durius, spem, cupiditatem, odium, pertinaciam, qui gravissime, temeritatem; scelus praeter te adhuc nemo. Ac mihi quidem, si proprium et verum nomen nostri mali quaeratur, fatalis quaedam calamitas incidisse videtur et improvidas hominum mentes occupavisse, ut nemo mirari debeat, humana consilia divina necessitate esse superata. Liceat 18
esse miseros, quamquam hoc victore esse non possumus. Sed non loquor de nobis; de illis loquor, qui occiderunt. Fuerint cupidi, fuerint irati, fuerint pertinaces; sceleris vero crimine, furoris, parricidii, liceat Cn. Pompeio mortuo, liceat multis aliis carere. Quando hoc quisquam ex te, Caesar, audivit, aut tua quid aliud arma voluerunt, nisi a te contumeliam propulsare? quid

---

c. VI. §. 17. *postulatio* est accusatoris petentis a praetore, ut sibi nomen deferre liceat. epp. fam. VIII, 6. *inter postulationem et nominis delationem uxor a Dolabella discessit.* divin. in Caecil. 20. *nuper quum in Gabinium — — Piso delationem nominis postularet.*

§. 18. *Liceat esse miseros.* Vid. Krüger. *Untersuch.* III. p. 367.

Fuerint cupidi est concedentis; facile patimur eos cupidos vocari etc. Male Moebius pro *si* vel *quamvis fuerint cupidi* dictum accipit; de quo vid. ad Rosc. §. 55.

parricidii. Significatur crimen laesae maiestatis reip. Clarius parricidium patriae dixit de offic. III, 21. Phil. II, 7. Catil. I, 7. *Heum.*

contumeliam, quae in eo posita erat, quod Caesares absentis rationem in comitiis haberi non patiebantur eius inimici. Caes. b. civ. I, 9. *doluisse se*, inquit Caesar, *quod pop. R. beneficium sibi per contumeliam ab inimicis extorqueretur, ereptoque semestri imperio* (quo quinquennium expleretur, in quod Caesari Galliae lege Pompeii et Crassi concessae erant. vid. Caes. b. Gall. VIII, 53.) *in urbem retraheretur, cuius absentis rationem haberi proximis comitiis pop. iussisset.* Cf. Cic. ad Att. IX, 11. (epp. 89, 2.) Referendo ante tempus de Caesaris provinciis Marcellus Cos. *dignitatem Caesaris impugnavit* Caes. b. Gall. VIII, 53. *Ius suum* tuentur milites malo in posterum exemplo, quatenus cives

Digitized by Google

egit tuus ille invictus exercitus, nisi ut suum ius tueretur et dignitatem tuam? Quid? tu, quum pacem esse cupiebas, idne agebas, ut tibi cum sceleratis, an ut cum bonis
19 civibus conveniret? Mihi vero, Caesar, tua in me maxima merita tanta certe non viderentur, si me ut sceleratum a te conservatum putarem. Quomodo autem tu de republica bene meritus esses, si tot sceleratos incolumi dignitate esse voluisses? Secessionem tu illam existimavisti, Caesar, initio, non bellum; non hostile odium, sed civile dissidium, utrisque cupientibus rempublicam salvam, sed partim consiliis, partim studiis a communi utilitate aberrantibus. Principum dignitas erat paene par, non par fortasse eorum, qui sequebantur; causa tum dubia, quod erat aliquid in utraque parte, quod probari posset, nunc melior certe ea iudicanda est, quam etiam dii adiuverunt. Cognita vero clementia tua, quis non eam victoriam probet, in qua occiderit nemo, nisi
VII armatus? Sed, ut omittam communem causam, veniamus ad nostram. Utrum tandem existimas facilius fuisse, Tubero, Ligario ex Africa exire, an vobis in Africam

---

Romani sunt, qui et illam Pompeii et Crassi legem suis suffragiis adiuverant et tribunorum plebis iniurias ulcisci parati erant. Caes. I. c.

quum pacem esse cupiebas. Vid. Caes. b. civ. I, 9.

§. 19. *Secessionem*, dissensionem civilem, quum in diversas partes homines discedunt, et ab adversariis secedunt. Ad veteres secessiones alludere Cic., quibus olim plebs patriciis infensa secesserit ab urbe in sacrum montem, vel in Ianiculum, monuit Cell.

Principum dignitas. Quint. IX, 3, 36. ἐπάνοδος dicitur graece, nostri regressionem vocant. *Nec solum in eodem sensu, sed etiam in diverso eadem verba contra sumuntur, Princ. dign.*

non par fort. Hic certe Pompeianos Caesarianis dignitate praefert: consularis enim cum Caesare, ut arbitror, nemo fuit, cum Pompeio multi praeter ipsos consules et magistratus. *Manut.*

quam etiam dii adiuverunt. Hinc fortasse ductum illud Lucani Pharс. I, 128. *Victrix causa diis placuit, sed victa Catoni.* Quint. V, 11, 42. *Ponitur a quibusdam, et quidem in parte prima, Deorum auctoritas, quae est ex responsis, ut Socratem esse sapientissimum. Id rarum est; tamen utitur eo Cicero in libro de aruspicum responsis et in concione contra Catilinam* (III, 8, 9.) *et pro Ligario, quum causam C. Caesaris meliorem, quia hoc dii iudicaverint, confitetur.*

c. VII. §. 20. *Ligario.* vid. not. crit.

Digitized by Google

non venire? Poteramusne, inquis, quum senatus censuisset? Si me consulis, nullo modo; sed tamen Ligarium senatus idem legaverat. Atque ille eo tempore paruit, quum parere senatui necesse erat; vos tum paruistis, quum paruit nemo, qui noluit. Reprehendo igitur? minime vero, neque enim licuit aliter vestro generi, nomini, familiae, disciplinae. Sed hoc non concedo, ut, quibus rebus gloriemini in vobis, easdem in aliis reprehendatis. Tuberonis sors conjecta est ex sena- 21
tusconsulto, quum ipse non adesset, morbo etiam impediretur; statuerat excusare. Haec ego novi propter omnes necessitudines, quae mihi sunt cum L. Tuberone; domi una eruditi, militiae contubernales, post affines, in omni denique vita familiares. Magnum etiam vinculum, quod iisdem studiis semper usi sumus. Scio igitur Tuberonem domi manere voluisse; sed ita quidam agebat, ita rei-

---

consulis ductum a Iuris peritis, qui proprie consuli dicuntur, ut etiam iudices Verr. act. I, 11, 32.

senatus idem, qui Tuberonem in Africam miserat. Caes. b. civ. I, 30. *Africam sorte Tubero obtinere debebat.*

nemo, qui noluit. Cur Ernestio sincera Latinitas postulare videatur *qui nollet*, non assequor. Poterat coniunctivo uti, ut significaret, hanc causam fuisse, cur paruerit; poterat dicere, *qui nolebat*, quia hic est habitus animi continuus, cuius partem tantum explet illud *parere*; sed non necesse erat. Itaque idem tempus bis posuit, ut utramque rem iisdem temporis terminis circumscriptum esse declararet. Vid. Exc. ad orat. VII. p. 241.

§. 21. *statuerat excusare* sc. morbum, ut loquitur c. IX, i. e. morbum pro causa afferre, cur nollet. Sic *propinquitatem excusare* Phil. VIII, 1. in. *Se* cogitandum esse, quicenset Moebius, non debebat ad ea provocare, quae ego de omissis *te, se* etc. monui ad Rosc. §. 61. Ibi enim de omissione *subiecti* agitur, hic de *obiecti*.

omnes necessitudines, omnis generis necessitudines. Cf. pro Sext. §. 39. *Necessitudo* autem ea est coniunctio, quae mutua officia imponit.

militiae, bello Marsico seu sociali, quo Cicero in exercitu Cn. Pompeii Strabonis tiro fuit, ut ipse Phil. XII, 11. refert.

affines. vid. ad §. 1.

quidam. Cn. Pompeium intelligit Manut. recte ob *vir amplissimus*, quod sequitur. Catonem Gruter. „Utriusque linguae scriptores *quidam* vel de nobilissimis hominibus dicunt, si aut sibi aut quibus scribunt, minus

Digitized by Google

publicae sanctissimum nomen opponebat, ut, etiam si aliter sentiret, verborum tamen ipsorum pondus sustinere
22 non posset. Cessit auctoritati amplissimi viri, vel potius
paruit. Una est profectus cum iis, quorum erat [illegible]
causa; tardius iter fecit. Itaque in Africam venit iam
occupatam. Hinc in Ligarium crimen oritur, vel [illegible]
potius: nam, si crimen est ullum voluisse, non minus
magnum est, vos Africam, omnium provinciarum [illegible],
natam ad bellum contra hanc urbem gerendum, obtinere
voluisse, quam aliquem se maluisse. Atque is tamen [illegible]
quis Ligarius non fuit. Varus imperium se habere [illegible]
25 cebat; fasces certe habebat. Sed quoquo modo [illegible]
habet, haec querela vestra, Tubero, quid valet? [illegible]
in provinciam non sumus. Quid si essetis? Caesari[illegible]
eam tradituri fuissetis, an contra Caesarem retenturi?
VIII Vide, quid licentiae, Caesar, nobis tua liberalitas [illegible],
vel potius audaciae. Si responderit Tubero, Afric[illegible]

---

noti sint; quod multis exemplis demonstravit J. Perizonius Syllog. epist. T. IV. pag. 778." *Ruhnk.* ad Vellei. Pat. II, 64. Hic potius is designatur, quem certis de causis nominare non vult Cic., ut recte Moeb. *Agere cum aliquo* est omni contentione alicui persuadere velle aliquid. *Opponebat*, tanquam quo Tuberonis repugnantia vinceretur. Graecum [illegible] comparat Fabritius.

§. 22. *Cessit vel potius paruit.* Nam *cedere* voluntatis est, *parere* observantiae. *Manut.*

in Afr. iam. occup. Caes. b. civ. I, 31. *Tubero quum in Africam venisset, invenit in provincia cum imperio Attium Varum. — — Hic venientem Uticam cum navibus Tuberonem portu atque oppido prohibet, neque affectum valetudine filium exponere in*

terra patitur, sed sublatis ancoris excedere eo loco cogit. [illegible]

ullum voluisse, Africam [illegible] tinere.

natam ad bellum, quod [illegible] hunc situm habebat, ut [illegible] bellum contra Romanos [illegible] pere et gerere posset. [illegible] stius Manutius hoc propter [illegible] nica bella dici monet.

aliquem se maluisse. [illegible] Ernestium sic [illegible] quid est, aut quae latinitas, [illegible] *quis se maluit obtinere!* vid. [illegible] or. pro Archia p. [illegible] 10.

quoquo modo se res [illegible] Quod Graevius edidit [illegible] barbarismum esse [illegible] nismum, recte ad h. l. [illegible] Heum., quem impugnatum [illegible] esse a Cellario antibarb. [illegible] et in curis posterioribus p. [illegible] 14. Cf. Heusing. ad [illegible] p. LV.

Digitized by Google

quo senatus eum forsque miserat, tibi patrem suum tra-
dituram fuisse, non dubitabo apud ipsum te, cuius id
rum facere interfuit, gravissimis verbis eius consilium
eprehendere: non enim si tibi ea res grata fuisset, esset
iam probata. Sed iam hoc totum omitto, non tam ut 24
e offendam tuas patientissimas aures, quam ne Tubero,
uod numquam cogitavit, facturus fuisse videatur. Ve-
iebatis igitur in Africam provinciam, unam ex omni-
is huic victoriae maxime infestam, in qua erat rex
otentissimus, inimicus huic causae, aliena voluntas, con-
entus firmi atque magni. Quaero, quid facturi fuistis?
uamquam quid facturi fueritis, dubitem, quum videam,
uid feceritis? Prohibiti estis in provincia vestra pedem
onere, et prohibiti, ut perhibetis, summa cum iniuria.
uomodo id tulistis? acceptae iniuriae querelam ad quem 25
etulistis? nempe ad eum, cuius auctoritatem secuti in
ocietatem belli veneratis. Quod si Caesaris causa in
rovinciam veniebatis, ad eum profecto exclusi provin-
ia venissetis; venistis ad Pompeium. Quae est ergo haec
pud Caesarem querela, quum eum accusatis, a quo que-
amini vos prohibitos contra Caesarem bellum gerere?
Itque in hoc quidem vel cum mendacio, si vultis, glo-
iemini per me licet, vos provinciam fuisse Caesari tra-
ituros, etiam si a Varo et quibusdam aliis prohibiti esse-
is. Ego autem confitebor culpam esse Ligarii, qui vos
antae laudis occasione privaverit. Sed vide, quaeso, C. IX
Caesar, constantiam ornatissimi viri, L. Tuberonis; quam 26

---

c. VIII. §. 23. *esset etiam probata*, quia non honestum esset, iniussu senatus eam Caesari tradere. Vel secundum proverbium, ad quod provocat eum.: *Prodi tionem amo, proditorem odi.*

§. 24. *huic victoriae*, Pharsalicae. *rex potens*. Iuba, qui Numidiam ad Mauritaniam usque late regnabat, cui *paternum hospitium erat cum Pompeio* Caes. b. civ. II, 25. De sententia illius Sueton. Iul. 66. ipsit. *Collar.*

aliena voluntas, int. provinciae vel provincialium. *Conventus* qui sint vid. in Clave [ad Sext. §. 9.] intelligendi autem sunt h. l. cives Romani in conventibus, qui ipsi conventus nomine saepe appellantur. *Ern. Conventus* non esse urbes ipsas, ut ait Ernest. in clav., sed civium Romanorum in urbe provinciae habitantium universitatem recte ad h. l. docuit Wernsdorfius.

§. 25. *a quo queramini*: Vid. ad Sext. §. 99.

Digitized by Google

ego, quamvis ipſe probarim, ut probo, tamen non com-
memorarem, niſi a te cognoviſſem in primis eam vir-
tutem ſolere laudari. Quae fuit igitur umquam in ullo
homine tanta conſtantia? conſtantiam dico? neſcio, an
melius patientiam poſſem dicere. Quotus enim iſte-
quisque feciſſet, ut, a quibus in diſſenſione civili
eſſet receptus, eſſetque etiam cum crudelitate reie-
ad eos ipſos rediret? Magni cuiusdam animi atque
viri eſt, quem de ſuſcepta cauſa propoſitaque ſen-
nulla contumelia, nulla vis, nullum periculum poſſit
27 pellere. Ut enim cetera paria Tuberoni cum Varo fuiſ-
ſent, honos, nobilitas, ſplendor, ingenium, quae ne-
quam fuerunt, hoc certe praecipuum Tuberoni
quod iuſſo cum imperio ex ſenatus conſulto in provinc-
ſuam venerat. Hinc prohibitus non ad Caeſarem
iratus, non domum, ne iners, non aliquam in regio-
ne condemnare cauſam illam, quam ſecutus eſſet, vi-
retur; in Macedoniam ad Cn. Pompeii caſtra ven-
eam ipſam cauſam, a qua erat reiectus cum
28 Quid? quum iſta res nihil commoviſſet eius animum
quem veneratis, languidiore, credo, ſtudio in cauſ-
ſtis? tantummodo in praeſidiis eratis, animi vero a
abhorrebant? an, ut fit in civilibus bellis, nec in
magis, quam in reliquis, omnes vincendi ſtudio ta-
mur? Pacis equidem ſemper auctor fui; ſed tum

quamvis ipſe probarim, ut probo. Vid. ad Roſc. §. 22.

§. 26. *conſtantiam dico?* Huius dicta ſua corrigendi formulae haec exempla affert Abram pro Sext. 24, 53. pro Rabir. Poſt. 5, 10. *Num quis teſtis Poſtumum appellavit? teſtis autem? num accuſator?* Phil. II, 19, 48. *ſuam enim quisque domum tum obtinebat, neque erat usquam tua? Domum dico? Quid erat in terris* etc. Manut. praeterea illa: Verr. I, 17, 45. pro Planc. 21, 52. ad famil. I, 9. (epp. 41, 44.) Ceterum haec omnia

cum irriſione dicta alle-
facile videbit.

§. 27. *ad Cn. Pompei*
adventum
ut non ſignificatur,
militaverit, an
ſqq. demum
§. 28. *in praeſidiis,*
cf. pro Arch.
credo — abhorrebant
ad Sext. §. 44.
Pacis equidem ſ. a. f.
fam. VI, 6 (145, 4.)
praetermiſi aut
querelarum, quem
mam pacem iuſtiſſim
ferrem? Phil. II, 10, 24.

Digitized by Google

rat enim amentis, quum aciem videres, pacem cogitare. Omnes, inquam, vincere volebamus, tu certe praecipue, qui in eum locum veniſſes, ubi tibi eſſet pereundum, niſi iciſſes; quamquam, ut nunc ſe res habet, non dubito, uin hanc ſalutem anteponas illi victoriae. Haec ego x on dicerem, Tubero, ſi aut vos conſtantiae veſtrae, aut 29 aeſarem beneficii ſui poeniteret. Nunc quaero, utrum eſtras iniurias, an reipublicae perſequamini. Si reipublicae, quid de veſtra in ea cauſa perſeverantia reſponebitis? ſi veſtras, videte, ne erretis, qui Caeſarem veris inimicis iratum fore putetis, quum ignoverit ſuis.

Itaque num tibi videor, Caeſar, in cauſa Ligarii occupatus eſſe? num de eius facto dicere? quidquid dixi, d unam ſummam referri volo vel humanitatis, vel clementiae, vel miſericordiae tuae. Cauſas, Caeſar, egi 30 ultas, et quidem tecum, dum te in foro tenuit ratio onorum tuorum; certe numquam hoc modo, *Ignoſcite, dices, erravit, lapſus eſt, non putavit; ſi unquam poſt-* c. Ad parentem ſic agi ſolet, ad iudices, *Non fecit,*

---

ncordiae, compoſitionis auctor e non deſtiti.

pacem cogitare differre videtur a locutione *de pace cogitare*. cuſativus enim rem ſignificat, am quis efficere cupit, praeſitio cum ablativo nihil, niſi od in verbo ineſt. Fallitur n Daviſ. ad Cic. de nat. d. 27. *cogitare deum* pro *de deo* am eſſe dicens loquendi raem. Pronominum tamen et ctivorum neutrorum accuri etiam ponuntur, ubi ſubtivum cum *de* adiungendum , ut *cogitare nihil niſi de pernicie* Phil. IV, 2, 4. §. 8.

mnes, inquam. Alias repe- vocabulum ante *inquam*, es, *omnes, inquam*, ut de renzii coniectura ed. Orell. reſpicit ad ſuperiora *omnes vincendi ſtudio tenebamur.* Sic etiam Sext. XI. §. 26. pro Deiot. 12, 34.

qui in eum locum veniſſes, i. e. quum. Vid. ad Roſc. §. 4. *ubi tibi eſſet per.* ubi tibi pereundum eſſe videbas.

§. 29. *ad unam ſummam* i. e. ita ut vel humanitas tua vel cl., vel miſericord. ſummam eorum, quae dixi, ſeu id, quo omnia illa redeunt, conferat.

c. X. §. 30. *Ignoſcite, iudices.* Haec eſſet deprecatio; quam locum habere in ſenatu et apud populum et apud Principem et ubicunque iuris clementia eſt, disputat Quintil. VII, 4, 18.

erravit, iudicio; *lapſus eſt* facto.

ſi unquam poſthac ſc. tale quid commiſero vel admiſero, quod

non cogitavit, falsi testes, fictum crimen. Dii, te, Cae[illegible]
de facto Ligarii iudicem esse; quibus in praesidii[illegible]
quaere. Taceo; ne haec quidem colligo, quae [illegible]
valerent etiam apud iudicem. Legatus ante bellum [illegible]
fectus, relictus in pace, bello oppressus, in eo ipso [illegible]
acerbus, totus animo et studio tuus. Ad iudicem [illegible]
solet. Sed ego ad parentem loquor: Erravi, temere [illegible]
poenitet; ad clementiam tuam confugio, delicti ve[illegible]
peto, ut ignoscas, oro. Si nemo impetravit, arrog[illegible]
51 si plurimi, tu idem fer opem, qui spem dedisti. [illegible]
sperandi Ligario causa non sit, quum mihi apud te [illegible]
locus etiam pro altero deprecandi? Quamquam [illegible]
in hac oratione spes est posita causae, nec in eorum [illegible]
XI diis, qui a te pro Ligario petunt, tui necessarii. [illegible]
enim et cognovi, quid maxime spectares, quum pro [illegible]
cuius salute multi laborarent; causas apud te rog[illegible]
gratiosiores esse, quam vultus, neque te spectare, [illegible]
tuus esset necessarius is, qui te oraret, sed quae [illegible]
causa, pro quo laboraret. Itaque tribuis tu quidem [illegible]
ita multa, ut mihi beatiores illi esse videantur inte[illegible]
qui tua liberalitate fruuntur, quam tu ipse, qui il[illegible]
multa concedis. Sed video tamen, apud te caus[illegible]

---

addunt Plaut. Casin. V. 4. Terent. Eun. V, 2. Vid. quae citat Moeb. Beier. ad Cic. Off. I, 11, 35. Heind. ad Hor. Sat. IX, 25.

§. 51. *in hac oratione*, quae utur in deprecando pro Ligario. *Graev.* In ea spem positam habet causa Ligarii, per prosopopoeiam pro in ea spes non est, fore ut causam obtineamus.

tui necessarii ad *qui* relatum pro *eorum studiis* — — *tuorum necessariorum.* Eiusdem generis sunt, quae collegi ad Manil. §. 12. Brut. 59, 214. *id quidam fuit* [illegible] *et magris quidem oratoribus, quos parum hic* [illegible] *vidimus, ut Sulpicium, ut Antonium.* Cf. Phil. IV, 4. 9. Obs. I. 25. [illegible] de nat. d. II. 55. [illegible] Ernest. legebatur: *Hi* [illegible] *nervos, qui, sicut* [illegible] *riae, a corde tracti* [illegible] *in corpus omne ducuntur.*

c. XI. §. 51. *gratiosiores* [illegible] gratia plus valere. [illegible] mil. II, 6 (45, 7) Milo [illegible] *nostram suffragationem,* [illegible] *potentem, at gratiosam* [illegible] *iustam et debitam* [illegible] *fortasse etiam gratiosiorem.* [illegible] tur dixit pro *preces* [illegible] precantur, [illegible] missionem animi, [illegible] vultu prae se [illegible] spondent verba, [illegible] *fusum dolorem* [illegible]

Digitized by Google

rogantium valere plus, quam preces; ab iisque te
veri maxime, quorum iustissimum dolorem videas in
endo.

In Q. Ligario conservando multis tu quidem gratum 32
ies necessariis tuis, sed hoc, quaeso, considera, quod
s. Possum fortissimos viros Sabinos, tibi probatissi-
s, totumque agrum Sabinum, florem Italiae ac robur
publicae proponere. Nosti optime homines. Animad-
te horum omnium maestitiam et dolorem; huius T.
cchi, de quo non dubito quid existimes, lacrymas
aloremque ipsius et filii vides. Quid de fratribus di- 33
n? noli, Caesar, putare de unius capite nos agere;
tres tibi Ligarii retinendi in civitate sunt, aut tres
civitate exterminandi; quodvis exsilium his est opta-
s, quam patria, quam domus, quam dii penates, uno
exsulante. Si fraterne, si pie, si cum dolore faciunt,
veant te horum lacrymae, moveat pietas, moveat ger-
nitas; valeat tua vox illa, quae vicit: te enim dicere
diebamus, nos omnes adversarios putare, nisi qui no-
scum essent, te omnes, qui contra te non essent, tuos.
idesne igitur hunc splendorem, omnem hanc Brocchо-
m domum, hunc L. Marcium, C. Caesetium, L. Cor-
ium, hosce omnes equites Romanos, qui adsunt veste.

---

32. *in Ligario conservando*, ig. conservaveris.

T. Brocchi, qui avunculus Ligarii.

nos omnes adversf. putare. ad Att. XI, 6. *omnes qui in a manserant, hostium nume- tabebantur.* Caes. b. civ. I, 33. *peius discedens ab urbe in tu dixerat, eodem se habi- m loco, qui Romae remanent et qui in castris Caesaris ent, te omnes — tuos.* Suet. Iul. 75. *Denuntiante Pompeio, hostibus se habiturum, qui desuissent, ipse medios et rias partis suorum sibi numeturos pronuntiavit.*

§. 33. *hunc splendorem*, hanc multitudinem amplissimorum hominum. Sic Rosc. com. 5. *splendor advocationis.* v. Clav. *Ern.* In clav. Ern. splendor hominis, inquit, exsistit ex gratia, amicorum potentium, clientium, deductorum, salutatorum copia.

L. Corfidium. ad Att. XIII, 44. *Brutus mihi T. Ligarii verbis nuntiavit, quod appellet L. Corfidius in oratione Ligariana, erratum esse meum, sed, ut aiunt, μνημονικὸν ἁμάρτημα. Sciebam Corfidium pernecessarium Ligariorum; sed eum video ante esse mortuum. Da igitur, quaeso, negotium Pharnuci, Matraeo,*

Digitized by Google

mutata, non solum notos tibi, verum etiam pro[...] viros, qui tecum fuerunt? Atque his irascebamur, [...] requirebamus, his nonnulli etiam minabantur. Ex[...] igitur tuis suos, ut, quemadmodum cetera, quae [...]
XII sunt a te, sic hoc verissimum reperiatur. Quod si p[...]
54 tus perspicere posses concordiam Ligariorum, omnes [...] tres tecum iudicares fuisse. An potest quisquam d[...]tare, quin, si Q. Ligarius in Italia esse potuisset, in e[...] sententia futurus fuerit, in qua fratres fuerunt? quis [...] qui horum consensum conspirantem et paene con[...] in hac prope aequalitate fraterna non noverit? qu[...] non sentiat, quidvis prius futurum fuisse, quam [...] fratres diversas sententias fortunasque sequerentur? [...]luntate igitur omnes tecum fuerunt; tempestate ab[...] est unus, qui, si consilio id fecisset, esset eorum [...]
55 quos tu tamen salvos esse voluisti. Sed ierit ad b[...] discesserit non a te solum, verum etiam a fratribus [...] te orant tui. Equidem quum tuis omnibus negotiis [...]teressem, memoria teneo, qualis T. Ligarius qu[...] urbanus fuerit erga te et dignitatem tuam; sed p[...] est me hoc meminisse; spero etiam te, qui oblivisc[...]

Salvio, et id nomen ex omnibus libris collatur. Sed videntur, inquit Ern. ad h. l. iam nimis multa exempla clarissimae orationis facta fuisse, ut id fieri non posset.

requirebamus, non ut eos occideremus, sed absentes accusabamus, quomodo dicitur *prudentiam tuam requiro*, quia scilicet eam non video. *Manut.*

c. XII. §. 54. *quin, si — potuisset, — futurus fuerit* dictum ut *si P. Sestius occisus esset, fuistisne ad arma ituri* pro Sext. 38, 81. ubi vid. not. Sic Livius 35. 1. *neque dubium est, quin — fuerit, nisi fecisses.* Cf. 58, 31. 44. 2. 20.

quos tu tamen salvos esse voluisti, quamquam a tuis [...]bus discesserant.

§. 55. *qualis T. Liga[rius] urb. fuerit.* soluto tibi [...] quod tibi decretum [...]tulo et Philippo Coss. v. [...] VII, 1. *Ern.*

qui oblivi. nihil soles. [...] tanquam honorifice ex[...]posuit Marius. vide Quint[...] 5, 108. ubi Gesner [...] quod Cornel. N. narrat [...]tico in vit. 25, 11, 5. *[...] iniuriam acceperat, non [...] ulcisci quam oblivisci. [...] mortali memoria percepta [...]bat beneficia; quae autem [...] tribuerat, tam diu meminerat, quoad ille gratus erat, qui [...]perat.*

es, nisi iniurias, quoniam hoc est animi, quoniam
im ingenii tui, te aliquid de huius illo quaestorio of-
o cogitantem etiam de aliis quibusdam quaestoribus
niniscentem recordari. Hic igitur T. Ligarius, qui 36.
i nihil egit aliud (neque enim haec divinabat) nisi ut
eum tui studiosum et bonum virum iudicares, nunc
e supplex fratris salutem petit. Quam huius admoni-
officio quum utrisque his dederis, tres fratres opti-
i et integerrimos non solum sibi ipsos, neque his tot
alibus viris, neque nobis necessariis suis, sed etiam
ublicae condonaveris. Fac igitur, quod de homine 37
illimo et clarissimo, M. Marcello, fecisti nuper in
a, nunc idem in foro de optimis et huic omni fre-
ntiae probatissimis fratribus. Ut concessisti illum sē-
ui, sic da hunc populo, cuius voluntatem carissimam
per habuisti, et si ille dies tibi gloriosissimus, populo

---

e *aliis quibusdam*, qui tibi
erfati sunt initio belli civi-
Manut.

miniscentem recordari. *Me-
sse* est memoria tenere; *re-
sci*, in memoriam revocare,
d excidérat; *recordari*, re-
ita considerare s. contem-
i. Vid. Doederlein lat.
on. I. p. 166 sq.

i studiosum. Qui *tui* dele-
volunt, scire velim, qua
oritate *studiosum* per se apud
ronem unquam poni dicant
Graeco σπουδαῖος. Nam apud
n *studiosus* per se ubique est
arum studiosus, quod tota
a orationis satis indicat, ut
pt. gen. or. 5, 13. epp. fam.
, 61, Acad. IV, 31, 98.
. I, 3. *Studiosissimi defen-*
autem Verr. II, 4, 12.
, qui summo studio defen-
. Post Ciceronis demum
em *studiosus*, *studentes*, *stu-*
absolute, etiam nihil signi-
ficante serie orationis, dici coepta sunt de litterarum studiosis, ut apud Quintil. Plin. alios. Studiosum Caesaris fuisse T. Ligarium, perspicitur e §. 35. *Tui* autem, quod Graev. e Colon. recepit, in Erfurt. etiam legi, e Wunderi silentio colligo.

§. 36. *condonaveris*, ignoveris et ipsorum causa, et ut ab his viris, et necessariis tuis etc. gratiam ineas. Idem valent *concedere al. senatui*, dare populo, quae mox sequuntur. De duplici futuro exacto vid. Exc. ad orat. VII. p. 259.

§. 37. *M. Marcello*, qui consul imprimis id pugnaverat, ne Caesaris absentis ratio haberetur. Cic. epp. famil. IV, 4. (CXIV, 7.) *Caesar, accusata acerbitate Marcelli — repente praeter spem dixit, se senatui roganti de Marcello ne hominis quidem causa negaturum.*

Digitized by Google

Romano gratissimus fuit, noli, obsecro, dubitare, C. C sar, similem illi gloriae laudem quam saepissime quaer Nihil est enim tam populare, quam bonitas; nulla virtutibus tuis plurimis nec admirabilior nec gra
38 misericordia est. Homines enim ad deos nulla re pi pius accedunt, quam salutem hominibus dando; nihil l bet nec fortuna tua maius, quam ut possis, nec nat tua melius, quem ut velis servare quam plurimos. L giorem orationem causa forsitan postulat, tua certe tura breviorem. Quare, quum utilius esse arbitrer ipsum, quam aut me, aut quemquam, loqui tecum, nem iam faciam: tantum te ipsum admonebo, si illi senti salutem dederis, praesentibus his omnibus te da rum.

---

§. 38. *Homines enim ad deos.* Gnomen hanc etiam Graecis reperiri in scriptoribus, observavit Victorius Var. lect. l. XXXV, c. 11. *Heum.*

quam ut possis — quam ut velis. Poterat etiam dicere *quam quod potes, quam quod vis.* Sed significare maluit, ut posset et vellet, fortuna Caesaris et natura effectum esse. Quintil. VIII, 5, 6 sq. *Enthymemata maiorem vim accipiunt translatione a communi ad proprium. Nam, quum sit rectum Nocere facile est, prodesse difficile, vehementius apud Ovidium Medea dicit: Servare potui; perdere an possim, rogas? Vertit ad personam* Cicero. *Nihil habet,* Caesa *quam plurimos.* Ita, quae c *rerum, propria* fecit homini

Servare et *conservare* ita i se differre videntur, ut ill simpliciter fit salutem alicui d re, hoc proprie facere, ne q alicui eripiatur, ut c. XI, 33.

te ipsum loqui tecum, te silium capere a te ipso. Si Curionem epp. fam. II, 7, 4.) *tecum loquere, te adhi consilium. te audi, tibi o pera; alteri qui melius dare silium possit, quam tu, ne cile inveniri potest, tibi* certe nemo melius dabit.

Digitized by Google

)RATIO PRO REGE DEIOTARO.

SUMMARIUM SCHUETZII.

)eiotarus nobilis Galatiae seu Gallograeciae tetrarches in ellis, quae Romani in Asia, Cappadocia, Ponto, Cilicia, yria gerebant, fidelissimus imperatorum Romanorum socius it, eosque opibus et copiis adiuvit. Itaque de eo Sulla, urena, Servilius, Lucullus, saepe honorifice in Senatu raedicaverunt, Pompeius autem eum populi Romani amium et socium fidelissimum ac benivolentissimum iudicavit. uapropter a Pompeio regno Armeniae minoris donatus et Senatu Rex est appellatus. Exorto inter Caesarem et mpeium bello civili Pompeio auxilia misit, (Caes. de B. III, 4) ipse etiam praelio Pharsalico interfuit. Devicto mpeio se in regnum suum recepit. Interea Pharnaces thridatis filius, qui partem tantum regni paterni, Bospon Cimmerium a Pompeio acceperat, cupiens recuperare eras illius regni partes, Deiotarum absentem, item Ariozanem, aggressus est, ut illi Armeniam minorem, huic ppadociam eriperet. Itaque Deiotarus (de bello Alexandr. 3) dum Caesar in Aegypto res gerebat, ad Domitium vinum, cui Caesar Asiam finitimasque provincias ad-

Digitized by Google

ministrandas tradiderat, venit oratum, ne Armeniam mi-
norem regnum suum, neve Cappadociam regnum Ario-
zanis possideri vastarique pateretur a Pharnace; quo ma-
nisi liberaretur, imperata se facere pecuniamque promi-
Caesari non posse persolvere. Itaque Domitius nuntio m-
sessim ad Pharnacem misit, Armenia Cappadociaque
deret; legati responsum referunt a Pharnace, Cappado-
decessisse, Armeniam minorem recepisse, quam patrio no-
mine iure obtinere deberet. Postquam aliquantum t-
de pace actum est, Domitius adhibitis etiam Deiotari
nibus cum Pharnace conflixit, sed parum feliciter re-
et Pontica legione paene tota amissa, magna parte De-
militum interfecta, reliquiis exercitus dissipati colle-
Cappadociam se in Asiam recepit. Caesar post bellum Alex-
andrinum in Syriam ex Aegypto venit. Inde quum
pius Pontum ad fines Gallograeciae accessisset, rex Dei-
(de bello Alexandrino c. 67.) depositis regiis insi-
neque tantum privato vestitu, sed etiam reorum h-
supplex ad Caesarem venit oratum, ut sibi ignosceret,
in ea parte positus terrarum, quae nulla praesidia C-
habuisset, exercitus imperiis in Pompeii castris fuisset;
enim se iudicem debuisse esse controversiarum populi R-
sed parere praesentibus imperiis. Contra quem Caesar
plurima sua commemorasset officia, quae consul et de-
publicis tribuisset, quumque defectionem eius nullam
excusationem eius imprudentiae recipere coarguisset,
homo tantae prudentiae ac diligentiae scire potuisset,
urbem Italiamque teneret, ubi senatus populusque R-
ubi res publica esset, quis deinde post L. Lentulum
Marcellum consul esset; tamen se concedere id factis
perioribus beneficiis, veteri hospitio atque amicitiae,

ati, aetatisque hominis, precibus eorum qui frequentes concurrissent hospites atque amici ad deprecandum; de controversiis tetrarcharum postea se cognoturum esse dixit; regium vestitum ei restituit. Legionem autem eam, quam ex genere civium suorum Deiotarus armatura disciplinaque romana constitutam habebat, equitatumque omnem ad bellum gerendum adducere iussit. Postea vero bello Pontico confecto, Caesar Armeniam maiorem et partem Gallograeciae Deiotaro occupatam ei ademit, et hanc quidem Mithridati Pergameno, quem regem Bospori constituerat, attribuit; reliquam Gallograeciae partem, quam Deiotarus iure paterno possederat, nomenque regium ei concessit.

A. U. C. 708. postquam Caesar ex Hispania Romam redierat, Castor Deiotari ex filia, quae Saocondario nupserat, nepos, Deiotarum apud Caesarem accusavit, eum, quum Caesarem hospitio accepisset, ei insidias fecisse, eumque domi suae interficere voluisse. Huic accusationi ut socius accederet, Castor Phidippum avi Deiotari servum medicum praemiis corruptum impulit. Legati Deiotari causam ad Ciceronem detulerunt; qui regem antiquum hospitem et amicum inter parietes domesticos coram Caesare hac oratione defendit.

In exordio Cic. ait se in hac causa compluribus de rebus initio dicendi vehementer conturbari. Primum quod de pro capite fortunisque regis, et eius quidem regis dicendum sit, quem antea solitus sit cuncto cum senatu ornare. deinde accusatorum alterius (Castoris) crudelitate, alterius (Phidippi) indignitate perturbari, quod de facinore contra iam Caesarem apud eum ipsum iudicem dicendum sit, in

Digitized by Google

quo tamen Caesarie humanitate se levari metumque minui ostendit. Denique se duci ipsius insolentia moveri, quod non in foro, sed intra domesticos parietes dicturus sit. c. 2.

Iam antequam de accusatione ipsa dicat, pauca se de spe accusatorum dicturum demonstrat. Nimirum eos quum Deiotaro Caesarem olim iratum fuisse, illumque ab eo quibusdam incommodis ac detrimentis affectum esse meminissent, fore speravisse ut in exulcerato animo facile fictum crimen insideret. Itaque Cicero Caesarem orat et obsecrat, ut eos qui Deiotaro bene cupiant metu liberet, ne residere in se ullam partem iracundiae suspicentur. Simul Deiotarum, quod a Pompeii partibus steterit, excusat, eumque post praelium Pharsalicum omnibus Caesaris utilitatibus paruisse ostendit. c. 3.—5.

Quod igitur Deiotarus domi suae Caesarem interficere voluisse arguatur, Cic. ostendit tam atrox facinus nullo modo in Deiotari prudentiam et probitatem cadere, totumque crimen ab accusatoribus non modo non credibiliter, sed ne suspiciose quidem confingi. c. 6. 7. Deinde Cic. refutat id quod accusatores dixerant, Deiotarum exercitum contra Caesarem comparasse, c. 8. et alieno ab eo animo semper in speculis fuisse c. 9. in quo simul graviter in Caesaris inhumanitem atque immanitatem in hac avi accusatione proditam invehitur. c. 10. 11. Postremo hoc maledictum dilui, quod accusator obiecerat Blesamium ad Deiotarum scribere solitum, Caesarem in invidia esse, tyrannum existimari, statua eius inter reges posita animos hominum vehementer offensos esse, plaudi ei non solere, ostenditque ea omnia ex urbanis malivolorum fermiculis esse collecta. c. 12.

Digitized by Google

In peroratione id agit, ut plane Deiotarum Caesari reconciliet, virtutes regis collaudando, negandoque eum Caesari fuccensere, denique huius clementiam et mansuetudinem implorando. c. 13 — 15.

Habita est oratio mense circiter Octobri vel Novembri A. U. C. 708. eamque Cicero conscriptam mense Decembri misit ad Dolabellam (Epp. ad Fam. IX. 12.) quem rogat, ut eam sic legat, ut causam tenuem et inopem, nec scriptione magnopere dignam. Sed hospiti veteri et amico Deiotaro munusculum mittere voluisse levidense, crasso filo, cuiusmodi ipsius soleant esse munera.

Ceterum iam antea M. Brutus Nicaeae Deiotarum coram Caesare defenderat, et valde vehementer ac libere *dixerat*. (Epp. ad Att. XIV. 1.) —

Digitized by Google

M. TULLII CICERONIS

ORATIO PRO REGE DEIOTARO.

1 Quum in omnibus causis gravioribus, C. Caesar, initio dicendi commoveri soleam vehementius, quam videtur vel usus vel aetas mea postulare, tum in hac causa ita me multa perturbant, ut, quantum mea fides studii mi afferat ad salutem regis Deiotari defendendam, tant facultatis timor detrahat. Primum dico pro capite fortunisque regis, quod ipsum etsi non iniquum est in tu duntaxat periculo, tamen est ita inusitatum, regem, capi 2 reum esse, ut ante hoc tempus non sit auditum. Deinde eum regem, quem ornare antea cuncto cum senatu so-ebam, pro perpetuis eius in nostram rempublicam meri-

C. I. §. 1. *Quum soleam — tum.* Vid. ad Rosc. §. 16. De timore vid. Cicer. divin. in Caecil. c. 13 in. pro Cluent. 18, 51. Causam timoris ipse reddit ex persona L. Crassi de orat. I, 26.

in tuo duntaxat periculo, quia in Caesaris periculo tota resp. periclitabatur. *duntaxat,* saltem. Vid. ad Mil. c. II. §. 5.

§. 2. *pro perpetuis eius meritis.* de haruspic. resp. 13, 29. *Deiotarus — quem unum habemus in orbe terrarum fidelissimum huic imperio atque amantissimum nostri nominis.* et paulo post: *De quo saepe a senatu regali nomine dignum existimatum, clarissimorum imperatorum testimoniis ornatum* — — Phil. XI, 33. *Quid de patre Deiotaro dicam? cuius benevolentia in pop. R. est ipsi aequalis aetati, qui non solum socius imperatorum nostrorum sed in bellis, verum etiam dux copiarum suarum.* Cf. ib. §. 34. 12, 31.

Digitized by Google

mund contra atrociſſimum crimen cogor defendere. Accedit, ut accuſatorum alterius crudelitate, alterius indignitate conturber. Crudelem Caſtorem, ne dicam ſceleratum et impiam, qui nepos avum in diſcrimen capitis adduxerit, adoleſcentiaeque ſuae terrorem intulerit ei, cuius ſenectutem tueri et tegere debebat, commendationemque ineuntis aetatis ab impietate et ſcelere duxerit, avi ſervum corruptum praemiis ad accuſandum dominum impulerit et a legatorum pedibus abduxerit. Fugitivi 3 autem dominum accuſantis, et dominum abſentem, et dominum amiciſſimum noſtrae reipublicae, quum os videbam, quum verba audiebam, non tam afflictam regiam conditionem dolebam, quam de fortunis communibus extimeſcebam. Nam, quum more maiorum de ſervo in dominum ne tormentis quidem quaeri liceat, in qua quaeſtione dolor veram vocem elicere poſſit, etiam ab invito, exortus eſt ſervus, qui, quem in eculeo appellare non poſſet, eum accuſet ſolutus. Perturbat me, C. Caeſar, II etiam illud interdum, quod tamen, quum te penitus 4

Accedit, ut. vid. ad Roſc. §. 86. Recte Zumpt. gramm. lat. §. 622. comparat locutiones *ſequitur, ut, efficitur ut.*

alterius crudel. Caſtoris. *alter. indign.* Phidippi, ſervi medici.

adoleſcentiae ſuae terrorem, terrorem a ſua adoleſcentia ſ. a ſe adoleſcente, profectum. Similiter pro Sextio §. 25. *omnibus modis animi et corporis devorabat.*

legatorum, quibuscum ad dominum defendendum venerat. Servi autem dicuntur eſſe *ad ſ. circum pedes* domini, i. e. pediſſequi. ad Att. VIII, 5. *Pollicem, ſervum a pedibus meis, Romam miſi.* (At vid. Handii Turſellin. I. p. 59.) Verr. I, 36, 92. *habebat circum pedes homines formoſos et litteratos.*

§. 3. *os,* quo impudentiam prae ſe ferebat. Cf. ad Roſc. §. 87.

de ſervo in dom. Vid. ad Milon. §. 59.

accuſet. Vid. ad Catil. IV. §. 17. Incepit ſententiam, tanquam de univerſo genere locuturus eſſet, in quo dicendum erat *accuſaret,* ut antea *poſſet,* ſed ſubito rem univerſam, ad certam perſonam, Phidippi, et tempus praeſens revocat. Ita *exortus eſt* reſpondet Graecorum perfecto, *ἀναπέφανται,* non aoriſto.

c. II. §. 4. *Perturbat me etiam illud interdum.* debebat ſequi: quod dicere apud eum de facinore — grave eſt. Sed pro hoc ſententiam cauſalem poſuit: *Nam dicere apud eum de f.* Vide ad Manil. §. 19. ad Roſc. §. 15.

Digitized by Google

recognovi, timere desino: res enim iniqua est, sed tua sapientia fit aequissimum. Nam dicere apud eum de facinore, contra cuius vitam consilium facinoris inisse arguare, si per seipsum confideres, grave est: nemo enim fere est, qui sui periculi iudex non sibi se aequiorem, quam reo, praebeat. Sed tua, C. Caesar, praestans singularisque natura hunc mihi metum minuit: non enim tam timeo, quid tu de rege Deiotaro, quam intelligo, 5 quid de te ceteros velis iudicare. Moveor etiam loci ipsius insolentia, quod tantam causam, quanta nulla unquam in disceptatione versata est, dico intra domesticos parietes, dico extra conventum et eam frequentiam, in qua oratorum studia niti solent; in tuis oculis, in tuo ore vultuque acquiesco; te unum intueor; ad te unum omnis mea spectat oratio; quae mihi ad spem obtinendae veritatis gravissima sunt, ad motum animi et ad omnem 6 impetum dicendi contentionemque leviora. Hanc enim, C. Caesar, causam si in foro dicerem, eodem audiente et disceptante te, quantam mihi alacritatem populi Romani concursus afferret? Quis enim civis ei regi non faveret, cuius omnem aetatem in populi Romani bellis consumptam esse meminisset? Spectarem curiam, intuerer forum, caelum denique testarer ipsum. Sic, quum et deorum immortalium et populi Romani et senatus beneficia in regem Deiotarum recordarer, nullo modo mihi deesse 7 posset oratio. Quae quoniam angustiora parietes faciunt, actioque causae maxime debilitatur loco, tuum est, Cae-

---

§. 5. *in qua or. si. niti s.* Usitatius abesset *in*; sed sunt tamen alia exempla, ut Mil. 7. *Ern.*

in tuis oculis — acquiesco, non tam est gaudeo, delector, quam tuos oculos, indices benevolentiae tuae, quum intueor timere desino. Cf. ad Milon. §. 102.

ad spem obt. verit. grav. sunt, i. e. maxime efficiunt ut sperem fore ut verit. obtineam. *Veritatem obtinere* autem est defendendo efficere ut veritas in luce ponatur et omnibus appareat.

ad motum animi — leviora, quatenus ad magnum animi modum excitandum non valent, ad quem gravissima est coronae populi.

§. 6. *beneficia — recordarer* i. e. oratione commemorarem; antecedens est pro consequente. *Ern.*

§. 7. *actioque causae — loco.* Similiter Quintilian. loquitur in dial. de causis corr. eloqu. c. 39. 5 et 7. *Henn.* Cuius dialogi auctorem qui Tacitum esse pugnant, similitudine dicendi aliter

Digitized by Google

sar, qui pro multis saepe dixisti, quid nunc mihi animi sit, ad te ipsum referre, quo facilius tum aequitas tua, tum audiendi diligentia minuat hanc perturbationem meam.

Sed antequam de accusatione ipsa dico, de accusatorum spe pauca dicam; qui quum videantur neque ingenio, neque usu atque exercitatione rerum valere, tamen ad hanc causam non sine aliqua spe et cogitatione venerunt. Iratum te regi Deiotaro fuisse non erant nescii, affectum illum quibusdam incommodis et detrimentis propter offensionem animi tui meminerant, neque quum huic iratum, tum sibi amicum cognoverant; quumque apud ipsum te de tuo periculo dicerent, fore putabant, ut in exulcerato animo facile fictum crimen insideret. Quamobrem hoc nos primum metu, C. Caesar, per fidem et constantiam et clementiam tuam libera, ne residere in te ullam partem iracundiae suspicemur. Per dexteram te istam oro, quam regi Deiotaro hospes hospiti porrexisti, istam, inquam, dexteram, non tam in bellis et in proeliis, quam in promissis et fide, firmiorem. Tu illius domum inire, tu vetus hospitium renovare voluisti; te eius dii penates acceperunt; te amicum et placatum Deiotari regis III 8

---

ius confisi, videant, ne eidem scriptori duas, easque diversissimas personas imponant, cuius ancipitis ingenii nullum aliud exemplum exstet: nihil enim Taciti dictioni dissimilius esse potest ea, quae in dialogo regnat.

ad te ipsum referre nihil est, nisi tecum cogitare ac reputare, quid tibi animi foret, si sic tibi dicendum esset. *Ern.*

c. III. §. 8. *quibusdam incommodis.* de divin. II, 37, 79. Deiotarus *Caesarem eodem tempore hostem, et hospitem vidit. — Is quum ei Trocmorum tetrarchiam eripuisset — eidemque detraxisset Armeniam a Senatu datam, — spoliatum reliquit et hospitem et regem.* Cf. I, 15, 27. Phil. II, 37, 94. Hirt. de b. Alex. c. 78.

non tam in bellis etc. Constructio e duabus mixta, altera, *non tam in bellis, quam in promissis, firmam*, altera, *non in bellis, quam in prom. firmiorem.* Similes sunt constructiones graecae, quas commemoravi Gramm. gr. §. 455. b. c. d. Simile etiam illud Ciceronis de orat. III, 15, 56. *non tam forte docti, sed impetu mentis simili et voluntate.* quasi non praecesserit *tam.* Cf. Fin. I, 1. Leg. I, 14, 40. Manus autem *firma in proeliis* est valida ad prosternendos hostes, *in promissis*, qua confidere licet.

Digitized by Google

9 arae focique viderunt. Quum facile exorari, Caesar, tum semel exorari soles; nemo umquam te placavit inimicus, qui ullas resediſſe in te simultatis reliquias senserit. Quamquam cui sunt inauditae cum Deiotaro querelae tuae? numquam tu illum accusaviſti, ut hostem, sed ut amicum officio parum functum, quod propensior in Cn. Pompeii amicitiam fuiſſet, quam in tuam. Cui tamen ipsi rei veniam te daturum fuiſſe dicebas, si tantum auxilii Pompeio vel etiam filium miſiſſet, ipse excusatione aetatis usus esset. Ita quum maximis eum rebus liberares, per-
10 parvam amicitiae culpam relinquebas. Itaque non solum in eum non animadverſiſti, sed omni metu liberaviſti, hospitem agnoviſti, regem reliquiſti: neque enim hic odio tui progressus, sed errore communi lapsus est. Is rex, quem senatus hoc nomine saepe honorificentiſſime

---

§. 9. *semel exorari*, ita ut non, ab eo exoratus, sententiam mutes. Noſtri dicunt, *semel pro semper*. Quint. I, 2, 24. *Nec de hoc semel decretum erat; tricesimus dies reddebat victo certaminis potestatem*. Cf. infra §. 39. qua vi positam vocem cum Heum. ad c. 14 puto etiam de offic. III, 15, 62. Alia exempla suppeditat Abram. ad c. XIV.

placavit, qui — senserit. Vid. ad Manil. §. 51.

cum Deiotaro quer. tuae. Latini dicunt *queri cum aliquo*, hoc est exprobrare alicui acceptam iniuriam. epp. fam. VII, 27. *Quod si humaniter mecum questus esses, libenter tibi me ei facile purgassem*. Heum. Cf. ibid. IV, 5. Att. VI, 7. X, 5. Acad. IV, 25, 81. Hos locos suppeditavit Gesneri Thes., qui explicat expostulare cum aliquo. Caesaris autem cum Deiotaro querelae fusius expositae sunt ab auctore b. Alex. c. 67. sq.

maximis rebus, hostili odio. *Manut.*

amicitiae neglectae vel violatae *culpam*. Nam accusabat eum *ut amicum officio parum functum*. Sic *M. Attilius de maiestate damnatus est* Verr. act. I, 15, 39. *nimirum de mai. imminuta*, quomodo intelligenda est etiam *culpa maiestatis* Verr. V, 17, 42. *ea fuit merces imperii* non exerciti, *auxilii* non praestiti, *iuris* non observati, *consuetudinis* violatae, *foederis* neglecti ibid. 23, 59. Vid. ad Rosc. §. 111.

§. 10. *progressus* ad aliquid moliendum, additum est concinnitatis causa, ne, quum in sq. *errore communi* additum haberet, *lapsus*, *odio tui* suo participio fraudaretur.

quem sen. — appellaviſſet, i. e. quem sen. — appellaverat et quum — appellaviſſet. Haec enim causa est, cur Dei. senatui parendum existimarit.

Digitized by Google

decretis appellavisset, quique illum ordinem ab adolescentia gravissimum sanctissimumque duxisset, iisdem rebus est perturbatus, homo longinquus et alienigena, quibus nos in media republica nati semperque versati. IV
Quum audiret senatus consentientis auctoritate arma sumpta, consulibus, praetoribus, tribunis plebis, nobis imperatoribus rempublicam defendendam datam, movebatur animo, et vir huic imperio amicissimus de salute populi Romani extimescebat, in qua etiam suam inclusam esse videbat; in summo tamen timore quiescendum sibi esse arbitrabatur. Maxime vero perturbatus est, ut audivit, consules ex Italia profugisse, omnesque consulares, (sic enim nuntiabatur) cunctum senatum, totam Italiam esse effusam: talibus enim nuntiis et rumoribus patebat ad Orientem via, nec ulli veri subsequebantur. Nihil ille de conditionibus tuis, nihil de studio concordiae et pacis, nihil de conspiratione audiebat certorum hominum contra dignitatem tuam. Quae quum ita essent, tamen usque eo se tenuit, quoad a Cn. Pompeio ad eum legati litteraeque venerunt. Ignosce, ignosce, Caesar, si eius viri auctoritati rex Deiotarus cesserit, quem nos omnes secuti sumus, in quem quum dii atque homines omnia orna- 11 12

---

c. IV. §. 11. *consulibus praet.* Cic. epp. fam. XVI, 11. (76, 6.) *Posteaquam senatus coss. praett. tribb. pl. et nobis, qui pro coss. sumus, negotium dederat, ut curaremus, ne quid resp. detrimenti caperet, numquam maiore in periculo civitas fuit.* Cf. Caes. b. civ. I, 5.

consules ex Italia profugisse, Phil. II, 22, 54. narrat *coss. ex Italia excussos cumque his Cn. Pompeium, — omnes consulares, qui per valetudinem exsequi cladem illam fugamque potuissent, praetores, praetorios, tribunos plebis, magnam partem senatus, omnem sobolem iuventutis, unoque verbo, remp. expulsam atque exterminatam suis sedibus.*

de conditionibus tuis. epp. fam. XVI, 12. (79, 4.) *Feruntur omnino conditiones ab illo, ut Pomp. eat in Hispaniam, delectus, qui sunt habiti, et praesidia nostra dimittantur, se ulteriorem Galliam Domitio, citeriorem Considio Noniano traditurum; ad consulatus petitionem se venturum, neque se iam velle, absente se, rationem haberi sui; se praesentem trinum nundinum petiturum.* Cf. Caes. b. civ. I, 9.

, *certorum hominum*, C. Marcelli, L. Lentuli, L. Domitii, P. Scipionis, Catonis. Cf. Caes. b. civ. I, 4.

se tenuit, retinuit, quo minus ad bellum proficisceretur.

Digitized by Google

menta congeſſiſſent, tum tu ipſe plurima et maxima: neque enim ſi tuae res geſtae ceterorum laudibus obſcuritatem attulerunt, idcirco Cn. Pompeii memoriam amiſimus. Quantum nomen eius fuerit, quantae opes, quanta in omni genere bellorum gloria, quanti honores populi Romani, quanti ſenatus, quanti tui, quis ignorat? tanto ille ſuperiores vicerat gloria, quanto tu omnibus praeſtitiſti. Itaque Cn. Pompeii bella, victorias, triumphos, conſulatus admirantes numerabamus, tuos enumerare non v poſſumus. Ad eum igitur rex Deiotarus venit hoc mi- 13 ſero fatalique bello, quem antea iuſtis hoſtilibusque bellis adiuverat, quocum erat non hoſpitio ſolum, verum etiam familiaritate coniunctus; et venit vel rogatus, ut amicus, vel arceſſitus, ut ſocius, vel evocatus, ut is, qui ſenatui parere didiciſſet; poſtremo venit, ut ad fugientem, non ut ad inſequentem, id eſt, ad periculi, non ad victoriae ſocietatem. Itaque, Pharſalico proelio facto, a Pompeio diſceſſit; ſpem infinitam perſequi noluit; vel officio, ſi quid debuerat, vel errori, ſi quid neſcierat, ſatisfactum eſſe duxit; domum ſe contulit, teque Alexandriam bel-

---

§. 12. *tanto ille — praeſtitiſti.* Plus eſt *omnibus*, qui ubique ſunt, quam *ſuperioribus* praeſtare. *Praeſtitiſti* autem virtutibus tuis, rebus geſtis; quod plus eſt quam gloria alios vincere.

c. V. §. 13. *evocatus. Evocati* dicebantur milites, qui exactis legitimis ſtipendiis, mercede vel praemio propoſito iterum ad militiam vocabantur, non cogebantur, ſed quum parebant ſenatus vel imperatoris auctoritati, obſequioſos tamen ſe praeſtabant. Agroetius apud Abram. *Advocatus daturus patrocinium; invocatus praeſtaturus auxilium; evocatus praebiturus obſequium.* Dio Caſſ. 45. 12. Lipſ. de milit. Rom. I, 8.

ut ad fugientem, ex Italia in Graeciam.

ſpem infinitam, poſitam in bello, quod quando finem habiturum eſſet, incertum erat.

ſatisfactum eſſe duxit, ut mox *hoſtem eſſe duxit ſuum*. Vid. ad Mil. §. 22. *Satisfacere* autem *errori* eſt ſatis errare, nec longius in errore progredi vel perſeverare. Alias eſt deprecari. Non eſt autem *zeugma*, qua in forma dicendi verbum commune ad proximum vocabulum ſe applicat eique convenit, non ad remotius.

utilitatibus tuis paruit, fecit quidquid utilitates tuae poſtulabant, expl. Manut.

Digitized by Google

m gerente, utilitatibus tuis paruit. Ille exercitum Cn. 14
lomitii, ampliſſimi viri, ſuis tectis et copiis ſuſtentavit; lle Epheſum ad eum, quem tu ex tuis fideliſſimum et robatiſſimum omnibus delegiſti, pecuniam miſit; ille erum, ille tertio auctionibus factis pecuniam dedit, qua l bellum utereris; ille corpus ſuum periculo obiecit, cumque in acie contra Pharnacem fuit, tuumque hoſtem ſe duxit ſuum. Quae quidem a te in eam partem acpta ſunt, C. Caeſar, ut eum ampliſſimo regis honore nomine affeceris.

Is igitur non modo a te periculo liberatus, ſed etiam 15
onore ampliſſimo ornatus, arguitur domi te ſuae intercere voluiſſe. Quod tu, niſi eum furioſiſſimum iudicas, ſpicari profecto non potes. Ut enim omittam, cuius nti ſceleris fuerit in conſpectu deorum penatium necare ſpitem, cuius tantae importunitatis omnium gentium que omnis memoriae clariſſimum lumen exſtinguere,

---

§. 14. *Cn. Domitii* Calvini, ui coſ. fuerat cum M. Meſſala u. 700. Eum Caeſar Aſiae aefecerat infr. §. 25.

copiis ſuſtentavit, duabus leonibus et equitibus centum, ut rrat auctor b. Alex. 34. vitae bſidiis, cibo potuque explicat eumann. Sermo autem eſt de ello, quod Domitius contra harnacem, Ponti regem, Miridatis filium pro Caeſare geſt. Vid. de b. Alex. c. 35. ſqq.

ad eum, quem tu — delegiſti. ext. Caeſarem intelligit Abram. locum Dionis Caſſ. 47, 26. *ηε δὲ τῶν Σύρων Σέξτος· τοῦ ῳ γὰρ καὶ ταμίᾳ καὶ συγγενεῖ τοῦ ὄντι ὁ Καῖσαρ πάντα τὰ ῖδε κατὰ τὴν ἐκ τῆς Αἰγύπτου ὶ τὸν Φαρνάκην ἔλασιν ἐπέψεν.*

iterum in bello contra Pharacem geſto, *tertio*, Africano. *anut.*

in acie contra Pharnacem. Vid. de b. Alex. c. 68.

tuumque hoſtem eſſe duxit ſuum. Modus hic loquendi lepore non caret; cui ſimilis ille pro Mil. 32, 88. *Caeſaris potentiam ſuam eſſe dicebat.* et in eadem 36, 100. *quid habeo, quod faciam pro tuis in me meritis, niſi ut eam fortunam, quaecumque erit tua, ducam meam?* Nec diſſimilis ille ad Lentulum (epp. fam. I, 9 = 41, 26) *meumque inimicum unum in civitate haberet inimicum. Manut.* Cf. Pareus lex. crit. p. 389 ſq. citatus ab Heumann.

§. 15. *importunitatis*, atrocitatis omni ſenſu honeſti et decori deſtitutae, et loci, temporis, perſonarum nullam rationem habentis. *Ferocitas* eſt eius, qui nimium viribus ſuis confidit.

Digitized by Google

cuius tantae ferocitatis victorem orbis terrarum non extimescere, cuius tam inhumani et ingrati animi, a qu rex appellatus esset, in eo tyrannum inveniri; ut hae omittam, cuius tanti furoris fuit omnes reges, quorun multi erant finitimi, omnes liberos populos, omnes socios omnes provincias, omnia denique omnium arma conti se unum excitare? Quonam ille modo cum regno, cum domo, cum coniuge, cum carissimo filio distractus esset tanto scelere non modo perfecto, sed etiam cogitato.
VI At, credo, haec homo inconsultus et temerarius no
16 videbat. Quis consideratior illo? quis cautior? quis prudentior? quamquam hoc loco Deiotarum non tam ingen et prudentia, quam fide et religione vitae defendendum puto. Nota tibi est, C. Caesar, hominis probitas, ne mores, nota constantia. Cui porro, qui modo pop Romani nomen audivit, Deiotari integritas, gravitas virtus, fides non audita est? Quod igitur facinus ne in hominem imprudentem cadere posset propter metum praesentis exitii, nec in facinorosum, nisi esset iden amentissimus, id vos et a viro optimo et ab homine
17 minime stulto cogitatum esse confingitis. At quam non modo non credibiliter, sed ne suspiciose quidem

---

in eo tyr. inven. Vid. ad Sext. §. 9. Alia exempla affert Wernsd. ad h. l. p. 261.

cum regno — distractus esset, crudelissime habitus; species enim ponitur pro vocabulo generis. Dictum autem est, ut pro Sext. 26, 57. *cum purpura et sceptro vendi. Distrahi* est discerpi; discerptus autem esset omnium gentium armis, ut loquitur infra §. 18.

non modo perfecto i. e. ne dicam perf. Vid. ad Sext. §. 108.

c. VI. §. 16. *quis tectior*, i. e. cautior, ut Phil. XIII, 5, 6. *cautioribus utitur consiliis, in posterum provident, est omni ratione tectior.* (al. *protectior*). Cf. ad Rosc. §. 116.

ab homine minime stulto exiguam videtur laudem significar quum tamen summam significet est enim *minime stulto* pro sapientissimo. Simile illud a Cassium (epp. fam. XII, 4.) *I labella valde vituperabatur hominibus non insulsis, quod tam cito succederet.* Et pro Cluent. (26, 72.) *itaque min amarus is visus est, qui alic ex eius sermone speculae deg rat. Manut.* Cf. Cort. ad Sa Catil. 5, 1. Bentl. ad Hor Sat. II, 3, 158.

§. 17. *ne suspiciose quidem* ne ita quidem, ut suspicioni l cus sit. Cf. ad Rosc. §. 76.

Digitized by Google

)uum, inquit, in castellum Luceium venisses, et do-
num regis, hospitis tui, devertisses, locus erat quidam,
n quo erant ea composita, quibus rex te munerare
onstituerat: huc illa e balneo, prius quam accumbe-
es, ducere volebat: ibi enim erant armati, qui te in-
rficerent, in eo ipso loco collocati. En crimen, en
ausa, cur regem fugitivus, dominum servus accuset.
go mehercule, C. Caesar, initio, quum est ad me ista
ausa delata, Phidippum medicum, servum regium, qui
m legatis missus esset, ab isto adolescente esse corru-
um, hac suspicione sum percussus: medicum indicem
ibornavit; finget videlicet aliquod crimen veneni. Etsi
veritate longe, tamen a consuetudine criminandi non
nultum res abhorrebat. Quid ait medicus? nihil de 18
neno. At id fieri potuit, primo occultius in potione,
l in cibo; deinde etiam impunius fit, quod, quum est
ctum, negari potest. Si palam te interemisset, omnium

---

*Quum in castellum Luc. ve-
sses et devertisses* iungenda
tim cum *huc te a balneo —
cere volebat*, ut verba *locus
it quidam — constituerat* tan-
am in parenthesi posita sint,
poetae et historici tum Ro-
ni tum Graeci locum et tem-
s ante ea, quae eo gesta sunt,
morare solent. *Cast. Luceium*
ellio corruptum esse videtur
eo, quod apud Strab. XII.
567 est *Βλούκιον. Τολιστοβόγιοι
ὅμοροι Βιθυνοῖς εἰσι καὶ τῇ
κτήτῳ καλουμένῃ Φρυγίᾳ· φρού-
δ' αὐτῶν ἐστὶ τό τε Βλούκιον
τὸ Πήϊον· ὧν τὸ μὲν ἦν βα-
ιον Δηϊοτάρου, τὸ δὲ γαζοφυ-
ιον.* Ceterum *castellum* h. l.
tantum castellum, quod
prie dicitur, significare vi-
ır, quam omnia aedificia eo
pertinentia: nam distingui-
domus regis. At §. 21. est *ca-
um* quod proprie vocatur.

composita, disposita, ut or. I,
31, 142. *inventa — dispensare
et componere.*

Ibi enim erant. vid. not. crit.

*quum est ad me ista causa de-
lata*, et delatum *Phidippum —
esse corruptum*. Vid. ad Sext.
§. 53. Mil. §. 47.

sum percussus. Aliud est *per-
cellere animum*, in stuporem ra-
pere aut consternare, aliud *per-
cutere animum*, quod est suspi-
cionem in animo movere. Cic.
IV ad Att. 8. *Audivi ex Gar-
rio hoc Firmano, Romae esse
hominem et fuisse assiduum; per-
cussit animum.* Terent. Andr.
I, 1, 98. *Sororem esse aiunt
Chrysidis. Percussit illico animum.*
Graev. Al. *perculsus*. Cf. Bentlei.
ad Horat. epod. 11, 2. Ruhnken.
ad Terentii locum.

Digitized by Google

in se gentium non solum odia, sed etiam arma convertisset; si veneno, Iovis illius quidem hospitalis numen numquam celare potuisset, homines fortasse celasset. Quod igitur et occultius conari et efficere cautius potuit, id tibi, et medico callido et servo, ut putabat, fideli, non credidit? de armis, de ferro, de insidiis celare te
19 noluit? At quam festive crimen contexitur? Tua te, inquit, eadem, quae semper, fortuna servavit; negavisti
VII tum te inspicere velle. Quid postea? an Deiotarus, re illo tempore non perfecta, continuo dimisit exercitum? nullus erat alius insidiandi locus? At eodem te, quum cenavisses, rediturum dixeras; itaque fecisti. Horam unam aut duas eodem loco armatos, ut collocati fuerunt, retinere magnum fuit? Quum in convivio comiter et iucunde fuisses, tum illuc isti, ut dixeras. Quo in loco Deiotarum talem erga te cognovisti, qualis rex Attalus in P. Africanum fuit; cui magnificentissima dona, ut scriptum legimus, usque ad Numantiam misit ex Asia, quae Africanus, inspectante exercitu, accepit. Quod quum praesens Deiotarus regio et animo et more fecisset, tu in cubiculum
20 discessisti. Obsecro, Caesar, repete temporis illius memoriam, pone illum ante oculos diem, vultus hominum te intuentium atque admirantium recordare. Num quae trepidatio? num qui tumultus? num quid, nisi moderate, nisi quiete, nisi ex hominis gravissimi et sanctissimi disciplina? Quid igitur causae excogitari potest, cur te lautum vo-
21 luerit, cenatum noluerit occidere? In posterum, inquit, diem distulit, ut, quum in castellum Luceium ventum esset, ibi cogitata perficeret. Non video causam loci mu-

---

§. 18. *Quod igitur — non credidit? de armis — noluit?* Duplex interrogatio argumentationis vim habet: quum id, quod et occultius conari et efficere cautius potuit, id tibi (Phid. medicum alloquitur, ut recte iam Manut.) credere s. committere noluerit, multo minus verisimile est eum de armis, quibus manifesta vis infertur, te celare noluisse.

§. 19. *crimen contexitur.* Simile est quod Graeci dicunt *ῥάπτειν δόλον, κακά, θάνατον.*

c. VII. *exercitum* cum irrisione vocat milites in insidiis collocatos, ut Terentianus Thraso, quum domum Thaidis servulis suis oppugnasset, infecta re discedens, Eun. IV, 7, 44 *iam dimitto exercitum*, inquit; quem locum comparavit Victor. V. L. XV, 6.

rex Attalus, imo Antiochus vid. Liv. epit. 57.

tandi; sed tamen acta res crimineque est. Quum, inquit, vomere te post coenam velle dixisses, in balneum te ducere coeperunt: ibi enim erant insidiae. At te eadem tua fortuna servavit; in cubiculum te ire malle dixisti. Dii te perdant, fugitive, ita non modo nequam et improbus, sed fatuus et amens es. Quid? ille signa aenea in insidiis posuerat, quae e balneo in cubiculum transferri non possent? Habes crimina insidiarum: nihil enim dixit amplius; horum, inquit, eram conscius. Quid tum? tam demens ille erat, ut eum, quem conscium tanti sceleris habebat, a se dimitteret? Romam etiam mitteret, ubi et inimicissimum sciret esse nepotem suum, et C. Caesarem, cui fecisset insidias? praesertim quum is unus esset, qui posset de absente se indicare? Et fratres meos, 22
inquit, quod erant conscii, in vincula coniecit. Quum igitur eos vinciret, quos secum habebat, te solutum Romam mittebat, qui eadem scires, quae illos scire dicis?

Reliqua pars accusationis duplex fuit; una, regem VIII
semper in speculis fuisse, quum a te animo esset aliено,

---

§. 21. *vomere*, quod et antiquis usitatum fuit et ipsi potissimum Caesari, ut in epist. ad Attic. Moris autem erat, ut, quum vomere cogitarent, large coenam sumerent. *Manut.* ad Att. XIII, 52. de Caesare: *acubuit; ἐμεσοῦν agebat. Itaque et edit et bibit ἀδεῶς et incunde, pipare sane et apparate.*

signa aenea, ac non homines totius.

Habes crimina insidiarum cum aliqua ironia dictum est, inquit Manut. pro haec sunt crimina omnia insidiarum.

praesertim quum. E praecedentibus assumendum: non mitteret eum Romam, praesertim cum etc. vid. ad Mil. §. 82. pro Arch. IX, 19.

de absente se indicare, fere ut pro Flacc. 37, 92. *quis tibi de epistolis istis indicavit?* Cf. Sallust. Catil. 48, 4. *de absente se*, quo periculosior erat accusatio, quum non posset crimina in se congesta praesens diluere.

§. 22. *quae illos scire dicis*, non, *sciisse*: nam adhuc sciebant, et est idem quod *quae illi sciebant, ut dicis.*

c. VIII. *in speculis fuisse*, diligenter observasse, an quid adversi Caesari acciderent, ut ea opportunitate usus ab eo desiceret. Cf. §. 25. Verr. Act. I, 16. *Nunc autem homines in speculis sunt; observant* etc. Imprimis accommodatus est locus Tertulliani apolog. c. 35. quem citat Abram. *Cui autem opus est perfrutari super Caesaris salute, nisi a quo aliquid adversus*

Digitized by Google

altera, exercitum eum contra te magnum comparasse. De exercitu dicam breviter, ut cetera. Numquam eas copias rex Deiotarus habuit, quibus inferre bellum populo Romano posset, sed quibus fines suos ab excursionibus hostium et latrociniis tueretur et imperatoribus nostris auxilia mitteret. Atque antea quidem maiores co-
23 pias alere poterat, nunc exiguas vix tueri potest. At misit ad Caecilium nescio quem; sed eos, quos misit, quod ire noluerunt, in vincula coniecit. Non quaero, quam verisimile sit, aut non habuisse regem, quos mitteret, aut eos, quos misisset, non paruisse, aut, qui dicto audientes in tanta re non fuissent, eos vinctos potius, quam necatos fuisse. Sed tamen quum ad Caecilium mittebat, utrum causam illam victam esse nesciebat, an Caecilium istum magnum hominem putabat? quem profecto is, qui optime nostros homines novit, vel quia
24 nosset, vel quia non nosset, contemneret. Addidit etiam illud, equites non optimos misisse. Veteres, credo, Caesar. Nihil ad tuum equitatum. Sed misit ex iis, quos habuit, delectos. Ait nescio quem ex eo numero servum iudicatum. Non arbitror; non audivi. Sed in eo, etiam si accidisset, culpam regis nullam fuisse arbitrarer.

---

illam cogitatur aut optatur, aut post illam sperator et sustinetur? non enim ea mente de caris consulitur, qua de dominis.

Q. Caecilium Bassum, Pompeianarum partium ducem, qui, rumoribus sparsis de clade Caesaris in Africa accepta, Syriae imperium occupavit, donec a Cassio eiectus est. Cic. epp. fam. XII, 11, 12. Vid. Dio Cass. 47, 26. Strabo XIV. p. 752. Appian. b. civ. III, 77 sq. IV, 58 sq. Liv. epit. l. 114.

§. 23. *causam illam.* Pompeianam.

is qui optime n. h. novit, Deiotarus.

contemneret, nim. si in eum incideret, vel simile quid. *Contemneret* autem est tantam ei rem minime committendam duceret, ut explicat Manut., *quia nosset*, ut hominem mediocrem vel nihili, *quia non nosset*, qui tamen optime Romanos homines norat.

§. 24. *Addidit* accusator, eum *equites non optimos misisse* contra Pharnacem.

Veteres, credo, Caesar. Observa charientismum et ironiam, cuius index verbum *credo*. En paraphrasin! Quum dicis, Deiotarum ad Caesarem misisse milites non optimos, videris significare, veteres ab eo missos fuisse milites. At — ita pergit calumniator — milites, quos Deiotarus misit, *nihil erant*

Digitized by Google

Alieno autem a te animo fuit. Quomodo? Spera- IX
it, credo, difficiles tibi Alexandriae fore exitus propter
egionis naturam et fluminis. At eo ipso tempore pe-
uniam dedit, exercitum aluit, ei quem Asiae praefece-
is, nulla in re defuit, tibi victori non solum ad hospi-
um, sed ad periculum etiam atque ad aciem praesto
it. Secutum est bellum Africanum. Graves de te ru- 25
ores sparsi, qui etiam furiosum illum Caecilium exci-
verunt. Quo tum erga te rex animo fuit? qui auctio-
itus sit fesequeexspoliare maluerit, quam tibi pecuniam
n submministrare. At eo, inquit, tempore ipso Nicaeam
phesumque mittebat, qui rumores Africanos exciperent
celeriter ad se referrent. Itaque quum esset ei nuntia-
m, Domitium naufragio periisse, te in castello circum-
leri, de Domitio dixit versum Graecum eadem senten-
i, qua etiam nos habemus Latinum: „*Pereant amici,*
m una inimici intercidant; quod ille, si esset tibi inimi-
ssimus, numquam tamen dixisset: ipse enim mansuetus,
rsus immanis. Qui autem Domitio poterat esse ami-
is, qui tibi esset inimicus? Tibi porro inimicus cur
sset, a quo quum vel interfici belli lege potuisset, regem
se et filium suum constitutos esse meminisset? Quid 26
inde? furcifer quo progreditur? Ait, hac laetitia De-

---

equitatum tuum (quo sensu
rentius dixit Eunuch. II, 3,
. *Illa nihil est ad nostram*
nc, jene ist an Schönheit nichts
gen unsere Haus - Jungfer).
ic obiectioni iam ita respon-
t Cicero: Misit Deiotarus eos
lites, quibus meliores non
bebat, quippe suis e copiis
ctos. *Heumann.*

. IX. §. 24. *propter reg. nat.*
l. Caes. b. civ. III, 112. b.
t. 25—32.

i, quem Asiae praefeceras;
Domitio Calvino. Cf. §. 14.
15.

. 25. *graves de te rum. sp.*
Cass. 47, 26. Περὶ τε τοῦ
αρος πολλὰ καὶ δεινὰ ἐν τῇ
Ἀφρικῇ ἠγγέλλετο, unde Caecilius Bassus γράμματά τινα συνέπλασεν, ὡς καὶ παρὰ τοῦ Σκιπίωνός οἱ πεμφθέντα, καὶ ἐξ αὐτῶν τόν τε Καίσαρα ἐν τῇ Ἀφρικῇ ἠττῆσθαι καὶ ἀπολωλέναι διήγγελλε, καὶ ἑαυτῷ τὴν ἀρχὴν τῆς Συρίας προστετάχθαι ἔλεγε.

qui auctionatus sit, bona sua hastae praeconique subiecerit ad conflandam pecuniam, quae tibi mitteretur. *Abram.* Cf. §. 14.

versum Graecum. Plutarch. de discr. am. et adul. p. 50. E. Ἐχθέτω φίλος ὅτῳ ἐχθρῷ, quem in metrica proverbia retulit Scholastes 1283. Monuit iam Heum.

§. 26. *hac laetitia* i. e. huius

Digitized by Google

iotarum elatum vino se obruisse in convivioque nudum saltavisse. Quae crux huic fugitivo potest satis suppli- afferre? Deiotarum saltantem quisquam aut ebrium vi- umquam? Omnes sunt in illo rege regiae virtutes, qu- te, Caesar, ignorare non arbitror, sed praecipue singu- laris et admiranda frugalitas; etsi hoc verbo scio lauda- reges non solere. Frugi hominem dici non multum ha- bet laudis in rege; fortem, iustum, severum, graver magnanimum, largum, beneficum, liberalem, hae su- regiae laudes; illa privata est. Ut volet quisque accipi- ego tamen frugalitatem, id est, modestiam et tempera- tiam virtutem esse maximam iudico. Haec in illo est ineunte aetate tum a cuncta Asia, tum a magistrat- legatisque nostris, tum ab equitibus Romanis, qui in
27 negotiati sunt, perspecta et cognita. Multis ille qui- gradibus officiorum erga rempublicam nostram ad regium nomen ascendit; sed tamen quidquid a bellis p- puli Romani vacabat, cum hominibus nostris consue- dines, amicitias, res rationesque iungebat, ut non so- tetrarcha nobilis, sed optimus paterfamilias et diligen- simus agricola et pecuarius haberetur. Qui igitur a- lescens, nondum tanta gloria praeditus, nihil umq- nisi severissime et gravissime fecerit, is ea existima-
X eaque aetate saltavit? Imitari potius, Castor, avi tui m-
28 res disciplinamque debebas, quam optimo et clari- viro fugitivi ore maledicere. Quod si saltatorem av- habuisses, neque eum virum, unde pudoris pudicitiae-

---

rei laet. ut pro Mil. §. 99. Vid. Krüger. *Untersuch.* III. p. 127.

nudum saltavisse, non omni veste exutum, sed quum superiora vestimenta sibi detraxisset, ut recte monuit Heumann. Sic *Nudus ara, sere nudus*, quod versum est ex Hesiodeo γυμνὸν μὲν ἀροῦν, γυμνὸν δὲ βοωτεῖν.

§. 27. *res rationesque*, negotiationes, ut explicat Heum.

agricola. Quanto in honore agricultura fuerit apud reges antiquos, declarat Cicero Cat. mai. 17. Reges, qui de [illegible] cultura scripserint, Plinius, V- ro, Columella commemo- Hieronem, Attalum Philom- torem, Archelaum. Varro [illegible] de re rust. prooem. Ma- Poeni libros *utiliter ad sex redegit Diophanes in Bithy- misit Deiotaro regi.* Notum [illegible] ro est regios pueros saepe [illegible] pastores interque greges et [illegible] menta educatos fuisse.

c. X. §. 28. *pudoris pu- tiaeque.* Vid. ad Milon. §. [illegible]

Digitized by Google

xempla peterentur, tamen hoc maledictum minime in lam aetatem conveniret; quibus ille ſtudiis ab ineunte etate ſe imbuerat, non ſaltandi, ſed bene ut armis, optime t equis uteretur, ea tamen illum cuncta iam aetate exacta efecerant. Itaque Deiotarum quum plures in equum iſtuliſſent, quod haerere in eo ſenex poſſet, admirari lebamus. Hic vero adoleſcens, qui meus in Cilicia iles, in Graecia commilito fuit, quum in illo noſtro ercitu equitaret cum ſuis delectis equitibus, quos una im eo ad Pompeium pater miſerat, quos concurſus facere lebat? quam ſe iactare? quam oſtentare? quam nemini illa cauſa ſtudio et cupiditate concedere? Quum vero, 29 ercitu amiſſo, ego, qui pacis auctor ſemper, poſt Pharlicum autem proelium ſuaſor fuiſſem armorum non ponendorum, ſed abiiciendorum, hunc ad meam auctoatem non potui adducere, quod et ipſe ardebat ſtudio ſius belli, et patri ſatisfaciendum eſſe arbitrabatur. Fe- ſta domus, quae non impunitatem ſolum adepta ſit, d etiam accuſandi licentiam; calamitoſus Deiotarus, ii ab eo, qui in iisdem caſtris fuerit, non modo apud , ſed etiam a ſuis accuſetur. Vos veſtra ſecunda for- na, Caſtor, non poteſtis fine propinquorum calamitate e contenti.

---

hoc maledictum, quo ſaltatio obiicitur.

Hic vero adoleſcens. Intelligit ſtorem. *in Graecia*, nempe in ercitu Pompeii, ad quem Ci- o ierat ad Dyrrhachium. *Ern.*

pater, Saocondarius, gener is Deiotari.

§. 29. *Quum vero* etc. Cohaet iſta, *Quum vero ſuaſor fuiſ-* ; ſed ut haec *ſuaſor fuiſ- — abiiciendorum* oppoſita iis, quae interiecta ſunt, *pacis auctor ſemper fui*, aperet, ad iſta ſola reſpiciens rſeruit *autem*, et ſententiam borum *exercitu amiſſo* repe- verbis *poſt Pharſalicum proelium*. Apodoſis eſt in verbis *huna ad meam auct.* etc.

abiiciendorum, ut rei odioſae. *Manut.*

ipſius belli i. e. belli per ſe, nulla ratione habita cauſae, pro qua gerebatur. Cf. epp. fam. V, 12 (35, 11.)

ab eo — a ſuis. Haec duo eumdem hominem deſignant, Caſtorem, ſed diverſa eſt ratio utriusque. Tria enim ſunt, propter quae *calamitoſus* vocatur Deiot., primum quod ab eo accuſetur, qui non minus partes Pompeianas ſecutus fuerat, in quo omittitur, eundem nepotem eſſe Deiot., deinde quod apud Caeſarem, et infenſum regi et iudicem, tum quod a ſuis.

Digitized by Google

XI. Sint sane inimicitiae, quae esse non debebant: re
30 enim Deiotarus vestram familiam abiectam et obscura
e tenebris in lucem evocavit. Quis tuum patrem ant
qui esset, quam cuius gener esset, audivit? Sed quamv
ingrate et impie necessitudinis nomen repudiaritis, tame
inimicitias hominum more gerere poteratis, non fic
crimine infectari, non expetere vitam, non capitis arce
sere. Esto; concedatur haec quoque acerbitatis et oc
magnitudo. Adeone, ut etiam omnia vitae salutisq
communis atque etiam humanitatis iura violentur? ser
vum sollicitare verbis, spe promissisque corrumpere, a
ducere domo, contra dominum armare, hoc est non
propinquo, sed omnibus familiis bellum nefarium i
cere: nam ista corruptela servi, si non modo impu
fuerit, sed etiam a tanta auctoritate approbata, nulli
rietes nostram salutem, nullae leges, nulla iura custodi
Ubi enim id, quod intus est atque nostrum, impune e
lare potest contraque nos pugnare, fit in dominatu
31 vitus, in servitute dominatus. O tempora, o mores! (
Domitius ille, quem nos pueri consulem, censorem, p
tificem maximum vidimus, quum tribunus plebis
Scaurum, principem civitatis, in iudicium populi voc
Scaurique servus ad eum clam domum veniffet
mina in dominum delaturum se esse dixisset, prehe
hominem iussit ad Scaurumque deduci. Vide, quid
terfit; etsi inique Castorem cum Domitio comparo;
tamen ille inimico servum remisit, tu ab avo abdu
ille incorruptum audire noluit, tu corrupisti; ille ac

---

c. XI. §. 30. *a tanta auctor.* ab homine tantae auctoritatis.

evolare, in vulgus proferri, sed cum animi levitate.

§. 31. *Cn. Domitius ille.* Eamdem rem narrat Valer. Max. VI, 5. Ascon. in orat. pro Scauro: *Cn. Domitius, qui consul fuit cum Cassio* (a. u. 657.) *quum esset trib. pl. iratus Scauro, quod eum in augurum collegium non cooptaverat, diem ei dixit ad populum et mulctam irrogavit, quod eius opera sacra multa populi Rom. deminuta esse diceret.* C
mini dabat sacra publica pe
penatium, quae Lavinii fi
opera eius minus recte ca
fieri. Quo crimine absolut
Scaurus quidem, sed ita ut
bus tribubus damnaretur, a
absolveretur, et in eis pauca
cta inter damnationem et a
tionem intercessent.

in iudicium populi. Vid. nest. clav. v. *Quaestio.*

sed tamen ille. Vid. ad M
§. 76.

Digitized by Google

torem ſervum contra dominum repudiavit, tu etiam accuſatorem adhibuiſti. At ſemel iſte eſt corruptus a 32
vobis? nonne, quum eſſet productus, et quum tecum fuiſſet, refugit ad legatos? nonne etiam ad hunc Cn. Domitium venit? nonne audiente hoc Ser. Sulpicio, clariſſimo viro, qui tum caſu apud Domitium cenabat, et hoc T. Torquato, optimo adoleſcente, ſe a te corruptum, his promiſſis in fraudem impulſum eſſe confeſſus eſt? Quae eſt iſta tam impudens, tam crudelis, tam immodesta inhumanitas? idcirco in hanc urbem veniſti, ut huius urbis iura et exempla corrumperes domeſticaque immanitate inquinares? XII

At quam acute collecta crimina? Bleſamius, inquit, 33
huius enim nomine, optimi hominis nec tibi ignoti, male dicebat tibi) ad regem ſcribere ſolebat, te in invidia eſſe, tyrannum exiſtimari, ſtatua inter reges poſita animos hominum vehementer offenſos, ſtudii tibi non ſolere. Nonne intelligis, Caeſar, ex urbanis malevolorum ſermunculis haec ab iſtis eſſe collecta? Bleſamius tyrannum Caeſarem ſcriberet? Multorum enim civium capita viderat, multos iuſſu Caeſaris vexatos, verberatos, necatos, multas afflictas et everſas domos, armatis militibus refertum forum. Quae ſemper in civili victoria ſenſimus, ea

---

§. 32. *ad hunc Cn. Domit.* qui erat, ſicut etiam Sulpicium et Torquatum adfuiſſe ex adiecto hoc colligit Manut.

c. XII. §. 33. *Bleſamius*, unus legatis Deiotari. Duo alii aut Hieras et Antigonus. Vid. XV. §. 41.

ſtatua inter reges poſ. inter signum ſtatuas, in Capitolio. Dio Caſſ. 43, 45. καὶ ἄλλην (εἰκόνα) ἐς τὸ Καπιτώλιον παρὰ τοὺς βασιλεύσαντάς ποτε ἐν τῇ Ῥώμῃ τεθεσαν, καὶ μοι θαυμάσαι τῆς τύχης ἐπέρχεται. ὁποτὲ γὰρ ἅμα τούτων, ἑπτὰ μὲν ἐκείνοις, ὀγδόῳ τῷ γε Βρούτῳ, τῷ τοὺς Ταρκυνίους καταλύσαντι, οὐσῶν, παρὰ ταύτην τότε τὴν τοῦ Καίσαρος ἔστησαν. Cf. Sueton. Iul. c. 76.

multorum enim civ. De *enim* ironico vid. ad or. pro Arch. p. 5, 11. De re ipſa ſic Abram. Confectis bellis civilibus, ut ſcribit Appian. l. II (b. civ. 107). ἐκεῖρας δ' ὅσας στρατηγίδας αὐτὸν ἐκ τῶν πολέμων ἔτι ἐσωματοφυλάκουν, ἀπίστους τῆς φυλακῆς, καὶ μετὰ τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας ἐπεφαίνετο μόνης. Paterculus (II, 57.) de Hirtio et Panſa: *Semper praedixerant Caeſari, ut principatum armis quaeſitum armis teneret*; quibus ille reſpondit, *mori ſe quam timeri malle*. Vid. Plut. (Caeſ. 57.) et Appian. (l. c. c. 109) et Dionem l. 44. (c. 7.)

Digitized by Google

34 te victore non vidimus. Solus, inquam, es, C. Caesar, cuius in victoria ceciderit nemo, nisi armatus. — Et quem nos liberi, in summa populi Romani libertate nati, non modo non tyrannum, sed etiam clementissimum in victoria ducimus, is Blesamio, qui vivit in regno, tyrannus videri potest? Nam de statua quis queritur, una praesertim, quum tam multas videat? valde enim invidendum est eius statuis, cuius tropaeis non invidimus. Nam si locus affert invidiam, nullus locus est ad statuam quidem Rostris clarior. De plausu autem quid respondeam? qui nec desideratus umquam a te est, et nonnumquam obstupefactis hominibus, ipsa admiratione compressus est, et fortasse eo praetermissus, quia nihil vulgare te dignum videri potest.

XIII Nihil a me arbitror praetermissum, sed aliquid ad
35 extremam causae partem reservatum. Id autem aliquid est, te ut plane Deiotaro reconciliet oratio mea: non enim iam metuo, ne tu illi succenseas; illud vereor, ne tibi illum succensere aliquid suspicere. Quod abest longissime, mihi credo, Caesar: quid enim retineat per te, meminit, non quid amiserit, neque se a te multatum arbitratur, sed, quum existimaret multis tibi multa esse tribuenda, quo minus a se, qui in altera parte fuisset,

---

§. 34. *Solus, inquam.* Repetit sententiam eorum, quae proxime praecesserunt. Vid. ad or. pro Lig. IX. §. 28.

Nam de statua. Nam non simpliciter transeuntis est, ut ait Goerenz. ad Cic. Fin. II, 32, 104, sed usurpatur, quum ad leve quid transitur, quod vix operae pretium sit commemorare. Vid. de nat. d. I, 11, 27. 28. Heind. ad de nat. d. I, 12, 30.

quum tam multas videat. Dio Cass. 44, 25. *καὶ ἐν ταῖς πόλεσι τοῖς τε ναοῖς τοῖς ἐν τῇ Ῥώμῃ πᾶσιν ἀνδριάντα τινα αὐτοῦ εἶναι ἐκέλευσαν· καὶ ἐπί γε τοῦ βήματος δύο, τὸν μέν, ὡς τοὺς πολίτας σεσωκότος, τὸν δέ, ὡς τὴν πόλιν ἐκ πολιορκίας ἐξῃρημένον, μετὰ τῶν στεφάνων τῶν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις νενομισμένων ἱδρύσαντο.* quem locum attulit Abram.

c. XIII. §. 35. *id autem aliquid est.* Terent. *id aliquid mihi est. Patric.* Cf. pro Lig. c. VII extr.

multis tibi i. e. a te. Sic ad orat. I, 23, 105. *gerendas tibi mos adolescentibus.* Cf. de Imp. Man. 22, 65. De re Dio Cass. 43, 47. ubi praetores quatuordecim, quadraginta autem quaestores a Caesare factos esse scribit: *πολλοῖς γὰρ δὴ πολλὰ ὑπεσχημένος οὐκ εἶχεν ὅπως σφᾶς ἁπάσας ἐμπλήσειεν.*

Digitized by Google

ea fumeres, non recuſavit. Etenim ſi Antiochus Magnus 36
ille, rex Aſiae, quum, poſteaquam a Scipione devictus
Tauro tenus regnare iuſſus eſſet omnemque hanc Aſiam,
quae eſt nunc noſtra provincia, amiſiſſet, dicere eſt ſoli-
tus, benigne ſibi a populo Romano eſſe factum, quod
nimis magna procuratione liberatus modicis regni termi-
nis uteretur, poteſt multo facilius ſe Deiotarus conſolari:
Ille enim furoris multam ſuſtinuerat, hic erroris. Omnia
a Deiotaro, Caeſar, tribuiſti, quum et ipſi et filio nomen
regium conceſſiſti. Hoc nomine retento atque conſervato,
nullum beneficium populi Romani, nullum iudicium de
se ſenatus imminutum putat; magno animo et erecto eſt,
nec umquam ſuccumbet inimicis, ne fortunae quidem.
Multa ſe arbitratur et peperiſſe ante factis, et habere in 37
animo atque virtute, quae nullo modo poſſit amittere.
Quae enim fortuna, aut quis caſus, aut quae tanta poſſit
iniuria omnium imperatorum de Deiotaro decreta delere?
Ab omnibus enim his ornatus eſt, poſtquam in caſtris
eſſe potuit per aetatem, qui in Aſia, Cappadocia, Ponto,
Cilicia, Syria bella geſſerunt. Senatus vero iudicia de
illo tam multa tamque honorifica, quae publicis populi
Romani litteris monumentisque conſignata ſunt, quae
umquam vetuſtas obruet, aut quae tanta delebit oblivio?
Quid de virtute eius dicam? quid de magnitudine animi,
gravitate, conſtantia? quae omnes docti atque ſapientes
ſumma, quidam etiam ſola bona eſſe dixerunt, hisque
non modo ad bene, ſed etiam ad beate vivendum con-
tentam virtutem eſſe. Haec ille reputans et dies noctes- 38
que cogitans non modo tibi non ſuccenſet, (eſſet enim

---

§. 37. *habere in animo atque virtute.* Haec duo coniungit, ut t velle eum res magnas, et praeſtare poſſe ſignificet. *Manut. n virtute aliquid habere*, quod libi vix legitur, mollitur adito altero, quod uſitatiſſimum ſt, *in animo habere.* Cf. pro rch. §. 31. Intelliguntur autem *bona animi*, oppoſita *corporis bonis* ſ. externis.

omnium imperatorum. Phil. I, 13, 33. poſt ea, quae ad §. 2. aſcripſi: *Quae de illo viro Sulla, quae Murena, quae Sertorius, quae Lucullus, quam ornate, quam honorifice, quam graviter ſaepe in ſenatu praedicaverunt? Quid de Cn. Pompeio loquar? qui unum Deiotarum in toto orbe terrarum ex animo amicum vereque benevolum, unum fidelem populo R. iudicavit etc.*

Summa. Summa eſſe bona dixerunt Peripatetici, ſola Stoici. *Manut.*

Digitized by Google

non solum ingratus, sed etiam amens) verum omnem tranquillitatem et quietem senectutis acceptam refert cle-
XIV mentiae tuae. Quo quidem animo quum antea fuit, *tum* non dubito, quin tuis litteris, quarum exemplum *legi*, quas ad eum Tarracone huic Blesamio dedisti, se magis etiam erexerit ab omnique sollicitudine abstraxerit. Iubes enim eum bene sperare et bono esse animo; quod scio te non frustra scribere solere: memini enim iisdem fere verbis ad me te scribere, meque tuis litteris bene
39 sperare non frustra esse iussum. Labore equidem regis Deiotari causa, quocum mihi amicitiam respublica conciliavit, hospitium voluntas utriusque coniunxit, familiaritatem consuetudo attulit, summam vero necessitudinem magna eius officia et in me et in exercitum meum effecerunt; sed quum de illo labore, tum de multis amplissimis viris, quibus semel ignotum a te esse oportet, nec beneficium tuum in dubium vocari, nec haerere in animis hominum sollicitudinem sempiternam, nec accidere, ut quisquam te timere incipiat eorum, qui semel a te
40 sint liberati timore. Non debeo, C. Caesar, quod fieri solet in tantis periculis, tentare, quonam modo dicendo misericordiam tuam commovere possim. Nihil *opus est*; occurrere ipsa solet supplicibus et calamitosis, nullius oratione evocata. Propone tibi duos reges, et id animo contemplare, quod oculis non potes. Dabis profecto misericordiae, quod iracundiae negavisti. Multa sunt tuae clementiae monumenta, sed maxime eorum incolumitates, quibus salutem dedisti. Quae si in privatis gloriosa sunt, multo magis commemorabuntur in regibus. Semper regium nomen in hac civitate sanctum fuit, socio-
XV rum vero regum et amicorum sanctissimum. Quod no-
41 men hi reges ne amitterent, te victore, timuerunt, retentum vero et a te confirmatum posteris etiam suis tra-

---

c. XIV. §. 38. *memini enim*, vid. pro Ligar. III, 7. Praesens *scribere* significare videtur, Caesarem non semel, sed saepius ita ad Ciceronem scripsisse.

§. 39, *semel ignotum*. Vid. ad §. 9.

§. 40. *occurrere*, i. e. auxilio venire, paesto esse. vid. ad Muren. §. 48. Minus recte Abram. explicat praevenire supplicantium vota. Misericordia enim commovetur non tam habita eorum, quam fortuna expositis precibusque additis.

in privatis, quum in privatos collata sunt, ut mox *in regibus*. Vid. ad Sext. §. 7.

Digitized by Google

duros esse confido. Corpora vero sua pro salute regum suorum hi legati tibi regii tradunt, Hieras et Blesamius et Antigonus, tibi nobisque omnibus iam diu noti, eademque fide et virtute praeditus Dorylaus, qui nuper cum Hiera legatus est ad te missus, tum regum amicissimi, tum tibi etiam, ut spero, probati. Exquire de 42
Blesamio, num quid ad regem contra dignitatem tuam scripserit. Hieras quidem causam omnem suscipit, et criminibus illis pro rege se supponit reum, memoriam tuam implorat, qua vales plurimum, negat umquam se a te in Deiotari tetrarchia pedem discessisse; in primis finibus tibi se praesto fuisse dicit, usque ad ultimos prosecutum; quum e balneo exisses, tecum se fuisse, quum illa munera inspexisses cenatus, quum in cubiculo recubuisses, eandemque assiduitatem tibi se praebuisse postridie. Quamobrem, si quid eorum, quae obiecta sunt, cogitatum 43
sit, non recusat, quin id facinus suum iudices. Quocirca, C. Caesar, velim existimes, hodierno die sententiam tuam aut cum summo dedecore miserrimam pestem importaturam esse regibus, aut incolumem famam cum salute, quorum alterum optare illorum crudelitatis est, alterum conservare clementiae tuae.

---

c. XV. §. 41. *tum regum amic.* int. Deiotari et domus eius, ut in illo vulgato Romanorum de Bruto, qui *reges* eieciſſe Roma dicebatur. *Ern.* Miror Moebium *amiciſſimi* et *probati* pro genitivis accipientem.

§. 42. *ſupponit*, ſubſtituit, ut pro Roſc. 58, 111. De hac vi verbi Ern. in clav. citat Burmann. ad Ovid. Heroid. IX, 18.

§. 43. *cum ſummo dedecore* regum, non Caeſaris. Cf. ad Muren. §. 2.

alterum conſervare, int. facere, ut adhuc feciſti; eſt tamen dictum exquiſitius et ad laudem augendam pro praeſtare. *Ern.* Equidem non video, cur non propria vi accipiendum ſit: nam qui in ſummo periculo verſatur, ne de ſtatu ſuo funditus deiiciatur, ei qui ignoſcit, is eum proprie conſervat ſuis et civibus.

Digitized by Google

NOTAE CRITICAE.

Pro Sulla 1, 2. *deminuturum putavit.* Suſpectum eſt *putavit*, quia pro eo alii libri habent *ſperavit*, *putat*, *exiſtimat*, alii omittunt. Itaque Garaton. poſt Gruterum verbum omiſit, e ſqq. *ſenſit* intelligendum eſſe dicens. Sed ſexcentos eſſe locos, quibus verbum ſemel poſitum non modo ad praecedentia idem ſubaudiatur, verum etiam, ut hic, et mutata perſona, et in duobus membris non credo Garatonio, et aliam eſſe rationem loci Tuſc. IV, 14. *Ingenioſi, ut aes Corinthium in aeruginem, ſic illi in morbum et incidunt tardius et recreantur ocius*, (cf. orat. c. 21. extr. Phil. 3, 8, 20. 5, 7, 19.) facile quivis ſentiet.

Ibid. c. 29, 82. *ad teſtandam omn. memoriam.* Sic cod. Erfurt. pro *atteſtantem omn. mem.* teſte Wundero in Var. lect. pag. LXXVII. quam ſcripturam coniectura iam aſſecutus erat Lambin.

Ibid. c. 31, 86. *qui pop. Rom.* Sic cod. Erfurt. apud Wunderum l. c. pro *populumque Rom.*

Pro Sext. 1, 1. *ſed etiam fortiſſimis* etc. Vix mihi temperavi, quin egregiam Erneſtii coniecturam, collaudatam etiam a Garatonio, *ſed etiam ultro fort.* e vitioſa ſcriptura *ſed etiam voluntarios fort.* erutam reciperem. Neque enim ſatis eſt, deeſſe vocem *voluntarios* in compluribus codd. duobus Lambin. Palatin. aliquot Grut. Franc. 1 et Dresd., in Venet. 1. Barber. cod. Car. Steph. Explicandum etiam eſt, quomodo haec vox inſeri potuerit. Hoc facile intelligitur, ſi *vel ultro* ſcriptum eſſe ſtatuamus cum Moſero in ſymbol. critic. ſpec. altero anni 1828. p. 25 ſq.

Digitized by Google

Ibid. VI, 14. *memoria digna uti esset, reip. capess. auct. — praescribere.* Sic scripsi ex emend. Ed. Wunderi in *Jahrb. d. Philol. III.* p. 131 sq. pro *memoria digna esset, uti et reip. cap auct. — praescriberet.*

Ib. c. VIII, 19. *tanquam Atlante coelum.* Ed. Wunder. l. c. p. 133. e scripturis Codd. *ut illo supercilio* aumantuus *ille*, aumantius *ille*, amnancius, ananciüs *ille*, mantuus *ille niti tanquam videretur*, legendum coniicit, *ut illo supercilio* [*tanquam*] *Rhadamanthus ille niti videretur;* quod etiam amico Lambini in mentem venerat. At primum *illo — ille* parvo intervallo repetitum Ciceronis consuetudini vix aptum videtur; tum *Rhadamanthus nititur supercilio eius*; metaphora est plane insolens, cuius ne rationem quidem reddere possis: in translationibus enim ea verba coniungere solet Cicero, quae etiam propria vi sua copulari possunt. At *supercilio alterius nitens* quomodo cogitari potest? tanquam baculo? Quis umquam supercilium cum baculo comparavit? Nec notio baculi inesse videtur in verbis *vultu collegae sui libidinem franget:* nam non baculo tantum frangitur res, sed manu etiam, dentibus, aliis. Itaque quum neutra lectio certa Codd. auctoritate, sed coniectura utraque nitatur, servavi eam, quae minus offensionis haberet.

Ibid. XXII, 50. *ad incertissimam spem et ad reip. statum* explicare aliquo modo studui; sed elegantius est quod Lambin. de coniectura edidit: *ad incertissimam spem reip. recuperandae.* Nam in veteribus libris se scriptum reperisse dicit *ad inc. spem rep. rata.* al. *ratam.* al. *randum.*

Ib. c. XXXVIII, 81. *atque occupatam.* Guilielm. legendum coni. *conculcatam*, recte: nam id quod gravius est sequi debet, non quod levius; et Codd. Palat. non. Gembl. et S. Victor. apud Gruter. *occultam.* Omisit hanc lectionem Orell. Simile vitium est orat. 34, 120. Atticus *conservatis notatisque temporibus — annorum septingentorum memoriam uno libro colligavit.* Leg. *observatis not.*

vivi. Sic pro *viri* recte Beier. ad Cicer. fragm. or. pag. 61.

Digitized by Google

Ibid. c. XLV, 97. *iste optimus quisque*, quem modo nominavit verbis *ut sua consilia optimo cuique probarent*, inquit Gruter. Sed ex iis, quae statim sequuntur, patet, non explicare velle Ciceronem, qui sit ille *optimus quisque*, sed qui sint *optimates*: dicit enim, *sunt libertini optimates*. Itaque verba *optimus quisque* ab aliquo explicandi causa margini adscripta, deinde in orationem ipsam irrepsisse suspicor, iisque delatis legendum: *Qui ergo isti?* (ut ed. Orell.) *De numero* etc.

Ibid. c. XLVII, 100. *aut asperam atque arduam*. Sic Garaton. e cod. Barber. editisque ante Lambin. omnibus pro *aut arduam*; cui tamen non assentior statim post *periculorum atque insidiarum* legendum coniicienti: nam *pericula* esse possunt etiam sine *insidiis*, ideoque aliquantum illa nomina inter se discrepant.

Ibid. LXVI, 138. Orell. e cod. Car. Stephani edidit, quod commendaverat Garaton., *patiantur virorum fortium labore se otio suo perfrui*. Nam *patiantur se otio suo perfrui* improprie dictum non mollitur opposito membro, ad quod illud *patiantur* proprie pertineat. Videtur ea lectio conflata esse e duabus aliis, hac nostra et alia plerorumque codd. *patiantur viros laborum patientes frui*; in qua quum verba *laborum patientes* ab aliquo interpretamenti loco adscripta essent ad voc. *fortes* (nam alii libri utrumque coniungunt, *fortes laborum patientes* sine copula) illa vocabulum *labore* expulerunt; qua ruina etiam verba *se otio suo* obruta sunt.

IN ORATIONEM PRO MILONE.

Cap. I. §. 1. *non illa praesidia — non afferunt tamen*. Sic Bavaric. Erfurt. et Lagomarsi. cod. 25 et 43 (vid. M. T. Cic. or. pro Scauro pro Tull. et in Clod. fr. ined. — ed. Amedeus Peyron. Stuttg. 1824. p. 283) pro *Nam illa praesidia* — — Garatonio legendum videbatur *nec illa praes.* Idem in seqq. eiecit verba *oratori* et *terroris*, quae pro

Digitized by Google

gloſſematis habet, ut haec *Nec non — afferunt aliquid* nihil aliud ſignificent, niſi timorem tamen aliquem efficiunt, habent in ſe, quod timorem iniiciat, etiam quum tollunt, ut verbis utar Garat., quod ſententiae accommodatiſſimum eſt, ſed uſu loquendi non munitur. Nam *afferre* non eſt medium, ut putabat Gar. ſed, quum per ſe ponitur, ſemper eſt prodeſſe, etiam in locis iis, quos Heuſinger. ad Offic. I, 3. et Garat. ad h. l. attulit, numquam timorem iniicere. Haec ſententia ut efficeretur, neceſſario addendum erat vel *horroris*, quod eſt in Vatic. duobus Palat. et Lagomarſ. 73. vel *terroris*, ut ſcriptum eſt in Erfurt. Barber. uno Brit. Memmianis apud Lamb. et Lagomarſ. 18. 24. 86. — 6. 25. a ſec. m. Hoc praetuli tum propter ea, quae praeceſſerunt *novi iudicii nova forma* terret *oculos*, tum propter locum Quintil. VIII, 3, 5. *nam ferrum affert oculis terroris aliquid.* Conf. infra XXVI, 71. Nec *oratori*, quod omnes Codd. habent, vitioſum puto, ut videbatur Erneſtio, Peyrono, Orellio; valet enim de univerſo genere, non tantum mihi, ſed oratori cuique, deinde ad ſe proprie convertit orationem; nec de κακοφωνία queretur, qui ſimilia multa meminerit allata ab Orellio ad Garat. Planc. pag. 158. et a me in libro de arte latine ſcribendi pag. 51. Numeroſius etiam eſt et aures magis implet illud *non afferunt tamen oratori terroris aliquid*, quam *non afferunt tamen aliquid.* Ita *non non afferunt terroris aliquid* mollius dictum eſt pro *et illa praeſidia afferunt terr. al.* Sin cum Garaton. *terroris* deleas, ſententia loci non conſtabit, niſi *Nam* ſcribas pro priore *non*, ut ſimplex negatio ſit, i. e. Nam praeſidia illa non adiuvant oratorem, quod exſpectare aliquis poſſit, quum contra vim collocata ſint (vid. ad Catil. 1. §. 15.) quod idem lenius dictum eſt pro *terrent oratorem.* Neque enim video, quare *nam* otioſum dixerit Garaton.: explicat enim cauſam, cur *novi* iudicii *novam* formam (quae declaratur verbis *non enim corona ſtipati ſumus*) oculos terrere dixerit. Quod autem Ern. edidit *nobis* tamen afferunt terroris aliquid, probari non poteſt, quia no-

Digitized by Google

bis eo loco positum est, quo vim aliquam eius esse significaretur, (quasi dicas *nobis, non aliis*) quae tamen nulla est. Equidem, ut multis aliis locis, sic hoc loco vestigia duplicis recensionis animadvertere mihi videor: nam et *habitam* orationem et *scriptam* in hominum manibus fuisse constat; sed utra scriptura in utra recensione fuerit, difficile dictu est.

Ibid. §. 3. *intuentes cernitis.* Recte Ernest. monet, Ciceronem solere verbum, duobus membris commune, in medio ponere; quod miror ignotum fuisse Garatonio, qui, Utrum eo loco (i. e. medio) inquit, saepius, an extremo, posuerit, otiosis inquirendum relinquo. Indigna vero critico negligentia! Sic c. III. §. 7. *quae et in senatu ab inimicis saepe* iactata sunt *et in concione ab improbis, et paulo ante ab accusatoribus.* Cf. pro Sull. 3, 10. 25, 71. pro Sext. 46, 99. 55, 117. 64, 134. pro Cluent. 43, 121. 69, 196. Sed infinitum esset omnes locos afferre. At maior pars codd. *cernitis* omittit, et post *exspectantes* ponit *videtis;* nec aliter faceret is, qui pueris constructionem, quam vocant, praeiret.

Ibid. II, 5. *duobus* expulit Garaton., quia deest vox in Bavar. Ita Ciceronem loqui vult de toto genere optimatium, quibus perpetuum erat cum seditiosis turbulentisque certamen. At num de toto genere dici etiam potest quod sequitur, *qui metu crudelissimorum exitiorum carere non possumus?*

Ibid. II, 6. *tribunatu rebusque omnibus.* Non puto *que* delendum esse, etsi in multis libris deest. Habet enim vim explicativam, *tribunatu id est rebus omnibus;* de qua vid. Beier. ad Cicer. offic. II, 20, 71. Kritz. ad Sall. Catil. 4, 2. Delendum fuisse *que* iudicat Goerenz. in *Jahrb. d. Philol.* I. p. 328. tum quia hi ablativi tempus designent positi pro *quum omnes res gestae sint* (quasi vero haec sola esset loci explicandi ratio) tum quia post *rebusque omnibus* additum requiras *in eo.* Num igitur in Pis. 19, 44. *Ex qua provincia modo vir omni dignitate ornatissimus L. Torquatus, magnis rebus gestis* etc. etiam additum requirit *in ea?*

Digitized by Google

Ibid. *vitam ab inimic. audacia.* Sic Erfurt. pro *ab inim. audacia telisque vitam ut i. l. d.* Vid. Wunder. var. lect. p. LXXX.

Ibid. c. III. §. 17. *noſtrae quaeſt.* *Noſtrae* dicit, quia orator viam iudicandi monſtrat iudicibus, ut, omni errore ſublato, rem plane perſpicere poſſint, ideoque quaeſtionem ipſam multum adiuvat. Sed optimi Codd. habent *veſtrae quaeſt.* quod quominus reciperem, illud me impediit, quod non intelligebam, quomodo ei, qui legerit *veſtrae qu.* in mentem venire potuerit ſcribere *noſtrae; noſtrae* cur in *veſtrae* mutaret, eadem cauſa eſſe potuit, quae Garatonium impulit, ut *veſtrae* ſcriberet imprimis quum hoc etiam pro Cluent. 58 extr. pro Sext. 2, 5 legatur; quam legem egregii in arte critica uſus ipſe Garaton. ſupra ad §. 5. proposuit. Adiecto *veſtrae* vel *noſtrae* pondus detrahi voci *propria* quomodo dicere potuerit Goerenz. l. c. non aſſequor.

Ibid. §. 8. *reſponderit.* Sic Bavaric. et Erfurt. apud Wunder. p. LXXX ſq. pro *reſpondit*, quod recepi, non quo ſubiunctivum neceſſarium ducerem (neque enim neceſſarium eſt cauſam indicare) ſed quod *reſponderit* facilius in *reſponlit* mutari, quam contra, potuit.

Ibid. §. 9. *defenderet.* Sic recte Garaton. e Saxon. et Bavar. duobus Barber. duobus Brit. et ſuo (accedunt Erfurt. Lagomarſ. plerique, Taurin. ap. Peyron. p. 293) pro *defenderit.* Primarium enim verbum eſt *voluerunt*, poſt quod aequi debebat vel *defenderet*, ſi rem eo tempore continuam ſignificare vellet orator, pro ſe defendentem interfici, vel plusquamperf., quod in oratione obliqua reſpondet futuro exacto orationis rectae. In lege ipſa tab. II. recte eſt futurum exactum, quum primarium ſit *ſine fraude eſto* (*Si nox*) noctu) *furtum faxit*, *ſim* (ſi eum) *aliquis occiſit* (occiderit) *ure caeſus eſtod*; ſi ſe telo defenſint (defenderint) *ſi caeſi ſcint* (fuerint) *ſe* (ſine) *fraude eſtod.* Cf. Wernsdorf. qui accurate de uſu imperf. poſt perf. disputat. Mira doctrina eſt Goerenzii l. c. p. 329 tradita.

Digitized by Google

Ibid. VI, 15. *in qua P. Clodius occisus fuit.* Si *esset* cum Orell. scribas pro *fuit*, haec verba in rogatione Pompeii addita fuerunt; sin *fuit*, additur ab iis, quorum haec est contradictio. Illud vix probabile, Pompeium mentionem certi hominis iniecisse, ut esset privilegium, praesertim quum in illa caede P. Clodium occisum esse inter omnes constaret. Amicos Clodii certum hominem vel ipsos nominare, vel a Cicerone nominantes fingi, qui eius hominis causa maxime laborabant, non mirum. *Esset* autem, quod legitur in Bavar. Erf. al. ex praecedenti *esset* repetitum videtur, et ex eo vix intelligas, cur aliquis fecerit *fuit*.

Ibid. *At patet.* Saxonic. *at paret*, cui affine est, quod in Bavar. et Erf. legitur *at apparet*. Illud recepit Garato. et videri potest rarior et exquisitior vox glossemate *pa*- expulsa esse. At *paret* nusquam alibi a Cicerone usurpatur nisi ubi legis alicuius ipsa verba recitat, ut pro Rosc. co- 4, 11. etsi non raro *parere* et *patere* in codd. permutantur. Cf. Parei lex. crit. p. 883 sq. Itaque mihi *paret* e glos- mate *apparet* effictum esse videtur a litteratore aliquo ἀφ- χαισμῶν et verborum iuris solennium studioso, ut *domui* p- *domi* c. VII.

Ibid. c. VII. §. 17. *proinde quasi.* Sic Garaton. e Bav- (adde Erfurt. ap. Wunder.) quatuor Brit. et suo (accedu- sedecim Lagomarsi. apud Peyron. p. 229) dedit prb *peri quasi.* Illud ut reciperem, movit me multitudo et pr- stantia Codd. tum quod *proinde* facilius in *perinde*, qu- contra, mutari potuit, non quo ubique *proinde* pro *peri* scribendum censeam. Cf. Ruhnk. ad Rutil. L. p. 31. ad T- rent. Heautont. I, 1, 13. Goerenz. ad Leg. p. 179. Heu- ad Nat. d. p. 210. Kritz. ad Sall. Catil. 12 extr.

Ibid. c. VIII, 21. *Non fuit, profecto*, in multis Cod- deest; qui habent, eorum in aliis ante *causa* positum e- in aliis ante *iudices*, in aliis denique ante alterum *non fu-* Itaque recte Garaton. Varietas potius ordinis, inquit, fu- cioni favet. Ceterum eodem loco posita est partic. pro Rosc. 41, 121. *Non est ita profecto, iudices, non est verisi-*

Digitized by Google

Ibid. X. §. 28. *magno et impedito.* Sic locum e MSS. corrupit scilicet Garaton., ut iudicat Goerenz. l. c. p. 332. Ita vero iam Graevius edidit, qui recte etiam locum explicavit. Impedimentum qui pro impedimentis dixerit, non magis quam Garaton. inveni; *potuisse* Ciceronem etiam singulari vocis uti, ineptus sit, qui dicat.

Ibid. XII, 32. *iis consulibus.* Sic recte Garaton. post P. Manut. Car. Steph. Lambin. pro *his consul.* Nam, etsi res nondum est ad liquidum perducta, hoc tamen observasse mihi videor, *hic* sq. relativo pron. *qui* poni, ubi significandum sit id, quod quasi digito demonstrari possit, vel quod eo ipso loco iam sit commemoratum, *is* de remotioribus usurpari. Cf. Orell. in Iahnii *Jahrb. d. Philol.* II. p. 241.

Ibid. XII, 33. *Et adspexit me.* Ante haec verba Peyron. p. 225 sq. inserenda esse iudicavit ea, quae et a Quintiliano proferuntur IX, 2, 54. *An huius ille legis, quam Clodius a se inventam gloriatur, mentionem facere ausus esset vivo Milone, ne dicam consule? de nostrum enim omnium — non audeo totum dicere,* et a scholiaste Ambrosiano orat. de aere alieno Milonis p. 97. ed. Maii: *Nec vero illam nefariam libertatem suffragii scilicet libertinorum, cuius legis mentio fit in oratione habita pro Milone: Atque per ..... de nostrorum omnium — non audeo totum dicere. Videte quid ea lex latii habitura fuerit, cuius periculosa etiam reprehensio est.* Haec autem petita esse ex illa Tullii pro Milone oratione, quam in ipso iudicio *habuerit,* quamque lectam Fabio alinde constet, suspicabatur et Gesnerus ad Quintil. locum, et Garaton. p. 212 sq. ed. Bonon. p. 300 ed. Lipf. hic etiam sententiae suae argumentum petens e verbis scholiastae *in oratione, quae* habita *est pro Milone.* Nam hanc quoque manere exceptam testatur Ascon. argum. fin. Peyron. vero pugnat fragmentum esse orationis *scriptae.* In quo primum in iocularem errorem incidit vir doctissimus, quod cum iis congreditur p. 227 sq, qui illud fragmentum ex oratione pro aere alieno Milonis sumptum esse dicant; qui illi unquam fuerunt, nec vero esse possunt. Verissimum

Digitized by Google

quidem eſt, verba *vivo Milone, ne dicam conſule* et *habitura fuerit* non niſi poſt Clodii mortem dici potuiſſe; at nonne *habita* etiam pro Milone oratio poſt Clodii demum mortem habita eſt? Itaque hactenus nihil obſtat, quominus locum ex *habita* pro Milone oratione ſumptum credamus, e qua petitum eſſe perſpicuis verbis dicit ſchol. Quod autem idem vir doctiſſimus p. 225. παραγραφὴν fere contendit, poſtquam orator Sextum librarium exhibere iuſſiſſet, exſpectarentque auditores, quid tandem monſtri librarium illud contineret, unam alteramve lineam praelegi debuiſſe, qua, veluti ſpecimine, auditores excitatum deſiderium explerent, ſimulque intelligerent, fuiſſe illas leges faces urbis ac peſtes reipublicae, id nullo modo neceſſarium fuit. Nam ſimulac librarium illud et leges commemoravit Cicero, fingitur Sex. Clodius oratorem minitabundo vultu aſpicere; quo commotus Cicero, oratione ad iudices ſubito converſa (vid. Quint. IX, 2, 56) indignatus ſimulque irridens, *Et adſpexit me*, inquit. *Quod ut dicere* poſſit, cur, quaeſo, unius alteriusve verſus recitatione opus fuit? praeſertim quum pervagato iam civitatis ſermone hae leges ſatis notae eſſent. Itaque ne deeſſe quidem aliquid huic loco demonſtratum eſt, nec demonſtrari poſſe videtur. Orellius unum novum argumentum protulit; ſed hoc miſſum faciamus: nam quod ipſi perſuaſum erat, id ut aliis etiam perſuaderet, firmioribus argumentis opus erat. Quum vero divinare debuiſſe Ciceronem dicit vir doctiſſimus fore, ut hanc orationem in deliciis haberent, discipulisque imitandam aliquando proponerent rhetores, ludere videtur. Quid quod ne veriſimile quidem eſt, verba a Quint. et ſchol. Ambroſ. allata in hac oratione locum habuiſſe: nam nec Aſconius, ad c. 32. de ea lege, qua ſervis libertas ac civitas parabatur, quidquam a Cicerone ipſo commemoratum eſſe ſignificat, nec Quintil. l. c. §. 54. eadem illa verba recitans, paulo poſt autem §. 57. noſtrum locum *Et adſpexit me*, ullo verbo utrumque locum ex eadem oratione ſumptum indicat. Haud

Digitized by Google

ſcio etiam, an minus ſibi conſtare Cicero cenſendus ſit, qui in illo fragmento, quod hic inculcare volunt, periculoſam eſſe legis reprehenſionem dicat, hoc ipſo autem loco fortiter et leges illas reprehendat, et S. Clodium irrideat. Itaque de fragmento illo recte mihi iudicaſſe videntur Geſner. et Garat. et totum ab hac oratione plane alienum eſſe.

Ibid. XIV, 37. *converſa rurſus in me nuper quidem.* Sic Erfurt. teſte Wunder. p. LXXXII.

Ibid. XVI, 42. *fabulam fictam, falſam.* Adduci non potui, ut cum Garatonio eiicerem *falſam*, tanquam gloſſema vocis *fictam:* neque enim tam ignota eſſe potuit illa vox, ut explicatione indigeret. Quod vero loci mutatione gloſſema coargui dicit Garat., quum in Erfurt. ſit *fab. falſam, fictam*, in Bavar. *fab. fictam, falſam*, non minus locum mutat *fictam*, ut illud argumentum etiam ad hanc vocem eiiciendam valere poſſit, ſitque ex iis, quae *nimium probare* dicunt Logici. Iunguntur haec verba etiam infra c. XXV. in. Nam *ficta* ſunt, quae conſulto excogitata unt, *falſa*, quae errore aliquo pro veris accipiuntur, *leia*, quae nullum certum auctorem habent. *Ficta* ſpeciem onſtituunt, *falſa* genus apud Salluſt. Catil. 3, 2. *quae ſibi uisque facilia factu putat, aequo animo accipit; ſupra ea, eluti ficta, pro falſis ducit.* — Mox *Nihil eſt enim* ex Erfurt. (vid. Wunder. p. 106.) dedi pro *Nihil enim eſt.*

Ibid. XVI, 43. *quod caput eſt.* Recte *audaciae*, quae ox legebatur poſt *caput*, delevit Garaton. poſt Ferrarium, on quia *audaciae* alibi additum non legatur, ut Goerenz. ccepiſſe videtur l. c. p. 334, ſed quia *caput audaciae* i. e. mma audacia, neque in eo poſitum eſſe poteſt, quod emo ignorat, max. illecebram eſſe peccandi impunitatis em, neque in eo, quod haec maxima eſt illecebra. Eſt put probationis, qua demonſtretur, in Clodio hoc non iſſe dubitandum.

Ibid. XIX, 49. *dum*, particula temporis ſine eiusmodi nificatione h. l. poſita me quoque offendit; *quandoqui-*

Digitized by Google

dem explicat Garaton., quam vim particula in nullo obtinet locorum, quos attulit de off. II, 8. Brut. c. 81. Tacit. Annal. I, 23. nam ne ibi quidem significatione *temporis* caret, quae ab h. l. aliena est, quum explicatio requiratur; causae vero adiunctam esse significationem, quod Garaton. contendit, aliis locis probari velim. *Quamdiu* et *quatenus* explicat Huldricus apud Orell., sed nec *quamdiu neque muta solitudo* convenit sententiae, nec quatenus significat *dum*. Pro *dum* alii codd. habent *tum*, ut Bavar., Erfurt., tres Lagomarsi. apud Peyron. p. 320. Lagom. 4. *ni*, 69. *ubi*, sex *denique*, quod alii post *dum*, *tum*, *ni* addunt, unus *deinde*, sex omittunt. Hinc suspicio mihi obortа est, ab aliena manu additum esse *dum*, et denuo eiiciendum, praesertim quum in his verbis plus insit, quam in verbis *sustinuisset — locus*; de *casca* quidem *nocte* nihil est in prioribus verbis, neque *muta solitudo* necessario est loci latronum occultatoris. *Dum* si eiicias, haec altera causa est, cur in Milonem crimen conferri non *potuerit*, cum priore, quod a latronibus ibi versantibus occisus esse crederetur Clodius, connexa quidem, sed ita connexa, ut amplius quid addat.

Ibid. XXII, 60. *Sperata lib.* Heumanni coniectura, *parata lib.*, quam egregiam vocat Garat., mihi necessaria videtur: nam servo, qui dicit quod volunt ii, qui quaerunt, non *sperata est* libertas, sed *speratur* vel *speranda est*; nec hoc satis grave, ut recte respondeat ei, quod praecessit *certa crux*; quod enim speratur tantummodo, id irritum etiam reddi potest. Locum autem Terent. Heautont. II, 3, 115. *Hic si quid forte adversi acciderit, tibi erunt parata verba, huic homini verbera*, minus recte cepit Heum. Est enim: tibi in promptu erunt verba, quibus te excuses, mihi verbera parata erunt.

c. XXIV, 64. *comparatorum, haec.* Distinctione adiuvi locum, ne *domus — referta* esset nominativus solutus.

Ibid. §. 65. Heumannum, verba *audiendus fuerit* delentem, ut verba *servos Milonis* etc. ad v. *nuntiavit* referren-

Digitized by Google

tur, satis exagitavit Garaton., neque tamen eo minus Goerenz. *Jahrb. d. Phil.* p. 335. Heumannum sequitur, additis verbis *aud. fuerit* (quae aperte pro glossemate repetita sint e praeced. suspecta etiam propter magnam codd. varietatem, *audiendus sit, aud. fuerit, fuerit aud.!* —) contortam ac difficilem (*unbeholfen*) reddi sententiam dictitans, electis, quam rotunde locus concurrat (*wie rund nun die Stelle zusammenläuft*), quemvis intellecturum.

Ibid. c. XXVI, 69. *in amicitiis*, ut Lambin. de coniectura scripsit, confirmat Erfurt. ap. Wunder. p. LXXXI.

Ibid. XXIX, 79. *liberae sunt enim.* Sic Erfurt. pro *liberae enim sunt.*

Ibid. XXXI, 84. *proinde quasi.* Vid. ad VII. §. 17. not. crit.

Ibid. XXXV, 95. Immerito Garaton. lectione e cod. Colon. recepta a Grutero non modo elegantiam omnem loci corrumpi iudicat, sed etiam sensum intimum oratoris deseri, qui largitiones Milonis permagnas laudet, non excusset, easque pro re publica factas, non pro Milone ipso, videri velit. Nam qui *suam* fecit plebem ut eam flecteret, deleniret et placaret, non ut ipse commodi aliquid ex eo perciperet, sed ne remp. illa perturbaret, is reipublicae causa, non pro se laborasse existimandus est, et laude se dignum ostendit. Nec contumeliae causa Phil. II, 45, 116. Caesar dicitur *muneribus, monumentis, congiariis, epulis multitudinem imperitam leniisse.* Sed codd. numerus *suam* abesse iubet.

Ibid. XXXV, 96. Vox *arma* deest in Bavar. aliisque. Ea deleta, Weisk. et Moeb. *haec*, referunt ad *suffragia*, Orell. *haec* merita in remp. intelligit, quae non proxime, sed §. 95. commemorata sunt. At *suffragia* et *merita*, fieri quidem potest, ut civem non adiuvent; ut *contra* eum sint et condemnationem eius efficiant, non potest; nisi forte Aristidis exemplum huc trahere velis.

Digitized by Google

AD ORATIONEM PRO ARCHIA P.

C. I. §. 2. *huio cuncti ſtudio* omnes Codd. ſed *ferri* non poteſt. Nam *cunctus, cuncti* (ortum e coniuncti) uſurpatur de iis, quorum partes ſunt vel cogitari ſaltem poſſunt (vid. ad Manil. §. 12.) at unius hominis, ut h. l. Ciceronis, quomodo plures partes cogitari vel ſignificari poſſunt? niſi forte de pluribus animi facultatibus accipias, quaſi dicere voluerit, ne nos quidem cunctas animi facultates ad hoc ſtudium contulimus; vel cum Garatonio dicas, ſignificari plures operae induſtriaeque partes, et, qui uni rei deditus ſit, recte *in ea ſe totum eſſe* dicere poſſe. Quaſi vero qui cunctas vel ingenii facultates vel curae induſtriaeque partes ad aliquam rem contulerit, ipſe *cunctus* in ea re fuiſſe dici queat! Quod vero Frotſcherus (*krit. u. erklär. Bemerkungen über einige Stellen aus Cic. Rede für den Archias*, Lipſ. 1820) p. 18 ſqq. *cuncti* non ad ſolum Ciceronem, ſed ad iudices etiam, *homines litteratiſſimos* refert (*ſo muſs ich ihn zu bedenken bitten, daſs wir ja alle, wie wir hier ſind, alſo auch ich, nicht dieſer Wiſſenſchaft ausſchlieſsend ergeben waren*) primum de iudicum doctrina diſſerendi non hic erat locus, ubi Cicero nihil aliud niſi eos refellit, qui mirari poſſint, quod *orator* e *poetae* inſtitutione tantum profeciſſe ſe dicat, ſed infra, ubi hoc orationis genus huic quoque iudicio accommodatum eſſe demonſtrat; tum Germanica quidem interpretatio ſententiae ſatisfacit, Latina oratio non item: *penitus* enim numquam eſt *ausſchlieſsend*, ſ. ita ut nullus ibi alii rei locus relinquatur. *Penitus* quidem, i. e. ita ut ad interiorem artis ſcientiam penetraret, ſe eloquentiae ſtudio deditum fuiſſe, nullo modo negare poterat Cicero, ſe huic uni ſtudio penitus deditum fuiſſe, poterat. Itaque cum Erneſtio Lambini coniecturam recipere non dubitavi.

Ibid. 6, 12. *tempore aut commodo.* Verba *aut commodo* gloſſatori alicui deberi puto, qui vel explicare *tempore* vel opponere aliquid vellet.

Digitized by Google

Ibid. 12, 31. *in tantis ingeniis* ex Erfurt. ſcripſi pro *in tantis negotiis*. Nam iudicium de civitate hoc modo deſignari ridiculum iam viſum eſt Schroetero, nec minus ridiculum in tali cauſa non modo humanam, ſed etiam divinam commendationem eſſe debere.

Pro Ligar. II, 4. *neceſſitatem etiam*. Sic Goerenz., cum binis ſuis ad Fin. II, 3, 106. pro *etiam nec*.

II, 6. *quum prodo meam*. *Quum*, quod in multis Codd. omiſſum eſt, delevit Wernsd. eumque ſecutus Orell. Maiorem etiam quodammodo vim ipſa oratio hac omiſſione accipere videtur Wernsd. *vide, qua fide defendam — prodo meam*. Mihi haec vis declamatorem potius aliquem ſapere videretur, quam Ciceronem; nam aliena eſt a loco, quum verbis *quum prodo meam* declaretur tantummodo, quid ſit illud, quod dicit ſe ſumma fide cauſam Ligarii defendere; in quo ſuam perſonam, tanquam principis, immiſcere vix decet.

Ibid. III. §. 8. *non dubitem dicere, — non audeam confiteri*. *Dicere* omittere poterat Cicero, et omittunt nonnulli MSS. Sed non adeo parcus verborum eſt Cicero, ut omittat, quod non plane neceſſarium eſt; et *confiteri* aptiſſimum de Ligario, de Cicerone minus aptum, quippe non accuſato.

Ibid. VII, 20. *Ligario — an vobis*. Vix adducor, ut credam hanc nonnullorum Codd. Lamb. et Grut. ſcripturam depravatam eſſe ex altera *Ligarium — an vos*. Imo offenſioni Grammatico fuiſſe videtur dativus cum infin. iunctus, quum non niſi accuſativum iungi poſſe, quae vulgaris eſt conſtructio, crederet. Sed ſic etiam *neceſſe eſt* nonnunquam ſtruitur, ut pro Cluent. 14 extr. *ex quo ſimul utrumque, et* huic *accuſare et illum condemnari, neceſſe fuiſſe intelligetis*, ubi ad vitandam ambiguitatem non dixiſſet *huic*, ſi ita loqui non liceret, epp. fam. II, 16 (92, 6.) *in his* praediolis *mihi neceſſe eſt eſſe*. ad Att. VII, 1. p. 716. ed. Ern. *nec* mihi, *coniuncto cum Pompeio, fore neceſſe peccare in rep. aliquando: Utrum* pro adiectivo accipias, an pro particula interrogandi, nihil plane refert; ſcribi etiam poterat *Ligarione — —*

Ibid. c. IX, 26. *probarim* non refertur ad *commemora-*

Digitized by Google

rem, quocum iungens Ern. *probarem* edidit, sed sententiam habet per se absolutam, ad id tempus, quo loquitur, relatum.

Ibid. VIII. §. 24. *Quamquam — dubitem* cum interrogatione idem est quod *Quamquam — non dubito.* Hinc ortum videtur illud *non*, quod ante *dubitem* inserunt multi Codd. MSS. et editores post Ernest.

Ibid. IX. §. 26. *a quibus partibus — ad eas ipsas.* Ern. cum Grutero eiecit *partibus*, quae vox non comparet in Palatt. melioribus, et paulo post scripsit *ad eos ipsos.* Recte, ut mihi quidem videtur: nam *recipi, reiici a partibus* pro ab earum partium hominibus, nondum inveni qui diceret. Et Erfurt. apud Wunder. p. 39. etsi habet *partibus*, tamen ad *eos ipsos* scriptum exhibet.

Pro r. Deiot. c. III. §. 9. *si tantum auxili* Orell. scripturam Mureti Var. lect. II, 16. et Lambini e Codd. hausfam revocavit, *si, quum — misisset.* At pro primario poni oportebat, propter quod veniam Deiot. daturus erat Caesar, *si tantum auxilia vel filium Pompeio*, non illud *si ipse excusatione aetatis usus esset.* Nunc vero secundarium est, in quo maxima vis est. Accedit, quod, quomodo e *tantum* oriri potuerit *tum*, scripturae compendio, deinde e correctione *quum*, facile explicari potest, *quum* cur in *tum*, vel *tantum* mutatum sit, vix potest. Ex eodem *tantum*, *tum*, ortum est *tamen*, quod post *ipse* ponebatur. *Tantum* vero etiam in Erfurt. esse videtur; Wunder. certe nihil inde diversitatis ad ed. Ernestinam enotavit.

Ibid. VI, 17. *Ibi enim erant.* Non ausus sum cum Graevio, Ernestio aliis *ibi* deleto scribere *Erant enim*, etsi *ibi* redundat, sequentibus verbis *in eo ipso loco*, et in Codd. nonnullis, in his Colon. omittitur. Deletum enim esse *ibi* a litteratore aliquo, non magis mirum, quam quod a recentioribus editoribus expunctum est; addere quomodo quisquam in animum inducere potuerit, vix dicas, nec vv. *in eo ipso loco* glossema requirunt. *Ibi* est etiam in Erfurt. De repetitione earundem vocum vid. Garat. ad Catil. III, 9. Planc. p. 154.

Ib. XIII, 38. *dies noctesque.* Sic etiam Erfurt. pro *dies et noctes.*

Digitized by Google

INDEX RERUM ET VERBORUM IN NOTIS ILLUSTRATORUM.

1, ab cum verbis activ. et neutris. Mil. §. 56. 96. 102.
beſſe, non defendere. Sull. §. 8.
blativi duo diverſa vi. Sull. §. 1. pro *propter* Sext. §. 46. de eo, quod coniunctum eſt pro *cum*. Sext. §. 49. pro *in* o. abl. Mil. §. 64. pro *quum* et verb. fin. Sext. §. 89.
iicere pro proiic. Mil. c. XIII. §. 33.
ripi vel *arripi in quaeſtionem*. Mil. §. 60.
pro ſed. Sext. §. 35.
cedit ut, Deiot. §. 2.
cidere. ſi quid ei accidat. Mil. §. 58.
cuſativi duo, alter ſubiecti, alter obiecti. Sext. §. 144. accuſ. pronom. om. ante infinit. Sext. §. 89. acc. c. infinit. poſt *dicere*, *videre* pro coni. Sext. §. 104. 117. Arch. §. 31.
quieſcere al. re. Mil. §. 102. Deiot. §. 5.
tiva et paſſ. coniuncta. Lig. §. 14.
ad poſt ſubſt. pro genit. Mil. §. 5. *ad ſummum*. Mil. §. 12. *ad me*, *ad ſe*. Mil. §. 51.
adeſſe ad cauſam dicendam. Sext. §. 27. *ad. animis*. Mil. §. 4.
adhuc. Lig. §. 2.
Adiectiva vi ſubſt. Sext. c. VII. §. 15.
adire peric. Sext. §. 23.
admirari pro mirari. Sull. §. 9.
adſpirare aliquo. Sull. §. 52.
adumbratus. Sull. §. 52.
aequabilis et *aequalis*. Mil. §. 76.
affligere et *evertere*. Sext. §. 5.
ago cum plur. Mil. §. 55.
aliquid, aliquo modo. Sext. §. 10. *aliqui*, *aliquis*, *quis* poſt *ſi*. Sext. §. 131.
alta mens. Mil. §. 21.
ambitio pro ambitu. Sull. §. 1.
an in argum. a minori ad maius. Arch. §. 29.
andabatae. Sext. §. 126.
ante — ponere per tmeſin. Sull. §. 25.
anteſtari. Mil. §. 68.
antiquitas. Sext. §. 6.
apud exercitum eſſe. Arch. §. 11.

Digitized by Google

armatus. Mil. §. 70.
arripi, *abripi in quaestionem*. Mil. §. 60.
assiduitas. Sext. §. 6.
Attractio Mil. §. 67. 95. Arch. §. 11. Attr. impersonalium. Sull. §. 73. Attr. constructionis Sext. §. 45.
auctor, defensor. Sext. §. 139.
auctoritas opp. potestati. Sext. §. 67. *auct.* hominum potentium. Arch. §. 6.

Beneficia, *in benef. deferri*. Arch. §. 11.
brevi, breviter. Sext. §. 12.

Cani de rebus futuris. Sext. §. 46.
capere molestiam, *dolorem* etc. Sull. §. 1.
caput. Sext. §. 1.
Casus alteri verbo accommodatus omittitur. Arch. §. 12.
causa c. genit. de re futura. Sext. §. 45. *causa necessitudinis* pro necessitudine. Sull. VIII. §. 23. *causa* et *res*. Mil. §. 15.
cedere tempori. Mil. §. 2. c. *legibus*. Mil. §. 63. *ced.* et *parere* diff. Lig. §. 22.
censeri, aestimari. Arch. §. 13.
centuriare hom. Sext. §. 54.
cernere et *videre*. Mil. §. 79.
circumscribere, definire. Sext. §. 97. pro coërcere. Mil. §. 88.
citius, potius. Lig. §. 16.
civile odium. Mil. §. 55.
civitas et *resp.* Sext. §. 5.
cogitare rem et *de re*. Lig. §. 28.
collegia. Sext. §. 32. 34.
commendare rei. Sext. §. 21.
committere. Mil. §. 61.
communis Mars. Sext. §. 12.
componere, subornare. Sext. §. 41.
comprehendere pro deprehendere. Mil. §. 72.
concedere amicitiae. Sull. §. 46.
Coniunctivus de re, quae cogitatur. Sext. §. 48. 134. in indignatione. Sull. §. 44. pro debebam etc. Sext. §. 43. 44. 54. Mil. §. 3. ubi conditio omissa est. Mil. §. 2. causam indicans. Mil. §. 19. concessionis. Mil. §. 65.
conscribere hom. Sext. §. 34. Mil. §. 25.
consecrari. Mil. §. 90.
conservare et *servare*. Lig. §. 3.
consequi de eo, quod postea fit. Sext. §. 51.
consistere, bene rem gerere. Sext. §. 127.
constantia. Mil. §. 61.
Constructio inusitata mollita addita usitatiore. Arch. §. 31. Dei. §. 37. e duabus mixta Dei. §. 8.
consulere pro consultare. Sull. §. 63.
conventus. Sext. §. 9.
convictus in al. re. Sull. §. 83.
Corrigendi se formula quaedam Lig. §. 26.
credo iron. Sull. §. 27. Sex. §. 44. in interrog. Sext. §. 6. Lig. §. 28.
cum invid. etc. Sext. §. 49. M. §. 41. in re futili. Sext. §. 9. *cum veste*, v. indutus. Sex. §. 32.
cursus vitae. Sext. §. 101. *cursum tenere* ibid.

Digitized by Google

Dativus duplex. Mil. §. 32. c. partic. fut. pass. Dei. §. 55.
de servis quaerere in dom. Mil. §. 59. *de nocte.* Sext. §. 7. *de populo.* §. 25. de cum vv. compositis praep. *ex.* Arch. §. 22.
debitae vocantur etiam res malae. Mil. §. 85.
decernere de uno. Mil. §. 14.
declarare sine accus. Mil. §. 12.
decuriare hom. Sext. §. 34.
deesse. Sext. §. 101.
defendere, propulsare. Sull. §. 12. *def.* et *propugnare* diff. Sext. §. 144.
defensor necis. Mil. §. 58.
deformare. Sull. §. 73.
deinde postea. Mil. §. 65.
delere de civitate. Sext. §. 44. *deleri* de senatu. ibid.
deligere et *eligere* diff. Mil. §. 23. *delecti.* Sull. §. 24.
demovere et *dimovere.* Sext. §. 101.
depellere a reip. peste. Sext. §. 43.
describi. Sull. §. 82.
desidia et *inertia* diff. Sext. §. 22.
devorare. Sext. §. 23.
dicere in pleonasmo. Sext. §. 104. 117. Arch. §. 31. Dicendi et declarandi voc. omissa. Sext. §. 53. Mil. §. 47. Lig. §. 2. 6.
diem dicere. Mil. §. 36.
dimovere et *demov.* Sext. §. 101.
dividere sententiam. Mil. §. 14.
docti. Mil. §. 8.
donum et *munus* diff. Arch. §. 18.
ducere sq. accus. c. infin. Mil. §. 22. Deiot. §. 13.
duntaxat. Mil. §. 5. Deiot. 1.
Ecce cum irrisione. Sext. §. 89.
efferre pro extollere. Sull. §. 87. *eff. fructum.* Sext. §. 102.
efficere caedes etc. Mil. §. 87.
efflare animam. Mil. §. 48.
elegans, elegantia. Sull. §. 79.
eligere et *deligere.* Mil. §. 23.
eludere. Sext. §. 94.
en in irrisione. Sext. §. 59.
Enallage casuum. Sull. §. 19.
enim ironicum. Arch. §. 11. Deiot. §. 33.
eo esse. Sext. §. 68.
ἐπάνοδος. Mil. §. 70.
ergo in argumentatione a minori ad maius. Arch. §. 17.
errare et *labi.* Lig. §. 30.
esse cum nomin. pro dat. Mil. §. 6. post *factum volo.* Lig. §. 16.
essedarii. Sext. §. 126.
est ut. Mil. §. 35.
et pro *et quidem.* Mil. §. 67. indignantis. Sext. §. 80. pro *etiam.* Sext. §. 126. *et — neque.* Sext. §. 96.
evertere et *affligere.* Sext. §. 5.
evocati. Dei. §. 13.
exaudire. Mil. §. 67.
excipere dictum. Sext. §. 102.
excitare de aedificiis. Sext. §. 5.
excusare morbum. Lig. §. 21.
exempla, Muster. Arch. §. 14.
exercitus et *exercitatus* diff. Mil. §. 5.
exitia. Mil. §. 5.
exprimere de scriptoribus. Arch. §. 21. *expressus* oppon. *adumbrato.* Sull. §. 52.
exsanguis. Sext. §. 24.
exsultare in re. Sext. §. 88. de quibus dicatur. Sext. §. 95.
extraordinaria iudicia. Mil. §. 1.

Digitized by Google

Facere ut in periphrasi. Mil. §. 95.
facile patior. Sull. §. 1.
falces. Mil. §. 91.
fallere, nisi me fallit. Sext. §. 106.
familiaris dignitas. Sull. §. 73.
fastidire. Mil. §. 42.
ferri, crebro commemorari, celebrari. Sull. §. 66. Arch. §. 21.
finis, non *Zweck.* Sull. §. 64.
funestus. Sext. §. 53.

Genitivus rei, qua aliquid efficitur. Sull. §. 63. Sext. §. 6. 10. Arch. §. 15. Lig. §. 5. 14. Deiot. §. 2. pro appositione. Sull. §. 77. Gen. duo. Sext. §. 15. 31. pro *de.* Sext. §. 72. pro *ad.* Arch. §. 23.
gens et *natio* diff. Sext. §. 51.
genus pro re. Sext. §. 90.
Gerundium non divellitur a casu suo. Sext. §. 2. Ger. genitiv. cum genit. subst. Sext. §. 75.
gratuito. Arch. §. 10.
gratulationes. Sext. §. 111.

Habere sibi al. Sull. §. 26.
haec laetitia pro huius rei laetitia. Dei. §. 26.
Hendiadys. Sull. §. 2. 66. Arch. §. 13.
hic sq. *qui* ubi usurpetur. Not. crit. ad Sext. XII, 32.
Honoris Virtutis templum. Sext. §. 116.
hostis pro inimico. Sext. §. 129.
humanitatis artes. Arch. §. 2.

Iacere. Mil. §. 47.
idem in oppositione. Arch. §. 15.
igitur post parenthesin. Mil. §. 79. ubi ponatur. Lig. §. 2.
ille de homine celebrato. Arch. §. 26. ubi repetatur pro nomine ipso. Sext. §. 125.
illuc, ut illuc revertar. Sext. §. 112.
imagines. Mil. c. XIII. §. 33.
immittere. Sext. §. 78.
Imperfectum de conatu. Sull. §. 49. Mil. §. 9. ubi nos plusquamperf. Sull. §. 54. (p. 55. a.) Sext. c. IX, XXIX. §. 47. 63. Mil. §. 30. 30. Arch. §. 16. Coni. pro *debere* c. infin. Sext. §. 43. 45. 54. Arch. §. 16. pro perfecto. Sext. §. 64. 71.
impune pro impunitus. Mil. §. 31.
in cum ablat. de tempore. Sull. §. 78. Mil. §. 15. 42. 81. c. ablat. pro accus. Sext. §. 7. Deiot. §. 15. cum accus. pro ablat. Arch. §. 9.
Indicativ. post *quid est* quod. Sull. §. 51. post *quicunque.* Mil. §. 1. post *si* c. Coni. Plusquamp. Sext. §. 81.
industria. Sext. §. 137.
inertia et *desidia* diff. Sext. §. 22.
infelix arbor. Mil. c. XIII. § 33.
Infinitivus a subst. pendens. Sext. § 89.
inhaerere et *insidere.* Mil. §. 63.
inquam non repetito vocabulo quod praecedit. Lig. §. 29.
inscribere in. Arch. §. 26.
insitivus. Sext. §. 101.
interest inter et vis. Sext. §. 91.
interfari, interfatio. Sext. §. 76.
intermortuus. Mil. §. 12.
interponere. Sull. §. 54. 92.
Interrogandi vocabula duo iuncta. Mil. §. 58.
inurere. Mil. §. 33.

Digitized by Google

ipse pro is ipse. Arch. §. 22.
is pro sui etc. Sull. §. 81. repetitum, quum nomen ipsum praecessit. Sext. §. 59. Mil. §. 95. pro relativo. Arch. §. 31. *is qui* c. indic. Sext. §. 96. *is — idem*. Sext. c. LXII. §. 129. *id* ad praecedentia relatum, sed explicatum. Mil. §. 43.
ita — ut pro quidem — sed. Sull. §. 42. 61. 75.
iter sermonis, disciplinae. Sull. §. 89.
iudicia. Sext. §. 105. *iudicio*. Lig. §. 7.
iure meo, suo, tuo. Arch. §. 18.

Labi et *errare* diff. Lig. §. 30.
laquei legum, iudic. Mil. §. 40.
latrocinium domest. Sext. §. 1.
legere, vir virum legit. Mil. §. 55.
liber. Sull. §. 86.
litterae pro libris. Arch. §. 14.
locus pro loco idoneo. Sext. §. 80. pro genere. Arch. §. 4.
longinquus. Mil. §. 76.
longus et alte repetitus. Sext. §. 31.
loqui c. accus. Mil. §. 63. *l. secum*. Lig. §. 38.

Maenia columna. Sext. §. 124.
Maiestatis crimen. Sull. §. 5.
maiores nostri. Mil. §. 83.
materia virtutis. Mil. §. 35.
mediocres homines. Arch. §. 10.
Membra duo eadem structura continuata pro altero secundario. Sull. §. 21. 87. Sext. §. 44. 105. 138. Mil. c. XIII. §. 33. 84.
meminisse, reminisci, recordari diff. Lig. §. 35.
minime stultus pro sapientissimo. Deiot. §. 16.
miscere res. Mil. §. 25.
mollitia animi. Sull. §. 18.
moram afferre, in mora esse. Sext. §. 129.
mores pro mos. Sext. §. 88.
motus animi de cogitationibus. Sext. §. 143. Arch. §. 17.
multo separatum a comparativo. Sext. §. 52.
munus et *donum* diff. Arch. §. 18.

Nam explicat. post *id, illud*. Deiot. §. 4. in transitione. Deiot. §. 34.
nasci, ita natus est. Mil. §. 68.
natio et *gens* diff. Sext. §. 51. c. irris. Sext. §. 96.
ne enclit. pro nonne. Mil. §. 38.
nec, neque post *non, nihil*. Sext. §. 141. *nec, neque — et*. Sull. §. 17.
necesse est et *oportet* diff. Sext. §. 86. cum dat. et infin. Not. crit. ad Ligar. VII, 20.
necessitas pro necessitudo. Sull. §. 2.
necessitudo. Lig. §. 21.
nefandus et *nefarius*. Mil. §. 72.
Negantia vocabula om. Deiot. §. 9.
Negatio ad duo membra pertinens. Sext. §. 146. duplex. Mil. §. 84.
negotii gerens. Sext. 97.
nempe in responsionibus. Lig. §. 7.
neque vero. Sext. §. 36. *neque* pro non. Arch. §. 2.
nervi de fortitudine. Sext. §. 24.

Digitized by Google

neſcio quomodo. Sext. §. 100.
nihil eſt. Sext. §. 59. *nihil* pro nullo modo. Sext. §. 75.
niſi vero. Sull. §. 25. Mil. §. 6.
Nomen cum genitivo pronom. non repetitur in comparatione. Sull. §. 72. alio caſu repetitum. Mil. §. 92. Nomina plural. Mil. §. 11. Nomm. propria plural. Sext. §. 143.
non ſimplex ubi ponatur. Mil. §. 19. *non enim.* Mil. §. 11. *non modo* pro ne dicam. Mil. §. 5. Sext. §. 108. *non modo — ſed et ſed etiam.* Sext. §. 38. *non modo, — ſed ne — quidem.* Sext. §. 64. *non quia non* vel *non quia.* Mil. §. 69. *non quo — ſed* om. *quod.* Sext. §. 61.
notio cenſoria. Sext. §. 55.
nugae de hominibus. Sext. §. 24. Mil. §. 65.
nunc in oppoſitione. Arch. §. 29.

Obligari et *obſtringi ſcelere.* Sull. §. 7.
occurrere. Mil. §. 48. Deiot. §. 40.
offendere in al. Mil. §. 99.
operae plur. pro ſingul. Sull. §. 26.
opes. Sext. §. 114.
oportet et *neceſſe eſt.* Sext. §. 56.
opponere. Sext. §. 42.
os de impudentia. Deiot. §. 5.

Παρονομασία. Sull. §. 47.
Particip. fut. paſſ. pro praeſ. Mil. §. 72. pro ſubſtant. Arch. §. 21. praeſ. act. c. genit. Sext. §. 97.
paſci al. re. Sext. §. 99.
Paſſiva et activa coniuncta. Lig. §. 14.

percellere et pervertere. Deiot. §. 15.
Perfectum Conj. poſt *ut* et Perf. Mil. §. 86. Arch. §. 9. Perf. pro Imperf. Sext. §. 64. 71. pro Plusquamp. Lig. §. 34.
perfunctus paſſ. Sext. §. 10.
perimere pro [illegible]. Sext. §. 49.
perſona, moros. Sull. §. 68. pro homine quando adhibeatur. Mil. §. 52. Arch. §. 3.
per. *ad* vel *circum* [illegible] Deiot. §. 2.
pinguis. Arch. §. 26.
Pluralis nom. pro ſingulari. Sull. §. 26. Sext. §. 1.
popularis. Sext. §. 96.
populus opp. principibus. Sext. §. 102.
portenta de hominibus. [illegible] §. 65.
poſtulatio. Lig. §. 17.
potius mallet. Lig. §. 9.
potuit ſq. *ſi* cum Conj. Imperf. vel Plusquamp. Arch. §. [illegible]
praecipuum oppon. *communi.* Mil. §. 78.
praeſtruere in exerc. Sext. §. [illegible]
Praepoſitiones variantur. Mil. §. 40. c. caſu ſuo adiunctae poſt ſubſt. Sext. §. 65. omiſſae quum idem caſus cum praepoſ. praeceſſit. Lig. §. 2.
praeſens animus. Mil. §. 29.
Praeſens Conj. poſt *ſi* et in apodoſi. Mil. §. 79.
praeſertim. *quum praeſertim* relatum ad ea, quorum ſententia in ſuperioribus latet. Mil. §. 81. Deiot. §. 21. poſt interrogationem. Sext. §. [illegible] Mil. §. 81. Arch. §. [illegible]
praeſidia. in praeſ. eſſe. Lig. §. [illegible]

Digitized by Google

praestare al. Sext. §. 61.
praeter, c. accus. pro praeterquam. Mil. §. 35.
Praeterita actio rel. ad aliam praeteritam Plusquamp. requirit. Mil. §. 40. Lig. §. 1.
primus pro prior. Sext. §. 44.
princeps ad al. Arch. §. 1.
pro, ante. Sext. §. 34. *pro salute negligere.* Mil. §. 3.
probari pro. Mil. §. 65.
prodere. Lig. §. 6.
produci. Sext. §. 33.
proficitur. Sext. §. 60.
profugere aliquid. Sext. §. 50.
proinde quasi. Not. crit. ad Mil. VII, 17.
pronomen, quo subst. alio casu repetendum erat, omittitur. Arch. §. 12.
proprius. Sull. §. 9.
proprie. Sext. §. 37. 89.
propter. Mil. §. 58.
prudentia. Sext. §. 86.
pudor. Mil. §. 77.
purpura. Sext. §. 19.

Quamvis probarim, ut probo. Lig. §. 28.
qui pro qualis. Mil. IV. §. 9. c. Coni. de causa. Mil. §. 19. Arch. §. 25. postpositum. Mil. §. 41. post nomen repetitum. Mil. §. 53. ad nomen remotius relatum. Mil. §. 70. relatum ad nomen sequens, quam ad rem antea memoratam spectet. Mil. §. 99. pro quamquam. Sext. §. 61. in genere subst. seq. Sext. §. 91. induxit relatationem eorum, quae praecesserant. Arch. §. 9. *qui* plur. post *is numerus.* Arch. §. 31. Eius casum sequuntur nomina, quae postposita sunt. Lig. §. 31. cum coni. Sext. §. 96. 99. in oratione bimembri ad prius verbum accommodatum. Sext. §. 125. Post *qui non* vel *quin* sequitur idem tempus, quod praecessit. Sull. §. 46.
quicunque cum indicat. Sext. §. 138. Mil. §. 1. *quicunque* per tmesin. Sext. §. 68.
quid interrogationi praepositum. Sext. §. 75.
quidam. Lig. §. 21.
quidem pro sed. Sext. §. 15. 24. Mil. §. 17. post nomen proprium. Arch. §. 27.
quin post *non dubito* pro accus. c. infin. Sull. §. 4.
quis. nescio qui et nescio quis. Sext. §. 68.
quispiam et *quisquam.* Sull. §. 84.
quisquis cum Indicat. Sext. §. 138.
quod ad praecedd. relatum et explicatum re ipsa. Sull. §. 68. Mil. §. 15.
quum — tum. Mil. §. 3. vim temporis cum causa coniungit. Mil. §. 98. causale c. Indic. Mil. §. 99. duplex. Sext. §. 69. omiss. Sext. §. 103. Arch. §. 22. c. Indic. Perf. Lig. §. 3. *quum* c. Coni. sq. *tum* Deiot. §. 1.

Recipere et *suscipere.* Mil. §. 66.
nec ferrum. Sext. §. 80.
recordari, reminisci, meminisse diff. Lig. §. 35.
reddere. Sull. §. 90.
referre gratiam. Sull. §. 47.
reiectio iudicum. Sull. §. 92.
reminisci, recordari, meminisse diff. Lig. §. 35.

Digitized by Google

renovare, recreare. Sext. §. 42.
repellere et *depellere*. Sext. §. 59.
repetere abſol. Arch. §. 1.
Repetitio eiusdem vocis rhetorica. Sull. §. 20. Rep. eiusdem verbi. Mil. §. 31. Arch. §. 8.
res et *cauſa*. Mil. §. 15.
reſpicere aliqu. Sext. §. 118.
respublica et *civitas*. Sext. §. 5.
rogas? Mil. §. 59.

Sagina gladiatorum. Sext. §. 78.
ſalutaris. Mil. §. 69.
ſalutem ferre. Arch. §. 1.
ſanctus. Sext. §. 6.
ſapiens. Sext. §. 6.
ſe om. ante infinit. Sull. §. 14. 65. Sext. §. 60.
ſe c. infin. *eſſe* poſt *velle*. Arch. §. 10. poſt *malle*. Lig. §. 22.
ſecus pro alio tempore. Mil. §. 29.
ſed enim. Arch. §. 5.
ſedere de magiſtratibus. Sext. §. 33.
ſedes plur. pro domo. Sull. §. 18.
ſemel. Deiot. §. 9.
ſemuſtalatus. Mil. c. XIII. §. 33.
Sententia ſecundaria praepoſita. vid. *Membra*.
ſeneſcere, *ſenium*. Mil. §. 20.
ſervare et *conſervare*. Lig. §. 38.
ſi ſaepius repetitum. Sext. §. 45. an ſit cauſale. Mil. §. 6. omiſſ. Sext. §. 92. *ſi forte*. Mil. §. 104.
ſic — ut c. Indicat. Sext. §. 6.
ſicut eſt. Lig. §. 15.
ſiquidem. Mil. §. 48.
ſiſſe, non ſiviſſe. Sext. §. 44.
ſocietas deteriore ſenſu. Sext. §. 64.
ſpectacula, loca unde ludi ſpectantur. Sext. §. 124.
ſpectare aliquid et *ad al.* Sext. §. 37.
ſpecula, *in ſpeculis eſſe*. Deiot. §. 22.
ſplendor. Lig. §. 35.
ſtare de ſpectantibus in theatro. Sext. §. 117.
ſtatus de bona conditione. Sext. §. 50.
ſtipare. Mil. §. 2.
ſtudere abſol. *ſtudentes*, *ſtudioſi*. Lig. §. 35.
ſubiicere. Arch. §. 25.
Subſtantiva repetita poſt *qui*. Sull. §. 43.
ſumma reip. Sext. §. 25.
Superlativ. c. poſitivo. Mil. §. 74.
ſupponere, ſubſtituere. Deiot. §. 42.
ſuscipere et *recipere*. Mil. §. 66.
ſuus proprius. Sext. c. VIII. §. 15. *ſuum ducere haſtem alic.* Deiot. §. 14.

Tabulae in iudiciis. Sext. §. 105.
talis omiſſ. ante *ut*. Mil. §. 55.
tamen non pro ſaltem. Mil. §. 51. omiſſo *quamquam*. ibid. et Sull. §. 81.
tectus, cautus. Deiot. §. 16.
Tempora eadem ubi ponantur. Sext. §. 37. abſoluta pro relativis. Sext. §. 64. 72.
tenere curſum. Sext. §. 99. 101. *teneri*. Sull. §. 72.
tot tam. Mil. §. 61.
Tribus in comitiis centuriatis. Mil. §. 25.

Vacatio militiae. Sull. §. 26.
vehemens, ſeverus. Sull. §. 1.

Digitized by Google

Verbum idem bis positum cum negatione et sine ea. Mil. §. 26.
vero ironic. Mil. §. 77.
vestrum pro pronom. possess. Sext. §. 136.
vicarius. Sull. §. 26.
videlicet iron. Mil. §. 36.
videre. *vivus* et *videns*. Sext. §. 59.
virtus oratoria in scribendo. Arch. §. 25.
ultimus pro primo. Arch. §. 1.
unus solus. Sext. §. 43. 150.
volitare. Sext. §. 1
voluntate, sponte. Lig. §. 7.
ut post *verisimile est*. Sull. §. 57. Sext. §. 78. *est ut*. Mil. §. 35. *ut — tamen*. Mil. §. 51. *ut* post *quamvis*. Lig. §. 28. pro *quod*. Arch. §. 5. Lig. §. 38. post *accedit*. Deiot. §. 2.
uter pro utercunque. Sext. §. 92.

Zeugma. Sext. §. 10. Arch. §. 5. Deiot. §. 13.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google